DUMITRU POPESCU

PUMNUL ŞI PALMA

roman

Cartea a treia

MARŞUL CARIATIDELOR

EDITURA EMINESCU

București, 1982

Cartea a treia

MARȘUL CARIATIDELOR

Capitolul I

„Nimic nu e veşnic, nimic... Condiţia efemerului reduce răul la zero. Monştrii se macină. Prin această perspectivă, Goliat e o virtuală ruină. Goliat în sens de energie malefică. Ce înţelept îl face natura să degenereze ! Să degenereze, reţineţi, pentru că aceasta mi se pare esenţial. Despotismul în faza decrepitudinii ! Ochii cruzi, fioroşi, gura vulgară, vocea rea, mîna poruncitoare — toate mîncate pe dinăuntru, roase, golite. Evident, se poate obiecta că sensul aforismului e mult mai larg. Copiii învaţă la şcoală că orice mod de producţie, orice regim, orice organizare socială au o determinare şi o vîrstă istorică, şi că după o perioadă de ascensiune, categoria respectivă se transformă în contrariul ei. Dar aceste procese istorice sînt prea generale, se întind pe durate lungi, cuprind multe generaţii. Eu mă refer la individ. Aici fenomenul e cel mai vizibil şi mai spectaculos. Degenerarea răului încarnat în om mi se pare mai teribilă decît chiar căderea imperiilor. Bonzul academic de care vorbeaţi e un caz sugestiv. Dar gîndul m-a dus mai departe. Îmi imaginam cum ar fi arătat Nero senilizat sau Gingis Han ştirb, tîrîndu-se prin lume în ciomag, de rîsul copiilor. Nu ştiu dacă aţi auzit, şi despre Hitler se spune că, la sfîrşit, în bunker, cu sănătatea zdruncinată de atentate, sub povara dezastrului militar, ajunsese un

moşneag ramolit. Ei bine, închipuiţi-vi-l sub privirile fostelor victime. Ce satisfacţie !... Chiar dacă şi ele sînt atinse de aripa aceluiaşi destin biologic... simplul fapt că sînt aduşi cu toţii la acelaşi numitor, e o înfrîngere pentru tiran. Dar gîndiţi-vă ! Dacă puterile încă nu le-au lăsat pe acele victime, iar el a ajuns o epavă... Ce revanşă, ce justiţie ! Natura e singura instanţă incoruptibilă a echităţii. Cum ştie ea să niveleze !" „Dar ce te-a apucat măi frate ? Ai devenit macabru, il întrerupse Suru, mai mult nedumerit decît contrariat. Aşa, din senin ? Ce ziceţi de tovarăşul nostru ? Nero, Hitler..."

Oaspetele schiţă un zîmbet vag, imparţial. Ochii albaştri, curaţi, cu sclipiri reci, de oţel călit, nici nu se înseninară, nici nu se îngîndurară, rămăseseră impasibili, cu o expresie indescifrabilă, parcă ar fi privit înăuntru. „Da, oamenii îmbătrînesc şi mor, vorbi cu o voce uscată, seacă, egală. Toţi îmbătrînim şi murim. Nici unul nu scăpăm." „Bine, se grăbi Suru, asta o ştiu toţi. Dar ce e ce aplaudat aici, ce bucurie poţi să găseşti înnn..." şi lungi cuvîntul nu pentru că n-ar fi avut ce să adauge, ci pentru a evita să pronunţe cuvîntul. Oaspetele replică prompt, deşi privirea şi întreaga-i înfăţişare te-ar fi îndemnat să bănuieşti că e cam neatent şi greoi în reacţii, că are nevoie de un răstimp ca să reflecteze : „Da, unii se bucură. Abia aşteaptă să scape de cîte cineva. De-ar crăpa mai repede să nu-l mai vadă, să nu-l mai audă. Pe mulţi viaţa lungă a semenilor lor îi plictiseşte. «Dar ăsta nu mai are de gînd să moară odată, cît vrea să trăiască ?»" Nu se obosea să-şi schimbe vocea cînd vorbea în numele altuia, pentru a diferenţia personajul interpretat. Spunea totul la fel de monoton, clănţănindu-şi abia auzit măselele, parcă ar fi ros cuvintele înainte de a le rosti. „Mai ales tinerii. Nu ştiţi cum sînt tinerii ? I-ar cocoţa pe bătrîni în copaci şi i-ar scutura ca pe poame. N-au răbdare. Ne zoresc să lăsăm locurile libere, să le ocupe ei. Da, îmbătrînim şi murim. Şi dacă ne scutură, şi dacă nu. Pe unii numai bătrîneţea îi îmblînzeşte. Taie şi spînzură, nu vor să audă de nimic şi deodată damblagesc. Încep să bîţîie

capul, le dau alții cu linguriţa să mănînce. Aşa, ca academicianul. Nepoată-sa îl împinge cu căruciorul şi-l şterge la gură şi la fund." „Asta cîntă şi el cam în aceeaşi strună", se gîndi Suru, ascultîndu-l cu luare aminte pe bătrînul înalt şi zvelt, deşi ceea ce spunea nu părea să aibă legătură cu nimic. Nici nu susţinea, nici nu contrazicea pe cineva. Nu se adresa nimănui, încît puteai crede că vorbeşte la pereţi. Nu punea nici un fel de patimă, nici chiar interes în frazele lui scurte, seci, conţinînd judecăţi elementare. Că oamenii mor, că tinerii n-au răbdare cu bătrînii, că unii sînt răi şi damblagesc... Totuşi cuvintele aveau un sunet implacabil, găsea Suru, poate tocmai fiindcă erau lipsite de orice subiectivitate. Nu lăsau impresia că exprimă experienţa de viaţă a unui om, pe care oricînd poţi s-o pui la îndoială, manifestînd reticenţă, ci nişte sentimente atemporale, adevăruri simplificate la maximum, din care nu se mai poate elimina nimic. Omul deţinea o înţelepciune, dar nu-i făcea nici o plăcere s-o împărtăşească, de aceea deschidea gura zgîrcit. Pe Suru îl mira lipsa totală de meşteşug al punerii în valoare a gîndirii, la un om de condei reputat, pamfletar, scriitor de forţă, cu o literatură aspră, colţuroasă.

Venise din alt judeţ, dintr-un centru cultural important, unde fusese invitat la o întîlnire cu cititorii, împreună cu mai mulţi scriitori. La întoarcere — călătorea singur într-o maşină de instituţie cu şofer — descinsese direct la judeţeană. Avusese un prieten, poet talentat, subtil, spusese el, mort timpuriu ; el îl adusese pe vremuri în acest tîrg prăpădit. Băuseră undeva într-o pivniţă, nu mai ştia pe unde, un vin foarte bun. Rugase să nu i se ia în nume de rău, ţinuse la prietenul lui şi ar fi vrut să mai vadă locul unde se născuse — era o stradă pe la marginea tîrgului, o casă aşa şi aşa, şi încercase să o descrie. Suru desfăcuse harta oraşului şi, dezolat, îi arătase că strada respectivă dispăruse. Se oferise să-i arate noile blocuri, dar pe scriitor nu-l interesau, văzuse destule pe unde trecuse. Suru îl cunoştea din vedere pe scriitor, îi citise cîteva cărţi şi unele articole, atrăgîndu-l simplitatea caustică a verbului său. I-a oferit o cafea, sim-

ţindu-se vinovat de decepţia pricinuită, apoi şi-a amintit de remarca scriitorului că băuse pe-aici, în tinereţe, un vin bun. Chiar îi plăcuse cu adevărat, îl întrebase. Poate să-i arate el unul mai grozav. Ce-ar zice de o degustare la podgorie ? Scriitorul şovăia, nu prea lua în serios laudele lui Suru, nu mai auzise vorbindu-se de vinurile acestor ţinuturi. Atunci chiar trebuie să meargă, nu se lăsă Suru, n-o să-i pară rău. Vrusese să-l cheme şi pe secretarul cu propaganda, dar acesta se afla pe teren şi recursese la Cernea. Îşi închipuise, evident, că Vlad îl ştia pe scriitor, dar îl surprinsese că şi acesta îl cunoştea. Avuseseră de-a face pe vremea cînd Cernea lucra la minister. Îl consultau uneori cînd includeau noi bucăţi literare în manuale şi cursuri. Prezenţa lui Cernea îl mai însenină pe scriitor, îi dezlegă limba, dar fondul lui se vedea că e mohorît, trist. Ajunsese pe neobservate tot la poetul cu pricina. „Da, spusese, poeţii sînt oropsiţi. Stau nopţile, se chinuiesc să împerecheze cuvintele, dar maţele le chiorăie de foame şi frigul le pătrunde în oase în mansardele lor igrasioase. Aleargă după un ban să-şi plătească fiertura zilnică, dar şi pe ăsta îl cheltuie de multe ori pe cărţi. Redacţiile n-au timp pentru ei, editurile le închid uşa în nas. Nu e nici o fericire să fii poet, nu. Oamenii, prea ocupaţi, trec pe lîngă el şi nu-l văd. Sau se prefac. Iar el îşi stoarce fiecare picătură de sînge. Asta e viaţa poetului, aşa trăieşte şi munceşte poetul. Şi nici după ce moare nu e mai fericit. Criticii îl sucesc şi-l învîrtesc, îi caută noduri în papură, îl sfîie. Iar ai lui îl dau uitării. Un semn nu pun, o hîrtie în pioneze, să se ştie că acolo a văzut el lumina zilei, că acolo şi-a scris primele versuri. Totul se năruie în urma lui. Buldozerele nivelează pămîntul şi nu mai rămîne nici o urmă." Vorbea rar şi măsurat, fără grabă dar şi fără pauze, cu un calm contrastînd puternic cu ceea ce spunea. Ascultîndu-l, Suru îşi zicea că e foarte posibil să torturezi pe cineva prin cuvînt, fără ca măcar să ridici glasul. Nu dăduse curs dibaci camuflatei porniri polemice a scriitorului, se făcuse că nu observă împunsăturile din trăncăneala lui, aparent lipsită de scop... vorbă plicticoasă de om

bătrîn. Glumind, încercînd să întreţină o atmosferă de voie bună pe care, în realitate doar el o împărtăşea, îl luase aproape pe sus pe scriitor şi-l dusese, împreună cu Cernea, la crama podgoriei. Telefonase directorului şi acesta îi aşteptase.

Suru îl simpatiza pe viticultor, un om pasionat de meseria lui, mereu cu zîmbetul pe buze, inteligent, cu darul înnăscut de-a face omul să se simtă bine, fără să-i impună familiaritate şi fără să i se bage în suflet. Reuşea să stabilească, nu-ţi dădeai seama cum, un mod de a comunica firesc, degajat, ca între egali, fără ca acest raport să te nemulţumească în vreun fel, atunci sau mai tîrziu, dimpotrivă, făcîndu-te să ţi-l aminteşti cu plăcere. Prin şedinţele de la judeţeană, alături de colegi, în discuţii colective de muncă, nu ieşea în mod deosebit în evidenţă, deşi unitatea mergea bine, avea rezultate apreciabile. În podgorie însă, printre viţele de vie, printre butoaie, dîndu-ţi să guşti proba unei recolte, un sort de vin cupajat după o metodă originală, personalitatea omului începea să strălucească potolit, discret, dar cuceritor. Poate expresia luminoasă, sau acel aer de sinceritate puţin naivă, de fiinţă funciar inaptă să înşele, să ascundă, să mintă, poate receptivitatea copilărească la orice vorbă de duh, dar şi uşurinţa de a contrazice, fără complexe, pe oricine, chiar şi pe Suru, cînd experienţa şi pregătirea lui îi dădeau acest drept ? Sau faptul că, în ciuda ruralismului condiţiilor de viaţă, avea o ţinută decentă, arătînd întotdeauna curat, cu obrazul tăbăcit de soare şi de vînt, ras proaspăt.

Aşa le ieşise şi acum în întîmpinare, luîndu-i în primire cu o voioşie sinceră, arătîndu-le dinţii frumoşi sub mustăcioara blondă, atent tăiată. Suru urmărise impresia pe care directorul o făcea scriitorului, simţindu-se implicat, parcă ar fi avut vreun interes ca acesta să iasă bine la examen. Se bucura constatînd că ermeticul oaspete nu rămînea insensibil la farmecul viticultorului. Directorul adusese şi turnase în pahare sorturile reprezentative ale podgoriei, caracterizîndu-le cu formulări concise, plastice, adresîndu-se în special scriitorului, urmărindu-i reacţiile, impresiile, ghicindu-i gusturile, venind în întîmpinarea

lor, cerînd tehnicianului să aducă și din altă recoltă, din altă partidă, degustînd primul cu o curiozitate străină de ritualul profesional, stimulînd participarea celorlalți, imprimînd vervă și emoție unei operațiuni altfel de rutină. Scriitorul fu prins în joc. Pe măsură ce gusta lichidul pur, ușor aromat, de diferite nuanțe, descoperea și alte lucruri demne de atenție în sala cramei : panoplii decorative, jilțuri migălos sculptate, reproducînd stranele unei vechi biserici domnești, lucrate de un bătrîn lemnar al podgoriei. Directorul deschise cartea de aur, plină de exclamații superlative, epigrame, fraze nostalgice, versuri sau pur și simplu semnături, ample, încărcate de emfază, exprimînd starea de supraexcitare a eului. Scriitorul parcurse cu interes catastiful, citi însemnările, versurile, unele de autori bine cunoscuți, trecu în revistă semnăturile, amuzîndu-se și se opri la un nume notoriu, arătînd celorlalți, cu un deget descărnat, tremurător, titlul de academician, desenat în falduri de o șchioapă. Directorul spuse cîteva cuvinte despre vizita respectivului personaj în mijlocul unei delegații de oameni de cultură străini. Chipul spelb, dreptunghiular, obrajii palizi, gura orizontală, cu buze albe, probabil odinioară pline, acum strînse de amărăciune, ale scriitorului, se coloraseră. Ochii albaștri își atenuaseră sclipirile metalice și, din cînd în cînd, gura se deschidea scurt, într-un rîs rudimentar, cu care nu părea să fie învățat, lăsînd să se vadă un șir de dinți lați, mari, îngălbeniți de fum de țigară. Deși arăta mai relaxat, s-ar fi putut spune chiar însuflețit într-o anumită măsură, și obrajii îmbujorați împrăștiaseră impresia de manechin de ceară, vocea rămînea nici mai înaltă nici mai joasă, nici mai repezită, nici mai tărăgănată. Cuvintele îi ieșeau din gură la fel de seci și clănțănite, rostite din măsele, cu buzele țepene.

„Da, murmură el, îl cunosc, îl cunosc demult, ne-am petrecut tinerețile împreună, deși el este mult mai în vîrstă. Frecventam redacțiile de stînga și din cînd în cînd îl întîlneam, destul

de rar dealtfel, pentru că avea alte cercuri, trăia pe picior mare, își făcuse intrarea în protipendadă. Deci între noi nu puteau fi cine știe ce legături. Eu împușcam francul, munceam de dimineața pînă noaptea prin tipografii, scriind articole de fond, redactînd pamflete, hărțuind zi de zi regimul, pe politicienii de dreapta, căpeteniile legionare, pe Hitler și pe Mussolini și toate mărimile epocii. Iar el, cu artistele de varieteu pe genunchi, mînca stridii și bea șampanie franțuzească la «Capșa», își petrecea verile la Eforie și iernile la Sinaia și nu umbla prin București, chiar dacă avea de străbătut o sută de metri, decît în birjă. Da, trăia în puf, ca în sînul lui Avram. Uitase de unde a pornit, de unde venise, uitase ce fuseseră ta-so și mă-sa, făcea pe beizadeaua. Pătrunsese și în cercul Palatului scriind ode și epode reginei mamă, principeselor. Pe mine mă ocolea, în anumite împrejurări se făcea chiar că nu mă cunoaște, să nu-l compromit politic, să nu dea de bănuit că a trecut la stînga." Suru se foia în scaun. „Ce dracu, ăsta ne ia drept tîmpiți sau nu mai ține minte de la mînă pînă la gură ? Cum și-au petrecut tinerețile împreună prin redacțiile de stînga, dacă se făcea că nici nu-l vede și era omul Palatului ?" Se mira că Cernea ascultă cu interes ; directorul, nici nu mai vorbim, stătea cu gura căscată, renunțînd și să mai respire ca să nu piardă vreun cuvînt. Parcă ghicind gîndurile lui Suru, scriitorul răsturnă planurile. „Da, poate vă întrebați : atunci ce legături erau între noi, dacă unul trăgea hăis și altul cea ? Aveți dreptate să vă întrebați. Dar viața e complicată, a fost complicată și în trecut și a rămas și acum complicată. Fiindcă marele academician de mai tîrziu nu era prost, marele academician de mai tîrziu făcea joc dublu. El vrea să fie și în car și în căruță și în teleguță, și a fost tot timpul și în car și în căruță și în teleguță. Vrea să fie și cu roșii și cu verzii ; cu roșii pe ascuns, și cu verzii tot pe ascuns. Iar pe față nu vrea să fie decît cu cei puternici." „Dar maestre, îl întrerupse timid, cerînd iertare cu palmele împreunate a rugăciune directorul, cu verzii totuși cred că n-a fost. E cunoscut doar ca antifascist."

Scriitorul nici nu clipi, vorbi înainte cu aceeași monotonie, plictisit : „Da, s-a manifestat și ca antifascist, s-a manifestat în toate felurile, a mizat pe toate culorile, a fost prieten și dușman cu toată lumea, după cum îi cereau împrejurările. N-a jucat totul pe-o carte, ca mine, nu a intrat în luptă pe față, o dată pentru totdeauna, nu a făcut din pana sa, așa cum am făcut eu, o armă a clasei muncitoare și a partidului, ci o pană de cîntat la mandolină sub balconul reginelor, al prințeselor și al cocotelor. Da, a fost de toate. După cum a cerut momentul a fost și anticomunist și antifascist și patriot și cosmopolit și francmason, îi ajunge cîte a fost, nu-i mai trebuie nimic.

Eram în treizeci și trei, acum aproape patruzeci de ani, în ziua de 18 Februarie. Îmi luasem micul dejun la un birt popular undeva pe lîngă Sărindar. Mîncasem un iaurt și un covrig și mă îndreptam spre redacție. Cînd am dat colțul să urc, m-am izbit de el, de viitorul academician. «Te așteptam, mi-a spus. Te aștept de o oră. Vreau să mă sfătuiesc neapărat cu tine fiindcă în fața mea se pune o chestiune de viață și de moarte.» Îmi strîngea mîna cu efuziune și cu un tremur de disperare. M-a tîrît pînă la «Capșa». În ușa cafenelei ne-am întîlnit cu Rădulescu-Motru și cu Danielopolu, tocmai ieșeau. Motru, cu mustața lui albă, cu privirea severă, de general neamț în retragere, cu gulerul mare de astrahan negru la gît și cu căciula din aceeași blană, nici nu m-a privit. Danielopolu nu purta căciulă, avea pe cap o pălărie maron și era îmbrăcat într-un palton cărămiziu de croială englezească. Figură distinsă de cărturar, privire ironică dar amabilă, gest plin de curtoazie. Era marele savant. Viitorul academician mi-a dat imediat drumul la braț și s-a repezit la cei doi. I-a condus cîțiva zeci de pași în susul Căii Victoriei, lăsîndu-mă singur în fața vitrinei. După un timp s-a întors și m-a introdus în local. Ne-am așezat la o masă mai retrasă. A comandat marghilomane cu frișcă și coniac «Napoleon». Evenimentele îl speriaseră. În acel moment de cotitură vroia să ia o hotărîre decisivă, să meargă ori cu stînga, ori cu dreapta, ori cu muncito-

rimea, ori cu burghezia, și mă alesese să-l sfătuiesc ce să facă. I-am amintit opiniile mele, i-am repetat cum vedeam eu evoluția societății, spunîndu-i, în consecință, că sfatul meu nu putea fi decît unul singur — alături de muncitori. Mi-a mulțumit și m-a asigurat că așa va face, că din clipa aceea puteam să-l consider militant nesovăitor. Ne-a întrerupt Alfred, oberul, transmițîndu-ne invitația lui Ovid Densusianu și Pompiliu Constantinescu de a merge la masa lor, în cealaltă extremitate a localului. Nu prea eram dispus, aveam treabă, dar el n-a mai așteptat nici o secundă, s-a ridicat și a pornit, fără să se mai uite dacă îl urmez. M-am dus mai mult pentru Pompiliu, care era cam de vîrsta mea și cu care eram prieten. Ne-am salutat și m-am așezat. Densusianu ne scruta, de fapt nu atît pe mine cît pe viitorul academician, cu ochii lui negri, iscoditori. Era îmbrăcat sobru, în haine de culoare închisă, cu guler și manșete tari. «Tocmai am vorbit cu Rădulescu-Motru, probabil l-ați întîlnit cînd ieșea. Părerea lui e că trebuie acționat energic împotriva stîngii, pe toate planurile.» Viitorul academician confirmă că-l văzuse pe Motru, adăugînd că și discutase cu el, și, uitînd cu desăvîrșire ce-mi spusese mie cu cîteva clipe înainte, se angajă într-o diatribă înfocată împotriva stîngii, calificîndu-i pe scriitorii și publiciștii ce «în acele zile tragice pentru națiune» pactizau cu răzvrătiții, drept nemernici și iresponsabili. «Adineauri te-ai angajat — i-am zis — să slujești din răsputeri numai și numai stînga. Acum ai trecut de cealaltă parte a baricadei. Ce-o să mai faci în următoarele zece minute?» Densusianu rîdea să se prăpădească. «Ha, ha, de-ăsta-mi ești ? Umbli cu fofîrlica ?» și-mi făcea cu ochiul, în timp ce Pompiliu își examina jenat, cu o atenție exagerată, ceașca de cafea goală. M-am ridicat, am dat mîna cu cei doi, la viitorul academician nici nu m-am uitat și am plecat dezgustat. Tocmai intra pe ușă Ionel Teodoreanu. Îi murise cineva apropiat, că purta o panglică neagră la palton și era trist și parcă mai slab ca de obicei. Mă căutase la redacție cu un manuscris și cineva îi spusese că sînt la «Capșa» și venise într-un suflet. Chiar respira greu, răcise puțin, avea și febră, cînd am dat

mîna cu el i-am simțit palma fierbinte și umedă și i-am spus : «dragă Ionele dacă...»"

Suru nu mai putu asculta. Un timp urmărise amuzat povestirea, dar acum era scandalizat. „Asta ne toarnă la baliverne... parcă am fi niște mucoși. Vorbește de întîmplări de-acum patruzeci de ani ca de chestii petrecute azi-dimineață. Că avea gulerul așa, că se uita nu știu cum, că purta doliu la rever și avea, auzi ! febră... Mă mir că nu ne-a spus și cîte grade." Directorul își exprima admirația : „Formidabil ce memorie aveți ! Cum țineți minte toate detaliile. E nemaipomenit, fabulos !" Un surîs de plăcere orgolioasă alunecă, fugar, pe chipul scriitorului, dar nu se lăsă ispitit să răspundă, și ca și cînd observația nu l-ar fi privit, continuă netulburat. Directorul insistă însă : „Dacă ați avea cu dumneavoastră un stenograf să noteze toate astea... ce cărți ar ieși ! Dar cum v-ați educat așa ?" „Am trăit multe, spunea cu o modestie jucată scriitorul. Și am văzut, am observat și am înțeles și mai multe. Toate sînt aici — și ciocănea cu degetul tremurător fruntea. Așezate, rostuite. N-am uitat nimic din cîte am trăit, totul am reținut pentru ca să transmit oamenilor." „Dar bonzii ăștia chiar băteau așa, cafenelele ? se arătă neîncrezător Cernea. Motru, Danielopolu ? Chiar și Densusianu ? Din cîte știam, nu prea erau oameni de șuetă boemă, nu-și prea pierdeau vremea cu coniacurile, pe la «Capșa»". „Nu-și pierdeau, nu-și pierdeau, conveni scriitorul gata să retracteze, dar se răzgîndi găsind repede ieșirea. V-am spus ce împrejurări erau, ce frămîntări politice. În momente de-astea își mai părăseau și ei cabinetele de lucru, ieșeau să ia pulsul." „Asta fantazează, se lasă definitiv convins Suru. Dar știe să le potrivească al naibii ! Chestie de meserie. Probabil că ceva mai ține minte, dar le încornorează ca să vedem noi ce grozav a fost el. Sau îl ia gura pe dinainte." „Dar el n-a zis nimic atunci cînd l-ați pus în situația aceea ? — se interesă curios directorul, nerăbdător să cunoască urmarea. Doar avea și el demnitatea lui." „Nu, atunci n-a zis nimic, nici pîs n-a zis. Dar n-a uitat. Niciodată n-a uitat. Și s-a răzbunat, așa cum s-a răzbunat și pe alții care i-au cunos-

cut faptele și caracterul. Nu ne-a iertat pe nici unul. Cînd i-a venit bine ne-a plătit cu vîrf și îndesat." Povesti cu lux de amănunte răul pe care i-l făcuse lui academicianul, mai ales, spunea el, în anii cincizeci, cînd în cultură domnea arbitrariul și suspiciunea, intriga, delațiunea, cînd o vorbă șoptită unde trebuia putea să distrugă viața unui om. Reieșea că academicianul știuse să găsească urechi dispuse să-l asculte. Intrase pe sub pielea mai marilor din propagandă și cultură și treptat ajunsese o eminență cenușie ; fără să ocupe vreun post de comandă anume, se știa destul de leneș și dezordonat pentru a aspira la așa-ceva — pretindea scriitorul —, devenise omul zilei, unul din persoanele cele mai influente. Se bucura de o neobișnuită încredere, cuvîntul lui despre intelectualii vechi cîntărind mai mult decît dovezile pe care aceștia zadarnic încercau să le aducă. În legătură cu aceasta scriitorul povesti cum s-a descotorosit academicianul de cei care îi cunoșteau trecutul, diferitele măști, oportunismul, atitudinea politică definită cel mai exact de butada „pleacă ai noștrii, vin ai noștrii". Îi luase metodic — spunea el — și pînă nu-i redusese la zero, înlăturîndu-i din calea lui, nu se lăsase. El se numărase printre primele victime. Academicianul pusese să se redacteze și să se trimită la forurile de resort zeci de anonime. Țesuse împotriva sa o întreagă plasă de dubii, semne de întrebare, bănuieli și calomnii, inclusiv acuzații de spionaj, de colaborare cu agenturile imperialiste, încît se putea considera norocos, zicea că scăpase numai cu destituirea din slujbă și excluderea din partid. Șomînd, dînd peste uși închise la toate redacțiile și editurile, murind de foame, îl întîlnise pe academician întîmplător, și acesta îl oprise, scosese portofelul și îi oferise 1000 de lei. „Cînd a scos bancnota de o mie rînjea, văzînd în mine, în calitate de victimă, omul lui, opera lui. A rămas sincer decepționat cînd l-am înjurat și i-am întors spatele." Povesti cum se îmbogățise academicianul, cum cerea treizeci de mii de lei pe un articol, zece mii pentru o declarație în favoarea păcii și cinci mii pentru cîteva rînduri funerare. Cum pretindea zeciuială pentru cărțile recomandate la edituri și cum, cînd obolul i se părea mic, punea critica să facă praf cartea.

Acum îl asculta și Suru cu atenție. Ceea ce spunea nu mai suna a gol, nu i se mai părea neverosimil, lăsa impresia că e rupt din viață, trăit, suferit. Scriitorul prezenta totul calm și minuțios, explica fără nici o urmă de patimă, cu obiectivitate, relua, repeta, conturînd din muntele de material ridicat pe neobservate o atmosferă densă, de mare expresivitate — și în centrul ei profilul academicianului, un intelectual valoros mînat de viciile tipice ale balcanismului : perversiune și sadism oriental, viclenie și mercantilism bizantin, fanfaronadă apuseană și, pe deasupra, ceva nou, original : spirit anticultural, ură față de propria tagmă. Suru se întreba cît o fi adevărat din aceste povești. Totodată se îndoia că scriitorul fusese, la rîndu-i, ușă de biserică. Căzuse în picioare, și încă pe o treaptă înaltă.

Povestitorul făcu o pauză, lăsînd timp pentru comentarii, uimiri, nedumeriri etc. Își mai aprinse o țigară — fuma mult, cu sete, și numai țigarete străine, scumpe, strivindu-le nerăbdător, nervos, înainte de a ajunge la jumătate, în scrumieră — și anunță cu un rîs neplăcut că povestea avea și un epilog. „Da, da, e o vorbă, dumnezeu nu bate cu bîta... Nici pe el nu l-a bătut cu bățul. I-a stricat creierul. Acum trei-patru ani, deci la puțin timp după ce a trecut pe aici, a făcut congestie. N-a murit. A paralizat. A stat un timp în pat, pe spate, îl întorceau cu cearceaful, apoi l-au instalat în cărucior. Nevasta dinții i-a murit demult, sînt vreo cincisprezece ani. A zis mersi, umbla în haine albe, cu garoafă la butonieră. În fiecare seară cu altă artistă. Azi așa, mîine așa, pînă a pus mîna pe el o cîntăreață de varieteu din provincie. A făcut ce-a făcut, a adus-o în București și s-a însurat cu ea. Era tinerică, înaltă, cu picioare lungi, și îl însoțea peste tot, la Academie, la minister, la edituri. Se agăța de brațul lui și spunea tuturor că-i leagă o mare dragoste spirituală. I-a vîndut tablourile, i-a luat bijuteriile, a pus carnetele de CEC pe numele ei, și cînd academicianul a căzut la pat și-a luat tălpășița. A obținut repede divorțul și s-a recăsătorit. Bătrînul a dat în mintea copiilor.

L-ar fi mîncat viermii dacă n-ar fi apărut de pe nu știu unde o nepoată. Adulatorii l-au părăsit. Mai vin din cînd în cînd să-l vadă cei pe care i-a nenorocit. Fiindcă le e milă sau fiindcă le face plăcere... nu știu, nu știu. Oamenii sînt ciudați nu poți să le pătrunzi în suflet, nu știi ce gîndesc, ce simt. Nu poți să te iei după ce spun, una zic și alta fumează — cum e o vorbă. Mi-au provocat decepții și amărăciuni, și suferințe. Deși i-am iubit și-i iubesc. Tot ceea ce am scris și scriu le este închinat lor. Fiindcă eu cred în om, în puterea lui..."

Atunci intervenise Cernea cu tirada lui despre veșnicie, întrerupîndu-l pe scriitor; dealtfel, acesta dădea semne de oboseală, vorbea mecanic, fără să mai aibă cu adevărat ceva de spus. Cînd Suru îi ceru părerea, mai mult pentru a persifla panseurile lui Cernea, descoperi că bătrînul, deși se păstra pe o linie de neutralitate, gîndea cam la fel. Lui Suru nu-i plăcuse deloc ideea lui Vlad, dar nu avusese intenția să polemizeze serios. Sporovăiala ternă a scriitorului, de om blazat, acrit, lipsit de franchețe, de bunăcuviința de a-ți spune deschis ce crede, îl irita. „Hm, mîrîi el, oamenii îmbătrînesc într-adevăr, mai și damblagesc, cum spuneți dumneavoastră, dar cu punctul de vedere filozofic, îmi vine greu să fiu de acord. E în fond chestiunea dăinuirii, după mine e problema fundamentală a istoriei. Ce lasă posterității o colectivitate, o generație, un individ? «Nimic nu e veșnic...». Sigur, în mare e adevărat. Cunoaștem teoria dialectică a mișcării și transformării. Dar asta e altceva. Și apoi, schimbarea pe plan social are un scop: progresul. Ceea ce e perimat lasă loc noului. Poate fi un ideal al umanității, năruirea, fărîmițarea? dimpotrivă, numai creația și acumularea valorilor. Cum să te bucuri că ceea ce clădești cu mîinile tale se macină? ce punct de vedere e ăsta? Oamenii muncesc, asudă, dau tot ce au mai bun pentru a lăsa o urmă pe acest pămînt, pentru a-și însemna trecerea. Atîtea lucruri dăinuie de milenii. Înaintașii și-au îngropat în ele geniul. După tovarășul Cernea ar trebui să fim supărați pe ei că s-au dovedit atît de tenaci și ambițioși, sau pe timp, că n-a reușit să măture totul. Se

poate ? Ce judecată e asta ? Cum poți să înalți ceva dacă în sinea ta te bucuri că o să se dărîme ? E absurd ! Iată, am venit în județul ăsta acum trei ani. Și tovarășul Cernea tot atunci. Nu știu dacă am avut și eu și el zece zile libere. Și nu numai noi, toți activiștii, și nu numai activiștii, mii și zeci de mii de oameni. Am reconstruit jumătate din oraș, am făcut o filatură, o fabrică de confecții, asta pe embrionul unui mic atelier de cămăși, una de mobilă, de curînd am dat în folosință fabrica de geamuri. Avem o creșcătorie de porci de o sută de mii de capete, una [illegible]. Am dat de lucru la mii de oameni, schimbăm fața județului. În cincinalul ăsta ridicăm aici unul din combinatele industriale de primă mărime. Cum să mă bucur că ce înfăptuim se va nărui cîndva ? Ar trebui să fiu nebun. Dar cum aș mai putea să muncesc ? Cu asemenea gărgăuni în cap nu pot decît să mă duc să mă spînzur." Începuse să se aprindă. Întindea automat mîna după pahar și sorbea cîte o înghițitură, după care îl punea la loc, atît cît să apuce directorul să i-l umple. Scriitorul, cu capul plecat, desena cu degetul ceva invizibil pe masa de lemn, iar Cernea asculta surîzînd ironic. „Iar despre cît de minunat e că oamenii se degradează îmbătrînind, ce să mai spun... e o idee foarte elevată ! Ce poate fi mai meschin decît să te bucuri că oamenii se trec, se ofilesc, ajung o ruină și mor ? De ce ? Că unul ți-a făcut ție odată un rău ? Dar alte satisfacții nu poți să-ți dorești decît să-l vezi damblagiu, ajuns în mintea copiilor ? Toți oamenii au un rost pe pămînt, fiecare își aduce într-un fel sau altul contribuția la progres. Se trec, e adevărat, dar viața lor se încorporează în ceea ce făurește societatea, în valori materiale și spirituale. Nu, nu înțeleg, uite să crăp dacă înțeleg."

„Da, e greu de înțeles, multe lucruri sînt greu de înțeles", rosti scriitorul fixîndu-l pe Suru cu căutătura lui indescifrabilă, severă și în același timp indiferentă. Ceruse o cafea mare, amară, dar nu se atinsese de ea. Trăgea din țigări cu sete cîteva fumuri și le strivea ; scrumiera se umpluse cu țigări sparte, aproape întregi. „Nu nimerim întotdeauna să spu-

nem ce vrem. Greşim sau nu ne exprimăm bine. Da, oamenii cugetă, dar cine ştie unde se află adevărul ? Uneori răsare de unde nu te aştepţi. Fiecare înţelege ceva din viaţă, dar nu toţi la fel. Dumneavoastră construiţi o lume nouă, ridicaţi fabrici şi uzine, înălţaţi oraşe, ziditi cu mistria în mînă, cărămidă cu cărămidă, socialismul şi comunismul. Tot ce faceţi vreţi să fie trainic, să dureze o mie de ani şi aveţi nevoie de oameni puternici şi hotărîţi. Noi scriitorii vă admirăm şi ne străduim să vă imortalizăm în operele noastre, aşa cum staţi şi comandaţi pe ziduri însufleţind norodul. Sînteţi eroii noştri pozitivi, prometeii zilei de azi, sarea literaturii pe care o scriem. Cărţile ne-ar fi searbede şi sărace fără oameni ca dumneavoastră, eroii glorioasei epopei a edificării socialismului pe pămîntul României." Vorbea la fel de egal şi măsurat, dar parcă apăsa mai mult pe cuvinte, făcînd un efort de a declama, de a da spuselor o nuanţă de dramatism.

Suru se simţi flatat de frazele elogioase ale scriitorului, gustînd rezonanţa lor grandilocventă. Pentru o secundă i se născu în minte întrebarea dacă bătrînul nu-şi rîde cumva de el, dar alungă imediat acest gînd. Nu, găsea şi el că aşa era, şi că din acest punct de vedere literatura trebuie considerată un lucru bun. Ea ştie să pună frumos realitatea în relief, s-o facă emoţionantă. Îşi zise că fusese cam aspru, se lăsase în voia temperamentului şi le frecase ridichea prea rău, lui Cernea, dar şi scriitorului, aşa, printre rînduri. Scriitorul, după cum se vedea, cedase repede, în fond părea un om cumsecade, un tovarăş bun, valoros, ataşat regimului, lucru dovedit prin opera lui. De aceea, se grăbi să atenueze asperitatea verdictelor date înainte, recurgînd la tonul glumeţ, paternalist — tolerant, din arsenalul lui mai vechi. „Adevărul e că toată lumea munceşte cu elan, conştientă de ce are de făcut. Tovarăşul Cernea e în frunte, să ştiţi. Dar din cînd în cînd, mai ales într-o împrejurare ca asta, devine şi el poet. Şi cred că nu e rău să avem poeţi şi printre activişti — sigur, în timpul liber, pentru că la treabă nu stăm de poezie. Şi el are şi talent, un talent cam refu-

lat, e drept, și simțire. Pune totul la inimă. Unde greșește el ? La ton ! O dă pe melancolie, pe pesimism, iar acum, văzurăți, deveni macabru." Îl bătu pe spate pe Cernea, jumătate dojenitor, jumătate protector, cu o afecțiune ostentativă. Îl iertase, ba mai mult, îi găsea circumstanțe atenuante. Cernea rămăsese unicul colaborator căruia îi trecea cu vederea anumite ieșiri [illegible] doxe. I-o reteza scurt, desigur, fără menajamente, dar din punct de vedere politic nu dădea importanță. Cernea rămînea totuși apropiat, omul sigur pentru care ar fi garantat cu capul, și, indiscutabil, prietenul. Fără [illegible] n-ar fi putut fi. În noua funcție, Suru devenise mult mai circumspect în cultivarea relațiilor. Și-i apropia pe tovarășii de muncă, dar pînă la un punct. Le cerea corectitudine exemplară nu numai în acțiune, în fapte, în atitudine, ci și în idei. Nu-și permitea nimeni în prezența lui devieri de la modul de gîndire consacrat. Gîndirea era și ea un instrument de muncă, busola după care, fiecare în postul său, acționa pentru înaintarea navei. Numai anecdote accepta Suru, dar asta era altceva.

Scriitorul rîdea cu dinții săi lați și îngălbeniți. Dinți de cal, se gîndi Suru, cercetîndu-l atent pentru a descifra sensul împărțialității lui ; se convinsese că neutralismul nu-l împiedica să sprijine, camuflat, ermetic, o parte sau alta aflată în dispută. Acuma se convinsese că bătrînul pe el îl susținea. Nu știa dacă și punctul lui de vedere, dar sigur autoritatea lui. Dealtfel, și spuse scriitorul : „Oamenii cu răspunderi mari își pot permite mult mai puțin decît ceilalți. E un tribut ! Așa cum ne arată istoria, personalitățile de frunte nu prea au prieteni. Prietenul îți spune ce are pe suflet, ce-i trece prin cap, trăncănește vrute și nevrute. Prietenia e o pacoste pentru oamenii mari. Ce să facă ei cu prietenia ? Președintele nostru de la Uniune avea niște prieteni mai tineri, poeți începători. Din cînd în cînd veneau și cereau împrumut, o mie, două mii de lei, pentru una, pentru alta. Unul a spus odată că are nevoie de bani să-și înmormînteze mama, și pe urmă prostul a uitat și după cîteva luni a cerut din nou pentru același motiv. Președintele s-a supărat

și a dat ordin să nu le mai dea nici un sfanț. Ei au protestat, au făcut manifestație la Uniune, dar președintele a rămas neclintit. Ce credeți că au făcut zănatecii ? Și-au luat niște saltele și niște pături și s-au instalat în curtea Uniunii — era vară, nopțile calde, o plăcere să dormi afară, și au declarat că intră în greva foamei. Președintele a pus pe cineva să pîndească și a descoperit că noaptea, după ce pleca toată lumea, nevestele le aduceau mîncare cu sufertașul. I-a lăsat să stea acolo cîteva zile, trecea pe lîngă ei parcă nici n-ar fi existat. Au venit într-o zi în birou la președinte și l-au amenințat că dacă nu contramandează ordinul își dau foc. Tocmai scria pe atunci presa despre tineri preoți budiști care se aprindeau cu benzină prin Vietnamul de Sud. Președintele i-a ascultat cu răbdare, le-a cerut unele lămuriri suplimentare, adică pentru cînd s-au hotărît, unde, mai știu eu ce. Și cu aerul că și-a adus aminte de ceva foarte important, i-a întrebat : «Măi, dar voi chibrit aveți ? Uite, băieți, luați chibritul meu». Se cotrobăia cu toată seriozitatea prin buzunare după chibrit. I-a dezumflat. Au plecat cu coada între picioare și nici n-au mai călcat pe la Uniune". Suru rîdea să se prăpădească, folosind vocea lui groasă, de zile mari. „Ha-ha-ha, ha-ha-ha ! tare om ! I-a pus cu botul pe labe. «Aveți chibrit... ?» Ha, ha, ha. Grozav. Cu de-alde ăștia nu poți să umbli cu mănuși. Și ce ziceți — și se uită semnificativ spre Cernea închizînd nițel un ochi — dacă președintele Uniunii se îmbolnăvește, doamne ferește, îl ajunge bătrînețea sau mai știu eu ce, ăștia se duc și-i dau cu tifla. «Ei, moșule, ai căzut pe bec. Ce credeai că o să împărățești lumea ? Buna natură, draga de ea, cum te-a pocnit ea, cum a făcut ea justiție ! Ține minte de la noi, nimic nu e veșnic și ăsta e un lucru grozav»".

Lui Suru i se păru că Cernea îl ascultă distrat, cu gîndul aiurea, privind în lături. Se sustrăsese discuției de mulțișor, într-un mod ce nu-i era familiar. Nu părea nici supărat, nici trist, așa cum se întîmpla cînd Suru îi dădea replici aspre, mai tari decît s-ar fi cuvenit, ci absorbit, de-abia mai reușind să ascundă că e dezinteresat de ce spun ceilalți, că

toate acestea nu-l privesc, n-au nici o contingență cu el. Pe Suru îl irită această abstragere, de aceea îl tachină din nou. Nu putea suferi ca spusele lui să rămînă fără ecou, să fie tratate cu mutism, nu mai suporta să fie ignorat. Începuse să se obișnuiască să aibă dreptate, deși era încă în stare să accepte o mică opoziție, o contrazicere, o corectură. Încercarea de a i se rezista îi convenea uneori, pentru că îi dădea ocazia să se desfășoare, să-și pună în relief logica, puterea de convingere. Gusta tot mai mult plăcerea de a învinge în confruntări de idei. Luînd în serios orice dispută, făcînd apel la toate resursele gîndirii și experienței, ambalîndu-se, înflăcărîndu-se, se convingea că victoriile repurtate se datorau întotdeauna și exclusiv superiorității gîndirii sale ; nu realiza că uneori „avea dreptate" pentru că era mai mare, așa-zișii oponenți rezistînd doar un pic, de formă, cît să lase impresia că au și ei opinie, știind că lucrul acesta îl prețuia Suru. Dreptatea judecății sale îi apărea cu atît mai valoroasă cu cît nu i se acorda din principiu, ci o căpăta prin luptă dreaptă, pe bază de egalitate. Indiferența îl contraria însă și-l ofensa. Ce era asta, prostie, dispreț ? Refuza să conceapă că vorbele lui nu găseau ecou, că nu puteau ajunge la mintea și conștiința cuiva. Doar nu vorbea să n-adoarmă, nu înșira verzi și uscate. Purta în el convingerea că ajunsese la maturitatea și poziția socială cînd judecățile capătă substanță, miez, pătrundere, acuitate. Nu se simțea și nu se considera bătrîn, dimpotrivă, izvoarele vitale nu țîșniseră niciodată mai abundent, puterea de muncă și voință nu-i fuseseră mai mari și mai neînduplecate. Dar nici tinerel nu se mai vedea, pentru a se lăsa sfătuit, influențat. Conștient că deține un depozit serios de experiență, discernămînt, capacitate de orientare, găsea de datoria lui să-l împărtășească, nedrămuindu-l, făcînd chiar risipă. Ca prim-secretar ajunsese la concluzia că esențial în munca de partid este să dăruiești din propria substanță pentru a-i îmbogăți pe ceilalți. Doar astfel vedea posibilă nu numai îndeplinirea sarcinilor, dar și formarea oamenilor — și aceasta i se părea a fi opera cea mai importantă și mai frumoasă a unui conducător,

Să ridice, să modeleze oameni. Refuzul cuiva de a-l lua în seamă cînd își împrăștia cu prodigalitate darurile — ipoteză mai mult teoretică, pentru că în realitate așa ceva se întîmpla foarte rar, dacă se întîmplase vreodată — îl taxa drept încercare de contestare a superioarei misiuni pe care și-o asumase. Iată de ce tăcerea absentă a lui Cernea îl nemulțumi. Și nu se resemnă, nu-l răbdă inima să-i treacă cu vederea această sfidătoare încălcare a prerogativelor inițiatice. „Nu e așa, tovarășe Cernea ? Nu ar suna cam în felul ăsta, în gura copiilor ălora, teoria fericirii de a-i vedea pe oameni doboriți de bătrînețe ? Și nu numai în a ălora, ci în a oricui ?" Nu-l slăbea din ochi, gata să-l piseze pînă avea să-l scoată din indiferență. Dar nu fu nevoie să insiste. Cînd Cernea își întoarse privirile, văzu că nu erau deloc absente. Sub fruntea netedă — numai albul șuvițelor de păr, lungi, pieptănate peste cap cu degetele, într-o dezordine armonioasă, îi putea trăda cumva vîrsta, deși și părul împrumuta o lumină tinerească chipului — ochii vii, inteligenți se încărcaseră de ceva dens, ca și cînd abia ar fi terminat de citit o carte incitantă. „Încercam să înțeleg mecanismul modului tău de a gîndi. E o treabă anevoioasă. Mă întrebam : e un viciu inevitabil al comunicării, sau e o gîndire dublă ?" „A cui ? A mea ?" „Da." „Gîndire dublă ?" „Nici eu nu știu exact, de aceea îmi vine greu să-ți explic. Deturnezi cu știință sau fără știință sensul unei idei ? Chestiunea e de ce ignori sau excluzi sensul adevărat ? Cu ce scop ? Dacă actul e conștient atunci o faci, să zicem, ca să-ți manifești combativitatea. Vrei să pui într-o lumină proastă pe cineva. Procedezi astfel ca să-ți scoți în evidență perspicacitatea ideologică. Cauți un pretext. Dar s-ar putea tot atît de bine să nu fie un act conștient, ci ceva reflex, mașinal. Rezultat al unei îndelungi educații, al unei anumite formații, a doua gîndire reflectînd neacceptarea premisei propuse și înlocuirea cu alta. În loc să discuți fondul unei opinii, discuți sensul pe care i-l conferi tu. Pentru asta cred că trebuie întrunite cîteva condiții : ideea să se preteze cît de cît la mistificare, adică să conțină în ea sau măcar în forma ei

un grăunte de ambiguitate — și în ce idee nu pot fi găsite corpuri străine [illegible]viuni, fărîme din idei învecinate, chiar opuse ? — și în al doilea rînd să ai instinctul format, spontaneitatea speculativă, rigiditatea și, de ce nu ?, lipsa de onestitate de a nu-ți păsa [illegible] de celălalt. Pentru că foarte frecvent celor aflați de față le scapă translația, momentul apariției dublei gîndiri. Asistența [illegible]ați îi cîștigată repede. Uneori, chiar și preopinentul. Se tre[illegible]mîntat de ce a spus, gata să retracteze ! Evident, nu se poate miza în toate cazurile și pe dubla gîndire a celui manevrat. Se poate întîmpla ca autorul ideii să sesizeze șmecheria și să riposteze, sau dacă nu îndrăznește, pentru că, deși lucid, e timorat de siguranța replicii primite, să judece, să califice. Dezolat, pierde încrederea în logică, în adevăr, în onestitatea comunicării și dacă este mai slab de înger, pe viitor se controlează, se cenzurează, suflă și-n iaurt. Oricum, renunță la opiniile proprii, ghicind că ele nu intră în perimetrul de receptivitate al interlocutorului. E posibil — vezi că acum îmi construiesc prezumțiile — ca, ghicind această reacție inhibitorie, «combativul», autorul dublei gîndiri, să aibă în vedere, repet, conștient sau reflex, descurajarea emiterii anumitor principii și considerente în preajma sa și, prin aceasta, simplificarea lucrurilor. Poate din comoditate, poate din obtuzitate, sau pentru a nu-și expune autoritatea unor riscuri imprevizibile, se ascunde sub haina unei severități intolerante." Văzînd că Cernea se oprește, Suru, care tot timpul zîmbise malițios, îi întrebă pe cei doi, cu brațele desfăcute și umerii ridicați, depășit dar vesel : „Ei, ați înțeles ceva ? Dar sincer... Hai că sîntem aici, între noi". Directorul arborase un zîmbet curat, aproape strălucitor, și Suru își dădu seama că nu poate scoate nimic de la el. De aceea se întoarse spre scriitor, și el înviorat, cu zîmbetul cabalin larg întipărit pe față. Uitase să mai tragă așa des și mistuitor din țigară, și din această cauză la capătul ei se formase un sul lung de scrum ce termină prin a cădea și a i se împrăștia pe reverul hainei. „De înțeles mai înțelegem și noi cîte ceva, că nu sîntem chiar atît de înguști la minte pe cît s-ar părea, se hotărî

el să vorbească scuturîndu-şi haina stîngaci, mai mult impregnînd scrumul în stofă. Tovarăşul a ridicat o chestiune complicată. Ceva asemănător mi s-a întîmplat nu o dată şi mie. Poate şi dumneavoastră. Eu spuneam una şi ălălalt îmi dădea peste nas pentru alta, la care nici nu mă gîndisem. Sau mă interpreta într-un fel că mă cruceam. Şi eu m-am întrebat de ce. De obicei la aşa ceva se recurgea pe vremuri cînd cineva trebuia să fie criticat sau mazilit. Eu îmi ziceam pe atunci că metoda face parte din arsenalul de anchetă. Tovarăşul văd că îi dă altă accepţiune, deşi cred că şi a mea rămîne valabilă." „Bun, dar ce legătură au toate astea cu ce-am discutat noi aici ? — începu să-şi piardă răbdarea Suru. În ce mă priveşte n-am făcut decît să reproduc ideile tovarăşului Cernea şi să-mi spun părerea despre sensul lor strict." „Sensul strict ? sări Cernea aproape indignat. Ţi-am spus eu că mă bucură nimicirea valorilor civilizaţiei ? Ţi-am spus eu că mă face fericit tristul, mizerul spectacol al bătrîneţii oamenilor. Ţi-am spus că muncim degeaba, că întrucît lucrurile nu durează nu trebuie să le mai creăm ? Pur şi simplu toate astea le-ai inventat tu, ca să tragi o filipică despre elanul demiurgic şi despre umanism. Eu am spus răspicat : conştiinţa că nimic nu e veşnic te face să înduri mai uşor răul din istorie, din societate, din oameni. Legea perisabilităţii nimicind răul şi aducîndu-l mai întîi în faza decrepidă, dă o satisfacţie, oricît de vană, de superfluă, celor ce l-au suferit. Şi în acelaşi timp, dă o lecţie de zădărnicie tuturor autocraţilor, chit că ei nu sînt apţi să o înţeleagă. Iată în esenţă ideea mea. Puteai să o combaţi ? Puteai. Orice poate fi combătut. Poate să ţi se pară absurdă consolarea invocată de mine. Să zici că ea eclipsează sau pune pe planul al doilea neîmpăcarea şi lupta împotriva răului. La asemenea obiecţii aş fi avut la rîndu-mi contraargumente. Dar ai preferat să-mi atribui o gîndire imbecilă, ca să-i opui teoria creaţiei. De ce ? Îţi convenea mai mult asta ? Dar puteai să faci o cozerie despre construcţie, pe care am mai ascultat-o şi ştii că o apreciez, fără să mă răstălmăceşti.

E mai spectaculos dacă ideea se afirmă în luptă ? Poate, dar într-o luptă reală, cu o opoziție autentică, nu cu una inventată. Altfel, așa-[illegible] caricatură, iar combativitatea o inscenar[illegible]. Tovarășe Cernea, știi că nimănui nu i-aș fi pe[illegible]ea impertinență ! mîrîi Suru ca un dulău gata să [illegible] prevalezi de un anumit statut." „Nu, n-ai dreptate, contest ce spui, nu mă prevalez de nimic. Știi bine că în muncă sînt ceea ce scrie în statul de salarii. Nimic mai mult. În afară, într-o discuție oarecare, nu recunosc ierarhii. Dacă unul din noi se prevalează de ceva, acela nu sînt eu. Și într-o discuție liberă vrei să fii prim-secretar ? Atunci discuția nu mai poate exista." Întinzîndu-se peste masă și punîndu-și mîna pe brațul lui Suru duios, aproape rugător : „Manole, nu vezi că te paște pericolul de a te sanctifica ? Îndeplinește-ți bine funcția de prim-secretar, dar rămîi om, cu atît cît îți oferă această meserie de bază. Surîse. Dacă tu cauți un fricos, știi bine că ai greșit adresa. Dar nu e vorba de asta. E vorba de simțul egalității, în calitatea ta de om, cu ceilalți oameni. Dacă ți se atrofiază acest simț, ești pierdut".

Suru băuse cîteva pahare de vin unul după altul, cu un fel de înverșunare, dar se străduia să rămînă impasibil. Se ridică în picioare, bine înfipt în podea, cu pieptul bombat și capul aproape răsturnat pe spate, cu silueta atletică profilată pe vitrina mare, opacizată de noapte, a cramei. „Elanul demiurgic, spui ? Asta îmi reproșezi tu ? Asta te roade pe tine ? Da, nu neg, acesta este rostul vieții mele. Și trebuie să recunoști că și pe tine te-am făcut să te cațări pe coama acestui val. Dar pe planul conștiinței continui încă să te tîrăști, să rămîi în urmă. O să mai avem de furcă, rezultatul sper, îl ghicești. Nu tu o să mă ții pe mine în loc, ci eu o să te trag înainte. Asta e una. În ce privește pericolul de a mă sanctifica, nu-mi purta de grijă. Apoi, enervîndu-se subit : Tîmpenia asta de unde ai mai scos-o ? Cum ți-a putut trece prin cap ? Nu trăiesc în mijlocul oamenilor ? Nu muncesc cot la cot cu ei ? Nu mă cert, uite, cu tine, fără să-mi cadă galonul ? Nu-ți ascult toate bazaconiile de care sînt sătul

ca de mere pădureţe ? Apoi către scriitor, rîzînd deodată : Uite aşa ne ciorovăim, tovarăşe, de vreo douăzeci de ani. Aveţi dreptate. Să te ferească dumnezeu să ai un prieten. Îţi mănîncă sufletul. E greu cu prietenii, mai bine te laşi păgubaş. Dar nici fără ei nu poţi, că auzi, te sanctifici. Fi-ţi-ar vorba a dracului de caraghios. Înghite-ţi-o la loc că te sugrum". Directorul podgoriei rîdea uşurat de această întorsătură, turnînd vin proaspăt cu un zel excesiv. Scriitorul, aprinzîndu-şi o nouă ţigară, clănţăni cu vocea lui seacă, rar : „Credeam că numai la noi, la scriitori, se întîmplă aşa. Cînd se despart, toţi uită ce a provocat zîzania. Se duc la restaurant sau la cafenea şi îşi petrec noaptea în cea mai caldă armonie. Ştiam însă că la dumneavoastră este altfel. De aia cînd v-am văzut aşa îmbăţoşaţi, m-am speriat. Da, m-am speriat, fiindcă în viaţa mea am văzut multe, şi am înţeles şi mai multe. Înţeleg şi tac, păstrez în adîncul meu, fiindcă anumite lucruri nu e bine să le dezvăluim încă în operele noastre, în literatura noastră nouă chemată să educe omul şi să-l înflăcăreze în muncă şi luptă. Recunosc, mi-a fost teamă. Îmi este teamă fiindcă ştiu că dacă apucă să se ridice pumnul, loveşte. Şi nu mai stă să aleagă. Loveşte ce-i stă în cale. Dar la dumneavoastră... Sînteţi ca noi artiştii. E bine, e foarte bine şi asta chiar trebuie să arătăm noi în operele noastre, pentru că ţine de naşterea omului nou, a omului cu o conştiinţă înaltă, cu un ideal nobil şi cu...". Suru se plictisi de tirada dezlînată, plină de şabloane a scriitorului, şi ca să-i taie avîntul lipsit total de inspiraţie, după impresia lui, îl invită să toasteze pentru ceva. „N-aţi toastat pentru nimic în seara asta... dumneavoastră nu aveţi un ideal, nu ţineţi la ceva deosebit ?" Scriitorul renunţă fără părere de rău la ceea ce mai avusese de spus, plecă ochii şi tăcu un timp, frămîntînd un cocoloş de pîine cu degetele subţiri şi tremurătoare, apoi ridică paharul şi ţintuindu-l pe Suru cu ochii lui albaştri, senini — ochi înşelători de sfînt prefăcut, se gîndi Manole — toastă pentru prietenia oamenilor mari şi puternici, care ştiu să asculte şi să gîndească, să-şi iubească, da, să-şi iubească, repetă el apă-

sat, și să-și respecte semenii, chiar cînd aceștia nu le fac pe plac, le ies din cuvînt și o țin pe-a lor. Suru susținu privirea plină de un abur azuriu a [illegible], osos, cu gura mare fără buze și dinți [illegible] cal, dar ciocnind paharul cu el simți că [illegible] rece și batjocoritoare, dușmănoasă, și în ei tresări un sentiment de repulsie și de ură, dar și o teamă [illegible] amestecată cu umilință. Înciudat, înăcrit, dădu autoritar semnalul de plecare.

Alaiul creștea, adăugîndu-i-se șefele de secții, secretarele organizațiilor de bază și responsabilele sindicale de pe unde trecea, dar asta nu-l deranja pe Suru, dimpotrivă, obișnuind să spună pe loc ce constata, găsea că era bine să audă toți. La filatură descoperise că mai putea intra un rînd de mașini, deși și așa se îndesiseră considerabil. Măsurase spațiul cu pasul, căci inginera nu zisese nici da, nici ba, ceea ce însemna că se îndoia. Ceruse să i se prezinte în două zile o nouă schemă a halei. Criticase iarăși sistemul de aerisire, verificînd nemulțumit măsurile luate după ultima discuție. Zăbovise în țesătorie, urmărind atent pînza crescînd în război, spre nedumerirea celor de față care nu vedeau ce noutate putea să-i ofere primului secretar acest spectacol arhicunoscut, lipsit de orice interes. Suru nu zise nimic, deși se vedea că îl preocupă ceva, în schimb deschise focul la vopsitorie. Se declară nesatisfăcut de noile desene și obiecția că așa era comanda, că așa cerea comerțul, nu făcu decît să pună paie pe foc. „Cine a făcut modelele, comerțul ?" „Noi le-am făcut, dar comerțul le-a ales." „Dar de ce le-ați făcut ? Și ce înseamnă comerțul ? Un nenorocit de merceolog ?" „Iertați-mă, tovarășe prim, dar a fost comisie." „Bine, cinci sau șase nenorociți de merceologi. Așa ești mulțumit ? Comerțul este piața, Gîrbaciule, nu comisia de la minister. Comerțul este exportul. Unde vinzi tu porcăria asta ?" „O vînd, tovarășe prim, avem contract cu Sudanul." „Și cu cît o vinzi, Gîrbaciule, în

Sudan ?" Directorul începu să calculeze, înmulțind, împărțind, socotind leii în lei valută. „Mie să-mi spui, Gîrbaciule, cît iei în dolari pe metru, cît te costă pe tine bumbacul în valută și care e costul total." Gîrbaciu plecă ochii. Nu știa. La insistențele lui Suru, se scuză că ministerul nu-l ține la curent cu aceste date, și că de fapt nici ministerul nu le știe, de treaba aceasta ocupîndu-se comerțul exterior. „Va să zică tu vinzi marfa cu capul în sac ! Nici măcar nu știi dacă pierzi sau cîștigi. Păi dacă ar fi fabrica ta, Gîrbaciule, ce te-ai face ? Ai da faliment într-o săptămînă. De ce nu reușești să vinzi un metru de pînză în Occident, Gîrbaciule ? Și ce faci tu ca să ieși din situația asta ?" Directorul încremenise. Parcă îi venea să plîngă, își blestema zilele că încercase să se fofileze în fața primului secretar. Suru îl implică și pe secretarul județean cu problemele economice : „Vijule, te ocupi de calcul. Iei legătura cu ministerul, cu cine știi, mîine dimineață să-l am". Porni, cu tot alaiul după el, la secția de creație. „Ce e aici, adormirea maicii-domnului ? Unde e șefa ?" Șefa lipsea, iar cele cîteva fete de la planșe aveau într-adevăr un aer adormit. Se ridicară, speriate atît de vocea primului secretar, cît și de invadarea în cuibușorul lor liniștit. Suru ceru mostre de pînze de la marile firme străine. Fură căutate îndelung prin dulapuri fără nici un rezultat. „Gîrbaciule, n-ai nici un clasor cu mostre ? De cîte ori ai fost tu în Occident pînă acum ? Nu numai ca director, ci înainte, cînd lucrai la minister ? N-ai adus niciodată nimic, ai venit cu mîinile goale ?" Gîrbaciu nu adusese într-adevăr nimic. Dar avea niște reviste în birou și fugi, aducîndu-le într-un suflet. Răsfoind, Suru se oprea la cîte o pagină, bătînd hîrtia cu degetul : „Vezi, Gîrbaciule, ce culori, ce desene ? De ce le ții la tine în birou în loc să le dai fetelor ? Ca să nu mai umple planșele cu mizeriile astea". Îi atrase atenția o anumită țesătură. „Cum sînt făcute florile astea ? o întrebă pe una din decoratoare. Parcă au relief." Fata se miră și spuse că după părerea ei era un model special. În timp ce Suru o privea cu milă, revista circulă din mînă în mînă — se aflau acolo textiliste, inginere, maistre, țesătoare —

și concluzia fu că era vorba d[illegible]t subțire, foarte fin, de bumbac. Cineva descoperi în josul paginii și prețul, un preț exorbitant în raport cu ce știau ei despre bumbac. „Vedeți, mă fraților, ce face lum[illegible] Suru. Și noi vindem stambă și barc[illegible] nouă, utilaje moderne, dar... dacă nu e[illegible] creație... ! Asta e secție de creație ? Lăsați f[illegible] aici de plictiseală. Nu se poate așa, Gîrbaciule ! Asta nu e industrie ! Tu crezi că «valorificarea superioară» e o lozincă ? E problema noastră vitală, Gîrbaciule ! Dacă n-o realizăm, murim, înțelegi ? Și decît să murim noi, mai bine te schimbăm pe tine și punem altul mai deștept. Uite, ți-o spun aici, de față cu toți, ca să știi ! Și asta e valabil și pentru voi... Nu se poate... trebuie să vă bateți capul. De la sine nu iese nimic. Aici trebuie schimbat spiritul. Să discutați în organizația de partid. Am să viu și eu." În mașină îl luă în primire pe secretarul județean : „Cu ce se ocupă secția noastră economică ? Pentru activul nostru eficiența e o vorbă goală ? Trebuie lucrat cu creierul, Vijule, nu cu gura. O să mai discutăm noi. În ce-l privește pe Gîrbaciu, faci propuneri de înlocuire. N-are nici o perspectivă și eu nu mă angajez dădaca lui". Văzu că mașina stă pe loc cu motorul pornit și se uită mirat la șofer : „Ce e, Stelică, ai adormit ?" Își aduse aminte însă că nu-i spusese unde să meargă, și ca de la sine înțeles, adăugă : „La Confecția !" Dar tot se supără pe Stelică. „Tu n-ai limbă, nu poți să întrebi ?" „Păi vorbeați cu tovarășu..." „Și ce dacă vorbeam cu tovarășu... Mă ții în mijlocul drumului ? Se poate ?" Șoferul demarase zgomotos, aplecîndu-se peste volan cu o atenție atît de încordată încît părea că se pregătește să sară peste obstacole. Suru stătea în mașină pe locul din față și cînd lua pe cîte cineva cu el, în frecventele-i ieșiri pe teren, acela trebuia să se aplece mereu peste banchetă, ba într-o parte ba în alta, pentru a se face auzit, și mai ales pentru a auzi, căci Suru nu-și înclina decît puțin capul spre umărul drept sau stîng, după direcția în care privea în clipa aceea.

„Confecția" se afla pe aproape, pe noua platformă industrială încă deschisă, cu drumuri neterminate, resturi de fier beton uitat, cîte un straniu fragment de utilaj ruginit. Suru nu remarca aceste vestigii, pe de o parte preocupat de producția unităților pe care cu greu le văzuse ridicate, pe de alta cu gîndul la viitor. Aștepta nerăbdător să-i vadă venind iar pe constructori, cu excavatoarele și buldozerele ce rîmau pămîntul ca o turmă de mastodonți, cu schelele metalice, macaralele și prefabricatele de beton, pentru a da contur ambițiosului vis nutrit încă de cînd fusese trimis în județ, și de care își lega în modul cel mai intim destinul său demiurgic. La poarta clădirii înalte, cu geamuri multe, pătrate, făcute să lumineze din abundență atelierele-hală, îl întîmpină directorul și secretarul de partid. „Două lucruri mă interesează, Știrbule — îi întinse Suru mîna directorului — modele pentru canadieni și «minutul»." Știrbu vru să știe dacă vor trece întîi pe la biroul lui, fiindcă nu luase hîrtiile, dar Suru nici nu-i răspunse, o luă direct pe scări spre ultimul etaj, la „finisare". Se izbi de cîțiva lucrători ce circulau alene, fluierînd sau rîzînd de vreo glumă deșucheată, și-i aruncă directorului printre dinți : „Știrbule, la tine tot plimbăreală e, tot țară fără stăpîn ? De unde mama dracu să scoți tu minutu ăla..." Directorul făcea pe ascuns lucrătorilor semne disperate, parcă ar fi vrut să împrăștie niște găini, renunțînd să mai deschidă drum primului secretar. Suru se plimbă un timp printre șirurile de costume bărbătești agățate pe barele de metal, privi, pipăi, scoțînd de pe umerașe cîte un sacou, cîte un pantalon, apoi se opri și privi silueta masivă, cam otova, a secretarului de partid. „Știrbule, răsună glasul lui decis, stau aici pînă îi aduci lui Cazacu un costum pe măsură. Faci cum vrei, alegi din ce ai, după stasurile tale, sau chemi un maistru să-l privească și-i faci pe comandă. Hai, ce stai ca vițelul la poarta nouă, acționează, mi-ai spus că ai haine pentru toate taliile, că ai învățat să croiești după «tipuri» ca ăia din Franța." Convingîndu-se că Suru nu glumește, directorul fabricii dispăru împreună cu cîteva din ajutoarele sale, și, după o scurtă consfătuire, veni cu

un costum. Cazacu se dezl [illegible] după un paravan și încercă hainele. Apăru rușinat căci sacoul, deși larg la umeri, nu se putea închide peste [illegible] ul balonat. „Cum e, Știrbule, ăsta e [illegible] lui Cazacu ? Să zicem că el e negustor" [illegible] descurci ? Adu altele. Au trecut 10 minute, [illegible] mi-i facă cinci costume pînă acum." Știrbu dispăru [illegible] unul, apoi altul și altul, în timp ce Cazacu intra după paravan, revenind tot mai roșu la față, năucit și transpirat, în haine ba prea lungi, ba prea scurte, strîmte sau largi, cercetîndu-l cu coada ochiului pe Suru și rîzînd nătîng, sau încruntîndu-se, în consonanță cu starea de spirit a primului secretar. Abia după trei sferturi de oră se hotărî Suru să pună capăt experimentului nereușit, întorcîndu-se spre director cu o mină de dispreț ucigător : „Asta e meserie, Știrbule ? Asta e producție de confecții ? Cu asta vrei tu să cucerești piața mondială ? Tu nu vezi că nu ești în stare să faci o haină ca lumea ?" Ochii verzi ai lui Știrbu erau gata să iasă din orbite. Mustața galbenă, frumos tăiată, podoaba obrazului cam gras, dar bărbătesc și armonios se pleoștise de tot, umedă de nădușeală. „Voi aveți măsurători antropometrice ?" Neînțelegînd întrebarea, îngrozit de substratul ei necunoscut, Știrbu deschise disperat brațele, într-un gest de cedare deplină în fața fatalității. „Păi cum crezi tu că fac ăia să se potrivească hainele pe oameni, mă ? Taie orbește stofa, ca tine ? Ăia cunosc conformațiile, Știrbule ! Tu nu vezi ? Unul e strîmt în umeri și gros în șolduri, altul dimpotrivă, spătos, dar fără burtă, și asta la aceeași înălțime. Se fac mii de măsurători. Dacă nu te apuci de treabă serios, cu cap, cu știință, cum scrie la carte, rupem relațiile. Eu te-am apreciat pentru unele calități, dar văd că rămîi în urmă. Lucrezi empiric. Îți dau două luni. Să-mi aduci desene, modele, tot. Hai, tovarășe Viju. Mă asigurai că treburile merg strună. Vai de cozonacu vostru !"

Suru vroia să vadă și blocurile în lucru. „Merge încet, Vijule, la cvartalele alelalte s-a lucrat mai cu spor. Ce, noi avem

la dispoziție un secol ? Și tu unde bagi, mă, mașina. Ce e amfibie ? Ne crezi ologi ? Uite, facem echilibristică pe cărămizile astea..." Deschizînd portiera din mers începu să țopăie pe podul improvizat de zidari. „De unde dracu se adună la ăștia atîta noroi ? Parcă a fost potopul... Alo, mă băiete, ia du-te tu și caută-l pe șeful de șantier și trimite-l încoa." Merse în lungul a ceea ce părea că trebuie să devină o stradă și intră într-un bloc de șase etaje, luînd în piept scările înguste, abrupte, începînd inspecția de sus în jos. Pînă la etajul al treilea nu găsi pe nimeni ; acolo dădu de doi tineri tolăniți pe niște pungi goale de ciment, savurîndu-și tihnit țigările, între ei cu o sticlă băută pe jumătate. „Noroc bun, fraților, vă cinstiți înainte de prînz, n-aveți poftă de mîncare, sau ce e cu voi, mai adunați forțe ?" Deși se vedea că nu-l cunosc, băieții se ridicară cu oarecare respect, dar alene, în ritmul în care vorbiseră și gîndiseră pînă atunci, și fără prea mult chef, neascunzînd că li se stricase tabietul. Cu un gest moale, discret, unul mută sticla după stiva de tocuri de ferestre. Nu-i răspunseră nimic lui Suru. Dealtfel atenția acestuia se mută asupra bărbatului rubicond ce intra gîfîind de efortul urcușului. „Dumneata ești șeful de șantier ?" „Să trăiți, tovarășul prim, mă scuzați, eram în partea ailaltă, făceam recepția la niște camioane cu geamuri, că săptămîna trecută ni le-au adus sparte, și ăia de la depozit ziceau că..." „Cum te cheamă pe dumneata ?" întrerupse Suru locvacitatea omului. „Jelescu, Traian Jelescu. Cum vă spuneam..." „Cîți oameni ai dumneata în blocul ăsta ?" „Două echipe, tovarășul prim, trei și trei, că le-am organizat pe faze, zidărie, instalații, timplărie și cînd ultimele ajung aici, primele încep dincolo și în felul acesta am tot timpul..." „Și unde sînt ?" „Cine, tovarășul prim ?" „Echipele ! Că n-am dat decît de nepricopsiții ăștia lungiți aici, mușcînd narghilelele și trăgînd la măsea. De unde sînteți, viteților, că nu v-am întrebat ?" „Mă mir, tovarășul prim... oamenii erau aicea, i-am lăsat lucrînd și chiar acum cînd venii... la unu montau ușorii, la doi..." „De unde sînteți, mă ! se răsti Suru la cei doi, făcîndu-l să tresară și pe Jelescu. Ce,

v-a tăiat popa limba ? Atunci cu ce dracu sugeați din sticlă ?"
„De la Merișani" în[illegible] e școlar prost, supărat pe el că nu s[illegible] pe învățător că l-a prins cu lecția neîn[illegible] ...șani ? Păi acolo sînt oameni de treabă, nu neispraviti ca voi. Ați venit la oraș să intrați în rîndul clasei [illegible] : Păi așa arată clasa muncitoare ?" Tăcură amîndoi, bosumflați, cu bărbiile proptite în piept, cu mîinile atîrnind grele pe lîngă trup, cu aerul că nu așa înțeleseseră ei munca la oraș, că nu de aia veniseră să învețe o meserie, ca să-i tocăne unul și altul la cap. „Unde ziceai că-ți sînt echipele ? îl luă din nou în primire pe Jelescu. La unu și la doi ? Hai să le văd și eu cum montează ușorii", și o luă înainte coborînd scările cu pasul apăsat. Mai găsi vreo doi plutind prin spațiul gol, cu aer rare[illegible]at, profilați pe orbitele ferestrelor, întreținînd un dialog mut cu zidurile zgrunțuroase. Jelescu relata cu o voce consistentă, mustoasă, ce parcă făcea să-i lase lui însuși gura apă, cum a organizat echipele pe etaje în faza a treia, a tîmplăriei, după ce fuseseră terminate instalațiile de apă, lumină și căldură, cum acum urma să treacă la nu știu ce, dar îl împiedica aprovizionarea, el trebuind să alerge personal pe la depozite pentru că nu putea avea încredere, se fripsese de atîtea ori și își luase un angajament pe care înțelegea să și-l respecte pentru că de aia l-a pus partidul acolo și de aia... „Unde sînt lucrătorii, tovarășe Jelescu, îl întrerupse Suru calm. I-ai trimis dumneata undeva, știi de soarta lor, poți să-i aduci acum aici ?" Jelescu se făcea că-i caută pe după un zid, pe culoar ; scruta împrejurimile, aplecîndu-și bustul scurt, gros, dar uimitor de mobil, prin gaura unde urma să fie încastrată fereastra și se mira cu o expresie de sinceritate dezarmantă, parcă cineva i-ar fi furat sau ascuns oamenii sau prin cine știe ce vrăjitorie i-ar fi făcut nevăzuți. Doar fuseseră acolo, cu dumnezeu, vorbise cu ei, se convinsese personal că muncesc, existaseră în carne și oase. Mare minune, mare minune, așa o drăcovenie nu i se mai întîmplase, ajungi să crezi în alte alea, nu mai ești sigur pe realitate, pe

propriile simțuri. „Jelescule, mîrîi Suru ca un cîine ciobănesc înainte de a se repezi, ce parte îți dau oamenii din cîștigul adunat în orele plătite de stat ? Ai ? Cît, spune !" Pentru moment, șeful de șantier rămase cu gura căscată. Evident, la asta nu se așteptase, nu se gîndise, fusese luat prin surprindere. Se putea vedea că mai trecuse prin momente dificile, i se mai puseseră întrebări, se descurca, aluneca, se strecura prin crăpături iute, neobservat, ca o șopîrlă. Dar cînd ți se dă cu maiul în cap ce poți să mai faci, stai așa ca tîmpitul sub privirile cumplite. „Vijule, se întoarse Suru spre însoțitorul lui, trimite mașina să-l aducă pe directorul trustului de construcții, pe Cioropină. Și să treacă să-l ia și pe primul secretar de la oraș. Tu, Jelescule, vino după mine. Ce ziceai de geamuri adineaurea ? De geamurile alea sparte ?" Cînd șeful șantierului vru să deschidă gura să vorbească, prinzînd după cum se vedea puțin curaj, simțind că intră pe un teren mai sigur unde se putea demonstra, explica, primul secretar îl opri parcă lipindu-i pe buze o bucată mare de scoci și-i porunci scurt : „Du-mă acolo". Jelescu se prefăcu că nu știe unde să-l ducă, voia să discute întîi, să dea lămuriri, dar trebui să sară din fața primului secretar care se năpusti pe scări, și să țopăie mărunt după el cu tălpile late de rață. Suru găsi singur drumul, adulmecînd prin aer, ca un ogar de rasă, direcția spre punctul unde se descărcau geamurile. La fața locului, un mic grup de oameni ducea o discuție plicticoasă, dezlînată, începută probabil demult, tăcerea jucînd, după cum se vedea, un rol de seamă, așteptîndu-se de la ea rezolvarea miraculoasă, de la sine, a problemei ce-i reunise acolo pe toți. Lui Suru îi făcu impresia că oamenii priveghează un mort sau un muribund și-i și întrebă : „Pe cine prohodiți aicea măi fraților ? Voi sînteți ăia cu geamurile ?" Între timp Jelescu se remontase, își redobîndise graiul, își făcuse și un plan de bătaie căci, împingîndu-i mai încolo pe cei din grup, cu aerul că-i face loc lui Suru, îi crează spațiu de respirație, se avîntă în explicații cu vocea lui de praznic popesc. „Cum vă spuneam,

tovarășul prim, săptămîna trecută mă trezesc cu un transport de geamuri. Nici nu eram de față că nu mă anunțase nimeni nimic. Le-am și spus: da se poate domne, un telefon, ceva, că nu sîntem peste mări și țări, ce dumnezeu, să știm și noi, să ne luăm măsurile de rigoare, că doar nu primesc pentru prima dată geamuri. Abia cînd am văzut despre ce e vorba mi-am venit de acasă. Va să zică de-ăștia-mi sînteți..." „Unde le-ai pus, arată-mi-le și mie" îi tăie Suru elanul. „Aici, poftiți, aici. Vedeți și dumneavoastră... Se poate? Dar ce, ne facem de cap, ne batem joc de avutul socialist? — se oțărî de tot, deși se vedea bine că această combativitate și acest radicalism nu-i stăteau în caracter, nu i se potriveau. Vocea refuza stridența impusă, iar obrazul rotund, fără nici o cută, nu reușea să preia nici una din expresiile cuvenite. Poftiți, tovarășul prim, astea sînt geamuri? perseveră Jelescu pe calea pornită. Spuneți și dumneavoastră." Suru rămase consternat. În remiza improvizată din tablă ondulată se afla un maldăr de cioburi de diferite mărimi. „Așa le-ați primit? De ce le-ai primit, Jelescule? E cineva aici de la depozit?" Era. Din grup se desprinse un mărunțel. Costumul gri, la două rînduri, de croială bună, contrastînd net cu ținuta de șantier a celorlalți, îi dădea un aer de persoană respectabilă. Dar tot el, după ce făceai abstracție de mediul înconjurător și nu-l mai judecai comparativ, îți sugera o stare de decrepitudine, un prezent dubios de natură să te facă să-l asculți cu rezerve, cu neîncredere. „Dumneata ai adus aici grămada asta de cioburi?" îl sfredeli Suru. „Tovarășe prim, vă rog să-mi permiteți să raportez. Sînt Aron Stek de la Serviciul comercial al depozitului județean. Conducerea noastră a fost informată asupra situației. Poftiți, vă rog, am aici copia de pe factura recepționată de șantier și semnată de adjunctul tovarășului Jelescu." „Și ce să fac eu cu factura dumitale? Eu te întreb de geamuri, omule! Ce e cu maldărul ăsta aici?" Aron Stek lăsase să-i cadă mîna cu care întinsese factura și, plin de bunăcuviință și respect, își plecase capul cu înfățișarea omului care și-a făcut dato-

ria și acum știe să stea cuminte la locul lui, considerînd că restul îl depășește, este de competența altora. „Vrei să spui că dumneata ai adus geamurile întregi ?" pricepu Suru. „Da, să trăiți, tovarășe prim", se însufleți funcționarul pentru un moment, aruncînd celui ce-l întrebase o căutătură demonstrativ-admirativă. „Atunci cum au ajuns în halul ăsta ?" Dar Stek reintrase în mutenia resemnată, impusă de poziția sa modestă în ierarhia administrativ-organizatorică, așa cum lăsa să se priceapă, cu ostentație. Pauza prelungită îngrijorător, căci pe fața lui Suru începuse să se citească furia greu stăpînită, fu întreruptă de un vlăjgan negricios. Fără să se adreseze cuiva, privind peste umăr, undeva, în afara cercului, cu aerul că nu are nici o legătură cu cele întîmplate, că e o „voce" din public, spuse supărat : „Dacă nu-și cunoaște meseria ! Ce, înainte așa era ? Făceam ucenicie de ne ieșea părul prin căciulă... Acu, cum vine de la țară le dă pe mînă utilajul... E normal ?" „Ce e normal, omul lui dumnezeu, ce e normal, îl rugă Suru. Ce utilaj ? Dumneata cine ești ?" „El e șoferul nostru — sări să-i ia apărarea cel ce spusese că-l cheamă Stek. E de la bază." „Și la ce utilaj te referi ?" „Păi la ăsta cu care ia ei geamurile", răspunse în silă șoferul, încă necatadicsind să-l privească în față pe Suru, aruncînd vorbele peste umăr, ca și cînd ar fi fost fum de țigară și l-ar fi suflat mai încolo, să nu intre cuiva în ochi, deși nu mai vorbea chiar ca o „voce" din public, nu mai era un simplu anonim justițiar, ci o individualitate pe punctul de a se contura. „L-ai văzut dumneata cînd cărau ?" „Păi sigur că i-am văzut — și pentru prima oară se uită la Suru, înbîrzindu-se. De ce le mai pune pe cărucioarele alea ? Mai bine să le arunce dracu din camion, nu e totuna ?" „Le pun pe cărucior ?" „Da. Ăla cu rezimătoare așa înaltă. Le ia, le rezimă pă aia, și p-ormă le duce colo, la perete, și le dă drumul jos. Da de ce le mai duce ? Mai bine să le arunce dracu din camion direct." Tocmai atunci apărură la orizont, în fugă, sărind pe cărămizi, dar nimerind și în noroi, fără să ia seama, cei doi după care

trimisese Suru. „Să trăiți. . [illegible] se prezentară gîfiind Am întîrziat niţel că..." „Cioropină, tu ştii ce se petrece pe şantierul ..sta ?" „Ştiu, tovarăş [illegible] rămînere în urmă, că a fost vremea [illegible] forţe şi scoatem... intrăm în plan. Acu [illegible], dăm tare şi..." „Tu ştii că la ora asta nu lu[illegible]" Dai cu tunul pînă găseşti un lucrător. Şi ăla stă degeaba sau bea ţuică." „Tovarăşe prim... nu se poate, tovarăşe prim... se lucrează, tovarăşe prim. Noi cu tovarăşul Jelescu am discutat nu o dată... chiar ieri..." „Dar de geamurile astea sparte, ce zici, Cioropină ?" „Capete, tovarăşul prim, resturi de la tăiat care se aruncă. Chiar am discutat, trebuie să începem să le strîngem şi să le trimitem la fabrică să le topească fiindcă e păcat să se piardă. Tovarăşe Jelescu, am să trimit eu un camion să le ridice de-aici." „Capete ? Ia, ia astea — şi Suru scoase din grămadă cîteva bucăţi de mărimea unei ferestre —, ia-le în mînă, Cioropină, că nu te muşcă. Uită-te, Zamfire, ce e aici, se adresă apoi primului secretar de la municipiu. Le aduc cu camionul, le iau cu utilajul special de transportat geam şi le dau drumul aici, la peretele remizei. Ăsta e act duşmănos, tovarăşe Cioropină şi tovarăşe Zamfir. Ăsta e sabotaj. Constitui, Zamfire, imediat, o comisie de anchetă. Din clipa asta Jelescu este destituit. După cercetări o să vedem ce e cu el... Chemaţi procuratura şi miliţia. Interogaţi oamenii. Nu pleacă nimeni de pe şantier pînă nu se lămuresc lucrurile. Ce e aici, cloacă de bandiţi ? Extinzi ancheta pe toate şantierele din oraş. Într-o săptămînă prezinţi referatul la biroul judeţean... cu propuneri de sancţiuni, de trimitere în judecată dacă e cazul... indiferent de cine e vorba. Nu te ocupi de altceva, Zamfire, răspunzi personal." Şi fără nici un cuvînt, în tăcerea apăsătoare, plină de spaimă, fără să mai arunce o privire spre chipurile descompuse, devastate de o furtună, de o boală, de pierderea minţilor, se întoarse şi plecă, urmat de secretarul judeţean şi el smerit, neîndrăznind să-şi privească şeful, ca şi cînd ar fi fost personal vinovat de cele întîmplate.

Cernea se uită la ceas ; se afla de cîteva ore în cabinetul lui Suru. Venise cu mapa apropiatei ședințe a Comitetului executiv al Consiliului popular, dar fusese mereu întrerupt de cîte un secretar cu treburi urgente, ca și de activiștii chemați de Suru. Defilaseră prin fața lui — propriu-zis prin fața lui Suru, dar acesta nu înregistra venirea și plecarea oamenilor ca o defilare, absorbit de analiza cazurilor, de propriile-i gînduri pe care trebuia să le facă limpezi celorlalți —, și avusese răgazul și condiția sufletească să înregistreze atît schimbul rapid de fraze, întrebări și răspunsuri, ștanțate în forme prestabilite, uzuale, dînd impresia de limbaj cifrat, cît și gesturile, expresiile cu alt înțeles decît acela funcțional, degajat la prima privire ; să le compare între ele, să le interpreteze prin prisma poziției fiecăruia, a raportului cu primul secretar, a intereselor personale, a evoluției oamenilor în timp. În special metamorfoza colegilor de-a lungul celor peste trei ani de cînd se afla la județ, îi reținea atenția, captivîndu-l. Curios, își spunea, lucrul acesta nu-l frapa în cazul lui Suru ; acesta i se părea mereu același. În mare se petrecuse și cu el ceva, în mare, cum se întîmplă cu orice om, intervenind vîrsta, experiența, oboseala, apariția unor automatisme, a unor ticuri, dar esențialul rămînea același. În timp ce la ceilalți... La ceilalți se vedea de la o poștă, bineînțeles dacă erai atent, dacă te gîndeai la asta. În fond, era firesc... Constata efectele influenței exercitate asupra psihologiei și comportamentului oamenilor, de o personalitate puternică ce dinamiza sau tempera, stimula sau aplatiza, îndoia sau dezdoia spirite, voințe, temperamente și, mai presus de toate, exercita o atracție irezistibilă ca model, dînd naștere la emuli, la imitatori, determinîndu-i, fără să-și dea seama, pe oameni, să calculeze, să drămuiască, să nuanțeze totul ca să-i fie pe plac.

El nu-și pusese niciodată chestiunea să-i fie lui Suru pe plac. De ce ? Nu-l interesa sau nu avea nevoie ? Muncea, „punea osul", era integrat total. Cum îi spusese Suru ? Că l-a făcut, că-l face să meargă pe creasta valului... Da, mergea... Dar

din cauza lui Suru ? Nu pentru vrusese, așa vrea el, găsind în consumul deplin al [illegible] arderea ei intensă, deși discretă, închisă, de furnal, o plăcere ? Ca un fel de beție a vitezei, cînd apeși [illegible] și angrenajul, cu care dealtfel te [illegible] fiind o prelungire a nervilor, voin[illegible], se cabrează și se supune cu toate resursele [illegible] în timp ce acul indicator urcă uimitor, vezi că [illegible] integrați, rezistați, înghițind spațiul, spărgînd limitele, ghicind cu un orgoliu nemăsurat, dar duios, că mai sînt rezerve, că mai poți încă înfrunta, sfida normele, legile fizice, și că de fapt nu există limite, ele supunîndu-se voinței tale. Cam așa muncea el, cu această viteză biologică și cerebrală, pedalînd pe propria-i ființă ca pe o mașină de clasă, un „Jaguar" cu lagăre de argint, așezîndu-se la drum fără zgomot. Suru îi cerea asta ? El îl obliga la această cursă . Nu ! Era plăcerea lui, mania lui, *hobby*-ul lui. Deși, evident, și Suru avea un amestec, dar în alt sens, prin aceea că se plasa în fruntea plutonului, dădea tonul vitezei, rula cel mai bezmetic, se învedera cascadorul cel mai temerar, mai rezistent, mai abil, marele pătimaș. Asta biciuia spiritele, stimula ritmul, ambiționa, crea atmosfera cursei căreia nu i te poți sustrage. Da, în acest sens se putea spune că Suru îl folosește pe el, ca și pe ceilalți, și uneori chiar avea conștiința că e dirijat, manevrat, dar îi lipsea timpul să examineze mai îndeaproape această condiție, această relație subtilă de subordonare. Oricum, sentimentul respectiv nu era dublat de senzația frustrării, se simțea în pluton, în iureșul unanim, iar viteza, consumul, voltajul, starea permanentă de „pus la priză" răspundeau unei nevoi lăuntrice, îi produceau bucuria automobilistului în lupta cu spațiul, cu mașina, cu limitele motorului și ale nervilor, căutînd pînă la urmă să găsească în asta un sens, un înțeles al existenței. Deci nu putea fi vorba de vreun resentiment față de cel ce patrona competiția „pe marginea prăpastiei", deși, prin efectele ei asupra oamenilor, inițiativa s-ar fi pretat la reproș. De ce n-o făcea ? Dintr-un instinct neutral ? Fugea de ciocniri

cu Suru ? Nu, nu era vorba de neutralism. Pur și simplu mergea pe creasta valului. Găsea o legitimitate perfectă atît iureșului cît și rolului jucat de Suru în producerea, orientarea și conducerea lui. Le găsea justificate, necesare, ce făceau, făceau bine. Era o treabă de proporții. Între acțiunea socială și raționalismul și afectivitatea lui exista un echilibru stabil, armonios, o convergență firească, profundă, de durată. Poate prin aceasta reușea să-i fie, fără să intenționeze, pe plac, lui Suru. Suru îl putea considera îmblînzit, subordonat, convertit la crezul și misiunea lui. Poate... Dar nu-l deranja această idee, deși normal ar fi fost ca orgoliul lui să se resimtă. Nu, îl lăsa indiferent presupusa jubilație a lui Suru în privința înrîuririi exercitate asupra sa, pentru că o considera neîntemeiată, bazată pe un raționament fals. Știa că, în pofida acelor elemente de conjunctură, determinate de Suru, acționase și acționa voluntar, liberul său arbitru nu fusese violentat cu nimic. Dacă n-ar fi corespuns tonusului real, elanului intrinsec, nevoii de ardere, ar fi putut oricînd să se dea la o parte, să iasă din coloană, să-și caute alt drum. În această sferă nu existau motive de ciocniri cu Suru. În ce privește planul concepțiilor morale, filozofice, ocaziile de înfruntare cam lipseau. Locul de întîlnire era aproape exclusiv munca, munca de zi și de noapte, de duminică și de sărbătoare. Ultima dată se întîmplase cînd primiseră vizita scriitorului, îl incitase personalitatea cam morbidă a oaspetelui, și, ca să fie sincer, nu asta în primul rînd... Tocmai citise Gulagul. Nu le spusese, dar vorbise sub impresia lecturii. Suru nu înțelesese, n-avea de unde să-și dea seama, iar chestiunea era prea complicată pentru o discuție de fond. Nu era nici timp... ca pe vremuri.

Stătuse acum cîteva ore în biroul lui Suru și îl observase atent, în plină exercitare a împuternicirilor sale, cînd tot ceea ce constituiau calități și defecte în structura de om și de conducător nu putea să nu iasă la iveală, să nu se manifeste — căci el nu se cenzura, nici prin minte netrecîndu-i că e filmat, înregistrat, judecat. Cernea înțelegea că Suru îl considera în

momentele acelea, așa cum s[illegible]ezat pe un scaun lîngă el, la masa de ședințe, un fel de brat care nu putea să judece separat, distinct de întregul corp, să-l judece adică pe el, întregul, ansamblul. Cernea [illegible] în același timp și pe aceeași lungim[illegible]uier asociat, alimentat de la același gen[illegible] organic, indisolubil. Îl observase citind [illegible] întrebîndu-l și ascultîndu-l, reflectînd, definindu-și punctul de vedere, chemîndu-i pe alții, sondîndu-i, cîntărindu-i, scoțînd ce voia de la ei, punîndu-i în mișcare, așezîndu-i pe piste, dîndu-le pornirea, stabilindu-le itinerariul, golindu-i de încărcătura cu care veniseră și înlocuind-o cu alta, luîndu-le pulsul, accelerîndu-le bătăile inimii, ridicîndu-le tensiunea, făcîndu-i să asculte, să priceapă, să accepte, să se implice. Incontestabil, Suru avea vocație de conducător. În ce consta aceasta ? Nu era ușor de spus. Era înzestrat cu energie, cu perspicacitate, cu o logică imbatabilă — avînd poate un perimetru cam restrîns, dar suficient pentru amplitudinea problematicii ce-și cerea rezolvarea —, o logică rezultată din îmbinarea inteligenței cu experiența și cu un simț special, un instinct speculativ ce rar dădea greș. Avea calm, autoritate, nu se lăsa abătut, nici cu un centimetru, deși interlocutorii aruncau asupră-i o adevărată ploaie de mici argumente și justificări, de obscure condiții obiective, folosind vechea și experimentata strategie a diversiunii, capabilă de obicei să-l facă pe șef să alunece milimetru cu milimetru de la intenția și poziția lui, să uite ce a vrut, să intre într-o zonă confuză, pe un teren acceptabil celorlalți, sau să-i anihileze pentru moment vigilența, apetitul pentru verdicte, concluzii ireversibile, sancțiuni. Nu, Suru nu se lăsa deraiat, deși nu rămînea surd la argumentele și opiniile celorlalți. Deci Suru dispunea de aceste virtuți, dar ele se contopeau într-un compus inefabil pe care îl numea vocație de conducător și care era mai mult decît toate laolaltă. Suru era persuasiv, exigent, inventiv, îi domină pe toți. Intimida, dar și entuziasma. Paraliza, dar și însuflețea. Exigența lui sfîrteca dar nu împovăra, dimpotrivă,

dădea aripi. Cernea îl auzea cum cerea socoteală pentru lucrări sau operațiuni cu termene foarte strînse, solicitînd muncă de noapte, operativitate, exprimîndu-și nemulțumirea, tăios, pentru orice întîrziere sau amînare, neadmițînd din principiu scuze, neacordînd nici o circumstanță atenuantă, încît oamenii, chiar dacă avuseseră motive serioase, întîmpinaseră impedimente obiective, nu mai îndrăzneau să le invoce. Acceptau fără murmur sarcini și indicații noi, suplimentare, notîndu-și-le în carnete cu zel, încălzindu-se pe măsură ce ascultau, convingîndu-se nu numai că era bine așa, dar că toate se puteau rezolva rapid și eficient și nereușind să înțeleagă de ce nu terminaseră treaba încredințată la timp, decișii acum să facă pe dracu în patru, fiindu-le clar, apărîndu-le totul simplu și ușor. Deși pe figurile lor oboseala își punea pecetea, apăsat, sub ochi avînd cearcăne, în jurul gurii brăzdîndu-li-se cute, buzele golindu-li-se de sînge, mai găseau zăcăminte proaspete de forță, interes și voință care să le învioreze privirile, să le pună o rază de lumină pe chipurile supte, să le destindă gurile strînse în zîmbete de bucurie și încredere. Oameni care abia ajungeau acasă, abia intrau pe ușă, cu gîndul să-și scoată haina și să se trîntească pe un pat sau pe o canapea, să-și roage soția sau copiii să le aducă un pahar de apă sau un pahar de vin, și care erau chemați din nou, urgent, la cabinetul tovarășului Suru, unde putea să-i aștepte o nouă noapte de lucru, sau o ședință de cîteva ore, sau o papară zdravănă pentru cine știe ce prostie făcută de ei sau de subalterni, și de care uitaseră or nici măcar nu luaseră act. Aceasta era situația. Șmotru mare, neîntrerupt, fără sfîrșit.

Cernea văzuse acum din nou perindîndu-se chipurile desfigurate de oboseală, dar gata să se lumineze și să se încarce de entuziasm la auzul cuvintelor firești, ca oricare altele, și totuși miraculoase ale lui Suru, și nu găsise nimic anormal în asta. Chiar i se întîmplase să surîdă în fața acestor mici „minuni", amuzîndu-se pe seama figurilor sleite, atît de contrastante cu angajamentele dezinteresate, energice, de mașini de muncă inepuizabile. I se părea de la sine înțeles să fie așa,

cine alții să tragă la jug dacă [illegible] cine să „dinamizeze", să „mobilizeze" ? Asta era de[illegible] activiștilor, i s-ar fi părut ridicol ca cineva să le plîngă de milă, să-i consoleze, să ceară pentru ei clemență. [illegible] politică să vibreze la fiecare suflare de [illegible] fiecare curent al mișcării sociale ? Înțele[illegible]genta lui Suru, combustia la care supunea [illegible] în el un adevărat conducător, demn de admirat și urmat.

Ceea ce îi atrăsese atenția cu deosebire, poate pentru prima dată în acest mod, în timpul celor cîteva ore petrecute în biroul lui Suru, fusese altceva. Avusese revelația felului cum influențează o personalitate cercul uman dependent de ea. Constatase că Suru putea fi regăsit, sub diferite forme, în oamenii cu care lucra — modificat, cu o trăsătură aici și una dincolo, reflectate uneori diform, caricatural, dar totuși ale lui, suprapuse pe ale celorlalți, luptînd cu acelea, ieșind în final biruitoare și multiplicîndu-l izbitor pe el, pe șef. Cît de maleabili sînt oamenii, descoperise Cernea uimit, cum se pliază ei unii după alții, cum se pot turna în timpul vieții, adulți fiind, în noi și noi tipare, păstrîndu-și o parte din contururile vechi, dar adăugînd straturi peste straturi și combinîndu-le într-un amalgam în care e de neînțeles cum se mai descurcă ei singuri. Ce sînt oamenii ? niște hibrizi ? încrucișări continue de proprietăți asimilate cu rezultate dintre cele mai neprevăzute, originale, uneori grotești ? Își dau ei seama de aceste neîncetate asimilări și dezasimilări spirituale, sau se consideră aceiași, în mod dogmatic și superficial, în baza numelui și stării civile, a actelor de identitate ? Și dacă-și resimt labilitatea personalității suferă sau nu ? se simt deposedați, înstrăinați, incomodați de fragmentele altor euri strecurate în ființa lor sau, dimpotrivă, li se trezește simțul de proprietate, gustul de a strînge, de a acumula, plăcerea de a fura de la alții, de a se îmbogăți pe seama lor ? Și în acest caz o fac sau nu în mod conștient ? Se simt constrînși să adopte în anumite împrejurări chipul se-

menilor, ale anumitor semeni, sau o fac inconştient, automat, intuind că stofa celorlalţi e mai de soi, dorind să o schimbe pe a lor, să-şi acopere anumite goliciuni de care se jenau pînă atunci, sau nu-şi dăduse seama că le au...

Ceva din toate acestea descoperea în modul de a fi al tovarăşilor ce trecuseră prin biroul primului secretar în dimineaţa aceea.

Cu Petrică Rusu venise aproape simultan la judeţ, cu trei ani în urmă. Băiatul gras, liniştit, serios, ce-i fusese simpatic din prima clipă şi, muncind cot la cot cu el, avusese impresia că a rămas neschimbat, adică un bonom, un ursulache morocănos dar deschis, cu faţa roză, de bebeluş bine hrănit şi ochii curaţi, senini, neumbriţi de nici un gînd rău ! Nu fusese niciodată ceea ce se cheamă un cozeur, nu vădea nici o înclinaţie spre taifas, n-avea sămînţă de vorbă, cum se spune, totuşi puteai să-l antrenezi din cînd în cînd la o mică şuetă, la un schimb de anecdote — dealtfel mucalit cum era, cînd spunea vreuna avea negreşit succes, recolta aplauze. Acum Cernea constata că Petrică Rusu abia mai deschide gura, iar obrazul gras s-a transformat într-o mască de zeilate asiatică. Cu o voce scăzută, parcă ar fi vorbit numai cu sine, exprimîndu-se laconic, aproape oracular, lăsa o puternică impresie de concentrare, calm şi siguranţă de sine. Urmărindu-l atent pe Suru, răspunzîndu-i, părea că se gîndeşte tot timpul şi, ciudat, nimic nu-l surprindea, nimic nu-l găsea nepregătit. Devenise chiar aşa de atotcunoscător secretarul ăsta organizatoric, gata să urmeze orice meandră a gîndirii şefului ? Nu, sub masca impasibilă, dincolo de aparenta siguranţă de sine, Cernea descoperi încordare, pîndă, dilatarea pupilei într-o aşteptare trează, nerăbdătoare. Ce se întîmplase cu el ? Preluase de la Suru dispreţul pentru vorbărie, interiorizarea, pasiunea eficienţei, logica rece, expresia lapidară, tăioasă, fără gesturi şi grimase mărunte, vulgare, verdictul rostit moale dar categoric. Numai că, la Rusu, toate acestea nu erau dublate de energia şi vioiciunea lui Suru, de expresivitatea şi mobilitatea acestuia. Suru făcea economie de timp, de

nervi, de forțe. [illegible]mulîndu-și resursele, distribuindu-le parcimonios, cunoscînd volumul de solicitări la care era supus. La Rusu, cauza fiind diferită și efectul era altul ; mimarea partic[illegible] [illegible] din necesitate la șeful său și armonizate [illegible] ansamblul, făcea din acest băiat deschis, luminos, un [illegible] Deatîtel, deși calmul măsurat lăsa în general o [illegible] Suru, după un timp, pe măsură ce discuția avansa, el putea să-i apară ca un defect, nemulțumindu-l. Suru îi opunea deodată interlocutorului caracterul presant al problemei, urgența ei, făcîndu-l să simtă apăsarea timpului, intoleranța și nerăbdarea lui, valoarea și caracterul de forță distructivă ale minutelor neobservate, nevalorificate, lăsate să scape, sugerîndu-i că munca reclamă mai multă vibrație, mișcări mai iuți, precipitate, acțiune, entuziasm, consum spectaculos, eficiență rapidă, ori toate acestea nu concordau cu lentoarea lui Rusu, cu încremenirea chipului său, cu vocea scăzută și mișcarea imperceptibilă a buzelor. Dar bietul băiat nu mai putea ieși din tiparul croit cu migală și rămînea derutat, rușinat, cu conștiința că orice ar face nu poate să ajungă la înălțimea șefului de care rămînea în continuare dominat.

Sau uriașul Zotoviceanu, secretarul cu propaganda... Acesta venise mai tîrziu la județ, și Cernea nu stabilise cu el decît contacte strict oficiale, deși primise nenumărate avansuri, semne distincte de prețuire, însoțite de așteptarea unui moment de apropiere. Nu răspunsese curții făcute de Zotoviceanu pentru că, în ciuda stilului lui camaraderesc, ceva îi spunea că are un fond sarcastic și brutal, și deși părea bine șlefuit, rodat, în societate, destul de citit, chiar cu o anumită ostentație intelectuală, îl găsea superficial. Omul era iubit în activ, știa să petreacă, bea zdravăn cu oricine și ori de cîte ori i se oferea prilejul, se spunea că are o rezistență de bivol, iar statura de colos, forța herculeană proverbială îl făceau și mai picant, cu atît mai mult cu cît nu abuza de ea, nu devenea niciodată agresiv. Cernea găsea ceva grosolan în acest om și, fără o anume deliberare,

îl ocolea. Acum avusese ocazia să-l studieze îndeaproape și imparțial. Și iată... uriașul se schimba, împrumuta tot mai vizibil cîte ceva de la Suru. Se părea că-l fascina prospețimea ideii primului secretar, acuitatea observației sociale, mereu nouă, lipsită de prejudecată, capacitatea de a-și îmbogăți gîndirea prin contactul cu realitatea vie. Și Zotoviceanu se părea că mizează acum pe șocul verbal, pe fraza bicluitoare, plastică, încărcată de puțin praf de pușcă, în stare să facă o mică explozie, să trezească, să sperie, să îmboldească. Cernea constata că în acest sens era ajutat de o mare spontaneitate și de sarcasmul pe care i-l bănuise. Verifica retrospectiv... da, într-adevăr, de la un timp uriașul adopta frecvent acest stil prin ședințe, pe la instruiri, în mod deosebit în public. Se manifesta strident „angajat", teatral, aruncîndu-și în sală micile petarde, făcînd auditoriul să se înfioare puțin. Căpătase, evident, gustul acestor scene, jucate cel mai bine în prezența lui Suru, care parcă îl asmuțea tăcut, din ochi, din surîsul enigmatic ce putea să fie aprobare, dar și batjocură. Oricum, ideile folosite ca materie primă, ca exploziv, aparțineau lui Suru, numai broderia era a uriașului, tonul caustic, coroziv. Ascuțișul săgeților se tocea însă de tot în relațiile cu Suru, acidul se trezvea, expresivitatea își pierdea tonul polemic și curgea ca o vopsea ternă. Ajungea la polul opus, devenea constructiv. Dar atît în public, cît și în cabinetul primului secretar, talentul lui Zotoviceanu avea o respirație scurtă, starea lui de inspirație se stingea destul de repede, nehrănită de substanța gîndirii lui Suru, pe care voia s-o imite. După cîteva metafore, uneori paradoxale, după cîteva fraze cu care lua piuitul, dacă era lăsat să continue, să adîncească, se pierdea în banalități : încercarea de a le da rezonanță prin voce, gestică, pantomimă, nu le mai putea salva. De aceea, prin săli, făcea intervenții scurte, culegîndu-și efectul și așezîndu-se la loc. Cînd trebuia să-și țină expunerile obișnuite, se gîndea Cernea, omul acesta trebuia să trăiască o mică dramă, pentru că, evident, în poza banală nu se mai suporta. Suru, deși îl încuraja, îl ironiza tot timpul, tratîndu-l de sus mai mult decît pe alții. Ori

tocmai asta îl complexa pe uriaș și ambiționîndu-l, dar și făcîndu-l să sufere. Accepta tratamentul cu docilitate, considerîndu-l probabil o formă de familiaritate din partea primului secretar și consolidîndu-se cu aceasta. Își aroga poate ascendentul măscăriciului pe lîngă castelan. Modalitatea lui maximă de revoltă, de recuperare a personalității pe care totuși și-o [illegible] o mică glumă vag acidă pentru care dealtfel o lua imediat după ceafă, dar asta, după cum se părea, îi făcea plăcere, considerînd că a avut loc un fel de meci nul.

Oricum, uriașul repurta anumite succese autentice cu stilul împrumutat de la Suru. Doi, trei din cei ce trecuseră prin birou în dimineața aceea nu aveau însă nici cea mai mică acoperire, și din această cauză eșuau în ridicol. Primul, Zimnicaru, șeful secției organizatorice voia să fie combativ ca Suru, dar degenera în isterie. Devenea însă de-a dreptul caraghios cînd, nu se știe de ce, aspira să imite mobilitatea cu adevărat derutantă, dar funciară, a lui Suru, capacitatea acestuia de a schimba planurile preocupărilor, ale discuției, de la un moment la altul. Suru, în plin efort colectiv de dezlegare a unei situații, sau într-o adîncă concentrare pe un text, pe o cifră, ridica privirile și-l întreba pe careva de unde și-a luat stofa de sacou așa fistichie sau de ce a slăbit. Alteori se scula brusc de pe scaun și se ducea la fereastră să constate că a început să crească iarba în parc. Se mai întîmpla, în modul cel mai neprevăzut, ca în timp ce se raporta cine știe ce, el să deschidă „Urzica" și să le citească o glumă fără haz, sau să cheme secretara și s-o întrebe cîte grade sînt afară și apoi să comenteze un minut sau două schimbarea vremii. Bietul Zimnicaru, cu o formație intelectuală rigidă, sterp pe planul fanteziei, previzibil pînă în cele mai mici amănunte, se ambiționa și el să fie glisant, neașteptat. Văzîndu-l cît de mieros supralicitase dimineața pe lîngă Suru, cînd acesta criticase ineficiența instructorilor comunali, presărînd și el puțină sare pe rană, Cernea își aminti de o împrejurare nostimă. În timp ce discuta cu secretarii de partid din școli, Zimnicaru și-a scos deodată un pantof, demonstrîndu-le celor prezenți supe-

rioritatea tălpii de cauciuc asupra celei de piele. Se spunea chiar că își schimbase biroul ca să aibă vedere spre parc, să se poată duce din cînd în cînd la fereastră pentru a comenta natura. Lumea, la sediu, îl mirosise și rîdea de el.

Sau Avram, șeful secției de propagandă ! Un băiat zelos, conștient de nevoia de a învăța mereu — se pare că se înscrisese și la doctorat —, serios, de treabă !... Fusese și el dimineața la Suru. Pe Cernea îl izbise pentru prima dată pedanteria deplasată a lui Avram, efortul de a încerca largi dezvoltări principiale, cauzale, cu ton profesoral, în formule cît mai precise, de definiție — adică în maniera lui Suru cînd se ambala în demonstrații de anvergură pe un teren binecunoscut, în legătură cu o temă asupra căreia meditase îndelung, pe care o mai frecventase, găsind de fiecare dată noi elemente să o dezvolte. Din gura lui Avram nu ieșeau însă decît platitudini pe care, dealtfel, Cernea le-a retezat scurt, plictisit, lăsîndu-l în suspensie, readucîndu-l la noțiunea simplă, prozaică, ce trebuia bine precizată și reținută. Își mai luase aerul de om bine informat și absolut obiectiv — împrumutat de asemenea de la Suru — prefăcîndu-se că examinează lucrurile „pe de o parte" și „pe de altă parte", dar fără nici o forță analitică, menținîndu-se la suprafață, folosind schema formal, nerelevînd nimic. Suru îl privea cu lehamite și Cernea se gîndea că săracul Avram nu obținea decît să fie detestat de idolul său.

Numai Vîju nu i se păruse atins de această maladie. Vîju, secretarul economic, înfățișîndu-se mereu dezarmat, plîngăcios, rămînea el însuși în toate împrejurările. Era omul de tăvăleală, trimis la șase dimineața să cerceteze întrarea în primul schimb, plecat mereu cu directorii unităților prin alte județe pentru aprovizionarea tehnico-materială, pus seara să încheie pînă dimineața o nouă situație a planului, cerută la București. Destul de priceput în diferite treburi practice, specialist al planului îndeplinit, rămînea cel mai adesea miop la dinamica indicilor de calitate, unde se lăsa „dus" de arta justificării directorilor.

Subtilităţile economice îl excedau, ceea ce provoca exasperarea lui Suru. Primea cu o abia mascată, parcă perversă plăcere, „directele" nemiloase ale primului secretar, făcînd figura ciinelui credincios pedepsit, în stare să găsească şi în sudalmă o undă afectivă, protectie. Sincer convins de dreptatea criticii, ascundea posibile argumente de nerespins. Cernea aflase că Vîju o încasase de curînd absolut gratuit în deplasarea prin întreprinderi. El ştia de pildă că ţesătoria nu putea prelucra bumbacul în relief pentru că fabrica nu fusese echipată cu războaie „Jaquard", şi că marea întreprindere de confecţii bărbăteşti, deşi modernă, nu-şi putea face singură anchetele antropometrice reclamate de Suru, iar întreprinderile similare din Occident beneficiau de serviciile unor institute specializate, de sociologie industrială, de sociologie a consumului. Ştiuse de la început, în chiar clipa cînd Suru îi bumbăcea pe cei din conducere, şi împreună cu aceştia pe el, dar tăcuse — probabil le făcuse şi celorlalţi semne discrete să tacă —, nedorind să-i lase descoperit în momentele cînd şeful se desfăşura pe panta inventivităţii. Poate numai pentru frumuseţea demonstraţiei, strălucitoare în sine, tăcea Vîju, tentat să admire fantezia ca o virtute omenească majoră, ce lui îi lipsea cu desăvîrşire. Sigur, bine nu făcea, după părerea lui Cernea, că îl lăsa pe Suru să se avînte dincolo de limitele posibilităţii, să depene în faţa oamenilor utopii, compromiţîndu-şi spiritul practic ce dealtfel nu-i lipsea ci, doar, din cînd în cînd, cădea victimă prea marii îndrăzneli a gîndirii. Acest Vîju, om cu multe minusuri, conştient de puţinătatea mijloacelor sale, deşi rezistent, bătătarnic, cu vocaţia greului, a efortului obscur, nu-l imita pe Suru întru nimic. Îi admira, desigur, însuşirile, dar nu simţea nici o tentaţie să memoreze vreuna, ca ceilalţi.

Şi mai observase ceva Cernea, ceva care, dacă se gîndea bine, îi repugna mult mai mult decît încercarea de a imita. Aprobarea mecanică, mută, cu ochi inexpresivi, cu moţăieli ale capului, aprobarea exclusivă a tuturor părerilor lui Suru, mari sau mici, înţelese sau nu, în concordanţă sau în contrast cu ce

ştiau ei, cu experienţa lor, cu bunul lor simţ. Ce era asta ? teamă de a contrazice, respect împins la extrem, lipsă de probitate, mic lichelism birocratic dublat de nepăsare ? Sau dispreţ pentru o voce prea sigură de sine, lăsată să răsune în pustiu ? Cernea vedea la aceşti oameni o anumită timorare şi nu-i înţelegea cauza. Doar lumea îl cunoştea pe Suru ca pe un om raţional, în stare să suporte o contrazicere fundamentată, să nu poarte ranchiună pentru o opinie divergentă, dacă aceasta respira competenţă, bună informare, ca pe un conducător aspru, dar nu meschin, în nici un caz capabil să se răzbune pe un activist responsabil şi demn. Putea evalua greşit unele lucruri, putea să se avînte prea mult, să se lanseze exagerat, sărind peste cal, dar nu să fie în mod conştient nedrept. Atunci ? De ce se temeau oamenii, dacă se temeau de ceva ? Poate de contraargumente. Într-adevăr, nu era uşoară, ba chiar se putea transforma într-o aventură, încercarea de a-i ţine piept lui Suru. Căci el nu ceda cu una cu două, cerea explicaţii, motivaţii, examina cu spirit critic excesiv tot ce auzea, diseca orice afirmaţie, extrăgîndu-i rapid miezul dacă avea vreunul, aruncînd restul, sau aruncînd totul dacă nu găsea nimic. Cine nu ştia cît de dificil e să susţii în faţa lui Suru o teză, după ce el şi-o expusese pe a lui, bine şi îndelung rumegată. Inteligent, perspicace, Suru radiografia fulgerător conţinutul, şi chiar dacă simţeai că ai dreptate, te vedeai pus în încurcătură. Să te explici, să-ţi păstrezi şirul ideilor, să nu uiţi argumentele de bază, să faci legătura cuvenită între ele pentru a nu le lăsa să-şi piardă semnificaţia, coerenţa etc. — toate astea deveneau indispensabile sub bombardamentul logicii ascuţite, sub asaltul intervenţiilor inedite, neaşteptate ale lui Suru. Da, putea să apară această teamă la cel ce se încumeta să-l contreze, teama de complicaţii. Cine ştie în ce fundătură te putea împinge Suru, şi rămîneai acolo interzis, fără nici o ieşire, ca la jocul de şah. Dar mai putea fi şi teama de politizarea poziţiei, aproape inevitabilă în discuţiile cu Suru. Spusese chiar greşit politizare din moment ce terenul în-

fruntării era prin excelență politica. Dar se gîndise la politizarea în sensul că punctul de vedere al oponentului se putea preta la interpretări. Adică permitea emiterea de judecăți și aprecieri asupra modului de a gîndi al respectivului, și asta nu pentru a-l tiraniza cu bună știință, ci pur și simplu pentru că evidența componentei acestei concepții. De unde puteau ști oamenii la ce să se aștepte ? Și nu amintirea epocii în care interpretarea arbitrară, tendențioasă devenise principala armă în lupta politică pentru înfrîngerea și eliminarea oricărei opoziții, pentru impunerea dominației, a dictatului. Se mai puteau gîndi și la altceva : îl contrazic astăzi, îl contrazic mîine, cazurile încep să se adune, se produce o aglomerare a controverselor. Unde duce asta ? Nu te plasezi în postura cîrtitorului, încăpățînatului, a personajului obtuz, contrastînd cu fizionomia activistului constructiv, colaborant ? Un șef nu poate tolera la infinit în apropierea sa voci agasante, în răspăr, obligîndu-l tot timpul să argumenteze, să convingă, pierzîndu-și astfel vremea, irosindu-și forțele. Cel mai indicat subaltern este nu cel ce șicanează, ci cel din aceeași familie de spirite, capabil să te completeze, să-ți consolideze convingerile, să te supraînarmeze pentru acțiune. Intuind acest lucru, respectivii aprobau tacit orice opinie a lui Suru. Unii lăsau impresia că se tem chiar de intervenții pozitive, adică pe linia ideilor enunțate, deoarece și pe acestea Suru le purica, le scărmăna, plasîndu-se pentru un moment pe o poziție adversă, ca să le verifice substanța ; de aceea ei considerau mai prudent să se mulțumească să bîțîie din cap. Cine era de vină ? Cernea înclina să creadă că ei, și asta fiindcă el nu putea să adune atîtea probe ca să-l învinovățească pe Suru. Dar Suru observa ? Sagacitatea lui nu funcționa în acest caz ? Sau se complăcea fără să-și dea seama ? Iată întrebări asupra cărora Cernea își propunea să revină. Dar că îl imită unii, remarcă el ? Nu cumva, simțind că aceștia conțin ceva din el, începe să-i îndrăgească ? Sau nu-i ia în serios, nu-i pune la inimă, nu-l interesează ca oameni ? Poate pentru el aceștia sînt doar aparate ! În general,

Suru manifesta o vizibilă lipsă de interes pentru viața particulară a activiștilor, lucrul acesta îl remarcase Cernea mai demult, și curios, îl apreciase, taxîndu-l drept discreție, respect pentru intimitatea omului, bunul simț de a-și opri atributele de șef la poarta vieții personale. Nici acum nu se vedea dispus să considere aceasta drept defect. Nu avea nici un motiv. Dealtfel, bieții oameni, nici nu prea aveau ei viață personală, cum nu avea nici el, și nu avea nici Suru.

La capătul celor cîteva ore de observație și meditație în biroul lui Suru, avea senzația că urmărise pe viu, în mic, o demonstrație despre rolul personalității. Rămăsese cu convingerea necesității și legitimității acestui rol, și cu satisfacția că intrase mai adînc în secretul mitului, descoperindu-i o parte din mecanismele ce-l făceau să se miște pe el însuși, ce-i făceau să se miște pe ceilalți. Îi răsări în minte, subit, întrebarea : mai sînt,. ei doi, prieteni ? Nu-și răspunse, chestionîndu-se în continuare : dar mai întîi de toate e posibilă prietenia în condiția acestor raporturi ? Aștepță, parcă răspunsurile trebuiau să vină din afară. Apoi conchise : „Parcă nu !" Cuvintele nu-l contrariară, nu-l puseră pe gînduri, nu-l încitară să sondeze mai departe. Căci era bine și așa... era bine așa !

Suru imprimase plenarei Comitetului județean de partid un caracter festiv — pusese să se afișeze lozincile noului cincinal, pe scenă arborase drapelele de partid și de stat, în fund montase o fotografie mărită cu panorama micii platforme industriale a județului, el însuși venise îmbrăcat în negru, cu cravată roșie, încît cei ce, neintuind atmosfera momentului, se înveșmîntaseră în haine de fiecare zi, se simțeau cam rușinați. Cunoscuseră ordinea de zi, știau că se va discuta începerea construcției Combinatului, dar nu se așteptaseră la această solemnitate, deși ar fi trebuit. Toată existența județului urma să fie influențată, redimensionată, și imediat, încă după deschiderea

șantier [illegible] în timpul construcției, nemaivorbind după aceea, cînd în fabricile combinatului aveau să lucreze peste zece mii de oameni. Suru urcase la tribună împingînd ușor înainte o persoană străină — ministrul ! se află îndată —, după care veniseră la masa acoperită cu mătase roșie membrii biroului. Prin geamurile mari intra lumina curată, strălucitoare a toamnei, agățată ramuri mari pe pereți, înfășurînd capetele într-o beteală de aur, făcînd să treacă prin inimi un fior ca acela al copiilor în prima zi de școală, cînd ceva neobișnuit se petrece, simțindu-se nerăbdători și în același timp puțin speriați.

Suru deschise ședința, salută prezența ministrului, a tuturor tovarășilor de la centru, a reprezentanților întreprinderilor din țară. În timp ce informa plenara asupra parametrilor și indicatorilor principali ai viitorului combinat, ca și asupra datelor privitoare la durata construcției, la etapele ei, fixa adunarea cu priviri cercetătoare, dorind parcă s-o hipnotizeze, s-o ia în stăpînire, să toarne în vinele ei gîndul și voința sa, tensiunea lui sufletească. Pentru el era o zi mare, cea mai luminoasă și mai împovărătoare din toată viața. Căuta să descopere dacă și ceilalți înțelegeau, vibrau, se pătrundeau de măreția momentului. Se temea că nu au depășit o anumită inerție, că sînt încă prizonieri ai trecutului, neînțelegînd că intrau într-o altă eră, că trebuiau să se identifice din chiar acea clipă cu un nou destin. Pornind la drum, într-o grea și măreață ofensivă, trebuia să fie sigur că se bizuie pe un detașament gata de orice sacrificiu, fără alt gînd, fără alt țel, decît cele rostite, poruncite, impuse de el acum. Suru prezentă sarcinile realizării la timp și în bune condițiuni a marelui obiectiv economic, dar citi ceea ce avea scris repede și pe deasupra, ca și cînd descoperise că materialul nu mai corespundea, nu mai era valabil, nu era de natură să convingă, nu-l convingea nici pe el. Nu fusese gîndit la nivelul momentului, îl redactaseră cîțiva activiști, după indicațiile lui, desigur, dar pe calapodul minții lor, a sensibilității lor flasce. Răsfoindu-l între două treburi urgente, se oprise numai asupra corectitudinii, nu avusese timp să reflecteze, să intre în

psihologia evenimentului. Emoția venise dimineața, cînd se sculase, se bărbierise și începuse să se gătească. Intrînd în sală, înțelesese pe de-a întregul ce lucru mare avea de făcut și cum trebuie să-și însuflețească mica armată, nu numai ascuțindu-i simțul datoriei, ci pătrunzîndu-i mintea ca un alcool tare, îmbătînd-o, răscolindu-i conștiința, nervii, făcînd-o să freamăte de nerăbdare și excitație, ca înaintea unei șarje de cavalerie. Se așeză și spuse : „Ei, acum hai s-o luăm metodic, punct cu punct, fiindcă nu ne-am adunat să facem declarații de principiu, ci să stabilim concret o strategie de luptă. Plecînd de aici trebuie să știm precis ce avem de făcut în acești cinci ani. Primul punct, anunță el, începerea activității constructorului". Directorul marelui trust din Capitală era în sală. Suru voia să știe ce avea Comitetul județean de spus, se ridicau probleme, erau chestiuni neclare, nepuse la punct ? Nu se lăsă păcălit de tăcerea adunării, știa că oamenii se dezmorțesc greu, se mai gîndesc, mai așteaptă să vadă, să se orienteze, ar fi fost o prostie să treacă mai departe, numai un om fără experiență putea proceda așa. Insistă, întrebă, numind pe unii sau pe alții. Baracamentele pot fi ridicate într-o săptămînă ? E pregătită cazarea personalului de conducere și ingineresc ? Care e stadiul recrutării forței de muncă necalificată ? și așa mai departe. Activiștii începură să vorbească, mașina se urni : da, baracamentele vor fi gata la timp, se făcuse un plan amănunțit de cazare, naveta cadrelor calificate se anunța însă îngrijorătoare, și ei știau ce însemna asta, plecatul de vineri și venitul luni, oboseala și toate celelalte. Trustul dădea asigurări, dar cine se putea încrede în ele ? se știa cum fusese și pe alte șantiere, chiar ei aveau o experiență, cîte pățiseră cu celelalte construcții mult mai mărunte... „Să ne spună conducerea trustului cum vede situația ?" se hotărî Suru să pună capăt îndoielilor, lamentațiilor, după ce le lăsă să se acumuleze îndestul, să inflameze aerul, dinadins pentru a-l speria pe directorul de la București. Dar directorul era uns cu toate alifiile, nu se afla la prima construcție, nu auzea pentru prima oară asemenea pronosticuri, bocete și reproșuri.

Nu se lasă impresionat, dimpotrivă, îi impresionă el. Suru cere să se consemneze asigurările „date de forul răspunzător prin persoana sa cea mai autorizată". Se trecu la punctul doi : contractarea unui lăcătuș. Agitînd mapa groasă cu toate reperele, pe care [illegible] ministrul îi întrerupse pe furnizorii ce raportau, ținîndu-i cîte un scurt, corectîndu-i, contrazicîndu-i, punîndu-le întrebări acide, prinzîndu-i, făcîndu-i să se bîlbîie, pînă reușeau și ei să găsească în mapele lor tabele și adrese, pe care le comentau îndelung, plictisitor, ca să obosească, să distragă atenția, să iasă din conul de lumină prea tare, să sară obstacolul pe neobservate, să depășească momentul dificil. O persoană din anturajul ministrului dezvălui că un anumit grup de mașini unelte nici nu a fost măcar inclus în plan. Directorul întreprinderii vizate căută prin hîrtii și deși nu găsi nimic, încercă să liniștească spiritele, explicînd că uzina va avea o producție suplimentară, stabilită recent, așa că există marja necesară. Cel dintîi completă, că, după știrea lui, întreprinderea nu-și realiza nici măcar planul, iar un al treilea, reprezentantul C.S.P.-ului, dorind să împace și capra și varza, declară solemn, dar cu o voce tocită, lipsită de sonoritate, sau căreia el îi punea surdină, încît de-abia se auzea ce spune, că din moment ce echipamentul respectiv fusese prevăzut într-un plan, obligatoriu trebuie să figureze și în celălalt, avînd însă grijă să nu se lase momit pe panta periculoasă a concretului. Suru nu dispunea de documentație la acest capitol încîlcit, contradictoriu ; îl mustră pe Vîju, aflat în stînga lui, la masa prezidiului, că nu luase copii după actele tuturor părților și îi ceru ca în maximum două zile să-i procure întregul material, ceea ce Vîju își notă cu sîrg în carnet, deși pe chipul lui se putea citi un scepticism absolut în legătură cu posibilitatea îndeplinirii sarcinii. Duelul în trei, cu florete flexibile ce se încrucișau, încolăcindu-se uneori, în care din cînd în cînd se vîra și Suru cu o spadă lată, dar cam boantă, manevrată fără dexteritatea celorlalți, mizînd mai mult pe forța loviturii decît pe precizia ei, căzînd din această cauză adesea în gol, duelul acesta dură mult, oprindu-se

aproape de la sine, într-un mod neconcluziv. Toată lumea marcase puncte, uneori concomitent, ceea ce era în afara regulilor jocului, dar nimeni nu putuse să înregistreze scorul, să sesizeze de partea cui se află superioritatea, astfel încît jocul, dacă putea fi numit astfel, atît de încordat și obositor, în care se făcuse atîta risipă de abilitate, suplețe, talent, se consumă fără învingători și învinși. Tocmai această aproximativă egalitate sleise competiția, răpindu-i sensul, combatanții ajunseseră la concluzia, fiecare în parte, că cel mai bun lucru este obținerea unui răgaz, amînarea disputei, în speranța acumulării de noi forțe în dezavantajul adversarului. Suru realiza că în acest moment sarcina cea mai grea îi revenea lui, în calitatea de „echipă-gazdă" ce nu prea avusese posibilitatea să se manifeste, și în același timp în rolul de arbitru, de la care în mod normal s-ar fi așteptat o decizie. Se situă cu toată greutatea de partea beneficiarului, a ministrului, ale cărui interese coincideau cu ale sale. Preluînd îndoielile acestuia, reliefă seriozitatea lor, de natură să trezească îngrijorare. Nefiind edificat, se angajă să investigheze personal situația și aruncă o nouă privire supărată lui Viju care se feri, ca în fața unei ploi de săgeți, plecîndu-și adînc capul peste carnetul în care notă ceva cu gesturi hotărîte.

În sfîrșit, și aici Suru redeveni stăpîn pe situație, scuturîndu-se de starea confuză, puțin ridicolă, de irealitate, cînd bîjbîise legat la ochi prin coridoare întortocheate, redeveni cu alte cuvinte el însuși, trecu la chestiunea muncitorilor calificați și a specialiștilor. Mai mulți membri ai comitetului județean se înscriseră la cuvînt, cerînd sprijinul urgent al centrului. Era vorba de aproape zece mii de oameni, de cele mai diferite profesiuni industriale. Cum să-i recruteze și să-i pregătească județul ? De unde, cînd, în ce fel ? Suru curmă panica expunînd planul de bătaie : pînă la sfîrșitul anului urma să se deschidă școala profesională, apoi, intrînd în producție eșalonat, fiecare fabrică va deveni școală pentru sine și pentru celelalte. Vor fi trimiși tineri de la sate în școlile profesionale mai vechi și ca ucenici în uzine cu tradiție. Îl rugă pe ministru să înfățișeze situația ca-

drelor tehnice. Acesta prezentă pe larg măsurile luate, dar atrase atenția că marile dificultăți vor începe cînd va fi vorba de sudat și omogenizat conglomeratul uman eterogen, de imprimat spiritul muncitoresc, disciplina, exigența tehnică, ambiția competitivității. Vorbea fluent, surîzător, aducînd cu un dascăl ce anticipează elevii ce vor învăța la materia respectivă, cu siguranța celui ce o mai parcursese și cu alte promoții. Nu se avînta ministrul, nu se încălzea, păstra măsura, tonul coborît, introducînd rareori cîte o acută și atunci pentru a se întreba pe sine, pentru a-și lămuri lui o posibilă îndoială, nu ca să forțeze receptivitatea auditoriului. Dialoga cu o singură persoană ce putea fi oricare dintre cei prezenți ; din cînd în cînd tăcea și asculta, auzind numai el cealaltă voce, interogativă, neîncrezătoare, răspunzîndu-i imediat cu solicitudine și fermitate a credinței impresionante. Starea de sprit a sălii demonstra că înaltul demnitar găsise tonul potrivit, știuse ce coardă să atingă. Se dovedea un bun agitator, calitate cu atît mai valoroasă cu cît grefa pe o reputație de specialist competent. Avea talent ministrul, și lui Suru îi plăcu expunerea lui. Cînd îl auzi trecînd la chestiunea corpului ingineresc și a personalului tehnic mediu, se aplecă și îi șopti ceva la ureche lui Vîju. Secretarul economic își încreți fruntea și își îmbină sprîncenele ca și cînd nu reușea să înțeleagă pe deplin ceea ce i se spunea. Suru repetă și acesta începu să dea din cap în semn că a priceput, dar rămase mai departe imobil așteptînd poate ca în cugetul lui să se asimileze ideea. Se ridică în sfîrșit și coborî în sală, căutînd din ochi o anume persoană, ceea ce perturbă nițel atmosfera, distrase atenția asistenței de la ceea ce spunea ministrul, spre nemulțumirea vădită a lui Suru. Pînă la urmă Vîju scoase din rînduri un tovarăș și ieși cu el din sală, pentru ca după două minute să reapară amîndoi, primul urcînd din nou la prezidiu și raportînd lui Suru de îndeplinirea sarcinii, al doilea reluîndu-și locul și apucîndu-se să scrie ceva în carnet.

Ministrul termină și se așeză, plasînd o mică glumă, mai mult ca pretext pentru a-și slobozi rîsul sănătos, tonic, sclipitor,

cu toată gura și cu toți dinții, rîs molipsitor pentru că, deși nu auziseră gluma, nu pricepuseră poanta, dacă fusese vreuna, oamenii rîdeau și ei potolit, fără sunet, ușurați, ca și cînd li s-ar fi luat o piatră de pe inimă. În aceste condiții prielnice se ridică Suru, și el cu rîsul pe buze, și întrebă : „Ei fraților, ne-am decis ? votăm planul de muncă ? ne angajăm la treabă, sau..." Se întrerupse, căci cineva din sală ridică mîna în semn că vrea să vorbească, mai fiind deci ceva de spus înainte de trecerea la vot. Cu o mină puțin nedumerită, Suru îi dădu cuvîntul solicitantului schițînd un gest larg și se așeză din nou răbdător. Era cel ce ieșise afară cu Viju. „Tovarăși, citi el din carnet, sigur pe sine, aș avea o propunere. Noi am discutat aici, am analizat problemele. Propun, tovarăși, să ne angajăm să dăm în funcțiune combinatul înainte de termenul planificat. Rog să se treacă în procesul verbal — arătă spre stenografă — și rog plenara să-și spună părerea." Priviri întrebătoare fură schimbate rapid între oameni și apoi aruncate spre Suru, care, indescifrabil, aștepta. Doar nu lui i se adresase vorbitorul, ci plenarei... Plenara are latitudinea să se pronunțe, să aprecieze, să hotărască, ea e organul colectiv de conducere a județului. În ermetismul ei cam asta ar fi vrut să spună figura lui Suru. Dintr-un colț al sălii se ridică o ușoară rumoare, cineva spusese ceva, altcineva completase și, ca atunci cînd arunci o piatră în apă, undele se întindeau. Suru nu reacționă, continuă să aștepte cu aceeași aparență de impasibilitate. Se făcu tăcere, apoi iar se răspîndi sonoritatea moale a unor voci. Evident, propunerea nu stîrnise entuziasm, nu fusese captată ; se prelungea o tăcere roasă din cînd în cînd de ușoare murmure fără contur. Ochii oamenilor nu mai erau ațintiți asupra primului secretar, se plecau sau alunecau în lături, ferindu-se, fugind de o întîlnire, de o încrucișare cu ochii lui Suru, evitînd să se lase prinși în plasa lor, în menghinea lor, să fie obligați să ia act de întrebarea lor, de așteptarea și porunca lor, ce impuneau un răspuns, o poziție, un da sau un nu. Atunci se ridică Suru... Obrajii măslinii căpătaseră o rigiditate de piatră, sprîncenele zburlite, ca niște coame

de mistreți, desenau două linii oblice pe fruntea încrețită. Privea în mijlocul sălii, adunînd acolo, într-un singur punct, toate [illegible] toți ochii din nou îndreptați spre el. Cuvintele pro[illegible] un țipăt ca lama subțire de cuțit lovită cu unghia. „De [illegible] oameni, tovarăși ? De ce ne fofilăm ? Ce sîntem noi, un sfat [illegible] cu barbă și caftan care își apără tihna și averea și refuză să se bată cu turcul, preferînd să transforme țara în pașalîc ? Hai să discutăm deschis, ca niște comuniști, ca activiști de partid. Întreaga clasă muncitoare își încordează forțele să ridice mai repede economia... Și noi ? Avem șansa să intrăm în istorie înălțînd pe aceste pămînturi prăpădite o cetate industrială, să transformăm acest județ de țărani și mic-burghezi într-un centru muncitoresc... Și noi pregetăm ? Vă mărturisesc, am ascultat cu mîhnire obiecțiile, rezervele și îndoielile ridicate pe parcursul discuției. Întreb din nou, de ce ne temem ? Punem la îndoială forța și elanul oamenilor chemați să-și clădească o viață nouă ? Nu este o notă bună pentru noi. Înseamnă că ne-am închistat, nu mai auzim pulsul vieții, nu mai înțelegem năzuințele poporului. Ia întrebați oamenii : vreți muncă și bunăstare, sau apatie și înapoiere ? Vreți efort și progres, sau odihnă și sărăcie ? Hai, întrebați, să vedeți ce vă spun oamenii ! Sau ne temem pentru noi, pentru liniștea și huzurul nostru ? Vrem să ne cruțăm forțele, să ne menajăm ? Am muncit destul și e timpul să beneficiem ? Nu aș vrea, tovarăși, să trag o asemenea concluzie. Eu am încredere în activul nostru. Vă cunosc și știu ce puteți. Atunci de ce să plecăm capul și să tăcem ? De ce ? Vor trece anii, vom îmbătrîni, dar vom veni aici și vom spune, uite, noi am ridicat toate astea. Poate fi o satisfacție mai mare, poate fi o mîndrie mai mare ? Propun, tovarăși, să acceptăm propunerea făcută în plenară și să ne angajăm să dăm Combinatul înainte de termen !" Nici nu apucă să termine bine și, ca și cum hotărîrea sălii fusese luată între timp după o scurtă deliberare colectivă, iar acum, nerăbdătoare să și-o exprime aștepta numai momentul potrivit, izbucniră aplauzele. Vorbele îi fură literalmente tăiate și pe ele lipită grindina frenetiocelor bătăi de

palme. Fiecare îi zîmbea personal și direct lui Suru, căutîndu-i privirile, parcă strigînd : „Uite-mă, tovarășe prim secretar, eu sînt, Vărzaru sau Naidin sau Marinache sau Postelnicu, uită-te la mine, mă vezi ? mă vezi cum te susțin ? te îndoiești, te mai îndoiești de mine ? poți să mă trimiți unde vrei, să mă scoli noaptea din somn ca să mă duc pe șantier, să mă pui să dorm acolo tot timpul. Păi dacă e la o adică, tovarășe, dacă așa se pune problema, nu sînt eu omul să dea din colț în colț, eu știu ce înseamnă lupta și ți-o spun clar și răspicat, o dată pentru totdeauna...". Suru drept, nemișcat, ca o statuie de bronz, aștepta ca această revărsare de entuziasm să se consume pînă la ultima picătură. Cînd se făcu liniște și în sală se resimți relaxarea nervilor și istovirea brațelor, mulțumit, dar nevoind încă să-i lase să respire, să se descarce, Suru le mai ceru o dovadă a însuflețirii. „Deci, tovarăși, ca să fie limpede, sînt obiecții ? sînt alte păreri ?" și făcu o pauză în care vocile, nesincronizate, emise pe rînd, în grupuri mici, după cît de repede reușea fiecare să se readune, să se reaprindă, scoaseră „nu"-uri prelungi, de lepădare. „Toată lumea e de acord ?" La aceste cuvinte fură găsiți toți pregătiți, „pe față" și răspunseră în cor, scurt, puternic, răstit, prescurtat „d-acord", cum fac soldații în front cînd strigă în fața comandantului : „s'trăiți" sau „'zent". Dar Suru încă nu termină cu ei, nu le dădu „pe loc repaus", îi mai ținu în poziție de „drepți" și, cu tonul cu care se ordonă soldaților „atențiuneee...", le spuse: „Acum pun la vot". Din nou făcu o pauză, ca ei să aibă timp să se pregătească și mai bine, din toate punctele de vedere, să-și controleze ținuta, să-și bombeze pieptul și să ridice fruntea și, trăgînd cu coada ochiului în dreapta și în stînga, să desăvîrșească alinierea. Apoi strigă „Cine este pentru ?" Toate brațele se ridicară vînjoase, cu pumnul strîns, agitîndu-se puțin deasupra capului, cît mai vizibil, astfel încît îi prinse tot votînd și reglementara întrebare : „Dacă e cineva împotriva sau dacă se abține cineva ?" ; abia după aceea, dîndu-și seama, coborîră repede mîinile, zîmbind încurcați, deși ar mai fi vrut să țină brațele sus,

chiar să se încolonieze și să defileze cu ele așa prin fața lui Suru. Primul secretar, așezîndu-se, întoarse capul spre ministru ca spre un spectator întîmplător sau mai degrabă ca spre un alt muritor, aproximativ de același grad, ce asistase la instrucția lui cu trupa, cercetîndu-l, întrebător, dar fără emfază, cu gerul că ceea ce văzuse era lucrul cel mai firesc. Ministrul însă ținu să-și exprime prețuirea, și, cu rîsul lui larg, luminos, darnic, întipărit din nou pe fața mare, se ridică și spuse : „Cu un așa spirit de luptă chiar că nu mai avem nici o grijă. Vă felicit, tovarăși, vă felicit și în numele ministerului vă mulțumesc. Întrucît voi ajunge chiar astăzi la București — și-și întoarse capul spre Suru dînd acestui gest semnificația că numai din acest motiv, nu dintr-altul, pentru că e convins că Suru poate să facă și singur și că o va face imediat ce i se va ivi ocazia — voi informa conducerea de angajamentul dumneavoastră și nu mă îndoiesc că el va primi aprecierea meritată. Dealtfel, văd că în sală se află și presa. Vă felicit, vă felicit și vă urez mult succes !" Cu un gest spontan, unul din acele gesturi de efect ce-l făceau simpatic printre activiști, apucă voinicește, cu amîndouă mîinile, mîna lui Suru și i-o scutură zdravăn, ca între tovarăși, pecetluind angajamentul, dîndu-i valoare de contract, de legămînt comun, ceea ce prilejui o nouă rundă de aplauze ca o semnătură pusă de întreaga sală pe actul oficial încheiat în acea memorabilă ședință a comitetului județean de partid.

Plenara se încheiase. Oamenii se ridicară în picioare și Suru, întîrziind la tribună, tărăgănînd strîngerea materialelor de pe masă, făcîndu-se că ascultă ce mai avea să-i spună ministrul, aplecîndu-și cealaltă ureche spre cîteva guri dornice să-l întrebe ceva urgent, încerca să definească starea de spirit a activului. Putea să-i examineze în voie, pentru că oamenii nu se mai știau priviți, și arătau așa cum gîndeau în timp ce schimbau între ei primele impresii lapidare, cele mai autentice dealtfel, pentru că se aflau sub impresia puternică a momentului ; mai tîrziu, oricît de mult vor mai vorbi despre asta, reluînd subiectul, o vor face

la rece, sau sub impresia altor momente, a miilor de momente, absolut diferite, ce vor veni și vor trece în lunga încleștare la care-i angaja hotărîrea luată. Pe fețele lor, în vocile scăzute, în gesturile mici, în încetineala cu care se mișcau făcîndu-și loc unii altora, Suru citea urmele proaspete ale unor sentimente contradictorii ; pe de o parte vibrația încă neoprită a voinței și ambiției proprii activiștilor ce se incită la o flacără aruncată asupra lor, sorbind-o de îndată cu toată ființa, pe de altă parte un presentiment, o neliniște, adierea unui necunoscut încărcat de o surdă, insidioasă amenințare. Da, ceva festiv-amenințător, acestea erau boarea, vîntul, mirosurile prinse de nările lor, viitorul pipăit de antenele lor sensibile, încercate. Suru surîse în sinea sa, cu o ciudată pornire de duioșie, ca atunci cînd îți privești pe furiș propriii copii în pragul intrării în aventura vieții plină de neprevăzuturi, știind că o să aibă și bucurii dar și suferințe, amărăciuni, înfrîngeri, fără să poți spune care o să precumpănească, o să dea nota dominantă a ceea ce poartă numele de destin, cuvînt atît de rece, el singur în stare să-ți dea fiori, să te arunce pentru o clipă în brațele melancoliei. Dar duioșia lui Suru era legată mai mult de faptul că acești oameni, cu viețile lor, cu destinele lor, aveau să-i înfăptuiască visul cutezător. Știa că acțiunea la care se angajase avea să le ceară multă sudoare, confundare cu munca pînă la pierderea identității, oricum a bucuriei simple de a fi cu ai lor, în ora calmă a serii — cînd sufletele se deschid și comunică și se umplu unele pe altele de dragoste, de încredere, de speranță, de puterea de a înfrunta noi greutăți, de a îndura noi asprimi, de a-și face mai departe datoria. Știa și îi iubea pentru aceasta, fără să-i deplîngă, considerînd sacrificiul lor firesc, de la sine înțeles, dar simțindu-și-i aproape, căci aveau să asude pentru el, adică pentru ideea, pentru țelul lui, pentru împlinirea misiunii sale, să tragă jugul pe coarnele căruia va trebui să-și încordeze el brațele. „Ei băieți, țineți-vă bine, începe iureșul" le spuse în gînd cu tandrețe dar și cu necruțare, luînd în calcul pentru ei orice, absolut orice, întocmai ca generalul pentru soldații din linia întîi.

Noaptea de primăvară, încărcată de seve, de miresme, de stele, de foşnete — cele de afară, ale brizei iscată în frunzişul crud, proaspăt, şi cele dinăuntru, dintr-o tainică eflorescenţă — noaptea răcoroasă, îmbietoare, frumoasă ca un cîntec îndepărtat, îl luase pe Manole Suru în braţele-i molatice. Dar Suru era prea conştient ca să cadă în capcană, să alunece pe efluviile mişcătoare. Îl îmbia pentru că, la capătul zilei dense, zgomotoase şi agitate ce se sfîrşise atît de tîrziu, îi permitea să rămînă singur, să-şi pipăie contururile, să se măsoare pentru a-şi identifica dimensiunile, tumultul ţinut în frîu. Departe de a ajunge victimă a primăverii, surd la vechile ei viclenii, la neliniştile şi beţia ce le împrăştie, avea nevoie de această noapte ca de o tovărăşie delicată pe care, atingînd-o din cînd în cînd absent şi proteguitor, cum atingi creştetul cîinelui ce-ţi păzeşte umbra cu ochii înlăcrimaţi, să se poată adînci în sine, gustîndu-şi fiinţa pînă la saţietate. Dacă se putea concepe în stare să se satură vreodată de sine, în infinitatea belşugului său. Alesese un drum mai ocolit pentru a traversa cel mai închegat şi reuşit dintre grupurile noilor locuinţe, pe unde urma să treacă axa mediană a oraşului, şi care contura de pe acum o arteră cu o alură mediteraneană, mai ales cum se profila pe fundalul catifelat al nopţii de primăvară. Privirile obişnuite cu detaliile decorului îmbrăţişau ansamblul, siluetele verticale împreună cu universul adiacent, cu cerul a cărui valoare consta în aceea că tivea preţios, punînd în evidenţă „opera". Se apropie de parcul oraşului şi el schimbat, fără marca dinainte, de autentică natură veche ; îmbătrînită, agonică, dezolantă, care îi repugnase atribuindu-i o înrîurire demoralizantă, ci curat, despovărat de trunchiurile noduroase, contorsionate, replantat cu arbori decorativi şi arbuşti tunşi simetric, împodobit cu statui de gips şi travertin, cu un bazin însufleţit de susurul micii fîntîni arteziene, bogat luminat. Toate acestea Suru le vedea doar cu marginile privirilor, ca pe un cadru adecvat simţămîntului ce-l domina, ideii asupra căreia se concentra snopul central al atenţiei. În mijlocul globilor oculari, în miezul întregii fiinţe,

se instalase atotstăpînitoare, inamovibilă, dorită posesiv, cu gelozie de amant maniac, imaginea „șantierului". Cu ea pe retină și sub retină se mișca, acționa, trăia toată ziua, cu ea adormea, ea îi cotropea visele triumfale în care urca scări înalte, urmat de o suită numeroasă, spre un balcon sau o lojă aeriană, de unde cuprindea spațiul terestru răscolit, monștrii metalici aplecați asupra lucrului și furnicarul omenesc ce aduna, ridica, făcea să sporească, să se umfle o formă de proporții imperiale, de o antichitate ultraperfecționată. Ceea ce vedea Suru în aceste vise ale căror plăsmuiri nu se destrămau cu totul nici în trezie, devenise într-o măsură realitate. Șantierul se deschisese, construcția începuse, „iureșul" se declanșase. În perimetrul platformei industriale fuseseră aduse mașini, materiale, veniseră oameni, se săpase, se înjghebaseră barăci, se născuse o așezare improvizată, incongruentă, diseminată pentru un observator străin, dar închegată, omogenă, cu personalitate distinctă pentru el. Acolo scîrțîitul macaralelor, mușcătura buldozerelor în ondulațiile terenului, comenzile maiștrilor, scrîșnetul roților de camion și de basculă răsunau amestecat, într-o polifonie stridentă, inconfundabilă, zi și noapte. Se ridicau piloni, ziduri prefabricate pluteau prin aer purtate de brațe de fier, pretutindeni se mișcau căști brune, mocirla clefăia sub cizmele de cauciuc, vîntul mișca ușile barăcilor, zgîlțîia geamurile, aducînd miresme de pe dealuri, din pădurile de dincolo de orizont. Pe undeva abureau cazane cu ciorbă și oamenii mestecau, rezemați în coate la mesele de scîndură, înfășurați în pufoaice decolorate, la bufete se destupau sticle de bere, se ciocneau pahare de țuică. Uneori noaptea răsunau voci răgușite, cîntînd dezlînat cu pauze lungi și opintiri brusce, pline de năduf, de încăpățînare sau de ambiții neînțelese. Stihiile fuseseră dezlănțuite. Minate din cele patru puncte cardinale, își dăduseră întîlnire aici, se organizaseră, se uniseră, alcătuind un polip gigant cu mii de brațe ce urzea „visul", dîndu-i trup, un trup căruia nu prea tîrziu va trebui să i se insufle și duh. Cine făcuse toate acestea ? A cui minte, a

cui energie, a cui forță le pusese în mișcare ? Cine alergase la București prin cabinete, reamintise, rugase, cine se dusese la nivelul cel mai înalt — de fapt fusese chemat, dar lui Suru i se părea că el inițiase și acest capitol hotărîtor —, cine pledase cu tact și convingere, garantînd asupra capacității județului, a organizației de partid ? Suru omitea, mai bine zis uitase, și asta cu bună credință, că ideea venise de sus, se copsese acolo atît cît trebuise și cînd sosise momentul luase forma hotărîrii înscrisă în Directive, apoi în planul cincinal. El memora numai demersurile proprii, punînd pe seama lor „urnirea icebergului", „pornirea avalanșei", intrarea în joc a forțelor... „minunea" ! Căci minune era ca la un semn, la un cuvînt, să se umple de mașini și de materiale, de specialiști, directori și muncitori, terenul arid, fostele dealuri mîncate de ploi și de vînturi, roase de vreme, de la marginea orașului uitat, mort, fantomă umilă, cum era cînd venise, cum îl găsise cînd fusese trimis să aducă aici cît mai rapid cu putință suflul progresului socialist. Nemaivorbind de restul schimbărilor, de ceea ce făcuse pînă la începerea „minunii". Aproape jumătate de oraș nou... cîteva fabrici zdravene, un nucleu de clasă muncitoare și tempo-ul viu... Și ele ceruseră inițiativă, spirit organizatoric, perseverență, muncă, munca aceea fără pauză, fără respirație, luptă cu inerția, cu nepriceperea și prostia, cu piedici mari și mici, obiective și subiective, cu amînarea și uitarea, cu toleranța și minciuna, cu hoția și lenea. Tot ce se făcuse îl solicitase minut de minut. La toate temeliile se aflau nefnduplecarea, obstinația și răbdarea sa, cuvîntul său aprig, usturător, năprasnic lovind ca un bici, ca o bită, explodînd ca o grenadă, țipătul lui răgușit, făcînd să zăngăne geamurile, să bage în sperieți sufletele mici, mințile obtuze să-i îngrozească pe lași și puturoși, să-i bage în pămînt pe toți mincinoșii și necinstiții. Evident, ar fi un ipocrit să șteargă toate acestea cu buretele, să le minimalizeze. Toată lumea le cunoaște. Nu e pentru nimeni un secret cine a fost sufletul, flacăra, ochiul, mîna de fier. Da, dar acum... la acest bilanț încheiat în

cîțiva ani de autoritate și domnie suruiană... îi veni să rîdă de acest cuvînt nostim, nu se știe de unde apărut... ce se va adăuga ? ! Începuse „iureșul". Nu era încă în toi, va veni și clipa aceea, era pregătit, era gata ! Aștepta cu calm și deplină siguranță. Dar mecanismul la care se gîndise, aspirase, visase, pe care-l dorise cu înfrigurare, intrase în acțiune la o turație destul de bună... nu încă cea cuvenită... Și cine i-a ars la fund pe fricoșii ăștia, cine a băgat dracii în ei ? Cine a sunat trîmbița și i-a sculat din culcușurile unde se învățaseră la căldurică stătută, urît mirositoare, mai mult vegetînd decît trăind ? Suru își dădea seama că ceea ce simțea era mîndrie, dar nu-i era rușine, fiindcă avea convingerea că acest sentiment se îndreptățea cu vîrf și îndesat. Fără să-și mărturisească suficient de lămurit, poate dinadins lăsa acest gînd mai nebulos, mai împrăștiat, se considera „autorul". Ce rost are să pui surdină orgoliului, în definitiv și el omenesc, de a fi așa ceva... așa ceva atît de important și de... instinctiv pumnul lui mare și greu se strîngea în buzunarul trenciului strunind ceva, sau mai degrabă asmuțind. Da, el ținea în mînă hățurile, soarta județului, a oamenilor, viitorul lor. De el depindea schimbarea, cadența nouă, mișcarea înainte. Mai erau multe de făcut, greul abia începea... Va fi dănțălău. În pumnul încleștat se concentra presiunea vulcanului care era el, Suru...

Traversa orașul singur, neobservat, afundîndu-se în umbra zidurilor de el ridicate și gusta savoarea acestui anonimat de... demiurg. Conștiința măreției îi era de ajuns. Nu avea nevoie să-l descopere nici o lumină, nici un ochi omenesc. Ar fi fost de prisos. Era suficient că știa el. Nici un semn de recunoaștere, de recunoștință nu-l interesa. Infinit mai puternică e plăcerea de a ști tot, de a putea tot, de a vedea tot, tu, nevăzutul... ! Pășind pe străzile pustii, pierzîndu-se în tăcerea orașului, obscur, ca o umbră, parcă plana. „Hei, oameni buni, ar fi putut striga rîzînd, dormiți liniștiți, odihniți-vă, simțiți-vă în siguranță, voi și copiii voștri... veghez eu. Vă asigur ziua de mîine, și de poimîine, și toate zilele... micilor inconștienți !, în-

graților !... fără să vreți, desigur. Nu vă acuz, nu vă dojenesc, [illegible] e normal să fie... voi să vă puneți speranța în mine, [illegible] dar făcîndu-vă cum trebuie datoria, muncind [illegible], pe brînci dacă e nevoie, căci fără asta nu se poate, [illegible] ghez, să gîndesc, să țin frîiele, organizînd forțele, storcînd din ele tot ce pot da, păstrînd echilibrul necesar, armonia și, mai presus ca orice, cadența, pentru că sîntem în marș." Prin satisfacția accasta secretă a anonimatului, fără să-și dea seama Suru se apropia de personajele supranaturale, așa cum sînt imaginate ele în basme, căci numai acelea erau în stare să pogoare pe pămînt, travestite în drumeți de rînd, în moșnegi, nepăsătoare la nepăsarea supușilor, a muritorilor, asupra cărora aveau și drepturi și puteri depline. În adîncul sufletului, niței perfid, Suru știa că și în această umilință e tot voința lui, căci el pusese totul la cale, el îi împiedica pe oameni să-l vadă și să-l recunoască, să-i sară în întîmpinare cu venerație și smerenie. Mișcîndu-se prin aerul curat al nopții de primăvară, dezmorțindu-și mușchii, umplîndu-și plămînii, lăsîndu-și fruntea mîngîiată de briză, Suru se împărtășea de la propria-i putere. Pieptul bombat, brațele încordate, carnea tare păreau încasabile, blindaj inexpugnabil. Se simțea invincibil. Clocotind de energie și putere, sănătos și vital, deștept, cuprinzător, își era prea destul sieși. Se știa ascultat, respectat, admirat, chiar și temut, da, temut într-un sens ce-l măgulea, găsind binevenit acest sentiment, ca o ofrandă în plus... Și tot ce făcea, marea construcție, iureșul, efortul, zbaterea, neodihna îi umpleau viața. Se simțea cu adevărat împlinit, realizat. Nu vedea ce și-ar mai putea dori, ce-ar mai putea rîvni. Atinsese marginile. Nu cumva aceasta era chiar fericirea ? Un val de căldură plăcută i se răspîndi în trup. N-avea nici un motiv să se teamă de cuvîntul magic. Era fericit ! Fără ipocrizie și fără falsă modestie se considera privilegiat. Unul din puținii pentru care istoria nu e o vorbă goală, o noțiune abstractă învățată în școală sau auzită prin conferințe publice, ci chiar opera vieții, profesiunea de fiecare zi, lutul pe care-l frămîntă în degete

dîndu-i forma dorită. El respiră aerul tare al istoriei, cu nările dilatate, de dimineaţa pînă seara, pînă acuma, noaptea, cînd se ducea să se culce, şi chiar după aceea, în somn, în visurile orgolioase, bine închelate, ecuaţii perfect rezolvabile, nu învălmăşeală, haos, neputinţă, derută, incoerenţă, cum sînt majoritatea viselor omeneşti. Aproape uitase cum sînt visele oamenilor de rînd, cum uitase şi ce este un astfel de om, adică psihologia, gîndirea sa, deşi fusese şi el aşa, şi totuşi... parcă se îndoia... Mai credibil e că a fost croit de la bun început dintr-un alt aluat, întrunind premisele acestei împliniri. Altfel cum ? Nu era adeptul hazardului, al cotiturilor bruşte, neprevăzute, al vîntului din senin. Considera omul un aparat autonom, mişcîndu-se în virtutea propulsiei proprii, care poate fi mai puternică sau mai slabă, în funcţie de dotarea iniţială, de autoeducaţie, de capacitatea de a se mobiliza şi valorifica integral, cunoscîndu-se, dirijîndu-se, stăpînindu-se, sever, obiectiv, aşa cum trebuie să fie şi cu ceilalţi, ajutîndu-i, împingîndu-i, învăţîndu-i să se cunoască, să se realizeze la nivelul posibilităţilor. Şi, desigur, concomitent, să lucreze la împlinirea ta, adică a istoriei pe care o ctitoreşti. Nu prea avea timp şi predilecţie Suru pentru asemenea introspecţii, dar acum, în noaptea limpede, pură, de primăvară, ceva îl îndemna să se aplece asupră-şi, să se uite în adînc, să se detaşeze pentru a se examina, să se îndepărteze puţin, întorcîndu-şi privirea şi fixîndu-se în spaţiu, integrîndu-se în decorul unde se mişca. Făcuse acest demers. Ieşise o clipă din el şi, mergînd de-a-ndăratelea, se văzuse profilat pe oraş, pe timp, pe istorie şi fusese mulţumit. Primise o recompensă din propria-i mînă. Nu e aceasta cea mai preţioasă ? Oricît te-ar stima şi te-ar lăuda alţii, dacă tu nu te găseşti bogat, puternic, împăcat cu tine şi realizat, totul e în zadar... E bună noaptea, plimbarea nocturnă, singurătatea înţeleaptă şi calmă.

Suru se trezi din această adîncă baie de sine, cînd lumea exterioară nu mai existase decît pentru a-l încadra, definindu-i

cont[illegible] în fața porții. Ajunsese acasă și ferestrele erau luminate, ceea ce însemna că era așteptat. Întotdeauna îl aștepta cineva. Peluța nu se culca niciodată, oricît de tîrziu ar [illegible] nu-l lua în primire, „nu semna de recepție" cum [illegible] el. Dup[illegible] ei deschidea și îl vedea scoțîndu-și haina și [illegible] punîndu-și papucii aflați totdeauna în același loc, dacă [illegible] mănîncă, îl lăsa și se ducea să se culce. Acum venise și Claudia și probabil stăteau la taclale, privegheate de Nana, pe care trebuia s-o duci cu bățul la culcare, fiindcă n-avea somn, și dimineața s-o tragi cu arcanul din pat năucă și rea ca un cățel întărîtat. Într-adevăr, așa cum își închipuise, se aflau în hol toate trei. Instinctiv, pătrunzînd între ai săi, Suru își lua un vag aer critic, nemulțumit, de natură să țină la distanță, să temperez familiaritățile excesive, curiozitatea și indiscreția privind viața sa obștească, precum și încercarea de a-l introduce prea mult în universul particular, minor, al casei. Lui Suru acasă îi venea mai peste mînă. Această lume nu era cu adevărat a lui, nici nu-l egala, dar nici nu i se supunea atît cît ar fi trebuit, o lume rămasă în urmă, marginală, cam inutilă social, pe care el nu reușea s-o „integreze". De fapt, deși concepută generalizat, ea se reducea în realitate la Peluța, fiindcă cei mari lipseau — deși chiar și în absență îi asocia familiei, îi includea, ca pe niște planete, cu învelișul lor atmosferic, în sistemul său solar — iar cea mică, Nana, nemaifiind nici la vîrsta iresponsabilității, nu crescuse nici atît cît să o înscrie în sfera socială conștientă. Acum „lumea" avea mai multă consistență pentru că de cîteva zile, lîngă Peluța o avea și pe Claudia. Nu-l bucurase venirea fetii. Ce căuta ea acum, la început de primăvară, „la părinți", de ce nu era la slujbă ?, ea n-are obligații, nu e supusă rigorilor muncii ? Nu-i plăcea nici munca ei, greu se resemnează cu gîndul că n-are o profesiune serioasă. La terminarea facultății Claudia se angajase translatoare la ONT. Îi ceruse să intre în învățămînt ; e o onoare să fii profesor de liceu, îi spusese, indiferent unde, într-un orășel mărginaș, într-o comună. Sau în economie — sînt atîtea organizații de comerț exterior,

atîtea întreprinderi lucrează cu firme străine, negociază în limbi de circulație internațională. Dar la ONT ? Flutură vînt, toată ziua pe drumuri, prin autobuze, hoteluri, restaurante, cu tot felul de vagabonzi străini, mic burghezi împuțiți, fără nici o moralitate, fără nici o decență. Claudia pretindea că lucrează în birourile centrale și că numai rareori, cînd e strictă nevoie, e solicitată în deplasări, dar asta nu schimbase părerea lui Suru. Cronicizîndu-se, starea ei socială indezirabilă își pierduse din acuitate, însă resentimentul lui Suru rămăsese mocnit și întunecat și pecetluise pentru totdeauna atitudinea sa față de Claudia. La aceasta se adăugaseră apoi lucruri mult mai grave. În ultima vreme auzise, cineva străin îl informase, după aceea Peluța îi strecurase știrea, cum se pricepea ea, pe departe, cu țîrîita, străduindu-se să evite sau să amortizeze șocul, că fata lui se încurcase cu un bărbat însurat. Deci se compromisese moral, își ratase viața. Vestea îl rănise, socotise cele întîmplate un afront personal, o batjocură, și nemărturisit, un fel de complot al lumii de dincolo de autoritatea sa, pe care el nu o putea controla. Se dusese la București ca un vifor, hotărît s-o calce în picioare, s-o pedepsească și s-o supună, și dacă va fi nevoie s-o aducă acasă pachet și să i-o arunce maică-sii în brațe, să facă ce-o vrea cu ea, sau s-o închidă în casă, să-i răpească orice drepturi, considerînd-o inaptă să-și orînduiască viața singură, în mod cinstit și demn. Ceea ce găsise îl dezarmase. Nu avusese cu cine să lupte, pe cine să înfrîngă, să strivească și să supună. Căci Claudia era supusă. Nu opunea nici o rezistență, nu se răzvrătea, nici măcar nu se apăra. Tăcea smerită, împovărată. A încercat s-o facă să vadă răul, să trezească în ea rușinea și în același timp mîndria. Dar în Claudia nu tresărea nici mîndrie, nici rușine. Se ghemuia pe scaun cu capul plecat, iar cînd ridica privirile exprima tristețe, neputință, împăcare cu soarta. Tristețea venea nu din conștiința greșelii, ci din faptul că trebuia să-l mîhnească și să-l jignească pe tatăl ei, la care ținea și pe care îl respecta. Era vinovată față de el, nu față de sine și față de viață, deși nici situația în care se afla

nu i producea vreun entuziasm, nici urmă de fericire nu se citea pe fața ei. Asta era, trebuia și el să înțeleagă că nu se putea altfel. Suru se întorsese înfrînt. La început, furia împotriva [illegible] fetei se amesteca și cu ură, dar ură violentă, explozivă, care se consuma prin însăși intensitatea ei, nu mocnită, sedimentată, lipită de simțuri, intrată în sînge și amestecată cu [illegible] ce trecură furia și ura, rămase scîrba, și pentru fată și pentru lumea ce o corupsese. Nici o undă de milă nu trecuse prin inima lui, deși Peluța, cu instinctul ei de mamă, acest sentiment încercase să i-l inoculeze. Strădania nevesti-sii nu făcea decît să-l atîțe, să-i întrețină iritarea.

Acum se trezise cu Claudia plocon. Cum era să-l bucure ? Ce vroia, de ce nu se afla la munca aia a ei dubioasă, înjositoare, dar mă rog, totuși, muncă ? O dăduseră afară și de acolo, o alungaseră ? Sau îi dăduse un picior undeva... ăla... nemernicul... Peluța sărise să explice că fata a luat concediu, că la ei așa se dă, fiindcă vara au treabă, și venise și ea acasă să-și vadă părinții, că nu e orfană, are și ea nevoie să mai stea cu ai ei. Avusese loc o discuție neplăcută. Suru nu putuse să se abțină, fata plînsese, plînsese și Peluța, apoi golindu-se din nou de furie, rămînînd doar scîrbit, le acordase un armistițiu. Dealtfel, venise de trei zile și n-o văzuse decît seara. O privea cum stătea pe scaun în fusta ei gri, banală și în pulovărul ce punea în evidență bustul sărac, umerii înguști, clavicula subțire, cu mîinile în poală, cuminte, timidă, ca o elevă de liceu. De ce o fi așa de costelivă, se gîndea Suru, parcă mănîncă ciorbă de scoici ? Cu cine seamănă ? Peluța nu avusese figura asta anemică, stinsă, apatică, de ofticoasă sau de neurastenică ; tînără, era delicată, subțirică, dar ca o statuetă de fildeș, sperioasă dar vie, adulmecînd mereu primejdii dar și efluvii de aer îmbălsămat ce o transfigurau, îi dădea un fel de frisoane metafizice, nici de ea înțelese, de frică dar și de fericire. Nu, nu seamănă cu Peluța, sau seamănă, dar cu Peluța de acuma, amorfă, placidă, plicticoasă, cu ochii goi, lichefiați, cu obrazul inexpresiv, inert, cu psihologia ei elementară de animal casnic, dracu

mai știe de ce, care trăiește prin instincte imediate, scurte, cu spirit de conservare prompt, dar fără nici un orizont, agățîndu-se numai de cîteva esențe ce i se par ei stabile, și ignorînd sensurile mari, multitudinea de fațete ale faptelor. Da, cam asta putea fi, moștenise de la maică-sa ceea ce nu ieșise la iveală pe atunci, sau poate nici nu exista încă. Claudia nu era pe gustul lui, nu avea nimic din el, nu putea recunoaște în ea nici o trăsătură a temperamentului și spiritului său, nici măcar a tipului fizic. Poate ar fi înțeles ceva din nenorocita aia de aventură, dacă fata ar fi avut altă personalitate. Să fi fost o fire voluntară, nesăbuită, un temperament pasional, fierbinte, greu de stăpînit, să se fi dezvoltat ca o ființă temerară, sau măcar egoistă, preocupată numai de sine, de plăcerile ei ! Atunci mai ziceai, purtarea ei ar fi avut cel puțin un sens. Dădeai vina pe natură, spuneai că poartă o pecete, că e predestinată și că educația n-a ajutat-o să se domine. Dar așa ? Nesărată și timorată, spălăcită, lipsită de viață, un fel de apă chioară... ? Cum a căzut ? Din prostie, din credulitate, din lipsă de voință și respect pentru sine ? Măgarul, golanul, țapul ăla scîrbos, cu ce-a ademenit-o, cu ce i-a zăpăcit mințile și și-a aservit-o ? Nu-l cunoștea, nu i-l descrisese nimeni, nici nu discutase despre el, dar în cap i se conturase precis fizionomia lui. O ființă păroasă, vulgară, impertinentă, folosind armele cele mai josnice, virilitatea ostentativă, rînjetul umed, libidinos, al buzelor mereu mușcate sub mustața de sergent major, de frizer, de biliargiu, de pește... Nu știa nici ce e, cu ce se ocupă, îi fusese silă să întrebe.

Dacă se uita bine, vedea reflectate pe chipul Claudiei propriile lui sentimente. Disprețul său era probabil atît de pregnant, de izbitor, încît o iradia, distrugîndu-i țesuturile lăuntrice, sufletești, ceea ce se trăda în mina ei suferindă. O suferință reflectată, fără cauză proprie, receptată de la un centru străin. Ca un cancer nefabricat de organism din toxicitatea lui intrinsecă, ci provocat de un bombardament atomic. Poate ar fi trebuit ca această boală, pe care el i-o infiltrase, să-l mîn-

întruc[illegible], [illegible] fatalitatea face ca un om ce primește dispreţul ca pe ceva cuvenit, să atragă în continuare dispreţ. Dacă ar fi respins cu demnitate, ferm, jetul resentimentelor, sau măcar [illegible] ocolindu-se, nelăsîndu-se străpunsă, răvășită, [illegible] Suru ar [illegible] privit-o cu alți ochi. Așa o găsea și mai [illegible] de dispreţ, de două ori nevolnică, și pentru ceea ce făcuse atunci și pentru ceea ce făcea acum. În plus, Claudia se comporta ca o tolerată, convinsă că în mod normal nu ar trebui să aibă acces în casa tatălui ei, că i se arată îngăduință și ea o folosește cu sufletul încărcat că l-a obligat pe tatăl ei să facă un compromis, să abdice de la rigoarea principiilor sale. Această poză era de natură să pună în fața lui Suru propria-i lipsă de intransigență, pactul dezonorant cu mizeria morală, și asta nu-i putea ierta Claudiei. Și nu știa nici cel puțin dacă fetei îi este sau nu cît de cît rușine. Umilința i-ar fi spus că da, ea se rușinează, măcar de judecata aspră a tatălui, dacă nu de faptul în sine, dar privirile absente de sub aerul spășit contraziceau prima impresie. În același timp se întreba în ce măsură o ipoteză ar fi mai bună decît alta. Dacă ar fi arborat o rușine sinceră și profundă, asta ar fi acuzat și mai mult perpetuarea condiției ei imorale, făcînd-o de două ori mai imorală, iar dacă ar fi demonstrat net că nu-i e nici un fel de rușine ar fi dovedit ticăloșie, depravare calculată. Mai era ceva în Claudia care îi tempera dorința de răfuială, reducînd-o la cele cîteva aluzii sarcastice aruncate în treacăt. Un început de înstrăinare. Ceva nedefinit lăsa să transpară ruperea lentă, dar definitivă, ireversibilă, a Claudiei de familie. Nava indezirabilă se depărta milimetru cu milimetru pentru a se pierde cu totul în necunoscut și pentru totdeauna. Lenta mișcare inversă, surprinsă într-o desfășurare inexorabilă, ghidată de o fatalitate neînduplecată, mai mare și decît voința ei și a lui, îi strecura în inimă un fior rece. Deși fata arăta atît de neajutorată și nevolnică, slabă și proastă, dispunea de o forță sau era în stăpînirea unei forțe ce i-o răpea autorității lui legitime. Înțelese că nu atît sentimentul patern,

nu duioşia părintească îl înfiorau, nu regretul pentru fiica ce va pleca şi nu se va mai întoarce îl inhiba, ci vanitatea de stăpîn abandonat. Se încerca să i se răpească drepturile asupra unei fiinţe ce depindea de el, ce-i datora ascultare şi supunere, şi asupra căreia instinctul posesiv nu încetase să spere că va exercita influenţa dorită, că se va putea manifesta din nou din plin, dîndu-i satisfacţia reuşitei, a atotputerniciei. Îi veni fulgerător o idee şi spuse cu un ton neutru, cu un interes reţinut, cum arăţi unui străin căruia vrei să-i indici o posibilitate, să-i deschizi o perspectivă. „Măi Claudia, tu nu ai putea... nu ai vrea să ajuţi judeţul ăsta, într-un moment greu, cînd se zbate să iasă la lumină, cînd fiecare om conştient îşi lasă la o parte comoditatea, interesele, sau le amînă, ca să facă şi el ceva..." şi se afundă în consideraţiuni generale pe această temă, uitînd de Claudia, de cazul ei particular, sau urmărind să-i scadă dimensiunile, să-l minimalizeze. „Cum să ajut, tată ?" îngăimă timidă şi serioasă, dar vizibil excedată, fata. „Uite, să vii să lucrezi aici, sugeră el, gînditor, parcă atunci i-ar fi venit în minte ipoteza. Sînt atîtea posturi de profesori vacante. Inclusiv la limbi străine. Bieţii copii rămîn cu goluri şi cad pe la admiteri. Nu e o inechitate ? Înseamnă că ei nu se bucură de egalitate de şanse, chiar de la start sînt handicapaţi. Pe vremuri, dascălul se considera un apostol, se ducea unde era mai greu, bucuria lui era să se ştie folositor celor de jos, poporului". „Dar eu nu lucrez în învăţămînt, tată, şi-apoi, mă consider şi acolo folositoare. Cu puterile mele modeste mă străduiesc şi eu să ajut ţara." Suru se încruntă. Vocea scăzută, aproape mieunată a Claudiei, măsura şi respectul cu care-i vorbea, îl înfuriară mai mult decît dacă ar fi luat o poză infatuată. „Ipocrita, ştie să se prefacă ; nu de popor îi arde ei, ci de hăndrălăul ăla nenorocit care i-a sucit capul." Apoi răstit, duşmănos : „Te-ai îndrăgostit de ONT, ai ? nu mai poţi să trăieşti fără el, fără ONT-ul tău ?" Făcu o pauză ca să se stăpînească, îi veneau pe limbă numai cuvinte urîte, grosolane. „Numai că ONT-ul ăsta e însurat cu alta şi ţie ar trebui să-ţi crape obrazul ăla de..."

...-o, ...i Manole, sări Peluța, cu o voce mieroasă dar insistentă, de cerșetoare, iar începi ? Las-o să răsufle o zi-două, cît mai stă pe aici. Că, zău, îmi vine să-mi iau cîmpii. Numai gîndește și ea... E și ea un suflet de om, ce-o tot prigonești ?" Insistențele Peluței îi erau insuportabile. „Ea nu-și dă seama, în neștiința, că mai rău face cu vorbele astea neghioabe, că pune sare pe rană ?" Nici n-o privea, continua să se uite țintă la Claudia care plecase iarăși capul cu aceeași suferință neputincioasă întipărită pe față, cu aceeași resemnare fatalistă care îl scotea din pepeni. „Ce să faci și tu, îi șuieră printre dinți, faci pe martira fiindcă știi că-i înmoi inima de cîrpă a muierii ăsteia. Îndeși căciula pe urechi și-i dai înainte." Dar Peluța se interpuse din nou între el și fată, milogindu-se și căinind-o, blestemîndu-și zilele și cerînd, în felul ei enervant, îndurare.

Peluța adoptase de la o vreme, mai ales de cînd apăruseră necazurile cu copiii, poza sclavei înfricoșate care se aruncă la picioarele stăpînului și plînge, imploră, se agață, ca să-i domolească mînia, sau să o abată asupra ei, apărîndu-și pruncii. Se luptase cu Manole ca o disperată pentru Claudia, căci i se sfîșia inima de mila ei, și cu cît o vedea mai năpăstuită cu atît o iubea mai mult. Era conștientă de rolul ei ingrat, știa cu cine are de-a face, înțelegea că Manole nu poate fi înduioșat cu smiorcăieli, dar altă armă nu avea, nu dispunea de altă putere, de alt mijloc și de aceea, în pofida efectelor nule pe care le obținea, la asta recurgea mereu. Suru ar fi fost dispus să discute cu cineva, și acesta nu putea fi altul decît nevastă-sa, căci nu era să se ducă în oraș să-și verse năduful, nu era să bată toba în public că fiică-sa a luat-o razna. Nici lui Cernea nu i se putea spovedi, nimănui. O ulcerație morală atît de urîtă trebuia ascunsă de ochii tuturor. Numai cu Peluța putea vorbi, dar ea nu se dovedea capabilă, nu era la înălțime ! Încercase să înțeleagă prin ea ce se întîmplă cu Claudia, s-o pună s-o sfătuiască ea pe fată să renunțe la nenorocitul ăla, să-i deschidă ochii. În loc de asta, după primul acces de jale disperată, Peluța trecuse de partea fetii, apărînd-o, disculpînd-o și mai ales

zbătîndu-se s-o scoată din ghearele lui Suru. Dar o apăra prost, găsea argumente iraționale, totul se reducea, în pledoariile ei, la fatalitate, la nenoroc, la iertare. „Bine măi femeie, dar cum s-a putut întîmpla — o întreba. Alt bărbat pe lumea asta nu-și putea găsi ? Numai unul însurat ?" „Păi dacă așa i-o fi fost ei scris, Manole ? Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus ! Soartei nu i te poți împotrivi." „Dar ea n-are ochi să vadă, n-are minte să judece ?" „Ei, cînd îți cade năpasta pe cap, ce poți să faci ?" „Spune-i că se face de rîs, că o arată lumea cu degetul, că o să vină nevasta ăluia și-o să-și înfigă mîinile în părul ei." Peluța izbucnea într-un plîns mut, lacrimile îi șiroiau pe față, gura i se schimonosea ca la o babă și nu spunea decît „Vai de capul ei !" „Dar trebuie s-o trezim la realitate, nu putem s-o lăsăm așa. Trebuie să punem piciorul în prag." „Ce vrei să-i facem, Manole ? S-o batem ? Nu e ea destul bătută de dumnezeu ?" „Dar cum poate să trăiască așa, femeie, cum poate ?" „Mai trăiesc și alții... ce să-i faci, așa a vrut dumnezeu...!" „Dar e înjositor, e nedemn. Și pînă cînd o să meargă asta, pînă cînd ?" „Cît i-o fi sortit, ce să-i faci ?" Suru amenințase că o să se ducă din nou la București să-l caute pe nemernicul ăla, s-o caute și pe nevastă-sa, să spargă odată buboiul. Peluța plîngea, se agăța de el și-l ruga, ca pe Dumnezeu, în genunchi, s-o cruțe, să nu abată asupra ei nenorocirea. „E și ea suflet de om, o viață nenorocită are și ea, atît, să și-o trăiască." „Cum mă femeie, ești nebună, poți tu să te împaci cu asta, în halul ăsta ai ajuns ?" „Ce să fac, Manole, taie-mă, omoară-mă, calcă-mă în picioare. Altceva nu pot să fac. Pe mine nu mă doare ? Dar sînt mamă. Dacă n-oi înțelege-o eu, cine ? O să trăiască și ea cum o putea." „Să trăiască în mocirlă, în gunoi ?" Iar plîngea Peluța, plîngea și plîngea ca și cînd n-avea să se mai oprească niciodată. „Dacă nu poate, Manole ? Dacă-l iubește... Ce, ea nu-și dă seama... da nu poate." Suru arunca farfuria de-azvîrlita. Nu putea să mai asculte. „Ți-ai pierdut mințile, o să vă leg pe amîndouă cu un pietroi de gît și o să vă arunc în lac." „Aruncă-ne, Manole, hohotea

ea, [illegible] să scapi de noi, să nu ne mai vezi, să scăpăm și noi." Ce putea să-i mai spună, ce putea să mai discute cu ea ? Remunța, plecă trîntind ușa.

[illegible] purtaseră discuțiile și în cazul lui Virgil. [illegible] comunicase că se însurase pînă la urmă cu „sora", [illegible] se temuse de la început, deși aproape se obișnuise, „comunicarea" îl lezase profund. Îl pusese în fața faptului împlinit, informîndu-l ca pe o cunoștință oarecare. De asemenea își descărcase nervii asupra Peluței. „Ți-am spus să vorbești cu el, să-i zici... cum poți să fii atît de lașă ? o apostrofase. I-ai cîntat în strună. De cîte ori venea jucai chindia în fața lui. Ni, ni, ni, na, na, na, să nu-ți superi odorul. Acum ești mulțumită ? S-a legat la gard cu pațachina aia, o să-l ducă de rîpă și pe urmă o să-i dea un picior în fund." Tot așa plînsese Peluța, și tot așa prostește îl apărase pe Virgil, scandalizîndu-l pe Suru mai mult decît faptul în sine. Că ce să-i faci... că soarta... că dacă îi place băiatului... că și femeia ține la el și dacă îl iubește se mai dedă și ea... că atîtea familii s-au întemeiat așa, ba și mai rău, și au trăit, ...de ce tocmai cu Virgil să fie altfel? Suru se certase mult mai mult cu Peluța decît cu Virgil, pentru că ea se constituia în avocat, dar cu o argușie infinit inferioară celei pe care ar fi putut-o desfășura acesta. Cu toate că se considera ofensat de procedeul și de alegerea lui Virgil, se văzuse uneori tentat, în fața bîiguielilor nătînge ale nevesti-sii, să-l explice el pe băiat, să-i găsească el circumstanțe atenuante, ba chiar să descopere și o parte bună, un oarecare avantaj în „actul lui de tont", cum îl numise întotdeauna.

Acum, în cazul Claudiei, discuția coborîse la un nivel și mai jos. Și, una e băiatul, alta e fata. Una e căsătoria, cum dracu o fi, și alta concubinajul... mai ales cînd nu vede nici o perspectivă, nici o ieșire. Peluța îndrugase ceva despre o promisiune a bărbatului că o să divorțeze și o s-o ia pe Claudia, dar cine se putea bizui pe asemenea vorbe ? Nici ea nu credea ce spune. Și sărea mereu ca o besmetică, nu-l lăsa măcar să discute ca lumea cu fata. Mare pacoste femeia asta, nici prin minte nu-i

trecuse că o să se prostească astfel. Își închipuia că și-a găsit vocația în ocrotirea neisprăviților... un fel de sfînta Vineri. Se alia cu cei ce i se păreau ei năpăstuiți, dezmoșteniți de soartă. Ar fi fost bună de mucenică sau să oblojească leproșii. Numai că ăștia, copiii lor, nu erau loviți de nici o soartă, cum spunea ea, erau netoți la minte, lipsiți de criterii etice solide, rău educați, și asta nu vedea ea, nu vrea să recunoască, așa cum ar fi trebuit să facă o mamă responsabilă, cu simțul datoriei sociale...

În schimb Peluța pe Nana n-o înțelegea — și aici iar erau în contratimp, iar intrau în conflict. Căci Nana era o fire voluntară, volubilă, debordînd de viață, cu o judecată clară, precisă, surprinzător de matură pentru anii ei. Nana se mișca în toate cu dezinvoltură, căpătase încredere în ea, se amesteca în discuții, își spunea părerea, pentru ea nu exista subiect tabu. Suru constata că toate astea Peluța nu le vedea cu ochi buni. Ceea ce în purtările fetei el vedea spontaneitate, spirit de observație, inteligență, ei i se părea obrăznicie și o punea la punct, severă, chiar cu ostilitate : „Tu vezi-ți de cartea ta, nu-ți băga nasul unde nu-ți fierbe oala. Ție nu ți-e rușine să spui așa ceva ? fată ești tu ? și la vîrsta ta." Lui Suru îi plăceau la Nana tocmai mintea liberă, străină de prejudecăți, de idei fixe, de anxietăți „mistice" cum le spunea el, temeritatea și francheța cu care aborda viața. Aici vedea că se deosebea radical Nana de mai-că-sa, fata semănîndu-i lui, avînd mintea, temperamentul și energia sa. Îl enervau profund tentativele Peluței de a pune personalitatea fetei sub obroc, dădăceala stupidă și nedreaptă la care o supunea, răceala și neînțelegerea manifestate față de calitățile vizibile ale copilului. „Nu o înțelege nici pe ea, cum nu mă înțelege nici pe mine, se lamenta Suru în sinea lui, ar fi vrut să fie o bleagă, o mămăligă rece, o mironosiță din astea care după ce cresc cad numai în gropi." Intervenea brutal, ori de cîte ori fata era admonestată în fața lui. „Las-o în pace, n-o mai bîrîi la cap, nu vezi că judecă mai sănătos ca tine ?" Recunoștea că nu prea era educativ ce făcea el, dar nu se putea abține. „Tu vrei să gîndească pe calapodul tău ? Ea vede altfel lu-

cruzime, în spiritul zilei de azi." Era singurul subiect unde Peluța nu se smiorcăia. Nu mai era ceara moale, încălzită de prea multă [illegible] degete, îi ținea piept lui Suru. „Da, s-o las să [illegible] să nu mai aibă respect nici de părinți, nici de [illegible] să fie să din ea ? o golancă ? Să-și vadă lungul nasului, să fie cuviincioasă și supusă." Dar nici Nana nu se înduioșa de nemulțumirile și cicăleala maică-sii. Dimpotrivă, din cînd în cînd o ironiza, îi arunca sarcasme usturătoare, spre satisfacția lui Manole care, involuntar, o incita, regretînd apoi cu un sentiment de culpabilitate.

Schimbul de cuvinte din seara aceasta, cu Claudia și Peluța, după el două ființe obscure, cu o psihologie cîlțoasă, fugind mereu de lumina solară, ascunzîndu-se prin unghere pline de tot felul de murdării, îl coclise, îi răpise tot cheful de viață, stinsese, ca un vînt cu miasme de baltă, flacăra ce arsese impetuos și solemn în el. Nana anunță, căscînd, că trebuie să se culce și îi depuse o sărutare tandră pe obraz. Se ridică greoi, ostenit și parcă îmbătrînit, împovărat și se retrase. Nu mîncă, răspunzînd îmbierilor Peluței (ah ! această capacitate a nevesti-sii de a se detașa fulgerător de momentele penibile, de a uita cuvintele grele spuse și de o parte și de alta, de a trece de la tragedii de prost gust la bonomia casnică, la disponibilitatea cea mai firească și senină !) că luase cina la sediu. Se dezbrăcă, se trînti în pat și stinse lumina. Se simțea ca o mobilă masivă cu două uși și două compartimente : într-o parte, partea cea mai încăpătoare, se aflau hainele lui de sărbătoare puse frumos pe umerașe, periate, degajînd grandoare, fast, iar în cealaltă, un sertar grosolan, din placaj subțire, rufe murdare aruncate de-a valma, roase, destrămate, cu un miros rînced, grețos. Rămînea pe deplin conștient și pe deplin convins de importanța persoanei sale. Desigur, armonia inițială, ușoara beție încercată pe drum, sentimentul de plenitudine aproape absolută, se tulburaseră. Ceea ce se întîmplase îl frustrase, și senzația că de aceasta se făceau vinovați chiar ai săi îl umplea de obidă. Era omul cel mai important din acest județ,

căpetenia, ducea pe umeri o răspundere enormă, de persoana sa depindeau atîtea, își legau speranțele atîția. Toată lumea îl asculta, îl urma, influența existența a sute de mii de oameni. Punîndu-și în joc calitățile izbîndea în toate, fapt unanim recunoscut. Iar acasă ? De ce nu putea să conducă destinul acestei familii ? De ce acești cîțiva oameni ce o compuneau nu i se supuneau, îi scăpau printre degete și chiar dacă nu i se opuneau fățiș, îl nesocoteau, acționau de capul lor, încălcau cu cea mai mare nesimțire, da, acesta era cuvîntul, linia lui morală, sistemul lui de valori, stricau cumpăna dintre bine și rău, introduceau arbitrariul, dezordinea, haosul principiilor în chiar bîrlogul lui, în acest cuib unde ar fi trebuit să domnească echilibrul, logica, cel mai desăvîrșit bun simț ? De ce ? Aici ieșea la iveală o neputință proprie pe care nu o înțelegea. Era mai greu să conduci, să supraveghezi, să influențezi și să orientezi viața a trei-patru oameni, decît un județ întreg, cu organismele și autoritățile sale complicate, cu atîtea categorii de oameni, cu mulțimile lui anonime ? De ce nu i se supuneau acești cîțiva, în timp ce ceilalți mergeau în pas cu el, plini de încredere și hotărîre ? Ce element îi scăpa lui ? O soție slabă, ascunzînd în debilitatea ei o tenacitate agasantă, acționînd în anumite momente aproape irațional, manifestînd o obedientă opoziție, dacă e posibil să se spună așa, pe care nu o putea înfrînge. O fiică lipsită de personalitate, searbădă, fără voință, îi rezista și ea, cu ochi triști, vinovați, dar fără să se sperie, fără să renunțe, fără să facă un gest de îndreptare, deși privirile ei îl asigură că ar face-o din tot sufletul dacă i-ar sta în puteri. Un zăpăcit, dealtfel înzestrat, capabil, cu foarte frumoase perspective, reușit pe plan intelectual, se tîrăște la picioarele celei mai... celei mai... o femeiușcă dubioasă ce n-are decît impertinența și... dracu s-o ia... și care-i spune lui, tatălui său, că știe el ce face, că totul e în regulă, dar că el, bătrînul e cam învechit, cam depășit, cam închistat. Ce poate să le facă ? Să-i destituie, să-i excludă... ? De unde? din familie, puah... mare scofală! Să-i pună în discuție? A cui? Spanac. Asta e... Pur și simplu nu are ce să le facă, decît să

se s[illegible] strige, dar asta nu slujește la nimic. În timp ce dincolo... ei ceilalți... acolo există legi, norme, obligații, un întreg sistem de coercițiune, de represalii, chiar de represiune... Acolo [illegible] fiecăruia. Ar fi avut și dincoace, dar altădată, [illegible] odrasle erau mici. Atunci dispunea față de [illegible] de alte posibilități. Dar nu prea a făcut uz [illegible] sub influența Peluței... așa cum e ea, dar cum nu prea o înțelesese pe atunci. Vezi, nu se dovedise destul de perspicace; își făcuse o impresie cam de suprafață. În general poate își face și despre alți oameni o asemenea impresie, grăbit mereu, preocupat de o singură latură, interesat de un singur aspect... Dar e inevitabil... el e unul, ei atîția. Și esențial în rolul lui nu e să facă studii psihologice, ci să găsească sursa de posibilități a fiecăruia, determinîndu-l să o pună în valoare, să o exploateze în folosul cauzei. Asta, asta e misiunea lui și, după cîte știe, și-o îndeplinește cu cinste... cu rezultate bune. Pe această linie va merge și în viitor... cu atît mai mult acum cînd în sfîrșit s-au dezlănțuit stihiile... cînd a pornit iureșul... cînd are totul aici, în mînă. Și din nou simți cum se umflă pînzele corabiei sub vîntul istoriei... și cum el ține timona și manevrează calm... înaintînd... înaintînd... în ovații și urale... înconjurat de priviri aprinse, credincioase, văzînd ceea ce vedea și el... acel țărm de aur... acel țărm binecuvîntat, înfloritor...

Și uită de cei nesupuși.

Capitolul II

De ce-l chemase la birou pentru asta ? Nu se putea găsi alt cadru, acasă de pildă, într-o seară, după ce toți s-au culcat ? Sau într-o deplasare, pe o tarla, oriunde altundeva ? De ce neapărat în birou, la sediu ? Ca să-l facă să simtă că nu-i cere o confesiune amicală și că ceea ce spune nu are caracter facultativ, adică „discutăm, dar faci cum te taie capul". Deși tot confidențială fusese întrevederea. Convorbirea se derulase calm, cu vocea scăzută, altă voce decît cea de lucru. Suru vorbise rar, interiorizat, cînd privindu-l gînditor cu o tristețe ciudată întipărită pe obrazul smead, obosit, cînd aruncîndu-și privirea pe tavan, prin colțurile pereților ca și cînd ar fi purtat un dialog cu sine. Dar acești pereți, spre care căuta din cînd în cînd, aminteau, totuși, că discuția nu e gratuită, aleatorie, ci se constituie într-un act necesar, încadrat strict, în pofida tonului și aerului duhovnicesc, în normele implacabile ale relațiilor de partid. Se dusese și cu o mapă. Nici prin minte nu-i trecuse că... Deși... de la un timp, pîlpîia în el ceva, o așteptare... o vagă emoție, o neliniște care din cînd în cînd îi voala vocea, îi aburea privirile, îi înmuia gesturile. Poate acea combinație enigmatică de experiență, reflex, intuiție, intuiția că o anumită cauză va provoca ineluctabil un anumit efect. Nu o dată i s-a întîmplat în viață să audă foș-

nin[illegible] în ureche această voce misterioasă, acest avertisment inadesciirabil. Chiar cînd era copil, multă vreme după ce comitea o faptă ce i se părea dubioasă şi pe care dealtminteri o uita, con[illegible] i se[illegible]ie în nervi o asemenea aşteptare, şi uneori se do[illegible] pentru că, din senin, dosarul aparent clasat se [illegible] la care nici nu se aştepta apărea şi în momentul cel mai neprevăzut rostea acuzarea. Această miraculoasă [illegible] se verificase în multe cazuri şi, deşi nu o examinase îndeaproape, era conştient de ea. Deci, nici acum nu se putea spune că fusese total surprins, deşi aşa arătase, aşa i se păruse că se consideră. În timp ce-şi manifesta uimirea, sinceră nu fariseică, respira uşurat că în sfîrşit scăpa de imperceptibila dar persistenta apăsare, că taina ieşea la iveală şi se elibera.

Suru îl luase pe departe, punîndu-i întrebări preliminare, banale, de tipul „ce-ai mai citit ?", „cu cine te-ai mai văzut ?", dar, simţind că nu-l prinde, trecuse la subiect, schiţînd un surîs vinovat. Şi atinsese chestiunea... Spusese că i-au ajuns la ureche nişte bîrfeli... şi inserase ideea că aşa sînt oamenii... stau la pîndă, scormonesc şi dacă găsesc ceva, sau li se pare că au găsit, clevetesc. Trebuie numai să dai un pretext, un prilej, cît de mic, apoi au ei grijă. Şi îl chestionase răbdător, ca un tată, dacă practic e ceva între ei, între Cernea şi Elvira Paica. El nu remarcase nimic... e drept n-avea nici cînd, nici cum... Şi îşi adusese aminte că de fapt ei doi nu se mai întîlniseră demult aşa, între patru ochi, la un pahar de vorbă, ca pe vremuri... nu ca pe vremuri... ca întotdeauna. Dar motivase această întrerupere a contactelor amicale prin nenorocitele de treburi, prin afurisita de muncă ce nu te lasă nici să răsufli. Chiar şi cu cei de-acasă, îi mărturisise, tot atît de slabe erau raporturile, nu-şi mai amintea de cînd nu stătuse o duminică întreagă cu ei. Şi rîsese ipocrit, „ce vrei, am vrut industrie, acum trebuie să înghiţim", asociindu-l astfel şi pe el şi pe toţi ceilalţi la ambiţia de a construi combinatul. Deci voia să ştie dacă e ceva serios, deşi ca vechi prieteni s-ar fi cuvenit ca Cernea să-i spună şi lui o vorbă, să-i dea un semn. Ar fi fost primul care să se bucure, pentru că înţelege că are şi el ne-

voie, și are și dreptul la un cămin. Sigur, munca îl absoarbe pînă peste cap, ca pe ei toți, dar viața de familie e altceva, nu poate fi înlocuită — și Vlad se mirase de aceste cuvinte, mai ales de nostalgia cu care vorbea Suru încît, parcă s-ar fi referit în egală măsură la el. Dar de ce se înăsprise cînd îi spusese că nu e ce crede el ? „Atunci ce e măi frate, se răstise, că lumea vorbește și nu-mi place, nu-mi place deloc, tu mă știi pe mine, ce dracu". Înțelesese probabil că vrea să-i conteste dreptul de a se amesteca. Se cenzurase repede, pusese din nou surdină vocii — și, sfătos, paternal, adăugase : „Despre ce e vorba, Vlade ?" După ce-i explicase cu răbdare, fără bîlbîieli și poticneli suspecte, ca și cum ar fi vorbit cu sine, și de fapt chiar cu sine vorbea, fiindcă pînă atunci nu simțise nevoia să precizeze lucrurile, după ce-l lămurise, deci, că la mijloc e o simplă prietenie intelectuală, o afinitate filozofică, estetică, dacă vrea, își exprimase exasperarea că în lumea de azi cele mai firești raporturi umane au devenit incriminabile, s-au transformat în tabu-uri, pauperizînd existența, mutilînd-o, reducînd-o la cîteva linii rudimentare. Suru îl ascultase cu atenție, aparent amuzat, ceruse cafele și se instalase și mai adînc în fotoliu, ca pentru un conclav lung și anevoios. Apoi o luase sistematic. „Vă întîlniți ? Bun ! Și vă întîlniți demult ? De cîteva luni. Și unde vă întîlniți ? Aha... la ea... mă rog la o cafea... Ei și ție nu ți se pare natural ca lumea să intre la idei ? Crezi că nu te-au urmărit destui ochi ? Și gurile ce-au așteptat ?: «Ce caută Cernea la o femeie acasă ? O femeie singură. Și el .. becher.»" La replica lui Cernea că cineva trebuie să fie nebun să-l bănuiască de crailîc pe el, om bătrîn, cu păr alb, Manole rise gros, cu o anumită tandrețe, dar și cu ceva obscen. „Hai, las-o baltă. Om bătrîn ai ? Dă-o dracu, Vlade, vinzi castraveți la grădinari ? Mai bine hai să zicem că e asta, ce spui tu... filozofie, afinitate, cum îi ziseși... o chestie între intelectuali subțiri. Dar întrebarea e cum convingi mahalaua ? Putem noi să închidem gurile cu versiunea asta ?" Suru se prefăcea că ia de bună ipoteza și propunea să vadă împreună ce șanse de succes ar avea o ase-

[illegible]plicație la opinia publică. „Cum cunoști tu lumea pe aici, o auzi spunînd : «Da, domnule, se întîlnesc și discută, iau [illegible] o carte si-o analizează, fac colocvii literare în doi. Seara, [illegible] munca, el urcă scările blocului, ciocănește ușor [illegible] doamnei și intră închizînd ușa discret. Și apoi, [illegible] pe discuție... Cum o fi decurgînd ? Mai înfocat, [illegible] Despre Eminescu și Schopenhauer, sau despre ăștia mai noi, la modă acum în Occident... Și apoi, pe la miezul nopții, la revedere, distinsă doamnă, partea a doua sau a treia a subiectului îl vom analiza data viitoare, peste trei zile, să spunem, sau peste o săptămînă.» Spune și tu — ține ? rezistă ? Vezi pe cineva pe aici înghițind așa o chestie ? Poate prin Capitală, în mediul artiștilor... sau mai încolo, la Paris, sau mai știu eu unde... dar aici ?" Cernea trebuise să conceadă, cu jumătate de gură, mai mult din priviri, că pusă chestiunea în felul acesta, într-adevăr .. se pot naște dubii. Apoi se înflăcărase și-i ținuse o tiradă lui Suru despre cătușele prejudecății, conservatorismul sufocant al criteriilor morale, în fond încă de esență burgheză, o nenorocită moștenire lăsată de acea clasă venală, fără nimic sfînt, ce impregnase totul de spiritul ei meschin, și la care ne închinăm ca proștii, ridicînd-o la rang de cod universal. Dacă o să încurajăm această optică obtuză și mai ales o să ne ghidăm după ea, unde o să ajungem, ce fel de socialism o să avem ? Al neîncrederii, al neputinței de a înțelege complexitatea și dimensiunile spiritului, al opacității față de variatele ipostaze posibile ale relațiilor dintre oameni, indiferent de vîrstă, sex și alte considerente rigide ? Nu e aceasta o minimalizare a omului, lipsă de respect, negare a frumuseții sale interioare, a armoniei la care poate ajunge, la care trebuie neapărat să ajungă ? E fatal să luăm ca etalon tipul limitat, rob al instinctelor, incapabil să vadă în sexul opus decît un component al cuplului ? Acest tip să ne impună nouă criteriile morale ? La el să raportăm modul de existență al tuturor ? Vorbim de afirmarea liberă a personalității, cum poate fi ea concepută și realizată în chinga unei asemenea judecăți ? Desigur, un număr de oameni va gîndi așa cum a zis

Manole, dar de ce să trăiască toți, și mai ales cei ce se consideră avansați și care au un anumit rol în primenirea societății, sub teroarea mărginirii lor, a opticii lor primitive ? De ce să ne temem să-i înfruntăm, să apărăm principiile superioare, mentalitatea nouă, evoluată, de ce să nu luptăm cu gîndirea pervertită, animalică ? E bine să cedăm, să plecăm steagul cu lașitate la fiecare asalt al grotelor ? Dacă ne predăm, nu ne contrazicem propriile idealuri, nu le trădăm și, fără să ne dăm seama, ne convertim la această religie vulgară și mioapă, degradantă ? Sau și în noi mai supraviețuiesc aceste dogme, nici noi nu ne-am debarasat de umilitoarea algebră burgheză a omului, în timp ce glorificăm omul nou, liber, stăpîn pe destinele sale, cu un univers bogat, elevat...

Vorbise fără patimă, animat mai mult de amărăciune și de-o abia mocnită revoltă împotriva limitelor detestabile de care trebuie să se izbească mereu și pe care, și acesta i se părea cel mai îngrijorător, le cultivăm prin pasivitate, inerție, mimetism, prin sanctificarea unei opinii publice anacronice. Suru manifesta o pacientă surprinzătoare, asculta atent, fără nimic din ironia lui rece, mușcătoare, prezentă de obicei, dacă nu în cuvinte, în priviri ; parcă ceea ce auzea îi solicita o dorință proprie de limpezire. Tăcuse mai departe și după ce Vlad, dezgustat, copleșit de un scepticism sălciu, se oprise. „Sînt convins că ești sincer, spusese într-un tîrziu Suru. Deși fără să-ți dai seama, pledoaria ta, dar repet, absolut involuntar, ascunde ceva, ceva ce nu ți-e nici ție clar, dar mie începe să-mi fie. Știu că o să mă zeflemisești, poate o să te și superi, dar asta n-o să mă rețină să-ți spun ce cred. Asta fiindcă eu socotesc chestiunea importantă, și pentru tine și în general. Și pentru că nu vreau s-o las în suspensie. Teoria ta e interesantă și, în principiu, cred, corectă, dar și nițel mincinoasă, ho, nu te holba, ai răbdare, eu cum am avut, hai să-i zic altfel, nițel artificială.

Te înțeleg, ai oroare de trivial, știu asta demult, te cunosc bine. Ți-e frică să nu intru cu bocancii în sentimentele tale. Nu, nu vreau să fac asta, Vlade. Putem să discutăm la modul imper-

s[illegible]blema ridicată de tine. În mare sîntem cam pe aceleaşi poziţii, dar părerile noastre nu coincid întru totul. Sigur, nu mă [illegible] confunda cu hahalera dispusă să facă galerie ori de cîte ori te [illegible]e. De acord cu tine, e înjositor. Şi ăstora trebuie să [illegible]deşi, din păcate nu prea o facem. Sîntem prea [illegible] să ne batem cu golănismul. Deci, asta e clar. Altceva [illegible] spun. Vlade, afinităţile de orice fel dintre un bărbat şi o femeie, pînă la urmă sfîrşesc prin a duce la dragoste. Am în vedere doi oameni valizi, nu senili. Am avut şi eu o experienţă, cîndva... Poate şi eu mi-am făcut iluzii, dar viaţa a fost mai tare. Viaţa e tare a dracului, şi ce să faci, aşa a fost creată lumea, aşa a fost ea împărţită. În afară de faptul că ne-a făcut oameni, natura ne-a împărţit pe sexe, şi a făcut asta cu un anumit scop. Nu contest că pot exista atracţii intelectuale, plăcerea de a discuta cu o femeie, de a te vedea înţeles de ea. Dar fără să ştii, alături de asta începe să evolueze altceva. Poate la început nu-ţi dai seama, bagi mîna în foc pentru tine. Dar încet, încet te dezmeticeşti, şi tu şi ea, dacă ea nu e deja conştientă, de obicei ele sînt mai perspicace, au un instinct mai dezvoltat, ştiu mai bine ce vor. Evident, pe tema asta putem discuta în contradictoriu. Tu poţi s-o susţii pe a ta, eu pe a mea. De aceea nu vreau să intru în polemică asupra tezei generale. Dar nu numai de asta. Trebuie să tratez chestiunea la obiect. Băi Vlade, pe undeva cred că tu o iubeşti pe... doamna aceasta." Îl privise iscoditor un timp, puţin dezamăgit că Vlad nu reacţionase cum prevăzuse el. Pentru că, într-adevăr, afirmaţia nu numai că nu-l contrariase, dar parcă nici nu-l surprinsese prea mult şi, la drept vorbind, nici nu-l indispusese. Dimpotrivă, dracu să ştie, cuvintele lui Suru parcă îi plăcuseră, ca şi cînd i-ar fi oferit pe nepusă masă un cadou, sau i-ar fi descoperit nişte calităţi ce nu puteau decît să-l măgulească. La început se văzuse tentat să intervină pentru a răsturna teza aşa-zis impersonală a lui Manole, părîndu-i-se că şi acesta aderă la mentalitatea troglodită. Totuşi, ce spunea el merita să fie reţinut. Femeia e un semen ca oricare altul, cu care discuţi exclusiv din plăcerea comunicării ? În bucuria de a o în-

tilni pe Elvira şi de a se întreţine cu ea ore întregi erau numai curiozitatea intelectuală, interesul obiectiv al cunoaşterii ? Nu mai exista ceva, dincolo de mobilul strict cerebral, care făcea savoarea întîlnirilor lor, dîndu-le acel farmec indicibil ? Şi acesta nu era farmecul ei de femeie distinsă, sensibilă, inteligentă şi... atrăgătoare, foarte atrăgătoare ? De ce această euforie, abia acum remarcată sau mărturisită, nu-l cuprindea şi cînd se întîlnea şi discuta, de pildă, cu Suru sau cu alţi bărbaţi inteligenţi ? Întotdeauna s-a apropiat cu uşurinţă de oameni... de bărbaţi deştepţi, iar dialogurile cu femei culte, elevate, cu personalitate, cu idei originale, subtile, respirînd rafinament, l-au încîntat într-o măsură incomparabilă. Dar există un factor suplimentar de interes în cazul femeii ? Este oare ceea ce spune Suru despre natură ? Se poate... un dogmatism al simţurilor şi viclenia lor de a se camufla sub impulsul intelectual. Evident, cerebralitatea potenţează atractivitatea între sexe. Pe el, de pildă, o femeie frumoasă, dar banală, limitată, lipsită de scînteia spiritului, îl lasă rece. Dar şi reversul e valabil, o femeie inteligentă şi cultă, interlocutoare vioaie, speculativă, de forţe egale, dar fiziceşte vitregită de natură, emasculată de propria ei spiritualitate lucidă, tăioasă, o asemenea fiinţă nu numai că nu-l ispiteşte, dar îi cam şi repugnă. Nu se vede căutîndu-i compania, cultivînd-o. Cel mult admirînd-o la rece, dar realmente ca pe un semen oarecare, ca pe un semen onorabil şi antipatic.

Cam asemenea gînduri îi treceau prin cap atunci cînd Suru pronunţase propoziţiunea aceea... că o iubeşte pe Elvira... Hm, ce nostimadă... ce putea să-i treacă prin cap... deşi suna frumos. Dar nu era vorba de sunet. Cuvintele se topiseră în el ca o bucată de zahăr într-o ceaşcă de ceai, prelingîndu-şi licoarea în firişoare, spre adînc, solubilizîndu-se, dînd lichidului o altă consistenţă, altă strălucire şi alt gust. Se simţea împregnat de dulceaţa şi mireasma cuvintelor pe care le recepţionase cu o aviditate de nebănuit. Ideea apărută din senin şi, absorbită imediat, îl ridica în propriii ochi, îi sporea valoarea, ca şi cînd

ci i-ar fi comunicat că e alcătuit dintr-un metal foarte preţios. De unde venea această senzaţie ? Poate din gîndul, constient fulgerător, că dragostea pentru Elvira este prin sine de o ridicîndu-i purtătorului acestui sentiment, în ta. Elvira este o fiinţă deosebită şi oricine ar tea să nu se contamineze de elevaţia ei, nu putea însuşi un ales, unul dintre oamenii cu har, cu mult har. Chiar dacă ea, să zicem, nu împărtăşea dragostea — judeca, desigur, în principiu, nu punîndu-se pe sine în cauză, ci luînd un oarecare — faptul că nu-l repudia şi îl accepta pe respectivul în preajma ei, asta nu spunea nimic ? Nu indica oare că e conştientă de calităţile, aceluia, şi chiar dacă inima nu-i putea răspunde, îl considera din aceeaşi stirpe, din aceeaşi lume aleasă ? Deci cam aşa se putea explica hipertrofia subită a orgoliului său. Căci Suru îl implicase pe el... îl numise pe el personal. Îl privi cu o curiozitate nouă, avid să audă, să mai audă, aşteptînd demonstraţiile, raţionamentele ce nu se îndoia că vor urma. Şi deşi intuia că ar trebui să-i opună ceva lui Suru pentru a-l stîrni, nu reuşea să se înscrie cu nimic în contradictoriu, cuprins de o lene inexplicabilă, poate de frica ascunsă că, prin cine ştie ce gest necugetat, va strica totul, va alunga, va împrăştia ceea ce se conturase în jurul său, va pierde ceea ce-l impregnase atît de repede şi neaşteptat, cotropindu-i fantezia, trezindu-i plăcuta vanitate. Suru nu se obosi să aducă în sprijinul şocantei afirmaţii dovezi. Luase punctul lui de vedere drept realitate incontestabilă şi pornind de la el trecuse la comentarii, mai ales la consecinţe. Îşi declina autoritatea de a judeca sentimentele lui Vlad. Ştia că asemenea resurecţii tîrzii ale inimii sînt posibile. S-a întîmplat să cadă Vlad în capcană, se putea întîmpla oricui. Chestiunea era : ce trebuie făcut ? Voia să ştie ce intenţii are Cernea. Nu dorea să intre în intimităţile lor, dar trebuia să cunoască dacă aveau în vedere ceva, dacă luaseră vreo decizie. Nu mai revenea asupra laturii expuse iniţial, a bîrfei, pentru un moment cădea de acord că nu asta interesează. Dar apărea o chestiune a probităţii morale. Din moment ce nu mai era vorba

exclusiv de raporturi intelectuale — pentru o clipă Cernea avusese impresia că descoperă pe chipul lui Suru un sarcasm trivial și se crispase, dar pînă la urmă nu găsise nimic să-i confirme bănuiala — odată ce conveniseră, deși Cernea nu-i dăduse nici cel mai mic semn de încuviințare că la mijloc sînt sentimente serioase, problema nu se mai putea pune în termenii inițiali, că, adică, ar fi o chestie de civilizație, de lărgime de vederi etc. Știa bine că Cernea însuși nu ar putea tolera un asemenea echivoc, de aceea... ei bine, se impunea o soluție, și cu cît mai rapidă, cu atît mai bine. Cernea se văzuse nevoit să iasă din mutismul ce și-l impusese, și să ia parte la acest dialog pentru care nu era pregătit, și în care, în pofida tonului decent, a menajamentelor vizibile ale lui Suru, se găsea pe o poziție de inferioritate, umilitoare chiar. Încercase să-l convingă din nou că între el și Elvira Paica nu fusese nimic, nu era nimic, decît ceea ce-i spusese la început, că chestia cu iubirea constituia o fantasmagorie și, dacă pentru simpla lui plăcere ar admite, prin absurd, că prețuirea ce i-o poartă femeii ar avea un caracter mai complex, mai nuanțat, Suru trebuia să înțeleagă omenește că niciodată nu se trecuse pragul nu numai al moralității, ci al bunelor maniere, al convenienței, dacă vrea. Dragostea presupune, după cum știa și el, reciprocitate, ori așa ceva nu exista categoric, sub nici o formă. Aici se cam încurcase puțin, grăbindu-se să adauge că nu înțelege prin asta că i-ar fi dat cît de cît Elvirei să înțeleagă ceva și că ea ar fi arătat indiferență sau l-ar fi respins. Nu, nici vorbă. Dealtfel, toate astea pentru el erau complet noi, așa că ce să-i răspundă lui Suru ? Ce soluție să adopte ? Știe Suru că ea îl iubește, are el asemenea misterioase informații ? Dacă nu, cum își poate permite să inventeze toată aiureala asta... să-l pună într-o asemenea situație... Măcar la atita considerație s-ar fi așteptat din partea lui... și așa mai departe. Suru se uitase tot timpul în podea, apoi rîsese încet, stăpînit, protector : „Dragă, sigur, nu sîntem la vîrsta confidențelor amoroase, te înțeleg, e cam stînjenitor, deși ne cunoaștem demult... și am mai avut ocazia să..." Nu-și duse gîndul la ca-

pat, dar în virtutea acestei vagi invocări, își permise să intre și mai adînc în subiect, încercînd să-și explice presupunerea, [illegible] litudinea, zicea el, că tovarășa Elvira Paica îi purta [illegible] lui Cernea, o afecțiune reală, respectiv îl iubea ca [illegible] ca femeie intelectuală, dacă vrea, deși tot aia [illegible] lui Vlad iar i se păruse că distinge în voce sau pe față o nuanță batjocoritoare bine strunită, dar iarăși nu avu nici un indiciu real și tăcu. Păi cum credea el, Vlad, spusese Suru, că o femeie serioasă ca ea, cu poziția pe care o avea în județ, cu o atît de bună reputație, bucurîndu-se de stima unanimă, primește acasă, în văzul lumii, în ore de seară, singur, pe primul vicepreședinte, burlac, ori de cîte ori are el dispoziție... ? O crede tembelă, sau ce ? Așa cum o descrisese și el, Vlad, Elvira Paica e o femeie cu personalitate, inteligentă, cultă, stăpînă pe ea, care evident știe ce vrea, și nu se expune... nu se lasă compromisă... pentru că ea știe ce înseamnă gura lumii, în această privință nu încape îndoială, e mult mai realistă ca el... pentru... pentru ce ? Ca să discute filozofie ? Hai să fim serioși. Zău, să nu se supere Vlad, dar în anumite privințe a rămas pueril. Să stea și el să se gîndească serios, cu maturitate, ce dracu... Raționamentul lui Suru era plauzibil, și într-adevăr Cernea se simțea ca un adolescent naiv față de un frate mai mare și mai experimentat care îi deschide ochii. Oare asta să fie, se întreba cu un fel de rîs-plîns în gît. Îi venea să spună „formidabil", deși acest cuvînt era total deplasat și absolut necorespunzător situației. Înclinația sa era „să creadă" și atunci izbucnea chiotul acela lăuntric. Dar de fiecare dată lăsînd un gol, o stare de scurtă și adîncă dezolare. Cuvintele lui Suru lucrau însă, dărîmînd, fărămițînd și înlăturînd stîlpii de rezistență ai neîncrederii, ai îndoielii și pe acest moloz, în spațiile eliberate, se clădeau cu zel, rapiditate și precizie temeliile convingerii. Un adevărat vrăjitor Suru ăsta... Și el nici nu-și dădea măcar seama ce efect are lucrarea lui. Pleda pentru atingerea unui scop... fundamenta necesitatea unei măsuri... în timp ce pentru Cernea demersul său deschidea o per-

spectivă ademenitoare, mai mult chiar, de nesperat, şi-i asculta cu sufletul la gură motivaţiile logice, greu de răsturnat şi... cuceritoare. Cernea ceda, ceda cu bună ştiinţă, aruncînd ultimele reziduuri ale îndoielii în luptă numai spre a le pierde, şi în acelaşi timp pentru a-l înşela pe Suru asupra adevăratei sale stări de spirit. Uitase de tot, legănîndu-se în iluzia pe care celălalt i-o întindea ca un hamac, dînd frîu liber unui alt infantilism, pe care avea să şi-l descopere şi reprime cu dezgust foarte repede. Căci, după ce Suru dărîmă şi construi, trecu din nou, într-un mod ce lui Cernea i se păru monstruos, la demolare. Cînd Suru se încredinţase că, în sfîrşit, a creat terenul propice, l-a sensibilizat îndeajuns pe Cernea, l-a pregătit pentru răspunderea socială, moment ce coincidea de fapt cu închegarea speranţei acestuia că punctul de vedere expus nu era o simplă speculaţie, ci avea temeiuri, putea fi luat în consideraţie şi chiar crezut, în clipa aceea Suru, cu acelaşi calm, cu aceeaşi duhovnicească blîndeţe, lovi. Îl întrebă, fără să ridice un milimetru vocea, intrată într-o anumită obscuritate, ca şi biroul părăsit tot mai mult de lumina amurgului de toamnă, îl întrebă dacă a culeş toate datele privind starea civilă, condiţia familială a Elvirei Paica. Îi vedea tot mai puţin faţa în penumbra serii şi nu mai putea urmări privirile, mişcarea gurii, mobilitatea muşchilor feţei, nu se putea ghida decît după voce, iar aceasta avea o linişte nefirească, parcă ar fi fost vorba de subiectul cel mai anodin, de pildă precizarea datei unei şedinţe, lunea sau miercurea, ceea ce în fond era acelaşi lucru. Cernea spuse că, după părerea sa, ştie totul, sau, mă rog, esenţialul ; că a avut un menaj ce s-a destrămat, că are o fiică la Bucureşti, licenţiată, lucrează undeva, nu ştia exact unde, că a lucrat şi ea în Capitală şi că în ultimii ani s-a retras aici, chemată de ţinuturile natale. În calitate de directoare de liceu e foarte preţuită, îşi asumase şi răspunderi în viaţa obştească, dealtfel despre asta vorbise şi Suru, aşa că nu mai găsea necesar să... „Hm, afurisită treabă", mîrîise Suru. Va să zică el nu era la curent cu complicaţiile familiale

[illegible]rei Paica ? Dar cum dracu nu a aflat ? Nici deştepţii [illegible] cazuri de-astea trebuie să investighezi niţel... Ce cazuri, [illegible] Cernea, nu era vorba de nici un fel de cazuri. Ce-l interesa [illegible] cormonească viaţa de familie... E o persoană [illegible] de onorabilitate notorie. Ce să investigheze ? [illegible] nici deştepţii ăia, cum le spusese Suru, nu aveau [illegible] să... Suru nu insistase, nu bătuse monedă. Mă rog, nu se gîndise, se întîmplă, nu e nici o nenorocire, o să afle de la el. Biata femeie n-are nici o vină, a intrat într-o poveste urîtă fără voia ei, dar asta nu poate să nu-i afecteze situaţia. Soţul ei a rămas mai demult în străinătate... un netrebnic, lucrase în comerţul exterior, se vîrîse în afaceri dubioase, vînduse secrete unor firme capitaliste, cu alte cuvinte escrocase, trădase, şi pînă la urmă, cum se întîmplă, fugise, rămăsese acolo. Se făcuse proces în lipsă... condamnare, sechestrarea unor bunuri etc. Evident, ea divorţase imediat, nu avusese nici un amestec, habar nu avea de porcăriile lui. Dealtfel, personal, nu suferise nici un fel de urmări. Dimpotrivă, permutîndu-se aici, în calitate de profesoară, în scurt timp, în doi-trei ani, făcîndu-se remarcată datorită calităţilor ei reale, fusese promovată directoare de liceu şi antrenată în tot felul de responsabilităţi. Dar cînd un om e ghinionist, necazurile se ţin scai de el. În ultima vreme, banditul ăla a început să facă presiuni, inclusiv prin oficinele de propagandă, să i se dea fata. Şi, culmea, neisprăvita i-a venit în întîmpinare, a făcut cerere să plece. Iată ce situaţie se crease. Se mira că ea nu i-a spus nimic... evident, nu e uşor, dar... Se oprise, aşteptînd reacţia lui Cernea. Acesta vru să ştie dacă fetei i se dăduse permisiunea să plece, dacă mama avea vreo putere legală s-o oprească. Nu, n-avea, zăpăcita era majoră... cît despre aprobare, Suru nu putea da informaţii, ştia doar că pînă la ora aceea nu plecase.

Ce era să facă Vlad...? O compătimise îndelung, în faţa lui Suru pe această femeie minunată, dînd glas regretului său sincer. O preţuia şi mai mult, dîndu-şi seama cu cîtă demnitate, decenţă şi discreţie făcea faţă acestei situaţii dureroase. Găsea

că asta e de natură să sporească şi mai mult consideraţia publică pentru ea, şi, într-adevăr, societatea este în măsură să-i ofere, prin respect, o compensaţie, s-o facă, dacă nu să uite, cel puţin să depăşească mai uşor acest şir de... ghinioane, cum le spusese Suru, oribile ghinioane, în stare să distrugă viaţa oricărui om. Se ambalase şi vorbise mult, pradă unui val de profundă compasiune, dar şi de admiraţie pentru femeia mîndră şi puternică, în ciuda aparentei fragilităţi, locvacitatea lui crescînd şi ca urmare a faptului că se simţea sub protecţia întunericului ce cotropise încăperea. Vorbise cu aerul omului implicat direct, asumîndu-şi cumva o parte din povară, pentru a o elibera pe Elvira, sugerînd că e gata să facă şi mai mult, în acelaşi timp detaşînd-o instinctiv pe femeie de semnificaţiile sociale şi politice ale întîmplării, apărînd-o de o eventuală ameninţare ce nu se conturase încă, dar...

Nu-şi putea explica de ce şi cum începuse să intuiască, deodată, o anumită răceală, chiar ostilitate, în tăcerea lui Suru, ca şi cînd gîndurile acestuia ar fi avut proprietatea de a emite unde antitermice. Nu se lăsă intimidat şi continuă, ca şi cînd deja începuse să se cristalizeze o adversitate undeva, într-un colţ deocamdată incert. Atunci Suru se duse, cu paşi apăsaţi, şi aprinse lumina. Reveni cu un aer absent, cu gîndurile altundeva şi parcă plictisit, ca şi cînd ar fi pierdut prea mult timp şi cam inutil, rămînîndu-i acum numai cîteva minute pentru a încheia, pentru a tranşa lucrurile definitiv şi categoric. Vocea i se umpluse de mai multă materie sonoră, dar nu aspră, ci binevoitoare, chiar caldă. „Stimate tovarăşe Vladimir Cernea, spuse el oarecum în glumă, toate astea sînt bune, aşa ca filozofie, dar pe noi doi ne interesează altceva, o chestie mai concretă, mai prozaică şi imediată. Şi anume, că al doilea om al judeţului nu se poate amesteca în afacerea asta, regretabilă, desigur înduioşătoare, cum vrei s-o iei, în mod... cum să-ţi spun eu... intim, personal. Uite, asta e problema, de asta te-am chemat, şi aici am vrut să ajungem. Şi, cam greu ce e drept, cam

pe ocolite, cam cu încetinitorul, am ajuns. Sper că lucrurile sînt clare... că nu vrei, adică, s-o luăm de la început" şi rîse [illegible] lîndu-l pe Cernea pe umăr ca atunci cînd zici cuiva [illegible] te bată, că sucit mai eşti». Se ridică în picioare [illegible] şi ceasul, făcu o figură speriată, în sensul că whooo, si mai sînt atîtea de făcut». Îl conduse pe Cernea la uşă, îi strînse mîna cu mai multă forţă decît de obicei şi, privindu-l cercetător, adăugă scurt : „Dacă o mai fi ceva, mai vedem. Deocamdată... asta e."

Pe drum şi apoi, revenit în biroul său, Cernea trecuse, continua să treacă, prin stările cele mai contradictorii. Derula întregul film al întrevederii cu Suru. O dată se găsea ridicol, copilăros şi se întreba dacă în realitate nu este un arierat, ursit să săvîrşească cele mai penibile gafe, să încurce viaţa oamenilor, de fapt pe a lui, pentru că oamenii aceia existau numai în imaginaţia sa bolnavă, să se facă de rîs. Vai de capul lui... o paiaţă. După aceea, cu vorbele lui Suru în cap, cu logica lui fariseică, parşivă, dar solidă, realistă, se trezea că tresaltă din nou sub bătaia unei inimi neastîmpărate, nerăbdătoare, abia atît aşteptînd, să se deschidă spre speranţă... Dacă totuşi e ceva adevărat...? Măcar zece la sută, adică nu să-l iubească de-a binelea, cum spunea Manole, ci să fi încolţit în ea o cît de mică afecţiune, altceva decît îşi închipuise pînă atunci, decît afinitatea intelectuală. În ce-l privea, lucrurile începuseră să i se limpezească, vulpoiul de Suru mirosise, nu se încurcase în speculaţii, nu şovăise, mersese la ţintă, şi... avea dreptate. Probabil că făcuse o pozã jalnică încă de la început, cu tirada lui bombastică, juvenilă, găunoasă, despre puritatea dezinteresată a relaţiilor, marile spirite imaculate... „imaculata concepţie"... şi toate celelalte prostii, pentru ca apoi să înghită pe nerăsuflate ce spunea Suru, mai aşteptînd, mai vrînd... Desigur că i se citise pe faţă lăcomia cu care asculta şi primea... ca pe o pomană... ceea ce acesta îi arunca... sarcastic, de bună seamă, în batjocură, deşi adevărat, sau măcar plauzibil. Da, în ce-l privea se cam lămurise... aşa era, asta simţea, asta simţise şi poate ştiuse întotdeauna dar

nu vrusese, nu îndrăznise să-şi mărturisească, se făcuse că nu înţelege, că nu ştie, pentru că o recunoaştere i-ar fi pus probleme, i-ar fi dat de furcă, adică de gîndit, de meditat, de deliberat, i-ar fi impus o definire a conduitei, ori presimţea cît e de complicat... şi atunci prefera să umble cu capul în sac, s-o facă pe niznaiul, să împingă lucrurile în sfera intelectualismului, a platonismului, a excepţiei, în zona superioară, cum îi spusese, semeţ ca un cocoş, lui Suru. Se condamnă, apoi, umilit, pentru lipsa de replică în final, cînd plecase ca un dobitoc fără să riposteze nimic la punctul de vedere al lui Suru... ce punct... la concluziile acestuia, la indicaţia expresă, la ordinul dat ca unui trupeţ. Cum e posibil să te laşi astfel dominat, guvernat, sucit, învîrtit, dăscălit şi împins pe uşă afară. Inadmisibil... scandalos... descalificant... Îi venea să-şi tragă palme, să se ia la înjurături, să se dea cu capul de lemnul biroului. Ce figură idioată făcuse... Ce-o fi zis Suru... un conformist, tocmai bun de manevrat ca un maimuţoi. S-ar fi ridicat şi s-ar fi dus să-i ţipe ceva lui Suru din uşă, să-l ţină minte, să nu-i mai dea lui ordine în viaţa particulară. Dar nici gînd s-o facă. După aceea apărea spectrul înfricoşător al momentului cînd va trebui să dea ochii cu ea, cu Elvira — şi acest moment nu putea fi prea departe, nu putea fi nici ocolit, nici amînat, şi nu ştia ce va spune, cum va proceda, ce va întreprinde.

O cunoscuse pe Elvira... cînd ? nu putea să precizeze, nu putea să dea nici o dată, parcă de totdeauna... Cînd venise în judeţ ea era aici. O văzuse, n-o văzuse ? Poate, ici, colo, o siluetă feminină, înaltă, elegantă, o prezenţă distinsă... Cum dracu să n-o vadă, să n-o observe, doar îţi sărea în ochi, ar fi trebuit să ai orbul găinilor. Sigur că o remarcase, şi chiar de la început... O dată sau de două ori, sau dumnezeu mai ştie de cîte ori, o examinase cu discreţie, pe furiş. Îi stăruise în minte ca o curiozitate, ca o apariţie neverosimilă în această lume pestriţă, în acest cadru răvăşit, desfundat. În fond, cum o vedea, cum o purta în minte ? Evident, pasiv, ca o imagine pe o peliculă uitată într-un aparat de fotografiat. O pată de lumină aurie pe fundalul tern al

ului. O lamă de păr blond căzînd pe spate, flexibilă, mulîndu-se în ritmul mersului, un costum taior de catifea neagră, o bluză cu jabou alb ca un muşchetar al lui Ludovic al XIV-lea, deauna mult sub genunchi, profil delicat, bustul plin bazinul îngust şi coapsele lungi, ochii albaştri, mig- şi o dantură curată, dezvelită de buzele subţiri, sidefii. Nu era ceea ce se cheamă o frumuseţe. Nici o eleganţă de tip clasic, ci una mai degrabă fantezistă, nu în sens modernist, ci romantic, venind din trecut. Niciodată nu-i putuse fixa o vîrstă, avea un aer proaspăt, dar nimic provocator, părea reţinută, melancolică, de o tristeţe fără austeritate. Cam asta, în prima etapă. În cea de a doua, imaginea unidimensională, de film, căpătase relief. O văzuse la cîteva şedinţe, o auzise. Vorbirea o însufleţea uluitor, parcă aceasta ar fi fost proprietatea ei de bază şi numai cînd şi-o manifesta trăia cu adevărat, dădea măsura făpturii sale. Se exprima colorat, fără ostentaţie, fără preţiozitate studiată, dar cu alte vorbe şi mai ales cu alte împerecheri de cuvinte decît cele uzuale, detaşîndu-se din masa emiţătorilor de platitudini şi de lucruri bine cunoscute, repetate la saturaţie. Atrăgea atenţia şi prin impresia unei bogăţii de resurse încă necheltuite, ascunzînd surprize. O bănuia totuşi că face un anumit efort pentru a nu ieşi prea mult în evidenţă, pentru a se autoestompa şi alinia, pe cît era cu putinţă, celorlalţi, ceea ce, bineînţeles, nu reuşea. Cernea rămînea de fiecare dată cu convingerea că ar fi putut face senzaţie dacă ar fi vrut, avînd tot ce-i trebuia să sclipească, dar reţinîndu-se dinadins. În această a doua fază, Elvira Paica îi trezise acea curiozitate intelectuală de care făcuse atîta caz, fără să mintă, dar şi animat de o involuntară ipocrizie. În sfîrşit, venise cea de a treia... În calitatea ei de directoare de liceu îi ceruse audienţă. Avea de pus la cale şi realizat, cu sprijinul lui, reparaţia capitală a clădirii, dealtfel prevăzută în plan, dar mereu amînată. Îl cucerise spontaneitatea şi uşurinţa cu care se descurca pe plan profesional, ca şi în subtilităţile artei, lipsa de pedanterie, de ifose intelectualiste, naturaleţea. Apoi deschi-

derea şantierului la şcoală, cînd ? astă-primăvară ! vizitele lui la faţa locului, trecerile ei rapide pe la consiliul popular pentru a solicita cîte ceva, şi... şi... de vreo două luni, poate nici atît, ciocănitul discret la uşa apartamentului ei, ciocănit de care vorbise Suru, serile, o dată sau de două ori pe săptămînă, petrecute împreună în lungi conciliabule... Cum ajunsese de fapt aici ? Care fusese momentul, împrejurarea, elementul neprevăzut ? Plecaseră o dată împreună de la şcoală... renovarea se încheiase, se apropia începerea anului de învăţămînt şi ea propusese ca în cinstea evenimentului să... bea o cafea. Poseda o bibliotecă elegantă — în general mobilierul era de cea mai bună calitate — plină cu cărţi valoroase. Arăta la ea ca într-un aşezămînt cultural comod, civilizat, dar uite, lucrul acesta nu-l precizase pînă acum ! fără nimic intim. Nici un element din care să transpară că acela e cuibul unei femei, respectiv o perie, un pieptăn, un ruj, un ciorap, mă rog, un cît de mic element de budoar. La ea era o atmosferă neutră, asexuată dacă se poate spune astfel, impersonală. Te puteai circumscrie total în perimetrul preocupărilor intelectuale. Poate şi acest aer sterilizat, aseptic, îl dusese în eroare, împiedicîndu-l să perceapă senzorial că stă în camera unei femei, a unei femei singure, seara tîrziu. Îl primea firesc, detaşat, parcă ar fi fost... bibliotecară. Cultura pare să fi fost calea sa de acces spre femei. Pe Ortensia Anagnoste o descoperise într-o discotecă. Dealtfel şi Gigi... cu arta ei... cu nevroza ei creatoare... De data aceasta însă femeia se ascunsese cu totul după paravanul culturii, sau aşa i se păruse cel puţin. Într-adevăr, Elvira nu poate fi socotită o inconştientă... cum bine spunea Suru. Orice, dar asta nu, e femeia cea mai lucidă, înţelege, îşi dă seama de orice. Cum e posibil să nu-i fi trecut prin minte... să nu-şi fi pus problema... chiar dacă el, Cernea, se dovedise opac ? Nu-i dăduse niciodată vreun avans, nu, nici cel mai mic semn, nici o aluzie, nici un gest. Plăcerea pură a discuţiei subtile, sorbită ca pe mici înghiţituri de coniac vechi, şi, poate, cîteva firişoare în ochii albaştri ce semnalizau stins, ininteligibil,

vag, un eteric mesaj hieroglific. Dar crezuse că e o părere. posibil ca „așa ceva" să-și poată reduce volumul pînă la dimensiunea unui vîrf de ac, și acolo să supraviețuiască, să aștearnă licărind cînd și cînd, nu pentru a se dezvălui, ci pentru că se stingă ? Și totuși, iată ! Căci ce spusese Suru era [illegible] în afara acelei luminițe, ca o rază ascunsă în adîncul oceanului, și pe care deși o observase, nu încercase să o interpreteze în nici un fel, în afară de aceasta, mai fusese ceva ? Poate mîna subțire, osoasă, cu degete lungi, strîngînd-o pe a sa ca un clește, dar foarte iute, încît nici nu știai dacă strînsoarea fusese cu adevărat sau te înșelaseși. Un zvîcnet scurt, ca o descărcare electrică, poate o intenție abandonată, un elan cenzurat, — da, dar nu total, ori lucrul acesta îi scăpase. Nu apucase să răspundă la această strînsoare, pentru că dispărea cu mult înainte de a se hotărî el s-o facă, sau cînd nu mai era sigur că fusese cu adevărat, încît fluxurile lor energetice nu se întîlniseră niciodată. Și chiar dacă ar fi luat în seamă acest amănunt, ar fi putut crede că procedează la fel cu toată lumea. Și eleganța rafinată, elaborată de fiecare dată ca pentru un eveniment... dar astea sînt prostii, exagerări, curată fantezie, dorința de a găsi cu orice preț... nu știu ce. Încrederea ei măgulitoare ?... dar asta putea fi de orice natură... și, da, aici s-ar ascunde o pistă mai bună... felul ei de a-i dezvălui gîndurile... ca o introducere în forul intim, deși subiectele nu aveau nimic personal, erau idei generale, de circulație publică.

Da, dar i le oferea ca pe mici daruri personale, obiecte scoase din caseta cu lucruri secrete, apropiate... Poate ideile acelea generale țineau loc de altceva, substituiau niște mărturisiri, împrumutînd de la ele tonul, vibrația, intimitatea. Dar căutatul ăsta cu lumînarea i se păru o perversitate. Pe această pantă putea ajunge oriunde, căci dacă ții cu tot dinadinsul găsești sensuri favorabile în orice. De pildă, în felul cum îi punea dinainte un pahar, cum îl privea în timp ce ascultau muzică, în surîsul cu care îi deschidea ușa, în pasul elastic „imperial" cu care se depărta cînd se știa privită, în o mie și una de amă-

nunte. Dar toate nimicurile sînt impregnate de ființa noastră, în ele ne împrăștiem chiar cînd vrem să ne închidem ermetic și ne controlăm riguros... Sînt supape prin care răzbate lăuntrul.

Brațul îi zvîcni, întinzîndu-se spre telefon... Ce vroia să facă ? Subconștientul dictase acest gest ? Mintea îi era ocupată, nu putuse să ia o asemenea decizie, deci brațul are autonomie, se manifestă singur, dublînd conștiința sau împingînd-o într-o anumită direcție. Telefonul pe care vroise să-l atingă i-l aduse în minte pe Suru, poate fiindcă era prin excelență mijlocul de comunicare cu acesta, și, direct, de concluzia-avertisment, de acele ultime cuvinte „deocamdată asta e". Adică să treacă la fapte în sensul arătat, ieșind din afacerea... cum îi spusese, sau n-o numise în nici un fel ? Va să zică îi ceruse... să termine ! „Dar omul ăsta e nebun ! îi veni să strige. Tocmai acum, cînd mi-a dezvăluit secretul... dacă e cu adevărat vreunul ? După ce mi-a luat pînza de pe ochi și mi-a dăruit... căci el mi-a dăruit... De ce a făcut-o ? Din sadism, ca apoi să-mi smulgă, să-mi fure... ? Cum și-a putut închipui că eu am să... ? Inadmisibil... inadmisibil... insuportabil..." Se opri, o luase razna, dăduse drumul la nervi și ei se răsuceau ca niște sîrme, transformîndu-l într-un robot stricat ce strigă incoerent. În minte i se derulau ca pe bandă cuvinte de negație, de protest, de revoltă... Izbucnire tardivă a eului maltratat, preocupat pînă atunci de altceva, de celălalt aspect, a dreptului ultragiat de a opta liber, de a face ce vrea. Asta n-o să i-o ierte, asta nu poate să treacă așa, va trebui să-i plătească umilitoarea imixtiune în viața sa. Drept cine se ia ? cine se crede ? Omul ăsta are vocație de satrap. Trebuia să-i zică una să-l țină minte. Simțind nevoia să acționeze într-un fel, se ridică în picioare. Poate de aceea întinsese mîna spre telefon... să-i arunce toate astea lui Suru în obraz ? Dar nu de o eliberare prin cuvinte avea nevoie... nu, altceva vrusese, știa. Se așeză și făcu numărul de telefon... ascultă un timp zbîrnîitul, i se păru lung și se gîndi că nu e acasă, deși la ora aceea... apoi auzi în receptor vocea ei. Zise „bună seara" și amuți. Nu știa ce să-i spună, erau atîtea. Și apoi, cum, așa, hodoronc tronc ? Ea spunea ceva, nu

...ținu ce, și intră în panică. „Pot să vin puțin ?" reuși să șoptească, parcă cerîndu-și iertare, fără motiv înfricoșat că ea n-o ... „Evident, te aștept", o auzi și trînti repede aparatul în furcă ...ndu-se să nu se răzgîndească.

...omul se întrebă, ca un gramofon stricat „Ce-am să-i ...ă-i spun ?" fără putința de a întrezări vreun răspuns, ca si cînd mintea i-ar fi fost blocată. Trecu pe lîngă oa..., grăbit, deși ar fi vrut să meargă încet, să cîștige răgaz, dar picioarele acționau și ele automat, nu țineau seama de dorința lui. Umbla cu capul plecat, căutînd ceva pe trotuar, deși strada era cufundată în întuneric, încercînd să găsească în afară răspunsul. Nici nu știu cînd urcă scările, cînd sună și pătrunse în odaia luminoasă, odihnitoare. Crezuse că o să se așeze și o să vorbească un timp, pentru a-și aduna gîndurile, pentru a-și calcula mișcările, pentru a alege momentul. Dar rămase în picioare, rezemat de ușă, deși ea îi arătase de cîteva ori scaunul, și o privi tăcut, sumbru. Ea îi zîmbi, rămînînd mai departe în fotoliul unde se așezase : „Ce-i cu dumneata ? parcă te-a fugărit cineva și te-ai pus în sfîrșit la adăpost, dar încă nu ți-ai revenit. Poate vreun strigoi — glumi, dar fără să mai zîmbească. Vii de la birou ?" Cînd el moțăi din cap, adăugă : „Te-ai certat cu șeful dumitale... Ei și ? De ce dramatizezi ? sînt lucruri firești, trebuie să le iei ca atare. Hai, ia loc, te rog. O să-mi spui, dacă o să vrei, mai tîrziu... după ce o să vezi lucrurile niței mai de la distanță". Cernea se simți ridicol în poza lui gravă. Își dădu seama fulgerător cît de fragil era eșafodajul prezumțiilor la care ajunsese, elucubrația aceea începută de Suru și desăvîrșită de el. Ea îl îmbia mai departe, liniștită : „Hai, lasă-le naibii de certuri... de necazuri, așează-te și... să-ți pun o muzică reconfortantă... uite, Smetana, Vltava asta discretă, care spală impuritățile și le duce, și în același timp ne spune cum toate curg și trec și izvorul gîlgîie abundent, inepuizabil, risipindu-se, deci n-are rost să ne cramponăm de un moment, de o undă, sau să disperăm, să ne încrîncenăm..." Se întoarse, se aplecă spre o măsuță, puse discul și odaia se umplu de uguitul de porumbel

al muzicii. Cernea se așeză pe un scaun cu mîinile pe genunchi, ca un școlar cu ochii ațintiți spre discul ce se învîrtea emanînd căldura sonoră blîndă, mîngîietoare. Nu scosese încă nici o vorbă, iar ea nu-l mai privea și ghici că dinadins, pentru a-l lăsa să se reculeagă, cîștigînd astfel răgazul pe care și-l dorise și la care, tensionat, se văzuse obligat să renunțe. Pe fondul mișcării moi, frenetice, a sunetelor, putu s-o studieze în voie. Parcă pentru prima oară. Obrazul ei îngust, fin desenat, îi relevă pentru prima oară prezența unei rigidități greu de denumit, de catalogat. „Parcă ar fi de sticlă, se gîndi. E o viață în acest chip, ce pare că nu aparține nimănui, nici ei, sau urmele unei vieți ce l-a însuflețit odată." O văzuse rîzînd foarte rar, din gîtlejul ei nu auzise niciodată acel hohot eliberator, de rîs sau de plîns, ce rupe simetria geometrică în care se închide un om. Surîdea din cînd în cînd, ca adineauri, cu buzele ei subțiri, ca de ivoriu, niciodată roșii. Nici obrajii nu-i văzuse vreodată îmbujorați de vreo emoție, de vreun gînd infidel. Îl înșelase mobilitatea ei degajată, atenția la nuanțe, spiritul de observație ascuțit, treaz ? Sau poate... da, mai degrabă asta, vocea, timbrul tensionat, ca o eternă pledoarie, parcă s-ar fi constituit parte civilă în orice și ar fi trebuit fie să apere, fie să condamne mereu. Îi scăpă : „Elvira, dumneata ești foarte ermetică". „Eu, se miră ea candid, abia întorcînd capul să-l privească, ce te face să crezi ?" Vltava curgea tot mai impetuos, fără nici o opreliște, inepuizabilă, dar nu violentă. „Fiindcă știu... știu acum totul, declară absolut nepremeditat, dar fără să regrete sau să se sperie. Și crede-mă, sînt alături de dumneata... de aceea nu știu de ce... de ce..." „De ce nu te-am făcut părtaș la necazurile mele ? îl ajută fără să pară prea surprinsă. Dar imediat adăugă : Da ? Știi tot ? Prin ce împrejurare ? A, nu cumva asta ai venit să-mi spui ? De aceea erai atît de lugubru ? Ai avut de suferit din această cauză ?" Brațul pick-up-ului clănțăni sec, întorcîndu-se automat, și spațiul se vidă brusc de șuvoiul liric, rămas prin inerție, încă o clipă sau două, în capul lui Cernea. Lipsit de fundalul sonor, în tăcerea săracă, Cernea se simți dezarmat. Între-

rile se succedaseră neașteptat de rapid, atingîndu-și fiecare ținta, escaladînd dintr-o dată tot fondul problemei. Nu mai putea da înapoi. Dealtfel, nu venise pentru asta ? Cu cît mai direct, mai bine, ea îi facilita îndeplinirea misiunii. „Ce con- jurarea ? Poate e o lipsă de tact din partea mea că ... atît de... atît de... intempestiv. Sînt convins însă că explica ai înțelege." Se opri pentru a aștepta un în- demn, dar ea nu scoase nici un cuvînt. „Desigur, n-am nici un drept să mă amestec în viața dumitale — deși vorbind, înțelese că asta face — și te rog să mă ierți dacă mi-am permis... iar dacă această discuție te indispune, te rog să-mi spui !" „Nu, deloc, continuă." Vocea și privirile ei conțineau o indiferență binevoitoare, ca și cînd ar fi dat un interviu despre chestiuni profesionale. „L-ai iubit ?" Nu vrusese să întrebe asta, dar nu prea era stăpîn pe el și hotărî să se cenzureze pentru că apărea riscul de a spune tot felul de prostii înainte de a-și da seama. „Are asta vreo importanță pentru dumneata ?" întrebă la rîndul ei, plictisită. „Nu, evident... ba da, într-o anumită măsură... oricum sîntem prieteni, nu ? Și apoi..." „Și apoi ce ?" „Sau poate mă înșel în ce privește prietenia noastră !" „Nu te înșeli... Vladimir, și pentru prima dată păru că se animă, dar credeam că toate astea nu te interesează. Nu-mi dau seama de mobilul curiozității dumitale... poate ai să-mi spui... dar dacă ții cu tot dinadinsul..." Și îi relată, în fraze rotunde — Cernea își spuse, ascultînd-o, că întotdeauna vorbește ca în fața unui public — liniile generale ale întîmplărilor, cu o voce plată, informativă. Se căsătorise cu un bărbat foarte atent, măgulitor de atent, liber, nonșalant, foarte generos, risipitor. Cîștigase întotdeauna bine, îi plăcea să primească prieteni, să meargă la localuri scumpe. Munca nu-l obosea, nu-l crispa, deși lucra foarte mult și își asuma răspunderi delicate. Reușea să facă în așa fel încît viața personală să rămînă mereu pe primul plan. Călătorea mult în străinătate, îi aducea tot felul de lucruri ei și fetei, mai ales fetei, cînd aceasta crescuse. A cultivat în fiica lor, ea nu și-a dat seama la timp, plăcerea pentru lucruri și dis-

prețul pentru valoarea lor. Această educație a făcut din copilul lor o ființă prematur obsedată de ideea că aparține unei rase superioare. Sufletește au fost întotdeauna cam străine, fiica își mima tatăl, deși nu-l iubea din cale afară, dar prefera felul lui de a fi stilului ei de viață. Pe față o agasau îndeletnicirile culturale ale mamei, acuzînd-o de pedanterie. Ignora biblioteca lor scumpă, discuțiile cu cele cîteva amice, foste colege de facultate. În schimb, pe el, toate acestea îl flatau. Ținea mult ca ea să-și lărgească relațiile, să primească în casă intelectuali, epatîndu-i cu băuturile lui scumpe, cu caviarul, cu țigările străine și așa mai departe. Pînă cînd, brusc, a izbucnit scandalul. Evident, asta a răsturnat tot, i-a întors viața pe dos. Consecințele sînt ușor de bănuit. A trebuit să se restrîngă, să adopte alt mod de existență. Cel mai mult a suferit fata, o suferință urîtă, îmbibată de ură. Nu împotriva lui, ci a frustrării ei, a privațiunilor la care se considera supusă, deși trăia în condiții decente. Apoi corespondența dintre cei doi, presiunile lui, cererea ei. Restul îl știe, desigur. N-a mai putut suporta și s-a retras aici. O legau amintirile anilor de liceu, ținuturile natale, bătrîna mamă încă în viață, casa părintească într-o comună la nici cincizeci de kilometri. Și cam atît. Acum muncește, trăiește, e drept cam singură, dar totuși, uite, cu prieteni, cum e el, cum sînt colegele de la școală... Asta e tot ! Satisfăcut ? Îi folosește tot basmul ăsta la ceva ? Cernea ascultase puțin decepționat, ea reușea să extragă și să anuleze tot dramatismul situațiilor, prezenta lucruri cutremurătoare ca pe un fapt divers. O făcea dinadins, stăpînindu-se, cruțîndu-se, sau pur și simplu aceste capitole din viața ei se estompaseră, amintirile dureroase se răciseră, ceva le omorîse nervul ? I-ar fi plăcut să o vadă răvășită, ca tot acest trecut să sune în gura ei răscolitor, ca atmosfera să se fi încărcat de mai multă intimitate, o intimitate rănită, elegiacă, de o adîncă susceptibilitate. Episodul de la care așteptase atît trecuse repede, se consumase pripit și la suprafață, ca un reportaj zgîrcit, formal. Pe acest teren, ceea ce vroia el să spună nu cădea tocmai bine, momentul nu era pregătit. Ea îl

întreba dacă nu vrea o gustare, era sigură că nu cinase, nu avusese cînd. Cernea refuză și mai nemulțumit de această și mai prozaică întorsătură a lucrurilor. „Nu vrei să mai pui o dată discul acela ?" o rugă. Apoi, în rostogolirea vertiginoasă, la început aproape imperceptibilă, a notelor, începu să se plimbe agitat prin odaie. Vedea că îl urmărește și se simțea îngrozitor. Ridicîndu-se, Elvira îl opri blînd. „Îmi ascunzi ceva ? Ceva important care te privește ? S-a întîmplat un lucru rău ? E rîndul meu să-ți cer iertare pentru această îngerință... Aș vrea să te destăinui și nu știu ce te reține. Te rog... poți să contezi pe discreția mea." Cernea tăcea cu îndărătnicie. „Spune, Vladimir. E atît de grav ? nu ai încredere ? Uite, hai să ne așezăm, să stăm aici la masă, față în față. Să opresc muzica ? Nu... ? bine ! Poftim. Sînt numai ochi și urechi." Și văzînd că el tot tace, întinse mîna peste masă și își așeză afectuos palma lungă, slabă, cu pielița subțire, rece, pe dosul palmei lui. El îi prinse mîna și i-o strînse nervos, îndelung, apoi aruncîndu-i o privire sălbatică se hotărî : „Elvira, vrei să fii soția mea ?" Mîna ei își pierdu vlaga și îi dădu drumul. Obrazul femeii se crispase și pentru prima dată i se păru că-l privește cruciș. Nu îndrăzni nici să respire, necum să mai scoată vreun cuvînt. Ce avusese de spus spusese, totul dintr-o dată, în cea mai banală dintre propozițiunile posibile. Acum aștepta, și parcă trecuse atît de mult timp de cînd vorbise, încît nici nu mai știa exact ce așteaptă. Elvira se gîndise puțin, cu capul plecat, privindu-și mîinile inerte, așezate pe masă ca niște obiecte, apoi îl înfruntase deschis, întrebîndu-l metalic, fără să ceară, evident, nici un răspuns : „Și dacă o să dai de o sută de femei părăsite, o să te însori cu toate ?" Cernea, consternat, pricepu că o jignise. Va să zică, ea crezuse că din compasiune... că el se oferise, mărinimos, cu o naivă, imbecilă generozitate, să compenseze, să repare ceva ce... Dăduse în gropi... ! Să-i declari unei asemenea femei că îi pui la dispoziție inima ta bună, din milă creștinească, pentru a-i unge rănile... ce stupiditate, ce mitocănie ! Evident, atîta lipsă de tact

o scandalizase. Cum avea să repare... ce avea să facă ? „Nu te bănuiam în stare de atîta jertfă de sine, continuă ea sarcastic. De ce nu înființezi o asociație de caritate... masculină ? Cu condiția să-ți alegi mai bine obiectul. Căci o asemenea întreprindere necesită și puțină psihologie. Dacă nu te-aș fi prețuit în mod deosebit nu m-ar fi vexat indelicatețea dumitale. O decepție ce putea să lipsească..." Obrazul subțire îi părea acum lui Cernea tăiat într-un cristal de gheață. Vocea avea aceeași vibrație, ascuțită, cu o rezonanță de țurțuri sparți, rostogolindu-se pe gheață. Se ridică alarmat și înfrîngîndu-și rușinea, timiditatea, ocoli masa și o cuprinse de umeri, aproape îmbrățișînd-o, gata să cadă în genunchi, să facă orice pentru a împrăștia impresia dezagreabilă, pentru a opri căderea acelor bucăți de sloiuri. „Dar m-ai înțeles greșit, draga mea, absolut greșit, cum ți-ai putut închipui ?... vai ce confuzie oribilă ! Ai putut crede o singură clipă... ? Dumnezeule... Oricît de neghiob aș fi... în mod necondiționat nici prin absurd n-aș fi putut să fac ceva care să te ofenseze. Lucrurile stau tocmai pe dos, în realitate este... exact invers..." Elvira nu se mișcase, nu se ferise de îmbrățișarea lui înfrigurată, stătuse cu capul drept, țeapăn, continuînd să privească spre locul unde șezuse el înainte. Cînd Cernea se opri, și mai încurcat, nemaiștiind ce să spună, se întoarse și-l privi scrutător, dîndu-se puțin pe spate. „Exact invers ? Adică dumneata ai nevoie să fii oblojit ? Asta vrei să spui ? Hai, treci la locul dumitale și explică-mi." Ce să explice ? Se încurcase și mai rău, dăduse din lac în puț, se depărtă descurajat, cu un sentiment de vinovăție și spaimă. Reacția Elvirei, total neprevăzută, replica tăioasă, trufașă — nu și-o imaginase astfel, fusese o surpriză șocantă — îl descumpănise, îi dăduse o stare alergică ; orice cuvînt i se părea periculos, orice gînd îi venea îl gonea înfiorat. Se așeză și privirile ei întunecate, aproape vinețiu, îl somau : „Hai vorbește, explică-te". Pricepu că numai adevărul adevărat mai putea salva situația, dar nu știa cum să-l spună, de unde să înceapă. Adevărul cel mai proaspăt, de fapt cel ce declanșase totul, era discuția cu Suru, finalul, cuvintele-aver-

tisment, ecuația lăsată deschisă, sugestia singurei soluții posibile, una crudă, absurdă. Îi destăinui convorbirea... Iată, de aceea venise. Se gîndise bine... altfel nu se putea... O rugă să-l înțeleagă, să-l ajute... a ceda în fața acestui șantaj, da, așa îi spuse, [illegible]a dezonoarea... Și... nici nu poate renunța. Îi este indiferent... a devenit de fapt totul... Elvira asculta înstrăinată, [illegible]t nu nimerise tonul ? Nu fusese sincer ? Ce nu spusese ? Sau poate ea, în general... „Elvira, dumneata înțelegi situația ?" răbufni exagerat. „Da, confirmă ea, legănîndu-se abia vizibil în scaun. O înțeleg. Înțeleg situația. Pentru că într-adevăr despre o situație este vorba. Ori, situațiile de acest fel, domnul meu, nu se rezolvă prin căsătorii. S-au ivit probleme sociale... Vezi ce primează, și hotărăște-te. Pe mine mă depășește. Îmi pare rău că nu te pot ajuta. Dealtfel, totul sună atît de... meschin. Crede-mă ! Dacă vrei să fiu foarte, foarte sinceră, asemenea lucruri n-ar fi trebuit istorisite. Și înțelege, n-ai nici o obligație, absolut nici una. Nu știu de unde ți s-a năzărit că..." „Dar înțelege-mă, Elvira, te iubesc. La asta răspunde-mi... poți să-mi spui orice... dar la asta, numai la asta... Am sporovăit un ceas, am bătut cîmpii... Iată, asta e... Aștept verdictul tău." Chipul ei deveni palid și mai transparent ca de obicei, obraz de copil bolnav. Îl privea cu o limpiditate îngrozită. Ca și cînd i s-ar fi cerut luna de pe cer. „Elvira, nu poți să-mi spui nimic ?" „Dumneata, Vladimir... nu vezi că te înșeli ? că nu e posibil ? că ești pradă unei ambiții de moment ? Acordă-ți un răgaz și gîndește-te... Ai să te convingi singur." Apoi cu un efort de bagatelizare : „Vom zîmbi împreună ca doi prieteni buni... da ?" „Nu încerca să eludezi. E inutil... nu duce la nimic. Doar nu sînt copil. Trebuie să-mi spui adevărul, oricare ar fi..." Insistența lui o obosea, o tortura, dar n-avea ce-i face. O vedea trecînd în defensivă, apărîndu-se, încă nehotărîtă dacă să-și folosească adevăratele arme, apoi vorbind deodată convinsă, detașată, sigură pe sine. Știa Vladimir ce vîrstă are ? Știa, și ce era cu asta ? Referirea la vîrstă poate să-i pună cel mult pe el într-o situație neconvenabilă. Iar el n-a pregetat... Ea reveni. Vorbea alb, ca despre lu-

cruri obișnuite, marginale. Nu, nu e așa... Observase, desigur, că poartă jabouri, că își înnoadă la gît eșarfe de mătase. Ei bine, aici, sub bărbie apar primele semne... Și aici, sub ochi, în jurul gurii, pe frunte... duce o luptă contracronometru, și în fiecare zi pierde ceva. Încă nu s-a produs dezastrul. L-a mai întîrziat, îl mai întîrzie, dar pînă cînd ? În scurt timp nu va mai fi nimic de făcut. Bătrînețea nu iartă. Mușchii se înmoaie, carnea se lasă, se fleșcăiește, pielea prea largă, subțiată, atîrnă. Părul își pierde strălucirea... da, da, acum încă... deși, iată, se rărește. Cernea încerca un sentiment de adîncă amărăciune. O femeie grațioasă, inteligentă, să vorbească cu atîta nepăsare despre decreptitudinea ei fizică, pe care el nu o sesiza, dar ea-i deconspira cum o ascunde, și cît de greu, vestindu-i apropierea momentului cînd va ieși la iveală dezagreabilă, dezgustătoare. Evident, zugrăvea dinadins lucrurile în culori negre, dar o făcea cu pricepere, încît părea plauzibil. A trecut apoi la sumbra prezicere a decepțiilor pe care le-ar cunoaște, nu după multă vreme, reciproc. Vai, intimitatea bătrînilor e atît de tristă. Și să țină seama, a bătrînilor căsătoriți tîrziu. Alta este senectutea paralelă a soților legați în tinerețe ; ei s-au cunoscut în toate ipostazele, au avut timp să se obișnuiască, s-au obișnuit, deși nici asta nu e o fericire... Cu atît mai mult într-un asemenea caz. S-ar duce și afinitatea spirituală și totul, și ar interveni terifianta repulsie. Ah, bătrînețea otrăvită reciproc, reproșurile, dacă nu declarate, gîndite. Cînd a divorțat era mai tînără, s-au ivit ocazii și le-a respins. Acum este complet resemnată. Ar vrea să-l învețe și pe el înțelepciunea vîrstei. Va încerca să o facă.

Cernea abătut, plecase privirile. Nici nu mai îndrăznea s-o privească. Vorbele nu-i mai spuneau nimic. Suferise o mare înfrîngere, un gust rău îi umplea gura. Nu mai avea ce căuta acolo. Vocea Elvirei își schimbă pe nesimțite timbrul. Veni lîngă el ca o prietenă veche, se așeză pe brațul scaunului și-i întoarse capul, ridicîndu-l puțin spre ea. „Hai, domnule, ce e mutra asta de bebeluș certat, căruia i s-a refuzat jucăria. Se poate ?

Hai, Vladimir, să fim serioși. Deși apreciez foarte mult prospețimea ta luminoasă, realmente te-ai conservat frumos și poți încă să adormi vigilența unei inimi... vezi, într-un fel îți fac declarații, totuși tu nu mai ești un june prim. Vrei să faci pe adepărăsit ? Amice, nu te aranjează... și apoi, pe cine vrei să duci ? Zău, deși nu ne cunoaștem de foarte multă vreme, îmi cred că ți-am identificat liniile de forță. Un bărbat ca tine privește asemenea lucruri de sus... de la o anumită înălțime a lucidității. Îți admir foarte mult personalitatea... cum să spun eu... plină de farmecul ironiei blînde, dar usturătoare pentru cine o înțelege. Ești tocmai omul potrivit pentru a face o butadă delicioasă pe tema acestui dialog. Nici nu știu cum voi putea scăpa în viitor de înțepăturile tale, făcute cu un ac parfumat, știu, dar pișcător. Va trebui să fiu la înălțime. Oricum, fără să-ți dai seama, ai căpătat încă un ascendent asupra mea. Mi-ai dezvăluit micile mele secrete... mă ai la mînă cum s-ar spune... ha, ha... șantajistule." Cernea descoperi că-i convine această turnură pe care Elvira o dădea momentului. Putea fi într-adevăr singura ieșire onorabilă. Două caractere tari pot digera și întîmplări penibile, cuvinte și gesturi profund regretabile. Îi sugera că ei doi sînt asemenea firi. Niște ocheane întoarse ce îndepărtează și micșorează, transformînd scena în ceva miniatural, caraghios, fără nici o importanță. Era de acord, accepta, pentru că aceasta îi permitea să-și redobîndească demnitatea și, în același timp, să n-o piardă pe Elvira, să rămînă pe pozițiile vechi. Intră în joc chiar începu să rîdă, iar drept răsplată ea îl sărută pe obraz. „Vezi, am știut eu, spuse, acesta ești tu, un cavaler cu simțul umorului... atît de puțini mai sînt azi." La rîndu-i, îi luă mîna și i-o duse încet la buze, apoi își mîngîie cu ea obrazul îndelung. „Ești o prietenă minunată, o comoară. Dacă te-am necăjit puțin, nu-mi mai pare rău, căci împăcarea este delicioasă. Am să mai abuzez, să știi. Hai, nu te speria, o să găsesc alte motive !" și rîse decent. Elvira îl bătu ușor pe obraz, camaraderește și se ridică pentru a-i propune să cinstească prietenia lor încercată, cu o picătură de coniac bun.

O privea cum se mișcă, fandînd ușor, și o senzație nouă, străină, ca o înțepătură de ghimpe, îl încercă. Această femeie a secat oare pe dinăuntru, inima i s-a ofilit ? Îi venea să creadă că bătrînețea de care vorbise o avea în suflet. Cum se putuse înșela ? Suru, treaba lui... dar el ? Căci crezuse, fusese aproape sigur. Nici cel mai mic sentiment ? Dacă ar fi fost ceva, cît de puțin, nu l-ar fi respins atît de ferm și detașat. Viața prin care a trecut a stors-o, a uscat-o ? Dar tocmai asta nu părea, dimpotrivă. Era elastică, receptivă, cu acele destinderi și contracții proprii ferigii senzitive. Atunci ? Doar iubirea n-o mai poate trăi, doar acest izvor a fost închis ? Iubirea nu mai e posibilă la această vîrstă ? A murit nebunia ? I-au căzut aripile ? Au pierit altruismul, orbirea, indecența ? Iubirea e indecentă ? Poate, altfel cum ar fremăta spațiul nocturn al parcurilor, cum s-ar încălca toate convențiile... Iubirea e boala unei vîrste, invadarea sîngelui de toxinele secretate în propria inimă, în propriul creier. Îndrăgostiții sînt clienții ospiciului nopții în care se învîrtesc lunatici, copiii întunericului, ai neantului, frați buni cu tenebrele. Oh, îndrăgostiții ! Așa ceva nu se mai poate naște în pieptul Elvirei, încă atît de atrăgătoare, aparent tînără. Și poate nu l-a crezut nici pe el în stare de acest sentiment, în ciuda declarației. Are intuiția ei. Sincer vorbind, nici nu poate spune că ceea ce simte pentru Elvira este o dragoste mare, un foc mistuitor, o nebunie, o orbire. E mai ales nevoia lui de afecțiune, o veche și permanentă lipsă resimțită din cînd în cînd. Fiindcă el e un sentimental, deghizat desigur, și atît de bine încît nici ea, Elvira, n-a putut sesiza, și un sentimental suferă cel mai mult datorită lipsei de tandrețe. Această sete își descoperise acum o posibilă alinare. Boala cronică, incurabilă, din care știa că nu va muri, dar care îi impregna existența cu ceva sălciu, cu un miros stătut, și-ar fi oprit progresia dacă... ? Singurătatea Elvirei era de altă natură. Și-o poartă cu semeție și și-o apără, geloasă. Cu ce și-o umple ? Poate cu prietenia lui... o prietenie, recunoștea acum, stranie... Într-un fel, Suru avea dreptate. Fără îndoială că ea a luat în calcul efectele publice,

l-a prevăzut, nu fusese surprinsă de cele ce-i spusese, dar o lăsau indiferentă. Odată lămurite lucrurile, odată înlăturat echi- pentru el și această prietenie rămînea în limitele singură- Elvira va putea fi un al doilea Suru ? Mai maleabil, mai dispus să asculte și să înțeleagă, un Suru mai proas- de acum douăzeci de ani, nu ca cel de azi, împovărat de putere, de fanatismul constructiv, de logica pătrunzătoare dar inflexibilă ? Un Suru mai tînăr sufletește, prin excelență egal... dar totuși un Suru, adică un confident. El altceva dorise, de altceva avusese nevoie, ori acest lucru i se interzisese. Definitiv ? Un regret profund îl copleși. Înțelegea... nu mai avea acest drept. Nu mai putea aspira la iubire. Acum cîteva minute a pierdut, în mod irecuperabil, un lucru esențial, ce dă sens vieții, și fără de care... Deci nu mai exista nici o speranță. Se sfîrșise cu adevărat ? Își realiză deodată vîrsta. Da, așa cum spusese ea, bătrînețea e implacabilă. Deci era un om bătrîn ? Asta însemna bătrînețe, această lipsă de orizont, această cameră fără ferestre, acest deșert închis... ? Îmbătrînirea, parcă auzise pe cineva debitînd o definiție, e un fenomen natural. Evident, dar ține el de natura omului ? de natura lui psihică ? Nu, aceasta e suprema contradicție dintre om și natură. Cum să o depășești ? În nici un fel... supunîndu-i-te, scrîșnind din dinți. Și nimic nu te pregătește, nici chiar natura, deoarece ea este indiferentă la propriile-i legi, nu cunoaște drama. Doar omul... doar el..., singur... etern și irevocabil singur. Elvira îl îmbia să bea, ridicînd paharul în dreptul ochilor, după cine știe ce manieră romanțioasă. Deoarece spuse că vrea să plece, îl luă de braț și-l conduse la ușă, după aceea la scara blocului, și Cernea văzu micul cîștig obținut în seara aceea. Se schimbase totuși ceva în relațiile lor. Deși i se refuzase dragostea, și tocmai pentru aceea, căpătase dreptul la mai multă intimitate. De-acum va putea oricînd, fără nici un complex, fără șovăieli sau emoții, să-i ia mîna în mîinile lui și să i-o strîngă ușor, să i-o sărute, să-și petreacă brațul după umerii ei, s-o sărute pe frunte sau pe obraz — și să primească aceleași dovezi caste de prietenie.

Toate acestea intrau în noul său statut, de fost pretendent și de adorator perpetuu, discret, cuminte, resemnat.

Plecînd, regretul îl frînse, îl gîrbovi. Știa acum... I se dusese viața, nisipul său era pe sfîrșite. Cînd, cum ? De ce nu băgase de seamă ? De ce lăsase să se întîmple asta ? Dar ce ar fi putut să facă ? S-o oprească, s-o țină pe loc ? Sau trăind-o altfel ? Cum ? În cîte feluri se poate trăi viața unui om ? Aceste întrebări nu veneau precipitat, ci cădeau rar, grele, ca niște bolovani. Cum să trăiești viața ca să nu te apese regretul că ai pierdut-o ? De fapt, nu pierderea în sine îl întrista, cît faptul că i se înfățișa searbădă, că-și risipise, dumnezeu știe cînd, toate culorile. Abolirea drepturilor, iată ce i se părea monstruos. Sufletul mereu tînăr, poate nu tînăr, ci infantil, cum își mai spusese, îl înșelase. Nu-l avertizase la timp, lăsîndu-l să se legene în iluzii, și nu observase decît acum, cînd nu mai era nimic de făcut, cînd nimic nu se mai putea schimba, nimic nu se mai putea întoarce înapoi. Simțise lama rece a sfîrșitului... prima atingere adevărată. Deși, desigur, mai putea trăi mult, dar asta nu mai avea nici o importanță. Se spune : o acțiune, o intervenție, o cuvîntare de rutină. Dar o viață de rutină ? Tinerețea, atîta cîtă mai exista, acea parte irepresibilă, refugiată, ascunsă în adîncul său și hotărîtă să nu plece, i se părea tristă și inutilă. Un copil orfan. Mai bine n-ar fi, mai bine s-ar fi năruit odată cu restul, cu anii... anii mîncinoși... fum... Dar acest „lamento" avea ceva melodramatic și grotesc. Dramă livrescă, rămasă în memorie din lecturi ieftine ? Îmbătrîniseră înaintea lui, pe acest pămînt, miliarde de oameni, și pieriseră cu demnitate și bun simț. În jur trăiau nenumărați bătrîni, cu arta, poate nu arta, ci doar instinctul, de a găsi în viață bucurii. Bucuria de a se trezi dimineața fără obișnuitul junghi lombo-sacral, de a privi pe fereastră seninul copilăresc, îmbietor. De a simți în cerul gurii gustul pîinii cu unt și al infuziei de mușețel. De a ieși la plimbare cu nepotul sau cu cîinele. Să le dea el o reprezentație de deznădejde existențială ? Comedie, bluf. E sănătos tun, mun-

ceste, e util. De unde această alintare, aceste fasoane ? Se vede treaba că bătrînețea e o treabă serioasă pe care nu oricine e în [illegible] să o ducă la bun sfîrșit. Pînă acum s-a cam jucat cu viața, [illegible] reverie semi-inconștientă. De abia acum începe examenul [illegible] sufletești. La prima probă a căzut... s-a făcut și de rîs... în [illegible]... Cum va fi mai departe ?

„Ei, ai trimis mașina să-i aducă ? Sau dorm cu toții buștean ?" „Nu, tovarășe prim, adică da, am trimis. Nu dorm... am vorbit cu fiecare." Ceasul agățat pe peretele biroului arăta șase și un sfert, și-afară era încă tulbure, aproape întuneric. Se micșorase ziua și cerul închis, umezeala, absorbeau lumina, chiar și la amiază ziceai că a amurgit. „Vreme urîtă, mormăi el, pregătește și tu niște cafele să-i mai limpezim pe tovarășii" și, descoperind stropi de noroi uscat pe manșetele pantalonilor, se duse în camera din spate să și-i perie. Se uită în oglindă, netezindu-și cu palma obrazul ras proaspăt. Pomeții, maxilarele și bărbia ieșeau mai evident în relief. În dimineața aceea arăta cam boțit la față, pleoapele erau scorțoase, cearcănele adînci, cuta dintre sprîncene ca o tăietură în piatră. Și pielea se înmuiase, sugerînd pe ici pe colo intenția de a face cute. Nu prea se mai odihnise, iar în noaptea aceea dormise foarte puțin. Constatarea ravagiilor oboselii nu-l afecta defel. Dimpotrivă, își zîmbi satisfăcut, ca și cînd așa trebuia să fie, așa se plăcea. Ochii scînteiau vii, încărcați de voință, două aruncătoare de flăcări negre. Era bine așa, obrazul mototolit constituia un certificat pozitiv, dovadă că totul e în regulă, că viața se consumă din plin, că nici materia, nici spiritul nu erau lăsate să lîncezească, ci constrînse să ardă, la întreaga capacitate de combustie. Găsea că asta trebuie să fie efigia unui conducător adevărat, a unui om de acțiune care domină timpul și nu se lasă el stăpînit de timp. Nu numai că nu-l înfricoșau aceste urme, dar îi sporeau încrederea în sine, îi hrăneau orgoliul. Auzind voci în cabinet, Suru părăsi oglinda

înviorat, clocotind de forță și nerăbdare. „Gata, fraților ? vă sculați ?" și dădu mîna cu Cernea, Vîju și Zimnicaru, pe acesta din urmă întrebîndu-l cînd îi vine șeful, adică secretarul, Petrică Rusu. Îi invită să se așeze, sună pentru cafele și le aruncă o privire circulară. Nici ei nu arătau prea proaspeți. Cernea avea ochii roșii, probabil citise tîrziu, Vîju scofîlcit, cu pielița roșcovană ca o fleandură, cu privirile sleite, apoase, iar Zimnicaru, șeful secției organizatorice, cu obrazul lui urît, asimetric, pătat, parcă întotdeauna murdar, nici nu puteai spune dacă e după două nopți nedormite sau abia s-a sculat complet reconfortat. „Uite de ce v-am chemat. M-am gîndit la agregate... M-am trezit cam devreme, și eu noaptea sînt mai deștept. E o prostie ce facem noi... De două luni umblăm cu reclamații, cu demersuri, cu adrese... și cu ce ne-am ales ? Promisiuni ! Adjunctul de la construcții s-a angajat din nou. Dar el răspunde în fața conducerii dacă construcția stă pe loc ? Nu e mai mare rușinea să se dezorganizeze ditamai șantierul pentru niște agregate ? Dar dă-o în pașteie măsii, aducem mașini din Japonia, din America și nu putem găsi nisip și pietriș ? Deschidem balastieră ! Săpăm vechea albie a rîului, de care am uitat cu toții, și terenul alunecat de pe dealurile din vest. Cu ce ? preîntîmpină el o întrebare firească. Mai reținem escavatoarele mari, nu le dăm, le declarăm defecte și pe urmă, fraților... cu lopata. Omenirea n-a trăit numai cu escavatoare și buldozere și a construit, slavă domnului ! Așa că trecem la treabă ! Mergem la fața locului și... organizarea. Pînă diseară începem lucrul." Vîju, nedumerit ca întotdeauna, abia reținîndu-și jalea, întrebă : „Și de unde oameni, tovarășe prim ?" Suru luă o hîrtie și începu să noteze cifre, adunîndu-le, tăind, adăugînd. Vîju, cu ochii holbați, chircindu-se ca în așteptarea unei lovituri, abia rosti : „Pe hîrtie, dar...", ceea ce-l făcu pe Zimnicaru să se încrunte : „Să găsească noduri în papură poate oricine. Eu zic, tovarășe prim secretar, să facem cum ați zis dumneavoastră, să mergem la fața locului, să nu mai pierdem vremea... și să organizăm forțele." Cernea puse chestiunea plății forței de muncă... din ce

fonduri ? pentru că nu fusese planificată, devizul nu prevedea lucrarea. Ideea o găsea bună, era convins că și forțe se vor găsi, ...r de unde bani ? Suru îl liniști : „Găsim noi, să pornim treaba ... noatem noi la capăt".

... chea albie a rîului era, într-adevăr, balast. Fură cercetîpele, masa alunecată de pe dealuri și îngrămădită ca o cocă la poale. Părea să fie ceva, dar nu prea promițător. Suru trimise să se aducă escavatoarele și săpători de pe șantier. Urca dealurile dintr-o suflare, parcă avea arcuri la picioare, cobora în vechiul prundiș, înfigea casmaua și rupea rădăcina ierbii de la suprafață pentru a despresura ceea ce pentru el părea o adevărată comoară. Cernea îl urmărea admirativ. Venise cam îmbufnat dimineață, „omul ăsta nu mai are astîmpăr", se despărțiseră doar la douăsprezece noaptea, „vrea să ne scoată sufletul la toți". Îl impresionase însă înfățișarea lui în lumina becurilor din cabinet, oboseala înfrîntă, escamotată, ba chiar însuflețită, transformată în tensiune morală. Își spunea, pentru a cîta oară ? că omul acesta este un posedat, o torță omenească, mistuind în flăcările ei tot ce e în jur. Nu cunoștea cruțarea de sine, tînjala, somnolența, oboseala. Vibra ca un arc de oțel. Tot ce pierdea se refăcea imediat, rămînînd mereu debordant. Sentimentul lui Cernea avea și o componentă de invidie. Nu că ar fi vrut să fie la fel, asta nu se putea și nici nu era sigur că i-ar fi plăcut, dar din cînd în cînd se rușina că nu poate ține pasul, că nu-l poate urma îndeaproape. Ce avea în plus Suru, vulcanicul, infatigabilul Suru ? Diferența de vîrstă ? nesemnificativă ! Nu în asta consta explicația. Pe Suru îl ținea treaz o mare pasiune. În el iradia un țel teribil. Acesta îl alimenta. Lîngă el nu se putea ca cineva să lîncezească, să tărăgăneze, să tragă înapoi. Nu se lăsa intimidat de nici un obstacol. Ei, bine, în această trecere prin zid, în această putere de penetrare nu-l putea secunda Cernea, și nu numai el. Aici suflau ei greu, se poticneau, gata să-și dea duhul, revoltați din cînd în cînd, bodogănindu-l în forul lor intim, umiliți, rușinați că nu fac față. Acum și în mod fizic, tîrît

de Suru de colo pînă colo, se simțea inferior, depășit. Nu păstra cadența nici în această alergătură, în această probă de fond.

Spre prînz fură aduși muncitorii în camioane. Escavatoarele întîrziau, căci trebuia parcursă o distanță de 70—80 kilometri. Se adunase lume multă, inclusiv geologi, topografi. De sus cădea o burniță măruntă, împîclind zarea, umezind hainele, făcînd alunecoasă iarba scurtă și tare. Suru înfiripă o mică consfătuire, grăbit să stabilească tactica imediată. Se abordară cîteva aspecte cu caracter practic ; cineva vru să știe modul de organizare a transportului, mijloacele ce se vor pune la dispoziție, unitatea care le va furniza, contabilul șef al șantierului întrebă de fondurile pentru retribuție, altcineva de combustibili și lubrefianți. Suru făcu o remarcă acidă pe seama birocrației. „Cum vrei să pornești o treabă, cum se ridică funcționarii : mie cine îmi semnează ? eu de unde iau aviz ? instrucțiunea cutare, la paragraful cutare zice că... și așa mai departe. Ăsta este omul hîrtoagelor, dacă îl aduci aici, între dealurile astea, începe să tremure pantalonii pe el.“ Pricepea foarte bine că toate chestiunile ridicate trebuiau lămurite și puse la punct, dar vroia să vadă pornit întîi freamătul, să înceapă cupele și sapele să muște, să audă scîrțîind pietrișul și zdrăngănind remorcile încărcate, și abia după aceea să se ocupe de rest. Concepea organizarea în primul rînd ca mișcare, ca acțiune cu rezultate vizibile, imediate, nu ca administrație și contabilitate, astea erau marginale ; forța politicului în asta se învedera, cealaltă era urmarea firească, pîinea neproductivilor care uite, ca și acum, se vîră în față cu aerul că ei sînt pîinea și sarea. Îl irita această bizială la cap a factorului auxiliar, tehnic. Totuși acceptă să discute. Îi avertiză că vede necesitatea a trei schimburi. „Cum ? se auziră exclamații. Muncă de noapte în pustietatea asta, și pe o așa vreme... ? Fără o amenajare, fără barăci, fără nimic ?“ Ei se gîndiseră la două schimburi scurte, de cîte 5 ore. Acuma la cinci, cinci și jumătate după-amiază nu mai vezi să lucrezi. Chestiunea luminii nu-l deranja pe Suru. Să se aducă un generator și să se instaleze faruri. De

unde ? O să vedem, nu discutăm acum amănuntele. Bine, dar unde să se adăpostească oamenii ? Se poate înjgheba un șopron pînă dă zăpada și se rezolvă problema agregatelor. În tăcerea rezervată a oamenilor se descifra dezaprobarea. Suru nu se lăsă intimidat. „Facem așa ! Discutăm cu oamenii și ei vor înțelege mai bine ca voi. Stînd la căldurică, fraților, cu tot confortul la nas, nu mai ridicăm noi combinatul." Rămase deci stabilit să se organizeze trei schimburi. Era mai greu cu transportul oamenilor. Într-adevăr, de unde camioane, de-abia puteau asigura căratul pietrișului. Organizatorii pretindeau chiar camioane cu prelată, pentru că plouă, bate vîntul... Dar Suru clocea altceva. Nu-i convenea soluția cu camioanele... Întrebă de comunele apropiate. Erau vreo 2—3 la distanțe variind între șapte și zece kilometri. „Da, se poate, se poate..." „Ce se poate, tovarășe prim?" „Să-i cazăm în comune." „Păi cum? unde? la cine? și cum ajung pînă acolo... pe jos înseamnă două ore." Suru oferi rezolvarea : la sediile CAP-urilor, chiar și pe la cooperatori. În cutare comună e și o seră... se pot amenaja acolo paturi-pliante. Se poate încopi și o cantinuă... „Da, e mult mai bine așa, e mai ușor și pentru ei". Dar cu ce să se ducă în comune ? insistau cei de față. „Păi CAP-urile n-au tractoare cu remorci ? N-au atelaje ? Băi, frate, dacă vrei să găsești piedici, găsești, dacă vrei să faci treabă, te descurci. Nu există să nu se poată. Nu există situație fără ieșire." Oamenii luați repede, se uitau unii la alții. „Cine știe ce-o să mai născocească acum. Mai bine tăcem dracului, mai rău îl zgîndărim." Suru era de părere că în afara săpătorilor de pe șantier trebuie aduși oameni de prin comunele învecinate. Un grup important urma să dea UTC-ul. Muncă patriotică ! Să simtă și ei că în județ se ridică industria. Nu e pentru ei ? nu vor munci ei acolo ? nu-și vor cîștiga la combinat pîinea ? Unii nu prea vedeau posibil ca CAP-urile să dea oameni, dar Suru se arăta pe deplin convins. Mîine dimineață vor fi președinții la el, va trata cu ei toate aspectele. În privința plății suplimentare, el, sincer fiind, nu vedea sensul. Nu e aceeași muncă ? A săpa, ori acolo, ori aici, nu e tot un drac ? Spor pentru muncă de noapte ?

Bine, asta e altă chestie. Desigur, ceva trebuie dat. Se tocmi, stabilind că un leu și jumătate pe oră era de ajuns. Oamenii vor înțelege, se va întîlni și el cu ei... Oricum, organizațiile de bază trebuie să ducă munca politică, ca dealtfel și U.T.C.-ul. În general, după părerea lui, activitatea politică nu era la înălțime, și întîrzie semnificativ privirile asupra lui Zimnicaru, care-și exprimă acordul prin energice scuturări din cap. Acest aspect îl vor analiza însă la sediu. Considerînd problemele tranșate și discuția închisă, plecă direct pe șantier. Mașina cu geamurile aburite de umezeala rece înainta cu prudență pe drumul de țară desfundat. Suru ștergea mereu fereastra cu podul palmei, cercetînd orizontul. Cînd întîlniră convoiul de camioane și utilaje se dădu jos, se întreținu cu muncitorii, descusîndu-i, instruindu-i. „Grăbiți-vă cît puteți, le strigă urcîndu-se în mașină, vă așteaptă o mulțime de oameni acolo." Înjură noroiul și toamna. „Nu putea să mai ție soarele ? În alți ani și în decembrie era ca primăvara !"

La combinat trebui să-și pună cizmele de cauciuc ; deși nu începuse propriu-zis sezonul de ploi, roțile mari și grele ale vehiculelor transformaseră pămîntul într-o ciulama. Se ridicaseră piloni de beton, se puneau temelii, betonierele își învîrteau gurile rotunde uruind înfundat, din cînd în cînd își încrucișau drumul plescăind zgomotos basculantele, stropind hainele de doc ale lucrătorilor ce nu se fereau, înfundîndu-și la rîndu-le cizmele largi, clămpănind, în clisa subțiată, pe schelării metalice stăteau suspendați sudorii cu ochelari de motocicliști sub căștile de carton presat sau de tinichea, încrețite, făcînd să țîșnească jerbe de scîntei, cîteva macarale plimbau pe deasupra panouri prefabricate... Panorama își estompa contururile în aburul cenușiu al toamnei, ca și cînd ar fi fost plăsmuită pe fundul unei ape sau în pîcla tulbure a unui vis. Se opriră la barăcile îngrămădite în defileul strîmt, loc adăpostit, ales chiar de Suru, unde se afla și sediul direcțiunii. Înainte de a intra în birouri, Cornea îl convinse să treacă pe la cantină, amintindu-i de reclamațiile ce se înmulțiseră în ultimul timp. Tocmai se pregătea cina. Veni

directorul administrativ, directorul general al şantierului, organizatorul de partid. Se aduseră ca justificare greutăţi de aprovizionare, transporturile nesosite la timp etc., şi întrucît Suru admise motivaţiile, se spuse că alocaţia s-a dovedit prea mică şi se avansă o cifră de majorare a fondurilor. Suru se aprinse : „Fonduri, ca să aibă magazinerii şi bucătarii de unde fura mai bine ?" Vroiau să-l chiorască ? Neajunsurile erau, după părerea lui, rezultatul sustragerilor. Indică să se constituie imediat o echipă de control obştesc. Nu admise sub nici un motiv că alocaţia ar fi neîndestulătoare. Doar în vară fondurile ajunseseră foarte bine. Tună şi fulgeră din nou împotriva administraţiei corupte şi irresponsabile, cerînd ca în zece zile situaţia să se schimbe radical. După aceea intră în aşa-zisa sală de şedinţe, unde se adunau dimineaţa şi seara cadrele tehnice şi de conducere. Se apropia ora întrunirii obişnuite. Suru îl puse în temă pe directorul general cu acţiunea pornită, dojenindu-l că nu se gîndise el la această soluţie. Directorul general şi ajutoarele sale, dealtfel oameni destoinici, tăceau cam sceptici, ceea ce Suru sesiză şi atacă chestiunea concepţiei unei adevărate conduceri de şantier. Cînd viaţa cere, cînd lucrarea stagnează nu mai faci caz de diviziunea muncii şi celelalte, pui mîna şi rezolvi problemele cu forţe proprii. Între timp se adunaseră şefii de sectoare şi, fără nici o tranziţie, reluă expozeul făcut directorului general, insistînd asupra obligaţiei lor de a rezolva problemele şi combătînd tendinţa de a se cere tot timpul fonduri suplimentare. E uşor să ceri, dar de unde ? Mijloacele sînt limitate, drămuite, ori dacă fiecare vrea mai mult ce se întîmplă ? Să se facă apel la oameni, la conştiinţa lor socialistă, să se creeze o puternică atmosferă de întrecere între echipe, brigăzi, între lucrători, să se ia atitudine împotriva celor ce risipesc, chiulesc, sau lucrează de mîntuială, să se aplice sancţiuni. Prin munca politică de la om la om să se explice rostul construcţiei, importanţa ei. Vede figuri blazate printre cei de faţă. „Există pericolul unei influenţe tehnocrate. Noi nu sîntem miliardari capitalişti, nici profesionişti ce-şi închiriază forţa de muncă, nu lucrăm pentru

exploatatori, ci pentru popor. Avem nevoie de constructori entuziaşti, conştienţi de misiunea lor." Le vorbi cu un amestec de indîrjire şi năduf, nemulţumit de pasivitatea pe care singur le-o atribuise, închipuindu-şi că o citeşte pe feţele lor, în realitate obosite, reflectînd hărţuiala unei zile grele, la fel ca toate celelalte, dealtfel, cu sute de probleme complicate, unele insolubile. Îşi propusese să-i scoată din ţîţîni, să-i mobilizeze, să facă agitaţie, să le dea aripi.

Urmărindu-l în tot ceea ce făcuse şi spusese, de la prima oră a zilei, începînd cu sentimentul de încredere şi invidie admirativă faţă de uluitoarea putere de muncă, de gîndire, de întreprindere a lui Suru, Cernea trecuse, succesiv, printr-o serie de impresii, judecăţi şi atitudini contradictorii privitoare la primul secretar. În ciorovăiala de la viitoarea carieră de balast, în felul cum abordase problemele organizatorice şi de ordin material, întrevăzuse realismul practic al conducătorului operativ, în stare să găsească ieşiri ad-hoc, să contracareze rezistenţa rutinieră, conservatoare, recunoscînd că el n-ar fi putut ţine piept avalanşei de obiecţii, rezerve, contraargumente, că s-ar fi încurcat, ar fi cedat sau ar fi aminat, poate chiar ar fi renunţat să ducă acţiunea mai departe. Paralel se strecurase în el un început de dezacord. Pe moment se contamina de optimismul cu care Suru trasa modalităţile de cazare, de transport, de pregătire a masei oamenilor, dar ascultîndu-i şi pe ceilalţi, şi gîndindu-se mai bine, realiza că problemele erau expediate uşuratic, superficial, răspunsurile avînd caracterul unor improvizaţii fără nici o bază. Se răzgîndea din nou : nu, nu era Suru acest gen de om, nu se hazarda el în indicaţii negîndite ; replicile de împotrivire fuseseră fără îndoială prevăzute, venise pregătit. Ceea ce aducea în plus, spontan, era convingerea demonstraţiei, pasiunea, tonul sigur, arta de a cuceri partea opusă, sau măcar de a o neutraliza, punînd-o în încurcătură, făcînd-o să şovăie. Cernea cădea şi el victimă acestui talent, acestei puteri de influenţare, vrăjitoriei lui Suru. Se dezmeticea.

ca şi ceilalţi probabil, dar prea tîrziu, după ce hotărîrea fusese luată, cu asentimentul lui, al lor. Întrevăzuse, pînă la urmă, tendinţa netă a lui Suru de a se îndepărta de ceea ce s-ar fi putut numi, cu un termen de compromis, prejudecăţi umaniste. Suru miza clar, lucid, ferm, pe sacrificiu. Mai remarcase această propensiune... ? era ceva nou ? Greu de spus... oricum pentru prima dată pipăia lucrul pe viu, într-o împrejurare tipică, elocventă. Se creaseră greutăţi în construcţie, apăruse o necesitate presantă. Altul în locul lui ar fi continuat să alerge de la Ana la Caiafa, sau ar fi încrucişat braţele şi ar fi spus : „n-am ce face, aştept, întrerup pînă mi s-o da". Dar el nu vroia nici să se bată cu morile de vînt, nici să se plece în faţa fatalităţii. Se hotărîse să acţioneze pe cont propriu. Ceea ce-l frîna era însă lipsa mijloacelor. Şi atunci singurul lucru la care putea recurge era factorul om. Şi iată, nu pregeta să facă acest lucru. Factorul om trebuia să salveze situaţia cu orice preţ, cu preţul privaţiunilor, al unei munci crîncene, sub cerul liber, în ploaie, dormind în frig, pe apucate, dispensîndu-se de cele mai elementare condiţii higienice, mîncînd dumnezeu ştie ce, fără nici un cîştig suplimentar, sau cu unul simbolic. În asta consta, după Cernea, azvîrlirea peste bord a prejudecăţilor umaniste. Urmase vizita la cantină, unde se făcuse că nu crede că alocaţia e neîndestulătoare, aruncînd toată vina pe proasta gospodărire, agitînd ipoteza necinstei, dînd-o drept certitudine ; în sfîrşit, accentul pus la consfătuire pe mobilizarea forţei de muncă, pe folosirea ei mai intensivă, ca şi pe latura coercitivă. Se afla acum, seara tîrziu, în cabinetul lui Suru, singur, aşteptîndu-l să se întoarcă din baie unde se dusese să-şi schimbe cizmele şi să se spele pe mîini. Va să zică se conturase clar acest lucru pe care nu-l sesizase la timp, căruia nu-i dăduse atenţie pînă atunci, sau nu-l înţelesese în esenţa lui. Trebuia neapărat să stea de vorbă cu Suru despre asta. Era o tactică pasageră, impusă de împrejurări, sau devenise o linie de conduită permanentă, o concepţie, şi dacă da, de ce ? ce-l adusese aici ? cum o justifica el, cum şi-o susţinea principial ? Cînd Suru reveni în birou, înviorat de apa

rece și de prosopul aspru cu care se frecase pe obraz, dispus să încerce un bilanț al zilei și o schiță a ce trebuia făcut mîine. Cernea îl atacă direct : „Manole, te rog și eu să-mi lămurești un lucru, dar așa, în afară de program, ca o consultație să zicem." „Ei, zîmbi Suru, trage-i !" „Tu crezi sincer și serios că în construcția economică poți să te bazezi numai pe... sau, să zicem, în primul rînd... pe conștiință ?" „Ei, cum numai pe... ? dar ce oamenii lucrează gratis ?" „Nu lucrează gratis, dar tu le ceri mai mult decît îi plătești. Mai multul ăsta în ce cont îl pui, nu al conștiinței ?" „Cum le cer mai mult ? Le cer să-și facă datoria cu răspundere. Și pe urmă, le cer să lucreze pentru mine ? Ca să mă îmbogățesc eu ? sau tu ? Tot ce le pretind să facă, fac pentru ei. Înțelegerea acestui lucru, da, este conștiință." „Tu definești corect conștiința, Manole. Dar principiul socialist de retribuție nu spune «de la fiecare după conștiință, fiecăruia, să zicem, după... posibilități»" „Ei, asta e ! dar noi spunem tuturor, deschis : fraților, nu putem da mai mult decît avem ! Munciți cu rîvnă să avem mai mult și o să primiți mai mult ! E limpede." Suru se așezase pe scaunul lui de la masa de ședințe, răsucit spre Cernea, rezemat în cot, ținîndu-și bărbia în palmă. „Dar ce-ți veni ție să mă întrebi chestiile astea... Și, deodată, cu sarcasm : Așa ceva noi lămurim la cercurile politice ale organizațiilor de bază." „Manole, crezi că conștiința poate fi forțată ?" întrebă liniștit Cernea, nedînd nici o atenție înțepăturii. „Frate, eu nu spun că e ușor ce facem noi. E greu al dracului și nici nu putem afirma că după ce trecem hopul ăsta o să ne odihnim. Vom avea mult de tras. Așa că, să fim realiști." „Nu mi-ai răspuns la întrebare." „Ei, ce vrei să-ți spun ? o mai forțăm dacă e leneșă. Ce să facem ? Tu ce-ai vrea, ca pentru fiecare mișcare în plus cerută omului, să mă scurm în buzunar și să-i mai dau doi lei ? De unde, dacă n-am ? Dacă aș avea i-aș da. Cînd o să am o să-i dau. Dar ca să prindem chiag, trebuie să punem osul." „Dacă toți săpătorii de azi și toți constructorii și ce mai sînt... ar fi prim-secretari de județ, ar fi simplu. Dar vezi că nu sînt. Și dacă tu-i pui să muncească în

ploaie și să doarmă în frig, mîncînd pe apucate, și spunîndu-le că n-ai leii ăia în buzunar, și că să îndure pe gratis dacă vor să se îmbogățească, crezi că o să te iubească, sau o să te înjure ? Crezi că nu poate să le treacă prin cap întrebarea : de ce nu vii tu în locul nostru, dacă ai o conștiință așa de mare ? Cu atît ... i mult cu cît ai și salariu mare ?" „Parcă asta e problema ? Mă duc să sap, cum să nu mă duc. Dar nu pot să fiu peste tot unde se sapă în județul ăsta. Și-atunci tot n-am făcut nimic." „Sigur că da, nu asta e problema, să te duci tu să dai exemplu. Problema e să nu ne închipuim că ăla care o să scoată la noapte balast și o să-l încarce, o să se prăpădească de entuziasm. Iar dacă n-ai bani să-l cointeresezi, ca să facă treabă de bunăvoie, din interesul lui, de ce-l trimiți ? Nu scrie nicăieri că trebuie să ceri oamenilor să facă sacrificii. Erou e numai ăla care se sacrifică din proprie inițiativă, evident în timp de pace... La război e altceva, dar noi nu sîntem în timp de război." „Iote-te domnule, nu scrie nicăieri... ! Asta e bună. Păi cum mama dracului să ridicăm noi colosul ăsta ? corcolindu-ne unii cu alții ? Tu nu vezi cîte probleme apar, de te doare capul ? Ce să facem, să așteptăm vremuri mai bune ? să spunem să vie alții să ni le rezolve ? să nu mișcăm un deget pînă nu ni se asigură condiții cum scrie la carte ? hotel, restaurant, autobuz și toate celelalte ? Ei drăcia dracu ! Ce sîntem noi, trade-union ?" Se ridică și se duse la birou, răscolind prin hîrtii, căutînd ceva. Era un gest mecanic, pentru că uită repede de ce se afla acolo și plecă, îndreptîndu-se spre celălalt capăt al mesei de ședințe și rămînînd în picioare, cu fața spre Cernea : „Înțeleg foarte bine ce vrei tu să spui, nu sînt tîmpit. Dar asta nu se poate : între comoditatea lui «nea cutare», hai să nu zic comoditate, ci tihnă, chit că acest «nea cutare» nu e unul, nu sînt nici doi... și interesul general, eu aleg, tovarășe, în mod premeditat, deplin conștient și fără nici un echivoc, interesul general. Înțelegi ?" „Înțeleg, Manole, replică moale Cernea, că nu sînt nici eu tîmpit." Se străduia să mențină discuția într-o tonalitate mai abstractă, de idee ge-

nerală, s-o ferească de exemplificări, şi mai ales de patimă. „Înţeleg, dar omul... omul unde se situează în această ecuaţie ? Omul, precizez, nu... nea cutare." „Omul este principalul beneficiar al progresului social, declamă Suru. Credeam că asta se înţelege de la sine. De ce construim... de florile mărului ? Nu pentru om ? Tovarăşuu... ideolog... păi, cum stăm cu teoria ? Ia mai pune mîna pe..." „Prea-mi vorbeşti ca din carte, Manole. Evident, un factor politic de răspundere va pune oricînd şi oriunde, pe primul plan, interesul general. Dar există o contradicţie între progres şi grija faţă de om ? Acestea sînt, după tine, noţiuni antinomice ?" „Desparţi omul de societate ? se miră Suru. Te ocupi de ics, de igrec, nu de colectivitatea umană ? Păi aşa, dragă, nu ajungi nicăieri, o să găseşti totdeauna un ics cu o situaţie deosebită. Nu cazurile particulare interesează într-o revoluţie, ci masa, societatea. Eu pentru societate lucrez, şi, firesţe, implicit pentru icsul tău. Nu invers, nu pornind de la ics..." „Umanitatea, Manole, nu poate fi slujită decît prin om. Dacă o concepi abstract, ajungi să-i sacrifici omul. Ori, jertfirea omului pe altarul umanităţii o întîlnim în societatea antagonică, cînd omul înaintat îşi asuma o funcţie misionară, izbindu-se inerent de interese egoiste de clasă... cînd se ridică, deci, pentru cei mulţi împotriva celor puţini. Iar tu acuma vii şi susţii că vrei să oferi omului progres, dar indirect, prin intermediul umanităţii, cerîndu-i în acelaşi timp să suporte orice pentru cauza acestei umanităţi. Nu e cam sucită teoria ta ?" „Fiindcă o sucesţi tu... în fond e foarte simplu. Fiecare trebuie să lucreze pentru toţi, căci trăim într-o societate a egalităţii. Dar nu numai unul lucrează pentru toţi, toţi lucrează pentru toţi. Icsul tău beneficiază ca şi igrecul, ca şi oricare." „În esenţă, conveni Cernea, judecata ta e justă. Are un singur defect... că se proiectează în perspectivă, vede conturul progresului la modul general. Societatea, umanitatea, pot trăi în perspectivă, dar omul concret, nu, pentru că existenţa lui e limitată, nu numai istoriceşte, ci biologic. Viaţa lui e scurtă şi el trebuie să

simtă nemijlocit efectele progresului pentru care trudește. Altfel nici nu poate înțelege noțiunea de progres și, pînă la urmă, nici cărui scop îi consacră neodihna, însăși viața. Omul, icsul cum îi zici tu, măsoară progresul prin încorporarea lui directă în nivelul și calitatea vieții. Și nu pot fi nici partizanul ideii că individul este un instrument, repet instrument, pentru prosperitatea colectivității. Cred că nici un scop, oricît ar fi de frumos definit, de răsunător, nu poate justifica mijloace de natură să dăuneze omului, icsului, să-l constrîngă la privațiuni, să-l lezeze, să-i producă nefericire. Cu excepția cazurilor fortuite, cum spuneam adineauri, adică războiul, calamitățile naturale, lucruri de felul acesta. Și eu văd, ca tine, conturul general al progresului, perspectiva lui, dar mă înspăimînt la ideea că trebuie plătit cu prețul suferinței omului, al sacrificiului, ca linie de conduită, adoptată premeditat, conștient și fără echivoc, cum ziceai adineauri. Dreptatea socială nu cred că poate fi concepută decît realizîndu-se la scara individuală. Dar... noi plecasem de la altceva... de la entuziasm, de la conștiință, ca mobil principal al sporirii efortului, al acceptării unor condiții precare, și ajunsesem la concluzia..." „Măi Vlade, abia acum îmi dau eu seama de ce ai cerut tu să vii în județul ăsta și să lucrezi cu mine. Într-un fel ți-ai făcut bine socoteala, ai fost deștept. Suru se așezase, întinzîndu-și picioarele sub masă, cu mîinile în buzunar și cu capul răsturnat pe spetează scaunului. Se mai destinsese, sau dimpotrivă, îl răpusese oboseala și se plictisise. Păi care altul ți-ar fi înghițit ție atîtea bazaconii, toată mania asta filosofardă. Cine și-ar fi pierdut timpul să-ți urmărească încîlceala asta așa-zis teoretică... ba să-ți mai și răspundă, să-ți servească explicații. Dă-ți și tu seama... Demult te-ar fi trimis la plimbare... Zău, nici de catedră nu erai bun, că le puneai ălora mințile pe bigudiuri, vorba fiică-mii, a Nanci. Dar la vîrsta asta, te înțeleg și pe tine, e greu să te mai schimbi... sapa și lopata. Însă alege-ți și tu, dracu, zile mai ușoare pentru consultații de-astea, că acuma sîntem amîndoi rupți. Și ca să terminăm, ba-

gă-ţi şi tu în cap, nu există decît trei feluri de a pune lumea la treabă : cu bani, cu forţa, sau, cum zici tu, cu entuziasm. Banii nu ne scot afară din casă, deşi am asigurat celor mulţi o viaţă decentă şi deşi, în limitele posibilităţilor, aplicăm principiul cointeresării. La forţă am renunţat, a compromis-o de tot «marele corifeu» cum îi spui tu. În aceste condiţii, într-o ţară ca a noastră, elanul revoluţionar trebuie să joace, şi va juca încă mult timp, un rol important în construcţia socialismului. Dacă eşti conducător, trebuie să fii şi agitator, tovarăşe Cernea. Cam asta e chestia. Restul sînt baliverne. De ce nu te apuci tu să scrii poezii... ?" Îi pufni rîsul şi se ridică. Ilaritatea lui nu prea avea legătură cu ceea ce spunea, poate era o manifestare nervoasă, efectul oboselii, sau poate se gîndise la altceva. „Hai să mai mergem şi noi pe la casele noastre. Ai maşină ? Bine, la revedere." Dar, după ce îi strînse mîna şi se îndreptă spre birou, se întoarse şi, rămînînd locului, adăugă morocănos, fără nici un interes. „Nu ţi-am spus... a venit tovarăşa aceea la mine, tovarăşa Paica. Mi-a cerut audienţă. Te rog eu... mai răreşte vizitele. Ţine seama de oameni. Nu oricine înţelege finesuri de-astea... Ca să fiu sincer, nici eu... dar..." Se întoarse din nou şi se duse la birou, dîndu-i lui Cernea să înţeleagă că nu aşteaptă nici un răspuns. Cernea rămăsese însă locului şi Suru simţi primejdia unei noi lungi, penibile, epuizante şi zadarnice înfruntări şi, ca să evite, se răsuci brusc, vioi ca o zvîrlugă şi făcu un semn cu mîna care ar fi vrut, cumva, să însemne : „lasă... lasă acuma... e cam ce-ţi închipui singur... n-are nici un rost s-o luăm de la început... să tăiem firul în patru". Înseninndu-se, adăugă cu o însufleţire cam mimată : „Apropo, ştii noutatea ? O să-l avem oaspete pe Virgil. Nu aşa, pentru o zi-două. Îşi face teza de doctorat şi închipuie-ţi, şi-a ales ca temă combinatul nostru. Mare cinste, nu ? şi rîse zeflemitor. Să vedem unde-l cazăm, că vine şi cu... cu Marta... La hotelul nostru. Dar mai e timp".

„La această dată, conform planului, trebuia să avem gata trei secții, nu două, iar după angajamentul nostru și a patra trebuia să fie spre sfîrșit. Și atunci ? Să ne convingem unii pe alții că situația e, totuși, mulțumitoare ? Nu pot fi de acord cu felul cum au vorbit unii tovarăși aici. Domnește o tendință de autoliniștire, că s-a muncit... că s-a realizat... că în pofida unor serioase dificultăți obiective noi am reușit să... Ce mai, victorii pe toate fronturile ! Nu ne punem și cîte o coroniță cu lauri să defilăm prin oraș ? Nu, tovarăși, trebuie să spunem deschis : am rămas în urmă ! Am muncit prost, nu ne-am atins obiectivul, aceasta e realitatea. Trebuie să privim lucrurile în față și să tragem concluzii, ca să știm ce avem de făcut. Adevărul e că nu avem încă o organizare corespunzătoare pe șantier. La cadrele de conducere se manifestă nehotărîre, ezitare, bîlbîială, imprecizie și lipsă de promptitudine în adoptarea deciziilor, în acțiuni. Utilajele nu sînt folosite cum trebuie, forța de muncă nici atît, e indisciplină, dezordine. Dacă nu luăm măsuri energice nu ne putem îndeplini sarcina de partid, nu ne onorăm angajamentul, ne facem de rușine. Mai cinstit e, dacă nu ne simțim capabili, să spunem sincer, să vie alții în locul nostru. Și la cadrele noastre e o stare de moleșeală, de toleranță... sînt tovarăși care parcă umblă cu capul în sac... să fiu scuzat, dar nu mă pot exprima altfel. Nici activitatea politică nu merge cum trebuie, nici gazeta județeană. Trebuie schimbat stilul de muncă radical. Realmente, să facem o cotitură... Nu se poate... pe șantier avem de-a face cu tot felul de oameni, cu diferite stări de spirit și mentalități, unele extrem de înapoiate. Nu ne putem resemna, privindu-le ca pe niște fatalități. Trebuie să imprimăm acolo un spirit nou, de luptă, de mobilizare. Dar pentru asta trebuie să ne luăm noi „hamul și praștia", cum se spune. Nu ne mai putem permite nici un răgaz. Zi și noapte... asta e situația. Ca pe front ! Fiecare să se considere în linia întîia, înțelegînd că de el depinde înaintarea într-un sector, înfrîngerea inamicului și cucerirea unei cote. Inamic în sens de greutăți, de impedimente, de factori de frînă

— caută el să mai nuanțeze lucrurile, dîndu-și seama că înverșunarea, dorința de a dramatiza și convinge, îl duseseră cam departe —, dar și de indivizi care se situează, într-un fel sau altul, pe poziții dăunătoare construcției", nu se îndură să nu adauge, știind în forul lui interior că bătălia se duce în esență între oameni.

Suru izbise, în timpul plenarei, fără milă, în dreapta și în stînga. Forțase cadrele de răspundere să explice, să dea socoteală, ceruse cîtorva să-și prezinte demisia, îi amenințase pe alții cu destituirea. Își făcuse toate calculele. Știa că dacă nu pune acum piciorul în prag și dă impresia că „înghite", că se complace, scapă hățurile și totul e pierdut. Nu se înregistrase ritmul pe care contase, asta era. Fuseseră, desigur, și cauze obiective și cei mai mulți se agățaseră de ele, dar el îi făcuse să le piară cheful. Știa că a accepta justificările înseamnă a rămîne blocat, legat de mîini și de picioare. „Lasă obiectivele... ce-ai făcut tu, personal, în ce constă răspunderea ta proprie ?" Acum, trăgînd concluziile ședinței, stabilea strategia. Rămînerea în urmă trebuia recuperată în cîteva luni. Altfel nu se putea crea marja pentru depășire, pentru realizarea angajamentului. Altfel se compromiteau. Doar se știa sus, scrisese și presa, toți ochii erau ațintiți asupra lor. Cum puteau să rateze ?... Ce-o să se spună : niște lăudăroși, niște fanfaroni... ! Se hotărîse să strîngă șurubul. „Bag eu dracii în voi, își spunea în timpul ședinței, vă fac eu să jucați tontoroiul. Sînt greutăți ? Cele mai mari greutăți o să le aveți cu mine, nu cu ăia de pe șantier... să vă alegeți !" Era absolut convins că existau mari rezerve nefolosite, că unele cadre de conducere manifestă slăbiciune, cedează, îngăduie, nu țin piept stihiei de pe șantier, pe care o simțea, o vedea, socotind-o primejdia numărul unu. El își reprezenta construcția șantierului ca o luptă pe viață și pe moarte între două forțe opuse. Pe de o parte conducerea, ca forță propulsoare — pe de alta, masa amorfă, refractară, inclinată spre tergiversare, insensibilă la ritm, la termene, la angajamente și așa mai departe. Problema se punea : „care pe care".

De aceea mustruluia cadrele, supărat că nu fuseseră în ofensivă şi pierduseră teren, periclitînd realizarea ţelului. Le arunca din nou în luptă, propunîndu-şi să nu le mai scape din ochi, forţîndu-le să învingă, să cîştige bătălia pe toate fronturile.

Cînd ieşi din şedinţă, roşu la faţă, încă sub tensiunea voinţei pe care fusese nevoit să o pună în joc pentru a încinge şi electriza spiritele, avu surpriza să-l găsească în anticamera cabinetului, aşteptîndu-l răbdător, răsfoind reviste, sorbind din cafea şi fumînd tacticos, pe Virgil. Se îmbrăţişară. „Bine mă, mă faci să te aştept... Oof, belfer de catedră... Barem, acum ai venit să rămîi ? Sau... tot aşa, izmană pe călător ? Hai înăuntru." Virgil rîdea bine dispus, şi, i se păru lui Suru, cu un accent nou, de superioritate, sau cam aşa ceva. Se aşezară şi Suru îşi privi fiul. „Te-ai emancipat, ai ? Parcă nu fumai. Dealtfel, nu ne-am văzut de multişor. Dinainte de a te însura ?" O nu, îl contrazise Virgil, s-au mai văzut, se preface el că a uitat. Nu l-a vizitat la Bucureşti de vreo două ori, cu ocazia unor plenare ? e drept, grăbit, în fugă, de-abia schimbînd cîteva cuvinte. În ce-l priveşte, i-a telefonat de atîtea ori, dar prinzîndu-l mereu între două şedinţe, sau cu un minut înainte de a pleca pe teren, la nu ştiu ce obiectiv urgent. Suru întrezărea o uşoară notă de ironie în aceste repetate referiri la veşnica lui grabă. „Şi, ai venit cu nevasta ?" Evident, îşi adusese şi soţia, aşa cum îl înştiinţase. Pe Marta o lăsase la maică-sa, nerăbdătoare totuşi să se instaleze la hotelul judeţenei. Suru vru să cunoască amănunte despre lucrarea de doctorat. *„Managementul în fazele de construcţie şi exploatare"* — aceasta era tema, implicînd cercetarea aspectelor de organizare, metodă, concept. Raportul cu noua forţă de muncă îl interesa cu deosebire, adaptarea şi integrarea ei în atmosfera industriei, calificarea, închegarea în colectivitate. După ce-l ascultă cu luare aminte, Suru îşi mărturisi rezervele : nu-i prea putea oferi elemente pentru analiză. Aveau gata doar două secţii, de fapt fabrici, ţinînd seama de proporţiile şi cifrele lor de producţie, dar nici acestea nu funcţionau, abia se constitu-

iau embrioanele colectivelor... Virgil nu se arătă îngrijorat. Oricum, n-avea să elaboreze dintr-o dată lucrarea. Acum cerceta un aspect, mai tîrziu altul. Putea să mai vină o dată. Asta îi şi convenea, avea posibilitatea să urmărească, să fotografieze procesul, ceva de-a gata nu ar fi răspuns interesului său. Ţinea însă mult să aibă o discuţie prealabilă, de principiu, cu taică-su, înainte de a trece la treabă, spera că-i va putea rezerva puţin timp. Ulterior, pe etape, o să-l consulte de asemenea. Suru ar mai fi avut treburi, dar se gîndi că nu se putea să nu onoreze tînăra pereche.

O găsiră pe Peluţa la bucătărie, secondată de Nana, în mare dirdoră. Din baie se auzea jetul duşului sub care se înviora, după drum, Marta. Toaleta ei dură îndeajuns pentru a permite aşezarea mesei. Cînd apăru, strălucind de curăţenie, tinereţe şi feminitate, Marta îl salută pe Suru cu cea mai slobodă familiaritate, îngăduindu-şi să-l sărute pe obraz, punîndu-i mîinile pe umeri, ca şi cînd ar fi fost propriul ei tată. Mirosul proaspăt al femeii, parfumul discret, de bună calitate, gestul intempestiv, liber şi natural, îl intimidară pe Suru. Se schimbase de cînd n-o mai văzuse, dealtfel, totdeauna, în fugă. O găsea atrăgătoare, emanînd o puternică vitalitate, şi aceasta pe fondul unei... aici părea să fie schimbarea, unei stăpîniri de sine, ce-i stătea bine în contrast cu aerul impertinent şi superficial ce-l indispusese în întîlnirile anterioare. Tresări încurcat, cînd, întrebîndu-l ceva, ea îi spuse „tată". Suru vru să toarne ţuică în păhărele, dar Marta îl opri, reţinîndu-i mîna cu un gest gingaş dar voluntar şi scoase din geamantan o sticlă de whisky. Nu aveau gheaţă, Peluţa nu ţinea tăviţele pentru cuburi în frigider, le şi pierduse, dar Marta nu se formaliză. Se aşezară cu paharele în mîini ca să savureze licoarea „ce nu se dă peste cap", cum îi informă bucureşteanca, nu fără ca Nana să ricaneze, replicînd că „asta ştie şi un prost" şi că la ei pe şantier, unde se aflau şi specialişti străini, „porcărie de asta beau şi ţăpinarii". Peluţa o mustră din priviri şi chiar o dădu la o parte,

cu un gest voit brutal, pe motiv „că-i lua vederea", dar Marta rîse şi se tolăni pe genunchii lui Virgil, încolăcindu-i gîtul cu braţul şi lipindu-şi obrazul de al lui. Suru înregistră acest gest cu o uşoară încruntare, dar Virgil nu păru deloc stînjenit, dimpotrivă, o sărută pe colţul gurii şi bău din paharul ei. Suru, în pofida recomandărilor, aruncă pe gît dintr-o dată conţinutul paharului, ridicîndu-se şi invitînd toată lumea la masă, evident pentru a forţa întreruperea idilei. Dealtfel şi Nana le întorsese celor doi spatele, destul de neprotocolar şi cu o exagerată mină de dezgust. Ei însă, fie că nu observau mărunţele reacţii dezaprobatoare, fie că erau total insensibili la ele, îşi continuară jocul, trecîndu-şi unul altuia ţigara aprinsă. Doar Peluţa îi privea cu un surîs ce reverbera o involuntară şi inconştientă nostalgie, ca o domnişoară bătrînă în întunericul sălii de cinematograf, în faţa scenelor amoroase. În timpul mesei, Marta se interesă de posibilităţile de distracţie oferite de oraş şi de împrejurimi. Peluţa îi propuse nişte locuri frumoase, desigur nu ca în zonele turistice amenajate, dar pentru recreere, minunate. Nana îşi începă iar cumnata, după cum se vedea departe de a-i fi simpatică, atrăgînd atenţia maică-sii că nu înţelesese bine, nu de recreere în natură era vorba, ci de alt fel de distracţii, poate de dans. Marta scoase o uşoară exclamaţie de plăcere şi recunoscu că, într-adevăr, şi de dans era vorba, adora dansul, şi o rugă pe Nana, bătînd într-un anumit fel, cu complicitate, din pleoape, să-i spună ce şanse existau. Aflînd de seratele de muzică „rock" de la liceu, se interesă în mod serios în ce zile se ţineau. Masa se consumă în ciripitul însurăţeilor, în intervenţiile naive şi exclamaţiile duioase ale Peluţei, în tăcerea granitică a lui Suru şi în strădaniile Nanei de a-şi jigni cumnata. Marta se scuză că e nerăbdătoare să se instaleze, sărută din nou pe toată lumea pe obraji, inclusiv pe socrul ei, îşi luă soţul de braţ şi, urcîndu-se graţios în maşina chemată de Suru, le făcu visătoare un gest de adio.

În zilele următoare Suru se afundă în muncă, în bătălia combinatului, cu o încleştare ce băgă în sperieţi întregul activ.

Răsturnă orice noțiune de orar, de zi și de noapte, de activitate și odihnă, de somn, de pauză, de respirație chiar. Nimeni nu rămase în afara fierberii ce topea și elimina ca într-un furnal, orice inerție, rezervă, tendință centrifugă ; nimeni nu scăpă acestui taifun în care se transformase voința lui Suru dezlănțuită înfricoșător, tîrînd după sine, pînă la ultima picătură, și energia celorlalți. Se mută practic la sediu și nopți în șir nu mai dădu pe acasă. Instituî reguli draconice. Dimineața la ora șase primea rapoartele responsabililor de sectoare, scrise sau verbale, după importanță și urgență. Prima parte a zilei și-o consacra tratativelor telefonice, îndelungi și anevoioase, pentru materiale, utilaje, materii prime, oameni, ordonanțarea de plăți, sunînd fără întrerupere ministere, județe, centrale, întreprinderi, insistînd, revenind, implorînd, amenințînd, recurgînd la toată gama argumentelor posibile pentru a desțeleni o situație, a preîntîmpina blocarea sau încîlcirea alteia, a căpăta prioritate la un furnizor, și el hărțuit, sfîșiat, a determina pe altul să renunțe în favoarea lui, acela mai putînd să aștepte, în timp ce el... În același timp chema oamenii, le semna delegații și-i trimitea să stea la rînd, să se strecoare, să pătrundă, să găsească momentul propice pentru a o lua altora înainte, să promită, să facă ce or ști numai să rezolve, să vină cu marfa sau măcar cu actele semnate de cine trebuia. După-amiezile și le petrecea pe șantier, trecînd de la un sector la altul, de la o echipă la alta, măsurînd cît se mai lucrase în 24 de ore, cu cît se mai avansase, cît mai rămînea de făcut, împărțind treaba pe zile, pe ore, pe oameni, stabilind noi date, impunînd termene tot mai scurte. Aduna lucrătorii, șefii mai mici și mai mari și-i fulgera, scormonea pînă afla cine a imobilizat o treabă, cine nu și-a făcut datoria, interogîndu-i pe loc, scoțînd și mațele din ei, făcîndu-i de trei parale, încît aceia deci' că nu cădeau în genunchi să-i ierte, jurînd pe toți sfinții că vor recupera chiar în noaptea respectivă. Verifica toate graficele de lucru, suspectîndu-i din principiu pe ingineri că nu țin seama de posibilitățile reale, că nu iau în calcul

folosirea maximă a mijloacelor. Participa la ședințele de comandament, depista locuri înguste și puncte moarte, stabilea prioritățile pentru a doua zi, redistribuiri de forțe. Se muncea în trei schimburi, dar împuterniciții din activul județean trebuiau să fie la posturi tot timpul. Nu-l interesa cînd se odihnesc, cînd mănîncă, dacă se întîmpla să nu-i găsească le punea în cîrcă toate neregulile și întîrzierile, amintindu-le că vor da socoteală cu carnetul de partid. Traversa platforma de la un cap la altul, în cruciș și în curmeziș, avid să bată cu piciorul lui tot pămîntul, să ciocănească și să pipăie cu degetele lui fiecare pilon, perete sau mașină. Nu-i scăpa nimic, cunoștea fiecare palmă de teren, orice stivă de material, orice macara nouă. Tîrziu, seara, se ducea la sediu, lăsînd peste tot vorbă să fie căutat, sunat, informat pentru orice ar fi survenit mai deosebit. Într-o zi fu acostat pe șantier de președinta femeilor. Înțepată, gureșă, activista îi tot trăgea : „Vedeți că a venit primăvara ? Miroase în aer, nu simțiți ? S-au umflat mugurii..." Dar el o privea absent, grăbit, spunîndu-i automat ca atîtor altora în ziua aceea și în fiecare zi : „Bine, bine... de acord... de acord..." și îi întinse mîna în semn că a terminat, că poate să-și vadă de treabă și femeia înțelese că n-a priceput nimic, nu vedea nici o primăvară și nici nu-l interesa. „Auzi de ce-i arde ăsteia, de primăvară, mormăi Suru îndepărtîndu-se, fi-ți-ar primăvara a dracului de nebună. Țara arde și baba se piaptănă."

Abia după vreo săptămînă reuși Virgil să-l prindă, pentru convorbirea promisă, pe taică-său. „Te-am pîndit, rîse, ți-am studiat programul, toate mișcările, altfel puteam să aștept mult și bine. M-am vîrît într-o crăpătură, după cum vezi, între șantier și rapoartele de seară. Lasă că-ți face bine o mică șuetă, te mai relaxezi. Marilor manageri chiar li se recomandă discuții libere." Manole îl privi oblu : „Te-ai făcut mucalit, măi Virgile... Te-ai cam șmecherit. Din cînd în cînd nu e rău... dar

te încurcă la treabă. Ei, să auzim... Bei o cafea... ? Sau să-ți dau un pahar de vin bun ? Dacă n-ai mîncat poate cerem ceva". Nu, Virgil nu vroia nimic, nu mîncase, într-adevăr, dar îi aștepta Marta să iasă în oraș... O să se mire, dar descoperise un „mandatar" rămas ca prin minune, unul din ultimii mohicani, cu niște fripturi grozave, carmangerie proaspătă adusă seara de la abator, salată de varză acră cu untdelemn și piper, o grozăvie, vin țărănesc ușor, curat, și un acordeonist... ai, ai, un țigan dat dracului. Dacă n-ar ști că-l refuză, l-ar invita... Marta ar fi încîntată, ce mai surpriză i-ar face... și și-ar mai spăla și el creierul... Manole zîmbi indulgent, ca de o glumă copilărească. „Bă Virgile, tu ai vederi foarte largi, mă, îl ironiză, mi-am dat eu seama că te-ai emancipat, dar nu credeam că așa de mult... Lasă, deocamdată spălați-vă voi creierul... ca să fiți limpezi la minte..." și pe nebăgare de seamă privirea i se înăspri. Virgil se instală mai bine în fotoliu și, făcîndu-se că uită de mandatar și de carmangerie, intră în subiect : „Cred că ai fost informat... ți-am violat șantierul. Nu ? I-auzi... și eu care îmi închipuiam că știi «tot ce mișcă-n țara asta», vorba poetului. Mamă, ce duduială și tropăială pe-acolo... ca la război. Am cunoscut cîțiva oameni interesanți. Directorul, e o figură, nu ?" „Cine, Moraru ? Da, e un tehnician bun, nițel cam șters, nu i-ar fi stricat mai multă personalitate." „Știi că Moraru pictează ? I-am văzut acuarelele... o finețe ! Dealtfel vrusese să se înscrie la «belle arte» dar... știi cum sînt împrejurările..." Manole nu recepționă aluzia, iar informația nu-l epată. „Nu știam. Dar cum ai aflat ?" „Din vorbă în vorbă... Pe urmă l-am vizitat acasă... e un om foarte sociabil." „În condițiile astea, cu răspunderea pe care o are, lui îi arde de acuarele...?" „Și proiectanta șefă, fata aia brunetă, înaltă, subțire, tovarășa Sterescu, mi-a făcut o impresie foarte bună." „Stereasca își cunoaște meseria. Vorbește scurt, la obiect, nu bate cîmpii." „Ei, depinde cum o iei. Mie mi s-a părut că are o mulțime de idei interesante." „Ai fost și la asta acasă ?" „Ha, ha, nuuu...

deşi mi-am propus să i-o prezint Martei. E o companie agreabilă. Ştii că soţul ei lucrează la Bucureşti ? Fac naveta... cînd unul cînd altul." „Nu, dar de ce nu se mută ăla aici ?" „Cum să se mute, după ce se termină, ea trebuie să plece. Speră să intre la un institut de proiectări... Ştii ce e bărbată-su ? antrenor de tenis." „Mă, dar cum găseşti tu numai chisnovaţi de ăştia ?" „Ha, ha, ha, chisnovaţi ? Aşa sînt oamenii, tată... Fiecare e chisnovat în felul lui. Îmi face impresia însă că se cam pierd aici, pe şantier. Se pierd ca individualitate. Se uniformizează, se plafonează, sînt reduşi la roluri de instrumente anonime... de şuruburi. Aspectul acesta mă interesează din punctul de vedere al managementului. Adică ţelul organizării moderne a producţiei este punerea în valoare, la maximum posibil, a potenţialului individual. Se pare că nouă ne cam scapă principiul acesta, îl cam ignorăm. Crezi că din neatenţie ? Uite, aici ai putea să mă ajuţi..." „Nu înţeleg. Ce ne scapă ? Că ăla mîzgăleşte, sau că soţul proiectantei joacă tenis ? Ce-l împiedică pe Moraru să fie un bun director general ? Sau pe fata asta ? Fiecare cu funcţia lui, cu răspunderea lui." „Tată, se ridică Virgil, plimbîndu-se cu paşi uşor legănaţi prin faţa lui Manole. Eu m-am referit la două cazuri, poate mai frapante. Pe mine mă interesează însă principiul. Ţi-am împărtăşit o impresie, poate e neîntemeiată. N-am pretenţia să emit verdicte. Evident, fiecare are, slavă domnului, ce face. Nu m-am făcut înţeles. E vorba de climatul în care omul, indiferent de rol, să se comporte ca o individualitate distinctă. Vreau să spun, în actul de conducere, dumneata, sau oricare din cei ce vă impuneţi voinţa, în sensul că propulsaţi construcţia, aveţi conştiinţa că lucraţi cu entităţi umane complete, rotunde, şi nu cu funcţiuni limitate, cu segmente de angrenaj ? Poate sînt cam nebulos ?" „Dar ce, tu n-ai astîmpăr, sau te crezi în aulă ? Stai naibii jos. Da, eşti nebulos. Probabil nici ţie nu-ţi e clar ce vrei să spui. Uite cum e cu managementul, băiete, în cazul nostru, desigur. Noi conducem un colectiv, un mare colectiv. Ei bine, raporturile cu asemenea colective nu

sînt ca cele cu o persoană sau alta. Diferența este enormă. Trebuie să înțelegi ce înseamnă un colectiv, mai întîi. El nu este suma aritmetică a indivizilor ce-l compun. Cum o armată, de pildă, nu este, pur și simplu, totalul masei de soldați, ci un corp viu, mișcat, în virtutea unei strategii, cînd într-o direcție, cînd în alta, cînd în ofensivă, cînd în apărare, mai grăbit, mai încet, desfășurat sau dimpotrivă, strîns, după nevoie. Un colectiv e un agregat pe care trebuie să-l cunoști perfect ca să-l poți manevra. Forțele omului sînt limitate, el poate numai atît... De aia avem norme, astea sînt normele, limitele forței de muncă ale omului. Ei bine, colectivul nu! Forțele colectivului nu pot fi măsurate la fel, în fond nici nu știu dacă pot fi măsurate... după părerea mea el are resurse infinite. Ei bine, arta conducerii e să acționezi asupra colectivului astfel încît să-i pui în mișcare toate resursele și să-l stimulezi să fabrice, să secrete mereu altele." „Și cum faci asta, cum faci asta, îl întrerupse Virgil precipitat, cu aerul că a găsit punctul fierbinte, și că în acest răspuns al lui taică-său e cheia. Cum determini colectivul să dea mai mult?" „Una din legile obiective, ca să zic așa, ale maximei funcționări a colectivului este disciplina, organizarea, controlul, intransigența. Colectivului trebuie să-i vorbești în alți termeni decît omului. Omul îți spune la un moment că nu-l mai ajută mîna sau capul, și gata, ai terminat cu el. Colectivul nu! Cu o condiție: să nu tolerezi factorii care-l pot descompune; cel mai grav într-un colectiv e anarhia, dezorganizarea. N-aș vrea să mă înțelegi greșit, dar experiența mea — destul de bogată — îmi permite să afirm că între colectiv și conducere se dă inevitabil o luptă. Primul se lasă greu, trage în jos. Celălalt îl împinge. E o contradicție, orice ai zice. Unii vor să-și facă viața ușoară, ceilalți, avînd mandat să atingă un obiectiv, nu-i lasă, îi îmbrîncesc". „Te-am întrebat cum procedezi ca un colectiv să dea mai mult și dumneata mi-ai răspuns printr-o tautologie, adică îl obligi să dea mai mult. Teoriile noi pun accentul pe altceva, pe ambianța care să permită manifes-

tarea plenară a omului — principalul factor creator. Americanii studiază în prezent, deci chiar în condițiile exploatării capitaliste, natura relațiilor dintre muncitori și factorii de conducere, iar aceștia din urmă sînt selecționați în funcție de aptitudinea de a întreține raporturi armonioase cu muncitorii. Practica producției moderne demonstrează că forța colectivului, rezultatele sale, sînt condiționate și de starea de spirit, de moralul producătorului, al individului adică. Omul nu trebuie conceput ca un subordonat automat al colectivului, ci ca însuși factorul dinamic al acestuia. Capacitatea creatoare a colectivului nu are altă sursă decît omul. Iată de ce el constituie obiectul și subiectul managementului. Ori, automatismul cazon nu face decît să înăbușe această sursă prin uniformizare, cufundînd insul în anonimat, reducîndu-l la condiția de piesă. Dumneata pleci de la o premisă justă, că un colectiv nu este doar suma membrilor săi, dar ajungi la concluzii ce contrazic principiul. În plus față de sumă este tocmai diferențierea valorilor individuale, posibilitatea ca ele să se afirme, să se autodepășească, să fie cointeresate, și prin aceasta emulate." Manole schițase de cîteva ori intenția de a-l întrerupe, dar de fiecare dată renunțase, deși desele lui răsuciri în scaun trădau nervozitate. Se duse pînă la birou, căutînd ceva printre hîrtii, cu o mină preocupată, dar renunță și se întoarse la Virgil : „Ai discutat și cu Vlad chestiile astea ? Te-ai întîlnit cu el ?" „Evident, încuviință Virgil. Păi altfel cum ? Stau aici de o săptămînă și... În primul rînd el e mult mai abordabil... Ne-am întîlnit de cîteva ori... și împreună cu Marta. Am tras și un mic chef acasă... mama a făcut oficiul de gazdă. Și Nana... Fata asta ține mult la nenea Vlad, dar îl înfruntă și pe el. E grozavă... dă tot timpul cu cornițele, ca o capră." Rîse zgomotos, aprinzîndu-și încă o țigară. Strivise cîteva mucuri în scrumiera pe care și-o pusese singur pe măsuță. „Te-ai făcut cam flecar, îi curmă ilaritatea Manole, dominîndu-l, în picioare, înțepenit în fața lui, cu mîinile înfipte în buzunarele pantalonilor. Îndrugi vrute și nevrute. În pri-

mul rînd, în meseria ta... dai impresia de pamblicar. Se vede de la o poştă că habar n-ai de practică. Cum poţi să predai tu economia politică, fără să ştii nimic despre realitatea construcţiei noastre ? E bine cel puţin că ai venit acum... Lasă că te bag eu cu nasul în combinat. Îţi fac un program... dar nu pentru acuarele şi alte aiureli, ci ca să vezi ce înseamnă construcţia pe viu, să vezi ce e aia respectarea unui termen. Unde nu rezolvi nimic citîndu-l pe Galbraith, sau cum dracu îl cheamă, ci unde trebuie pus piciorul în prag. O să vezi cum e cu armonia relaţiilor cu chiulangiii, cu şmecherii, cu oamenii fără simţul datoriei, indivizi de pripas pe care trebuie să-i turnăm noi aici, în forme, din nou. Care rezistă, care nu... Asta e una. În al doilea rînd, constat că nevastă-ta are o influenţă proastă asupra ta. Erai un băiat mai simţit. Te-ai făcut cam... jemanfişist. Dai mereu impresia că te doare în cot de orice... Nu e frumos. Şi mai termină cu cîrciumile şi cu vizitele... Te-am băgat la hotelul de partid ca să ai condiţii corespunzătoare şi un mediu decent. Nu uita că lumea ştie cine eşti... nu mă face de rîs ! Uite, nici ţinuta ta nu e cea mai potrivită. Te-ai îmbrăcat ca un papiţoi, în blugi şi cu geaca asta de piele, descheiat la gît... Trebuie să-ţi păstrezi demnitatea... eşti cadru universitar. Şi eu mă duc pe şantier zilnic, şi de la un timp dorm la sediu, dar mă îmbrac ca oamenii — şi-şi privi cu reală consideraţie costumul negru, de stofă bună, cam necălcat, cu cute vizibile la pantaloni şi la mîneci, cămaşa curată şi cravata ieftină cu un desen în flori roşii, de un prost gust pe care doar el nu-l remarca. Uite, am ţinut să-ţi spun lucrurile astea ca totul să fie clar între noi. Nu am nimic cu nevastă-ta, dacă vă înţelegeţi e bine, dar îţi pretind... vă pretind la amîndoi, cel puţin cît staţi aici, cît sînteţi în preajma mea, decenţă şi bun simţ. Cred că nu cer prea mult." Virgil îşi strivi ultima ţigară în scrumieră, se ridică alene şi-şi închise meticulos nasturii de la geacă, apoi i se adresă lui Manole fără nici o grabă şi fără nici un accent deosebit. „Tată dragă, nu vreau să ne certăm. Poate m-am mai schimbat, cum spui, dar

viața ne schimbă fără vrerea noastră. Cu multe din cele spuse de dumneata nu sînt de acord, dar n-are importanță. Nici în ce privește pregătirea mea profesională și ideile mele, nici în ce privește modul meu de viață. Puteam să aleg alt șantier, dar am ținut să-mi construiesc teza pe munca dumitale. Poate am greșit, dar acum nu mai dau înapoi. Și... crede-mă, nu te fac de rîs în nici un fel. Dealtfel, sînt încredințat că o să ne înțelegem bine. Un singur lucru te rog, fă și dumneata un efort și acceptă să discuți... fără invective. În rest, îți mulțumesc pentru tot și îți stau la dispoziție... să îndeplinesc programul pe care mi l-ai promis." Își luă rămas bun și se retrase, lăsîndu-l pe Manole Suru cu sentimentul că, deși procedase just vorbind cu fiul său deschis, nu totul fusese în regulă în această discuție, și că și acum, ca întotdeauna, nu fusese prea drept cu Virgil.

După ce ieșise din biroul lui Suru, deși se făcuse tîrziu și era zdrobit de oboseală, Cernea fusese cît pe ce să se ducă la ea să-i ceară socoteală, s-o tragă la răspundere. Dar nu știa pentru ce se dusese la Suru, ce vorbise cu el. Și nu putea să-i țină el cont ce face, cui și de ce i se adresează. O întîlni peste cîteva zile și atunci incidentul îi apăru în altă lumină ; oricine putea cere audiență, relațiile de muncă făceau necesare tot felul de contacte. Chiar curiozitatea îi scăzuse, se gîndise să n-o întrebe nimic, doar dacă va voi ea să-i spună ceva... Dar deși se hotărîse să tacă, nu rezistă. Făcu întîi o aluzie pe care ea o ignoră, apoi îi declară plin de importanță că știe tot. Probabil sunase caraghios acest „tot", ca în gura unui amant gelos care, convins că e trădat, bravează, căci ea rîse. „Chiar tot ? și repetă amuzată. Chiar tot ?" Se cam dezumflă și, ca să nu-și dea în vileag stinghereala, făcu un gest plictisit, în sensul că s-o lase baltă, că n-are nici o importanță. Ea vorbi totuși, împărtășindu-i acest „tot" și el deduse că ar fi făcut-o oricum. Da, ceruse audiență, după o matură chibzuință, pentru a limpezi chestiunea, nu atît pentru sine, pentru

interesele proprii, căci așa cum îi spusese, n-o atingea, cît pentru el, căci îl văzuse complexat și i se păruse că e de datoria ei să împrăștie echivocul. Îi explicase tovarășului Suru situația cu cea mai mare claritate și precizie, neocolind nici un unghi care ar fi putut lăsa dubii. El ascultase impenetrabil, ca un sfinx, cu o politețe rece, abia la sfîrșit remarcase cît de rece fusese această politețe. Întrerupîndu-și relatarea, vru să afle de la Vladimir ce este în fond cu acest om, e vreun misogin, disprețuiește femeia de plano, o urăște, sau își pune numai o mască, dinadins, ca să o țină la distanță, s-o umilească ? Dar dîndu-și seama că anticipează, că-și dă în vileag resentimentul produs de acea întîlnire, nu mai insistă, povesti pînă la capăt cum o repezise Suru. Desigur, cu politețe și toate celelalte, dar în realitate asta făcuse, o repezise. O tratase ca pe o ființă inferioară, incapabilă să se ridice deasupra unei problematici care pe el îl lăsa rece. Îi crease sentimentul că se dusese cu chestiuni nu numai minore, dar de o factură vulgară cu un fel de rufe murdare. O făcuse să se considere indecentă, indiscretă. Dar ce-i spusese de-i provocase această ciudată tactică de apărare lui Suru, pe care Cernea nu i-o cunoștea ? Adică de a-i inculca ei un sentiment de culpabilitate, ca și cînd ar fi săvîrșit o necuviință, ar fi atentat la onorabilitatea unui oficial, ba a oricărui bărbat ce se respectă ? Ce-i spusese ? Nu, în nici un caz nu pusese în cauză o presupusă obtuzitate din partea lui, nici pomeneală, tocmai de aceea se ferise să dea impresia că are știință de disputa dintre Suru și Vladimir. Invocase o scenă surprinsă în cancelaria liceului, între două colege, un schimb de mici murdării la adresa ei, și întrucît toate acestea nu o priveau exclusiv, ci vizau și o persoană de răspundere din ierarhia județului, considerase necesar ca, preîntîmpinînd eventuale clevetiri, să se grăbească să dea explicațiile cuvenite la forul și la nivelul impuse de situație. Tovarășul Suru nu fusese mojic, nu, ea nu putea susține așa ceva. Așa cum spusese, a fost politicos, dar de o politețe rece, poate aici intervenea și susceptibilitatea ei. Nu din ce afirmase, ci din felul cum afirmase se degaja dis-

prețul, sila morală față de ea și față de femeie în general, față de femeia cu stupide și înapoiate complicații sufletești. Parcă era spurcată, așa o privea, și apropierea ei îl întina. Cernea încercă să-l explice pe Suru, amintindu-i cît e de acaparat de treburile chinuitoare ale județului, dezvăluindu-i că e un mare posedat al construcției, un idealist al practicii, dacă se putea spune astfel, un fanatic al muncii... o figură formidabilă, o personalitate copleșitoare și un mare prieten... marele lui prieten de două decenii. Elvira decretă vehement : „Omul ăsta era gelos, era gelos pe mine. Mă repudia în calitate de prietenă a ta, asta e ! Poate își închipuia că o asemenea prietenie... feminină, te moleșește, te edulcorează. Vedea în asta primejdia de a pierde un ostaș, un camarad, un tovarăș de arme, deci o proprietate afectivă de un anume fel, de care el avea nevoie. Dealtfel, la început, cînd poate credea că la mijloc e altceva, se arătase mai senin, mai afabil, stăpînit de o abia sesizabilă ironie desfătătoare, nu știu cum să zic, dar care sigur îți era adresată ție. Sînt convinsă că tema prieteniei, pe care m-am străduit s-o dezvolt convingător, l-a îndepărtat și l-a plasat pe o poziție ostilă, dincolo de baricadă, pe o poziție de rivalitate prost stăpînită". Cernea protestă, se împotrivi acestei interpretări ; nu credea o iotă — Manole în postură de prieten gelos ? haida-de, se vede cît de prost îl cunoaște ! Mai tîrziu se miră cum putea ea să gîndească astfel, și felul cum i-o spusese îl miră... Cu un fel de dîrzenie și pasiune, ca și cînd își disputa un drept, își apăra un bun. Ea, de regulă atît de măsurată, de stăpînită, de detașată. De unde și pînă unde această fantasmagorică rivalitate cu Suru, intuită confuz în timpul audienței ? Pe loc, nu se gîndi prea mult pentru că vroi să afle de la ea înțelegerea la care ajunsese cu Suru, adică ultimul lui cuvînt, dictatul... cu siguranță dictat, doar acesta era stilul său de a încheia tratative. Dar ea îl contrazise, nedumerită. Ce dictat ? nu se pronunțase nici un fel de dictat. O ascultase și o întrebase dacă dorește ceva de la el, și cum ea nu venise să ceară nimic, ci să informeze, să explice, întrevederea se terminase fără nici o concluzie. Cum, nu-i atrăsese atenția asupra

riscurilor, consecințelor... nu-i vorbise de rigorile condiției sociale a lui Cernea, n-o sfătuise să ?... Nu, nu se întîmplase nimic din toate acestea. Doar acea impresie... Elvirei i-ar fi plăcut să intre în aspecte mai concrete, să-l atragă pe Suru într-o controversă de fond, la obiect, dar nu se întîmplase asta. Gîndindu-se mai tîrziu, și această preferință a Elvirei pentru o înfruntare cu Suru pe viu — adică în legătură cu persoana lui — îl uimise. Da, apărură aceste cîteva aspecte inedite în atitudinea Elvirei, pe care el nu știa cum să le tălmăcească.

De atunci nu se mai ivise ocazia să reia tema, încercase să redeschidă vorba despre Suru, dar Elvira nu mai marșase. Poate crezuse că a spus prea mult și se căise ? Că făcuse speculații nelalocul lor despre o persoană atît de importantă, raportînd acea persoană la propria-i subiectivitate. Sau acele remarci privitoare la el, la Cernea, îi scăpaseră fără să vrea și regretase, căci pentru prima oară el se văzuse atît de adînc implicat în sistemul ei de raționamente ? Idei fugare, gîndite în treacăt. Nu se văzuse îndemnat să le adîncească, își verificase odată incapacitatea de a înțelege această femeie, se învățase minte... De asemenea, nu-și explica de ce renunțase Suru, sau lăsa impresia că renunțase, la calitatea sa de mentor. Oricît de mult l-ar fi influențat discuția cu Elvira, lămurindu-i asupra naturii adevărate a relațiilor dintre ei, deși Cernea avea rezerve serioase în această privință, era greu de conceput că Suru se resemnase. Nu se lăsă însă sîcîit nici de această enigmă, mulțumit de relativa lui libertate de mișcare.

Virgil îl frecventa asiduu, îl căuta pe șantier, la sediu, chiar acasă. Trăgea de el seara să mănînce împreună în oraș sau la maică-sa, spre marea încîntare a Peluței și spre bucuria Nanei, căci de o bucată de vreme Vlad își rărise de mult vizitele. Lui Manole îi luase locul în familie Virgil, el era acum bărbatul, el făcea onorurile casei. Cernea îl plăcea tot mai mult, cu tinerețea lui potolită dar trăită din plin, savurată în compania Marcei, fără prejudecăți, cu independența sa de gîndire lipsită de ostentație, dar consolidată și nuanțată, cu deschiderea sa spre oameni, spre

om, cu răbdarea frumoasă de a asculta, de a înțelege. Sărea în ochi că toate acestea se datorau în bună măsură Martei, influenței ei, spiritului de autonomie adus de ea în căsnicie, vitalității ei feminine de nimic intimidată. Ciudată această Marta, cu libertatea de a fi ea însăși și în calități și în defecte, nelăsîndu-se dresată, modelată de nimeni ! Un element viu al naturii, hrănit de seve misterioase, cu o candoare animalică, apropiind-o de seducția involuntară a sălbăticiunii. Curățase toată zgura educației rigide depusă în ființa lui Virgil : furișatele priviri timorate spre ceea ce i-ar fi plăcut dar nu îndrăznea să ceară, să ia, frica de frust, de natural, de sinceritate, de adevăr — altul decît cel abstract, uscat, închis în precepte —, o anumită ipocrizie, tăinuirea sub armura virtuții primită de-a gata, a impulsului uman încă neinterpretat, deci pierderea curajului de a se cunoaște. Cum reușise Marta această lucrare, într-un timp atît de scurt — de fapt asta se întîmplă ori de la început, ori niciodată — rămînea un mister, cu atît mai mult cu cît îl cunoscuse îndeajuns de bine pe Virgil, sau ceea ce arăta el a fi pe dinafară, ceea ce i se ceruse să fie și el se supusese fără să crîcnească, din neștiință, din frică, din respect. Asta o ridica mult în ochii lui, și aproape simțea că-i datorează recunoștință, ca unui medic, ca unei sore, da sore... ceea ce era, ceea ce fusese Marta... o soră care prin darurile ei ieșite din comun ajută un bolnav să-și depășească handicapurile, să reînvețe să meargă sau să vorbească, să-și folosească ochii sau membrele sau tot trupul amorțit, mortificat. Observase cum, la început cu sfială, cam pe furiș, apoi tot mai decis, Peluța se apropiase și ea de Marta, nu numai cu recunoștința mamei pentru femeia care știe să-i facă fiul fericit, ci și cu simpatie, curiozitate și admirație. Ce o atrăgea pe Peluța spre Marta ? Iată o chestiune demnă de toată luarea-aminte. Obosită și înfricoșată de viața ei cu Manole, o viață trăită în penumbră, pe un plan secundar, cu rare izbucniri de voință, de obicei supusă, resemnată, oscilînd între obidă și adorație față de bărbatul ei, desigur iubindu-l, dar ca o roabă, cu o credință fatalistă, bazată pe uitare de sine, ei bine, femeia aceasta, ce încercase

să-și apere copiii de severitatea lui Suru, atrăgînd asupra ei fulgerele, înțelegîndu-le și acceptîndu-le slăbiciunile, dar neputînd să țină piept marelui ei stăpîn, femeia aceasta trecută, aproape bătrînă, trăia un ciudat sentiment de compensație prin intermediul nurorii ei. Ar fi putut să fie și ea așa, fusese și ea o mică sălbăticiune, desigur de altă rasă, avusese și ea datele unei ființe nedomestice, nepriponite, nelegate de un țăruș în spatele casei, nepusă să mănînce din troc, să behăie și să dea lapte ca orice oaie de rînd. Vedea în Marta o răzbunare tîrzie a propriei ei soarte de animal luat în captivitate, dresat, înjugat, pus să execute munci grele, bucurîndu-se din cînd în cînd și de o vorbă bună pentru hărnicie, dar și de sudalme cînd stăpînul era supărat de ale lui. Putea fi așa ceva în sufletul Peluței ? Satisfacția că altă femeie, mai bine dotată de natură, mai puternică și mai norocoasă ca ea, își trăia viața fără căpăstru pe cap, fără plasa aceea a destinului în care te zbați degeaba, sleindu-ți forțele, își gusta tinerețea, dragostea, fericirea, atîta cît pot fi date unui pămîntean, îngăduindu-i să se înfrupte din toate acestea și fiului ei, pentru care plînsese adesea, pe care îl crezuse la un moment dat, după spusele soțului ei, aruncat de această femeie în brațele nenorocirii ? Era și o ascunsă jubilație că Marta, și împreună cu ea Virgil, nu se temeau de Suru, nu i se plecau, nu acceptau normele lui aspre, le nesocoteau și le contraziceau, dovedind prin dragostea și viața lor că se poate trăi frumos și așa ? O vedea pe Peluța topindu-se toată cînd cei doi tineri se giugiuleau în preajma ei, parcă iubirea lor fățișă, neascunsă și nestăpînită ar fi fost o terapie pentru sufletul demult însetat, ar fi căzut ca o ploaie dulce peste vechea lui secetă. Era fericită că nu-și fereau iubirea de ea, și apropierea acestei iubiri îmbelșugate, sătule, umplea și viața ei săracă, săracă mai ales în tandrețe, în mîngîieri, în ceea ce aveau și nu doseau de ea cei doi.

Cernea se ducea acum cu sufletul mai ușor în casa Peluței, a Peluței, pentru că a lui Suru era tot mai puțin. și privea cu mulțumire strania idilă a celor trei, resurecția tîrzie, emoționantă după el, fără îndoială jalnică și demnă de milă pentru

Suru, a tinereții apuse a mamei lui Virgil. Că Suru ar fi judecat așa și nu altfel, i-o confirma din plin comportarea Nanei, în care întrezărea deslușit conturul aspru, colțuros, deși scînteietor, al tatălui ei. Nana o trata distant pe Marta, nepierzînd niciodată prilejul de a-i arunca săgeți usturătoare, e drept, în limitele bunei cuviințe. Probabil cu Manole o vorbea de rău, dar de față, deși o irita ceea ce ea numea „aerele" Martei, nu-și permitea grosolănii directe, ținînd la rolul ei de amfitrioană. Nici cu Virgil nu era obraznică în adevăratul înțeles al cuvîntului, deși o călca uneori pe nervi, mai ales cînd răspundea „fără rușine" alintului languros al nevesti-sii. În Nana exista o pudoare organică, pe măsură ce creștea devenea tot mai reținută, renunțase la manifestările prea libere față de cei apropiați, nici chiar pe Manole nu-l mai săruta pe obraji seara, la sosire. Totuși fratele ei îi impunea, prelungind cît putea discuțiile cu el pe teme serioase. În schimb își vărsa năduful pe maică-sa, uneori într-o manieră de-a dreptul necuviincioasă. Cînd Peluța își manifesta prea deschis zelul față de tînăra pereche, îi arunca obraznică : „Atenție, că nici nu mai vezi pe unde mergi, mamă, o să calci pe papucii ăia șleampeți și o să te întinzi pe jos cît ești de... grasă". „Vezi că o să-ți faci zob vesela de atîta entuziasm... și pe urmă o să-i spui tatei că au spart-o pisicile." „Cum de n-ai arborat și steagurile ? ai uitat că avem onoarea de a primi musafiri ?" Cel mai mult o scandaliza, făcînd-o acidă, necugetată chiar, extazul Peluței în clipele de tandrețe ale celor doi. „Vezi să nu leșini, mamă, șuiera printre dinți, ia niște picături de Bromoval." „Ce să te mai duci la cinema, vezi filmele gratis. Măcar stinge lumina." Cînd se ducea după ea în bucătărie devenea nemiloasă. Cernea o auzise odată incidental și se cutremurase. „Cum te poți înjosi în halul ăsta ? o mustruluia înnăbușindu-se de furie. Te uiți la nesimțita asta cu niște ochi lacrimoși parcă ai fi sfînta Maria. N-ai un pic de demnitate ? Nici n-ar trebui să-i îngădui... S-o dai afară ! Ce, aici e bordel ? Păcat că ești mamă și nu știi să te porți." Peluța nu avea putere să-i răspundă, o privea rugă-

tor, mihnită că-i răpea modestia ei bucurie, că-i terfelea sentimentul nou pe care nu-l găsea întru nimic și față de nimeni vinovat, tristă că și acest drept i se refuza, că și acest spațiu dinspre Nana se închidea ca o ușă de fier trîntită zgomotos. Ce resorturi ascunse și întortocheate o împingeau pe Nana la asemenea ieșiri vehemente, la mîriiala de cățelandru furios, gata să muște ? Castitatea ei desconsiderată, martoră și, involuntar, complice la micile, ce poate ei i se păreau hidoase, scene publice de erotism ale fratelui și cumnatei ? Ori, poate o invidie izvorîtă din trufie față de cuceririle Martei, față de ușurința cu care acapara inimile, monopolizînd dragostea lui Virgil și a Peluței, instituindu-și sub ochii ei, în casa ei, fără nici un efort, o autoritate sentimentală, după ea cu nimic meritată ? Vedea că se impune în mediul lor un idol străin, cultivînd frivolitatea, libertinajul, acele legi neînfrînate ale naturii care, unui suflet prea curat, cu o moralitate prea austeră, i se pot părea promiscue ? Sau era altceva, îngrijorarea că ordinea temeinică, aseptică pe plan erotic și etic, consacrată de Manole, și la care ea subscrisese integral, era pe cale să se năruie ? De aceea furia ei se îndrepta cu precădere spre Peluța, învinuind-o de impietate față de marele absent, de trădare a sacrului său decalog ? Nana devenea substitutul lui Manole în lipsa de acasă a acestuia. El, Cernea, încercase de cîteva ori să discute cu Nana aceste chestiuni, evident, cu toate precauțiile. Nu direct atitudinea față de maică-sa, ci în general, despre raporturile dintre oameni, înțelegere reciprocă, toleranță, rigiditate, despre slăbiciunile omenești, în special cele inofensive, despre complexitatea vieții sufletești. Nana se arăta deschisă, mintea ei vie mergea oricît de departe, depășea limite după limite. În asemenea ocazii dădea la iveală un fond generos, o înclinare reală spre iubirea omenescului, chiar predispoziția de a suferi pentru acest omenesc, concepîndu-l încă tulbure, într-un amalgam de noțiuni. Detașa cu deosebire ideea de perfecțiune, de perfecțiune a iubirii, sacrificiului, suferinței, dăruirii. Prima ei tentație era să respingă tot ce nu reprezenta perfecțiune : mediocrul, jumătatea de măsură, lipsa de voință, infirmitatea morală.

Infirmitatea fizică o idealiza, văzînd în ea un teren propice pentru afirmarea altruismului ca formă a perfecțiunii. Dacă o împingea însă spre exemplificări, folosind cazuri din imediata vecinătate, Nana părăsea platforma marilor idealuri și devenea uimitor de practică, punînd în funcțiune nu numai sistemul ei subiectiv de reacții, simpatii și antipatii, ci și o scară de judecăți fixistă, pe alocuri arbitrară. Mai mult decît îl mîhnea, îl înciuda rezistența Nanei. Dacă ar fi dispus de mai mult timp ar fi putut să insiste, dar atît cît o făcea, de la un punct se izbea de ceva tare, de un fel de sîmbure interior și știa că acolo se ascunde Suru, deși nici ei nu-i consacra mai mult timp, dar nici nu avea nevoie s-o facă, pentru că în esență Nana era Suru. Cum se vor reflecta oare asupra destinului ei luminile și umbrele suruene, ce vor face din ea zăcămintele moștenite ? Nu putea ști.

Dar nu numai pe planul raporturilor intime îl îmbogățise venirea lui Virgil ; chiar munca, munca grea a lui Cernea pe șantier, pe platforma aceea blestemată, se mai înseninase. Virgil respecta cu sfințenie programul întocmit de Manole, zilnic își petrecea la combinat un număr de ore, participînd la tot felul de acțiuni și analize, răscolind vrafuri de hîrtii mai vechi și mai noi, stînd de vorbă cu oameni, urmărindu-i. Virgil demonstra o neobișnuită putere de pătrundere a lucrurilor celor mai încîlcite, un spirit de observație sigur, precis, acut și o reală capacitate de sinteză, de generalizare. Virgil îi apărea lui Cernea ca un economist solid, cu un orizont larg și, deși lipsit de experiență practică, realist, în stare să se familiarizeze rapid cu orice element nou. În persoana lui Virgil găsise un interlocutor receptiv. Se înțelegeau de minune și uneori încercau să-și imagineze, rîzînd, ce-ar zice Manole, ascultîndu-i. Se simțeau ca doi școlari ce-și judecă în taină profesorul, nu pentru incompetență sau injustiție, ci pentru metoda lui pedagogică rigidă. Erau impresionați amîndoi de munca titanică a lui Suru, de capacitatea sa de a pune în mișcare mecanisme ce păreau înțepenite, oprite fără nici o speranță, dar se întîlneau în convingerea că Suru întindea coarda, cerînd mai mult decît se putea da, instaurînd

peste tot un automatism crispat. „Aici, zău, spusese Virgil, orice vorbă omenească sună ca un fluierat în biserică." Ca economist, el pornea de la eficiența reală și de durată a managementului. Îl interesa concordanța stilului de conducere cu mijloacele existente și țelul propus, ca și efectele psihologice ale atmosferei de muncă, reflectate în productivitate și calitate. Cernea îi opusese opinia că acest concept era unilateral, văzînd omul prin prisma rolului de forță de producție, subapreciind aspectul social, eliminînd din cîmpul atenției politicul și moralul. Virgil considera această optică antieconomistă, cam desuetă și utopică. Cernea insista că din aspectul social decurg mari semnificații ideologice : omul ca măsură a lucrurilor, țel și nu numai autor al construcției, omul ca proprietar cu drepturi democratice în decizie, omul ca subiect complex al istoriei, nu doar ca mijloc, unealtă etc. Virgil se pregătea să discute și cu taică-său ; nu-și propunea să se amestece în treburile conducerii, doar să puncteze cîteva idei. Căuta momentul prielnic, fiindcă se grăbea, intenționa să se întoarcă mai tîrziu, într-o altă etapă, pentru a surprinde alte aspecte. Îl rugase pe Cernea să-l asiste la această „înfățișare", asigurîndu-l că nu-l va implica în „ce va fi", doar să nu se știe singur.

Împreună cu Marta, Virgil îl aștepta acum la locul convenit. „Dar ce aveți voi acolo ? flori, tort ? îi luă Vlad în primire. Păi ce mă copii, mergem la nuntă ?" Marta îi surise fermecător și abia acum observă că avea pistrui pe obraji și pe nas. „De unde știi, Vladi, că nu ? insinuă ea cu o dulce maliție. Noi ne-am pregătit pentru orice eventualitate." Se oprise la acest „Vladi" furat de la Nana, părîndu-i-se mai șic, mai intim, permițîndu-i mai ușor să-l tutuiască decît școlărescul „nea Vlade" al lui Virgil. „Sau e păcăleală de 1 aprilie ?" se făcu Cernea că nu observă insinuarea. În împrejurări rămase ocultе pentru el, Marta a cunoscuse pe Elvira și, într-un mod tot atît de întîmplător, se văzuse atras în invitarea celor doi, în această luminată zi de duminică, la masă în casa prietenei sale. De ce se simțea mîndru conducînd

micul grup prin baia de lumină a amiezii de primăvară ? De unde urcau în el aceste seve îmbătătoare ? Lumea devenise iar nesfîrșită, granițele vederii și simțirii se lărgiseră, trecînd peste perimetrul combinatului, se simțea deasupra, departe, într-un loc de unde servituțile zilnice nu mai aveau nimic înspăimîntător. Ciudată slobozenie ! Se reîntîlnise cu sine în compania acestor tineri frumoși, pentru care nu existau opreliști și tabuuri, obsesii, spaime sau fanatice autoconstrîngeri. Aprilie sau această difuză bucurie interioară făceau să strălucească noi, curate, de nerecunoscut, lucrurile, oamenii, părînd să aibă miraculoase resurse de întinerire ? Urca spre apartamentul liniștit, gîndindu-se la parfumul discret, la foșnetul bluzelor de tafta cu jabou, la luciul metalic al lamei de păr blond ca un val solar ! Nu, nu există nimic pe lume care să poată strivi viața din om, totul e să găsești unghiul sub care ea înflorește, chiar și pe stînca cea mai aridă. Și în ce constă ? În oameni, tot în oameni, în alții decît cei ce te-au luat în stăpînire. Căci nimic nu te poate domina și înăbuși mai mult decît omul, precum tot numai el te poate reda sinelui tău, descătușa și tămădui. Într-o zi spălată de apa pură a primăverii, care uite, pătrunde și în colțurile cele mai putrezite și ruinate din noi și primenește, primenește ademenitor...

„Și ce vrei tu, mă, de la noi, de ne-ai convocat în acest sobor ? Vrei să dai doctoratul cu noi ?" își persiflă Suru fiul, așezîndu-se ostentativ la marea masă de ședințe. Nu așteptă răspunsul, sună și ceru cafele, apoi îl interogă : „Ai îndeplinit întocmai programul pe care ți l-am trasat ?" „Îndeplinit, să trăiți", își pocni tocurile Virgil. „Și ? Acum ți-e clar ?" „Da !" „Ce ?" „Că ai impus un ritm sufocant !" „Iote-te domne... Așa, dintr-un foc ?" și își cercetă băiatul, păstrînd încă o vagă fluturare de ilaritate pe față, dar cu priviri ce începeau să se închidă. „Și cum e asta în termenii tăi americani de manager ? Rău sau bine ?" „Așa și așa... Și bine și rău." „Îhî, îhî... Dar ăia prin vest, pe acolo, cum stau cu ritmul în construcții ? O lasă mai moale ? Ce zic... «ter-

minăm și noi cînd o fi, că nu se prăpădește lumea». Ai ? Cam așa e pe-acolo ? La concluzia asta au ajuns ăia prin țările dezvoltate ?" Virgil izbucni într-un icnet scurt, potolit, ca și cînd ar fi fost dispus să se amuze dar s-a hotărît să renunțe în sensul că : «Am dat-o dracului cu dumneata, tată, dar o dată ce i-am dat drumul...». „Evident că au un ritm bun, altfel ar pune-o de mămăligă. Chestiunea e : cum îl realizezi ? Cu ce mijloace, cu ce metode și tehnici ?" „Ho, ho, ce băiat deștept are tata ! Deci asta e chestiunea ? Nu cu ce ai, nu cu mijloacele de care dispui ! Nu ! Cum știi să-ți alegi mijloacele. E o chestie de opțiune după cît îmi dau seama. Nu ? Așa se numește asta în terminologia ta ? Ei, să auzim !" Suru calm, ironic, sprijinit în coate pe lemnul biroului, într-o poziție de așteptare, juca rolul celui ce se prefface că te ia în serios. „Mi-ai cam stricat planul de expunere, recunoscu Virgil, cu o nedisimulată admirație pentru procedeul de demontare al lui Manole. Știi cum faci dumneata ? Ca un boxer care ia adversarului piuitul din runda întîi. De abia schițează ălălalt o mișcare, că gata, i-ai făcut garda praf, i-ai și dat cîteva scatoalce. Trebuie s-o ia de la capăt." Suru rîdea satisfăcut, cu toată gura. Îi plăcuse comparația cu boxerii și mai ales sinceritatea, modestia cu care-și mărturisea băiatul slăbiciunea. Acum era cîștigat pentru ideea de meci, părînd să-l încurajeze pe Virgil să mai încerce o dată, să mai încerce marea cu degetul. „Bun, m-am exprimat greșit, conveni tînărul. Chestia cu mijloacele e clară. Cînd am fost la Londra, anul trecut, am văzut cum construiesc ăia. Nu în industrie, în urbanistică. Apar undeva pe o stradă niște panouri, niște garduri galbene. Treci pe lîngă ele o lună, două și nu vezi, n-auzi nimic. Îți închipui că poate ăia de la salubritate repară ceva, niște țevi, o canalizare. Și deodată te trezești, crescut din pămînt, cu un bloc de toată frumusețea, un hotel sau mai știu eu ce. Sigur, asta depinde de mijloace. Nu e vorba de nici o opțiune. Le ai, le folosești, nu le ai, lucrezi cum poți. Părerea mea e că din acest punct de vedere nu există nici un motiv să fim complexați față de englezi. Să luăm numai ce ai construit dumneata aici. Și evident, nu numai aici. Altceva

am vrut eu să spun, şi anume : în cadrul mijloacelor pe care le ai, mă urmăreşti ? — şi după ce primi încuviinţarea lui Manole că da, şi poate să spună mai departe ce are de spus, repetă — deci, în cadrul mijloacelor pe care le ai... ce mijloace foloseşti ? ! Asta e ideea mea. Ori, dumneata, cred că foloseşti mijloace sufocante." „În cadrul mijloacelor pe care le am... ? se miră îndelung, meticulos, Manole, din nou cu acea expresie de prefăcută deferenţă pe care o foloseşti uneori cînd vorbeşti cu copiii..." „În sensul că, nu se lasă abătut de la gîndul său Virgil, în sensul că oamenii sînt extenuaţi, nervoşi, acţionînd maşinal la impulsuri." Apoi se opri şi-şi privi tatăl cu oarecare uşurare, ca şi cînd s-ar fi achitat satisfăcător de o bună parte din îndatorirea ce-i revenea... „În cadrul mijloacelor pe care le am ! mai zise o dată Suru, făcîndu-se că n-a auzit ultimele cuvinte ale lui Virgil. Daaa, hai să lămurim chestia asta. Ca atare, spune-mi tu, tovarăşe... profesor.... universitar — îşi însuşi acest titlu, după o uşoară ezitare, cu o gravitate atît de ermetică, încît nu lăsa nici o îndoială ce enormă cantitate de batjocură conţinea — care ar fi mijloacele celelalte, aşa-zis nesufocante, ce ne-ar sta la dispoziţie şi pe care noi, din obtuzitate sau incompetenţă teoretică... în materie de management... le ignorăm." „Tată, eu sînt de acord că pînă la un punct folosirea gîrbaciului, sigur metaforic vorbind, e tonică, înviorează, pune în mişcare energii latente, creează o stare de spirit, să-i zicem deocamdată de stimul, contaminează mase dar..." „În primul rînd, interveni Manole cu o tensiune nouă în voce, care arăta că jocul încetase şi acum era nevoit, fiu-său îl obligase, să-şi reintre în piele, să-şi exercite rolul, în primul rînd..." Se opri însă pentru că tocmai atunci se aduseră cafelele şi citronadele şi plictisit că trebuie să aştepte, să accepte pauza impusă de gesturile lente cu care secretara aşeza ceştile şi paharele pe masă, în dreptul fiecăruia, extrem de grijulie să nu verse o cît de mică picătură, le întoarse spatele şi se duse la birou căutînd ceva printre maldărele de hîrtii rînduite acolo după o cutumă bine stabilită. Era gestul lui automat, tot mai frecvent, constituind probabil o încercare de evadare, de rupere, de izo-

lare de cei cu care nu se înțelegea, sau de reîncărcare a dinamului. Cernea folosi prilejul pentru a plasa o întrebare oarecare, de natură să mai neutralizeze atmosfera : „Văd că te supără reumatismul, cam șchioapeți... Ce dracu, și acum, primăvara ?" Suru spuse ceva, un început de confirmare, dar văzînd că femeia terminase și se retrăgea, reveni grăbit și se așeză pe locul de la capătul mesei de ședințe. „Deci, să ne fie clar, reluă cu aceeași voce încărcată, în primul rînd află că nu gust sub nici o formă metaforele tale. Ce gîrbaci, nu ți-e rușine, de unde ai scos vorba asta scîrboasă ? Noi construim cu gîrbaciul ? Nu, nu, nu... nu-mi da explicații. Asemenea expresii să nu mai aud. Ce, tu ești «Europa liberă»? Dacă vrei să discuți cu mine, discută decent. Am crezut că ai ceva în cap, cît de cît valabil, dar văd că..." „E, acum ce să mai spun ? se apără Virgil abătut. După tonul ăsta îmi vine cam greu să reiau. N-am vrut să te supăr, crede-mă. Am uitat că dumneata nu suporți anumite... Înțelegeam prin asta pur și simplu o forțare a ritmului. E ceva normal... o anumită conjunctură ți-o poate cere. Vroiam să spun că, eficientă la un moment dat, într-o acțiune anume, pe termen lung metoda e... cum să spun eu... — se vedea că acum își căuta cu grijă cuvintele pentru a nu mai leza susceptibilitatea tatălui său — discutabilă, mai propriu neconvenabilă, dezavantajoasă și spun asta din punct de vedere al țelului urmărit." „E un talmeș-balmeș în mintea ta... Pe termen lung ? Poți să înțelegi ce e ăla un comandament istoric ? Uite, al nostru are și un termen scurt, să construim repede, și un termen lung, să construim în perspectivă. Și asta cu posibilități limitate, de țară rămasă în urmă, într-o perioadă de competiție mondială acerbă, sufocantă, cum ziseși. Ieși tu din această dilemă, deșteptule, cu concepția ta științifică... Poftim, te ascult !" „Nu, din punct de vedere istoric, nu pot ieși, într-adevăr, din această dilemă", rîse Virgil. „Atunci ? Restul sînt baliverne. Auzi... eficient la un moment dat, dezavantajos pe termen lung ! Bagă-ți în cap, există o singură ieșire : să cîștigăm timp ! Altfel... Nu avem dreptul să ratăm nici o clipă, înțelegi ? Viitorul nu ne-ar ierta." „Dumneata, tată, judeci totul prin

prisma istoriei. E un criteriu incontestabil. Dar, nu te supăra, nu e unicul. După părerea mea, dacă ignori eficiența nu poți servi bine istoria. În sensul ăsta am spus că pe termen lung.... vezi, orice acțiune, oricît de trepidantă trebuie precedată și totodată urmată de reflecție. Marile opere au nevoie de concentrarea autorului, sau, mă rog, a autorilor. Să luăm munca pictorului. Ce face el ? Dă ce dă cu pensula pe pînză și după aia se depărtează să vadă cum și-a încorporat linia sau pata, în ansamblu. Ce e asta ? Eu numesc asta răgazul contemplării. Nu e un gest gratuit, nu e un formalism tehnico-estetic, ci o necesitate. Nevoia de a corecta, de a armoniza. Altfel te poți trezi în fața irecuperabilului. În al doilea rînd, efortul trebuie alternat cu destinderea, măcar cum spunea Marx, pentru refacerea forței de muncă. Eu zic mai mult, și pentru reîncărcarea cu energie psihică și morală. Nici în război starea de tensiune maximă nu poate fi menținută permanent. Trebuie mereu reîmprospătate și forța de muncă și interesul pentru muncă. Eu nu sînt împotriva muncii, sînt doar pentru alegerea celei mai bune metode de a o fructifica. În acest sens vorbeam de opțiune..." Suru își ascultase fiul cu un spor de interes, în care se amesteca acum și un dram de prețuire. «Da, spunea această atenție a lui, nu ai un cap chiar sec. Ceva, ceva e pe acolo prin dovleacul tău. Numai că nu e ce ne trebuie nouă.» Și această apreciere, concomitentă cu negația, se traduse imediat în cuvinte : „Teorie, Virgile, teorie... te omoară însă praftica. La ce-mi folosesc mie teoriile tale dacă am totul pe grafic și, în loc să depășesc termenele, nu reușesc să fac nici jumătate din plan la prima secție dată în producție ? Ce să fac, să mă duc să le spun lucrătorilor : măi fraților, lăsați-l dracului de plan, intrați în «contemplație», detașați-vă, treceți pe regenerare. Rizi ă ? Îți vine și ție să rîzi de bazaconiile tale. Vezi cum nu se potrivesc definițiile cu viața ? La studenți poți să le spui cîte în lună și în stele, mie însă nu ! Credeam că legătura cu construcția o să te mai trezească nițel, o să te facă mai realist, dar văd că..." „N-am rîs de bazaconiile mele, tată, replică foarte serios Virgil. Am rîs pentru că ai, realmente, umor. Dar dacă planul

secției întîia n-a fost bine întocmit ? De ce să fetișizezi un termen stabilit arbitrar ?" „Pentru că, deșteptule, căci atîta lucru ar trebui să știi și tu, el figurează și în planurile altor întreprinderi și producția ălora depinde de ce dau eu aici, în cantitatea și în ziua pe care tu zici că o fetișizez". „Știu, ăsta e un alt aspect de management greșit, observabil pe platforma dumitale. Unde, în ce țară un fabricant încheie contracte înainte ca întreprinderea lui să înceapă să producă, înainte de a verifica cum funcționează, de a ști pe ce se bazează ? Unul e termenul de construcție și altul cel de producție. Cum e posibil să-ți planifici marfa înainte de a-ți instala utilajele, de a-ți constitui colectivul de lucrători ?" Virgil păru că se pregătește să facă față unei noi ieșiri violente a lui Manole, dar acesta își frecă îndelung fruntea cu degetele osoase și spuse domol : „Fiindcă nevoia te presează. Toți ochii sînt ațintiți spre noile capacități. De aia investim atît în ele, ca să dea". „Da... și ? Ce s-a cîștigat ? Ai rămas înscris fictiv în planuri, fiindcă nu dai. Și pentru că veni vorba de fetișul datelor insuficient fondate : de ce era nevoie să se devanseze termenul planificat inițial pentru terminarea combinatului ? Nu e asta sursa accentuării dificultăților, a dificultăților care vor veni în lanț ?" Pe neobservate vocea lui Virgil se înăsprise, căpătase o ușoară vibrație metalică. Tînărul trecuse în ofensivă. Parcă-i punea tatălui său întrebări într-o comisie de anchetă, sau făcea o interpelare publică de pe o bancă a opoziției. „Oare ritmul muncii nu a devenit sufocant tocmai ca urmare a acestei supralicitări ? Și această stare de lucruri nu se repercutează acum chiar asupra funcționării mecanismului de construcție și de producție ? Iată, aceasta este a treia observație a mea privind o concepție de management eronată." „Cu ce drept mă judeci tu pe mine aici, defetistule ? răsună răgușit glasul lui Manole Suru. Un timp se arătase foarte absorbit de curățarea cu unghia a unei imaginare pete de pe masă, apoi își ridicase capul împingîndu-l înainte ca un taur hotărît să împungă. O a treia observație a ta ? Cine ți-a cerut-o,

cine are nevoie de aceste observații ? Pe cine interesează hîrțoagele tale ? Ai venit aici și te-ai fîțîit de colo pînă colo ca un filfizon... cu doamna la braț... De abia ai dat cu nasul de greul muncii și vii să-mi ții lecții ? Cu economiști ca tine am duce țara de rîpă. O mentalitate de bulevardist. Vii de pe Calea Victoriei și mă înveți cum să fac industrie ? Măcar puțin obraz să ai ! Aici oamenii își dau snaga, pentru ca tu și ai tăi să aveți un viitor mai bun, și tu ai tupeul să ne tragi la răspundere ?" „Tată — i se adresă Virgil, cu același ton inflexibil, dar calm, ca și cînd n-ar fi auzit sau n-ar fi pus nici un preț pe invectivele lui Manole, — întrebarea la care nu vrei să răspunzi este : cîștigi sau pierzi în maniera în care aplici dumneata managementul ? Asta este economia ! Restul e propagandă... și ca economist nu mă interesează." „Realitatea nu e atît de liniară, de unidimensională, cum o vezi tu, Virgile, interveni, în sfîrșit, Cernea, după lunga sa tăcere, punînd mîna apăsat pe brațul tînărului, ca pentru a-l stăpîni, a-i potoli sîngele înfierbîntat și în același timp a-l apăra de dezlănțuirea mîniei lui Suru, iminentă. Defectul opticii tale «manageriste», ca să-i zic așa, e că simplifică lucrurile. Ea ignoră socialul, politicul, ideologicul, moralul, reducînd totul la un singur criteriu, nu zic, rațional, dar insuficient pentru a cuprinde diversitatea cauzelor și implicațiilor procesului de industrializare în condițiile noastre." Și Cernea se afundă într-o interminabilă și cam dezlînată critică a managementului capitalist, despre care citise unele lucruri, fără să fie însă un inițiat după cum recunoscu modest, ridicînd un baraj cîlțos între tată și fiu, prin care să nu mai poată pătrunde violența, disprețul, incitația, acuza, nici dintr-o parte nici din alta, dînd impresia lui Suru că apără pozițiile sale, că e de partea lui, și în același timp conferind opiniilor lui Virgil o legitimitate teoretică, acceptîndu-le ca unghi de vedere posibil, cu limite, cu lacune amendabile, dar conținînd și un sîmbure rațional ce nu trebuie negat și respins de plano. Virgil devenise apatic, conversația nu-l mai interesa, asculta cu pacință, din considerație pentru nen-so Vlad și nici nu mai manifesta

dorința să-și continue raționamentele, critica a ceea ce numea el concepția de management a lui Manole. Suru, la rîndul său, abia aștepta ca Cernea să termine, pentru a pune capăt acestei neplăcute înfruntări cu fiu-său, ce amenința să degenereze, ținînd seama de temperamentul pe care și-l cunoștea, ca și de bățoșenia, curajul și chiar duritatea apărute, spre surprinderea lui, în atitudinea lui Virgil. Tocmai se pregătea să găsească un pretext de a reteza locvacitatea inutilă a vorbitorului, cînd ceva îi atrase atenția că părerile depănate de acesta erau departe de a mai corespunde pozițiilor sale. Redeveni atent și auzi : „Împins dincolo de o anumită limită și impus din afară, efortul sperie, înrobește, abrutizează, duce la mutilări sufletești, înăbușă latura intelectuală, adică cea superioară, a personalității. Indiferent de rolul pe care-l îndeplinește individul. E fals că numai cel minat suferă aceste influențe. Și celălalt sărăcește sufletește. Omul acțiunii exclusive, repet, exclusive, se transformă cu timpul într-un automat, impresionant desigur, spectaculos, dar ca orice automat inuman, deci periculos. Căci lipsa liniștii interioare generează cruzime, atrofiază sensibilitatea. Pentru orice ființă umană, munca nu trebuie să fie o caznă, ci o împlinire, ea trebuie să elibereze spiritul, nu să-l atrofieze, să îmbogățească gîndirea, fantezia, nu să le decimeze. Doar acesta e sensul idealului comunist de eliberare a muncii.“ „Ce tot bolborosești tu acolo ? Parcă ești Pitia în transă“, interveni Suru. „Cunosc părerea ta că geniul scînteiază numai în efort, și pînă la un punct sînt de acord cu tine. Dar cînd e vorba de un efort, supraefort accept, asumat voluntar, într-o întreprindere care te absoarbe total, inclusiv pe plan spiritual, cerebral, emoțional. Da... atunci cred că ai dreptate. Dar în caz contrar ? Și mai ales cînd intervine, într-o formă sau alta, coerciția...“ „Există o conștiință în om, tovarășe Cernea, rosti sentențios Suru, folosind apelativul și tonul pentru ocazii semioficiale, și ea trebuie să aibă același ritm ca și viața. Să-și strivească lenea melancolică a reflecției gratuite — și apăsă pe aceste ultime două cuvinte. Numai astfel poate suporta, cum

spunea poetul acela tînăr, tensiunea noului ev. Cei ce nu ard cu noi, în flăcările noastre se destramă, nu ?" Cernea își duse mai departe tirada, cu aceeași voce albă, egală, fără nici o nuanță, vorbind grăbit, monoton, impersonal, cu totul diferit de modul lui obișnuit de a se manifesta. „A, nu, după mine furtuna se justifică mai mult în momentul distructiv al revoluției, nu în ctitorie. Cavalcada e a masei, nu a insului. Ea calcă inevitabil peste cei ce nu se pot înscrie în cadență și mulți, sau mă rog, o parte, cîțiva să zicem, nu se pot înscrie. Sînt diferențe umane de metabolism biologic și intelectual. Iar cei ceva mai lenți nu întotdeauna se dovedesc a fi neapărat inferiori. Dimpotrivă, unii pot fi foarte profunzi, chiar mai profunzi, dar în iureș nimeni nu are ce face cu profunzimea lor, și ea rămîne nesolicitată, nevalorificată ; căci discernămîntul față de valori, obiectivitatea nu mai pot funcționa normal. E o problemă aparte, o s-o discutăm altă dată, dar pentru că veni vorba... Nu toți oamenii pot trăi exclusiv prin acțiune, prin efort, sau cum vrei să-i zici. Sînt și reflexivi..., ce să-i faci, asta e natura lor. Tot ce văd, tot ce aud, le dă de gîndit. Aceia despre care se spune : «bă, ce-ai rămas cu gura căscată și cu ochii beliți ?». Unii îi cred proști, tăntălăi, încurcălume. Sînt mai înceți, dar nu cască gura ca să le intre muștele, ci sînt străbătuți de un gînd. Au nevoie ca de apă și ca de aer să gîndească. Dar nu rapid, operativ, eficient cum li se cere. Nici superficial, unilateral. Se lasă măcinați de idee pînă ajung la miez. Iureșul nu-ți dă dreptul la o astfel de gîndire, totul trebuie făcut din mers. Dar acesta e numai un aspect. Unii sînt făcuți pentru contemplație. Încearcă ei să și-o mai reprime, viața le dă ghes, îi îmbrîncește. Dar totul pînă la un punct. Dincolo de asta se simt amputați. Și ce rău e în faptul că iubesc natura, de pildă, că pe ei îi țintuie locului un copac înflorit, sau un apus de soare ? Că pot cădea în admirație în fața unui trandafir sau a unui fluture ? Toate acestea nu sînt omenești ? Sînt incompatibile cu datoria socială, cu militantismul ? De ce ? Ca să nu mai vorbim de cei îndrăgostiți de artă, ce-și

dau ultimul leu pe un spectacol de teatru sau pe o carte. Ei nu-și pot găsi locul în această lume ? Sînt firi sensibile, care se chircesc la orice atingere, suferă și se închid în ele. N-au dreptul la viață ? Să-i considerăm bolnavi și să-i internăm ? Să le administrăm un tratament de adaptare, să le tăbăcim pielea ca să poată suporta absolut toate intemperiile vieții ? Sînt fel de fel de oameni, multe categorii îmi scapă acum. Avem dreptul să le uităm, să le ignorăm, să facem abstracție de existența lor ? Sau să le disprețuim, să le considerăm material inferior și să ne propunem să le extirpăm din societate, ca pe ceva dăunător ? Omul e o ființă complexă, cu infinite dimensiuni creatoare, reflexive, emoționale, sentimentale, cu ciudățenii, cu explozii de entuziasm, cu nostalgii și triști, cu virtuți impresionante, dar și cu slăbiciuni. Într-o împrejurare un om poate să sară în foc, să se comporte ca un erou, dar a doua zi poate să plîngă din te miri ce. Înseamnă că e neapărat un dezechilibrat ? Nu mai vorbim de faptul că nici un ins nu poate pretinde că se cunoaște pe deplin. Apar în noi atîtea surprize ! Pe unele le scoate la iveală vîrsta, experiența, pe altele condițiile schimbate. Niciodată, nici o știință nu va putea pune sufletul omului într-un tipar. Atunci cum să ne permitem noi asemenea cutezanțe ? Ce să înțelegem prin înflorirea personalității umane ? Dezvoltarea într-o singură direcție, hipertrofierea unei singure laturi ? Nu efloreșcența tuturor valențelor spirituale, în care intră și visul, și nostalgia, și tăcerea admirativă lîngă minunile naturii, și cultul frumosului, al armoniei, și jocul ideilor originale, subtilitatea filozofică, sensibilitatea artistică și atîtea și atîtea... ? Iată de ce amenințarea cu destrămarea a celor ce nu reușesc să atingă un anumit nivel de combustie, înțeles ca suprasolicitare constant, fără respirație, fără răgaz..." „Răgazul tău, tovarășe Cernea, decretă Suru — ajuns, după cum se vedea, la capătul răbdării — răgazul pe care-l ceri tu în luptă este abdicare, trădare... da, trădare, iar pentru cauză, moarte." În clipa aceea Cernea ieși din „transa" în care păruse că a căzut și, tră-

gîndu-şi scaunul înapoi, ca pentru a putea să-l observe mai bine pe Suru, întrebă cu vocea lui de totdeauna puţin patetică : „Manole, vorbeşti serios ?" „Da ! se răsti acesta. Nu mai suport sentimentalismele tale ieftine, de umanist burghez ratat." Cernea îl ţintuia cu aceeaşi încordare : „Manole, tu crezi în ideologie ?" „Ideologia mea este progresul. Altceva nu cunosc." „Dar ideile... ideile nobile ?" „Ce idei ? Cuvintele frumoase ?" „Da, şi cuvintele frumoase..." „Prefer faptele." „Dar te foloseşti de idei... de cuvinte frumoase." „Pentru fapte mari mă folosesc de orice." Lui Virgil i se păru că acest dialog lapidar se purtase între doi actori, pe o scenă, fiecare scoţînd din rolul său ceea ce era esenţial, scînteia vorbelor colţuroase, ciocnite între ele ca nişte bucăţi de cremene. „Şi omul, mai adaugă Cernea, omul cui îl laşi ?" „Uite, ţi-l las ţie. Pradă demagogiei tale..." „Mi-l laşi mie ?" „...Şi utopiei tale !" Cernea tăcea înmărmurit. „Ei, ce zici, accepţi ? Sau dai bir cu fugiţii ?" „Cum... ?" „Uite cum... Ai să asiguri... cu metodele tale... cu ce metode ştii, intrarea în plan a secţiei întîia. Ai două luni pentru îndeplinirea sarcinii. Voi informa mîine biroul judeţean." Apoi se ridică, căzînd uşor pe piciorul stîng, fulgerat de o scurtă durere. „A, uitam, poţi să ţi-l iei ca ajutor şi pe... profesorul de management" şi rînji cu buze rigide.

Părul moale, argintiu al lui Cernea, pieptănat cu degetele în mişcări grăbite, automate, îi trăda de la distanţă prezenţa, devenită familiară, în hala secţiei întîia, ca şi pe unde se mai adunau membrii acestui colectiv. Apărea întovărăşit de inginerul şef şi de secretarul de partid, primul un bărbat tînăr, sportiv, cu blugi tociţi şi o bluză flauşată peste cămaşa în carouri, celălalt, între două vîrste, placid, cu un abdomen proeminent sub halatul de doc albastru.

Ca vestimentaţie contrasta izbitor cu însoţitorii, arătînd, în costumul bej deschis, cu cămaşa albă bine scrobită şi cravata maron trasă puţin din vestă, ca un solist de operetă prin-

tre mașiniștii din culise. La început îl deranjase faptul că oamenii întorceau capetele după el, studiindu-l, cum i se păruse, cu neîncredere și ironie, însă fie că reușise să se obișnuiască, fie că interesul față de el scăzuse, nu se mai simțea stingherit. Dimpotrivă, intra cu plăcere în hală, urmărind împreună cu cei doi fluxul tehnologic, intrînd în vorbă cu lucrătorii, „vizionînd" ca pe un spectacol manevrarea utilajelor. Răspunderea primită îl însuflețise, scoțînd la iveală și punînd în mișcare vechile-i înclinații de pedagog, oferindu-i un teren nou și pasionant de manifestare, un țel pe măsura disponibilităților sale prea multă vreme neîntrebuințate. Regăsise elanul profesorului de liceu, aceeași stare frenetică, același patetism de proaspăt apostol, parcă timpul n-ar fi schimbat nimic, nici n-ar fi trecut peste el, ocolindu-l. Își îndreptase umerii aplecați, bombîndu-și pieptul, se îmbrăca mai îngrijit, cu o nuanță de pedanterie, parcă în fiecare dimineață ar fi plecat spre o solemnitate. Chipul obosit se luminase, purta în colțul gurii un surîs juvenil, ochii îi străluceau. Trăia împrejurarea ca pe un nou început al vieții, ca pe o reluare a ciclului din punctul unde îl părăsise cu mulți ani în urmă, în plină afirmare a vocației, pentru a intra în acel lung și istovitor marș, atît de sinuos, de absorbant, imprevizibil și în același timp monoton, monoton. După ce inspecta hala, se instala în biroul de sticlă, suspendat, al inginerului șef. De pe scaunul rulant îmbrățișa prin geamurile curbe toate ungherele, cuprindea cu privirile toată mișcarea secției, tot personalul. Trăia uneori senzația că dacă ar apăsa pe anumite butoane și manete, dacă ar trage o manșă invizibilă, hala ar începe să se desprindă de sol, să se înalțe și să zboare ca un modul interplanetar. Era o ușoară beție în sentimentul de putere, de dominare a marelui organism industrial, cu instalațiile, aparatura și oamenii săi, dat lui în grijă să-l rodeze, să-l pregătească de lansare. Răsfoia grăbit rapoartele, fișele, dosarele, din care nu prea înțelegea mare lucru și pe care nu prea punea preț, apoi cerea să-i fie aduși la postul lui de co-

mandă, maiștrii, șefii de echipă, inginerii și tehnicienii. Aceștia veneau în ordinea în care îi chema inginerul șef, ștergîndu-se din mers pe mîini cu ghemotoace de bumbac. Cernea îi punea să ia loc, cerea inginerului șef să-i scoată fișa privitoare la sectorul respectiv, după care începea discuția. Îl intriga rezerva cu care îi vorbeau oamenii, zgîrcenia explicațiilor, lipsa lor de participare. Doar nu-i trăgea la răspundere, nu-i învinovățea, nu-i amenința, nu le ținea predici moralizatoare, voia pur și simplu să discute ca de la om la om, să se sfătuiască, să găsească împreună cauzele situației, soluțiile. Pentru ei lucrurile păreau și clare și neclare, și solubile și insolubile, și aceasta îl deruta cel mai mult. Voia să știe de ce stă cutare agregat, de ce-au apărut rebuturi, de ce durează lucrarea X sau operațiunea Y de două sau de trei ori mai mult decît în proiecte. „Ce să fac, răspundea laconic maistrul, nu știu meserie..." „Păi n-au fost calificați ?" „Au fost, dar... cum au fost... !" „Și muncitori cu experiență n-ai ?" „Am, dar nu poate să le facă ăia munca lor". „Atunci ?" „...Asta e situația !". „Și cînd, cînd crezi că o să..." Maistrul tăcea și Cernea trebuia să insiste ca să scoată de la el ultima propoziție : „Trebuie dați afară și aduși alții." „Ei, cum, chiar așa, ce sînt irecuperabili ? Dumneata prea te speli repede pe mîini de ei. Trebuie ajutați, băieții n-au nici o vină dacă..." „Niște haimanale", mai mormăia maistrul posomorît. „Ei, ia adu-mi-i și mie... Adu-mi doi să stau și eu de vorbă cu ei. Adu-mi-i pe cei mai slabi." Maistrul se ducea și reapărea după un timp, în cabina suspendată, cu doi tineri. Cernea le întindea mîna, dar băieții, cu palmele murdare, îi ofereau numai încheietura. „De unde sînteți, mă, flăcăilor ?" Numele de localități pe care le menționau cei doi nu-i spuneau, evident, nimic. „Pe unde ați mai lucrat voi ?" Băieții îndrugau ceva, convinși că nici asta nu avea cum să-l intereseze. „Dar de ce nu vă faceți voi datoria, ai ?" îi lua la rost Cernea cu o severitate prefăcută, dezmințită de surîsul lui larg, prietenos. „Ne-o facem, tovarășe" răspundeau ei cu convingere și fermitate. „Păi uite,

maistrul se plînge de voi, zice că nu știți meseria ca lumea, și că nu sînteți conștiincioși." „Nu-ș ce are maistru cu noi, tovarășe, se repezea unul cu un ton pe jumătate plîngăcios, pe jumătate revoltat, parcă pornit să denunțe exploatarea și asuprirea la care era supus și care devenise insuportabilă. Oricît ne-am zbate, e mereu nemulțumit. Nu-ș ce are cu noi, ne persecută, poate vrea dumnealui ceva de la noi. Noi nu știm." „Cum nu știți mă, golanilor ? se răstea maistrul. N-ați stricat voi mașina și p-ormă ați dispărut o săptămînă ? Faceți pe persecutații, ai, cînd v-oi mînji cîte una vă pupă mă-ta rece." „Vedeți tovarășu, vedeți, speculau imediat cei doi pripeala maistrului, așa se poartă mereu cu noi că ne vine să ne luăm lumea în cap." Cernea îi concedia, rămînînd cu maistrul, căruia îi ținea o lungă teorie pedagogică despre felul cum trebuie luați tinerii. „Nu sînt răi, să știi, bravează, așa e la vîrsta asta, dar par inimoși. Dă-le mai multă încredere, supraveghează-i cu severitate, dar fără bruscări. Scoți mai mult de la ei cu vorba bună. Crede-mă, am avut de-a face cu tineretul. Sînt foarte orgolioși, nu suportă să le lezezi demnitatea." Maistrul asculta încruntat, vizibil în dezacord. Mai încerca o dată să explice, dar fără prea multă convingere, că sînt niște chiulangii, mincinoși, golani, apoi renunța, se mulțumea să dea de cîteva ori din cap și pleca întruchipînd scepticismul cel mai negru. Alteori, la cererea sa, i se aduceau băieți de la țară, speriați, conștienți de nepriceperea lor în meserie, dar decișî să nu se mai întoarcă acasă, tremurînd să nu-și piardă locul de muncă. Nu-i prea plăceau asemenea specimene. „Ce-o să iasă din ei ? gîndea, auzindu-i cum se bîlbîiau. Niște mediocri. Trebuie școliți serios, altfel nu vor corespunde industriei moderne." Le dădea sfaturi : „Înscrieți-vă la seral, dați-vă liceul, copii. Aici nu e ca la țară. Voi nu vedeți cum e cu tehnica ? Vin mașini tot mai complicate. Acum că ați venit, rămîneți, dar puneți-vă cu burta pe carte". „Și pînă o să învețe ei, noi ce facem cu planul ? întreba șeful de echipă, acrit. Să se ducă întîi la școala profesională și pe urmă să vină aici. Aștia nici

în doi ani de zile nu învață meserie." Băieții îl implorau pe Cernea din priviri să nu-i dea ascultare, să nu-i alunge. „O să muncim, spuneau ei, o să învățăm, ne înscriem, cum spuneți dumneavoastră, la seral, sîntem copii săraci, trimitem bani și acasă, avem părinți bătrîni, nu mai pot lucra la ceapă." Cernea se ridica jenat, temîndu-se să nu-i facă o scenă. Maistrul impasibil, morocănos, împrăștia melodrama cu cîteva cuvinte aspre : „Toți vin cu povești de-astea, că mă-sa, că ta-so. Aici e fabrică, nu e casa copilului. Ce să fac eu cu neisprăviții ăștia ? Să-i țiu de milă ? Să-i las să-mi strice materialele ?" Între cele două imbolduri, de respingere a unui material precar, și de milă omenească, Cernea se hotăra pentru menținere, însoțindu-și decizia, pe care o simțea șubredă, cu nenumărate recomandări atît pentru tineri, cît și pentru maistru. Maistrul pleca nemulțumit, cu aceeași mutră cu care spusese : „Și pînă o să învețe ăștia, noi ce facem cu planul ?", lucru pe care Cernea se străduia să nu-l mai observe.

Între timp venea pauza și Cernea cobora din foișorul de sticlă, vîrîndu-se printre lucrători. Era momentul contactului direct cu masa, de la care aștepta revelații asupra climatului moral, a stării de spirit, a intereselor și aspirațiilor oamenilor, și realizarea impactului cu aceștia, instituirea unor raporturi intime, cordiale, de sinceritate și încredere reciprocă. „Hei, băieți, merge treaba, merge ? Îi dăm de hac ? Facem planul pe luna asta, ce ziceți ?" îi lua în primire paternal și fraternal, ca un ortac mai în vîrstă. În clipa aceea îl deranja prezența siluetei de sportiv a inginerului șef și pîntecul bombat al secretarului de partid, simțind că-i dezavantajează intențiile. Întrebările rămîneau de obicei fără răspuns, fiind considerate formale. Se vedea de aceea nevoit să-și corecteze tactica, identificîndu-și mai întîi partenerul colectiv. „Voi în ce echipă sînteți, care e maistrul vostru ?" Era informat monosilabic de voci anonime : „Doi" sau „trei", sau alt număr, și „Vlad" sau „Gir" sau cum îl chema pe maistrul care, auzindu-și numele rostit,

apărea de pe undeva intrigat. „Aha, păi măi băieți, se lipea Cernea de ei, mai făcînd un pas sau doi în mijlocul cercului, ce dracu facem mă, că văzui în hîrtoagele alea ale tovarășului Ocheană (tovarășul Ocheană era inginerul șef) că tot la 50 la sută stați. Păi voi sînteți oameni de 50 la sută, că vă văd tot unul și unul ?" Ascultătorii mai pierdeau un pic din suspiciunea inițială, ostentația muțeniei se mai estompa, chîpurile se mai destindeau, înflorea pe ici pe colo un început de rînjet, se auzea o chicoteală înfundată. Disprețul cu care Cernea vorbise despre hîrtoage sugera că nu era întru totul de partea „inginerului șef", iar lauda pe care le-o adusese, că ei sînt „unul și unul", deși știau că nu e așa, le dădea o primă garanție că omul nu e pornit împotriva lor, n-a venit să-i mustruluiască și să-i dea afară. Dar mai așteptau încă un gest, încă un semn prin care să le probeze că e cumsecade, că își face și el acolo datoria să întrebe, sau să le adreseze un apel de conștiință și să-i lase în pace. Cernea mergea mai departe și-i invita, „ca între noi", dîndu-le să înțeleagă, printr-o ochiadă, că pot să uite de prezența inginerului și secretarului organizației, să spună ce gîndesc despre chestia respectivă, căci numai de la ei putea veni dezlegarea, nu de afară, că ei și nu altcineva vor face ce trebuie pentru îndeplinirea planului. Stabilit fiind că sînt „o forță și un destin" cum șușotea unul la urechea vecinului destul de tare pentru a fi auzit, rezulta că treaba depindea de bunăvoința fiecăruia, cu alte cuvinte, rămînea la latitudinea lor dacă să facă planul sau nu. Ipoteza aceasta ar fi fost de natură să-i flateze, dar se găseau întotdeauna de față sceptici care să nu aprecieze mărinimia lui Cernea, și să simtă nevoia să maculeze înălțătorul moment. „Ăștia sînt zmei tovarășu... se insinua o voce mucalită. Nu-și pun ei mintea, da dacă se înfurie fac și două planuri odată". „Ha, ha, rîdea Cernea, mă zmeule, deocamdată faceți voi trei sferturi, ca primă etapă. Hai, puneți-vă mintea și dați planul. Un singur plan." „Ecec, tovarășu, se întindea la caşcaval găliganul, sesizînd că partenerul e dispus la orice compromis, păi dacă se sforțează băieții

își rup ceva în ei, lăsați-i și dumneavoastră mai lento. Sînt și ei tineri, le place viața. Cînd or mai îmbătrîni îi punem noi la dîrvală, da acu..." Cernea se prefăcea că știe jocul și participă, adică nu e un scorțos, ci unul de-al lor, și-l lua și el în răspăr pe găligan. Se golănea puțin, se cobora la nivelul „băieților", pentru a le cîștiga încrederea, pentru a întinde punți de comunicare. Intervenea inginerul Ocheană, și el un cinic, dar fără simțul umorului, fără gustul „jocului", urînd organic pramatiile, neezitînd să le strivească sub tocul cizmei de cow-boy, pe unde le întîlnea. „Bă cimpanzeule, i se adresa respectivului, cu o voce stăpînită dar uscată, ca de var scorojit, cînd ți se termină schimbul îmi faci o vizită. Auzi maistre, vii cu el !" Era tocmai ceea ce detesta Cernea. Abia își reprima tentația de a-l pune la locul lui pe inginer de față cu toți. Păstrînd tonul dinainte, îi administra totuși inginerului o mică lecție camuflată. „Băi băieți, dacă vreți să aveți zile bune cu tovarășul Ocheană învățați codul manierelor elegante. Dînsul a făcut politehnica la pension." Făceau haz, behăiau mai mult și mai gros decît ar fi fost cazul și în mintea lui Cernea încolțea pentru un moment bănuiala că rîd de el, nu de inginer. Timpul pauzei se termina, oamenii trebuiau să se ducă la treburile lor și Cernea, uitînd de sunetul neplăcut al acelei veselii forțate, se îndepărta de grup cu un nedisimulat sentiment de satisfacție. Dobîndise, după părerea lui, o nouă victorie în neobosita ofensivă pentru cucerirea colectivului. Inginerul, tipul durului pe care nu-l simpatiza deloc, i-a spus o dată, cu o franchețe gata să-l scandalizeze, că după scene de genul acesta, „cimpanzeii" îl înjură cu cel mai mare dispreț. „Dacă le dați apă la moară, v-ați ars. Aștia consideră bunătatea prostie. Trebuie să le dați peste bot, să-i faceți de ocară, să le anihilați influența asupra celor buni, nu să le cîntați în strună." Cernea respinsese principiul, catalogîndu-l drept retrograd, explicîndu-i că răul atrage rău și ura, ură, pedagogia reprimării fiind demult depășită, iar așazișii cimpanzei nu sînt decît personalități mai puternice care se detașează printr-un anumit ascendent față de ceilalți, și dacă

ei sînt cîştigaţi, cultivîndu-li-se ambiţiile pozitive, toţi ăilalţi vin după ei ca o turmă şi ţelul este atins. Le lua apărarea, ceea ce-l făcea pe inginer să-şi încleştеze fălcile proeminente şi să-şi înfunde pumnii mari, osoşi, în buzunarele blugilor, punînd parcă, în paşii apăsaţi, toată furia pe care nu o putea revărsa nici asupra „haimanalei", nici asupra „zaharisitului pedagog". Devansîndu-l pe inginer, se grăbea să-l cheme el pe cel ameninţat. Rupt de ai lui, în mediul sterilizat al biroului, faţă în faţă cu Cernea şi cu ceilalţi doi, huiduma schimba tactica, lua o poză de băiat serios, care, mă rog, în clipele de repaus glumeşte, rîde, ştie să întreţină o conversaţie, spre buna dispoziţie a tuturor, dar la care treaba e treabă, iar în faţa autorităţilor e respectul şi disciplina întruchipate. Parcă-i sorbea lui Cernea vorbele din gură şi nu aştepta decît să le întărească prin gesturi şi exclamaţii însufleţite, fiind de acord cu el în tot ce spunea. „Da, aşa e, stă în puterea noastră, aproba el decis, cu aerul că această chestiune e aşa de firească şi simplă că nici nu trebuie insistat asupra ei, trebuie numai să ne punem ambiţia. Lăsaţi tovarăşu că vorbesc eu cu băieţii. Sînt cîţiva cam chiulangii, cam puturoşi, dar avem noi ac de cojocul lor, şi spunînd aceasta arăta modest spre sine, nu vă faceţi griji. Iar care nu se dă pe brazdă, marş afară, că doar n-o să ne poticnim de el, supralicita el, deşi vedea că celălalt nu sugerează asemenea soluţii, nu se orientează în această direcţie, dar pentru orice eventualitate. Sigur, şi de ăştia necalificaţi o să ne ocupăm, ne punem pe capul lor... da, da, şi ajutor tovărăşesc... şi critică. Păi altfel cum ? O să stăm cu braţele în sîn ? Cu binele, cu binele, cum spuneţi dumneavoastră... stimulîndu-i, ridicîndu-le nivelul. Nu aveţi grijă, aşa facem. E clar, planul = plan, trebuie îndeplinit, mort, copt, nu se ezistă." Pleca zglobiu, ca după o partidă de biliard cîştigată cu mare uşurinţă, în timp ce Cernea se întorcea cu o mină triumfătoare spre Ocheană şi spre secretarul de partid, întrebîndu-i din ochi : „Ei, aţi văzut fraţilor cum se lucrează cu cimpanzeul ? Aţi văzut ce se poate scoate din el ?" Secretarul pleca privirile, deşi el nu susţinuse

contrariul, puțin înveselit, bucurîndu-se de bucuria tovarășului prim-vicepreședinte. Ocheană rămînea un perete zgrunțuros de care se izbea, rănindu-se, volubilitatea optimistă a lui Cernea. Nu pierdea însă prilejul să-i spună a doua zi dimineața, dacă nu chiar în după-amiaza aceea, cu niște cuvinte ce păreau făcute din piatră acră sau din sare amară, că „educatul", după ce plecase de la ședința de inițiere din biroul de sus, mai luase cu el vreo cîțiva și dispăruse, lăsînd mașinile să meargă în gol. Cernea știa că Ocheană înțelege cît de dezagreabile îi erau asemenea vești, de aceea considera sadism faptul că acesta mai adăuga cum cimpanzeul a spus celor cu care plecase : „Frații lor, să mai respirăm și noi că am dat de trai. Avem omul nostru la conducere. Ocheană o să facă mărunt din buze și o să înghită în sec". Se remonta însă cu alt îmblînzit și convertit, sau chiar cu cel ce îl trăsese pe sfoară și care a doua zi jura cu inima pe masă că ce se spune despre el e o minciună, că se duseseră, pentru o jumătate de oră, la sfîrșitul schimbului, la înmormîntarea unui coleg, și că încurcătura venise de acolo că nu reușise să dea de maistru, pentru că ăsta niciodată nu e de găsit. Dar să nu aibe tovarășu nici o grijă, că ce au discutat e bun discutat. El cînd se angajează la o chestie, chestie rămîne.

Cel mai mult îi plăceau ședințele largi, cu întregul personal. Se instala în prezidiu și asculta cu aviditate dezbaterile. În centrul atenției se afla întotdeauna planul și în legătură cu aceasta se încrucișau critici ale unor muncitori la adresa relei aprovizionări tehnico-materiale și reclamații ale maiștrilor împotriva lucrătorilor nedisciplinați sau prost calificați. Cauzele situației planului i se înfățișau lui Cernea într-un mod încîlcit : existau necorelări, relații defectuoase cu furnizorii, folosire irațională a forței de muncă. Vedea că unii erau tentați să rezolve problemele prin țipete, înjurături și amenințări, alții ascunzînd realitatea, inventînd, recurgînd la tot felul de artificii, cîte unii deschizînd brațele a neputință, văicărindu-se, gata să dea bir cu fugiții. Existau și apatici, pentru care era absolut indi-

ferent ce se întîmplă. Vedea că personalul avea o compoziție foarte eterogenă : alături de meseriași serioși, veniți de pe la alte unități, și de absolvenți ai școlilor profesionale puși la punct, cu dragoste de muncă, dornici să cîștige, se învîrteau prin hală tot felul de încurcă-lume, nepricepuți, neînvățați cu disciplina fabricii, țărani greoi, stîngaci, începători, orășeni șmecheri ce confundau industria cu bulevardul, chiar și figuri dubioase, de foști delincvenți. Gîndea că acest conglomerat avea nevoie, ca să se sudeze într-un organism omogen, de două condiții : de timp, și de o pedagogie adecvată. În ce privește prima condiție, îi dădea dreptate lui Virgil, în sensul că includerea unității în sistemul ferm al contractelor și cooperării planificate fusese prematură. În această direcție vedea însă că nu mai e nimic de făcut. De aceea, cel mai presant găsea că e dirijarea inteligentă, plină de tact, cu intenții și direcții precise, a procesului de osmoză a masei pestrițe, pe o bază avansată. O asemenea concepție voia să imprime conducerii unității, combătînd atît excesele de brutalitate, cît și cele de indiferență, experimentînd pe viu, în văzul tuturor, pedagogia respectului și a încrederii. Lucrul acesta încerca să-l explice și în concluzii. „Sînteți aici ca pe o planetă nouă, începea, în timp ce își potrivea microfonul. Ați sosit de bunăvoie, dragi tovarăși, pentru a trăi și munci împreună într-o mare familie. Desigur, sînteți foarte diferiți. V-ați format în felurite medii, aveți fiecare alte obiceiuri, alte niveluri de cultură, educație și pregătire profesională, altă experiență de viață. Dar ceea ce v-a unit, încă înainte de a vă cunoaște, este țelul comun, dorința de a sluji cu brațele și cu mintea industria noastră modernă. Deci, se naște aici un colectiv muncitoresc. Greu, poate chiar în dureri, căci acesta e prețul cerut de natură pentru orice facere." Se oprea înregistrînd o oarecare rumoare în asistență, risete lălii, voci groase spunînd ceva, poate vreun banc deșucheat. Aștepta răbdător pînă se potoleau zgomotele și continua. „Dar una e nașterea unui făt, și alta a unei comunități umane conștiente. O fabrică modernă e un mecanism de ceasornic. Aceasta impune

pregătire, disciplină, coeziune. Dar nu trebuie să uităm că un colectiv muncitoresc nu este o masă amorfă. Cîte ființe umane, atîtea universuri !" Văzîndu-i pe unii căscînd iar pe alții privind plictisiți în tavan, se precipita : „De aceea, prima condiție este înscăunarea, în relațiile dintre voi, a respectului și întrajutorării. Nu sînt de acord cu ceea ce s-a spus înainte aici, că ar fi printre voi irecuperabili. Refuz să cred o asemenea enormitate. Tovarășul Roșioară, dacă nu mă înșel, a cerut concedierea unor lucrători tineri. Poate a avut motive întemeiate, poate anumite fapte l-au dus la exasperare. Sînt convins, însă, că în ce-i privește pe tinerii respectivi, nu este vorba decît de neadaptare. Și atunci îl întreb pe tovarășul Roșioară : dacă-i vom da afară pe aceștia, și vom aduce alții în locul lor, aceia vor fi mai adaptați ? Nu, din punctul lui de vedere vor fi chiar mai răi. Ai noștri au făcut primul pas. Să avem răbdare să-l facă și pe al doilea — și să-i ajutăm în acest sens." De undeva, răsunau, anemic, aplauze, cineva în fund vocifera, izbucneau rîsete. Cernea nu se intimida, aproape nici nu observa, ambalat în polemică deschisă cu numitul Roșioară. „Dar aici nu e vorba doar de ideea schimbării unor oameni, ci de felul cum privim oamenii. Căci poți afirma : «cutare e rău» ! Dar oare e în întregime rău ? Mai degrabă are o parte rea. Atunci neapărat și una bună. Tu pe asta n-o vezi, o vezi numai pe cealaltă. Este o greșeală să vezi întîi latura bună a omului, să o pui pe primul plan și să pornești de la ea în cîntărirea valorii lui ? Nu tovarăși ! Orice educație trebuie să se sprijine pe o bază pozitivă. Asupra acestei baze acționezi pentru a ridica omul. Altfel de ce te agăți ? E o logică elementară." Unii se uitau la ceasuri descoperind că e mai tîrziu decît își închipuiseră. Cei din primele rînduri ridicau din sprîncene spre prezidiu în sensul că „ce facem, cît o mai ținem ?". Cernea adîncea alt aspect al problemei și anume necesitatea unei acțiuni diferențiate. „Nu tratați colectivul, ridica el degetul, ca o sumă numerică. Avem de-a face cu individualități distincte, fiecare om e un unicat căruia trebuie să-i găsești cheia. Dar pentru a o

găsi îți trebuie încredere. Acesta este principiul suprem al conducerii, al valorificării resurselor umane. Față de această chestiune se manifestă în practică două atitudini diametral opuse. Unii — și spunînd aceasta Cernea se gîndea la Suru — unii spun : «mă ghidez după experiență, te cunosc de la o poștă, ești o lichea, nu te cred să-mi spui cîte în lună și în stele ! Există riscul să greșesc ? Mai bine să greșesc decît să mă las păcălit, pentru că dacă mă păcălesc eu suferă interesele generale, iar dacă greșesc suferi numai tu». Iată o deviză aparent rațională. Dar dacă individul pe care l-ai înlăturat era o ființă de reală și mare complexitate, un talent remarcabil, un creier cu posibilități fantastice, încă neevidențiate fiindcă i-au lipsit prilejurile, condițiile ? Atunci cine pierde ? Numai el sau interesul general, colectivitatea, societatea în numele cărora vorbești și acționezi tu ? Nu ne-ai privat pe toți de o capacitate ? O asemenea concepție, în pofida aparenței de realism, de eficiență, o consider primitivă și dăunătoare." Roșioară făcea ochii cît cepele, închipuindu-și că împotriva lui era revărsată această avalanșă de acuze. Și ceilalți de la prezidiu schimbau priviri mirate, neștiind dacă mentalitatea aceea periculoasă, cu care se războia tovarășul Cernea, nu le era atribuită și lor. Izbucneau voci care scandau în cor „așa e, de acord, de acord" și răsunau aplauze. Bătînd cu degetul în microfon cerea liniște. „Eu combat un principiu, tovarăși, o mentalitate, o pedagogie de conducere. Nu vizez pe nimeni." În sală se auzea o exclamație de dezamăgire și figurile oamenilor își reluau mina plictisită de dinainte. Lui Cernea îi trecea prin minte replica din Caragiale „a, păi atunci nu mai ai nici un haz", dar îl îmbărbătau rîsetele vesele ale celor de la prezidiu, și mai ales, ilaritatea enormă de care părea cuprins Roșioară, eliberat de coșmar. „Ce opun eu, tovarăși, acestui concept ? întreba el sala, cu o voce înaltă, tremurătoare, ca și cînd i-ar fi pus la încercare să vadă, ei știu ? Postulatul pedagogiei juste este : «îl cred pe om chiar dacă greșesc». Îi dau toate șansele să-și dovedească bunele intenții și capacitatea. Ce se întîmplă dacă

greșesc ? În ce constă riscul ? Să fiu tras pe sfoară. Dar și atunci, și atunci tovarăși, nu ceda el, respectivul va vedea că de fapt s-a înșelat pe sine și a doua oară va ști să fructifice avantajele acestei pedagogii." Se afunda apoi în democrația relațiilor dintre conducători și conduși, și, în sfîrșit, ataca tema umanismului conducătorului și umanismului grupului, într-o tiradă patetică despre înflorirea personalității pe care o numea forța motrice a istoriei în socialism. Cînd termina în aplauzele debile, de circumstanță, ale sălii, compensate prin entuziasmul mimat al prezidiului, secretarul de partid mulțumea „tovarășului Cernea pentru interesanta expunere". Cernea tresărea : deci zbaterea lui sinceră în fața pupitrului, timp de aproape două ore, fusese taxată un fel de lecție de la universitatea populară ? Se amăra și mai mult cînd, afară, amestecîndu-se în întunericul nopții printre muncitori și urmîndu-i pe jos, în drum spre oraș, nevăzut, înregistra dialogul unui grup. „Domne, e bun, ce tot spui tu ! În locul lui putea să vie unul să-ți iasă prin nas." „E prostănac mă, susținea altul, tu nu vezi ? Bate cîmpii !" „O fi, dar are suflet bun." „Dă-l mă, că era să-i zic una, cu sufletul lui. Face pe democratu, tu nu vezi ? Asta e așa... de propagandă." „Mă, are dreptate Mielu, de bun e bun. Nenorocirea e alta, că n-o să dureze. Așta nu e ce trebuie. O să-și dea și ăia mai mari seama." „E prostănac mă, o ținea al doilea una și bună. Habar n-are de muncitori. Rîdeau ăia de el, și el, toacă ! Dă-i cu teoria." Oamenii o luau la picior, se îndepărtau și lui Cernea îi venea în cap versul lui Bacovia : „*Dar iar rămîne totul o lungă teorie*". Cel mai mult îl durea impresia stranie că prin ei auzea replica plină de cruzime a lui Suru, cu care duelase în fața muncitorilor. Greșea el ? Unde și de ce ? Nu, sigur nu greșea. Faptul că ei nu înțelegeau încă destul nu era un motiv de demobilizare. Această pedagogie trebuie să o învețe și cei de sus și cei de jos. E ceva nou pentru toți și de aceea se asimilează mai greu. Dar nu există altă ieșire. Dacă socialismul nu aduce eliberarea muncii, atunci cine ? Adormea liniștit, încrezător.

Zilele treceau și mai erau atîtea de făcut ! Avansa, era convins, dar încet. Își continua sondajele în rîndul lucrătorilor mai dificili. Cunoștea o mulțime dintre ei, și din ce în ce mai îndeaproape. Se ducea și pe la club, pe la cămin. Întîlnirile, discuțiile îl înviorau, se mișca în elementul lui, mai mult chiar decît pe vremuri, la școală. Își învinsese toate reținerile față de „băieți", cum și ei pierduseră orice urmă de timiditate în apropierea lui. Pe unii îi găsea cam prost crescuți, cam impertinenți, dar nu făcea caz. Principalul era ca fiecare să cîștige conștiința că este o entitate umană, că trebuie să se respecte, și această conștiință s-o exprime în muncă și în planul social mai larg. Vedea că unii vor să-l trișeze, dar principiul, de la care nu abdica, era răbdarea, încrederea, perseverența supla, adaptabilă la cele mai dificile cazuri.

Într-o zi îl vizită un membru al biroului regional, și el cu treburi permanente pe șantier. „Nu vreți să ieșiți puțin pe afară ? Priviți ce zi frumoasă. Eu mai mă mișc, dar dumneavoastră... mai mult prin hală." Cam mirat, Cernea conveni să-l însoțească. „Se ridică, se ridică gigantul nostru, nu ?" îmbrățișă celălalt panorama cu privirea de pe rîpa unde se urcaseră, punînd în această constatare atît admirație cît și nostalgie. Parcă ar fi zis : „Uite-l, ăsta care ne mănîncă nouă zilele, vezi cum crește ? Ce-i pasă, el își urmează drumul". Și într-adevăr, pe fața omului Cernea citi un sentiment de regret resemnat în sensul că „aicea ne îngropăm noi viața". Activistul uită de peisaj, se rezemă de un copac pipernicit, uscat, și începu să scormonească cu botul pantofului în iarba săracă. „De ce am venit la dumneavoastră, tovarășe Cernea ? Mi-au ajuns la urechi niște lucruri și m-am gîndit să vă pun în gardă. Știți cum sînt oamenii, fiecare se pune pe el la adăpost. Fie că înțeleg, fie că nu, își pregătesc alibiul. Așa și cu Ocheană ăsta." Omul lăsă iarba în pace vrînd să vadă ce efect au spusele lui. „Ei, ce-i cu Ocheană ?" îl îndemnă Cernea. „Că conducerea unității nu e lăsată să ia măsurile pe care le crede de cuviință, că se plîng muncitorii că

dumneavoastră le luați apărarea la niște mucoși puturoși și obraznici, încurajați golanii, șmecherii, îi lăsați să vă ducă de nas. Eu vă redau cum am auzit, nu vă supărați, nu sînt vorbele mele. Și că o să-l informeze pe tovarășul prim că în condițiile astea nu pot să-și ia nici o răspundere. Acuma eu vă spun, pe Ocheană nu-l cunosc, s-ar putea ca toată chestia nici să nu vină de la el. Îl știu pe secretarul de partid, ăsta e o pramatie. De-ăla care tace și face, știți, mîță blîndă..." „Măi frate, simți Cernea nevoia să pună capăt acestei confidențe, îți mulțumesc... apreciez gestul... dar să știi, chestia nu mă interesează. Că cineva vrea să-și pregătească un alibi... n-are decît... treaba lui. Eu pentru ce fac aici îmi iau răspunderea, doar nu sînt copil. Într-adevăr, încerc să orientez activitatea într-o anumită direcție. Încerc să-i învăț educația socială și conducerea economică pe bază de principii. Doar colectivele astea sînt nuclee de bază ale societății. Nu le facem pentru o zi, două, de aceea nu le putem manevra numai în funcție de nevoi conjuncturale, după interese pe termen scurt. Noi trebuie să asigurăm forța de creație pe o perspectivă îndelungată, stabilă și mereu ascendentă. Știi ce spune poporul : «graba strică treaba»" „Daaa, aveți dreptate, dar vedeți... graficul, planul, angajamentul... astea nu te întreabă ce și cum. Acuma dumneavoastră mă cunoașteți pe mine, știți că nu-mi place să-mi bag nasul unde nu-mi fierbe oala, și apoi vă respect prea mult ca să... Dar în ce privește principiile, nu întotdeauna se pot aplica cum scrie la carte. Îmbinați-le și dumneavoastră cu nevoile... ce să facem ! deocamdată trebuie să mai apelăm și la «hei rup !» O mai luăm și cu otosbirul. Mai ales cu șmecheri de-ăștia, că sînt destui ! Lăsați-i dracu că ei nu dau doi bani... dacă ești bun rîd de tine. Iar ăilalți ce spun : «Bine mă, eu trag aicea la șaibă de-mi sar ochii și hahalerele se plimbă bine mersi ? Nu le zice nimeni nici du-te încolo ?». Au și ei dreptate." „Știu. Problema e mai complicată. Oamenii sînt diferiți, trebuie să lucrăm cu toți. Omul e principalul nostru capital, e musai să avem grijă de el. Cu otosbirul o să lucreze, sigur, dar capacitatea în loc să crească,

scade. Or noi pregătim forța de creație pe termen lung, dragul meu. Nu încheiem acuma cu socialismul. He, he, mai va... Și cu ce mergem înainte ?" „Tovarășe Cernea, vă rog să mă scuzați, poate n-am făcut bine că..." „Ba da, ba da, îți mulțumesc foarte mult dar... e chestie de optică." „Sigur, eu înțeleg, dar aveți și dumneavoastră grijă, mai faceți și dumneavoastră concesii, că așa e în viață."

Nu, tocmai asta nu vroia Cernea să facă, în ruptul capului. Discuția cu activistul îl incită și mai mult. Nu, nici pomeneală să dea înapoi. Știa că nimeni și nimic nu-l mai poate opri sau abate. Credea cu toată ființa în justețea ideilor și metodei lui, și cînd altcîndva să-și dovedească dreptatea dacă nu acum ? Îi ajungeau la ureche unele vorbe, auzea că unii îl considerau credul, utopic, miop, dar nu conta. Nu punea preț pe asemenea calificative, nu-l descurajau cîtuși de puțin. De asemenea, nu era orb să nu vadă că situația în producție nu se îmbunătățește. Dar era convins că acumulările educative își vor da în curînd roadele, vor determina saltul în viața colectivului. Răbdare, de asta avea nevoie, și de timp. Numai că timpul se scurgea vertiginos. Se întreba, adesea, de ce nu-l cheamă Suru să-l întrebe cum merg lucrurile. Nu-și închipuia că se dezinteresează de ce face el la fabrică. Doar producția nu era o treabă particulară a lui Vladimir Cernea. Aștepta, ursul ăla, sau ce făcea ? Îl lăsa de capul lui pînă în ultima clipă ? Oricum, fusese *fair play*, îi dăduse deplină libertate de mișcare. Dar se apropia termenul pe care îl acceptase. Cu ce va veni el în fața lui Manole și a biroului? În nici un caz cu mîna goală, nu ? Pusese atîta suflet, muncise din răsputeri, intrase adînc în inima colectivului. Știa cum îi bate pulsul, mai trebuia ameliorat, desigur, dar considera că se adunau premise pentru asta. Nu se poate, nu se poate, pînă la urmă va pompa sînge sănătos, va înviora organismul, va pune pe picioare fabrica, făcînd-o să meargă prin forța proprie, nu numai prin impulsuri din afară. Aici trebuia să ajungă, asta trebuie să dovedească, aceasta era proba la care se înscrisese, examenul cel mare. Da, examenul lui de militant bătrîn care nu

avusese ocazia să-şi pună în aplicare ideile, principiile, decît parţial, obligat mereu să se mişte în cîmpul de vedere al altora, să depindă de decizia lor, lui revenindu-i rolul de executant şi cel mult de critic înţelept şi inofensiv, depăşit de evenimente, de viaţă. Era atît de absorbit şi încins, ca un fotbalist în timpul meciului, încît nici nu se mai uita la ceas sau la calendar. Era atît de sigur de sine, încît nu mai distingea — deşi îl împresurau de pretutindeni — semnele clare, indubitabile ale eşecului. Şi, iată, timpul implacabil se scurse. Veni scadenţa fatidică. Se încheiaseră două luni. Trebuia să-şi prezinte raportul. Bilanţul ? Planul de producţie sub nivelul iniţial !

Sîmbătă dimineaţa abia urcat în biroul de sticlă — postul lui de comandă vreme de două luni — deschizînd seiful unde îşi ţinea servieta, găsi dosarul cu materiale pentru şedinţele de birou. Îl primise de o săptămînă şi uitase de el. Îl deschise. Şedinţa urma să se ţină luni, şi în ordinea de zi, la ultimul punct, se menţiona laconic : „Raportul tovarăşului Vladimir Cernea !" Totul fusese planificat, deci, la milimetru, nu se uitase nimic, nici măcar o zi. Suru veghease, planînd deasupra lui în largi ocoluri, ca un uliu tăcut, neînduplecat. Părăsi hala cu inima strînsă. Va mai intra vreodată în această arenă ? Oricum, nu ca luptător, cel mult undeva, pe o gradenă, uitîndu-se la alţii cum se înfruntă. Lăsa în urmă un mic capitol de viaţă. Regreta doar că-l curma timpuriu, atît. Cîte ar mai fi avut de făcut ! De cîte ori ar fi luat încă lucrurile de la capăt cu oamenii lui, cu responsabilii aceştia duri şi în acelaşi timp timoraţi, oscilînd între teama faţă de alţii şi nevoia de a insufla la rîndu-le teamă, cu recalcitranţii, băieţii învăţaţi pe aiurea să „fure la cîntar", „să-şi înşele stăpînul", nu neapărat pentru că nu le-ar fi priit munca, pentru că ar fi ţinut să trîndăvească, ci pentru că aşa îşi închipuiau că-şi afirmă personalitatea, că sînt „cineva", cu meseriaşii buni dar individualişti, gîndindu-se numai la cîştigul lor. Regreta că nu avea să-şi ducă la capăt opera începută cu ei, că ceea ce încercase să-i înveţe se va risipi la primele adieri aspre ale vieţii. Poate n-ar fi trebuit să încerce ? Primise

oferta lui Suru nu din teama că va fi taxat drept demagog fricos, palavragiu, fără simțul răspunderii. Nici din vanitate, pentru a cîștiga un pariu. Ci pentru că îi deschisese un cîmp de acțiune nevisat, posibilitatea modelării unui material uman incongruent, șansa de a face o operă demiurgică de ordin spiritual. I se dădea un lut peste care avea să sufle spunînd : „trăiește acum după acest decalog". Demiurgic ? Invidie deci pentru demiurgia materială, spectaculoasă a lui Suru, ambiția de a-i da replica într-o sferă superioară, unde piedicile erau infinit mai mari și șansele de succes mult mai reduse ? Intenția nemărturisită de a provoca o competiție și de a cîștiga ?

În ședința biroului, Cernea se recunoscu învins, deși nu umilit și fără să abdice de la convingerile lui. Relată pe larg ce întreprinsese, expunîndu-și raționamentele. Fu lăsat să spună ce vru, încît la un moment dat i se păru că deraiase, alunecînd într-o sporovăială pe care ceilalți se prefăceau că o ascultă, din politețe sau din milă. Se opri, dar băgă de seamă că nu spusese de fapt esențialul, adică de ce nu realizase sarcina. De ce ? Era încredințat că un singur lucru îi zădărnicise încercarea : timpul. Nu evaluase cum trebuie, de la început, răgazul dat. Două luni sînt prea puțin pentru o asemenea acțiune. Desfășură teoria acumulărilor cantitative. Se învoi că probabil, pe ici pe colo, comisese și unele erori practice, inevitabile, dar că și pentru corectarea lor era nevoie de timp. Remarcă, plictisit de el însuși, că vorbește în gol, că bate cîmpii. Ce gîndeau ceilalți ? De ce îl lăsau să trăncănească ? Se vedea tratat cu o indulgență jenantă, jignitoare. Aproape că nici nu-l criticară. Cineva spuse că arta de conducător e grea, iar altul îl completă, precizînd că aceasta cere anumite facultăți și nu e nici o rușine dacă nu le ai, dar trebuie să-ți dai singur seama, să nu încurci lumea degeaba. Discutară între ei despre flerul masei, subliniind cum îți prinde slăbiciunea și o speculează, dar comentînd, parcă, o idee generală. Nici Suru nu trase, practic, concluzii la acest punct. Vorbi puțin, ca și ceilalți, fără

adresă, despre excesul de teoretizare și despre bunele intenții nesusținute de experiența practică. Își aminti, în treacăt, cum în perioada cooperativizării unul ținuse ani de zile treaba pe loc într-o comună pentru că își propusese să-i convingă pe doi inși, socotiți de el capii satului, în realitate chiaburi vicleni ai dracului, să facă primii cerere, închipuindu-și în naivitatea lui că în felul acesta va rezolva problema dintr-o lovitură. Apoi propuse biroului, cu un sarcasm, resimțit de data aceasta în mod direct de Cernea, să ia hotărîrea ca în termen de o lună treaba la secția întîia a combinatului să fie pusă total și definitiv pe roate. Nu însărcină pe nimeni să ducă la bun sfîrșit sarcina, toți înțelegînd, inclusiv Cernea, că își asuma personal răspunderea. La sfîrșitul ședinței Suru se retrase primul fără să-i arunce măcar o privire. Rămase izolat în sine și în afară, ca un proscris. Nu i se dăduse nici un verdict, nici măcar nu i se judecase procesul. I se administrase doar, în subtext, într-un straniu consens unanim, o lecție cu atît mai usturătoare, cu cît rămînea neclintit în credința că dreptatea e de partea lui.

Singurul om în fața căruia putea să-și descarce sufletul era Elvira. Acaparat de combinat, aproape încetase să o mai vadă. O întîlnise o dată sau de două ori, în fugă, la școală. Îi telefonă dar nu răspunse nimeni. Încercă și a doua zi, cu același rezultat. Întrebă la școală și află că Elvira e la București. Timp de cîteva zile nu putu face nimic, se străduia să se concentreze dar mintea îi rămînea goală, inertă, parcă nu i-ar mai fi aparținut. Încercă o reală emoție cînd îi recunoscu vocea la telefon, nu mai sperase să o audă. Cînd intră cu un buchet în mînă, îl persiflă prietenește : „Vai, am devenit cavaler !" Punînd florile în vază, le admiră ușor extaziată : „De cîte ori le iau în mînă îmi vine să cred că nu sînt produsul naturii, ci creația omului. Uite cît e de galeșă, melancolică această frezie. Să nu fi pus cineva suflet în ea ? Dar de ce stai în picioare, Vladimir ? Și ce e figura asta de înmormîntare ?" Lăsă florile și veni rezemîndu-și palma de reverul hainei lui. „S-a întîmplat ceva ? Da ?" Îl așeză grijulie pe canapea și își trase un scaun. „Ai ceva

să-mi spui, nu e așa ?" „Foarte multe. Mă înăbușeam. De ce ai întîrziat atît ?" „Ceva grav ?" se făcu ea că nu înregistrează ultimele cuvinte. „Te-ai certat cu primul secretar ?" „Ce intuiție ! Nu, nu ne-am certat, la propriu vreau să spun. Dimpotrivă. Dar cred că mi-am pierdut definitiv prietenul." „Ce înseamnă dimpotrivă ?, dar în ochii lui era atîta tristețe, încît se grăbi să adauge : Nu te mai întrerup, gata." Istorisi întortocheat, oprindu-se la mijlocul frazei pentru a o relua de la capăt, de la alt capăt, suprapunînd timpii, începutul și sfîrșitul, trecutul mai îndepărtat cu cel recent, cauzele cu efectele, idei generale cu întîmplări mărunte, exprimîndu-se greoi, cu o voce monotonă, epuizată, incoloră, fără urmă din patetismul ce-l făcea să semene, cum spunea Elvira, cu actorii. Vorbi mult și cînd termină avu sentimentul că n-a spus nimic, în tot cazul nu esențialul, dar în clipa aceea nici nu mai știa ce e esențial, dacă există vreunul, dacă întîmplarea nu fusese o aiureală, ceva fără cap și coadă. Se uita la Elvira întrebător, așteptînd de la ea dezlegarea. „De asta te-am așteptat, spuneau ochii lui cu priviri fixe, ca să-mi spui tu ce-a fost, adevărul. Și despre mine și despre el." Se trăsese la față ca după febră sau insomnie. Îi luase mîinile între ale ei, și cînd observă se fîstîci, vru să și le retragă, dar ea i le strînse — ciudat cîtă putere era în degetele lungi, subțiri — apoi cu blîndețe, dar dominator, îi mîngîie obrazul neras. Avu senzația că a fost luat cumva în stăpînire. Efuziunea ocrotitoare, maternă, în care exista și autoritate, îl făcea să se simtă slab, dependent. „Vrei puțin coniac bun ? Am adus de la București pentru tine" și fără să mai aștepte răspunsul aduse și turnă în două baloane. „O să-ți facă bine. Și mie de asemenea", completă cu o cochetărie cam forțată. Se așeză la celălalt capăt al canapelei, își lepădă pantofii cu un gest abil și își trase picioarele sub ea, după care începu să-și încălzească paharul în palme. „Și acum să discutăm ca între doi bătrîni, și surîse vag. Știi ce mi se pare mie, Vladimir ? Că ți-ai creat o falsă psihoză de om înfrînt — or nici nu poate fi vorba de așa ceva. Numai că, și postura asta... ție îți șade bine. Te superi că

glumesc ? Glumim așa de rar, sîntem prea sobri, prea înghețați. Te invit să bem și să glumim." Dar în ce spuse mai departe nu apăru nici urmă de glumă. Îl descusu minuțios, și Cernea se miră de simțul ei practic, îi puse o sumedenie de întrebări, mai ales despre ultimul act al piesei, cum spuse ea, despre ședința biroului. Vru să afle din ce trăsese el concluzia că a eșuat în încercarea de a fundamenta pe educație închegarea unui colectiv eterogen, și-l combătu cu o tărie surprinzătoare. „Cum, tu judeci în funcție de un termen fixat arbitrar ? Absurd ! Cine își pune, sau și-a pus vreodată, scadențe într-o asemenea gingașă lucrare ? Auzi, îți dau două luni. Ce spui... el și-a dat o lună ? Ha ! Dar el urmărește altceva ! Planul, nimic mai mult. Și tu ai fi putut-o face dacă ai fi gîndit la fel. Crezi că efortul tău s-a irosit ? Te înșeli. În fiecare din oameni a rămas un bob din ce-ai semănat, și cîndva o să încolțească. Unii nu te-au înțeles, alții au vrut să profite, dar toți te vor regreta și respecta, te asigur !" Aduse în sprijin experiența ei de pedagog și teoria universală a educației. „Nu, n-ai greșit, de o mie de ori n-ai greșit, n-ai ce să-ți reproșezi, nu-și are locul aici nici un complex." Niciodată nu fusese cu el atît de deschisă, de animată. „Mănînci cu mine Vladimir, o auzi, te rog să nu mă refuzi, am adus lucruri delicioase. Nu, nu, nu trebuie să prepar, rămîi acolo, în cîteva minute sînt gata. Pune un disc. Sau dacă vrei, conversăm în timp ce eu mă mișc, uite, las ușa deschisă la bucătărie. Spune-mi, chiar m-ai așteptat... ? Dacă știam, veneam mai devreme." Zăngănise special farfuriile și tacîmurile spunînd aceste cuvinte, ca să le înăbușe rezonanța ? „Povestește-mi ce-ai făcut săptămîna asta. Luni ați avut ședința de birou, nu ? De luni încoace... ?" „Șezum și plînsem", rîse amar Cernea. Ea lăsă pe masă ce avea în mînă și veni, punîndu-i palma pe obraz : „Sărăcuțul ! Puteai să-mi dai un telefon. A, dar nu știai unde. Îmi pare rău... Lasă că trecem noi și peste asta". Mîncară icre, pastramă de gîscă și la sfîrșit cremă de brînză cu țelină. „Cred că a fost ca la Paris", aprecie Cernea, dar ea mai aduse și un mic tort de ciocolată. „Elvira, o în-

trebă, în timp ce ea tăia tortul, de ce crezi că a fost așa de pașnic și tolerant cu mine ?" „N-a fost pașnic, a fost suveran. De ce n-a provocat o confruntare deschisă ? Pentru că ați fi ajuns la idei și după cum văd nu acesta este terenul pe care îi place să joace. Nu se lasă tîrît în aria principiilor, dar ori de cîte ori va putea, te va tîrî pe tine în aceea a faptelor. Faptele pot fi comise cu orice mijloace, și tocmai în asta stă forța celui ce nu-și face scrupule. Condamnă ideile tale, nu ?" „N-aș putea spune. Mai degrabă nu-i interesează." „El a renunțat la... cum să spun... la ideologie ?" „Nu, n-a renunțat. Bănuiesc că nu prea crede în ea." „De ce ? Îl împiedică în atingerea țelului ?" „Ești inteligentă, așa e". „Atunci e o contradicție între țelul lui și principiile societății noastre ? Cum e posibil ?". „Este. Prin temperament și capacitate, incontestabilă capacitate, a devenit voluntarist. Forțează atingerea țelului. Din orgoliu, sau pentru că așa crede că e bine, sau fiindcă nu poate altfel, nu-mi dau seama. Între ideologie și practică o alege pe cea din urmă, aceasta îi dă șansa victoriei imediate și gustul gloriei. Suru e un demiurg, nu un filosof. Singura lui teorie filosofică e construcția, construcția cu orice preț. Desigur, văzută în perspectivă istorică, poziția lui e justă, dar pe moment duce la ignorarea principiilor." „Deci a renunțat la ele ?" „Nu, nu, n-a renunțat. Le încalcă, dar în același timp le folosește pentru atingerea țelului. Îi trebuiesc pentru a conștientiza masele, cum spune el, și a le mobiliza. Pentru el ideologia e instrument de construcție, nu metodă și proces de cunoaștere. Nu generalizarea teoretică a realității, ci mijloc de a-și impune voința în această realitate." „Este conștient de contradicție ?" „Nu știu. Însă dacă mă gîndesc bine, și între gîndirea mea și practică este o contradicție. Mă întreb : nu sînt rupt de realitate, ideile mele n-au luat-o înaintea vieții ? Am convingeri, poate, frumoase, dar inoperante. Bune pentru alt stadiu, pentru acela, eventual, pe care-l pregătește Suru prin inflexibilitate. Chiar experiența celor două lumi... poate fi interpretată și altfel decît îmi convine mie. De ce să nu acceptăm

ipoteza că lumea cu care am venit în contact avea alt mod de a gîndi decît al meu ? Unul mai apropiat de raționamentele lui Suru ? În acest caz metoda lui corespunde mai bine mentalității grupului. Există posibilitatea ca teoria mea să nu fie o generalizare a practicii, așa cum îmi place să cred, ci doar un ideal. Marx spune undeva că socialismul nu este un ideal după care să se ghideze realitatea, deci o idee subiectivă, ci mișcarea reală a vieții. Poate că eu sînt tributar mai mult utopiei decît socialismului științific. Poate, în general, introducem în teorie prea multe elemente subiective, într-un fel idealiste, deci nemarxiste. Idealul meu nu poate forța viața să-i corespundă, cu atît mai puțin cu cît e mai înalt, și rămîne în afară." Elvira l-a contrazis din nou, cu vehemență, luîndu-i apărarea împotriva lui însuși. După ea, idealul nu poate fi confundat cu idealismul. Ca sistem filozofic de gîndire, idealul a fost întotdeauna marca spiritelor superioare. Este o premoniție a progresului. Înainte de eliberarea sclavilor a existat un ideal antisclavagist. La fel renascentismul, iluminismul. Socialismul însuși — nu cunoscuse acea precizare extrem de importantă pe care Vladimir spunea că o făcuse Marx — s-a cristalizat în ideal cu mult înainte de a deveni, cum spusese, mișcare reală. Susținea cu înflăcărare că nu se poate trăi fără ideal și că viața ar fi urîtă fără oameni dedicați idealului. Indiferent de rezultatul imediat, de eșecuri și înfrîngeri momentane. Ea nu dădea un astfel de „idealist" pe o sută de practicieni, deși e conștientă că oamenii trebuie să mănînce, să se îmbrace și așa mai departe, dar asta e de la sine înțeles, în timp ce puterea de a crede și sluji un ideal... Elvira îi mai turnă un deget de coniac. Scoase un pachet de țigări : „Vrei una ? îl îmbie. Știu că nu fumezi, nici eu. Dar fumul plutind în cameră, ondulat, despletit, e odihnitor și nu știu cum... familial. Se grăbi să adauge, ca pentru a suprapune altceva acestui cuvînt : adică invită la meditație. Destramă zbuciumul, pune în surdină durerea, preschimbînd-o în tristețe". Aprinseră țigaretele lungi, lăsîndu-le să fumege. Dantela alburie îi învăluia,

îndepărtînd într-adevăr lumea, cufundîndu-i în intimitate. În această stare de spirit, vorbind mai mult pentru sine, într-o doară, Cernea întrebă : „Cum de tace Suru în legătură cu prietenia noastră și cu încălcarea consemnului ?" Elvira își înmuie buzele în licoarea arămie, apoi, examinînd atent un cocoloș de pîine, murmură : „Pentru că știe că situația mea s-a schimbat. Rodica a renunțat la plecare. S-a măritat. Și, al doilea, atunci cînd m-a primit în audiență, i-am spus că m-ai cerut în căsătorie".

Adierea serii de vară mișca ușor perdelele, aducînd de pe balcon parfumul florilor stropite. Din cînd în cînd fereastra se lumina de un fulger depărtat, mut, strecurîndu-i un sentiment vechi, sau amintirea unui sentiment, de pe vremea copilăriei, cînd asemenea semnalizări îl pregăteau pentru o festivitate zgomotoasă, dramatică, a naturii, care îl fascina și îl înspăimînta. De ce venise la Elvira ? Să-i anunțe reușita lui Suru, dîndu-i semnificația unui eveniment ? Să audă părerea ei ? Fusese o nevoie masochistă de a crea contrastul ; cel slab și cel puternic ? Știrea nu făcuse aproape nici o impresie asupra Elvirei. Continua să se miște cu pasul ei aerian, ducîndu-se și venind de pe balcon, iar el, urmărind-o, aproape uitase mobilul vizitei. Sandalele o făceau cît el de înaltă, iar fusta de pînză de blugi și bluza „chemise" desfăcută la gît, fără nici un fular de mătase, îi dădeau un aer de tinerețe ce-l intimida. Îl intimida tot ceea ce respiră în ea feminitate, pentru că aceasta tulbura criteriile pe care se sprijinea camaraderia lor. Dar tocmai această prietenie, bine consolidată acum, părea că o eliberează pe Elvira de anumite rigori. Friza uneori cochetăria, desigur jucată, jucată autoironic, dar și așa îl punea în încurcătură. Sau îi surprindea din cînd în cînd o privire nouă, mai insinuantă. Lucrurile acestea îi stricau echilibrul, el avea nevoie de păstrarea unei depline liniarități, singura garanție a stabilității raporturilor cu Elvira. Orice aluzie, dintr-o parte sau dintr-alta, la altceva decît erau, decît con-

veniseră să fie aceste raporturi, prezenta în embrion un necunoscut de care se temea. Exista un acord, un pact şi el făcuse, făcea tot posibilul să-l respecte, mereu cu teama ca ceva să nu-l zdruncine, să nu-l pună sub semnul întrebării. Nici nu îndrăznea să se gîndească ce s-ar fi făcut fără acest vad, fără acest liman. După ce îşi termină treaba, ea se aşeză în faţa lui, picior peste picior, cu aerul că spune : «Poftim, acum sînt la dispoziţia dumneavoastră». „Deci, treaba a fost făcută acolo ? Totul e în ordine ? îl întrebă cu un ton lipsit de orice curiozitate sau interes. Era de aşteptat. Şi, bineînţeles, te încearcă un complex de inferioritate, puţină ruşine, un sentiment de culpă, nu ? Cred că nu greşesc prea mult." Nu zîmbea, cum s-ar fi aşteptat Cernea, nu-l persifla ca de obicei, ci îl privea nemulţumită, severă, cu un început de enervare. N-avea nici un chef de glumă. „Dar ştii cu ce preţ ? Eşti la curent cu... desfăşurarea ostilităţilor ?" Cernea nu cunoştea amănunte, nu se interesase cum merg lucrurile, fusese încredinţat că Suru va izbîndi, poate nu aşa repede, răsturnîndu-şi propriul pronostic, deşi de la el te puteai aştepta, asta era una din pasiunile lui, să devanseze termenele. Evident, îşi imagina că nu mîngîindu-i pe cap, părinteşte, pe oameni, cu mîinile înmănuşate, obţinuse acest rezultat. „Introducînd o adevărată teroare, dragul meu, puse ea concluzia. Soţul Constanţei Ruha, profesoara noastră de chimie, lucrează acolo, e inginer. Biata fată îmi spunea plîngînd că nu ştie dacă bărbatul ei va rezista pînă la capăt sau dacă, după aceea, după trecerea termenului, va mai fi bun de ceva. Venea acasă numai să se spele şi să se schimbe la două-trei zile o dată. Şi dacă ar fi fost numai asta ! Oamenii pot munci neînchipuit de mult dacă sînt liniştiţi, nu zic mulţumiţi, sufleteşte. Dar el, strîngînd mereu menghinea, sfărîmă oasele. O normă atinsă astăzi cu măselele încleştate, a doua zi trebuia depăşită. Amenzi, reţineri din salariu, concedieri, sancţiuni de partid. Am o vecină aici care spunea alaltăieri că i-a dat băiatul afară. Sigur, o să-şi găsească de lucru, dar băiatul venise acasă tremurînd. În general, aceste şedinţe... se pare că sînt specialitatea lui... în care scoate nu un-

tul din oameni, ci mințile din cap. Și tu spui la toate astea «a nu umbla cu mănuși», sau «a nu mîngîia oamenii pe creștet». Poți să vorbești despre așa ceva ca despre un stil mai personal ?" Cernea se strîmbă puțin, vehemența ei îl incomoda, nu în felul acesta dorise să discute „evenimentul", nu era dispus să vorbească astfel despre Suru. Ea ghici. Își îndulci vocea și aruncîndu-i o privire intensă, dar caldă, spuse : „Tu, Vladimir, n-ai fi putut face niciodată asta. Și să știi, sînt mîndră." „Da, răspunse el după un timp, cu regret, dar de acum eu nu voi mai putea pune sub nici o formă în discuție această, hai să-i zic metodă, a lui. Ea s-a impus, s-a verificat. Suru a devenit infailibil și invincibil. Asta a săpat între noi o prăpastie." „Înțeleg, ții încă la el". „Desigur, Elvira. Este un om extraordinar. La el totul e mare — și rîse amar — și calitățile și defectele. Și vezi... e primul care se aruncă în foc, cred că e bîntuit, nu e conștient de asta, de patima autodistrugerii." „Dar și a distrugerii altora." „La el nimic nu contează, decît construcția. Asta era luna lui de concediu. A renunțat, deși își propusese să se ducă la băi. Are un reumatism îngrozitor..." „Știi că invincibilul, îl întrebă sec Elvira, a fost astăzi la mine ?" „Suru ? Unde ?". „La școală, bineînțeles", rîse ironic. „Ceva cu...?", dar se opri. Îl fulgeră prin cap că în legătură cu ei. Dar să se ducă personal ? nu îi semăna. Primul gînd fusese că ceea ce avea să audă va fi de rău augur pentru amîndoi. Explicațiile privind schimbarea situației ei politice și toate celelalte îl liniștiseră. Se obișnuise cu ideea că au intrat cumva în legalitate, că Suru i-a dat binecuvîntarea, cum se spune, și că îl lasă în pace. „Spune Elvira..." o imploră. Evident, ea nu se gîndea la același lucru. Avea o expresie sardonică. „Învingătorul își ascundea foarte prost tulburarea." Suru tulburat ? Așa ceva nu-și putea imagina. „Știi că noi o avem elevă pe fiica lui !" „Nana ? Da, nu, adică mi-am dat seama că e la liceul vostru. S-a întîmplat ceva cu Nana ?" „Închipuiește-ți, surîse mefistofelic Elvira — pe Cernea îl izbi unda de răutate de pe chipul și din vocea ei, ceva cu totul străin — închipuie-ți că fata s-a îndrăgostit. Iar invincibilul nu poate

concepe așa ceva." „Nana ? Aiurea... Dar de ce a venit el la voi ?" „Să ne tragă la răspundere, domnul meu, dacă poți să realizezi așa ceva. «Ce se petrece în această școală ?» îl imită pe Suru, îngroșîndu-și vocea și răstindu-se. «Ce atmosferă domnește aici ? Ce morală cultivați voi tineretului ?» Ai mai auzit așa ceva ? Și apoi mă somează să-i aduc individul. «Ce individ, tovarășe prim-secretar ?» «Imbecilul care i-a sucit capul proastei ăleia». A fost consternat nu numai că nu-l cunoaștem, dar că habar nu avem de amorul fiicei lui." „De ce vorbești așa, Elvira ? O cunoști pe Nana ? E o fată admirabilă, ce vină are ea că... zău, nu pricep tonul tău." Elvira îl cercetă cu atenție. „Te-ai aprins... cavalerule... dar și asta îți stă bine." „Hai, zău, Elvira... țin foarte mult la Nana, o știu din leagăn. Ce e cu toată povestea asta ? Ce dragoste ?" Ea nu putea să relateze decît ce aflase de la Suru. Fata o rugase pe maică-sa, într-o seară, s-o lase să se ducă undeva și fiind respinsă a aruncat tot felul de acuzații. Că sînt niște egoiști, că ce le pasă lor, ei și-au trăit viața și ea de-abia și-o începe. Asta îl rănise pe Suru. Chiar și spusese ceva despre ingratitudinea și cruzimea copiilor care-și îngroapă părinții de vii. Suru sperase că lucrurile vor reintra, de la sine, pe făgașul obișnuit, dar după cîtva timp, Peluța îi adusese niște scrisori, respectiv corespondența dintre Nana și un băiat. Rezulta că Nana îl iubește pe acest oarecare, după toate aparențele elev la același liceu. Cel mai răspicat vorbise Suru despre „imbecil", un analfabet, așa cum rezulta din frazele lui gîngăvite, scrise cu o caligrafie de școală primară. Era revoltat : dacă se îndrăgostise de un asemenea specimen înseamnă că fata lui are un cap de gîscă. Apoi, mai spusese Suru, pe alocuri scrisorile ei, ale lui neconținînd decît vorbe goale, aveau un ton dramatic. În sfîrșit, făcuse o scenă penibilă la școală, condamnînd profesorii că nu-și fac datoria, că habar nu au ce se petrece sub ochii lor. Dăduse un ultimatum Elvirei pentru descoperirea răufăcătorului. „Invincibilul" spunea ea, arăta nefericit, derutat și frustrat, și dincolo de tonul de comandă se ghicea o suferință. Mărturisise că în general fata lui s-a schimbat, devenind aproape

de nerecunoscut, închizîndu-se în sine, împrumutînd un ton grosolan şi o viziune cinică asupra vieţii, sau căzînd într-o stare de abulie. „Nana ? Cu francheţea ei scormonitoare, cu veselia ei inepuizabilă ? Nu-mi vine să cred. Dumnezeule, ce s-o fi întîmplat" — se lamentă Cernea. „Poate a început să iasă la iveală ereditatea !" avansă Elvira. „Bine, seamănă cu taică-său. Ea e fata lui Manole, în timp ce ceilalţi... Parcă avea o presimţire... Cu cîţiva ani în urmă o auzeam spunînd că nu vrea să mai crească şi că ar dori să rămînă toată viaţa copil. «Nu se poate, Nana dragă, îi explicam, o să te faci o domnişoară foarte frumoasă şi o să alerge toţi băieţii după tine.» «Nu, nu, nu vreau» şi protestul suna tulburător prin maturitatea lui. Desluşeam o teamă de timp, de apropierea altei vîrste şi chiar ură pentru fatalitatea ce se pregătea să-i fure copilăria. Încerca să zîmbească, deşi rămînea încruntată, ceea ce dovedea că răzvrătirea împotriva timpului era reală, nu o simplă toană. «Cînd o să fii mare o să vezi altfel lumea» o încurajam. «Nu, nu vreau s-o văd altfel» insista. De fapt, nu-şi mărturisea teama, ci aversiunea. Încercam s-o obişnuiesc cu gîndul că e inevitabil şi că o să-i placă, fiindcă toate vîrstele au frumuseţea lor, chiar şi cele mai ingrate. Altfel cum ar trăi oamenii, cum s-ar împăca cu bătrîneţea ? Îi spuneam cîte o anecdotă. Surîdea de formă, neconvinsă. Se afunda în dulcea căldură familială, gusta cu bucurie şi nesaţ dragostea senină, fără dubii şi fără ascunzişuri ce o înconjura. Ei bine, această cramponare de pragul copilăriei, refuzul alunecării în adolescenţă, s-au transformat într-o luptă cu fiecare an. Cum se formase idiosincrasia faţă de etapele prin care trebuia să treacă viaţa ei ? Vedea vîrstele pe chipul altora şi o decepţionau, o dezgustau ? Se agăţa cu ultimele puteri de ţărmul copilăriei. Ura mai ales vîrsta apropiată spre care se vedea împinsă vertiginos. Adolescenţa. De ce-i repugna ? Încercam să i-o descriu în culori îmbietoare, îi arătam ce însemnase ea pentru mine. Rămînea la părerea ei, respingînd cu mînie, ferm, ameninţarea. Îmi ziceam că poate suferă de o infantilitate prelungită, dar dezvoltarea fizică armonioasă era dublată de o uimitoare ascu-

ţime a minţii. Inteligenţa îi lucea în priviri, dar numai rareori îi dădea frîu liber, parcă dinadins, să nu-şi arate sieşi că se maturizează. Dar de la un timp începuseră să apară şi manifestări inverse. Se întîmpla, e drept rar, să cadă în melancolie, cuprinsă de o presimţire mai violentă decît cealaltă. Vorbindu-se despre terminarea liceului, declara cu o brutalitate ce ne atingea pe toţi : «Nu se poate, uite, nu cred, nu cred că o să apuc vreodată vîrsta aceasta.» Nu spunea că o să moară pînă atunci, deşi bănuiam că la asta se gîndeşte. Acum mă întreb dacă nu era totuşi o formă ascunsă a nerăbdării ? Antipodul fricii de viaţa ce o aştepta, aspiraţia de a o face să vină mai repede, dorinţa ascunsă de a-i ieşi înainte. Şi totuşi... Vorbea uneori de moarte cu o dezinvoltură lugubră, desigur inconştientă. Mă întrebam ce obîrşie are, pentru că ei toţi au pudoarea acestui subiect. De cînd ştiu, acesta a fost un fel de tabu. Ocoleau noţiunea ca pe ceva vulgar. Mă feream s-o apostrofez, ca să nu dau importanţă cuvintelor, să nu le menţin în atenţie, să nu stîrnesc altele. Cu timpul însă am uitat şi noi şi ea de aceste obsesii ale vîrstei. Apoi s-a conturat altă fază. O vedeam din cînd în cînd seara. Continua să participe, ca şi înainte, la viaţa familială, dar mai mult fizic, nu ştiu cum, răspunzînd la apel pentru mici acte şi gesturi inerente, dar fără voluntarismul şi voioşia de altădată. Mă surprindea tăcerea prelungită, nu i-aş fi zis absentă, dar oricum nepăsătoare. Îmi impunea, de ce să nu recunosc, liniştea ei încărcată de gravitate, văzînd în ea un semn al profunzimii, deşi paralel încercam o nostalgie. Acorda mult mai puţină importanţă unor lucruri pe care le adorase, accepta pasivă alte păreri, fără să obiecteze, cu o docilitate uşor suferindă. Aş minţi dacă aş pretinde că toate astea le observam atunci aşa de net şi distinct cum le relatez acum, altfel nici n-aş fi fost atît de consternat de ce mi-ai spus. Mai degrabă le descopăr şi le identific în clipa de faţă. Ei, bine, imaginează-ţi simţămintele lui taică-său ! Probabil că l-a şocat credulitatea şi disponibilitatea cu care s-a azvîrlit ea în neaşteptatul sentiment. Şi asta pe fundalul acelui temperament... pentru că îţi închipui, dacă seamănă

cu Suru... Asemenea oameni au morbul autonimicirii. Îl înțeleg. Ce decepție... Și asta pentru un analfabet, cum ți-a spus. Apoi cuvintele acelea : «ei și-au trăit viața...» Cum au răsunat în capul lui ? Tinerețea e feroce, draga mea. Poate așa am fost și noi. Îl știi cît e de puternic. Și ea... cu cîtă grabă i-a răpit orice viitor, de la cea dintîi nemulțumire, din primul moment cînd a crezut că i s-a pus de-a curmezișul. Pentru a-și face loc n-a ezitat să-i excludă din viață, să-i incinereze. «Și-au trăit viața». Ce a înțeles prin asta ? Că au petrecut, au iubit, s-au săturat de plăcerile vieții. Aiurea ! Existența în serviciu comandat, datoria... astea pot suna măreț într-un necrolog, dar în realitate... renunțare, privare, resemnare. Și chiar dacă ar fi fost așa, tot ar mai fi avut și ei un rost pe lume, măcar acela de a o ocroti pînă cînd va sta singură pe picioare. Pe de altă parte, nu se poate să nu fi înțeles Suru strigătul ei... Cît de timpuriu începem să alergăm după himere ! Biata copilă, vrea să-și încerce norocul. Prea devreme riscă să guste decepția. Și apoi, acele cuvinte dramatice... Ele trebuie să le fi adus în minte ușurința cu care vorbise de moarte, atît de precoce. Bietul Suru ! Nu te lua după arțagul lui. Pentru el e ceva ireparabil. În sensul că s-a pus capăt păcii, armoniei, că s-a deschis un capitol inedit. Ce va fi în acest necunoscut ? Sînt convins că resimte pierderea copilăriei Nanei mult mai acut decît ea însăși. Pentru Nana copilăria nu mai înseamnă nimic. A devenit o povară. Nu vezi cu ce semeție vrea să se lepede de ea ? Dar pentru Manole... ? Copilăria Nanei a fost pentru el un univers, cum să spun, feeric, dacă vrei." Cernea vorbise în stilul lui inspirat, declamator și amar, ce se accentua tot mai mult pe măsură ce înainta în vîrstă. Devenea mai sensibil, mai emotiv, elanuri sufletești adînci îl răscoleau, iar cînd se surprindea se întrerupea rușinat. Auzindu-și vocea tremurătoare, schiță și acum surisul prin care-și sancționa excesul melodramatic și-și cerea iertare. Elvira îi puse palma peste mîna arsă de soare. „Crezi într-adevăr că acestea sînt gîndurile și simțămintele lui ? Ai siguranța că îl interpretezi fidel ? M-a mișcat ce-ai spus. Dar toate acestea,

dragul meu, le-ai observat, le știi, le-ai simțit și le-ai gîndit tu, nu el. Ești gelos, da? Îți aparține puțin și ție ?" „Nu știu, Elvira. Dar de ce nu crezi că Manole poate să facă o criză de paternitate? Trebuie să-ți amintesc, Suru nu știe să piardă, nu știe să cedeze." „Cred că e vorba de altceva, Vladimir. De un orgoliu lezat. Nu numai de tată, ci și de șef «invincibil». N-a pierdut nimic. Dă-mi voie să cunosc mai bine adolescențele. Poate că la această oră Nana a și uitat de obiectul adorației ei. Asemenea mici pojaruri sînt frecvente la fete. Cum vin, așa trec, nu lasă nici o urmă. După o săptămînă își dau seama că «Făt-Frumos» nu era decît un dobitoc și rîd de el fără milă. Se îndrăgostesc de altul. Așa pipăie sufletul viitoarei femei lumea. Învață să zboare ca puiul de rîndunică. Dar el era supărat că această nevinovată aventură sentimentală i-a umbrit victoriile. Tocmai acum, cînd își dovedise puterea. Cum să-i iasă de sub autoritate chiar fiica lui ? Nu mai poate îndura nesupunerea. Dar nu asta contează. Mult mai important e ceea ce am auzit de la tine. Și, prietenul meu, trebuie să-ți mărturisesc, m-ai făcut geloasă."

Capitolul III

„Cum dracu e posibil ? Își frămînta Cernea creierul. Va să zică el vede, înțelege și totuși..." Îl frecase numărul unu pe Zotoviceanu, de față cu ei toți. Absolut îndreptățit. Mulți începuseră să se satur de aerele lui Zotoviceanu. Cu părul vîlvoi, cu statura de zdrahon — atletul începuse să facă burtă — neîngrijit, chiar solos, împroșcîndu-și peste tot ironia veninoasă, devenise de nesuportat. Numai în fața lui Suru se gudura, deși mai trîntea și cîte o glumă cu două înțelesuri, sau arunca, mieros, umil, dar cu ochi alunecoși, o frază plină de perfidie. Suru îl mirosise. Privirile lui pătrunzătoare, acel al șaselea simț infailibil, îl scormoniseră și-l dibuiseră pe Zotoviceanu cu cea mai mare precizie. Probabil că lecția administrată îl usturase pe găligan, deși știuse să pareze, nu contrazicîndu-l, desigur, pe Suru, ci venindu-i în întîmpinare supus, mirîndu-se admirativ de perspicacitatea șefului, autoadministîndu-și cîteva epitete de-a dreptul vulgare. „De unde disprețul ăsta la tine față de oameni, tovarășe Zotoviceanu ? îl admonestase Suru, plecînd de la o altercație pe care acesta o avusese cu un alt membru al biroului. Ți-a intrat în cap că ceilalți îți sînt inferiori, că doar tu gîndești, doar tu ai idei ? Nu mai poți să asculți altă părere, nu mai ai încredere în judecata nimănui ? Și pe urmă, de unde ai

învățat tonul ăsta golănesc, de maidan ?" „Extraordinar, se minuna Zotoviceanu, ce spirit fin de observație aveți. Într-adevăr, am copilărit pe un maidan de la periferia Bucureștiului. Acestea sînt reminiscențe..." „Oi fi copilărit, dar asta nu e o scuză. Ești ce ești, secretar județean, și încă secretar cu propaganda, și trebuie să-ți respecți funcția, și asta înseamnă să respecți în primul rînd oamenii. Tu nu știi că legea activistului e modestia, și că un activist dacă nu e în stare să asculte oamenii, să învețe de la ei, mai devreme sau mai tîrziu se înfundă ?" Astfel îi frecase ridichea lui Zotoviceanu, spre evidenta satisfacție a tuturor. Dar acum Cernea se întreba : „Spunînd toate acestea, nu-și dădea Manole seama că în bună măsură erau valabile și pentru el ? Cum poate pune un diagnostic atît de exact altuia, inconștient că prezintă el însuși simptome asemănătoare ? Pleacă Suru urechea la alții, învață din ce spun alții ? Dă el dovadă de modestie ? Pe dracu ? Desigur, are alt vocabular, se exprimă corect, sobru, dar cu ce schimbă asta fondul lucrurilor ? Cînd i-a intrat o idee în cap, ce argumente poate să-l mai înduplece ? Vorba lui ăsta, lui Zotoviceanu, că tot pe el îi auzise odată : «Schimbul de păreri cu el merge așa : te duci cu ideile tale și pleci cu ale lui». Și atunci ? Cum e posibil ? Ceea ce-i spune ăstuia dovedește că are mintea limpede, și totuși... ?"

Dar nu pentru prima dată îi sărea în ochi această dedublare. Într-o plenară, analizînd stilul de muncă al biroului orășenesc, îl făcuse praf pe Zamfir pentru nesocotirea muncii colective. Zamfir întrunea de formă biroul, neoferindu-i posibilitatea să se documenteze serios în problemele discutate și să aducă o contribuție reală la analizarea activității, de definitivarea hotărîrilor. Datorită modului său de a trata lucrurile, cînd voit superficial, lăsînd impresia că sînt niște mărunțișuri, cînd rezolut, fără drept de apel, pierise cheful oamenilor să se amestece, să-și spună cuvîntul. „Dar de ce crezi tu, tovarășe Zamfir, că există birou orășenesc ? îl luase în primire Suru. Ca să poți tu să scoți pentru ședințe oamenii de pe la treburile lor, așa de florile mărului, să aibă cine să-ți asculte înțelepciunile și să-ți

certifice concluziile ? Da ? de asta ? De asta crezi tu că avem noi organisme de conducere colectivă ?" „Nu, tovarăşe prim, se apăra Zamfir, ca de nişte lovituri nevăzute. Ca să discutăm problemele, tovarăşe prim". „Atunci de ce nu le discuţi? De ce transformi tu şedinţele de birou într-un monolog ? Crezi că le ştii tu pe toate, că dacă stai pe scaunul ăla din capul mesii ai devenit geniu ? Sau ţi-e frică de discuţie ? Să nu-ţi dea bătaie de cap ? Sau să nu scoată la iveală lipsurile tale ? Din două, una. Ori te crezi infailibil, ori nu-ţi convine ca tovarăşii să scormonească prea adînc. Dar şi într-un caz şi într-altul, cu asemenea mentalitate n-ai ce să cauţi în postul ăsta." Zamfir renunţase repede la răspunsurile lui automate, stupide, îşi făcuse o analiză autocritică sîngeroasă, apoi invocase, ca circumstanţă atenuantă, graba, dorinţa de operativitate, desigur, prost înţeleasă, şi o anumită toleranţă faţă de unii tovarăşi ce nu prea pun la inimă, se mulţumesc să facă act de prezenţă, se declară de acord chiar fără să ştie despre ce e vorba. Îşi luase angajamente, promisese marea cu sarea şi rămăsese mai departe în post. Desigur, nu puteai decît să-l aplauzi pe Suru. Dar el ? Cum proceda el ? Stimula el — dar ce vorbă mare ! — măcar accepta discuţii în contradictoriu ? Odată trecute prin mîna lui, materialele deveneau tabu. Dacă apăreau obiecţii, semnatarii îl invocau, îl implicau. Se ascundeau în dosul unor opinii de-ale lui de moment, formulate ad-hoc, sau al unor aprobări smulse într-o anumită conjunctură, valabile parţial, devenite caduce între timp. Orgoliul îi juca festa. În astfel de cazuri, cel ce se încumeta să pună la îndoială conţinutul materialului nimerea ca Eremia cu oiştea în gard. Putea să-l facă pe imprudent să-şi muşte limba, demonstrîndu-i cît e de străin de problemă, cît de greşit gîndeşte, sau să-l ridiculizeze, determinîndu-l să se lase păgubaş, să dea înapoi în rîsetele batjocoritoare ale asistenţei. Cernea se întreba : această scrimă intră în tactica premeditată a lui Suru, e un mijloc folosit lucid pentru păstrarea neştirbită a autorităţii, o modalitate de a-şi salva cu orice preţ reputaţia de atoateştiutor ? Sau devenise o a doua natură, o

pasiune, un *hobby*, un exercițiu al minții vii, ascuțite ? Și într-un caz și în altul, rezulta că nu mai putea concepe înfrîngerea nici în disputele cele mai anodine. Oricum, apărea o bivalență spirituală : pe de o parte setea rațională de adevăr, repulsia față de fals, de aparențe, iar pe de altă parte cultivarea aparenței, chiar a falsului, pentru apărarea unei poziții cînd se clatină. Întrebarea era : crede în ce susține, chiar pentru un moment, sau, cu cît îi apare mai șubredă ideea cu atît se cramponează mai mult de ea ? Sacrifică fără să ezite, cu bună-știință, adevărul, pentru a-și întreține aureola, deși jocul poate fi ghicit, observîndu-se că trișează, sau cade victimă convingerii că nu poate greși, că tot ce-i servește mintea lui pătrunzătoare și mobilă în momente de confruntare cu alte idei, este obiectiv și indubitabil just? Cernea nu putea să nu fie frapat de oroarea cu care respingea Suru cazurile de alterare, blocare sau substituire a principiului democratic al gîndirii și conducerii colective. Cît de bine sesizează fenomenul, își spunea, cînd acesta se produce la alții, ce precis îl definește, cu ce spirit analitic îl disecă punîndu-i în evidență cauzele, efectele. Cum e posibil ca un creier atît de limpede, un astfel de spirit viu să introducă și să patroneze aceleași vicii în propria sa activitate ? Cum ? În acest om trăiesc două ființe diametral opuse, fără să știe nimic una de cealaltă ? Sau ele conviețuiesc în deplină armonie ? Dar e posibil ?

Spectacole de acestea, uluitoare, Suru oferea frecvent. Își amintea de prelucrarea făcută lui Zimnicaru. Ce frumos înfierase Suru rigiditatea. Cîțiva activiști, exasperați, își luaseră inima în dinți și relataseră într-o ședință cu aparatul, cît de brutal se manifesta Zimnicaru în relațiile cu activiștii mai mărunți. Criticile găsiseră la Suru un ecou infinit mai mare decît cel scontat. Dealtfel, nu după mult timp Zimnicaru fusese scos din aparatul județean. Nu-l învinuise pentru spiritul combativ, dimpotrivă, subliniase că aceasta era o calitate a lui. „Dar uite că la tine, spusese el, asta s-a transformat într-un defect. Pentru că, după cum rezultă, tu ți-ai pierdut discernămîntul. Aplici

același șablon la toți și în toate împrejurările. Pur și simplu ți-au crescut ochelari de cal, nu mai vezi decît o fîșie din fața ta. Or noi avem de-a face cu oameni, tovarășe Zimnicaru, și tu uiți asta. Uiți că oamenii nu sînt soldați de plumb, pe care să-i poți manevra cum te taie capul, fără nici o urmare pentru ei, ca și pentru tine, și mai ales pentru cauză. Tu ai o singură măsură pentru toți, dacă stau sau nu stau drepți în fața ta. Dar cine ești tu ? Nu mai vezi diferențele, nu mai ești în stare să judeci un om în ansamblu, cu părțile lui și bune și rele ? Asta îmi dovedește mie, tovarășe Zimnicaru, că tu nu iubești oamenii, nu-i înțelegi, că în sufletul tău nu se mai poate naște decît ranchiună și intoleranță. Cine îți dă ție dreptul să te repezi la tovarășii de-ai noștri, la oameni ai muncii ca un zăvod ? Tu ai rămas în urmă și din punct de vedere al civilizației, tovarășe Zimnicaru, nu mai vorbesc de planul concepției umaniste, he, hei, ești departe de asta." Oamenii ascultau cu sufletul la gură, luminați, cu ochii înrourați de căldură și emoție. Deci știe asta, își spunea Cernea, înțelege asta. De ce nu se conformează el însuși acestei concepții, de ce nu se ridică pe sine la această fizionomie umanistă ? Oamenii îl ascultă extaziați și pentru noblețea cuvintelor, dar în primul rînd înfiorați de speranța că poate toate aceste principii frumoase o să înceapă să apară în felul său de a fi. Nu și pentru el oamenii sînt soldați de plumb ? Cum de nu poate citi în ochii celorlalți groaza de cuvîntul său năprasnic ? Frica de persoana sa veșnic nemulțumită, încruntată, imprevizibilă în reacții violente. Cînd în fața lui omul e un nimic ? Cu ce ascendent moral, cu ce drept îl condamnă și îl repudiază pe Zimnicaru — modestă copie a sa, dar nic să-l imite în totul ?

Cel mai mult îl frămînta incertitudinea : este sau nu conștient de această dublă existență ? Cînd ținea predicile acelea inspirate lui Zotoviceanu, Zamfir, Zimnicaru, sau altora, avea în minte faptul că el însuși le încalcă ? Atunci cum poate fi atît de scandalizat, de unde găsește puterea să-i blameze, tăind firul în patru, punînd în evidență, în întreaga lui amploare, răul,

interpretîndu-l incisiv, fără nici o concesie ? Să fie fățărnicie ? Cernea refuza să creadă, alunga această ipoteză. Îl cunoștea pe Suru. Viciul fățărniciei nu intra în structura caracterului său. El credea în ceea ce făcea, chiar dacă făcea rău. Puțin demagog putea fi, asta aparținea stilului personal. Nu pregeta să recurgă la vorbe umflate, la fraze sforăitoare, la un ton energic, imperativ. Asta considera util și putea accepta și la alții, chiar îi îndemna pe activiști : «puneți și voi nițică inimă, nu vorbiți oamenilor ca niște mămăligi, atingeți coardele simțitoare». Nu, Suru nu era un laș. Nu făcea ceva de care să-i fie rușine. Era întotdeauna gata să răspundă pentru actele sale. Temperamentul nu-i permitea să se fofileze, să dea înapoi, „s-o scalde". Dimpotrivă, odată ce adopta o poziție o susținea și o apăra, indiferent de urmări, în fața oricui. Nu-l puteai prinde bîlbîindu-se, recurgînd la clasica scuză : „nu mi-am dat seama". La baza actelor sale stătea convingerea că face bine. Și totuși se înșela... Deci, asta era ? se înșela ? Dar e posibil să te înșeli de zeci de ori pe minut ? de milioane de ori într-un an ? Așa ceva mintea lui Cernea nu putea pricepe. Cu atît mai mult cu cît Suru, descoperind același tip de manifestări la alții, le recunoștea imediat ca incompatibile cu principiile de partid. Ce era la mijloc ? Dacă ar accepta că Suru săvîrșește abateri de la propriile criterii, după cum se vedea bine înrădăcinate în concepția lui de activist vechi și temeinic pregătit, pentru că nu se poate abține din cauza firii impulsive, atunci ajungea de unde a plecat. Adică tot la ipocrizie. Dacă nu se poate abține, s-ar putea învoi că nici ceilalți nu pot, și atunci cu ce drept îi pune la zid ? De unde tăria de a condamna la alții, cu atîta patos, slăbiciuni pe care el însuși le are ? Cernea renunța și la această variantă, respingînd ideea că Suru ar fi un om cu două fețe. Credea din tot sufletul în cinstea și integritatea lui morală. Totuși era convins că la originea anomaliei se afla un viciu. Întorsese chestiunea pe toate fețele și din aproape în aproape ajunsese la următoarea concluzie : Suru nu devenise un duplicitar, ci un megaloman. Suru se îmbolnăvise de prea

multă forță, ca și de puterea ce-i permitea să și-o afirme. Izbîndind în toate, mereu victorios, realizînd lucruri remarcabile, apreciat superlativ și de sus și de jos, necontestat de nimeni, dimpotrivă, admirat, adulat, începuse să se creadă un supraom. Mic sau mare nu contează, în materie de supraoameni dimensiunile sînt o chestiune secundară. Mai întîmpinase din cînd în cînd obiecțiile sale, ale lui Cernea. Pe vremuri ele îl puneau pe gînduri, îl iritau dar îi dădeau de gîndit. Cu timpul împotrivirile nu mai reușeau să-i producă decît iritare. Devenise impenetrabil. Găsea răspuns la toate, dezlega cît ai bate din palme orice dilemă, nu se mai lăsa atins de îndoieli, și oricît ar fi fost de spinoase, inedite și delicate întrebările, găsea resurse să-l copleșească pe Cernea cu argumente „de fier". Mai fuseseră și diplomaticile, calmele contraziceri — dealtfel mai mult teoretice ale lui Virgil. Departe însă de a-l clătina pe Suru, ele nu făcuseră decît să-i hrănească autoritatea și pe plan familial. Nu, Suru nu mai întîmpinase împotriviri demne de a fi luate în seamă, de a-i alimenta, cît de cît, simțul relativității, nevoia de verificare a judecăților. Nimic nu-l mai obligase să se corecteze, să retracteze, să abdice, să recunoască valoarea judecății opuse. Nimic nu-i mai dăduse acel gust greu de definit, dramatic, emoționant, al înfrîngerii în arena gîndirii, înfringere care se confundă cu triumful. Sentimentul că o idee a ta a fost zdrobită, dar prin aceasta n-ai pierdut decît ceva inutil, o iluzie, o himeră pe care o purtai cu mîndrie deșartă, iar în locul ei ai primit perla veritabilă, născută de o altă minte, de o minte fără simțul proprietății, fără egoismul avar al posesorului de bunuri materiale, și care din acel moment îți împodobește și ție spiritul, îți îmbogățește și înnobilează mintea. Suru își închipuie că a ajuns atît de bogat, încît nu mai are nevoie să primească de la nimeni nimic. Așa își explica Cernea că s-a produs înstrăinarea lui Suru — pentru că înstrăinare considera că e —, de condiția umană, de condiția muritorului supus greșelii, cu limite de înțelegere, de cuprindere a infinitelor necunoscute și mistere ale lumii și vieții. Suru, care se ridicase odinioară într-un mo-

ment greu în apărarea sa, deşi nici nu-l cunoştea pe atunci, sprijinind tocmai teza limitelor cunoaşterii, a dialecticii gîndirii şi înţelegerii, a neputinţei omului de a îmbrăţişa toate laturile realităţii, de a atinge adevărul absolut, nici măcar cel obiectiv — de unde concluzia modestiei, imperativul cooperării flexibile a minţilor, a receptivităţii faţă de orice idee nouă, mai bună, mai avansată ! Iată, Suru fusese corupt de amăgirea absolutului, de minciuna infailibilităţii. De aceea considera că-şi poate permite, că are dreptul să facă ceea ce altora nu le putea îngădui. Ei fiind oameni de rînd trebuiau să respecte cu cea mai mare sfinţenie normele şi principiile statornicite. „O, bietul Grigore Alexandrescu !" exclama Cernea în sinea lui, neştiind dacă trebuie să se întristeze sau să rîdă, dacă se afla în faţa unei drame sau a unei comedii.

Cernea apreciase dintotdeauna spiritul critic, francheţea lui Suru, lipsa de prejudecăţi în dezvăluirea stărilor de lucruri rele. Chiar dacă asta îi era defavorabil, căci spunînd pe nume unei realităţi neplăcute, în calitatea pe care o avea se implica, îşi recunoştea vinovăţia de a fi patronat neregula. Nu-i păsa însă de asemenea posibile deducţii ; tîrît de patima lui justiţiară călca în picioare orice falsă pudoare, nesocotea tradiţiile „dozajului" între pozitiv şi negativ, împingea sinceritatea la extrem. Atunci se răcorea, îşi liniştea conştiinţa, căpăta siguranţa că a spălat locul infestat. Critica deschisă, liberă de orice reticenţe şi calcule, o concepea ca un duş moral purificator. Cernea constata la Suru savoarea de a dezvălui ungherele dubioase, locurile mucegăite, sordide, pasiunea dibuirii a tot ce încerca să se tragă în umbră, să se disimuleze. Nimic nu-i scăpa şi nimic nu era dispus să ierte, să muşamalizeze. Asta îi făcea să tremure şi să asude pe cei cu conştiinţa încărcată, pe rutinaţii incompetenţi, nesiguri de ziua de mîine. De la un timp însă, nu mai vroia să audă expresii „tari". Dacă cineva, nefăcînd decît să transcrie ce spusese el cu o anumită ocazie, strecura într-un material cîteva formule „suruene", „la obiect", după grimasa de neplăcere a primului secretar, respectivii înţelegeau că „au

dat în bară". Asta îl stupefia pe Cernea. „Bun, dialoga în gînd cu Suru. Să zicem că nu vrei, din motive care te privesc, să prezinți situația în felul acesta, mai departe. Pot să înțeleg, deși nu e în felul tău de a fi, mai bine zis de a fi fost. Dar atunci spune, omule, liniștit : «măi fraților, nu e bine să spunem așa, cine știe ce se înțelege sus și nu putem explica aici amănunțit». Dar de ce-i privești cu ochii ăia de fiară ? De ce-i măsori cu aerul că ai descoperit niște defăimători ?" Urmărea scena buimac, întotdeauna pe punctul de a striga „Manole, vino-ți în fire, ai înnebunit ?" Bineînțeles că nu striga nimic, nu scotea nici un cuvînt, asistînd cum Suru făcea de două parale micul colectiv. De ce o făcea ? Ceea ce el singur divulgase public, de zece ori mai combativ, acum considera greșit ? Dar mîine, poimîine le va incrimina din nou, pe alea sau pe altele, la fel de dur. Atunci ce era ? Intra în funcțiune un alt resort de gîndire, un alt creier ? Dacă într-o adunare un vorbitor îndrăznea să folosească o zecime din tonul său critic, cataloga manifestarea ca prost orientată. Îi plăcea sau nu critica ? Dintr-un punct de vedere îi plăcea, pentru că o practica sistematic și cu fervoare. Pe de altă parte îl deranja. Cernea ajunsese la concluzia că pur și simplu nu-i plăcea să o audă din gura altora. Cînd critica el, deși conștient că se implică, nu se sfia să o facă, pentru că gestul îi sporea popularitatea. Iar odată pornit nu se mai putea opri, mergea pînă în pînzele albe. Critica altora, însă, îl implica dinspre opinia publică, dinspre mase, și asta i se părea greșit. Se mînia pe cutezătorii ce-și depășeau atribuțiile punînd în cauză munca organului, deci și a lui. Nu era vorba de impulsul primitiv de a băga pumnul în gură. Cernea știa că dacă cineva l-ar fi criticat într-o adunare, pe el personal, nu s-ar fi formalizat, poate chiar l-ar fi felicitat pe respectivul. Altceva se afla la mijloc, ceva mai întortocheat. Convingerea că marea critică e monopolul lui, al autorității sale, și că exercitată de către alții pune această autoritate în umbră, o scoate din drepturile ei, o uzurpă. Da, uzurparea autorității. De aceea taxa actul respectiv ca o greșeală politică. Dar de ce punea în aceeași categorie un raport

către Comitetul Central ? În ochii săi nici măcar biroul nu reprezenta autoritatea supremă, ea nu putea emana decît de la persoana lui. Deci, în ultimă instanță, același substrat : deformarea megalomană.
Aceleași cuvinte, în gura lui erau o armă de luptă partinică, iar în gura altora o impertinență, o calomnie.

Cernea asistase de cîteva ori la întîlniri cu delegații străine trimise de Comitetul Central pentru a vedea județul în plină transformare economică. Expunînd munca, rezultatele, Suru cădea treptat în idealizare. Nu numai că uita cu desăvîrșire de greutăți, de greșeli și eșecuri, expediind capitolul „lipsuri", în mod convențional, într-o frază generală, dar la întrebările exprese ale oaspeților, înfățișa situația ca fiind perfectă. Unii se prefăceau convinși, alții insistau cu îndoială. Suru răspundea ca din carte, dar culmea ! nu simplist, expeditiv, ci cu explicații ample, inteligente, originale. Mințea în modul cel mai cuceritor cu putință. Și ceea ce-l mira pe Cernea, mințea cu bună-credință și pasiune. Nu bătea cîmpii, nu inventa, reproducea paragrafe întregi din hotărîrile de partid, din directivele superioare, din propriile sale indicații. „Adică, își spunea Cernea, expune modul ideal în care concepem noi munca, nefăcînd decît să anticipeze stadiul spre care aspirăm. Dar de ce ? Un instinct obscur, vechi, îl împinge irezistibil pe panta idealizării ? Este o formă extravertită de apărare a socialismului ? În asemenea momente, pe primul plan al atenției sale stă prestigiul socialismului ca idee absolută ? Poate obsesia întrecerii cu capitalismul conduce la alunecarea în fantastic ? Necesitatea de a demonstra că, pe ansamblu, socialismul a luat-o înainte ? Dar ce nevoie ai să-i convingi de asta pe cei ce vin din aceeași orînduire, și se confruntă cu aceleași dificultăți și imperfecțiuni ? Stranie reminiscență de naivitate ! După încheierea convorbirilor, Suru își freca mîinile. „Ați văzut cum holbau ochii : «Uite, domnule, unde au ajuns ăștia !» N-ați văzut cum își notau ?" Formidabil, se gîndea Cernea, cum se autosugestionează ! Iar de aici se duce la o ședință și, acru, dezvăluie o sută de defecte și jupoaie

pielea de pe oameni. În memorie îi va rămîne viu însă momentul cînd i-a lăsat cu gura căscată pe străini. Iată o formă de a trăi concomitent în real și în imaginar."

Remarcase, de asemenea, tentația lui Suru de a atribui interlocutorilor sensuri inventate. Cum se întîmpla ? Mintea lui o lua în altă direcție ? Cuvintele pot căpăta sensuri diferite în funcție de o mie de factori, de tonul cu care sînt pronunțate, de un gest ce le întovărășește, de contextul în care sînt spuse. Uneori nu reușesc să exprime gîndul exact, ba chiar îl trădează. Gîndul însuși se pierde sau se modifică în timpul rostirii, doar nu e săpat în piatră, e ceva volatil, un abur al creierului, orice senzație sau impresie survenite spontan îi pot schimba forma. Te poți trezi că ai ajuns în altă parte decît ai vrut. E o mare virtute să gîndești precis pînă la capăt și să exprimi tot atît de precis ce gîndești. Nemaivorbind de faptul că unii renunță intenționat la ideea inițială, după ce a început să o depene, pentru că-și dau seama că nu e oportună, că ecoul provocat nu e cel scontat, și o cotesc din mers, ajungînd citeodată exact la contrariul a ceea ce gîndiseră. Poți să fii și răstălmăcit. Se poate specula o greșeală de exprimare, un cuvînt nepotrivit, o legătură nefericită cu situația de moment, cîte altele. Poți fi răsucit pînă cînd tu însuți îți pierzi șirul, începi să dai în gropi, oferi motive tot mai serioase să fii interpretat tendențios. Ce era însă la Suru ? Mintea lui se deformase fără să-și dea seama, spre suspiciune ? Dacă cineva spunea că se țin prea multe ședințe, el putea înțelege că vrei să contești necesitatea muncii organizatorice. Deci conferă afirmațiilor altuia un sens divagat și apoi îl atacă. Nu era vorba de mania contrazicerii — pentru că mai procedează unii așa, din simpla plăcere de a contesta, și totodată de a-și etala logica proprie. Suru devenea agresiv, eticheta politic, combătea feroce. Simțea necesitatea să fie intransigent ? Avea nevoie de rivali pentru a duce o luptă ? Se considera un păzitor al celor sfinte ? Ce apăruse la Suru, un început de mesianism ? Pe vremuri avea simțul proporțiilor. De ce se ridicase atunci, la școală, împotriva curentului,

pentru a apăra un punct de vedere realist ? Exista şi atunci în el instinctul de păzire al adevărului ? Poate ! Şi i se păruse că adevărul e de partea lui Cernea. Sau funcţiona chiar din epoca aceea fascinaţia înfruntării curentului ? Cînd toată lumea era împotrivă, sau cei mai puternici, ar fi fost minor şi banal să dea şi el cu piatra. Nu-şi putea încerca şi demonstra forţa, nu şi-o putea gusta, decît aşezîndu-se cu pieptul lui lat în faţa şuvoiului. Simple speculaţii ! Pe atunci te puteai înţelege cu el, deşi anumite lucruri le-a suportat întotdeauna greu şi, practic, mereu a fost înclinat spre verdicte. Se putea discuta însă, se putea discuta... Accepta şi ironia, chiar mai corosivă, fără plăcere, dar nu cu paloşul de arhanghel în mînă. Schimbarea se produsese în ultima vreme... şi spaţiul în care se putea polemiza cu el se reducea tot mai mult, cu tendinţa de a dispare.

Dezlegarea acestor enigme i-o impunea lui Cernea nu simpla curiozitate, ci vaga speranţă că ar putea să încerce, măcar atît, să încerce, o oarecare influenţare... Posibilităţile se restrînseseră enorm, totuşi ştia că niciodată nu e totul pierdut. Observa că mecanismul gîndirii şi comportării lui Suru acţiona pe două planuri diferite. Aceasta era anomalia, dar în ea însăşi, în această bivalenţă sălăşluia şi o rază de lumină. Însemna că numai o parte se automatizase, cealaltă continua să fie liberă. Uneori i se părea că automatizarea e în progres, alteori că e stagnantă, cîteodată că se atenuează. Oricum, nu acaparase decît o parte a aparatului psihic şi intelectual. Cît de mare — asta nu ştia. Dar cum funcţionau paralel cele două părţi ? „În fond, nu e ceva strict particular, nu e un caz unic, îşi spunea Cernea. Existenţa pe două etaje constituie un mod de viaţă determinat de împrejurări, de factori contradictorii aparţinînd mediului, condiţiei sociale. E poate reflectarea luptei contrariilor din realitate în fiinţa umană, iar intensitatea fenomenului ţine de măsura în care fiinţa respectivă receptează înfruntarea, contradicţia obiectivă a vieţii. Suru a fost, şi este acum mai mult ca oricînd, un om al regulamentului. Adică al unui sistem de norme, concepte, interese, atitudini. Calitatea sa l-a

obligat şi îl obligă nu numai să respecte regulamentul, dar să-i constrîngă şi pe alţii să o facă. Încet, încet, prin prisma acestor obligaţii a ajuns să vadă şi să judece întreaga lume. Deci şi-a format un resort în virtutea căruia acţionează automat. Prin reflex condiţionat. Asta îl fereşte de greşeli, de bîjbîieli, de dileme, mai ales de dileme, de probleme de conştiinţă. Nu-şi mai pierde vremea cu întrebări. Cazurile se tipizează prin excluderea nuanţelor, prin eliminarea particularului, dealtfel insuficient conturat, discutabil. La cazuri tip aplică soluţii tip, reflexul condiţionat devine o a doua natură. Mecanismul a fost reglat ca un ceasornic, nu mai sînt posibile surprizele, autosurprizele, productivitatea deciziilor, eficienţa socială a funcţiei cresc. Dar chiar această latură a personalităţii lui Suru dă naştere unor rezultate contradictorii. De pildă, ieşirile împotriva mizeriei morale, a viciului social îmbrăcînd forma unor practici reprobabile. Atunci se mişcă în aria automată sau atunci e liber ? Greu de spus. Poate şi una şi alta. În fond, e tot un reflex condiţionat, o formă de a apăra regulamentul, sistemul de interese, idei şi criterii căruia i s-a consacrat. Numai că atunci direcţia spre care se orientează e cea justă. Firesc, ţinînd seama că acest sistem este conceput în esenţa lui împotriva răului. Cînd nimereşte la ţintă este excelent. Deci, cînd e folosit pentru ceea ce a fost creat. Cînd nu, atacă poziţii cărora nu reuşeşte să le sesizeze nuanţele, nu le înţelege, depăşindu-l, încurcîndu-i criteriile. Într-o experienţă de reflexe condiţionate pe animale, cînd aceste reflexe sînt declanşate şi apoi contrazise, în cazul foamei, de pildă, animalele se revoltă. Dar într-un fel o face şoricelul, de pildă, chiţăind abia auzit, sau pisica, scoţînd anemice miorlăituri, şi într-altfel leul. El rage înspăimîntînd tot ce e viu pe o rază de cîţiva kilometri. Acesta este Suru, leul enervat, contrazis într-un reflex vital.

Dar care e partea din structura psihică a lui Manole, neafectată, cea în care este el însuşi, liber, autonom, unde reacţionează nu în virtutea unui regulament, ci a sensibilităţii sufleteşti, a bunului-simţ ? În ce împrejurări iese ea la iveală ?

În primul rînd, în acele momente ce nu se încadrează în nici un capitol al regulamentului, ce n-au fost încă programate, n-au putut, sau nu vor putea fi niciodată. În asemenea cazuri reflexul condiționat nu există. Dar care ar fi acestea ? Lumea lui lăuntrică ce se reflectă pe sine, oglinda lumii sale lăuntrice. Ce există acolo ? Mișcări contradictorii. Acolo se naște în taină o iubire, căci el n-o poate împiedica, nu depinde de voința sa, sau voința nu este instruită, programată să o zădărnicească. Poate s-o împiedice să se exteriorizeze, să se împlinească, ceea ce dealtfel a și făcut, dar atît. În schimb, nu știe, nu poate să-și reprime durerea, suferința provocată de cenzură. În aceeași zonă necontrolată se poate găsi și ura, chiar pentru ființe apropiate. Pe aceasta nu numai că nu și-o poate reprima, dar nu reușește nici să și-o stăpînească. Ce altceva sînt raporturile cu Peluța, rivalitatea mocnită, disprețul ce iese uneori la iveală, poate fără să-și dea seama. Ce ar mai fi ? Ar mai fi șocurile produse de fapte ce infirmă în mod brutal și strident regulamentul. Cînd nu e posibilă nici o conciliere între normativ și realitate. Cînd de pildă, are o cifră pentru fondul central de cereale și nu poate da decît două treimi și trebuie să preseze satul să mai dea și constată cu ochii lui că nu are de unde. În asemenea împrejurări Suru ridică brațele excedat : „Nu se poate". Atunci servituțile își epuizează puterea de înrîurire. Sau în cazul ocupării acelui post. Înaintase cîteva propuneri și se trezise că i se impune să numească pe altcineva. „Cum, păi ăsta e un tembel, exclamase, îl cunosc foarte bine." „Da, dar vedeți, are un dosar mai bun", îi replicase lucrătorul de la centru. Suru a încercat să explice, apoi s-a înfuriat. „Cum, dumneata îl preferi pe ăsta fiindcă a trecut un an sau doi prin industrie ca un cîine prin apă ? Păi nu-l pun nici la degetul cel mic al lui Vasilescu." Și nu s-a lăsat, s-a zbătut pînă a obținut cîștig de cauză. Realitatea a fost atît de izbitoare, contrazicea atît de flagrant norma, încît a trecut categoric de partea primei. Reflexul condiționat n-a apărut. Din nou a devenit liber, lucid, rațional, opunîndu-se încercării de a i se impune

iraționalul. Poate că în realitate apăra regulamentul de propriile lui inadvertențe, pentru că atitudinea sa, și nu cea pe care a respins-o, slujea interesului general. Dar n-are importanță, tot liber arbitru rămîne actul de a contesta un cod atunci cînd el se autosubminează. Mai are momente cînd regulamentul pălește, momentele de umor. Își persiflează normativul deși, în practică, se ghidează cu credință și asiduitate după el. Dacă un factor de opoziție ar îndrăzni, ar lua această atitudine drept blasfemie. Umorul se impune cu forța unei legi naturale. O fi o emanație a bunului-simț sau bunul-simț supraviețuiește și se exercită prin umor ? Sau anecdotele „reacționare". Le asculta sau le spunea pentru grăuntele de umor conținut, golindu-le de sensuri principiale. Ca și cum s-ar juca, distrat, cu grenade: absorbit de originalitatea formei.

Acest strat rațional, liber, e variabil. Uneori poate să se dilate, căpătînd proporții, situîndu-se în prim plan și determinînd o nouă stare de spirit, un nou comportament. Ba, se poate instala și definitiv. „Evident, foarte rar mai ales cînd se schimbă domeniul activității și natura atribuțiilor. Dealtfel, se și spune : «a schimbat scaunul, a schimbat optica». Noul strat se metamorfozează atunci într-un spirit critic ascuțit față de regulament sau față de părți din el, chiar prin prisma propriei experiențe, mai ales a greșelilor comise personal. E cazul foștilor dogmatici, transformați în inflexibili procurori ai dogmei. Nimeni n-o cunoaște mai bine decît ei. Poate există și alte seisme psihice capabile să producă asemenea deplasări de planuri. Dar de cele mai multe ori mișcarea e inversă. La un simplu semnal mai acut, reflexele condiționate reintră în funcțiune, stratul rigid redevine dominant, insul readoptă brusc, fără nici o tranziție, atitudinea cazonă, iar stratul liber se îndepărtează. Desigur, aceasta nu exclude posibilitatea revenirii la suprafață. În obscuritatea produsă de această absență, Suru acționează în maniera automată. Totuși acel ceva bun, luminos, în alternanța sa continuă, îl împiedică să se usuce, să se mortifice în întregime, conservă în el o zonă de prospețime omenească ce cîndva

s-ar putea impune cu forța aceluiași temperament ce-l face acum să o uite."

La capătul unor asemenea lungi monologuri, Cernea termina prin a-l compătimi pe Suru, deși punctul de plecare fusese exasperarea acuzatoare. Tăind firul în patru, se convingea că Suru devine, sau o devenit, un personaj dramatic, victima unui complex încîlcit de factori, deși inițial se gîndise că el face victime. Ceea ce i se părea incontestabil era lipsa de unitate a ființei lui Suru și asta considera tragic pentru un om. Ce demon îl sfîșie ? se întreba. Ce este această fractură a personalității ? Există o contradicție antagonică între el și funcție ? Cine e de vină, omul sau funcția ? Deși pare să se simtă atît de bine în pielea ei, în realitate îi e străină ? Nu se integrează organic acestei condiții ? Există un conflict ireductibil între natura umană și un anumit destin social ? Refuzul omului de a se confunda cu acest destin este un defect, o slăbiciune, o tară, un semn al imperfecțiunii ? Sau, dimpotrivă, dovada superiorității esenței umane care nu se lasă încătușată ? Și dacă da, condiția pe care organizarea socială i-o impune, nu ca pe o pedeapsă, ci ca pe o recompensă, e prin ceva contra naturii omului ? E ceva în postura de factor diriguitor care amenință pulsul normal al vieții ? Există o unilateralitate, o rigiditate în modul cum societatea își concepe și realizează structurile de putere ? Autoritatea este în ambele sensuri un spațiu prea îngust pentru spiritul omenesc ?

Virgil, răsturnat pe pat, supraveghea, sprijinit într-un cot, ultimele retușuri pe care Cernea le făcea toaletei sale în fața oglinzii. Pe Virgil nu-l putea înșela fluieratul lui Cernea, știa că se preface și aceasta îl întrista mai mult decît dacă l-ar fi văzut amărît. „Mai aveam o ultimă întrebare, spuse el șovăitor, și te rog să mă ierți dacă ți-o pun, nene Vlade... Crezi că... dacă aș fi fost și eu... vreau să spun dacă n-aș fi plecat atunci... s-ar fi schimbat ceva ? Aș fi putut să-ți fiu de folos ?" „Ei, hai, nu fi copil, doar nu-ți faci mustrări de conștiință. Nu s-ar fi schim-

bat absolut nimic. Cu toată buna părere pe care o am despre tine, nu era nimic de făcut." Virgil rîse înveselit. „Nu e vorba de procese de conștiință. Vroiam să știu ce crezi despre mine. Sînt absolut de acord cu dumneata. Și îmi pare bine, deși n-ai avut intenția să mă flatezi. Sări în picioare și adăugă, jucînd teatru : Și mă solidarizez cu dumneata, mă asociez la eșec, jumate-jumate... ! Și acum hai să mergem să-l sărbătorim. Cadrul nu va fi cel mai potrivit, dar merge. Dealtfel, la banchete fiecare bea pentru ce vrea. Și apoi, cu ținuta asta a dumitale cine poate să bănuiască ? Parcă ești ginerică." Îl luă de braț pe Cernea, conducîndu-l cu pompă spre ieșire.

Virgil sosise în ajun singur, pentru puțin timp, „ca să mai dea o raită pe șantier", cum îi spusese lui taică-său. Avea să vină în toamnă să stea mai mult, să-și încheie lucrarea, acum nu putea, îl aștepta Marta să plece la mare. De la maică-sa aflase de pățania lui Cernea, îl căutase de dimineață, la prima oră, dar i se spusese că e în agricultură. Îl întrebase pe Suru și acesta îi dăduse asigurări că în seara aceea, era sîmbătă, o să fie cu siguranță în oraș. Se organiza o reuniune tovărășească. Program artistic, masă, dans. Taică-său îi propusese să vină și el. „Nu-ți strică să petreci o seară printre oameni. Te-oi fi săturat de filfizoni." Virgil nu pricepuse la ce filfizoni se referă taică-său, dar nu-l contrazisese. Întrebase dacă merge toată familia. Peluța declarase că nu se simte bine. Nana se și mira că i se poate pune o asemenea întrebare : „Eu ? Ce să caut printre babalicii voștri ?" Suru avea să vină, dar credea că mai tîrziu. După-amiază, Virgil s-a înființat la Cernea acasă. Au stat la taifas pînă seara, cînd Vlad și-a adus aminte de reuniune. Virgil se hotărîse pe loc să-l întovărășească. „Așa, între burlaci, îmi convine." Îl găsise pe Cernea schimbat. Parcă îi lipsea ceva... și în același timp apăruse altceva nou... Se atenuase la el febrilitatea emoțională. Se vedea o reactivitate scăzută, mai puțină neliniște și nervozitate. Într-un sens, arăta mai sigur pe sine. Vorbise de cele întîmplate decent, fără patos. Se instalase în el un echilibru, parcă aflase o nouă măsură a lucrurilor. Virgil ținea

foarte mult la Cernea și parcă îl îndurera îndepărtarea acestuia de sine. Îi plăcea grozav cum era înainte, deschis, exagerat de deschis, receptiv, dezarmat, vulnerabil, dar mai presus de orice vibrant, o membrană fină prinzînd orice impuls, amplificîndu-l, făcîndu-l inteligibil. În apropierea lui tot felul de lucruri obscure deveneau sesizabile, se reliefau nuanțe altfel de nedeslușit. Mesaje subterane căpătau contur, lîngă el auzeai mult mai distinct palpitul vieții, tot felul de taine se desfoliau, lumea sa arăta mai contradictorie. Te ajuta să ieși din găoace, să-ți înfrîngi unilateralitatea, să spargi cercul orizontului. Iată de ce resimțea ca pe o pierdere personală obturarea unor canale de comunicare cu Vlad, refuzul acestuia de a-și mai deschide supapele, receptacolele, privirea absentă, inteligentă dar zgîrcită, păstrînd totul pentru sine, cu aerul că nimic nu merită zbucium.

Cînd ajunseră la sală, reuniunea propriu-zisă nu începuse, deși ora fusese depășită. Sperau ca Suru să nu întîrzie prea mult și nu se îndurau să-i dea drumul fără el. Era destul de multă lume și Cernea îl prezentă pe Virgil în dreapta și în stînga. În sală domnea o liniște nefirească și Virgil observa că toți se străduiau să vorbească încet și puțin, poate ca să nu încarce atmosfera, să nu lase impresia că „a început", rezervîndu-i lui Suru dreptul de a sparge gheața. Cel mai mult îi atrăgeau atenția lui Virgil femeile. Aproape de el se afla o tovarășă brunetă, cu ochi de tăciune, probabil frumoși odată, și cu o față latră, tuciurie, pe care se desena o pereche de mustăți destul de vizibile. Șoldurile puternice, pătrate, îi aduceau aminte de un personaj de film, un gardist rus de pe vremea țarismului. De felul ei trebuie să fi fost veselă, pentru că din cînd în cînd scotea un chicotit din burtă, cenzurat prea tîrziu. Probabil femeia fusese insistent prelucrată de soțul ei, dar nu-și putea înfrînge firea. Se întreținea cu o blondă, probabil cunoștința ei cea mai apropiată. Blonda purta cu semeție o gușă proeminentă, iar trupul ei avea forma unei mari pere pergamute. Din cînd în cînd îi arunca lui Virgil, cu sfiiciune, priviri apoase, pline de bunăvoință, probabil candide odinioară. Cineva îi adresă

cuvîntul și se întoarse politicos, surîzînd stînjenit fără să știe ce să răspundă. Respectivul se intimidă și el și tăcu. Soția fu cea care umplu golul penibil, intervenind cu bun-simț și seriozitate. De talie mijlocie, slabă, îmbrăcată în negru, cu buze groase, zbîrcite și parcă roase, fuma țigară după țigară. Spunea ceva cu o voce baritonală, răgușită, necerînd nici o replică, nici măcar atenție. Examină și fețele altor neveste de activiști. Găsea că aceste femei vîrstnice, luate în parte, respirau ceva prea izbitor uman. Poate de aceea și lăsau impresia că nu sînt în elementul lor. În ansamblu însă, parcă ar fi fost alese de un regizor pentru a semnifica ceva anume. Vlad îi prezentase și cîteva lucrătoare din aparatul județean, mai integrate cadrului, dar mai uzate, mai veștejite. În ochii lor sălășluia o sperietură, deocamdată potolită, dar gata oricînd să se manifeste. Tentativele lor de înfrumusețare ieșeau în evidență cam strident. Părul coafat rămînea scămos, într-o simetrie neorganică cu obrazul, parcă nu ar fi fost de acolo. Rochiile cădeau țeapăn pe trupurile învățate cu altfel de vestminte. Două sau trei veniseră cu soții. „Săracii, încearcă să treacă neobservați, rușinați ca niște copii mari aduși în vizită la familii fără odrasle de vîrsta lor."

În sfîrșit, Suru și-a făcut apariția, toată lumea a luat loc și orchestra a intrat în funcțiune. Au apărut solistele de muzică populară și ușoară. Virgil le examină cu plăcere : tinere, frumoase, în ii de borangic sau în rochii lungi mulate pe trupuri, cu minunate podoabe capilare bălae sau brune căzînd pe umeri sau strînse în cozi și cocuri grațioase ce dezveleau grumazuri rotunde, înalte, obrajii fardați atît cît să pună în evidență privirile adînci, buzele pline, dinții strălucitori, cu brațe albe, marmoreene, busturi elastice, șolduri șerpuitoare și pîntece piate. Îi studie și pe bărbații din sală, încercînd să ghicească ce se ascunde sub frunțile lor. Nu-l înșela efortul lor de a lăsa impresia că apreciază în primul rînd, sau în exclusivitate, talentul, ca fenomen abstract. Îi vedea fascinați de un frumos feminin inaccesibil, interzis, existînd și mișcîndu-se în ciuda lor, aparținînd altei lumi — o lume colcăind de provocări și ispite. Îi vedea pi-

păindu-le formele cu privirea, pe ascuns, în dosul vederii reci, indiferente, ostentativ insensibile, oarbe pentru prospețimea carnală și aburul răscolitor ce o învăluia. Îi simțea pe vecinii lui săgetați, frustrați sau duși pe gînduri, luați de ape luăntrice grele. Unii nu știau ce se petrece cu simțurile lor, căci ultaseră ce înseamnă acel gen de suferință apăsătoare, tresărirea dureroasă a inimii prea mult chircite.

În pauză se deschise bufetul. Își încărcau farfuriile, își umpleau paharele și se așezau în grupuri, pe prietenii. Cîțiva făcură tentativa de a dansa, dar atmosfera cam rece îi descurajă și renunțară. Femeile mai ieșeau să se răcorească, altele își trăgeau scaunele lîngă televizor, tocmai se transmitea serialul de sîmbătă seara, iar bărbații începură să se adune și să se separe de neveste. Cea mai mare grupare se crease, bineînțeles, în jurul lui Suru. Virgil și Cernea își aleseră la întîmplare un cerc. Tovarășii lor nu arătau prea mare apetit pentru discuții. Se mai ciondăneau, mai făceau glume unii pe seama altora, cîte unul debita ultima anecdotă transmisă de radio Erevan. Virgil nu înțelegea ce e cu acest Erevan, dar îi era lene să întrebe. Activiștii se dovedeau mari amatori de bancuri, un fel de „microbiști". „O știi pe aia cu rabinul și capra ?" auzea întrebînd, „dar pe aia cu sentinelele din Sinai ?" „Să vă spun bancul cu rața", sau cu „leneșii plece unde vor" și așa mai departe. Din cînd în cînd comesenii ciocneau, vinul bîndu-se cu o indiferență mimată. Paharele se țineau mult timp pe masă, pline, ca și cînd ar fi fost uitate. „Beau din obligație, se mira Virgil, fiindcă așa se cuvine la această ocazie, nu fiindcă ar agrea vinul." După un timp observă că paharele se goleau dintr-o dată și se umpleau imediat, de aceea lăsînd impresia că stau mereu pline. Nu se întreba nimeni ce bea, nu se comenta vinul, cum se întîmplă printre băutorii de calitate, printre cheflii. Schimbau păreri generale despre viață. Virgil știa că ei au un trai zbuciumat, dar nu lăsau să se înțeleagă asta. Cîte un crîmpei de frază, scăpat fără voie, trăda însă invidia, ascunsă sub masca unei constatări

obiective, față de cei care, ai dracului, își trăiesc viața, au timp să se distreze, să se plimbe, să bată restaurantele, parcă ar fi pe altă lume. Din cînd în cînd aruncau săgeți, deși fără venin, la adresa celor ce-și permit să calce alături, să se încurce cu femei, iar Virgil descifra în vocea lor întrebarea naivă „pe unde dracu le-or găsi"?, sau mirarea că „poate or fi, dar de unde să știe ei, hărțuiți de dimineața pînă seara de un milion de treburi!" Vedea că există o suferință în ei pe care nu vroiau să o recunoască, ascunzînd-o sub umor, sub observații dezinteresate. Și tristețea că această suferință n-are leac, e iremediabilă, o fatalitate cu care trebuie să te împaci, fiindcă știi că ai o cruce de dus, un angajament asumat liber, cît de mare poate fi această libertate cînd mișcările îți sînt condiționate de atîtea împrejurări, de întîmplare, de elemente preexistente ce nu depind de tine, de limitele posibilității de a alege. Remarcă apoi cum, treptat, gesturile lor începură să se schimbe. Nu-și mai țineau, ca niște grațioase domnișoare, paharele pline în față, le ridicau mereu și ciocneau ca o nevoie — se gîndi Virgil — de mărturisire a prieteniei în această clipă de destindere, de defulare, cînd în suflete reînviau regrete, patimi uitate, cînd fiecare vedea pe fața celuilalt propria-i tulburare, și cînd teama de singurătatea gîndirii îi făcea să strîngă rîndurile, să se contopească într-un unic sentiment comun. Între timp Suru se retrăsese. Se făcuse miezul nopții și se scuzase că pentru a doua zi dimineața programase nu știu ce ședință. Aceasta, i se păru lui Virgil, adusese o modificare de atmosferă. Bărbații deveniră mai îndrăzneți, mai decișI. Nu se mai fereau de privirile nevestelor, ba, tot în glumă, le cam luau la goană cînd veneau să le șoptească ceva la ureche, probabil, bănuia Virgil, să-i sfătuiască să se abțină, să nu mai bea, ele știindu-le cel mai bine melicul. Nu, nu le mai vroiau, se rupeau de ele, lăsîndu-le să se plictisească singure în clanul lor, sau să-i bîrfească, să facă ce vor. Ciudată această răzvrătire împotriva femeilor, își spuse Virgil, parcă le-ar reproșa ceva, le-ar acuza de ceva, de povara bărbăției lor acaparate, neîntrebuințate, gata să se sufoce. Se schimbase vinul, primul se

terminase, dar le era indiferent, îi biciuiau pe chelneri să vină mai repede, să aducă sticle mai reci. Însă nu se îmbătau, rămînînd doar răscoliți, tulburați, adînc sentimentalizați, suferind că nu se pot exterioriza, căutînd o modalitate, o supapă. Virgil fu martor la găsirea ei. Tăbărîră pe țiganii de la orchestră, strîngîndu-se cerc în jurul lor, un cerc ce se mai împuțina pe măsură ce nevestele mai viclene sau mai energice reușeau să-și smulgă soții și să dispară cu ei. După o regulă neînțeleasă de Virgil, căci nu se produceau divergențe de preferințe, contraziceri, dar nu-i cunoștea și nu putea ști ce criterii funcționau în această împrejurare, începură să cînte melodiile tinereții lor, cîntece de petrecere, de pahar, de alean, de inimă albastră, cîntece populare vechi, uitate, totul revărsat într-o undă melancolică, pe alocuri sfîșietoare. „Tristă-i duminica zilelor meleee, e triistă și plinăăă de patime greeele", auzea, sau „Feemeeeaaa, eeeteeerna poveeesteee, / nu-ntreba cine eeesteee, și iubește-o mereeeu". „Iiinimăăă, de ce nu vrei să-mbătrînești / Tu nu vezi cît de proastă eeești / și cît ai suuuferit ?", se lamentau ei, pentru a trece cu energie la „Beaaa, beaaa, / nu te lăsaa, uită că viața e greaaa" și din nou, pătimaș, „Rița cu ochii dilataaați / cu sîîni caa de piatră". La un semn își armonizau vocile și atacau : „Ți-aduci aminte, doaaamna meaaa / de-amurgu-acelaaa violeeet / cînd lebădaaa pe lac pluteaaa / și toamna și-acordaaa încet / pe frunza-i veștedăăă chitaaraaa". Cîntau transfigurați, cu ochii umezi, cu o expresie de uitare de sine și în același timp de regăsire a ființei intime. Cea mai mare parte din cîntece îi era vag cunoscută și lui Virgil. Le auzise în copilărie, cîntate de Manole la cîte o petrecere, deși acestea fuseseră rare, sau duminicile, cîteodată, cînd taică-său bea un pahar de vin mai mult și scotea gramofonul cu discuri zgîriate, cu voci de lăutari dispăruți sau îmbătrîniți. Niciodată nu reflectase asupra textelor acestor cîntece. Ascultîndu-le atent, intonate în cor, rar, distinct, lălăit, se întrebă cum de nu realizează ei antagonismul dintre filosofia stenică a luptei, a voinței, a optimismului revoluționar și această elegie a efemerului. „Ce cla-

meazã ei în fond, acum ? Tristeţea timpului uman individual ce se macină, nevoia de trăire în prezentul imediat, nesocotind ambiţia, idealul, gloria, considerate de versurile cîntecelor deşertăciune. Credinţa că nimic nu durează, că nimic «nu merită». Aceste cîntece afirmă o durere existenţială şi văd alinarea în vin, muzică, femei ! Laitmotivul : totul e schimbător, pieritor. Iubirea nu e trainică, sentimentele se sting, nu dăinuie decît amintirea. Oamenii rămîn singuri, de fapt sînt singuri, şi în singurătate îmbătrînesc şi pier." Pe Virgil nu-l contraria tonul sentimental, aceste semnificaţii nu-l deranjau. Se întreba numai cum de se extaziază ei în faţa a ceva ce combat. „De ce cîntă aceste imnuri păgîne, psalmi aparţinînd altei religii ? În virtutea amintirii plăcerilor tinereţii? Atunci şlagărele erau în consonanţă cu epoca, poate marcată de posteminescianism, sau de prematura blazare a burgheziei, sau de decepţia micii burghezii ce nu se realiza." Îi atrăgea atenţia proslăvirea femeii în oda languroasă, disperată a tangoului. „Femeia ca idol, ca obiect al patimii şi păcatului, ca plăcere trecătoare, nu femeia factor social, mijloc de producţie, ecuaţie politică. Principiul egalităţii nu anihilează nimbul romantic al feminităţii ca mister de descifrat, de cucerit ? Stranie filozofie hedonistă ! Inconştientă confundare cu un sentiment disprețuit, încriminat ca reziduu vulgar al trecutului, ca anacronism." Îşi scoaseră hainele. Treptat corul îşi pierdea vigoarea, pasiunea din voci scădea, timbrul se stingea. Obosiseră ? Dealtfel repertoriul era din ce în ce mai vechi, precedase şi generaţiile lor. Cîte unul descoperea prin memorie un vers, o melodie, ceilalţi îl îngînau melopeic, dar nu ieşea nimic. Se supărau pe lăutari, îi acuzau că s-au ramolit. Aceştia scîrţîind cîteva note, dădeau iluzia că au găsit, apoi se lăsau păgubaşi. Ferestrele începeau să se decoloreze. Aruncînd o ultimă privire feţelor năduşite, cu grimasa unei plăceri sleite, simţindu-i pe aceşti oameni foarte apropiaţi sufleteşte în ceea ce părea a fi slăbiciunea lor, Virgil conveni să plece. Noaptea, pe terminate, îl învălui în aerul ei răcoros. Nu îi era somn şi simţea nevoia să-şi descleştеze fălcile, căci stătuse tot timpul mut,

„Nea Vlade, unde se poate bea la ora asta o cafea ?" îndrăzni el. Cernea rîse : „Eu nu beau cafea, dar am tot ce trebuie. Dormi la mine". Pe drum Virgil îi împărtăşi, ezitant, gîndurile. „Oho, se miră sincer Cernea, destul de rigid pentru un tip ca tine. Cam aşa se judeca acum vreo două decenii. Ai fi fost un proletcultist pe cinste. Pe asemenea considerente au şi fost interzise romanţele." „Dar oamenii ăştia au un ideal, trăiesc într-un anumit real, nu ?" „Şi tu vrei să le interzici ce nu e ideal, sau ce e altfel real ? Sub toate straturile de civilizaţie există simplitatea elementară a sentimentului. Ce dacă sînt activişti ? Pe vremuri se spunea că membrii de partid sînt plămădiţi din alt aluat decît restul oamenilor. Deci nu din carne şi sînge. Atunci din ce, din piatră, din metal ? Dumnezeu să ne păzească. Lasă-i să fie ca toţi oamenii. Cu inimă, cu nervi, cu simţuri. Sentimentalism ? O, ce bun e !" Virgil nu se dădu bătut. „Femeia, Nea Vlade, aţi cîntat femeia toată noaptea... nu dumneata, vorba vine... Nu poţi să contești. De ce ?" „Cine a cîntat-o, măi băiete ?" „Ei, toţi." „Şi ei ce sînt ?" „Activişti." „Şi mai ce ?" „Bărbaţi." „Păi cine ai vrea s-o cînte, dacă nu bărbaţii ? rîse Cernea. Nu e la mintea cocoşului ?" „Nu, eu te întreb serios. Nu s-a schimbat nimic în bărbaţi ? Şi dacă nu, de ce spun că da, de ce pretind ei asta ?" Da, asta era o întrebare, se gîndi Cernea. Cu douăzeci de ani în urmă discutase aceeaşi chestiune, poate în alţi termeni, cu tatăl lui Virgil. Pe vremea aceea Suru avea vîrsta lui. Da, Suru se considerase imun şi se comportase ca atare. Şi totuşi căzuse, căzuse în ispită... Apoi se scuturase şi se declarase mai departe imun. Simplu. Acum îşi condamna copiii pentru orice slăbiciune. Dar neştiut, Manole continua să sîngere din rana veche. Asta ar fi trebuit să-i spună lui Virgil. Nu avea, desigur, dreptul. Numai Manole putea s-o facă. Dar el îşi închipuia şi acum că e făcut dintr-un aluat deosebit. „Te-a revoltat că ei cîntau femeia ?" „Nu, m-a mirat. Cîntecele îmi plăceau, dar nu-i înţelegeam pe ei. Sau îi înţelegeam, eu ştiu...?" „Îi înţelegeai, îi înţelegeai, numai te prefăceai că nu. Sau nu vroiai." „Poate..." „Oricum, întrebarea e logică. Călugării ăia

vechi, habotnicii din ordinele medievale, aveau pretenția că reduc la tăcere dorința cu biciul. Mulți se prefăceau, trăgeau chiulul, dar se găseau și nebuni de bună-credință. Sau n-or fi fost nebuni, ci proști, prostiți, dracul să-i ia. Dar faptul că trebuiau să recurgă la autoflagelare, dovedește că dorința persista. Se vroiau sfinți, vai de sfinția lor! Se răzbunau pe natura omenească, era tot ce puteau face. Ei, așa e religia, la asta te duce religia. Cînd am spus că noi sîntem din alt aluat, bineînțeles că nu mai era nevoie de bici." „Dar de ce era nevoie?" „De voința de a te supune." „Și... vă supuneați?" „Da, unii se supuneau." „Cine, idealiștii, proștii...? Dumneata te-ai supus?" „M-am supus și eu." „Și care din două erai?" „Ha, ha, ha, și una și alta." „Dar tata?" „Întreabă-l pe el." „Da, o să-mi și spună... Și care a fost rezultatul, nea Vlade?" „Mutilare sufletească". Virgil se opri puțin speriat. Nu îndrăznea să întrebe mai departe. Cuvintele i se păreau prea dure. Ieșiseră din gura lui Cernea? Îl cerceta pe furiș. Nici măcar nu avea expresia de extaz a suferinței, de sinceritate dureroasă. Pe figura lui citea o ironie caustică. „Te miri?" îl persiflă Cernea. „Mi se pare cam exagerat." „Da, nu înțelegi mobilul... Dar au existat și motive mai prozaice. De pildă, interesul. Nu crezi că e destul de puternic?" „Ba da, sigur, numai că... doar dacă e orb." „Era cam orb. Sau altfel spus... interesul te orbește. Carierismul! A făcut destui prozeliți. Căsătoria a constituit uneori o scară de parvenire. Au fost mode. Într-o perioadă era la modă cutare gen de nevastă, în altă, altul. Asta deschidea porți, perspective. Ei, chestia e mai complicată. Aceeași cauză îi făcea pe unii să se avînte și pe alții să se rețină. Unii mizau, dacă găseau ce le trebuie, alții renunțau dacă li se spunea că nu corespunde..." „Dar burghezii nu făceau tot așa? Nu se căsătoreau din interes?" „Ba da, dar la ei nu avea importanță. Ei își trăiau viața intimă în afara familiei. Familia era o societate pe acțiuni. Te interesează ce fel de om e, cum arată asociatul tău în afaceri? Esențial e să aibă bani, nu?" „Și la noi?" „La noi familia e sacră, frățioare! Orice ultragiu se pedepsește. Toată

viața se consumă în interiorul ei. Nu mai e nici o scăpare." „Și dacă îți dă inima ghes ?" „Ai mai multe soluții. Ori pui mîna pe bici, ca vechii călugări, și lovești fără să te uiți, pînă o faci sînge..." „Și cum mai trăiești după aia ?". „Simplu, fără inimă." „Sau... ?" „Sau îți întorci repede privirile". „Și... ?". „Și te afunzi în hîrtiile de pe birou. Sau în ședințe. Ei, fără ședințele astea mulți și-ar fi luat cîmpii. Așa, frate dragă, scapi cu obrazul curat. Ședințele te toacă încet, mărunțel, oscior cu oscior și fibră cu fibră, pînă nu mai simți nimic. Cînd ieși din ședință ești anesteziat. Nici un resort nu mai funcționează. Poate să ți se aducă toate zînele de pe lume. Habar n-ai, treci printre ele ca un mort." „Glumești nea Vlade ?" „Sigur că glumesc. Socoteala nu e așa simplă. Ca dovadă că m-ai întrebat contrariat de ce cîntau tovarășii noștri azi-noapte femeia." „Doar n-or fi fost toți din ăia ?". „A, nu, sigur. Dar ai văzut și tu cum arătau unele consoarte. Asta e, femeia are viață scurtă, ca florile. În sensul în care o cîntau ei, bineînțeles. Că altfel, știi și tu, ca longevitate... Dar cine mai ține flori ofilite în vază de cristal ?" „Da, înțeleg, ăsta e aspectul comun, universal valabil. Dealtfel mai intervin și alte aspecte pe care dumneata, probabil, voit, le omiți, adică afecțiune, prietenie, corespondență intelectuală etc. Pe mine mă interesează ceilalți, cei care s-au ars din interes. Ce fel de viață duc ăștia ?" „O viață fără iubire, dragul meu Virgil, asta e pedeapsa. O viață searbădă, seacă, fruct uscat, lemnos, fără nici un gust și nici o aromă." „Dar pe ce bază conviețuiesc ?" „Uneori pe bază de ură. Și ăsta poate fi un suport. În caz contrar, pe bază de înstrăinare. Familia e un cavou în care se duc să-și petreacă noaptea." „Și asta nu dezumanizează ?" „Asta te golește pe dinăuntru, ca după autopsie. Ce mai rămîne? Invidia pe fericirea altora, și dacă se poate, plăcerea de a interzice sau strica această fericire." „Hm, hm, hm făcea Virgil, năucit, nemaigăsind ce să spună. Afurisită treabă... De ce nu discutăm despre asta ?" „N-avem timp Virgile, spre norocul nostru. Vreau să spun, al respectivilor, căci fără acuta și cronica lipsă de timp, ce-ar face ? Poate, instinctiv, unii își creează sin-

guri această criză a timpului. Un răgaz cît de mic i-ar ajunge. Nu, fără iubire nu e chip să trăiești ca om." „Nea Vlade, nu mai putu să se controleze Virgil, pradă unui elan subit, de ce nu te însori dumneata cu... de ce nu vă căsătoriți ?" „Ei, hai, ai început să-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala ! ? Dar văzînd chipul umilit al lui Virgil, adaugă, lovindu-l ușor cu palma. Nu mă vrea, mă ! Uite că s-a făcut dimineață."

Cernea lăsă cartea din mînă și se uită la ceas ; trecuse de miezul nopții. Dacă citise trei-patru pagini. Rămînea cu ochii pironiți pe o frază, reluînd-o mecanic, fără să înțeleagă nimic. Făcea un efort de concentrare, mai ducea pînă la capăt cîteva rînduri, se poticnea din nou. Ce era cu el ? Stătea lungit în pat, în pijama, cu pledul alături, cu fereastra deschisă prin care pătrundea foșnetul ploii de vară, răcoarea nopții și respirația orașului adormit. O neliniște a nervilor, o durere surdă ridicîndu-i-se din sînge, ceva străin strecurîndu-i-se sub piele, un frison rece, un val cald și apoi amîndouă împreună, ca și cînd ar fi contractat brusc o viroză a simțurilor. Brusc ? Poate acum începuse să se contureze mai clar, nu mai clar, pentru că era departe de a-și da seama despre ce e vorba, mai accentuat, dar de mai mult timp nu era în apele lui. Petrecuse cîteva ore la Elvira, împreună cu Virgil. Făcuse mari eforturi să nu se vadă cît e de distrat, de apatic. Noroc cu Virgil, monopolizase conversația. Nici nu prea putuse urmări ce spune, cădea pe gînduri fără să știe la ce se gîndește. Privise o dată întîmplător, în oglindă, și nu se recunoscuse, văzuse o figură alungită, stoarsă de viață, dar nu se mirase, ca și cînd s-ar fi întîlnit cu un trecător oarecare. Luaseră o cină frugală. Ca să-și mascheze absența, se făcea că urmărește filmul la televizor. Se credea plictisit și atît. Plictiseală de duminica, o zi cam goală, cam nesărată, cînd nu-ți prea găsești rostul. Duminicile, pe măsură ce ziua se scurgea, un sentiment confuz punea de obicei stăpînire pe el ; pe de o parte, nerăbdarea de a-și

reintra în piele, pe de altă parte, regretul că fusese dezamăgit din nou, zădărnicia aspirației spre ceva ce nu mai știa să definească. Dar iată, nu fusese numai asta. Veioza îl învăluia într-o lumină ștearsă, tulbure, ca un giulgiu. Își privi fără să vrea mîna, parcă ar fi căutat semnele unei boli ce urma să iasă la iveală. Se ridică și se duse la fereastră, cu intenția să-și scoată capul în aerul jilav și să respire răcoarea întunericului, dar se izbi de plasa de sîrmă. „O libertate mai puțin" se gîndi, și se miră de acest gînd cam nelalocul lui. Se reașeză în pat. Luă cartea, îi puse un semn și o închise. Ce era ? Insomnie ? Putea lua un somnifer, dar simțea că nu vrea să doarmă. „Să vedem, își zise, ai să-mi comunici ceva de care eu nu știu ?" și rîse tare, ca și cînd s-ar fi amuzat, deși nici vorbă nu era de așa ceva. Rîsul i se păru prostesc și inima i se strînse. „Acest suflet omenesc ! Are felul lui de a vorbi, ca un mut. Viclean !." Era sigur că în misterioase zone ale conștiinței sau inconștientului se adunase ceva. Durerea difuză, leșinul ușor, ca un vis... le mai încercase. În epoci și la virste diferite. Era o notă, un sunet de flaut, ce-l întovărășise toată viața. Uneori uitat, îngropat, redus la tăcere de alte zgomote. Cunoștea nota, putea s-o identifice. O fi sunetul singurătății ? Deși se obișnuise, se resemnase... Poate dădea semne de uzură. Cine ? Energia, elanul, speranța... toate la un loc ? Un Icar căutîndu-și locul de cădere și negăsindu-l. Se apropia de bătrînețe. Lumea îi ținuse tovărășie. Se înstrăinaseră ? Oricum, nu numai el se schimba, ci și ea. Se împrietenise cu Virgil. Nu mai putea fi însă ceea ce fusese cu Manole. Un impuls neprevăzut de sinceritate îl făcu să roșească. Nu făcea decît să ocolească partea nevralgică. Elvira... Un paleativ... un compromis umilitor. Peste cîțiva ani și unul și altul vor fi bătrîni. Timpul e un monstru. Dar omul ? Dar ce-i putea reproșa ? Nu-l iubește, atîta tot. Deci invocarea bătrîneții e o stupiditate. N-are decît să îmbătrînească sănătos. «Vrei să mă obligi să te iau de bărbat fiindcă în curînd o să îmbătrînești ? Că îmbătrînesc eu ? Dar nu ți-a cerut nimeni să-mi porți de grijă.» Rostind în numele ei această frază, se zbîrli. „Nu numai că îmbătrînesc, dar mă și

prostesc, mă ramolesc", conchise. Nu era nimic de făcut. Din nou se dădu jos din pat și se așeză în fața ferestrei, rezemîndu-și fruntea de plasa de sîrmă. „Cine dracu m-a pus să-mi oblonesc fereastra ? Și nici țînțari nu prea sînt. Parcă mi-am pus gratii". Prin plasa verde, se vedea strada pustie, slab luminată, și se ghiceau, în golul întunecat, siluetele cîtorva plopi. Își luă papucii și se duse în baie. Bău apă din pumn, se spălă pe față și deschise fereastra. Un tunet înfundat răsuna undeva. Așteptă fulgerul, dar nu veni. Noaptea era o prăpastie, putea să alunece. Să piară fără urmă, fără ca cineva să știe, să observe, să-l strige, să-l caute. Frică ? Mai degrabă tristețe. Dinspre viață sau dinspre moarte ? Dar nici nu era bătrîn. Primea însă un mesaj : «sînt pe aproape, așteaptă-mă, nu uita de mine». „Du-te dracului, n-ai decît să vii, se înfurie. Demult îmi tot sufli duhoarea ta". Nici tînăr n-ar mai fi vrut să fie. Tinerețea l-ar fi obosit, tinerețea e o turbare. Creier necopt, plin de toxine. Nu știu ce fructe, cînd sînt verzi, au sîmburii otrăvitori... Vin în fierbere. Nu, avea nevoie de liniște, de limpezime. Și de această noapte de singurătate. Nu-i trebuia nici o tovărășie, nici chiar a ei. Nu fusese acolo ? Nu fugise spre bîrlog, ca un animal după ce a înghițit hapul ? Lăsă fereastra deschisă și înainte de a părăsi baia se privi în oglindă. Nu-și mai era străin, dimpotrivă, se bucura văzîndu-se. Simți singurătatea ca pe o prezență duioasă. „Afurisit să fiu dacă nu sînt un bleg, și rise căci gîndise cu voce tare. Iată adevăratul meu prieten, omul meu de nădejde. Iartă-mă, băiete, dar te uit mereu, mai trage-mă și tu de mînecă. Hai să ne sfătuim." Stinse lumina și se duse în pat. Senzația de neliniște, de nedreptate, de frustrare îi venea nu dinspre moarte, ci dinspre viață, nu dinspre bătrînețe, ci invers, dinspre vitalitatea răzvrătită. Nemulțumire de sine. Desigur, muncea, și toate celelalte. Da, se instalase în el lent, pe neobservate, blazarea. Nu vrusese să recunoască, mai așteptase, mai sperase. Sau se temuse. Îl obosea dominația lui Suru. Aici își avea originea sentimentul de nedreptate. Nu-l mai înțelegea, nu-l mai admira. Suru purtase un steag, avusese o deviză : „Lupta pentru oa-

meni". Acum acestea deveniseră : „Lupta cu oamenii". Nu mai putea privi nepăsător. Îi măcina nervii, îi răpea pofta de viață. Deschise sertarul de la noptieră și scoase carnetul în care, din cînd în cînd, nota cîte o frază. Scrise : „Există agresiuni militare, polițienești, huliganice etc. Dar și agresiunea pașnică. Teroarea civică onestă, bine intenționată, cu deplină acoperire etică și politică, exercitată în numele ideilor frumoase. Asta face Suru. Întreaga lui gamă de opțiuni se reduc la „da" sau „nu". Celelalte nuanțe au dispărut, or la aceste extreme nu se poate trăi. Ca și cînd cineva te-ar obliga să stai cînd la pol cînd la ecuator, răpindu-ți dreptul de a cunoaște diversitatea climelor și reliefurilor pămîntului. În numele unei partinități fără echivoc nu-ți permite să preferi decît două culori, „alb" sau „negru". O violență fără lovituri, fără tortură fizică, fără sînge. Violența intoleranței, suprasolicitării, violența influenței, a ideii impuse. Se poate exercita în mii de feluri. Ca o răzbunare a fiecărei trepte pentru apăsarea de sus, prin transmiterea apăsării în jos. Violența fizică e mai spectaculoasă. Omul e mai puțin rezistent la durerea cărnii. Violența morală iese din observator, iar omul e exersat să o suporte, rezistența lui la acest gen de agresiune fiind aproape fără limite." Închise carnetul și-l aruncă în sertar. Începu să se plimbe, măsurînd camera. Da, începuse să se obișnuiască, să înregistreze faptele cu o dezaprobare platonică. Ba, treptat, chiar cu indiferență, și de ce să nu recunoască, uneori dînd din cap. Ah, această afurisită moțăială a capului, care e semnul somnolenței ! „Picotarea". Dar e și mai mult : „plecarea capului". Preluarea dictonului „capul plecat sabia nu-l taie". Nu, e altceva : complicitate. Bițiiala aprobativă a capului este asentimentul pentru căderea altui cap. Cernea revedea scena stereotipă cînd, în sala cu masa ovală, la dreapta lui Suru, sau la măsuța din fața biroului acestuia, arunca priviri indulgente cîte unei „victime" încăpută în labele ursului, ca și cînd cu acea privire s-ar fi spălat pe mîini, și-ar fi salvat sufletul, s-ar fi răscumpărat pentru semnul ce avea să-l facă în clipa cînd se va fi pronunțat sentința. Sau cînd, abia răsfoind un dosar, cu senină-

tatea inconștientului, înclina capul, dînd girul unei decizii ce-l lăsa nepăsător. Sau cînd se fixa un termen arbitrar, cu neputință de împlinit, se lua o măsură pripită sub impulsul unei enervări momentane, se respingea o idee realistă pentru un principiu formal. Ce devenise ? Un vasal ? Revedea cum intrau și ieșeau unii din orizontul vizibil al lui Suru, în funcție de starea de grație. Cei care, cu o lună în urmă gravitaseră degajați, se refugiau într-un con de umbră. Teamă de a nu fi observați. Cum apoi, după un timp, reapăreau, plasîndu-se în puncte centrale, sugerînd prezența fermă la datorie. Atunci alții se estompau, la rîndu-le. Și această rotație se perpetua fără ca nici Suru, nici protagoniștii să o remarce. Căci schimbul de locuri se făcea tacit, și din mers, rapid, ca pe terenul de fotbal.

Acesta era tulburele, răscolitorul mesaj, el făcuse să-i zbîrnîie nervii, sîrmele de telegraf. Demnitate supusă, oprimare îndelungată, nevoie de aer, de descătușare. Își turti din nou fruntea pe plasa de sîrmă. Înțelese că se strivește izbindu-se peste tot de pereți, așa cum obrazul i se stîlcea de această grilă. Să smulgă din cuie apărătoarea de țînțari era un fleac. Cum avea să spargă celelalte grile ? Încă nu știa. Poate de aici anxietatea, sentimentul de insecuritate, senzația de vid, înăuntru și în afară.

Deși pierduse orice nădejde, reuși să adoarmă într-un tîrziu și se sculă dimineața, la ora obișnuită, liniștit, mirat de proporțiile crizei, bagatelizîndu-i dramatismul. Deci există pericolele nopții. Scoase carnetul din noptieră și scrise : „Noaptea, gîndurile trăiesc nu numai prin substanța intrinsecă, ci și prin sunet, lovindu-ți creierul ca un ciocan. Gîndul își strigă distinct toate sensurile, nemailăsîndu-ți loc pentru nici un subterfugiu, pentru nici o iluzie. Ziua zgomotele pămîntului, ca și ale propriului sînge, se suprapun pe sonoritatea gîndurilor. Ziua poți să te ascunzi de adevăruri. Noaptea însă se sparg în tine, sfîrtecîndu-te. Nici o îndoială, nici o speranță nu mai sînt posibile". Vru să închidă carnetul dar se răzgîndi și adăugă : „Și astfel am auzit distinct cum s-a prăbușit mai mult decît o lume — o credință. Îngerul rănit de moarte a căzut, iar în noroiul obișnuit

nu mai găseam decît ființa tragică, torturată de demoni, ce se numește «om» ?"

Nu mai reciti ce scrisesc, nu mai avea timp, trebuia să intre în ritmul primei zile a săptămînii.

„Astăzi s-a spart buboiul." Elvira tocmai deschidea ușa dulapului pentru a scoate farfurioare. Rămase cu mîinile agățate pe tăblia de lemn sculptat și întoarse capul : „Buboiul ? Ce buboi ? !" Cernea se răsturnase pe fotoliu ca un om obosit și mulțumit, după o treabă grea, încheiată cu bine. „Un buboi urît și vechi." Apoi își lovi palmele una de alta ca atunci cînd vrei să le scuturi de praf. „Acum sîntem ca nou-născuți." Elvira se mulțumea să-l privească, închipuindu-și că la mijloc e o șotie, așteptînd răbdătoare. Renunțase deocamdată la farfurioare, închisese dulapul și rezemată de el, tăcea. Cernea arăta cam mototolit, stors, tras la față, dar bine dispus. „Vă pot informa, spuse el, cu un ton protocolar, că aveți în fața dumneavoastră un fost prim-vicepreședinte județean și un viitor... nu știu ce..." Elvira își părăsi locul și renunță la poza îngăduitoare. „Nu te mai alinta, Vladimir. Ce e cu chestia asta ?" „Ne-am certat. Adică ce ceartă... scandal, păruială, tot ce vrei." „Poți să vorbești omenește ? îl somă ea. Ce păruială ?" „L-am pocnit pe Suru." Făcu o pauză și o privi, dar nu citi nimic pe fața ei. „L-am pocnit rău de tot și, bineînțeles, a ieșit tămbălău." Ea tot tăcea, nemișcată, ca un păianjen la pîndă în colțul său. „Ei, cam asta e tot, catadicsi el să adauge. Restul se înțelege de la sine." Elvira se duse din nou la dulap, dar nu mai scoase farfurioare, ci veni cu două pahare în care turnase cîte un deget de coniac. Îi puse lui Cernea unul în mînă și apoi se ghemui, așa cum obișnuia, la capătul canapelei, trăgîndu-și picioarele sub ea, rezemîndu-se de brațul tare, capitonat. „Ascult", îl îndemnă cu vocea calmă, dar cu ochi vii, scînteietori. „Păi, ce să asculți ? Asta e tot. Detalii ? Ce importanță au. Ce i-am zis eu, ce mi-a zis el mie... fleacuri." „Spune-mi, crezi că e ireparabil ?" își începu Elvira ancheta, uimi-

toare prin precizia și rigoarea întrebărilor. „Da, conveni Cernea, cred că da. Adică sînt sigur." „În ce dracu s-a produs ?" „Aaaa, nu ți-am spus ? În ședința biroului regional..." „Politic ?" „Bineînțeles. Ce-ai fi vrut... literatură universală ?" Elvira nu-l luă în seamă. „Gustă din coniac. Și... de la ce a pornit ?" „Uite, asta chiar că nu mai știu. De la mai multe. Aerul era saturat. Or, în cazuri de astea, e de-ajuns o scînteie. Nu mai știu cine a produs-o, eu, el, alții..." „S-a localizat la voi doi ?" „Ei, pe dracu..." „Stai puțin, i-ai adus învinuiri personale, sau ai făcut critici globale ?" „Ha, ha, ești grozavă, o admiră el. Parcă vii de la «Inteligence Service». Personale, dragă tovarășe. În esență, ca să-ți satisfac curiozitatea, i-am spus că, practic, de mai multă vreme s-a îndepărtat radical de spiritul Congresului al IX-lea, că promovează un stil de conducere autocrat, arbitrar și nepopular, profund dăunător din punct de vedere politic." „Ai adus dovezi ?" „Aiurea, cine avea nevoie de ele ? Și apoi, mi-ar fi trebuit o zi întreagă. N-am dispus de atîta timp, crede-mă — și rîse cu poftă, semnificativ. Ce dovezi ? El știa precis la ce mă refer, ca și toți ceilalți. Doar ne cunoaștem. E destul să deschidem gura, că fiecare știe ce vrem să spunem." „Și cum a reacționat ?" „A, grozav, grozav... Exact în stilul lui. Din acest punct de vedere, magnific ! Ce demon e în el... !" „Dar ce a spus ?' „Aaa, nimic, nu m-am exprimat eu clar. N-a spus nimic. Dealtfel nici nu era nevoie. Altceva a fost. O privire, o singură privire. Eram în stînga, ba nu, în dreapta lui, la o jumătate de metru. A întors capul și m-a privit, cu ochii ăia ai lui diavolești, doar îl cunoști. Extraordinar, așa ceva n-am mai văzut. Cîtă ură... o ură supraomenească. Înțelegi ? Un spectacol unic. Văzută de aproape, ura e grandioasă. Nu pe față, fața era ca de obicei. În ochi, doar în ochi. Ce profunzimi abisale pot avea ochii ! M-a fascinat. În cîteva secunde am citit un roman, am văzut o piesă de teatru, ceva shakespearian, în genul «Macbeth». Negrul acela din mijlocul ochilor dilatat ca un infern. Ura, sentimentul intens, amplu, spectaculos ! Priviri iubitoare ? Spanac, dulcegărie... Ura vitriolează, clocotește. Mi-a plăcut la nebunie.

Am regretat cînd şi-a întors privirile. Dar şi aşa a fost destul. O clipită cît un an. Vai, ce m-a îmbogăţit, ce m-a înviorat, ce m-a călit. Era să aplaud, să mă ridic în picioare." „Ce e asta, caricatură ?" îl întrerupse Elvira. „Nu, pe cuvînt de onoare. Mă suspectezi de farsă ? E purul adevăr, şi încă palid redat cu slabele mele puteri. N-am spus nici a mia parte din ceea ce conţinea privirea lui Suru. A fost un eveniment, mă invidiez că am avut asemenea şansă. Cred că nimeni n-a mai beneficiat de atîta interes din partea lui. Pentru nimeni n-a mai scos el la suprafaţă furtuna aia neagră, oceanul ăla de smoală." „Eu cred că ura se naşte din iubire, murmură Elvira, schimbîndu-şi poziţia şi răsturnîndu-şi capul pe canapea, cu ochii aţintiţi în tavan. Dintr-o iubire ultragiată, trădată. O iubire este o posesiune. Cînd obiectul ei se refuză, manifestîndu-se ca voinţă independentă, modifică atît un raport intim, rănind, cît şi unul ce începuse să capete, eu i-aş zice... caracter juridic, deşi cuvîntul este impropriu. Juridic în sensul de drept... drept asupra celuilalt. Nimic nu scandalizează mai mult ca exproprierea... pe expropriaţi, bineînţeles. Asta cred că i-ai făcut marelui tău prieten — mare ca personalitate şi rang, nu ca prieten. Dar m-am luat cu vorba... Ceilalţi au văzut această privire ?" „Nu ştiu. Mai degrabă nu. Dar nici nu era nevoie. Îşi cunoşteau ei datoria. Dealtfel, lucrul acesta îl ştia şi el. De aceea nici nu s-a obosit să răspundă. Literalmente n-a scos un cuvînt. A rămas tot timpul impasibil. Abia în final a fost nevoit să spună ceva, dar..." „Lasă, asta îmi povesteşti mai tîrziu. Ce-a fost pînă atunci ? Dacă nu-ţi face plăcere, enumeră ideile esenţiale...". „Asta e partea cea mai nostimă. În ea stă tot hazul. Ar trebui povestită cu lux de amănunte... păcat că n-am talent. Dar... cum ziceai ? ură din dragoste ? Ca teză nu e rea. Nu ştiu dacă e valabilă pentru acest caz. Dar într-adevăr, cele mai mari duşmănii s-au produs între fraţi, sau între cei aflaţi de aceeaşi parte a baricadei. Religia n-a avut inamici mai mari, vreau să spun, nu s-a năpustit cu mai multă furie, ca împotriva ereticilor. Păgînismul era o bagatelă faţă de reformă. Acelaşi lucru s-a întîmplat în filozofie, în politică. Re-

voluționarii de la '89 și-au retezat reciproc mai multe capete, cu adevărat mari, decît au căzut din partea întregii aristocrații. În secolul trecut, Dostoievski a avut premoniția crimei politice bazată pe suspiciunea între partizanii aceleiași idei. Schismele politice din secolul nostru, unele inventate, au șirul lor de martiri. Dar împotriva cui s-a ridicat mai mult valul de ură proletar ? A gînditorilor burghezi ? Așa ! Ce zguduiri a produs ruptura în sînul social-democrației europene, la ce grad s-a ridicat înfruntarea dintre bolșevici și menșevici ! Cît de feroce a fost prigoana împotriva troțchiștilor, buharinițtilor... ! nu discut motivația... Sau anatema asupra a ceea ce se numea cînd «revizionism», cînd «oportunism», cînd «deviere de dreapta», cînd «deviere de stînga», și așa mai departe. Același lucru găsim în infrastructura vieții politice, și în microinfrastructură. Există partid care să nu fi avut «monștrii» lui, mai odioși decît capitalistul... ? Capitalistul își făcea datoria de exploatator, și atîta tot, lui i se cunoșteau metehnele, n-aveai la ce să te aștepți de la el, oricît ar fi fost de mîrșav, se comporta pe linia tipică a personajului. În timp ce ceilalți, ceilalți au luptat cot la cot, și-au împărtășit idealurile, și-au sacrificat viețile împreună... Și ce fac ? Se opresc la un moment dat și șoviie, sau spun că altfel ar fi bine, că mai există o cale, pe care o știu ei. Ei, asta nu se poate, asta e blasfemie. Mă refer, după cum vezi, la divergențele reale. Cu ceilalți, victime ale arbitrarului, e altceva. Fiecare credință are nevoie de sacrificații ei. Asta e situația în ce privește infrastructura politică, dar cum îți spuneam, există și o microinfrastructură, un birou județean, o organizație de bază. Și acolo pot apărea mici monștri, mici ținte ale urii, ale unei urî mai intense decît să zicem, față de lichelele ce foiesc în jurul nostru. Dar am divagat... Nu mă consider nici martir, nici eretic, nici dizident, nici nimic. Pur și simplu ce am căutat am găsit și, crede-mă, am fost conștient. Nu m-a luat, cum s-ar spune, gura pe dinainte. Am avut ambiția să redevin ceea ce fusesem înainte ca Manole să-și îmbrace armura de Agamemnon. Să nu crezi că pe vremuri îi spuneam lui Suru lucruri mai dulci decît i-am spus astăzi. Pe

atunci însă nu riscam nimic, pentru că el nu devenise o instituție, eram încă prieteni. De ce a devenit o instituție, asta e altă căciulă, putem să discutăm. Trebuie reținut însă, în treacăt, că o bună bucată de timp eu însumi l-am tratat ca atare. Prin asta nu dovedeam că mă schimbasem mai puțin ca el. Diferența e că eu m-am trezit mai devreme, sau, dacă ți se pare acest grad de comparație prea optimist, în sensul că ar fi imanentă și trezirea lui, atunci doar că eu am apucat să mă trezesc înainte de a fi prea tîrziu. Da, am luat în calcul totul. Dealtfel, la sfîrșit am rugat să se ia în considerație și să se transmită mai departe dorința mea de a fi eliberat din funcție din motivele pe care vor binevoi să le fixeze, și de a fi trecut într-o muncă mai modestă. Dar parcă am devenit puțin dramatic și asta îmi displace și nici nu era în intenția mea. Nu știu cum se face că mereu... ce vrei, o tară mai veche.

Dar unde rămăsesem ? A, da, la mica scenă, la cele cîteva roluri izbutite, pentru că restul au fost șterse, lipsite de har și relief, roluri de figuranți." „Vladimir, dacă nu-ți face plăcere nu e nevoie să..." nu-și termină fraza Elvira, cu un ton vădind în realitate dorința de a auzi. „Ba îmi face plăcere, să știi. Dealtfel, cu satisfacția asta m-am ales", dar nu precizâ de ce fel de satisfacție era vorba, de a fi fost martor al scenei sau de a o putea povesti. Elvira se oferi să-i facă un ceai, dar el ar fi băut o bere rece. De coniac nu se atinsese. I se părea o băutură prea ceremonioasă, potrivită pentru o altă stare de spirit. Vroia să sporovăiască și pentru asta ar fi avut nevoie să-și ude gîtlejul cu ceva ușor, de cursă lungă. Nu, nu ținea așa ceva Elvira în frigiderul ei, îi părea rău, Cernea se resemnă, dar Elvira scuzîndu-se pentru o clipă, ieși din apartament. Reveni triumfătoare cu cîteva sticle de bere brumate. „Ai fi fost o excelentă tovarășă de viață pentru un activist, decretă el sentențios — după care se rușină și ca să o dreagă, adăugă peripatetic. Să abolim aristocrația coniacului, să îmbrățișăm democrația berii. Va trebui să te convertesc și la mititei ; acum adu două pahare înalte." Băură ștergîndu-se de spuma ușoară, lăcrimînd de răceala înțepătoare a

lichidului. „Așa da, tovarășă, zîmbi Cernea mulțumit, acum să-ți vorbesc de Petrică Rusu, îl știi, căci el a deschis atacul, lovind din ambele flancuri, adică și de la dreapta și de la stînga. Cu băiatul ăsta am avut întotdeauna cele mai bune raporturi, însă mă persecuta faptul că nu știam cu ce să-l asemui, deși comparația îmi umbla prin cap. Acum am găsit, seamănă cu o bomboană fondantă, din acelea ieftine, roz. Mă uitam la obrazul lui de copil bucălat. Nu are absolut nimic veșted. Figură de mandarin. Buza de sus, răsfrîntă, e puțin strîmbă, parcă păstrînd un rest de scîrbă ce nu s-a putut șterge, deși senzația a dispărut demult. Nu rîde, aproape nici nu clipește, într-o imobilitate asiatică, dar nu pare morocănos. Mai mult mucalit. Sub liniștea olimpiană, stricată doar de acea strîmbătură a colțului buzei, se ascunde un spirit ironic, bine strunit. Forma lui de aprobare oficială nu e moțăiala capului, ci ațintirea ochilor largi, cu priviri inteligente, receptive, în ochii interlocutorului. Din cînd în cînd notează ceva în carnet, cu sublinieri scurte, energice, ca niște semnături semnificînd subscriere totală. Ei bine, ce transfigurare crezi că s-a petrecut cu el după ce a luat cuvîntul — primul, cum ți-am spus ? Au dispărut subit și olimpianismul și ironia disimulată și i s-a dilatat și însuflețit strîmbătura, s-a reactivat rictusul de scîrbă, devenind dominant. Deci, nu este un vestigiu, cicatricea unei senzații consumate, ci un tipar pe care îl poate umple imediat cu conținutul dorit." „Dar ce-a spus, ce-a spus ?", își trădă curiozitatea Elvira. „Ce contează ? poți să-ți imaginezi singură. Esențial era acest simțămînt de oroare, inspirat de mine. Mă privea ca pe o broască rîioasă, otrăvitoare. În sfîrșit, dacă ții neapărat, ideea lui a fost că eu reprezint opoziția în biroul județean. Opoziția de dreapta, în sensul că promovez liberalismul mic-burghez, și de stînga, fiindcă flutur steagul demagogiei, al așa-zisei apărări a oamenilor de asprimea lui Suru. Este un emul perfect. Îl admiră sincer pentru inteligența, voința, claritatea țelului. Îi este devotat total, simțind în el stăpînul, omul puternic pe care poate miza la sigur. El însuși energic, ambițios, fără răgazul și instinctul re-

flecției. fără nici un complex psihologic. Și, în fine, gata să sară și în foc și să sfîșie pe oricine ar pune la îndoială autoritatea șefului său. Suru tăcea, dar dacă ar fi vrut să-l oprească, s-ar fi lovit ca de un zid. Rusu s-ar fi prefăcut că îl critică pe Suru pentru indulgență și ar fi continuat să mă plesnească punîndu-mi în cîrcă și ingratitudinea față de largheța sufletească a tutorelui. Într-adevăr, și-l disputa pe Suru cu gelozie și cu cît mi-l răpea mie mai mult, cu atît și-l asuma lui. Instinctul îi spunea că trebuie să exploateze rapid și radical această norocoasă întîmplare, luînd și locul meu pe lîngă Suru — probabil că din totdeauna îl stînjenise vechea mea prietenie cu Manole — și ridicîndu-se astfel deasupra tuturor celorlalți. Deci afacere judecată la rece, rapid, decis, tratată în termenii cei mai lipsiți de echivoc, mai eficienți. M-a pasionat demonstrația lui Petrică Rusu, a fost cel mai interesant. Ah ! cunoașterea omului ! Ce minți au avut vechii greci ! Evul mediu ne-a cam ruralizat, iar nenorocitul ăla de capitalism ne-a abrutizat de tot. Să nu crezi că îl detest pe Rusu. Într-un fel, chiar îl apreciez, e un băiat destoinic, de nădejde. Drama lui ca om e că a intrat total în raza influenței lui Suru. În asta constă și forța și slăbiciunea sa. Adică, nu și-a mai lăsat nici o marje, nu mai are în spate nici un spațiu, nu mai poate face nici un pas înapoi. Dacă se rupe sau se șubrezește puntea din față, s-a zis cu el. Mizează pe o singură carte. Și asta conștient. În asta rezidă, în ultimă instanță, cinstea lui. Ce mi-a spus în public poate să susțină și între patru ochi. Nu ar da înapoi, nu s-ar rușina, ar rămîne cu fruntea sus, solid înfipt în convingerea sa. Cu cei mai mici ca el nu e nevoie să apeleze la rictus, pune în joc ironia tăioasă, gesturile scurte, precise, fără nici un exces de efort. Pentru ceilalți are liniștea imperturbabilă. Vis a vis de Suru, adaugă profunzimea aspiratoare a privirilor și semnătura fermă pe carnet." Bău o înghițitură zdravănă de bere și declară profesional : „Cam atît despre Rusu. Considerați de ajuns ? Dacă aveți întrebări vă stau la dispoziție. Nu aveți întrebări ? Pentru toată lumea este clar ? Bun ! Mer-

gem mai departe. Trecem la cabotini, și apoi la plevușcă, actorii cu tava. Îți voi vorbi despre Zotoviceanu, uriașul băutor de vin, licheaua inteligentă, talentată dar superficială. Ăsta știi ce mi-a spus ? Că mă inspir din Marcuse, adică mă simt legat mai mult de cei din afara «sistemului», că neg, disprețuiesc și minimalizez forța revoluționară a claselor producătoare și a nucleului politic proletar al societății. Îi căzuse de curînd în mîini un număr din «L'Humanité» despre cunoscutul filozof. Ha, ha, era delicios. În calitate de propagandist se simțea obligat să-și aducă obolul teoretic. În plus, descoperea urma unei influențe străine. Însă toate acestea le spunea gratuit, aproape fără adresă. Se însufleția numai cînd pomenea de acest Marcuse și după tonul lui îmi făcea impresia că-l admiră grozav. Dealtfel, la un moment dat, mi-a făcut cu ochiul. A încercat să mă asimileze și cu «noua dreaptă», dar probabil nu fusese atent la ce spune pentru că, dîndu-și seama, a cotit-o spre «noul val», înfundîndu-se și mai rău. A făcut un slalom dezordonat, pe muchie de cuțit, atrăgîndu-ne atenția că ne informăm puțin asupra mișcării de idei mondiale, apoi s-a lăsat păgubaș și a terminat cu o glumă deplasată, în sensul că unde nu intră soarele, intră doctorul. Mare hahaleră, cînd am ieșit din ședință m-a strîns de braț cu cleștii ăia ai lui de homar și mi-a șoptit în treacăt : «Ține-te tare, du-te sus și fă gălăgie, că să știi că se înmoaie». Singurul sentiment pe care i-l stîrnește Suru e frica, și asta îl umilește. Nu-l iubește, citeodată găsește curajul să-l și persifleze, dar mascat, în timp ce se gudură ca un cățel, sau făcînd pe bufonul, pe clovnul. Auzi ! Marcuse, ha, ha,ha ! Îmi venea să mă tăvălesc pe jos. În altă situație, Suru i-ar fi plesnit una peste bot de l-ar fi amuțit, dar acum nu putea, s-ar fi dus dracului toată morga ședinței. În fond, nu știu ce-a fost la Zotoviceanu — ignoranță, fanfaronadă, sau pur și simplu zeflemea golănească. Unii îl ascultau ca pe o autoritate academică. Pe urmă m-a luat în primire Zimnicaru. Ăsta mi-a făcut rechizitoriu în legătură cu neîndeplinirea planului la combinat. Ne-a spus cum a trebuit să stea tovarășul Suru zi și nopate — el l-a secondat — ca să repare ce-am stricat eu, renunțînd și

la concediu și la tratamentul balnear. Apropo, reumatismul lui Manole s-a agravat serios. De ce dracu nu și-o lua un concediu medical ? Nebunul ăsta se crede de fier. A început să șchioapete. Chestia cu combinatul a căzut bine. Era ceva concret, un fapt notoriu, nu mai aveau nevoie să inventeze, ci numai să brodeze. Să gloseze. Și-a făcut «mea culpa» că atunci, cu prilejul analizei din birou, a manifestat indulgență, nu mi-a spus tot ce trebuia, nu m-a scuturat cum meritam. De aceea mi s-a urcat la cap de am ajuns să calomniez, pur și simplu, fără rușine, pe tovarășul prim-secretar. «De fapt, nu numai tovarășul Suru, tot biroul județean a fost hulit aicea», a strigat Zimnicaru. Pînă și Vîju, bietul Vîju, mereu în criză, tăvălit prin toate ședințele și consfătuirile, zilnic bușit, a găsit, adunîndu-și-le cu grijă, resurse morale pentru a mă dojeni că muncesc prost, că umblu cu capul în nori, că sînt un încurcă-lume. Auzi Elvira, Vîju, ha, ha, ha !" Cernea rîdea cu lacrimi. „Tot ce încearcă omul ăsta iese pe dos, să-l vezi cum își rotește ochii albicioși, ca și cînd s-ar feri mereu de cîini. Zicea : «Am avut și eu sarcini, dar cînd m-a trimis partidul într-un loc, am făcut pe dracu în patru și...» Ha, ha, ha, a făcut pe dracu ghem." Ștergîndu-și ochii umeziți de veselie, Cernea făcu o pauză. „Dar tu nu te amuzi ? se mira el decepționat. Te plictisesc toate astea ? Le debitez prost, nu e așa ? ți-am spus că n-am talent. Eu vorbesc, eu rîd. Să fi fost însă acolo... zău, ca în Caragiale..." Ea nu-i răspunse. Vru să știe ce-a spus Suru în concluzie. „A mers pe aceeași linie ?" „Aaa, nici pomeneală. A fost foarte temperat, aș zice clement. Dealtfel, nu mai avea nici o nevoie. Nu ți-am spus, dar oamenii au vorbit mai mult despre el decît despre mine. Critica a fost un pretext de elogii. Deci, din acest punct de vedere i-a prins bine, i-am făcut un serviciu. El a și adăugat că în ce privește afirmațiile despre persoana sa, nu consideră necesar să se pronunțe. În rest, a propus să fie trimis procesul-verbal la forurile superioare, să se noteze dorința mea de a primi o altă muncă și, socotind că discuția a fost utilă, educativă, minus unele exagerări. da, a ținut să se facă rezerva cuvenită, să ia distanța, — spunînd

toate acestea, a încheiat." „Deci asta a fost... parcă trase linie să adune Elvira. Mai vrei bere ?" Şi turnă din ultima sticlă, fără să mai aştepte răspunsul. Dar ca şi cînd s-ar fi răzgîndit în ce priveşte concluzia trasă, adăugă : „Asta în versiunea ta, bineînţeles. Faptele sînt prismatice, au infinite faţete şi unghiuri ; nu e decît un truism ce-ţi spun. Ce nu înţeleg încă destul, este buna ta dispoziţie. Ai suferit un accident, eu i-aş zice o fractură, o fractură pe coloana vertebrală, şi tu te prăpădeşti de rîs. Ca şi cînd unul intră cu automobilul într-un stîlp, în plină viteză, sau în sfîrşit, viteza rămîne de discutat, şi ieşind din dărîmături face haz, deşi nu mai are cu ce merge mai departe şi deşi e rănit. De ce... ? lasă-mă să termin. Poate am exagerat, «proporţiile catastrofei», dar nu s-a produs ruptura definitivă cu Suru, nu s-a făcut praf prietenia ta veche, cea mai bună, cea mai lungă ? A doilea, nu s-a produs o... o... caut un termen eufemistic... un recul în cariera ta politică ? Ei, bine, ţie nu-ţi apar astea nici ca eşecuri, nici ca drame ? Sau măcar necazuri... Vezi, acest aspect lipseşte complet din relatarea ta. E o fractură, Vladimir, şi tu nu ai conştiinţa ei. Înţelegi ce vreau să spun... De ce ? De ce ? Poţi să-mi explici ?" Cernea rîse mînzeşte : „Vrei să spui că am devenit nesimţit ? Sau, nu că am devenit, că sînt, ceea ce este altceva ?" „Lasă gluma ! De ce ? Poţi să-mi spui ? Dacă poţi, te rog..." „Ar fi o explicaţie, continuă el să rînjească, vîrsta ! Am îmbătrînit." „Te rog..." „De ce nu crezi ? Spaime, susceptibilităţi, dureri, revolte... s-au dus. Ceva s-a tocit, s-a bătucit, s-a cimentat. Nu e posibil ?" „Nu, în ce te priveşte nu... Trebuie să fie altceva. Marea prietenie cu Suru, de pildă. E ca şi cînd n-ar fi fost ?" „Nu... nu, desigur, te-aş minţi... Dar fractura, cum îi spui tu, s-a produs înainte, nu acum." „Cine e de vină, Vladimir, cine a fost de vină ?" „Uite, ce e, omul acesta m-a înşelat. Ce vrei mai mult ? Am fost tradus în amor. Icni dispreţuitor. M-a lăsat să cred că e altul. M-a înşelat cu intenţie ? La asta nu pot să-ţi răspund. Ar însemna că a jucat teatru, şi nu numai cu mine. Poate m-a înşelat în sensul că nu avea datele să fie ceea ce voia să pară. Sau mai ştii ? mă gîndesc şi la altă posibilitate... că pe

jumătate să mă fi înşelat el şi pe jumătate să mă fi înşelat eu. Deci fifti-fifti. Ce să faci, trebuie să iei viaţa aşa cum e." „Şi cu munca ta, Vladimir ? Cu o carieră — ştiu că nu-ţi place acest cuvînt ! — în care ai investit atît ? Îi dai deodată cu piciorul ? Fă-mă să înţeleg." „Cu plăcere, surise galant Cernea. Apoi, detaşat : Am învăţat să pierd, buna mea prietenă. E poate cea mai mare cucerire de pînă acum. Sincer vorbind, mă mîndresc cu asta. Cu atît mai mult cu cît... Dacă fac bilanţul, victoriile au prevalat întotdeauna. Şi le-am cucerit uşor. S-au aşa mi s-a părut. Mai mult m-au costat «după», decît «înainte». Eşecurile, cîte au fost, le-am suportat greu. Melodramatic, desigur pe ascuns, dar prin asta nu mai puţin ridicol. Nu spun că toate pierderile au fost minore, cînd voi fi mai bătrîn îţi voi vorbi despre unele, dacă voi avea prilejul, bineînţeles. E neplăcut să tremuri, să suferi, să plîngi. Să-ţi plîngi de milă — asta e după mine forma maximei slăbiciuni. De fapt, începutul decrepitudinii. Ştiu că şi tu ai avut de pierdut şi, după toate aparenţele, ai învăţat să pierzi mai devreme decît mine. Dacă e aşa, cinste ţie ! Şi-i atinse mîna cu tandreţe. Cred că prima dată am pierdut cu demnitate pe şantier. A fost o şcoală şi... am prins gustul. Dar chiar mai înainte cu ceva dădusem o probă. Nu eram încă imun. Amor propriu, vanitate şi altele... mai erau, mai zvîcneau, mai dureau, iartă-mă pentru această evocare... nu era în intenţia mea... şi, făcînd-o, mă întreb dacă nu m-am lăudat prea mult înainte." Vorbea cu ochii aţintiţi într-un colţ al încăperii, dar o undă mărginaşă a privirii o cuprindea şi pe ea. Nu, nu reacţionase. Stătea ghemuită, parcă fără să respire, parcă neînsufleţită. Cernea urmă : „Niciodată nu poţi să spui că ai ajuns să faci un lucru desăvîrşit. Însuşi faptul că te bucuri prea tare cînd ai realizat ceva, nu e semn bun. Nu trebuia să spun atît de ritos «am învăţat să pierd». Mai degrabă învăţ. Dar şi aşa e minunat... Să pierzi onoruri, slujbe, scaune, bani... Să simţi cum ţi se desprinde de picioare o ghiulea tîrîtă toată viaţa — orgoliul ! Să pierzi, să pierzi... devii mai uşor, mai independent, mai tare. Nu zic înţelept, asta e altceva, mai rar. Dar să vezi gunoiul din lu-

cruri — adică ceea ce ajung ele inevitabil, ce mare și calmă și hrănitoare bucurie ! Rîpile de la marginea orașelor pline cu deșeul civilizației, gropile cu gunoi — iată un spectacol grandios și zguduitor, o terapie a lăcomiei, slăbiciunii și prostiei, o universitate a deșertăciunii. Nu-mi plîng de milă, prietenă dragă, pentru ceea ce am pierdut. Căci, în fond, am cîștigat stimă în ochii mei". „Nu trebuie să-ți mai spun că și în ai mei... rosti Elvira, și îi zîmbi, pentru prima dată destinsă în cursul acestui lung interogatoriu, în care ea chestiona... Dar nu te bucura, încă n-ai scăpat. Mai am să-ți pun o mulțime de întrebări." „La ordinele dumneavoastră, stimată tovarășă. Folosiți acest moment cînd nu vă pot refuza nimic." „Aș vrea să ne întoarcem la Suru, îl rugă ea. Îl urăști, Vladimir ?" „Nu. Îl detest." „Dar ce s-a întîmplat cu el ?" „S-a sanctificat. O parte din premise le avea în el, pe altele le-a dobîndit ulterior. Ideea o avea, disponibilitatea dăruirii o avea, apoi a căpătat puterea. Ori «sacrul» tocmai aceasta este : putere plus ideal, plus sacrificiu. De la un timp ideea de fericire a așezat-o aproape în întregime pe sacrificiu. Vrea să-i facă pe oameni fericiți sacrificîndu-i — iată contradicția lui morală. Idealul îi permite să folosească oamenii cum vrea. Suru este personajul ce-l împiedică pe om să se bucure de viață — în aceasta găsesc vina sa capitală. A devenit un jandarm al preceptelor, un nou tip de teolog încrîncenat. Suru are un mare ascendent moral — virtutea ! Dar și aceasta s-a transformat într-un viciu. Căci virtutea conștientă de sine devine egoistă, dominatoare. Nu își este suficientă sieși, se vrea proliferată, impusă, generalizată. Iată, acesta e canonul. Suru profesează robia virtuții. De aceea găsesc că e mai bun nevirtuosul modest, stăpînit de simțul vinovăției și inferiorității. El este mai uman. Suru știe să-i facă pe oameni să se rușineze de sentiment. În preajma lui sentimentalii devin niște înapoiați mintal, nedezvoltați psihic, invalizi ce trebuie puși în cărucior și împinși de la spate prin lume. Cunosc pe cineva care nu se putea abține să lăcrimeze cînd vorbea cu Suru. Ce era ? Nu știu prea bine.

Poate un preaplin sufletesc cotropit de elan și emoție. Ochii îi înotau în lacrimi și simțea mereu nevoia să și-i șteargă. Exprima încantație, dar cît de umil își ferea capul sub privirea rece ! Cu cît devenea mai conștient de slăbiciunea sa, cu atît se emoționa mai mult. Dezarmat, se transforma într-o cîrpă în fața «divinului». Uneori mă întrebam de ce nu suferă Suru să impresioneze, să producă milă, înduioșare. Sub biciul cuvîntului lui, devotamentul din privirile ăluia murea și în dosul lui apărea dorința de pieire, setea de neant. Ți-am spus asta ca să înțelegi cît e Suru de insensibil, cît îl scîrbesc sentimentele, cît de necruțător e cu purtătorii lor." „Dar cum, cum a ajuns astfel, din moment ce altădată... din moment ce a putut fi prietenul tău", nu înțelegea Elvira. „Știi cum, scumpă prietenă ? Oamenii l-au făcut neom, cultivîndu-i neomenia. Ei sînt de vină, și din acest generic nu mă exclud nici pe mine. Unii au o proprietate înfiorătoare : să sufere și să aplaude. Mă întreb dacă nu există în straturile adînci ale omului vocația supunerii. Vorbe mari ? Gongorism ? Înțelceaptă prietenă, în astfel de momente trage-mă de mînecă, sînt capabil să-mi revin. Ajută-mă pre mine, păcătosul !" „Ești un șmecher și jumătate... Dar sincer, m-ai cam înfricoșat. Mi se făcuseră broboane pe piele. Însă nu mă las timorată și abătută... De ce tocmai acum a venit sorocul ? Ce a stricat echilibrul ? O schimbare în plus, nu ? Dar la cine ? Cine s-a schimbat, tu sau el ?" „Și unul și altul... Ce m-a determinat să trec acum la acțiune, nu ? De ce m-am hotărît să-mi pierd prietenul ? Prietenia, doamna mea, prietenia și dragostea se nasc din admirație și sinceritate, din nevoia de a da, dar și de a primi. E un contract mai tare decît legendarul pact cu diavolul. Nu e nevoie aici de nici o hîrtie scrisă cu sînge. De fapt, dacă mă gîndesc bine, adevărata prietenie e un fel de dragoste — și viceversa. Dacă nu se sprijină una pe alta, nu rezistă nici una." Se ridică în picioare. Se simțea și obosit și exaltat. Avea nevoie să se reculeagă, deși discuția cu Elvira înlocuise sau epuizase solilocviul ce l-ar fi așteptat acasă. Îi luă mîna și o duse la buze, mai ținînd-o cîteva clipe în palmă, în timp ce-și lua rămas bun. Nu

putu citi nimic în privirile ei. Se gîndi că pentru el această femeie rămînea mereu enigmatică, în timp ce el pentru ea... Cînd ajunse la uşă îi simţi palma pe umăr şi rămase nemişcat. Îşi apropiase capul de al lui şi îi auzea răsuflarea uşoară. Apoi cuvintele : „Vladimir, n-ar fi oare timpul să nu mai pleci ?" Se întoarse ca muşcat de şarpe. Ea surîdea cu ochii mari, limpezi şi catifelaţi. „Adică să rămîi de tot" adăugă, cu o voce şi şovăitoare şi hotărîtă. „Dar..." bîigui el. „Ştiu, ştiu... — şi culoarea ochilor i se întunecă puţin. Acum, dragul meu, nu mai contează. Şi cu vocea înăbuşită, cu obrazul îngropat în haina lui — prietenia ne va ajuta să înfruntăm împreună, cînd va veni, şi bătrîneţea".

Coborînd din maşină, Suru gemu uşor. Această mişcare îl obliga să-şi răsucească şi să-şi îndoaie genunchiul umflat, dureros, ba să-l mai şi lovească uneori de portieră. Cel mai comod stătea cu piciorul întins — în acest scop la birou i se confecţionase un mic suport, cam de felul cutiei lustragiilor, dar şi aşa, după cîteva ore începea durerea. Vreun nerv, sciaticul, sau cine ştie, se gîndea, promiţîndu-şi mereu să se ducă la doctor. Numai că şi pentru doctor îţi trebuie timp, iar mare lucru tot nu afli. După ce intră în curte uită de picior. Se privi în oglinda înaltă din vestibul. Se mai îngrăşase, se vedea masiv, impozant şi se plăcea mai mult astfel. De la un timp renunţase complet la cursele de seara pe jos şi în plus i se mărise pofta de mîncare, abia aştepta ora cinei. Se da în vînt după un grătar gras şi nu se mai putea dispensa de senzaţia plăcută de tihnă şi împăcare, de oboseală îndulcită, pe care i-o furnizau cîteva pahare dintr-un vin bun, alb, sec şi foarte rece. Intră în hol, îşi scoase haina, îşi deznodă cravata şi se întinse pe canapeaua tare, unde piciorul i se odihnea în voie. Ştia că Peluţa trebăluia pe la bucătărie, iar, după toate aparenţele, Nana nu venise. Îi trecu prin minte să deschidă televiziorul — găsea vesel zgomotul făcut de acesta în casă, din cînd în cînd mai şi asculta — dar renunţă. Culcat pe spate, pe jumătate îmbrăcat, cu capul rezemat de o mică pernă

brodată, renăștea. Truda din oase se scurgea, picătură cu picătură, iar trupul se destindea, se ușura, recăpătîndu-și bucuria fiziologică de a fi. Realitatea adusă din afară, acumulată în timpul zilei, saturată de mișcări, de fraze, de fotografii luate în goana mașinii sau în peregrinarea prin hale, printre utilaje și muncitori, tot acest univers zgomotos, căpătînd greutate materială în ființa sa, începea să-și piardă materialitatea, ca țipetele în urechea unui om ce asurzește. Elementele cu individualitate distinctă își pierdeau identitatea, se topeau într-un nor — un turbion ce se depărta, lăsînd în urmă liniște, calm, nemișcare, cu atît mai adînci cu cît mai mare fusese vacarmul. Îi plăcea această stare, această solitudine reconfortantă, ușor ireală și, surîzînd mulțumit, se întreba dacă în esență nu era totuși un singuratic. Cum s-ar fi împăcat însă o asemenea înclinație cu aviditatea azvîrlirii, la începutul fiecărei zile, în cazanul vieții și muncii colective, în vîltoarea socială, uitînd de tot, de el însuși, consumîndu-și și reîncărcîndu-și fără încetare bateriile ? Și totuși, în momente ca acesta, ceva în el tînjea după singurătate și găsind-o, lumea dispărea ca la un semn magic. Îl învăluia o apă mîngîietoare, limpede, în care își vedea imaginea pînă în adînc. Acum nu mai auzea decît sunetul moale, odihnitor, abia perceptibil, al vieții din el. Odihnitor, atît de odihnitor...

Ca totdeauna, momentul avu un sfîrșit. Și ca întotdeauna veni prea repede, lăsînd un regret, o neîmplinire. Căci unde să se ducă să fie singur dacă nu în propria lui casă ? Nicăieri altunde nu se putea regăsi și asculta, nicăieri decît în această vizuină nu i se tăiau contactele, nu se cufunda în sine. Intrase Peluța. Ca de obicei, îi dădu binețe și se așeză pe un scaun, privindu-l cu un amestec de teamă și milă, ca pe un animal mereu istovit, dar putînd încă ridica laba să te facă terci. După ce-i punea scurtele întrebări de rigoare, la care el dădea răspunsuri monosilabice, făcînd-o să priceapă că n-are chef de vorbă, că l-a deranjat și că prezența ei era de prisos, Peluța amuțea, rămînînd nemișcată pe scaun. Înțelegea starea lui, arătîndu-se mai departe îndatoritoare, privindu-l compătimitor și păstrînd

liniște, răbdătoare, ca lîngă un copil convalescent capricios. La rîndu-i, Manole rămînea mut, chipul destinzîndu-i-se treptat, admițînd-o în apropierea sa, sau uitînd de ea. În seara aceasta Peluța făcu una sau două tentative de a intra în vorbă, de a lega o conversație, dar fără succes. Se oferi să-i aducă ceva, un pahar de vin, o fructă, o gustare, dar întîmpină același refuz exprimat zgîrcit. Se retrase strategic, pretextînd ceva, dar după un timp, probabil cît crezuse că e nevoie ca Manole să-și mai schimbe umoarea, reveni, reluîndu-și locul de paznic al odihnei bărbatului ei. „Ce stai așa? mormăi el în sfîrșit. Ce-a mai fost pe acasă?" Atîta așteptase Peluța, căci imediat se însufleți, dispusă să depene toate micile întîmplări diurne ale căminului, cam izolat de restul lumii, cu atît de puține schimbări și surprize demne de interesul lui Manole. Aceasta se dovedi a fi însă numai o nadă, un mic vicleșug, căci, după cîteva banalități, de care și ei părea să-i fie lehamite, strecură, cu același ton de narator obiectiv, informația că, aflîndu-se în oraș după treburi, cineva îi spusese că Vladi, Vlad al lor, fusese scos din slujbă și trimis nu știu unde, la Colegiu, sau așa ceva. Ea o repezise, bineînțeles, pe respectiva, nu crezuse o iotă, dar aceea susținea sus și tare, pretinzînd că bărbatul ei chiar lucrează cu tovarășul Vladimir Cernea la noul loc de muncă. Se miră că tovarășa Suru nu aflase. De bună seamă, femeia vorbea să n-adoarmă. Peluța o lăsase în plata domnului și plecase ; vrusese numai să-i spună lui Manole ce poveștl circulă prin oraș, cîte zvonuri prostești umblă prin gurile oamenilor. De unde au născocit ei așa ceva, cum a devenit cazul ca să iasă astfel de vorbe despre prietenul lor... ? Dacă neisprăvita aceea avusese atîta lipsă de bun-simț să-i îndruge verzi și uscate tocmai ei, soția primului secretar al județului, și despre cine ? despre cel mai bun prieten al familiei, însamnă că..." „Așa, va să zică, asta era, se răsuci Suru pe canapea fulgerînd-o cu privirea. Și de ce oare trebuia să mă porți prin toate piețele ca să-mi spui asta ? De ce mă iei cu șoșele și momele ?" „Cu ce șoșele și momele, Manole ? Ce, eu mă pun la mintea nebunei ? Ți-am spus așa, ca să știi și tu." „Și joci

teatru că așa și pe dincolo... ?" „Ce teatru, Manole ?" „Că nu crezi, adică..." „Cum, că nu cred ? Păi ce am dat în mintea copiilor ? Așa mă știi tu pe mine ?" Manole se întoarse din nou cu fața în sus, examinînd varul de pe tavan, prelungind așteptarea Peluței. „Este așa cum ți-a spus" vorbi răspicat și tăios, pregătit să o înfrunte. Văzînd că ea așteaptă mai departe, adăugă : „Adică nu mai e prim-vicepreședinte. A fost trecut la Colegiu". După care, exasperat că ea nu scoate nici un cuvînt, întrebă răstit : „Ei, ai înțeles ? Acum crezi ? De ce nu ți-am spus ? Trebuie să-ți dau raportul despre toate măsurile de partid ? E o hotărîre de sus..." Urmărea efectul cuvintelor pe fața Peluței, dar fața ei rămînea împietrită și asta îl deruta. Mai adăuga o propoziție și iar aștepta. „În munca de partid nu merge pe prietenii — atîta lucru trebuie să fi înțeles și tu pînă acum... Nu i s-a tăiat capul. Activiștii își mai schimbă funcțiile." Nu l-a întrerupt, l-a lăsat să bîjbîie, a așteptat pînă și-a golit sacul. „Și ce a făcut de l-ați dat afară ?" Lui Manole i-a sărit țandăra. „Ce, mă interoghezi ca la poliție ? Dacă vrei să discuți cu mine, vorbește ca lumea, nu-ți lua aere de procuror. Ei drăcia dracului ! L-am dat afară... Tu crezi că așa se dă afară ? S-a discutat, s-a analizat... Nu mai făcea față, asta e realitatea. Și el a recunoscut. Dracu știe... vîrsta... poate și femeia aia... și ideile lui răsucite. Merge cît merge și pe urmă... Toate au un capăt. Ce să faci... ? dacă ar fi depins numai de mine... Sîntem însă un colectiv, știi și tu. Ce-ar fi zis oamenii... bine domnule, pentru unii mumă și pentru alții ciumă ? În calitatea pe care o am, nu pot să-mi permit. Îi ții unui om spatele cît îi ții, dar după aceea... Sînt norme, principii. Te faci că nu vezi o dată, de două ori. Oamenii știu că ți-e prieten și tac. Dar se creează o situație anormală. Nu poți să întinzi coarda prea mult. Ce autoritate mai ai ? Cum poți să pretinzi altora dacă..." Suru crezu că explicase de ajuns, că Peluța înțelesese latura delicată a problemei. Dar ea gîndea altfel, iar informațiile culese nu concordau cu varianta lui Manole. „Te-a criticat pe tine ?" mai strecură ea. „M-a criticat, m-a criticat... iz-

bucni Manole. Ce să mă critice ? Pentru ce să mă critice ? M-a bălăcărit ca un măgar. Prieteni de atîția ani... După ce-l țiu în palmă. Să vii în fața biroului și să arunci calomnii ! I-a scandalizat pe toți. Nici nu i-am răspuns, un cuvînt n-am spus. Dar cu biroul județean nu te joci. L-au plesnit de i-au sărit mucii... Se săturaseră toți de aerele lui. N-a fost decît picătura... Dar față de ce a făcut a ieșit destul de bine. Altădată... he, hei, să nu mai vorbim. Sigur că-mi pare rău... Am ținut la el. Dar nu se poate... Între patru ochi i-am tolerat atîtea. Am închis ochii. Dar vii în public să faci diversiune politică ? E posibil ? Ca un dușman s-a purtat, ca un dușman." Suru se înfierbîntase, vorbea cu patimă, din rărunchi. Ieșea la iveală ranchiuna adunată, pe care nu avusese unde să o reverse, fiindcă tot timpul ținuse să se arate „deasupra". Acum se vedea că se considera nedreptățit, o victimă a ingratitudinii. Cazul proverbului „faci bine și îți vezi rău". Dar Peluța nu luă în seamă nici aceste răbufniri. „Și ce ți-a spus acolo, în biroul vostru județean ? continuă Peluța netulburată. Ce calomnii ți-a adus ?" „În biroul nostru... e și al tău, al tuturor ! Ce să spună, josnicii. Parcă era beat, nebun sau pus de cineva. Am rămas trăznit. De unde să știu eu ce zace în el ?" Își părăsi poziția comodă, se ridică în capul oaselor și cu o ușoară strîmbătură provocată de mișcarea greșită a piciorului, coborî din pat. Se duse șchiopătînd și deschise televizorul, parcă simțind nevoia să mai fie un al treilea de față, să aibă pe cineva de partea lui, cineva cu un nivel politic mai ridicat. „Îmi spune mie că n-am înțeles principiile partidului, politica de după Congresul al IX-lea, că încalc umanismul revoluționar. Prin ce-l încalc, mă idiotule ? Prin faptul că ridic acest județ din pămînt și fac din el un centru industrial ? Tu nu vezi că n-ai creier ? Ce-ți închipui că sînt principiile umaniste ? o predică de protopop ? Nu înțelege construcția, asta e ! S-a făcut de rîs și la combinat, îl știu toți ca pe un cal breaz." „Atîta tot ? îl sondă răbdătoare Peluța. Pentru atîta l-ați dat afară ?" „Vrei să-ți repet acum toate porcăriile ? M-a acuzat că folosesc metode de comandă, că fac demagogie, că sînt partizanul acțiunilor

de paradă, al angajamentelor sforăitoare. Îți place ? Fiindcă nu i-am menajat lui lenea de mare intelectual contemplativ ? Nu suportă frenezia muncii, spiritul dinamic. Îi fac rău, îl asurzesc, îl deprimă. El crede, dobitocul, că pe șantier avem filozofi și poeți. Ce cauți atunci în plin iureș, în munca de partid ? Du-te în parc și scrie versuri, plimbă-te seara pe sub teii înfloriți, mergi la pescuit. Dacă te-ai înregimentat, ține pasul, n-o să stea coloana după tine. Și-mi spune mie că sînt utopist ! Că sufăr de «militantism utopist». Cum adică ? Eu trăiesc deasupra realității ? Eu plutesc în nori ? Pentru el conștiința e o lozincă, o invenție de-a noastră. Asta înseamnă gîndire filozofică ? Vrei să-ți muncească oamenii, zice, plătește. Păi ce sîntem aici la «General Motors ?» Poporul muncește, pentru capitaliști, nu muncește pentru el ? E incapabil să înțeleagă acest lucru elementar. Are o viziune de belfer. Omul să se scoale pe la opt, să-și ia cafeaua, să se ducă tacticos la slujbă, să nu-l deranjeze nimeni. Să nu audă de angajamente, de termene, de nimic. Asta e Cernea. Cum să mergi cu el la luptă ? Îmi pare rău... după o viață trăită în partid... dar ce să-i faci." Vorbise în picioare, gesticulînd și ridicînd vocea ca și cînd în fața lui n-ar fi fost Peluța, ci Cernea, și în jur mase de oameni. Liniștea încăperii cufundată în umbrele serii îl făcu să se așeze dezamăgit. Parcă s-ar fi așteptat la aplauze. Peluța nu dădea nici un semn că a înțeles, sau că încuviințează cele auzite. Nemulțumit, se duse și dădu mai tare sonorul televizorului, în semn că nu mai așteaptă nimic de la ea, că nu-l mai interesează părerea ei și apoi, cu același dezinteres ostentativ, o trimise să-i aducă un pahar de vin. Ea se ridică, la fel ca întotdeauna, învățată să nu pregete. Se strecură pe lîngă cele două fotolii și trase neauzită ușa după ea. Rămas singur, Suru se întinse pe canapea. Televizorul transmitea un reportaj din agricultură, interviuri cu mecanizatori în cîmp. Nu asculta ce spuneau, dar imaginea, cadrul, vorbele îi erau familiare.

În fond, chiar îl afectase critica lui Vlad cît vrusese să-i arate Peluței ? În forul lui interior putea să recunoască : Cernea nu

reprezenta nici un fel de primejdie. Desigur, teoretic s-ar fi putut spune... Odată premisa enunțată, concluziile vin de la sine. Astea sînt cocleturile logicii. Adevărul era că toată chestiunea îi căzuse bine. Poate și lui Cernea, se gîndi. Zăpăcitul ăsta începuse să-l agaseze. Își luase rolul de mentor, i se opunea tot timpul. În public o făcuse pentru prima dată — și pentru ultima, și surîse. Dar cît îl sîcîise între patru ochi, cît îl bîzîise la cap ! Pe vremuri mai mergea... speculații, joc gratuit. Dar acuma nu-i mai ardea de jocuri. Hărțuiala filozofardă a lui Cernea îl incomoda. Se săturase pînă în gît de frazele bombastice, de tonul teatral, făcînd din fiecare rahat o melodramă. Îi vîna orice mică „licență". În muncă „numai cine nu muncește nu greșește". Și nu era vorba efectiv de greșeli, ci de unele libertăți pe care viața te împinge să le iei în anumite împrejurări. Nu poți să-l tratezi pe fiecare ca pe un ou crud. Din acest punct de vedere Cernea e un dogmatic. El vrea totul *„fair play"*. Nu se poate omule, aici nu e ca la tenis, mai calci și pe alături, mai arunci și dincolo de linie. Trebuie să cîștigi partida, că n-o joci pentru interesul tău, ci pentru cauza generală. Asta nu poate să înțeleagă Cernea ! În prostia lui nu acceptă nici un compromis. Ca și cînd chiar ar fi vorba de compromis. Sînt practici acceptate tacit. Oamenii le înțeleg, nici nu le mai observă. Doar el își închipuie că ei suferă, că umblă mereu răniți. Multă prostie e în capul lui, deși e un om deștept. A ajuns robul deșteptăciunii, nu mai e în stare să i se mai opună, nu mai poate face un pas fără ea. Iată cum poți să-ți pierzi libertatea... și slujba, își zise, dar se rușină. Oricum, în ultima vreme se putea mișca mai în voie, nu mai era nevoit să se supravegheze. Dispăruse pericolul ca nebunul ăla să vină pe neobservate și să-i pună o oglindă în față.

În odaie explodă violent lumina electrică, împrăștiind împreună cu întunericul și gîndurile lui Suru. Peluța pusese pe măsuță paharul de vin aburit. Se ridică într-un cot și-l bău cu sete, dintr-o dată. El îi întinse paharul cu un vag zîmbet

vinovat, dar satisfăcut şi cu o umbră de simpatie. „Mai vrei ?", îl întrebă cu supunerea ei voluntară. El îşi şterse buzele refuzînd. O să mai bea la masă. Se aşternu o tăcere convenţională. El se uita în tavan, părînd că urmăreşte o idee, ea îl privea cu o interiorizare placidă, prezenţă amorfă, impersonală, ca întotdeauna. Dar deodată Suru o auzi vorbind cu o voce necunoscută, plină de necaz condensat. „Ţi-ai pierdut singurul prieten adevărat, Manole. Singurul om care-ţi spunea şi ţie adevărul, în faţă." Cuvintele Peluţei îl luară prin surprindere. Nu ştiu ce să zică, nici măcar dacă e cazul să-i dea o replică. Deslușea în ele şi o imputaţie şi o constatare amară. Îi aducea în atenţie ideea de pierdere, aspect total ignorat. Văzuse latura avantajoasă a rupturii. Dar se putea spune şi aşa, deşi amărăciunea Peluţei nu-l ajungea. Îl pierduse, şi ce era cu asta ? Nu-i simţea lipsa, deci nu-i mai era de trebuinţă. Nu-i ducea dorul, deci se putea şi fără el. Tot timpul pierdem cîte ceva ; lepădăm ce se învecheşte, ce îşi pierde valoarea de întrebuinţare. Asta e valabil pentru lucruri, dar şi pentru oameni. Cu cîţi indivizi nu ai de-a face în timpul vieţii ? N-o să umbli cu ei după tine tîrîş pînă la groapă ; mulţi rămîn în urmă, de alţii viaţa te desprinde, împingîndu-te în altă direcţie. Cu unii ai relaţii tangenţiale, alţii sînt doar decor, mediul ambiant, treci pe lîngă ei, printre ei şi te duci înainte, unde te cheamă destinul. N-o să bocești cînd te desparţi de fiecare. Uneori nici nu observi sau uiţi în clipa următoare. De cele mai multe ori despărţirile nu sînt o pierdere, ci un cîştig. Dirijabilul de pildă, nu se poate înălţa decît aruncînd lest. Avea ce să-i răspundă Peluţei, dar îi era lene, şi apoi era prea complicat pentru ea, pentru sentimentalismul ei obositor de femeie simplă, prizonieră a prejudecăţilor şi moravurilor depăşite. Se resemnă să o audă bocindu-l un timp pe Cernea, deşi asta nu-i făcea nici o plăcere. Arăta că nu se situează trup şi suflet de partea lui, aşa cum era firesc, aşa cum ar fi fost de datoria ei. În momente grele ea preferă să facă pe arbitru ? — uite asta i-ar spune mai bine, dar nu era de demnitatea lui bărbătească.

„Dacă atunci cînd ţi-a spus ce trebuia să-ţi spună n-ai fost în stare să faci altceva decît să te lepezi de el — o auzi pe Peluţa cu acelaşi ton îndurerat —, înseamnă că te-ai înrăit de tot, Manole." „Cînd mi-a spus ce trebuia să-mi spună ? ţipă Suru. Cum poţi să debitezi o asemenea... o asemenea... nerozie ? Va să zică tu îi dai dreptate lui ? Îţi dai seama ce ai zis ?" „Îi dau dreptate, Manole, îl înfruntă Peluţa, lăsînd să se vadă că nu-i face plăcere ce spune, că ar fi preferat să nu zică vorbele alea, dar că nu putea altfel, nu avea dreptul să închidă ochii. Îi dau dreptate, şi dacă vrei să ştii de ce, am să-ţi spun. Nu că aş fi împotriva ta, sau din răutate, nu ca să mă plîng, eu nu contez, ştiu că nu contez în ochii tăi — şi aici vocea începu să-i tremure încît Suru, exasperat, crezu că o să izbucnească în plîns, dar ea se stăpîni, îşi înghiţi emoţia, îşi limpezi glasul şi continuă — dar fiindcă am rămas singura care pot s-o fac. Te-ai înfumurat de tot Manole, te consideri deasupra tuturor, nu mai vezi în jurul tău decît proşti, pleavă cu care ai dreptul să faci ce vrei. Îţi închipui că toţi sînt făcuţi să te slujească pe tine, să te asculte orbeşte, să nu iasă din vorba ta. Nu mai înţelegi oamenii şi te înrăieşti pe zi ce trece." Cu un gest brusc Suru se ridică şi se aşeză pe marginea canapelei, nemaidînd atenţie durerii ascuţite din genunchi. „M-am îngîmfat, m-am înrăit, nu mai înţeleg oamenii ? Am trăit cu tine atîţia ani, mi-am împărţit viaţa cu tine şi acum îmi vorbeşti ca o duşmancă. Va să zică asta cloceai sub mutra aia bleagă ? Ură ? Du-te în oraş, în judeţ, în cea din urmă comună, întreabă oamenii ! Toţi mă ascultă, ar merge cu mine pînă în pînzele albe..." „Te-ascultă de teamă, nu te iubeşte nimeni, puse ea capăt cu vocea măsurată, dar cu încăpăţînare, începutului de efuziune a lui Suru. Ai băgat groaza în ei, cînd te văd parcă-l văd pe dracu. Ei nu-şi dau seamă că sînt gunoi în ochii tăi ?" „Pur şi simplu ai înnebunit, femeie, ţi s-au stricat minţile. N-ai fost tu niciodată în toate doxele, dar acum..." „Cum o să poţi tu să trăieşti fără un prieten ? — continuă Peluţa imperturbabilă. Ce fel de viaţă

o să duci ? Să n-ai un suflet de om în fața căruia să te deschizi ? Ai rămas singur de tot. Ce-o să te faci în atîta singurătate ? — o să te înciinoşezi şi mai mult. Vai de sufletul tău, Manole !" „Ce singurătate, nebuno ? strigă Suru congestionat de furie. Tu trăieşti ca o schimnică aicea, între patru pereți. De aia te-ai şi scrîntit. Eu sînt tot timpul cu lumea, între oameni, n-am nici cînd să răsuflu. Cu ei mă înțeleg, avem același limbaj, nu mă înțeleg uite, cu ai mei, cu tine, care..." „Nu-i mai înțelegi nici pe ai tăi, Manole, te-ai înstrăinat şi de ei, îşi duse femeia mai departe melopeea, şi lui Suru îi veni în minte că Peluța era o cobe, pasărea păcătoasă, prevestitoare de nenorocire, pe care orice ai face nu poți s-o împiedici să țipe. Cu copiii te porți ca un stăpîn, nu ca un tată. Fiindcă ți s-a răcit inima şi nu mai ai milă, nu mai ai dragoste. Vrei ca şi ei să te asculte orbește. Ce tată ești tu cu Claudia, săraca, pe care o obidești că o să-şi pună capăt zilelor ? Ce tată ești cu Virgil, că-i pizmuiești fericirea şi vrei să i-o strici?" „Ce tată? Un tată cu simțul răspunderii, care nu vrea să se rușineze de copiii lui ! Dar ție ce-ți pasă, tu judeci cu fundul, nu cu mintea. Te doare în cot cum îi judecă lumea şi cum mă judecă pe mine pentru purtarea lor. Ei îşi fac de cap şi tu-i strîngi la piept şi plîngi. Le-ai stricat caracterul, i-ai făcut să-şi piardă bunul-simț, rușinea, să trăiască în murdărie. Să-i ai pe conştiință, deşi conştiința ta... Mulțumesc lui dumnezeu că Nana nu-ți seamănă." „Copiii te judecă, Manole, nici nu ştii tu. Şi cînd o să te cunoască mai bine o să te judece şi Nana." „De Nana să nu îndrăznești să te atingi ! Nana nu-ți aparține. Te-ai dovedit incapabilă să crești şi să educi copii. Constitui un pericol, un adevărat pericol..." strigă răguşit Suru, tremurînd de indignare. Peluța se ridică în picioare. Buzele i se schimonosiseră dizgrațios în efortul de a se stăpîni, de a-şi înăbuşi plînsul. Glasul întretăiat, îngroşat, era încărcat de un mîl greu ce spărsese zăgazurile înlăuntrul ei... „Cît despre mine... spuse, ştii ce-ai făcut din mine ? O cîrpă să-ți ştergi ghetele de noroi. Ce-am fost eu pentru tine ? Nimic ! O muiere

proastă. Dacă ţi-am fost povară de ce m-ai păstrat, de ce nu m-ai gonit ? Doar ca să ai o roabă acasă ? Sau ca să ai pe cine-ţi vărsa năduful ? Poate ţi-ai fi dorit altfel de femeie. De ce nu mi-ai spus ? că mă duceam... Te-am ţinut eu legat de mine ? Aveam eu puterea asta ? Puteai să faci ce vrei. Mi-ai băgat frica în oase. Aşa viaţă m-ai făcut să duc ! Mare păcat ţi-ai făcut ! Poate sînt nebună, cum spui. Atunci să mă bagi la balamuc. Dar dacă n-o să-ţi spun nici eu adevărul, cine să ţi-l mai spună, Manole ? Că pe cel mai bun prieten — atîta aveai şi tu ! — l-ai alungat. O să te cîinoşeşti şi mai rău, omule, şi e păcat de sufletul tău." Vocea îi răzbătea cu greu, poticnindu-se, înecîndu-se şi revenind din nou la suprafaţă, cu o sforţare ce părea mereu ultima. Suru încremenise. Ceva rece, greţos, umed, greu punea stăpînire pe el. Milogeala femeii ce-i pălmuia obrajii mieros, ipocrit, terfelindu-i demnitatea, îl înnebunea şi îl paraliza. De această ruină omenească îşi legase el viaţa ? De acest obraz buhăit, descompus, de babă ? De acest trup gheboşat de grăsime, cu picioarele umflate în papucii şleampăţi ? De aceşti ochi albicioşi, tulburi ? De buzele fleşcăite, tremurînd în spasmul începutului de plîns — şi el prefăcut — ca o piftie dizgraţioasă ? Ce căuta această femeie în viaţa lui ? Fusese vreodată altfel ? altfel decît bătrînă şi urîtă, pornită împotriva lui ca o mumă a pădurii ? Pentru ea renunţase la fericire, la marea iubire ? Ce făcuse ? ce enormă eroare comisese ? Unde-i fusese capul, cum putuse să fie atît de orb, de imbecil ? Niciodată fiinţa Deliei nu-i apăruse mai vie în minte, niciodată nu-i mai revăzuse atît de clar chipul trist şi dulce, privirile adînci, zîmbetul îndurerat şi luminos, părul bogat de aramă veche, trupul fraged, voluptuos. Trecuseră ani ? În memoria lui, Delia rămăsese neschimbată. O purta în sine la vîrsta ei înfloritoare, superbă. Peste ea nu trecuse timpul, nu o atinsese. În timp ce pe femeia din faţa lui, ce-i luase locul, o alungase prin prezenţa ei... pe ea timpul o desfigurase, o mutilase, lăsîndu-i numai spuma de venin ce-i ieşea acum printre buzele veştede. Icoana vie a Deliei îi provoca o suferinţă

fizică. Pierduse nu numai femeia dragă, singura ce putea da sens vieții, pierduse și tinerețea. Peluței era tentat să-i reclame tinerețea irosită, batjocorită, netrăită, ea era vinovată pentru tot. „Te-am torturat... ți-am distrus personalitatea... vai, vai... Suru o privea cu nesfîrșit dispreț. Am și avut ce distruge. Așa ai fost întotdeauna, o baligă, nu femeie. Cel puțin n-ai fost onestă. O femeie care ține la bărbatul ei... îl apără, moare pentru el. În timp ce tu... Niciodată nu m-am putut baza pe tine. Slavă domnului că n-am avut nevoie, dar într-o situație grea... m-ai fi lăsat, ai fi trecut de partea dușmanului. Și mai te plîngi... Tu mi-ai distrus mie viața. Am încercat să te ridic, să te scot din mlaștina mărginirii tale. Degeaba, degeaba... M-am zbătut în zadar. Ce-ai fost, aia ai rămas. Asta am fost eu ursit să duc, asta a fost crucea mea. Nu zic să-mi fii recunoscătoare, că nici nu-ți dai seama... Dar măcar atît, cinste și stimă. Nu bălăcăreala ta de mahalagioaică. Ți-ai pus în cap să mă salvezi de la pieire, să-mi salvezi sufletul păcătos... Ai, ai, ai... Nu vezi că te bate vîntul ? De-abia te ții pe picioare. Du-te în plata domnului, femeie. Cu mine nu mai ai de-a face. Cu mine ai terminat. Pentru mine nu mai exiști. Lasă-mă să trăiesc, cît mai am de trăit, fără dușmănia ta. N-am nevoie de nimic de la tine, nu-mi trebuie nimic." Îi era ciudă că-și risipea nervii, că se lăsa pradă furiei. Se punea la mintea ei ? Ce să-i argumenteze, să-i explice, să-i dovedească ? Așa făcuse toată viața, ca un dobitoc. Găsise apoi tonul potrivit. Batjocură nimicitoare. Cuvîntul vitriolant, alb, fără sentiment, apatic, nepăsător, definitiv. Cît timp strigase, Peluța îl înfruntase cu o poză de martiră lovită, dar dîrză, ce rezistă printr-o voință de nebiruit asupririi. Pentru așa ceva era înarmată. În fața îngrozitoarelor cuvinte rostite liniștit, fără nici o participare, imparțial s-ar fi putut spune, emanînd de la o autoritate supranaturală ce nici nu dojenea nici nu iarta, în fața lor se găsi slabă, singură și părăsită. O podidiră lacrimile, plecă fruntea și-și frînse mîinile. Manole o scotea din sufletul lui ca pe o proscrisă. Cît timp o bruftuluia, se simțea

la adăpost, știa că ocupă încă un locșor în inima lui, oricît de infim, altfel nu s-ar fi aprins, nu s-ar fi înfuriat. Dar așa ? Îndîrjirea i se topea ca ceara, nu mai avea nici o putere asupra lui. Se lăsă în voia jalei, a lacrimilor ce o orbeau. Căci ea îl iubea pe acest om, puternic și totuși slab în puterea lui. Zadarnic se ridicase împotriva acestei puteri, încercînd să-l apere, cu prețul propriei liniști. Îl iubea și nu putea sta cu brațele încrucișate în fața necazului ce-l pîndea, a neomeniei ce creștea în el. Din iubire se făcuse ea cremene și-l fulgerase cu vorba, aceasta fiind un fel de jertfă spre binele lui. Ar fi făcut și mai mult, dar nu știuse ce, atîta se pricepuse, atîta o dusese mintea. Și era gata să ia totul de la început, acceptînd orice lovitură, căci n-avea cum să se mai închidă în ea și să tacă, odată ce cunoscuse nenorocirea lui. Nu putea să se pună pe ea la adăpost, lăsîndu-l pe el pierzaniei. Soarta ei era să-l înfrunte de-acuma mereu, căci îi rămăsese singura ființă apropiată. Iar el, cu o voce necunoscută, îi spusese vorbele acelea sfîșietoare, nu atît prin conținutul lor, căci omul la supărare spune multe, iar cuvintele furioase se sparg și se împrăștie ca baloanele de săpun, cît prin liniștea lor sinistră. Plecă în bucătărie, apoi în curtea din dosul casei, oprindu-se în subsolul clădirii, pentru a-și goli inima în singurătate de veninul dragostei ei amare, fără nici o speranță și nici un viitor, fără nici un țel decît acela de a fi de folos, cu slabele ei puteri, omului pe care, deși alungată, nu-l putea părăsi.

După plecarea ei, Suru se răsturnă automat pe canapea. Genunchiul dureros îi crea noi reflexe, comandînd trupului ce să facă, cu excepția momentelor cînd energia, voința, mult mai puternice, împingeau suferința pe planul al doilea, îi permiteau să o dea uitării. Se liniștise. Ca un cer zbuciumat, năprasnic, după trecerea furtunii și ploii. Nervii, manifestînd o ciudată complicitate, recunoșteau în felul lor, puțin rușinați dar mulțumiți, că exageraseră întrucîtva. Se dusese și senzația rece, umedă, igrasioasă, îndoindu-se că fusese ură. Nu regreta ce-i spusese Peluței, într-un fel merita, dar plînsul ei îl îmbunase

oarecum și putea accepta că sărise puțin peste cal, deși, didactic, așa se cuvenea. Să se mai controleze și ea, să-și mai lase aerele de dădacă intransigentă și incoruptibilă. Oricum, făcuse o treabă bună, rezolvase o problemă ce amenința să devină cicălitoare, chiar periculoasă pentru ordinea vieții lui personale. Folosea metoda obișnuită, îngroșind liniile, mințindu-se un pic mai mult decît era nevoie, jucînd nițel teatru. Asta se dovedea întotdeauna foarte eficient, cu rezultate imediate, de-a dreptul spectaculoase. Făcea ca mingea să rămînă întotdeauna în terenul celuilalt, lăsîndu-l pe el să-și bată capul, să se descurce, infuzîndu-i sentimentul culpabilității și nevoia dezvinovățirii, a împăcării.

Pe fața lui nu se mai păstra nici o urmă din cele întîmplate cînd, proaspătă, luminoasă, iradiind tinerețe și o contagioasă bucurie de viață, în ușă se ivi Nana. „Bună seara tăticule, ai venit, ce mai faci, ești obosit, e gata masa, stai demult aici, vrei să-ți aduc ceva, mama unde e ? Vai, trebuie să te felicit pentru intrarea în producție a secției a doua. Am avut și noi un moment politic la UTC." Se aplecă să-l sărute pe frunte, lovindu-i obrajii cu părul greu, răcoros. „La care întrebare să-ți răspund întîi ?" îi aruncă Suru, ca de obicei, cu o undă de ironie reținută. „Uuuu, iar îți bați joc de mine, încă copilărește, cu o simulată supărare. La nici una. Vorbește-mi mai bine de victoriile repurtate în muncă. Ai comunicat la București ? Ce ți-a spus ? Ai sărbătorit evenimentul ? ai ciocnit cu cineva un pahar de vin ? Vrei să ciocnești cu mine ? și ți-l dau tot ție să-l bei." Nana trecea de la una la alta fără nici o legătură, făcînd ca vorbele să plutească ușoare, alunecoase, iar sensul lor general să fie unul fremătător, de fervoare spirituală și inepuizabilă afecțiune umană. Deși se temea ca această sclipitoare și necontenită bătaie din aripi să nu trădeze și o anumită superficialitate, Suru urmărea cu plăcere jeturile verbale ale fetei, găsindu-le inspirate și în același timp odihnitoare, o dovadă de participare activă la viață, de volubilitate și neastîmpăr intelectual. Se bizuia pe faptul că viața o va fixa mai bine pe cîteva

coordonate esențiale, unde era de acord să se consume cît o vrea. Îl atinsese plăcut atenția ei, importanța pe care o dădea „victoriilor în muncă" — așa cum spusese cu o vagă notă comică, dar deloc persiflantă. Nana se dovedea conștientă de importanța autorității lui sociale, urmărea cu interes viu — și nu din simplă curiozitate, ci din plăcerea de a se învălui și ea în aura lui Suru —, afirmarea sa ca om politic, amprenta lăsată în marile evenimente ale acestui colț de țară. Într-adevăr, Suru avusese o reală satisfacție, intrarea secției a doua în funcțiune nu era un fapt divers, pentru asta nădușise, luptase din răsputeri. Oamenii îl priviseră astăzi cu un spor de respect, de la centru i se spusese un cuvînt bun, dar parcă nici unul din aceste semne de considerație nu-i stîrniseră atîta mîndrie, ca prețuirea Nanei. Desigur, fata îl iubea, dar dragostea filială fără această participare sinceră și în același timp matură, la responsabilitățile și realizările lui obștești, nu i-ar fi spus mare lucru. Chiar gesturile intime, de devotament filial, le punea în bună măsură pe seama conștiinței valorii sale înfiripată de timpuriu în mintea fetei. Nana se așezase la capul lui Manole pe același scaun pe care stătuse Peluța, privindu-l cu admirație și bucurie. Apoi tresări cu un vădit reproș către sine : „Oooo, dar genunchiul tău, tăticule ? Ia să văd... Nu, nu, nu pun mîna. Întîi să scoatem pantofii ăștia... așaaa... Și acum să aduc papucii... Te doare ? La fel ca ieri ? Ce să mă fac eu cu tine... Mi-ai promis că te duci... Te duci ? Te ții de cuvînt ? Îți dai cuvîntul de onoare ? În ce stațiune ? Vrei să ne uităm în ghid ? mă duc eu să-l aduc. Bine, după ce mîncăm, dar să știi, în seara asta... Și îți chiorăie maţele... Mamaaa... e gata masa ? Mă duc să văd. Într-o clipă..."

Peluța se știa așteptată ; pornise la drum cu un curaj voinicesc, dar acum, urcînd scările blocului, un ușor tremur îi cuprinse brațele. Ei, fir-ar să fie, doar nu se ducea în audiență la cine știe ce mărime. La telefon răspunsese chiar el. Nu-i venea să creadă... În vocea lui era numai simpatie și afecțiune.

Se îmbrăcase pe îndelete, cu inima uşoară, fredonînd o frîntură de melodie, ceea ce i se întîmpla rar, mulţumită că se hotărîse să ia această iniţiativă. Şi acum, emoţie, ca pe vremea cînd era domnişoară... Nu prea mai văzuse lume. Pe vremuri, cînd stătea la bloc, îşi cultiva măcar vecinii. Dacă nu-şi făceau vizite reciproce — şi asta nu prea se întîmplase — îi întîlnea pe scări, pe palier, la intrare, la ieşire. Cîteodată, dimineaţa, cu un pretext gospodăresc oarecare, cîte o vecină îi mai deschidea uşa. Aici însă, cine să-i intre în casă ? În primii ani după ce se mutaseră, continua să-i viziteze Vlad, aducînd cu sine toată lumea din afară. Apoi el evitase şi înţelegea de ce. Asta crease un mare gol în viaţa lor şi ea îl resimţise cel mai puternic. Şi Nana tînjea după Vlad, deşi ea mai avea ocazia să-l întîlnească din cînd în cînd prin oraş. Fata nu ştia, bineînţeles, ce determinase încetarea vizitelor lui, închipuindu-şi că treburile. Pe Peluţa treburile casnice o absorbeau cu totul şi, deşi uneori o apăsa singurătatea, nu simţea nevoia să iasă printre oameni.

În faţa apartamentului, înainte de a suna, îşi potrivi pălăriuţa rotundă, cafenie şi-şi netezi rochia. Îi deschise ea. Aproape se fîstîci. N-o văzuse niciodată şi şi-o închipuise altfel. Se lăsă îmbrăţişată şi sărutată pe obraji. Vlad îi făcu o adevărată manifestaţie. Peluţa, aşa, Peluţa, pe dincolo... O luă de mînă şi o îndepărta ca pentru a o vedea mai bine. Peluţa putea citi limpede pe chipul lui iluminat — un chip ce nu se putea preface, nu se putea ascunde, neatins de şcoala aspră a vieţii, deşi ştia că viaţa nu-i fusese uşoară. O mira şi o încînta entuziasmul lui, cel de totdeauna, deloc împutinat, ba dimpotrivă, — cu atît mai mult cu cît şi-l închipuise încovoiat de lovitura primită. De aceea şi făcuse acest drum. Ca să-i dovedească statornicia prieteniei ce i-o purta şi solidarizarea în situaţia creată, implicit desolidarizarea, în această chestiune, de Manole, regretul pentru nedreptatea comisă şi cu care, prin tangenţă, avea fără voia ei o oarecare legătură. Vizita ei trebuia să fie un gest de compasiune şi îmbărbătare, şi într-o anumită măsură, de dobîndire a iertării

lui Vlad. La toate acestea se adăugase și dorința de a binecuvînta deschis, fără nici un echivoc, proaspăta căsnicie. Deși nu o cunoștea, pe Elvira o simțea apropiată, ca pe o rudă. Nu putea să nutrească decît cele mai bune sentimente pentru femeia ce acceptase să-și împartă viața cu Vlad în asemenea momente. Găsise înțelept ce făcuse Vlad, aprobase din toată inima actul lui și apreciase cum se cuvine alegerea, mai ales vîrsta femeii, căci i s-ar fi părut de prost gust să-și ia de nevastă o fișneață din acelea care vînează bărbați. Respiră ușurată că-l regăsi pe Vlad cum îl știuse — pe de o parte fiindcă nu trebuia să aibă de-a face cu un om rănit, și pe de alta, că prin aceasta însăși vina lui Manole se diminua în ochii ei, urîta întîmplare mai pierdea ceva din proporții. O instalară pe un fotoliu cu un adevărat ceremonial, după care Vlad își ceru permisiunea să pregătească singur gustarea. Peluța rămase față în față cu Elvira. Ar fi vrut s-o întrebe cîte ceva despre Vlad, de pildă, cum suportase el „căderea". Ar fi fost curioasă să știe ce sentimente îi purta lui Manole. Își închipuise, sperase, nu mai știa exact de ce, că apropierea între ele două va fi foarte ușoară. Se gîndise că Vlad constituie un fel de numitor comun, o punte. Pe vremuri se împrietenise repede cu cealaltă, cu Gigi, ... cît trecuse de atunci ? Nu, de fapt altceva o înșelase... vîrsta. Știa că sînt cam de aceeași vîrstă și în imaginația ei asta simplifica lucrurile. Oamenii din aceeași generație se înțeleg ușor, mai ales femeile, și cu deosebire după ce au trecut un anumit prag, atunci cînd nu mai funcționează suspiciunea lor instinctivă, spiritul de concurență, acea rivalitate subconștientă. Dar ce fel de comuniune de vîrstă putea fi între ea și această femeie distinsă, strălucitoare ? Întreținînd automat conversația, se întreba perplexă cum e posibil ca ființa ce îi vorbea să aibă anii ei ? Spatele drept, brațele subțiri, coapsele lungi și gamba fină, bustul plin, frumos reliefat. Și acest ten curat, neted, ochii limpezi abia înveseliți de cele cîteva linii pornind radial de la coada pleoapei. Degetele subțiri și lungi, îngrijite, părul blond platinat, căzînd într-o cascadă subțire pe umeri. Peluța avu senzația

că-şi vede, reflectat pe chipul Elvirei, obrazul flasc, lăsat, buzele fără viaţă, cu marginile uşor încreţite, pungile de sub ochii stinşi, părul încărunţit adunat într-un coc anemic. Dăduse şi ea cu pudră pe obraz, dar i se părea că pulberea gălbuie stătea agăţată pe perii zburliţi de fiorul neplăcut ce-i străbătea pielea, îşi vopsise şi ea buzele cu ruj, dar ştia că o făcuse neîndemînatic, dînd figurii o notă artificială. Îşi privea mîinile cu degete boante, cu vine urît desenate şi citeva pete cafenii, picioarele scurte, groase, mijlocul diform, pieptul otova, şi realiza pentru prima dată ce ravagii făcuse timpul în fiinţa ei fizică. Încerca un sentiment nu de tristeţe, ci de ruşine, ca şi cînd ar fi fost direct vinovată de această degradare. Îmbătrînise ! Ce făcuse sau ce nu făcuse ca să ajungă aici ? Nu prinsese de veste la momentul potrivit ? Se obişnuise într-atîta cu înfăţişarea ei de fiecare zi ? Dar această femeie cum preîntîmpinase urîtele semne, cum îşi strunise şi îşi supusese anii, cum ştiuse să împiedice vremea să muşte din carnea ei ? Era cu putinţă ca o femeie de această vîrstă să se încăpăţîneze să rămînă tînără şi atrăgătoare, să-şi păstreze astfel atributele de femeie ? Pe măsură ce o privea, o mare admiraţie punea stăpînire pe ea şi o invidie blîndă, molcomă, ca a mamei pentru fiica ce i-a luat locul în lume. Şi încă ceva, un complex de inferioritate, de genul a ceea ce simt copiii mai puţin dotaţi faţă de colegii şi camarazii îndrăzneţi, abili, puternici şi întreprizi, recunoaşterea lor ca mai mari şi mai destoinici şi acceptarea vasalităţii în schimbul ocrotirii. Da, Elvira putea să-i fie sfătuitoare, avea incomparabil mai multă viaţă şi pricepere de a trăi. Remarcă izbitoarea deosebire între felul lor de a se îmbrăca. Fusese mulţumită de ţinuta ei înainte de a pleca în vizită. Dar acum ştia că toca de fetru e demodată, că rochia groasă, de stofă scumpă e bătrînicioasă şi, deşi simplă, de o preţiozitate de prost gust, că pantofii ei cu tocuri groase o micşorau, făcîndu-i mai vizibile picioarele urîte. În schimb, cît de frumos desena piciorul, sandaua cu barete subţiri şi tocul lung, ale Elvirei ! Pedichiura ireproşabilă îi permitea să nici nu-şi pună ciorapi, lăsînd să se vadă mus-

chiul fin și pielea albă. Și această fustă bleumarin, plisată, desfășurată larg pe scaun de o parte și de alta a genunchilor rotunzi, croită dintr-o stofă ușoară, ce se mula în cădere pe coapse, foarte, foarte decent, dar și puțin nu știu cum... și bluza albă, de mătase, brodată, cu mîneci scurte și cu jabou ! Ce deosebire ! Ce eleganță grațioasă, în raport cu prosperitatea ei grosolană, lipsită de fantezie și rafinament. „Și sintem de aceeași vîrstă" îi revenea ca un *leit-motiv*. Descoperea umilită și fermecată în același timp, o altă fațetă a vieții, o altă variantă a existenței.Deci coexistă mai multe lumi — aceea a ei, mărginită, călăuzită de resemnare, strivită de delăsare, de nepăsare de sine, și aceea a Elvirei, dominată de ceva necunoscut, de o mare voință de conservare, de prețuire pentru sine, de iubire de sine. Asta era, iubirea de sine, un lucru pe care Peluța nu-l înțelesese, nu-l cunoscuse, nu-l simțise niciodată. Se vedea că Elvira își iubea trupul, chipul, și le respecta și îngrijea, de aceea stîrneau admirația, te îndemnau și pe tine să le iubești. Ea de ce nu-și iubise trupul, de ce-l neglijase, îl lăsase în paragină ? Din prostie și incultură ? cum spunea Manole. Nu știa, era prea complicat, clar îi apărea doar acest sentiment persistent de vinovăție și inferioritate, de rușine, ca și cînd ar fi fost găsită în capotul ei dubios din bucătărie, surprinsă cu paturile nefăcute, cu casa neaerisită și nemăturată în miezul zilei. Elvira rîdea, glumind pe seama lui Vladimir, presupunînd că se încurcase în ceva de nu mai venea, explicîndu-i cît îl captivează această îndeletnicire, pentru care nu prea avea nici chemare, nici experiență. Ea îi satisfăcea bucuria, deși se lipsea de o plăcere nu mai mică. Asta, îi spuse Elvira, făcea parte dintr-un joc început și continuat tacit, de a oferi fiecare celuilalt tot ce și-ar dori sieși mai mult.

În sfîrșit, Vlad își făcu apariția încărcat de farfurii și pahare, mișcîndu-se ca un echilibrist pe sîrmă, deschizînd ușa cu cotul și lovind-o cu tocul pantofului ca să se închidă, cu ochii nedezlipiți de pe ceea ce purta pe palme și pe brațe. Peluței i se părea și Vlad întinerit, în cămașa lui cadrilată, cu mîneci

scurte, descheiată la gît, scoasă deasupra pantalonilor strîmți de catifea reiată. Proaspăt bărbierit, cu părul alb, mătăsos, puțin rebel, părea un licean deghizat la o serbare de sfîrșit de an. Peluța constată în treacăt cît de bine se potriveau, la fel de îndatoritori, de jovialí, de enigmatici, comunicînd prin misterioase canale sentimentale, înțelegîndu-se din priviri — ce priviri expresive, învăluitoare, pline de tîlc își aruncau ! Văzuse uneori vîrstnici maimuțărindu-se, făcînd-o pe tinerii îndrăgostiți, jucînd scene dezagreabile, și-i detesta fiindcă se vedea de la o poștă că nu erau sinceri, se prefăceau și față de lume și față de ei înșiși, într-un ipocrit consens tacit. Nimic nu considera mai urît decît simularea sentimentelor, căci în stăpînirea lor omul cade involuntar, inconștient, cu toată ființa. Elvira și cu Vlad nu simulau nimic, nici nu-și dădeau seama de ieșirea din perimetrul vîrstei lor, iar vîrsta se dovedea a fi ceva convențional, relativ, o prejudecată. Tinerețea e un lucru complicat, pe care omul îl primește de la natură sau el singur și-l creează — greu de spus ! — o lumină, o putere a sufletului de a lua mereu totul de la început, de a renaște. Și trupul ascultă de această putere, și el se reînnoiește dacă izvorul nu seacă. Elvira sărise în întîmpinare lui Vlad, ajutîndu-l să aștearnă masa, dar lăudîndu-l, lăsîndu-i lui toată gloria, și Vlad îi luase mîna și i-o sărutase aerian la încheietură. La început Peluța zîmbi, amuzată de acest gest romantic din altă epocă, apoi se înfiora. Nu era vorba doar de epocă. Gestul fusese firesc, pornit din inimă. Ca atunci cînd mîngîi un copil pe obraz, sau pe creștet, sau iei în palmă o floare și o expui la lumină s-o admiri în voie, sau sufli ca să încălzești mîna slabă, tremurătoare, cu prea puțin sînge, a micuței tale mame. Ca atunci cînd... o, cîte asemenea gesturi pot fi... ! Dar între doi soți ? Peluța nu-și mai aducea aminte despre așa ceva. Chiar dacă fusese cîndva, uitase... Ce era tandrețea ? Afecțiune, delicatețe, ocrotire... ocrotire și recunoștință. Deci și așa ceva există pe lume... Nu peste tot viața e atît de săracă și searbădă... Dacă i-ar fi spus cineva, ar fi întors capul plictisită, i s-ar fi părut fără sens. Înainta în ea, încet, un val de nostalgie, amă-

răciune şi regret, ca şi cînd tinereţea îi murea atunci a doua oară, definitiv, şi-şi îngropa ultima speranţă, dacă aceasta ar mai fi supravieţuit pe undeva prin ungherele sufletului. Orice tandreţe era exclusă. În viaţa ei se instalase de multă vreme altceva, un automat care-i dirija mişcările şi gesturile, uniformizîndu-le, simplificîndu-le la maximum, reducîndu-le la strictul necesar funcţional. De ce se întîmplase aşa ? Secaseră prea repede izvoarele ei lăuntrice ? Nu mai putuse oferi nimic, nimic răcoritor, regenerator ? Nici pentru ea, nici pentru Manole ? Sau el scorojise totul cu vocea metalică, dură, cu privirile aspre, cu zgîrcenia lui sufletească ? Şi una şi alta erau posibile, dar acum nimic nu mai era de făcut. Cît putuse să o tulbure un gest atît de simplu ca sărutatul unei mîini ! Un bărbat sărutase recunoscător şi ocrotitor mîna soţiei sale... dar cîte ecouri tulburi, nelămurite trezise în ea acest fapt poate elementar şi obişnuit în viaţa celor doi ! cum i se chircise inima de suferinţă ! cît de mare se făcuse deodată golul din viaţa ei. Asemenea lucruri, de care uitase, mai existau pe lume, dar pentru alţii... Tîrîtă de exuberanţa lor rîsese, mîncase, băuse, senzaţia de toamnă dezgolită, pustie, rămăsese însă. Venise să-l deplîngă şi să-l îmbărbăteze pe Vlad, şi acum trebuia să privească şi să admire, cu o secretă invidie, nu numai echilibrul lui sufletesc, ci şi fericirea, împlinirea lui. Împlinirea... asta cîntărea în ochii Peluţei mai mult ca orice... însemnînd trăirea pe toate planurile, armonia vieţii, bucuria nouă, atît acolo, la muncă, în grelele treburi publice, cît şi acasă, între patru pereţi, împreună cu ai tăi, cu copiii tăi, iar dacă nu ai, cu tovarăşa ta. Aşadar, asta dobîndise Vlad, după un lung trai singuratic, zbuciumat, de care i se făcuse de atîtea ori milă ? Şi după ultima izbitură, ce crezuse că l-a dărîmat ? Dar cum fusese cu putinţă ? De ce Manole nu se putea cu nici un chip împlini astfel ? Ce-i lipsea lui ? Poate asta... iubirea... îi veni în gînd cu o senzaţie de slăbiciune, şi privirile i se opriră fascinate asupra Elvirei.

Capitolul IV

Prima dată îi atrase atenția mișcarea ; la intervale regulate, mici umbre lunecau prin fața geamului ca niște trupuri de albine sau de bondari grăbiți să se strivească de piatra balconului în zbor vertical. Sunetul îl făcu să se uite atent ; cîteva picături mari de apă traversau din cînd în cînd spațiul din fața ferestrei, pe traiectorii și în ritmuri diferite, explodînd ușor, cu stropi mici, la baza zidului. „Picură...! Curg streșinile...!", constată Suru și se apropie de fereastră. Se desprimăvăra. Firește, știa asta, dar într-un fel teoretic, din buletinele meteorologice puse dimineața și seara pe birou, ca și din discuțiile cu activiștii despre pregătirea arăturilor. Văzuse și zăpada împuținată, chircindu-se de la o zi la alta, ocolise băltoacele de pe stradă, își descheia în mers paltonul și-și lăsa neglijent fularul peste revere. Cu toate acestea, abia picăturile căzute de pe acoperiș îi materializase pe deplin în minte realitatea fenomenului natural, venirea primăverii. Fereastra dădea spre piața publică a orașului, conturată în sistematizarea urbanistică din ultimii ani. După-amiaza pe sfîrșite lăsa o lumină palidă pe ziduri, pe oameni, pe pavajul ud și pe grămezile de zăpadă suptă, rarefiată, acoperită de praf și funingine. Gheața se înmuia peste tot. Orașul se dezmorțea. După sclipirea albă,

sănătoasă a iernii, cu sonoritatea sticloasă a văzduhului înghețat, cu demnitatea dură a lucrurilor împietrite, lui Suru i se păru că urbea arată cam derizoriu, udă și golașă ca o curcă plouată. Dezghețul trecea printr-o fază inestetică ; aceea cînd forța ce a ținut totul încremenit se domolește, slăbește, iar ceea ce iese din chingi e o materie vlăguită, fleșcăită, putredă, ce abia urmează să-și adune sevele, să regenereze, să-și redobîndească puterea de a germina. Ciudată asemănare ! Cam tot așa se simțea el, cam la fel ieșea din această iarnă. Toamna lungă, ploioasă și rece îi agravase reumatismul articular, intrase în anotimpul înghețat cu o suferință vie și persistentă, ce-i consumase o mare parte a vitalității. Trebuise să lupte cu durerea sîcîitoare a genunchiului, ce-l împiedica la mers, îi limita gama de mișcări, îi dădea o stare permanentă de irascibilitate, de care era conștient și pe care trebuia să și-o domine. Nervii îi slăbiseră, durerea și oboseala îl făcuseră apatic, morocănos. Nu primea decît pe cei care cereau expres și după ce se convingea că treaba respectivă nu putea să o repartizeze vreunuia din colaboratorii apropiați. Personal nu mai chema pe nimeni, prefera să soluționeze problemele prin telefon sau prin rezoluții amănunțite. Își crea un oarecare echilibru între voință și durere, dar în prezența altuia acesta se strica și durerea prevala asupra voinței, împiedicîndu-l să se concentreze, să-și păstreze calmul. Rezistența îi slăbea și din ce în ce mai anevoios își realiza echilibrul, chiar în singurătate. Timpul trecea greu, apăsător, zilele erau îngrozitor de lungi și de anoste. Așteptase cu nerăbdare încălzirea timpului pentru a se duce să-și facă, în sfîrșit, cura, încredințat — se plămădise temeinic în el această autosugestie — că va fi de ajuns să-și bage piciorul în apele miraculoase pentru a se tămădui. Venea primăvara, dar timpul parcă se prăbușea peste el. Dusese durerea pe picioare, cum se spune, în virtutea inerției vechii sale forțe, înțepenit în această forță, dar acum ea slăbea, refuza să-l mai țină drept. Odată cu primele semne ale împrimăvărării, deci cu apropierea momentului pentru care se încordase să reziste,

pilonii de susținere dădeau îngrijorătoare semne de șubrezire. Trebuia să se grăbească, să-și cruțe nervii. Nu-și putea permite să lase să se submineze nimic din structura sa morală, din puterile cu care îl înzestrase natura. Era timpul să depășească acest episod nefast.

Se înserase ; pe la ora aceasta genunchiul îl durea cel mai rău. Sună secretara să-i țină paltonul. Putea să se îmbrace și singur, dar și această operație elementară conținea mici și neprevăzute riscuri, răsuciri bruște ale trunchiului cu genunchi cu tot, săgetări dureroase ce-i tăiau respirația și-i umezeau fruntea de sudoare. Căpătase frică, evita riscurile cît putea, simplificîndu-și la maxim mișcările, recurgînd la ajutor. Porni șchiopătînd pe scara impozantă a clădirii, mustrîndu-se, ca de fiecare dată, că nu avusese prevederea să construiască un lift. Păși grijuliu pe lîngă perete, sprijinindu-se pe piciorul sănătos, simțind cu repulsie în spate privirile secretarei petrecîndu-l din capătul scării. În marea clădire domnea o liniște austeră, ca într-un tribunal. Cadrele de bază lucrau încă, studiind dosare, elaborînd materiale, dar animația zilei se stinsese, dînd sediului un aer grav. Îi plăcea acest moment cînd zidurile se spiritualizau, respirînd cerebralitate, adică ce trebuia să caracterizeze această instituție, creierul politic al județului, organismul de decizie și verdict, de care depindea mecanismul social, colective, oameni, mulțimi. Și pe el îl impresiona atmosfera severă, glacială, înfiorîndu-se la gîndul că prin toate celulele taciturnului creier trecea, ca un curent de înaltă tensiune, propria-i voință, judecata lui precisă, imparțială. Pradă acestui sentiment, încărcat de un secret orgoliu, se întreba ce vor fi trebuit să simtă și să gîndească cei chemați aici să dea socoteală, în special cei cu o conștiință nu de tot liniștită și imaculată, ca și oamenii de rînd veniți să ceară și să capete rezolvări pentru micile, dar complicatele lor probleme de viață. Agrea mult mai mult acest moment de interiorizare solemnă, de mister al culoarelor, al ușilor închise, decît mișcarea sonoră de dimineață, și ea plină de semnificații,

şi ea grăitoare în ce priveşte atributul de forţă organizatoare al judeţenei, dar nu atît de expresivă, de dominatoare. Aşa ceva îşi amintea că văzuse, cîndva, în copilărie, în tribunalul oraşului, către sfîrşitul zilei şi, nu demult, cu prilejul unei călătorii în străinătate, într-o catedrală gotică şi ea goală, copleşitoare în muţenia enormelor ziduri întunecate şi reci. Îi împrăştie gîndurile un activist oprit pe scări pentru a-l saluta şi lăsa să treacă, aşteptînd într-o atitudine de respect şi supunere. Traversă holul larg al parterului, uşurat că scăpase de scări, ascultîndu-şi rezonanţa paşilor pe dalele de piatră. Salută amical miliţianul în poziţie de drepţi şi se opri în pragul clădirii mai bine dispus, mai stăpîn pe sine, trăgînd adînc în piept aerul jilav cu vagi miresme de iarbă crudă, aduse probabil de vînt de pe dealurile unde horbota albă, subţiată, se măcina şi se prefira în pămînt. Coborî în stradă, apropiindu-se de maşina cu portiera deschisă, trasă mai departe de rigola plină cu zăpadă moale, topită şi cînd vru să păşească, piciorul sănătos îi alunecă pe un petic de gheaţă, ambii genunchi se răsuciră şi se rostogoli cu un plescăit sec în băltoacă. Durerea îi sfredelea creierul, dar şi mai puternice erau panica şi ruşinea şi un fel de disperare, ca atunci cînd aluneci în somn într-o prăpastie fără fund, ştiind că totul s-a terminat, că nu te mai poţi agăţa de nimic. Miliţianul şi şoferul se repeziră în lichidul vîscos şi murdar, plescăind şi stropind; îi auzi gîfîind şi simţi mîinile lor vînjoase ridicîndu-l. Continuară să-l ţină mai departe strîns, fiecare de cîte un braţ, neîndrăznind nici să-i vorbească, nici să-i dea drumul, respirînd greu amîndoi, crispaţi şi parcă tremurînd de emoţie sau de teamă, ca şi cînd ar fi fost vinovaţi de cele întîmplate. Suru avea mîinile ude şi murdare, simţea apa în pantofi, iar de pe palton auzea şiroind zoaia rece. Îl ţineau, îi trecu prin minte, ca pe un beţiv pe care nu-l mai duc picioarele. Ei îl văzuseră cum se prăbuşise în băltoacă, udîndu-şi hainele, tăvălindu-se. Imaginea celor doi contemplîndu-l în timp ce cădea ca un sac de cartofi îi era insuportabilă. Şi poate îl mai văzuseră şi alţii. Cine

știe, priviseră de la fereastră activiști, cum se mai întîmplă uneori spre seară, cînd îi pîndeau plecarea. Trecătorii fuseseră probabil de asemenea martori. Cetățeni ai județului își văzuseră căpetenia bălăcindu-se în rigolă. Ajunsese să nu se mai țină pe picioare ? Cum îl vor privi oamenii, cum îl vor mai asculta ? Din experiență știa că un conducător slab e disprețuit. Mulți atîta așteaptă, ca șeful să-și arate părțile vulnerabile, pentru a-l contesta sau părăsi, pentru a se arunca asupra lui. În mintea surescitată a lui Suru cei doi se multiplicau, deveneau o masă. Se vedea sub ochi scormonitori, neîndurători, umilit, cules de prin bălți, luat pe sus, tîrît. Fusese filmat de ochi străini, imortalizat pe retine în postura cea mai deplorabilă, poza lui devenise un document la îndemîna oricui, circulînd din mînă în mînă, examinată și comentată în derîdere. I se impuse întrebarea imediată și clară : ce trebuia să facă ? Ce decizie să ia ? Încerca să se desprindă din strînsoarea celor doi, dar văzu că nu se poate bizui pe genunchi. Deci, era dependent de ei, nevoit să se lase tîrît mai departe ca un balot. La mașină și apoi... apoi unde ? Băgat în casă ud, mînjit de sus pînă jos, spre stupefacția Peluței și groaza Nanei ? În starea de față nu se mai putea duce nici acasă, nici înapoi la slujbă. Accidentul trebuia să-și urmeze calea, să se consume pînă la capăt. Sub imperiul puternicei tulburări lăuntrice, dar decis, categoric, în stilul său tipic de a porunci, scurt, fără replică, rosti : „Pamfile, la spital", iar miliținanului : „Dumneata telefonezi acasă și apoi anunți pe tovarășul Rusu. Spui doar atît... tovarășul prim-secretar s-a internat în spital."

Pe sub ușă se strecura în încăpere o lumină gălbuie. Cît trecuse de cînd stinsese veioza, încercînd să adoarmă ? Poate o oră, poate două... Noaptea, în spital, timpul are alte dimensiuni și altă greutate, trece peste tine ca un vehicul greu, nevăzut, un car enorm, un tren cu sute de vagoane, nu se mai termină. Odaia e o cușcă... ziduri apropiate, povîrnite spre

tine, chiar și ferestrele oblonite, oarbe, sînt un perete închis. Doar această pată gălbuie pe parchet... ca și cînd ceva din coloritul, din luminozitatea lumii s-ar fi strecurat din greșeală, din neglijența cuiva... dar nici ea nu micșora izolarea din întuneric, dimpotrivă o făcea mai adîncă, sugerînd o realitate interzisă. Pentru Suru, în spital, cel mai greu de suportat erau nopțile. Încerca să citească, însă rîndurile tipărite îi fugeau de sub ochi, fără nici un înțeles, cartea devenea impenetrabilă, un calvar. Își pironea ochii în tavan cercetînd micile crăpături și desene ale varului, dar și ele ascundeau secrete indescifrabile și urmărindu-le labirintul ciudat, străduindu-se să le biruiască, obosea, capul începea să-i vîjîie, astfel că trebuia să stingă becul de pe noptieră, scufundindu-se în beznă, sperînd ca somnul să-l prindă în mreje. Somnul nu i se lipea de pleoape, iar în creier izbucneau, rînd pe rînd, lumini sticloase, chemîndu-l. Se deschidea o feerie pustie. Perspectiva de sub pleoape semăna cu o priveliște nocturnă din avion, deasupra unui mare oraș căzut în somn sub spuzeala electrică. Nu mai exista decît el și lumea fosforescentă, mută, înfricoșătoare, din propriul craniu, iar în jur spațiul întunecat, gol. Parcă ar fi fost un meteorit solitar, azvîrlit în beznă extraterestră, gonind fără nici un rost în jurul pămîntului scînteietor și lipsit de viață, planetă părăsită, învăluită în focuri artificiale, mincinoase. Tot ce putea însemna zgomot, mișcare, prezență conștientă, frîntură de gînd, pierea. Pe acest fond de singurătate, țîșnind din sine spectral, începea să se lățăie ca un monstru hulpav și leneș, durerea. Osul genunchiului începea să fiarbă, arzîndu-i măduva, tendoanele, carnea, trimițînd jar în tot piciorul, în creier. În ființa sa domnea acum o putere străină, dementă, și nici o fibră nu mai era în stare să i se împotrivească, să treacă de partea lui, să-l apere. Fruntea, buza de sus, gîtul, palmele, se umezeau, ochii se deschideau în întuneric congestionați, căutînd un suport, degetele se încleștau pe pulpă apăsînd din toate puterile, încercînd să supună carnea unei alte voințe, unei alte dureri ce putea fi controlată, dezlănțuită și

oprită, o durere îmblînzită. Așa se pornea lunga luptă de noapte cu monstrul ascuns în picior, și totodată cu timpul, avînd și el conturul unei mașini infernale ce-l strivea într-o trecere insuportabilă, nesfîrșită.

Ajuns la capătul puterilor, răzvrătit împotriva durerii, a lumii și a sa însăși, Suru își luă bastonul și ieși pe culoar. Ușa camerei de gardă era deschisă și, auzind zgomot, sora îi ieși în întîmpinare. „Ce s-a întîmplat tovarășe dragă ?", îl chestionă cu blîndețe dojenitoare, ca întotdeauna cînd își părăsea patul în miez de noapte, prefăcîndu-se că nu știe ce vrea. Acest „tovarășe dragă" îl contrariase un timp, găsindu-l echivoc și deprimant. Oamenii aceștia uitau cu cine au de-a face, sau intenționat îl învesmîntau într-o formulă egalizatoare, de caritate sanitară, într-o titulatură de spital, frustrîndu-l de rangul social, amestecîndu-l în masa pestriță a bolnavilor. Nu ripostase, fie dintr-o jenă ieșită la iveală după îmbrăcarea halatului roșu, fie dintr-o superioară înțelegere a stupidității oamenilor mărunți. După o vreme uitase aceste motivații și acceptase apelativul ca pe lucrul cel mai firesc. Dacă ar fi fost să explice, ar fi spus că-l socotește chiar chibzuit, pentru că rostirea titlului său înalt în aceste condiții ar fi sunat indecent. Doar rolurile se schimbaseră complet, și Suru nu putea să nu-și dea seama. El depindea aici de ei, nu ei de el. Cînd se tîra în baston, străbătînd ca un strigoi culoarul pustiu al spitalului pentru a o implora pe soră să-i facă injecție, la două sau la trei noaptea, știind că injecția este interzisă, dar sperînd că poate o va îndupleca, în pofida instrucțiunilor primite, „tovarășe dragă" era o promisiune, o speranță, oricum, o blîndă înțelegere și toleranță, în timp ce „tovarășe prim-secretar" ar fi fost o chemare rigidă la sobrietate și temperanță, la datoria oficială de exemplu — ceea ce i-ar fi fost peste putință să suporte. „Nu avem voie, știți că nu avem voie, îi spuse sora stins, cu o ușoară supărare în glas, îndreptată mai mult împotriva ei fiindcă nu putea satisface dorința omului, și știind dinainte că nu va putea să

reziste pînă la sfîrşit. V-aţi luat doza pentru noaptea asta, ştiţi şi dumneavoastră că nu e bine să vă facem atîta..." Suru nu se descurajă dintr-atît, nu se dădu bătut. Fu condus cu binişorul înapoi în cameră şi acceptă să fie băgat în pat şi învelit, în schimbul unei vagi făgăduieli că, dacă într-o oră nu se linişteşte, o să vadă ea, sora, ce e de făcut. Şi Suru şi ea ştiau că nu au nimic de aşteptat de la această oră, pentru că efectul injecţiei de seara se terminase şi fără o altă doză nu se putea linişti, nu avea să aţipească nici măcar cinci minute. Rămase din nou singur, într-o stare de adîncă depresiune, cu o senzaţie de părăsire generală. Nimeni nu-l mai înţelegea, nimeni nu-l ajuta, îl abandonaseră duşmanului, durerii, îl lăsau să se lupte singur. Luptase toată viaţa, se ştia asta, nu pregetase — pe asta se bizuiau ei ? — dar acum nu mai avea putere, nu era în stare să înfrunte singur acest cîine turbat. Trebuiau să vină şi ei lîngă el, să lupte împreună, numai cu vorbe bune nu se putea descurca. Îl părăseau în momentele cele mai grele, uitau de el, cufundaţi în somnul, în sănătatea şi bunăstarea lor. Cît de egoişti sînt oamenii ! După ce o viaţă întreagă te-ai zbătut pentru ei, te uită, te părăsesc în suferinţă ca într-un cimitir. Mişcarea, discuţia cu sora, adînca deprimare ţinură o bucată de timp durerea în balans, dar pînă la urmă aceasta răzbi, ieşind deasupra mai crîncenă, voind să recupereze şi puţinul pe care-l pierduse. Nu aşteptă să treacă ora şi sună îndelung, îndîrjit, disperat. După cîteva minute uşa odăii se deschise şi, înarmată cu cele necesare, sora aprinse lumina. Biruise din nou, o înduplecase — şi un surîs sleit îi mişcă buzele. Nu se gîndea că o constrînsese să încalce prescripţiile, să se încarce de vină, asumîndu-şi o răspundere ce o depăşea, sau poate bănuia că prin ea făcuse să cedeze întreaga instituţie cu care se afla într-o dificilă şi neîntreruptă dispută. Injecţia îi aduse grabnic alinarea şi somnul mult aşteptat.

Se trezi la ora cînd spitalul începea să se anime. Se simţea mai întremat, cu nervii mai întăriţi, capabil să înceapă o nouă zi de luptă. O altă soră îşi făcu apariţia cu îndeletnicirile de

dimineața ; și cu acea privire complice, ușor dezaprobatoare față de necuminţenia manifestată de pacient în timpul nopții. Spitalul își îndrepta iarăși privirile asupra lui, îl lua din nou în primire, încercînd să-i ridice o parte din greul poverii de pe umeri. Dar știa de-acum bine că nu te poți bizui tot timpul pe el — serile, nopțile, sărbătorile, îți întoarce spatele cu nepăsare, te lasă în părăsire, singur cu slăbiciunea și deznădejdea ta. Umanism instituțional — își spusese Suru. Privit de afară spitalul este o mare binefacere, un atribut al civilizației, inclusiv o expresie a eticii. Și în fond asta corespunde realității, fără îndoială, dar cîte limite au adevărurile cele mai incontestabile ! În cadrul umanismului instituțional, omul este, desigur, obiectivul central, dar în limitele schemei și normativelor. Ar trebui să fie și altceva în acest umanism, dar Suru nu știa ce anume. Ceea ce înțelegea era că grija sistemului social față de om nu acoperă tot spațiul, că acest sistem are interstiții largi în care omul alunecă adesea, pierzîndu-se. Nu totul poate fi lăsat pe instituții, căci acestea au regulamente, nu suflet, au funcțiuni, nu sentiment. Evident, ele sînt slujite de oameni, dar de oameni instituționali. Ciudată noțiune, reflectă Suru. Nu auzise de așa ceva — dar asta nu avea nici o importanță, căci cu siguranță categoria exista. Era ceea ce el numise mereu, cu prețiozitate, omul social, dar asta e prea general, iar sensul este eminamente pozitiv. Dar omul social are fatalmente și această fațetă — de om instituțional care în cadrul diviziunii muncii își îndeplinește atribuțiile opt ore pe zi, în conformitate cu statutul și regulamentul de funcționare ale instituției, ferindu-se să le încalce, chemîndu-i la ordine pe cei ce înclină să le nesocotească, atunci cînd condiția de om, pur și simplu de om, îi îndeamnă să o facă. Deci nu se înțelege că între cele două condiții există o diferență, și că sînt pe lume lucruri ce nu pot fi rezolvate decît de oameni ca atare, între ei, dincolo de gardul instituțional. Și el tot un astfel de om instituțional era, trăise în această ipostază toată viața. Considerase că tot ce nu se numea social în relațiile dintre oameni cădea în afara competențelor sale, ținînd de interesul

îngust, fiziologic, intimist. Îndepărtase din cîmpul vizual în mod programatic toată această mare porțiune a existenței oamenilor.

Intră șchiopătînd la radiografie. Sora îl întovărășea inutil, căci cunoștea drumul, se familiarizase și cu locul și cu ceremonialul. Se urcă pe masa lungă, rece, de aluminiu și încercă să-și potrivească singur piciorul. Medicul cu șorț de cauciuc îl manevra mutește, răsucindu-l într-o parte, în alta, un centimetru, încă unul. Radiologul pleacă, dă ordine scurte, aproape neinteligibile, ceva țăcăne, trosnește, apoi liniște, și din nou... Este întors, geme înfundat, încearcă să le ghicească intențiile, face el cea mai mare parte a mișcărilor. Nu-și vorbesc. A făcut cîteva tentative, la început, dar și-a dat seama că n-au ce să-și spună. Ei manevrează un aparat și nu știu nimic, de la el așteaptă totul, speră ca de data aceasta să le ofere mai mult, să le dezlege ecuația. Atenția le este concentrată asupra manevrelor, a pozițiilor, a locului unde cade fascicolul, a preciziei declanșării. Au de-a face cu un genunchi, atîta tot, restul nu-i interesează, nu e de competența lor. Suru s-a obișnuit cu acest raport. La început l-a jignit nepăsătoarea mutenie, ca față de un obiect. Avansase glume mărunte, cum făcea altădată cînd vroia să spargă gheața cu grade inferioare, să stabilească un cît de îngust canal de comunicare. Dar stratagema eșuase. Totul părea lovit de surditate, nimeni nu reacționa la oferta lui. Recursese la întrebări. Era o formă mai radicală, ea te obligă, te constrînge, te somează, oricît ai fi de taciturn. Îl lăsau în suspensie, întrebarea plutea un timp prin spațiu stingheră, superfluă, pînă cînd medicul concentrat își încheia operațiunea și abia după aceea Suru primea un răspuns monosilabic. Doar nu putea să-i impute radiologului că nu-și lasă baltă treaba, că nu se oprește din migăloasa, milimetrica potrivire a aparatului, pentru a-i lămuri lui o chestiune fără nici o importanță. Se simțea o cantitate neglijabilă. Realiza că me-

dicii stabileau din capul locului un raport de interes cu genunchiul, nu cu el. El era doar posesorul piciorului, numai în această calitate se află acolo, or asta nu-i dădea dreptul să se amestece în treburile lor, trebuia să priceapă. Cînd înţelesese se ruşinase. Nu pentru că se vedea despersonalizat, nesocotit ca om, redus sub nivelul genunchiului bolnav, ci pentru că nu protesta, nu demasca această mentalitate obiectuală, această dezumanizare profesională, pentru că nu putea ţine medicilor o lecţie de morală publică, de psiho-sociologie comunistă. De ce nu o făcea ? Pentru că intuise că ar fi fost socotit nebun şi, dincolo de asta, n-ar fi obţinut nimic. Aici era adînc instalat un automatism funcţional, bazat pe o convenţie acceptată de toată lumea. Radiologilor li se dădeau spre investigaţie genunchi, tibii, bazine, plămîni, stomacuri, cranii, nu personalităţi cu complexele rangului lor, cu veleităţi şi orgolii. Dacă ei şi-ar fi pierdut timpul cu asemenea chestiuni încîlcite, în care dealtfel erau total incompetenţi, cine s-ar fi îngrijit de imaginea grafică a părţilor bolnave ale trupurilor omeneşti ? Pentru complexe psihice existau alte specialităţi. În plus, lui Suru îi impunea acest tandem „medic-aparat", văzînd în el o forţă subtilă, un creier desăvîrşit, în care îşi punea mari speranţe. Ochiul magic putea să vadă adînc, să descifreze, să definească, să diagnosticheze, să indice metoda precisă, infailibilă. Admiraţia înăbuşise prima pornire critică. Îşi zisese că e mai bine să-i lase în pace să-şi facă datoria conştiincios şi, în colaborare cu ceilalţi, să accelereze rezolvarea cazului său. Specialişti, manipulatori de maşini sofisticate, — asta sînt şi aşa trebuie luaţi. Au fost pregătiţi, angajaţi, dotaţi să slujească în perimetrul lor îngust, dar foarte important, omul, sănătatea, de ce să le ceri altceva, de ce să-ţi faci sînge rău că nu sînt mai mult, adică şi psihologi, psihologi umanişti ? Nu e nevoie de aşa ceva. Se dovedise exagerat, prea pretenţios, utopic în aşteptările lui. Dar şi acest raţionament i se zdruncinase, şi această socoteală se dovedise falsă, prea optimistă. Pentru că zilele treceau, fotografiile genunchiului se înmulţeau şi impresionantul tandem supraspecializat nu

reușea să obțină clișeul edificator, nu dezlega enigma, nu oferea nici o pistă spre încheierea suferințelor. Acum Suru venea la radiologie plictisit, dezinteresat, nemaiașteptînd nimic de la medicul cu șort de cauciuc, făcîndu-i hatîrul cînd accepta să se urce pe masa rece de aluminiu. Mișcările le făcea mașinal, reflex, fiind învățate de centrii săi motori, venea în întîmpinarea radiologilor pentru facilitarea operațiunii. În timpul fotografierii nici nu-i mai vedea pe servanții faimosului aparat, ca dealtfel nici aparatul, iar gîndurile îi zburau aiurea. Nu numai că nu-l mai incomoda muțenia tehnicienilor, dar nici n-o mai sesiza și, fără îndoială, i s-ar fi părut convențional și inoportun un cuvînt rostit acolo.

Se ridică de pe masă cu mișcări mici, calculate, și ieși urmat de soră, cum intrase, fără să dea măcar bună ziua. Trebuia să-și ia micul dejun. Nu dorea să i se aducă în rezervă ? Nu, prefera să mănînce în sala de mese comună. Știa că n-o să mănînce nimic, dar își dobîndise acolo un loc al lui, unul din cele patru locuri ale unei mese pătrate și ținea neapărat să și-l onoreze. La început se ferise de această sală, forfota înceată a bolnavilor spre cantină, panorama halatelor roșii din jurul meselor, capetele întoarse spre ușă cu priviri scrutătoare, îl impresionaseră neplăcut. Își zisese că n-avea ce să caute acolo — acela era locul suferinzilor consacrați, al celor înscriși pentru totdeauna în controalele medicale, cu boli trenante, cu recidive, cronicii, incurabilii, ființe degradate fizic, cu forțe diminuate, resemnații, cei conștienți de inferioritatea și slăbiciunea lor. Nu vroia să se integreze acestei colectivități sordide, acestei lumi declasate, cu care el nu avea nimic comun, absolut nimic. El era „de afară", un pasager temporar, apelînd la spital în mod cu totul accidental, hotărît să-l părăsească repede, cît mai repede. Înțelegea că apropierea prea mare de această colectivitate, contactele cu ea erau contagioase, nu în sens sanitar, ci din punct de vedere spiritual. Or el nu avea nici un interes și nici un chef să-și însușească psihoza bolnavului ; nu avea nici timpul material pentru aceasta, trăia acolo un scurt intermezzo. Tre-

buie să-ţi conservi moralul, conştiinţa de om valid, activ. Dar izolarea începuse să-l apese. Contrar aşteptărilor, aceasta îi crea sentimentul de „diferit" în sens invers, adică de bolnav mai grav, imobilizat, dependent integral de serviciul spitalului — şi acest gînd îl speriase, ca şi cînd era de ajuns pentru a se şi transforma în stare de fapt. De aceea ceruse să fie dus acolo, să fie amestecat printre cei ce se puteau folosi de mîinile şi picioarele lor, vădind prin această autonomie un grad mai ridicat de validitate, sau un progres încurajator, rezultat al înrîuririi terapeutice a spitalului. Suru căuta colectivul, simţea nevoia să-i aparţină, aşa cum un şomer care a solicitat multă vreme o slujbă tremură să nu o piardă prin cea mai neînsemnată absenţă şi semnează în fiecare dimineaţă condica în faţa tuturor.

Cei trei tovarăşi de masă se aflau la locurile lor. Îi salută şi îşi trase scaunul, aşezîndu-se. Îşi întindeau toţi untul pe pîine, controlînd din cînd în cînd dacă ceaiul s-a răcit îndeajuns. Îi răspunseră la salut cu multă deferenţă, ridicîndu-se chiar cîţiva centimetri de pe scaun, examinîndu-l cu priviri experte, într-o tacită complicitate sobră, lipsită de curiozitate. Cel mai tînăr, George, după cum se recomandase şi după cum îl numeau toţi, cu stagiul cel mai îndelungat în spital, merse mai departe şi îl întrebă cum petrecuse noaptea. În pofida vîrstei, părea să aibă cea mai bogată experienţă, bineînţeles de spital, căci cealaltă experienţă, din existenţa civilă, se ştergea aici, îşi pierdea semnificaţia şi valoarea. George îi arăta lui Suru o bunăvoinţă blajină, ca un bătrîn unui băieţandru nou venit în suferinţă, adaptîndu-se anevoie şi cu care trebuie să ai răbdare. Suru nu se simţea ofensat de paternalismul lui George, ba chiar găsea în el un vag sprijin, căci George înţelegea totul dintr-un cuvînt, dintr-o grimasă sau privire, îţi citea pe faţă ca într-o carte. Ca şi cînd ar fi ştiut ce se întîmplase în timpul

nopții, îi recomandă în treacăt să fie atent cu morfina, să nu abuzeze, fiindcă nu știi ce se mai poate întîmpla, nu știi cînd ai nevoie... și lăsase ideea neterminată. Suru vru să-i întrebe și el de sănătate pe cei trei, dar renunță, oprindu-l aerul lor firesc, degajat, lipsa oricărui semn vizibil de suferință. Cel mai bătrîn dintre ei, un bărbat de vreo șaptezeci de ani, vorbind o românească stricată, cu un pronunțat accent maghiar, moș Hegeduș, îi aruncă pe sub sprîncenele zburlite o privire de vultur pleșuv captiv, iar celălalt, Gogu Măntulescu, mărunțelul, apropiindu-se și el de șaizeci de ani, își deschisese gura mare, frumos conturată dar flască, într-un zîmbet larg, arătîndu-și fără nici o reținere dantura înnegrită, cu goluri. Nu, mai bine îi întreba de starea vremii, căci afară cădea o ploaie rece de primăvară și cerul colorat cenușiu făcea atmosfera spitalului apăsătoare sau, și mai bine, se va interesa de vizitele pe care se pregăteau să le primească în ziua aceea. Știa acum pe cine așteaptă fiecare, dar întrebările nu rămăseseră fără răspuns, căci, așa cum observase, chiar și cei mai închiși, mai rezervați sau distanți, acceptau cu plăcere acest subiect. George și moș Hegeduș își așteptau soțiile, iar Gogu Măntulescu, puștiul, un băiețel de vreo trei-patru ani. Toți trei constituiau pentru Suru cazuri complicate, aproape enigmatice, atît pe planul situației familiale, cît și al vieții în general.

George nu avea nici treizeci de ani, dar dovedea un echilibru moral și o maturitate uimitoare, în ciuda bolii foarte grave, a problemelor pe care i le punea căsnicia și a perspectivei destul de sumbre. De ani de zile trăia prin spitale. Cu vreun an în urmă i se extirpase un rinichi și acum și-l trata pe celălalt, atins de același tenace și rebarbativ bacil. Lucrase în agricultură, în diferite funcții de mai mare sau mai mică răspundere, iar după îmbolnăvire devenise merceolog sau așa ceva. Pe Suru îl intrigase calmul, marea stăpînire de sine a tînărului, seriozitatea și seninătatea cu care își înfrunta soarta. Povestea avatarurile bolii fără nici cel mai mic dramatism, fără nici o urmă de anxietate, ca și cînd ar fi fost vorba

de chestiuni de rutină. Suru nu-şi explica ce înseamnă asta : încredere nelimitată în steaua sa, în forţa organismului de a-l scoate la liman, sau resemnare degenerată în indiferenţă ? Dovada robusteţii psihice excepţionale, sau inconştienţă ? Acest aspect al personalităţii tînărului trecuse pe plan secundar după ce-i văzuse soţia, o femeie de o distincţie surprinzătoare, exemplar rar ce sărea în ochi de la o poştă. George o privea cu un entuziasm strunit, cu o bucurie ascunsă, păstrînd tot timpul o atitudine tutelară, ca şi cînd ea ar fi fost cea slabă, necesitînd protecţie. Uşoara paloare a figurii femeii sugera, e drept, fragilitate, trăsăturile delicate puteau justifica o atenţie sporită din partea celui ce ar fi atins-o, dar pentru oricine era evident că ea respira sănătate, că ea era o fiinţă întreagă, în timp ce George clocea în adîncurile sale sămînţa morţii. Şi totuşi o trata ca un frate mai mare ce se fereşte să arate mezinului dragostea, din motive educaţionale, să nu îl înveţe răzgîiat. Cum se explicau aceste raporturi, prin ce o ţinea el legată de sine, prin ce o domina ? Doar prin această poză de tutore grijuliu, exigent, de o tandreţe reţinută, prin această protecţie lipsită de ostentaţie, dar fermă ? Cum se menţinuse căsnicia lor după anii de suferinţă şi invaliditate ai bărbatului ? I-a legat o mare dragoste ? Femeia îi datorează ceva, trebuie să-i plătească o poliţă prin devotament, sau îi impune forţa lui morală, nepăsarea bărbătească faţă de moarte ? Sau ce, altceva ? Misterul se încîlcise şi mai mult aflînd că frumoasa soţie a lui George, atît de tăcută, docilă, timidă şi prevenitoare, era medic de circumscripţie, în timp ce el, cu o profesiune indecisă, nu avea decît studii liceale, nici acelea nu se ştie dacă terminate. Îl iubea ? Şi de ce ? Pentru ce tainice virtuţi ? Era numai obligaţie ? Credinţă ? Oricum o femeie atît de atrăgătoare, intelectuală, şi acest biet merceolog pensionat la nici treizeci de ani, inferior pe planul condiţiei sociale, şi cu un picior în groapă... ! De unde găsea el resurse să-şi conserve căsnicia, să o apere de eroziunea firească a atîtor factori străini, incontrolabili ? Cînd vorbea de ea, ca şi acum, tonul, privirea,

întreaga atitudine exprimau certitudine, nici o îndoială nu părea să se strecoare în convingerea că-şi ţine în mînă familia, că-şi stăpîneşte soţia, că are spatele asigurat, că în persoana ei deţine, afară, un atu puternic în înfruntarea cu lumea, cu viaţa şi cu moartea. Nu cumva, îşi zise Suru, aceasta e o formă a tiraniei exercitată de bolnavi asupra oamenilor liberi şi validi, în numele clauzelor unui contract încheiat în trecut, în cu totul alte condiţii, dar de care se prevalează cu obstinaţie ? Conta pe faptul că tulburătoarea femeie ce-i era soţie trebuia să respecte regula jocului, şi că atîta timp cît în pieptul lui mai pîlpîia viaţa, ea trebuia să-i rămînă prizonieră, fiindcă aşa-i cerea convenţia socială ? În calitatea lui declarată de vechi şi incomparabil cerber al moralei, Suru realiza că această lege a societăţii putea să aibă, în anumite împrejurări speciale, în mod paradoxal, şi o parte imorală, inechitabilă. Cu cît se deosebeşte, se întreba, tirania bolnavilor asupra celor sănătoşi, de supremaţia antică a morţilor asupra vilor, de monstruosul obicei sclavagist de a îngropa împreună cu bărbatul decedat soţiile tefere, condamnate să renunţe la viaţă pentru împlinirea unui precept moral grandilocvent şi cinic ?

Tot atît de puţin înţelegea complicatele relaţii cu lumea ale lui moş Hegeduş. Cu mustăţile sale ţepoase, cănite, cu calviţia desăvîrşită de han tătar şi cu sprîncenele lungi, stufoase, puţin creţe, bătrînul impunea. Exista în înfăţişarea lui ceva neîmblînzit, sălbatic, de fost războinic, deşi privirile nu mai aveau decît o semeţie decrepită. Făcea impresia, de asemenea, prin ermetismul său, pe care Suru îl punea mai ales pe seama greutăţii de a se exprima româneşte, căci atunci cînd primea vizite se arăta destul de volubil, dînd parcă, în limba lui, cu o voce cîrîitoare, ordine precise, drastice. Suru aflase de la George că Hegeduş deţinea un dosar politic bogat, într-un fel încărcat, reuşind apoi să-i smulgă septuagenarului cîteva relatări, destul de încîlcite, despre trecutul său aventuros, de militant sindical, antifascist, social-democrat sau ce mai fusese, trăit atît în Ardeal cît şi la Budapesta. Oricum, se consi-

dera ilegalist, și tot astfel și prietenii ce-l căutau cu asiduitate la spital, și cu care purta discuții animate. Printre vizitatorii consecvenți se afla și o persoană de sex feminin, după spusele lui George soția ilegalistului. Rămăsese neîncrezător pînă cînd îi confirmase consternantul adevăr însuși Hegeduș. Impresia de tinerețe, mai ales în contrast cu bătrînul cardiac, venea nu atît din vîrsta, greu de aproximat, cît din statura mignonă și din slăbiciunea ei neobișnuită. Nu părea să cîntărească mai mult de patruzeci și ceva de kilograme, iar capul mic, cu un păr spălăcit, rar, tuns scurt și neregulat, după o modă revolută, ascundea, fiindcă de-abia puteai să-l descifrezi, un obraz gălbui-ofilit. Cînd se vor fi căsătorit acești oameni, se mira Suru, în ce împrejurări ? În ce măsură i-a fost sau îi este soție această femeie unchiașului cu mască de războinic ? Bătrînul era un libidinos ? Mai degrabă părea că își dădea importanță, pozînd în cazac orgolios, cu sînge rece, un fel de Taras Bulba. Soției nu-i arăta mai mult interes decît celorlalți musafiri. Pe prietenii lui Hegeduș nu-i intriga în nici un chip starea lui civilă. Îl respectau și-l iubeau, se arătau mîndri de el, socotindu-l un fel de magistru, o relicvă istorică vie. Și în fond ce-l mirase așa de mult pe Suru ? Combinația dintre dragoste și bătrînețe, dintre dragoste și moarte ? Dacă era cu adevărat dragoste... poate numai aparență.

Față de Gogu Mântulescu încercase la început repulsie. Măruntul contabil de pe la o secție financiară oarecare, îmbătrînit prematur, cu o uzură fizică anormală pentru vîrsta lui, îi făcuse o impresie foarte proastă. Fața scofîlcită, rîsul cam timp, deși plin de bunătate, sugerau viciul. Apoi se corectase, zicîndu-i slăbiciune morală. De fapt asta nu-l făcea dezgustător, mai degrabă de plîns. Vorbea frumos de nevastă-sa, fostă și ea funcționară de birou, deși nu venise niciodată să-l vadă în spital. Îi trimitea prin cîte cineva prăjituri de casă și dulcețuri, pe care Gogu, din cauza bolii, nu putea să le mănînce și le păstra pentru copil. Nici mama copilului nu venea ; de altfel, nici nu locuia în oraș, plecase, lăsînd băiatul în seama

tatălui. Micuțul ajunsese în îngrijirea unei rude. Rîzînd nazal, în cascade forțate, Gogu pretindea că Victoria, „baba lui", iubea băiețelul și că pînă la urmă o să-l primească acasă. Cînd sosea copilul, adus de îngrijitoare, îl mîngîia, îl pupa și îl purta prin toate saloanele. Suru nu mai văzuse o dragoste atît de mare. Gogu suferea de arterită obliterantă la ambele picioare, practic se găsea într-o situație disperată, dar cu toate acestea viața îi era numai lumină și încîntare. Trăia într-o stare permanentă de beatitudine, rîzînd de orice și în fața oricui, învăluindu-i pe toți în bunătatea lui dezinteresată, încercînd să-i împărtășească pe toți din preaplinul fericirii sale.

Toate aceste situații Suru le găsea nefirești. O serie de noțiuni politice generale ca „omogenizare", „formarea omului nou", „ridicarea conștiinței socialiste", „transformarea radicală a fizionomiei claselor", „lichidarea vechilor relații și a vechilor mentalități" și altele, valabile pentru definirea unor evoluții de amplitudine și îndelungă perspectivă, îl făcuseră să-și închipuie că realitatea s-a și organizat și stratificat în mod precis în baza acestor criterii și indicatori.

În capul său viața se orînduise după noțiuni teoretice. Înlăturase amalgamul, scăpase de prolix, de coexistența polilor opuși, de contradicții, de varietatea derutantă a ipostazelor vieții sociale. Din nevoia de certitudine și ordine întorcea capul de la realitatea pestriță, inclasificabilă, cu milioane de muchii și unghiuri, cu determinări imprevizibile, inimaginabile. Această dezordine începuse acum să-l împresoare și nu o mai putea ignora. Vedea că oamenii nu trăiesc după același cod, că viața nu e atît de maleabilă și uniformizabilă ca să poată intra în tiparele dorite de el. Vrusese să salveze aparențele ? Ce aparențe ? Cine se joacă de-a aparențele ? Dar chiar crezuse cu adevărat în cumințenia, aplatizarea, geometrizarea vieții ? Adevărul e că nu prea avea răgazul să se gîndească la astfel de lucruri. Și nici să le vadă. E drept, de Claudia știa, dar pe ea o socotise o excepție de la regulă, un caz particular, izolat. În realitate mai văzuse și altele, dar toate intrau la „particular", „izolat", „accidental".

Găsise deci un clenci, şi acesta îi permitea să-şi păstreze schema şi să golească infirmările ei de semnificaţie socială. În ultimă instanţă crezuse, acesta era adevărul. Crezuse în propriile-i sloganuri, absolutizîndu-le. Peluţa îi spusese că nu mai înţelege oamenii omul... Dacă în înapoierea ei avea oarecare dreptate ? Reducea personalitatea omului la o singură linie de forţă — aceea de maşină de construcţie ? Poate liniaritatea este în el, poate devenise el maşină de construcţie ?

După ce terminară masa, bolnavii rămaseră un timp pe culoar. Întîrzie şi Suru printre ei. Îl captivau aceste discuţii, frapîndu-l în mod deosebit orgoliul stării de boală. Vedea că omul căzut în condiţia de suferind făcea din ea un titlu de glorie, devenind un vanitos. Un bărbat tocmai deschisese un săculeţ în văzul tuturor, arătînd un pumn de pietre galbene, ca de chihlimbar. „Ia priviţi fraţilor ce-am avut la rinichi — se grozăvea. Cît credeţi că e aici ? aproape o litră. Le ţiu ca suvenir. Douăjdeani am trăit cu ele. Pune domne mîna, că nu te mănînc, ce te sperii aşa." Suru observă că ceilalţi aruncau priviri minimalizatoare atît săculeţului, cît şi posesorului. „E, dar pălălalt îl ai zdravăn, îl luă la rost unul uscat la faţă şi galben ca lămîia. Cu ăla poţi să mai trăieşti o sută de ani. Şi dă-le încolo de pietroaie, ce tot umbli cu ele ? Ce-a fost a fost, acuma nu mai ai nici pe dracu. Ce folos că eu n-am pietre, da am puroi la amîndoi ? De opt ani am infecţia. Ştii ce e aia Proteus ? Sapa şi lopata frăţioare. Antibioticele nu mai au nici un efect. Mi-au dat şi Covalitin... apă de ploaie. S-a zis. Aştia dau din colţ în colţ. Cică trebuie să-i scot p-amîndoi. Îţi închipui... Aşa că nu veni cu astea, că nu mă impresionezi", şi întoarse capul scîrbit de pretenţia celuilalt la întîietate într-un domeniu unde el era de departe protagonistul. „Ha, ha, rîse invidios omul cu săculeţul. O sută de ani ? Dar dumneata nu ştii că cine a făcut mai face ? Io am carieră domne ! Deja am început să scot nisip. În cîţiva ani astea se fac la loc. Îmi spui mie de Proteus... păi mie nu mi-a găsit ? Asta nu-i o problemă, apar medicamente... pe dumneata nu te vait io." Rămăsese cu săculeţul într-o mînă — se vedea că nu

se îndura să renunțe la această dovadă concretă și zdrobitoare a superiorității sale în nenorocire — iar cu alta făcea gesturi de lehamite. „Măi, cum, cum, interveni moale, mijindu-și ochii, ca și cînd se pregătea să spună snoave, un bătrînel scofîlcit, tîrșgrăpiș merge... la voi nu e nici o grabă. Cum ați mai dus-o, o s-o mai duceți. Ți-l mai taie, ți-l mai coase, îți pune altul... te descurci, ce să faci. La mine a ajuns cuțitul la os. Agîp ! Trebuie să-mi scoată fierea, băi tovarăși, că mi se varsă în sînge, dar nu se poate..." „De ce să nu se poată, îl sondă unul neîncrezător. Ți-o scoate vîjîind." Sfrijitul tăcu cîteva clipe ca să afițe curiozitatea. Ca și cînd n-ar fi auzit vorbele celuilalt, continuă tot așa de molcom, mijindu-și în continuare ochii. „...Nu se poate fiindcă am diabet în ultim grad. Nu e nimic de făcut !" Durerea lui Suru se înteți și se văzu nevoit să plece. Nu înțelegea ce satisfacție găseau ei în trista întrecere, exagerîndu-și, amplificîndu-și nenorocirea, pentru o efemeră și jalnică faimă. Suru cunoștea oamenii sub aspecte cu totul noi. La început văzuse în spital o rezervație de rebuturi, de material asocial, inutil, parazitar. Nu putea concepe că această mică lume, strivită de roata hazardului, aparține marii colonii dinamice, organizate, ce construia afară socialismul. Tristele fantome cu halate nu-i apăreau ca oameni ai muncii, făuritori ai lumii noi ; nu putea să-i asimileze cu eroii anonimi cățărați pe schele, manevrînd mașinile progresului. De aceea se și ferise să se amestece cu ei. Înțelesese însă, treptat, că sînt chiar cei de afară, care lucrează pe schele, pe ogoare, în uzine, construiesc orînduirea nouă, oamenii muncii, membrii devotați și activi ai societății, eroii anonimi... Prezența lor în spital se explica nu prin aceea că ar fi fost de o factură biologică inferioară, exemplare tarate. Cauza îmbolnăvirii unora era uzura muncii neprecupețite puse în slujba societății, cerută de aceasta, dăruită pînă la nesocotirea de sine, sau nocivitatea unor profesii, sau precaritatea unor condiții de viață, ignoranță sanitară și așa mai departe. Dealtfel, nu toți urmau să îngroașe rîndurile exclușilor din cetatea muncii, cei mai mulți aveau să se întoarcă din nou pe frontul construcției, să-și reocupe posturile, să-și pună

mai departe forțele în slujba cauzei generale. Aici se aflau într-o temporară recluziune, soldați în spatele frontului pentru refacere, arătînd nu ca eroi, ci ca oameni vulnerabili la boală, la oboseală, la tot felul de agenți dăunători, ca mașini vii supuse uzurii, dereglabile, defectabile. Suru descoperea demiurgul social în calitatea, aproape nesesizată pînă atunci, de ființă fragilă, pieritoare. Apăruse între el și acești oameni o altă punte de legătură decît cea veche, de la conducător la condus, o relație între ființe zidite din aceeași substanță perisabilă, la fel apăsate de materia universală și de timpul universal. Era egal cu acești oameni nu pe plan abstract, teoretic, juridic, ideologic, sociologic, ci direct, palpabil, în suferință, în condiția umilă de dependenți, înfricoșați, de durere, de spectrul morții, excluși pentru moment din organizare și ierarhie, fără nici un galon și nici o stea, doar cu uniforma neglijentă, înjositoare, ce le dă, pe culoarele și prin curțile spitalelor, aerul acela de epave în derivă. Cel mai surprinzător era pentru Suru faptul că se complăcea în această nouă egalitate. Ba mai mult, îi devenise necesară, susținîndu-l, încurajîndu-l. Ce binefăcătoare i se părea solidaritatea spontană, de fiecare minut, derobată de orice criteriu impus și de orice teorie. Dar și în lipsa vreunui gest expres de frăție dezinteresată, deși acestea nu lipseau, elementara suferință stoică a celorlalți îl îmbărbăta, îi diminua sentimentul de singurătate în nenorocire, îi atenua impresia de unicitate a anomaliei individuale, de excepție negativă. Extraordinară unitatea oamenilor în nenorocire ! Cît de înalți se dovedesc ei pe treapta de jos a încercărilor ! Față de tăria lor de a înfrunta suferința, Suru se simțea timorat. Privindu-i, ascultîndu-i, frămîntările proprii îi apăreau exagerate. Pe planul bolii se descoperea inferior celorlalți, dar asta nu-l deranja ; îi făcea bine să știe că pot fi, că sînt alții mai tari ca el. În anumite momente, cu o conștiință novice, îi admira și le era recunoscător că-l acceptau pe lîngă ei cu blîndețe camaraderească.

După o scurtă odihnă, Suru își părăsi din nou rezerva, însoțit de soră. Băi, masaje, diadinamice, ultrascurte, galvanizări și dum-

nezeu mai știa ce, îi răpeau toată dimineața. Durerea persista însă, ca o replică de zădărnicie și absurd la tot ce se întreprindea. Personalul de la fizioterapie, deși îi arăta mai multă solicitudine, manifesta aceeași reținere. Crezuse că îi inhibă și încercase metoda democrației vesele, dar surorile menținuseră constantă atitudinea rezervată, dublată de o funcționalitate ireproșabilă. Și nici o schimbare. Tot ce făcea era zadarnic ! Dintr-un fleac, un nenorocit de cioc, o mică depunere de calciu la încheietură ! Erau momente cînd turba de necaz. De spital îi ardea lui ? Avea atîta treabă, trebuia să termine combinatul. De aia nici nu acceptase să se interneze la București, trebuia să fie aici, să-și reia cît mai repede munca. O perioadă îi ceruse lui Rusu graficele zilnice, dar renunțase pentru că se concentra greu, discuția trena. În ultima vreme Rusu dădea destul de rar pe la spital, e drept, nici nu-l mai chemase. Știa ce are pe cap. Oricum se simțea neglijat, deși își spunea că nu are dreptate. Asta e viața, se duce înainte și trebuie să alergi după ea. Să mergi cu ce e viu, cu ce țipă, te cheamă, te smulge. Deci viața se mișca și fără el, activitatea se desfășura și în absența lui. Cu acest gînd se obișnuia cel mai greu. După ce atîția ani se contopise cu fiecare mișcare, cu fiecare amănunt... Acuma alții hotărau, acționau, raportau. Timpul trece și oamenii încep să te uite. Nu numai aștia... colaboratorii apropiați, ci și cei de jos, masele, și cei de sus... Nu te mai găsesc, nu mai aud vocea ta la telefon, se obișnuiesc cu alții, cu altul, îi cer lui, de la el așteaptă... Și nu numai în problemele vechi, așezate de tine, ci și în altele, cu totul noi, de care habar n-ai. Iată-te transformat, puțin cîte puțin, într-un loc gol ; de fapt nici atît, căci locul se umple, la telefonul tău răspunde cineva. Și tu stai țintuit la pat, într-un spital ponosit de provincie, cu o artroză. Se crezuse de piatră, de fier. Dar cum să te iei la trîntă cu ghinionul, fir-ar mama lui a dracului de ghinion ? Scrîșnești de durere din cauza unui păcătos de genunchi „Călcâiul lui Ahile" cum spuneau grecii. Rînji : „genunchiul lui Suru".

Auzi un radio pe undeva. Muzică simfonică. Nu prea agrea genul. Doar melodiile viguroase... Ceea ce se potrivea ritmului său interior. Notele impetuoase, triumfătoare, simetrice, frenezia torențială a marșurilor. În rest, scîrțiiala, cum îi spunea, îl plictisea. Pătrundea acum, prin ușă sau prin zid, un sunet sfios, prelung, pe alocuri ca un plîns lin, amplu. Ciuli urechile. Parcă îl mîngîia tristețea pură a melodiei. Ce simțise compozitorul ? că e o ființă vie pierdută, părăsită, uitată ? Se pot schimba gusturile ? Întotdeauna judecase arta prin prisma gustului, dar acest criteriu i se părea fals. Muzica nu e bere sau friptură, nu atinge papilele gustative, ci sufletul. Dar ce e sufletul ? Filosofia marxistă recunoaște două categorii : materia, ca factor prim, și spiritul, derivat al acesteia. Unde să încapă sufletul în această dualitate legică strictă ? Sufletul i se părea o noțiune bisericească, un cuvînt popesc, de evanghelie. Nu întîmplător se agăța de el Peluța cu atîta statornicie. Nebuloasă, fum în capetele oamenilor slabi, figură de stil literară ! El se baza pe rațiune, pe puterea minții, aceea care împrăștie misterul dubios născut din ignoranță, prostie sau lașitate. În spital mintea trecea însă uneori pe planul al doilea, refugiindu-se în ascunzișuri, derutată, înspăimîntată, lașă, descoperită. Altceva îi lua locul, altceva îl lua în stăpînire, îi domina actele, îl susținea sau îl năruia. Ce este acest altceva ? Există o inedită dualitate a personalității, despre care dialectica materialistă nu-l învățase ? Se părea că da, și fără să fie nicidecum de natură liturgică, agnostică sau vulgar muierească. În nopțile de suferință ieșea la iveală o fantomă și se așeza alături de el, luîndu-i mîna în mîna sa rece, uscată, arătîndu-i un deșert arid, lunar, o lume moartă, fals strălucitoare, deasupra căreia plutești singur, fără rost. Se năștea în el un halou în care se dizolvau siguranța, precizia, voința, adică ceea ce constituia pilaștrii de susținere. Ce era acest învălmășag plin de moliciuni? Sufletul dezmorțit, trezit la strigătul brutal al durerii, atras de senzațiile noi, copleșitoare ? Își punea această întrebare ascultînd scîncetul muribund al viorii, ca al păsărilor rătăcite deasupra banchizei nemărginite, fără întoarcere și fără

scăpare, știind că nu sînt auzite și văzute de nimeni, și că tînguirile lor se cern peste ghețuri ca o vagă și zadarnică ninsoare. Muzica îi era apropiată, inteligibilă, în consonanță cu ceea ce se găsea în el și nu se putea exprima. Autorul acestei compoziții îl ghicea în străfunduri mai adînci decît vulcanicii, clocotitorii, avîntații, îi traducea în ceea ce el însuși știa prea puțin, înțelegea prea confuz, ajutîndu-l nu numai să se asculte și să se descifreze, ci și să se aline și domolească. Dacă leacurile doctorilor nu-i potoleau nicicum suferința materiei — factorul prim, determinant —, notele de o senină amărăciune îi spălau sufletul de mîlul răzvrătirii, al blestemelor, al urii împotriva bolii vrăjmașe. Pentru prima dată muzica intra în acel locaș ascuns — cace trebuia să fie chiar sufletul —, susținîndu-l altfel decît știuse, nu prin învîrtoșire, ci prin înmuiere, nu prin asmuțirea tăriei, ci prin înălțare deasupra răului cuibărit în trupul său muritor, care acum i se părea inferior, secundar. Muzica încetă, și după cîteva clipe, cînd ecoul ei se stinse, se întrebă dacă fusese cu adevărat, dacă existase, nu atît melodia, cît rezonanța ei, sonoritatea limpede, armonioasă a sufletului — sau ce era ! Toate moleculele i se încărcaseră de sentimentul ce plutise în eter, putînd scoate, la rîndu-le, la cea mai mică atingere, un vaier dulce-amar, ca un instrument muzical. Apoi muzicalitatea dureroasă și binefăcătoare emanată din interior pieri. Redevenise ceea ce fusese înainte — probabil sufletul nu putea suporta prea mult timp tensiunea provocată de un factor atît de impalpabil. Oricum, faptul se produsese. Își verificase o a doua vulnerabilitate, după aceea a materiei considerată inatacabilă și care, totuși, cedase... O vulnerabilitate nouă, nu mai puțin surprinzătoare, dar de cu totul altă factură, ce părea să-l îmbogățească, să-l facă mai subtil, deși nu știa cu ce urmări. Ce-ar zice Peluța ? se gîndi rușinat, ca și cînd ea chiar ar fi fost de față și l-ar fi învăluit în priviri uimite și recunoscătoare. Închipuindu-și aceste priviri de o complicitate jignitoare, valoarea revelației muzicale scăzu în ochii lui și se scutură nemulțumit.

Peluța avea să vină după-amiază, ca în fiecare zi de cînd se internase, aducînd lucruri cu care invariabil se întorcea acasă, pentru că nimic nu-l irita pe Manole mai mult decît această stupidă milostenie sau ofrandă, în condițiile cînd hrana își pierduse orice semnificație. Peluța se așeza la capătul dinspre picioare al patului, veghindu-și bărbatul cu ochii înecați în amărăciune, cu gura strînsă ca baierele unei pungi cu otravă. El privea în tavan sau închidea ochii, fugind de ruga și plînsul ei uscat, în care deslușea conștiința unei vinovății inexplicabile, absurde. Din cînd în cînd îi potrivea ceva, perna sau pledul, îi deretica pe noptieră, schimba apa în vaza cu flori, și atunci strîngea pleoapele. Doar cînd vorbea, punîndu-i aceleași întrebări anoste, obositoare, oglindind obtuzitatea judecăților ei, ca de pildă de ce nu și-a fricționat genunchiul cu soluția în care plămădise nu știu ce plante, sau de ce nu s-a legat, cum îl rugase, cu șalul de lînă împletit special, și altele asemănătoare, atunci își călca angajamentul și izbucnea. Îi drăcuia leacurile, spunîndu-i cu răutate că le-a și aruncat, batjocorea sfaturile și îi interzicea să se mai amestece în treburile lui, nedîndu-și seama decît după ce ea pleca, de prostia acestei expresii, trădînd convingerea că pînă și boala lui era ceva superior, inaccesibil Peluței. Aerul ei culpabil îl făcea să creadă că nevastă-sa chiar poartă o anumită răspundere pentru starea în care ajunsese, și îi venea greu să lupte cu această impresie irațională, atîta timp cît o avea în față. După ce pleca, resentimentele se spulberau, realizînd întreaga stupiditate a comportamentului lui de copil răzgîiat, vinovăția cădea în întregime asupra sa, și rămînea timp îndelungat cu un necaz acru în stomac, în gură, în creier. Din cînd în cînd, împreună cu Peluța veneau Nana, Claudia, Virgil, ultimul pentru cîte o zi, sosit la volanul mașinii proprii. Prezența copiilor îl incomoda nu mai puțin decît cea a Peluței, ba poate chiar fără să-și mărturisească, mai mult, căci ei intrau în camera de spital, mai puțin Claudia desigur, învăluiți într-un aer tonic, indiferent, egoist. Ce aveau comun cu durerea lui ? Interesul și grija arătate i se păreau formale, și conțineau, involuntar, un sîmbure de milă. Nana,

preferata, fire voluntară, debordînd de sănătate, îl trata ca pe un copil neajutorat, îndărătnic și prostuț, necesitînd intervenții energice din afară pentru a-l determina să fie serios și docil : Virgil arbora un aer camaraderesc-ironic-încurajator, vrînd parcă să-l facă să priceapă că depinde doar de el ca această boală minoră, superficială, un fel de capriciu, să se ducă pe pustii. Claudia, complexată, făcînd eforturi de voință pentru a părea firească, pentru a scoate o frază eliberată de emoție, arăta la rîndu-i distanță, deși dumnezeu știa ce era în sufletul ei, cît o costau micile gesturi de autonomie. Nu, nu-i plăceau aceste vizite familiale, îl răneau compasiunea și inconștienta ascendență a familiei. Nu avea nevoie de milă și lamentații, de dulcegării sentimentale, și cu atît mai puțin de îmbărbătări ieftine. Dorea să fie lăsat în pace să-și mobilizeze resursele de luciditate, fără indulgență sau compromis, pentru a putea înfrunta durerea, pentru a lupta cu răul. Inamicului cîinos nu putea să-i opună decît o voință inflexibilă, pietroasă. Cel puțin către asta aspira, și dacă nu se putea ridica la nivelul dorit, de vină erau nu numai resursele tot mai secătuite, ci și aceste ingerințe nepoftite ce-i deturnau și diminuau puterile. Degeaba îi poruncea însă Peluței să nu vină, degeaba arăta copiilor ostentativă răceală, de această servitute nu scăpa.

O soră deschise ușa la perete lăsînd să intre directorul spitalului cu impozanta lui suită. Suru nu remarcase lipsa vizitei de dimineața și consultîndu-și ceasul văzu că e aproape de prînz, Rotofei, deși făcea pe sportivul, cu obrajii bucălați strălucind de voie bună, medicul șef se apropie ceremonios — în sensul autentic al cuvîntului, cum făceau probabil pe vremuri nobilii mărunți, bine instruiți, în fața regelui — de pat, și se opri înclinîndu-se cu distincție și demnitate, după care, cu o mică ridicare din sprîncene, ce părea să fie o cerere discretă de învoire din partea pacientului, intră în rol. În spate se grupau respectuoși și neutri reumatologul, radiologul, doi internişti, sora șefă, și sora de serviciu. Relațiile spitalului cu Suru își recăpătau în aceste momente caracterul oficial, ca între două instituții ce-și cunosc pozițiile pe

scara ierarhică și, în tot ceea ce fac, arată grija de a le respecta milimetric. Acest raport îl stabilea medicul și Suru nu era sigur dacă o făcea din prea marele respect purtat persoanei sale, sau pentru că el însuși se considera o instituție. „Să trăiți, tovarășe prim-secretar, începu el. Vă rugăm să ne scuzați că deranjăm la această oră, că am venit așa tîrziu, dar am ținut să avem, înainte de a vă vedea, un mic conclav profesional și să consultăm și alte foruri medicale. În probleme importante toți simțim nevoia să împărțim răspunderea — adăugă, făcînd o ușoară reverență — și învățăm lucrul acesta de la dumneavoastră, conducătorii noștri. Astfel că... dar mai întîi vă rugăm să ne spuneți cum vă simțiți — și aplecîndu-se cordial, cu gesturi iuți, precise, îi apucă încheietura mîinii, continuînd să vorbească în timp ce ochii urmăreau acul ceasornicului —, după o noapte, așa cum am fost informați, nu prea liniștită". Edificat asupra pulsului, îi atinse cu palma, expert, fruntea, apoi locul de sub bărbie, după care se dezdoi de șale, bombîndu-și toracele gras cu o poză marțială și un aer afectat, demonstrativ îndulcit. „Deci, să recapitulăm, tovarășe prim-secretar, și păru că se adîncește într-o adîncă introspecție pentru a ghici și rezuma în cîteva cuvinte starea lui Suru, să recapitulăm : la trei-patru ore după injecții durerile revin, acute, cu predilecție noaptea, cînd se pare că și rezistența organismului dumneavoastră slăbește. În ce privește procedurile, subiectiv nu constatați nici o ameliorare." Cu un ochi îl chestiona pe Suru, iar cu celălalt îl lua martor pe colegul său, reumatologul, care ieșise puțin din rînd, pentru a confirma cu cîteva mișcări din cap esența expozeului medicului șef. Suru mai ascultase recapitulări similare, nu-i spuneau nimic și tirada directorului, toată scena le găsea de un prost gust extrem. De aceea întrerupse efuziunea vorbitorului, morocănos. „Să lăsăm asta. Vreau să știu ce vă spun voua radiografiile genunchiului. Pe ultima o aveți ?" „Desigur, desigur, sări în întîmpinare directorul, renunțînd cu ușurință la partitura pe care și-o pregătise, colega, dă-mi te rog mapa cu filme, prima e cea de azi, nu? Poftiți tovarășe prim-secretar, am să v-o țin aici în lumină, observați vă rog, în acest

punct se găsește ciocul dumneavoastră de papagal, cel care vă ciugulește genunchiul toată ziua și toată noaptea, dar sesizînd cît de anapoda cădea gluma, își puse o mască austeră și cu altă voce, parcă luîndu-l la rost pe cel ce vorbise înainte, dezaprobîndu-l pentru ușurătatea sa, declară : după tot ce ne învață pe noi medicina, aceasta este imaginea tipică a artrozei. Vedeți, straturile moi de aici au suferit vreme îndelungată, sînt probabil foarte inflamate, congestionate, și, cum v-am mai spus, noi bănuim că un fascicol de nervi, aflat pe undeva pe aici, este strivit, ceea ce și provoacă suferința pe care o acuzați." „Bun, și ce e de făcut ? îi reteză din nou Suru elanul pedant. Dacă boala o cunoașteți, e ca la carte, cum zici dumneata, de ce tratamentul e ineficace ?" „Stimate tovarășe prim-secretar, noi am stabilit o strategie terapeutică tot ca la carte. Substanța pe care v-o injectăm, un analgezic, nu are menirea de a combate cauza, ci doar efectul, dar restul tratamentului, nenumăratele proceduri, sînt destinate să revitalizeze țesutul, să tonifice nervul, să descongestioneze..." „Să facă... să dreagă... îl maimuțări Suru plictisit. Nu fac nici două cepe degerate. Stau de aproape o lună de zile aici și nimic. Nici o ameliorare. Din ce în ce mai rău. Nu se poate așa... Doar nu sînt primul caz în cariera voastră, nu faceți experiență pe mine. Mi-am pierdut răbdarea și cred că am tot dreptul..." Suru uitase că vorbește despre sine, își reintrase în piele, se afla în fața unui caz nerezolvat, a unei competențe profesionale ce lăsa de dorit. Se trezea în el spiritul de exigență, de ordine, al conducătorului, inamic, prin întreaga formație, al tergiversărilor, justificărilor găunoase, frazelor pompoase fără acoperire. Nu se plîngea propriu-zis ca un bolnav, ci trăgea la răspundere, în calitate oficială, pentru neîndeplinirea sarcinilor. Depășise psihoza de suferind, recîștigîndu-și-o pe cea de activist în fața căruia toți trebuie să dea socoteală de felul cum își fac datoria. Descoperise o deficiență serioasă într-o instituție a județului — nu avea importanță pe ce cale —, manifestase răbdare, mai mult decît îi stătea în fire, așteptase peste orice măsură de mult, și nu obținuse nici un rezultat. Simțul organizato-

ric îndelung exersat se alertase, reflexul de eficiență, contrazis, se declanșa cu putere, impunîndu-i să acționeze, să ia măsuri, să pună ordine, să restabilească funcționalitatea normală. „Cînd nu te ajută puterile să faci un lucru, spui cinstit, vezi că te depășește o sarcină, nu te angajezi, ca după aceea să ții problema în loc, nu tot promiți și amîni, dacă nu poți să faci față. Este o datorie elementară a oricăruia, indiferent în ce domeniu lucrează. E de înțeles să nu te pricepi, dar să-ți dai aere și apoi să încurci lucrurile este inadmisibil." Odată pornit, cu greu se mai putea opri și impunătoarea echipă își pierdu toată morga. În frunte cu directorul, își plecară capetele luînd poza celor prinși cu mîța în sac, mustrați pe merit. Medicul șef se dezmetici primul și, cu un zîmbet forțat, ce vroia să spună că înțelege perfect nemulțumirea tovarășului prim-secretar, aminti că, așa cum informase la început, tocmai organizaseră un consult mai larg, fiindcă nici ei nu erau satisfăcuți de evoluția situației din ultimele zile, și reflectaseră asupra unor ipoteze noi de terapeutică, de natură să accelereze ameliorarea. Îl ruga pe tovarășul prim-secretar să fie sigur că echipa de medici a spitalului era pătrunsă de spiritul datoriei, își cunoștea forțele. Deși lucrau în provincie, aveau cu toții o bogată experiență și cunoștințe temeinice și, cu atît mai mult în cazul dat, își dădeau întreaga știință, și erau convinși, și vroiau să o asigure și pe domnia-sa că, pînă la urmă, vor ști să vină de hac bolii. Desigur, cîntărea în balanță și faptul că ea fusese îndelung neglijată, îngreuindu-le sarcina, dar ei sînt optimiști și, neîndoios, în cel mai scurt timp... Suru începuse să fiarbă. Se ridică din pat cu greu și se înfipse pe picioare în fața grupului care, speriat, se retrase cu un pas, strivindu-se de zid. „Știi ce ? rosti el tăios, cu o voce ce i se înfigea directorului în carne. M-am săturat de baliverne. De o lună de zile îmi spuneți aceleași brașoave, îmi dați aceleași asigurări liniștitoare. Nu mai am încredere în voi ! Ați avut tot timpul să vă arătați capacitatea și ați dovedit contrariul. Vom analiza pregătirea și priceperea personalului medical al spitalului. Nu ne putem permite să dăm sănătatea oamenilor muncii pe mîna oricui. Nu au ce căuta cîrpaci

în acest important sector de activitate. Voi însărcina Direcția sanitară să facă anchetă. Vom informa și ministerul. Pînă atunci refuz serviciile voastre. Chiar astăzi să-mi faceți transferul la București. Pînă diseară vreau să fiu plecat, nu-mi voi mai petrece noaptea aici." Suru nu avusese intenția să ia această hotărîre radicală, ea i se conturase pe parcurs, în timp ce vorbea, limpezindu-i-se ca de obicei, din mers, esența problemei și impunîndu-i-se măsura salutară. Trebuise să uite că e vorba de el pentru a se dezmetici din toropeala bolii, din temporara anestezie a simțului său de om de acțiune. Debarasat de complexul de inferioritate al individului dependent, redevenit factor de răspundere social, acționase în consecință, stabilind măsurile ce se impuneau și pe care le-ar fi luat demult dacă nu ar fi fost implicat personal. Medicul șef mai făcu, un timp, eforturi, să-i capteze bunăvoința, să-i schimbe gîndul, speriat de întorsătura neașteptată a lucrurilor și mai ales de consecințele ce se întrevedeau, dar hotărîrea lui Suru era nestrămutată. „Gata cu vorba, puse el capăt discuției, să se treacă imediat la executare" și le întoarse spatele, ducîndu-se, șontăcăind, spre fereastră.

Rămas singur, se potoli. Durerea piciorului se răscolise cumplit, parcă ar fi vrut să-i răzbune pe medici. Se întinse în pat istovit. Oare ceilalți vor fi mai breji ? Aș ! Ori aici, ori la București tot un drac, cel puțin cu ăștia se învățase, acum trebuia să o ia de la capăt. Probabil că o să-și facă apariția cît de repede Rusu, apoi Peluța cu geamantanul. Ce mai tevatură ! Și idioții ăștia cu frazele lor bombastice. Luați în parte păreau de treabă, nu se aventurau în expozeuri grandilocvente. Poate nici directorul în cabinetul lui nu ar face această impresie. Dar cu suita, aplecat peste bolnav, se crede Pasteur, sau dracu știe cine. Și această manie de a cultiva oficialul... Ei, le-a ieșit pe nas. Prin laboratoare îl tratau ca pe un bolnav, și atît. Abia la vizită îi recunoșteau atributul de afară. Și bolnavii între ei se ignoră ca ranguri și resorturi sociale. Portar sau profesor universitar, casier sau director general, nu contează. Un fel de consens împinge în conul de umbră toate aceste denivelări civice, situînd în centrul

atenției boala, suferința. Evident, ei știau cine e Suru, unii îl și văzuseră într-o împrejurare sau alta, poate chiar se făcuseră mici ca să iasă din orbita privirilor mînioase. Vedeau și acum că Suru se bucură de un regim privilegiat, că stă singur într-o odaie, în timp ce ei se înghesuiau cîte trei-patru, ba unii dormeau și doi în pat, că îl însoțește o soră ca și cînd ar fi fost nevoie să-i arate cineva drumul, că nu stă la coadă la tratament. Se făceau că nu știu, că nu observă, niciodată nu surprinsese din partea lor priviri insolente, dezaprobatoare. Reconfortantă această convenție de spital ! Singurul lucru pe care-l regreta, plecînd, era despărțirea de prietenii de spital. Ce prietenie! Întocmai ca pe front, în război Ce le este lor comun ? Nevoia de a-și fi unii altora reazăm ? Deschiderea pe planul suferinței se dovedea poate cea mai puternică legătură omenească, mai trainică decît cea a bunăstării și sănătății, a forței și luptei. Acum, înaintea plecării, redevenea singur. Ce se va face fără ei ? Dealtfel și pe ei îl lăsa singuri și aceasta era o tristețe în plus. Deprimant sentiment... ca al unei păsări înante de a-și părăsi, pentru totdeauna, cuibul încălzit. Cum va fi unde se duce ? Dacă va reuși să-și facă un cuib, la început va fi rece. Dar și-l va încălzi, și-l va încălzi... Oamenii pot asta, s-a convins. Așa reușesc să înfrunte greutățile, nenorocirile, să se adapteze, să supraviețuiască moral...

Cînd deschiseră ușa și-l introduseră, culcat pe căruciorul cu rotile, lucrurile arătau ca atunci cînd ți-ai pierdut ochelarii, îndepărtate, mișcătoare. Senzația era agreabilă, de eliberare de rigiditatea muchiilor prea drepte, prea ascuțite, de care îți fereștî nu numai trupul, mereu amenințat de materia îngrămădită în jur, ci și privirile, gîndurile. „Efectul injecției", își zise, înțelegînd că în clipa aceea surîdea. Desluși masa și, deasupra ei, enorma lampă fixată de tavan, coborîtă foarte jos, ca ochiul unui ciclop desprins din orbită și pe care crescuseră alți ochi mai mici cu funcții autonome. Se simți privit și întoarse capul spre un perete de sticlă, dincolo de care, într-o cabină construită în interior

rul sălii, cineva cu mîinile înmănușate, ridicate la înălțimea umerilor — ca și cînd ar fi fost ude și în așteptarea prosopului se ferea să nu le atingă de haine —, stătea nemișcat, în timp ce o soră îi încheia halatul la spate. Doctorul Silviu Geană îl salută fluturînd mîna, deschizînd arătătorul și mijlociul în formă de V. Suru înțelese semnificația, rîse și, cu un gol în stomac, prima emoție, dar și cu un zvîcnet de bucurie al inimii, răspunse prin același semn. Grozav acest Geană ! Se împrietenise cu el la toartă, căci făcea parte din categoria de oameni ce te cuceresc imediat, fără nici un efort. Suru nu putea afirma că și el îl atrăgea pe doctor, dar asta nu avea nici o importanță. Șarmul destul de greu de definit — Suru încercase de mai multe ori să și-l explice fără prea mult succes —, era intrinsec profesiunii, dar nici asta nu era prea exact, fiindcă în cazul lui Geană profesiunea și omul formau un tot organic, o simbioză perfectă, fericită. Mărunt și gras, foarte gras, fără să te ducă însă cu gîndul la obezitate, poate din cauza halatului ce-l ascundea, sau fiindcă grăsimea nu era dispusă dizarmonios, avea o înfățișare caraghioasă dar în același timp înduioșătoare. Nu-i știa vîrsta, dar nu-i dădea nici patruzeci de ani, deși în spital i se spunea „profesorul". Modest, atent și simplu, bun camarad, rămăsese probabil neschimbat de pe vremea cînd, în magazia unei curți de provincie, asistat de colegi cu figuri speriate, opera pisici sau broaște, mînat de imboldul cunoașterii. Cu vocea scăzută, persuasivă, prelungea taclalele cu Suru, în a cărui rezervă intra de cîteva ori pe zi, atît de mult încît puteai să zici că nu are nimic de făcut, deși opera de douăzeci de ori pe zi. În permanență era căutat, sunat, întrebat. Vorbăreț, înclinat spre intimități, extrem de deschis, se arăta cam pueril în maniera cum trata problemele de viață, în sensul că-l absorbeau mai ales amănuntele, dîndu-le aceeași importanță ca și chestiunilor de fond. Cu toate acestea, Suru îl găsea realist și îi inspira încredere. Nu surprinsese niciodată la el o cît de mică tendință de a înfrumuseța lucrurile, încercarea de a-i vinde gogoși, de a-i inspira cu tot dinadinsul optimism. Manifesta un relativism de cea mai bună calitate. Acest spirit Suru îl considera

mult mai tonic decît patosul profesional al medicilor ce vor „să îmbărbăteze", să descreţească prin tertipuri frunţile bolnavilor, cîteva minute, cît se află în preajma lor. Îl impresionase neaşteptat mîinile lui Geană, firește și fiindcă auzise cîte minuni săvîrșea cu ele, deci ca instrumente de lucru, dar și în sine, prin forma, prin delicateţea și personalitatea lor. Mîini de adolescent grăsuţ, neobișnuit cu munca brută, cu sportul, îngrijite, cu pielea netedă, arămii, parcă le-ar fi ţinut tot timpul la soare, cu degetele cărnoase și delicate, bune să te joci cu ele prin nisip sau să prinzi gîze. Geană reînviase în Suru un sentiment vechi, din îndepărtata epocă a copilăriei, cînd își iubea tovarășii de joacă serioși, cu ascendentul cunoștinţelor lecturii, talentului, inclusiv cu naivităţile lor inevitabile, pentru că erau cel mai puţin versaţi în ale vieţii. Îi impunea atît de mult firea lui Geană, a acestui bărbat infinit mai tînăr și mai neexperimentat, încît uneori, pierzînd simţul realităţii, vedea în el un prieten mai mare în care își punea toată nădejdea...

Cineva îi așeză o mască pe obraz și îi spuse să numere. Se conformă, avînd conștiința că spunînd cifrele la intervale regulate, ca la școala primară, participa la un joc. Firul gîndului se rupse însă și nu mai știu nimic. Se trezi brusc, nu își dădu seama cînd, unde, după cît timp, răcnind de durere și, imediat simţi masca apăsată pe faţă. Iarăși nimic. Prăbușire totală în nefiinţă... Cînd conștiința îi licări, scoţînd la suprafaţă — ca din fundul oceanului o bulă de aer — prima senzaţie, mai degrabă umbra unei senzaţii ce încă nu se ivea, dar se afla pe aproape, iar după aceea imagini și sunete amorfe, confuze, și în sfîrșit prima idee clară, pleoapele, prea grele, se opuseră impulsului de a vedea, refuzară să-i satisfacă dorința de a lua contact cu mediul înconjurător. Ideea dominantă despre sine era aceea a unui mormînt ce se deschide, transformîndu-se în altceva, emanînd o vagă melodie fără obiect și fără destinaţie. Și alte porţiuni ale minţii se treziră, amplificînd spaţiul animat, ca o coroană de arbore în care pătrunde suflul atotcuprinzător al mișcării. Apăruă senzaţiile. Întîi

una de confort, de odihnă. Trupul uşor, ca oasele unei aripi de pasăre, lăsa spiritul să planeze într-un văzduh curat, familiar, fără adîncimi periculoase. Ponderabilitatea materiei fusese învinsă, supusă, nu mai era colivia de altădată prin care nu putea să străbată decît o mică parte a eului său, acum extensibil la nesfîrşit. Şi încă o senzaţie, de data aceasta precisă, localizată, vestindu-i şi materialitatea trupului : piciorul se rezema comod, îndoit de genunchi, cu talpa pe podea. Dar în ce poziţie stătea ? Încercă o curiozitate leneşă, diminuată de toropeala ce-l împiedica să verifice. Nu vroia să facă nimic de natură să introducă în trup voinţă, putere ; undeva se insinua şi preocuparea ca aceste atribute, înviind, să nu confere celulelor o nouă independenţă, ascunzînd riscuri ; îşi spunea cuvîntul experienţa biologică adînc cuibărită în memorie. Dar cînd senzaţiei privitoare la poziţia piciorului i se alătura aceea că e întins în pat, descoperi, fără să se mire prea mult de ciudăţenia faptului, că între ele exista un dezacord. Piciorul pătrundea prin saltea şi prin arcurile de fier, nu vedea de ce nu ar fi fost posibil, din moment ce în felul acesta se obţinea efectul dorit. Doar lucrurile dovedeau că se pot supune nevoii lui de odihnă şi pace. O neîncredere atavică îl făcu să reia ipoteza. Vru să încerce şi altă poziţie, poate mai confortabilă, mai firească. Piciorul ţipă însă ca muşcat de şarpe. Vechea durere îi sfîrtecă genunchiul. Ce fusese ? Visase şi se trezise ? Întinse mîna, ca de atîtea mii de ori pînă atunci, să-şi fricţioneze genunchiul, dar gestul întîrzie, căci nu găsi locul respectiv. Genunchiul nu era acolo, degetele nu întîlniră nimic sub pătură. Îşi mişcă încă o dată piciorul şi durerea îl străpunse iarăşi. În ce poziţie se afla ? Repetă mişcarea mîinii spre genunchi şi din nou nu găsi nimic. Pipăi atent cu palma... Locul era, într-adevăr, gol. Abia atunci, ieşind cu totul din apele reveriei, mintea reuşi să cuprindă întreaga realitate. Adevărul îl străfulgeră, tăindu-i respiraţia, acoperindu-i fruntea de o sudoare rece. Nu-l mai avea... nu mai avea piciorul. Rămăsese în sala de operaţie, în coşul chirurgului. Dintr-o dată revăzu figura blînd-concentrată a

doctorului Geană în timp ce-şi îmbrăca halatul sterilizat, schimbul de saluturi, masca şi... Apoi ţipătul. Atunci i-l tăiaseră. Îşi reamintea : ceva pătrunsese în el retezînd, un gater sau un fier de ghilotină. Durerea îl trezise, sau senzaţia că e despicat şi că cineva smulge, răpeşte ceva din el, punîndu-i în pericol integritatea. Ca un copac tresărind sub toporul pădurarului cînd o ramură falnică îi cade.

Filmul se derulă invers, spre zilele şi săptămînile ce precedaseră operaţia, dintr-o nevoie imperioasă de coerenţă şi raţionalitate a faptelor, cauzelor şi efectelor. Îşi reaminti duşmănia faţă de piciorul nebun, sadic, monstruos, pus să-l distrugă, să-l macine, să-l reducă la condiţia de animal turbat, tocmai bun să strici un glonte pe el. În orele de durere atroce, cînd puterea de împotrivire ceda, cînd nervii scheunau lugubru, cînd măselele scrîşneau, ar fi fost în stare să-şi reteze singur piciorul. În singurătatea rezervei, se năpustea cu pumnii asupra lui, îşi înfigea degetele în carnea smintită, căuta cu ochii un ac, o sulă, un cuţit să-l împungă, să-l sfîrtece. Nu mai putea lupta cu această canalie, cădea învins, înfundîndu-şi faţa în pernă, scormonind în salteaua vîscoasă. Trebuia să scape de el. O ruga pe soră să-l cheme pe doctorul Geană, şi acesta venea neîntîrziat, ascultîndu-i litania, mereu aceeaşi, izbucnirile de urgisit, supus la casne, ajuns la capătul puterilor, gata să facă orice pentru a pune sfîrşit supliciului. Geană îl asculta pînă la capăt şi Suru deducea că nu l-a convins că ceea ce spunea în clipa aceea era temeinic şi bine gîndit, că va rămîne valabil şi în momentele de relativă linişte, în cele cîteva ore după injecţia cu morfină, cînd starea de spirit i se modifica, vitalitatea şi forţa morală ieşeau din nou la iveală şi nu mai pomenea nimic de tăierea piciorului, călcînd în el cu o stranie nădejde, sprijinit în baston, încă aşteptînd o minune, nevenindu-i să creadă că trupul l-a trădat total şi definitiv. De aceea, în starea de criză în care-l găsea, Geană prefera să-l contrazică, să-i submineze obsesia, punîndu-i în faţă, cu moderaţie, deşi foarte limpede şi exact, seriozitatea şi consecinţele operaţiei, măsura

în care ea urma să-l marcheze ca om. În schimb, cînd venea din proprie inițiativă, în special în orele bune ale lui Suru, Geană deschidea discuția despre amputare. Un timp, Suru îl ascultase într-o tăcere îndărătnică, urmărind să-l demobilizeze. Geană nu se descuraja, își urmărea ținta metodic, stăruitor, fără a forța nota, fără a intra în dispută deschisă cu Suru. Îi aducea exemple, avea o colecție inepuizabilă de oameni rămași fără un picior și redeveniți valizi. Expunea un fel de teorie proprie, potrivit căreia omul e tentat să-și conserve integralitatea chiar dacă e foarte precară, datorită unei prejudecăți de specie și a necunoașterii adevăratei măsuri a puterii sale de adaptare. Îi povestea lui Suru cum văzuse la un bilci o femeie fără mîini, cosind, împletind, mîncînd și nu mai știu ce făcînd, cu degetele de la picioare. Vorbea de cunoscuți de ai lui ce făceau cu o mînă mai mult decît alții cu două. În ce consta invaliditatea aici ? îl soma el pe Suru să-i răspundă. Numai în aparență, or tocmai pe asta se bazează prejudecata. Așa-zișii invalizi, practic nu se simt cu nimic inferiori celorlalți, dar ceilalți, oamenii normali adică, nu înțeleg asta și se uită cu un complex de superioritate cu nimic justificat la o mînecă goală sau la o proteză. Nu se înțelege, adăuga Geană, că validitatea are grade diferite chiar la cei sănătoși. Unii pot realiza cu mîinile lor cît alți cinci la un loc. Comparați, îl invita pe Suru, greutatea ridicată de un halterofil, și de un oarecare, viteza cu care se deplasează un sprinteur față de un sedentar, măsurați-le capacitatea pulmonară, forța cordului și așa mai departe. Auzise Suru de handicapați pe plan motor ajunși prin tenacitate fantastică balerini ? Nu citise despre ăia care au parcurs pe jos mii de kilometri fără un picior ? Făceau toate acestea pentru a-și demonstra validitatea exact în punctele unde era contestată, dar, din păcate, în indiferența și opacitatea generală, nu reușeau să spargă inerția prejudecății. Pe nesimțite, Suru se lăsase antrenat în aceste conversații, captivat de originalitatea cazurilor. Dealtfel, șubreda tihnă dintre injecțiile cu morfină se reducea progresiv, ceea ce-i dădea de înțeles, dealtfel asta îi spunea cu

toată francheţea şi Geană, că organismul său, în bună măsură adaptat la analgezic, refuza să mai reacţioneze. Or, calmantul rămăsese singura armă de luptă. Amputarea piciorului era, neîndoios răul cel mai mic. Mai ales în perspectivă. Tocmai asupra perspectivei se oprise, în a doua etapă a convertirii, doctorul Geană. Nu-i ascunsese, de la bun început, că suferă de un sarcom al genunchiului, şi nu de reumatism, cum greşit fusese diagnosticat la spitalul judeţean. Cuvîntul, încărcat de atîtea subînţelesuri funeste, nu avusese asupra lui Suru rezonanţa obişnuită. Fără îndoială, şocul ar fi fost altul dacă boala n-ar fi produs deja în el mari prăbuşiri, dacă nu l-ar fi surpat adînc. În starea în care ajunsese îi era aproape totuna. Dealtfel, printre multele ipoteze avute în vedere, după ce tratamentele încercate îşi dovediseră ineficienţa, fusese şi aceasta. Începuse să bănuiască mai dinainte, deşi se făcea că nu observă acest gînd. Nu-l preocupa însă atît boala, cît simptomele şi găsirea unui antidot. Se mulţumise cu asigurările doctorului că, prin măsuri radicale, evoluţia sarcomului poate fi oprită. Deci se găsise remediul şi asta era deocamdată esenţial. Dacă ar fi aflat că durerea nu are leac, l-ar fi lăsat indiferent chiar perspectiva morţii, văzînd în ea doar sfîrşitul chinului. Geană nu-i împărtăşise dispreţul şi indignarea faţă de medicii de acasă, demonstrîndu-i că eroarea era posibilă, deoarece aspectul morfologic al celor două boli e aproape identic. Pentru probă îi şi arătase o serie de clişee, convingîndu-l cît de uşor poate înşela similitudinea imaginii. E adevărat, adăugase cu obiectivitatea omului de ştiinţă, sînt şi alte simptome şi chiar caracteristici ale imaginilor ce trebuie luate în consideraţie, dar, într-o anumită fază, acestea sînt mai greu de sesizat. Geană îl făcuse pe Suru să înţeleagă, de asemenea, că boala era destul de avansată şi că nu putea întîrzia prea mult amputarea. După ce se convinsese asupra inevitabilităţii operaţiei, Suru insistase pentru urgentarea ei. Nu mai vedea rostul nici unei amînări. Să sufere degeaba, ca un prost ? Îşi ura piciorul, îl considera un corp străin, o ciupercă otrăvitoare. Devenise foarte imperativ şi ultimativ. Voia să ştie dacă

azi, dacă mîine, căci era gata în orice moment. Îl plictisea motivarea amînării prin noi analize, crezîndu-le pretexte. Devenise nervos și ostil, chiar față de Geană. Cînd chirurgul i-a adus la cunoștință că s-a fixat ziua, i-a sărit de gît. A trăit ceasurile următoare într-o febrilitate neîntreruptă, ca și cînd s-ar fi pregătit să plece într-o mult dorită călătorie.

Dar dacă i l-ar fi tăiat, cum l-ar mai durea încă atît de rău ? Nu cumva renunțaseră, în ultimul moment ? Se răzgîndiseră ? Începu să se îndoiască de-a binelea că operația a avut loc. Cu precauțiuni, pe furiș, ca și cînd n-ar fi trebuit să prindă piciorul de veste, îl puse din nou la încercare. Își îndoi brusc genunchiul... și îl arse cu fierul roșu ca și înainte. Mișcă degetele piciorului... răspunseră prompt comenzilor. Deci nu l-au operat ! Asta înseamnă că trebuie să ia calvarul de la capăt. Cu aceeași circumspecție șireată își strecură mîna de-a lungul coapsei, spre genunchi. Nu, nu era. Iar lipsea acest ticălos, acest mișel... Delira ? Înnebunise ? Totul i se clătina în cap, imaginile pluteau ca în apă, nimic nu mai era stabil în jur și înăuntru. Se cufundă în această labilitate tot mai adînc, pînă adormi.

Cînd deschise ochii, la celălalt capăt al patului, stăteau trei oameni în halate albe. Se frecă la ochi să rupă de tot pînzele somnului, clipi grăbit, stînjenit de lumina becului, dar hotărît să vadă, să înțeleagă, să lămurească lucrul capital înainte de a recădea în coșmar. „Doctore, scînci răgușit, recunoscîndu-l pe Geană, unde mi-e piciorul ?" Geană rîdea blînd, protector, cu siguranța omului ce-ți aduce o veste bună. „S-a dus, am scăpat de el. Sîntem alt om." „Nu mai am picior ?" se tîngui Suru și un fior de gheață îi străbătu șira spinării. Întreaga ființă respingea această realitate. Cînd adormise era întreg. O parte din el dispăruse... Rămăsese ce ? o jumătate de om ? Un animal tăiat în două îi alerga prin minte, privindu-l cu un ochi și vorbindu-i numai cu o parte a gurii. Cum a spus ? că e alt om ? L-au schimbat cu altcineva ? Cum o să se poată recunoaște ? Cum

se va putea împăca cu intrusul, cu schilodul ? Întîlni figura medicului, autorul crimei, cel ce-l mutilase. „M-ai nenorocit, măcelarule, țipă ca ieșit din minți. Te omor, te omor !" Strîngînd pumnii încercă să se ridice, dar mușchii moleșiți nici nu se contractară și capul îi recăzu pe pernă. Doctorul Geană rămăsese la picioarele patului, într-o poză în care se amestecau înțelegere, bunătate și tristețe, și dincolo de ele, grija profesională a celui ce știe că, alinînd o suferință fizică și salvînd o viață primejduită, a rănit de moarte un suflet. Adormi din nou. Durerea în genunchi îi veni de data aceasta prin somn, făcîndu-l să tresară. O soră îi punea comprese pe frunte și-i ștergea buzele scorojite. Îi aduse un pahar și îl făcu să înghită pastila. Genunchiul amorți și, istovit, închise ochii nemaiștiind nimic. Încă un geamăt, încă o dată ochii rotindu-se prin odaie, încă o pastilă, și iarăși somn.

De data aceasta fu trezit nu de durere, ci de gînd, un gînd mai chinuitor ca genunchiul. „Sînt omul cel mai nenorocit de pe lume, își spuse. Totul s-a terminat... În zadar..." Lacrimi fierbinți îi arseră obrazul. Era prea slab ca să se stăpînească, și nici nu voia. Îl vedea sora ?, nu-i mai păsa. Ce rost mai avea viața ? I se întîmplase lucrul cel mai rău cu putință. Mai bine... de o mie de ori mai bine să moară. A ocolit-o, a fugit de ea, de moarte. Singura, adevărata alinare. Plînse îndelung, cu oftaturi înăbușite, scăldînd perna. Se descărcă de emoție, de încordarea nervoasă trăită sub forma înfrigurării dinainte de operație, de ura deznădăjduită, de noua durere. Sora sta nemișcată, într-o mută pietate, martoră neputincioasă a zbuciumului unui om ce se căuta și nu se mai găsea, și trebuia să se creeze din nou, din propria-i cenușă. Se potoli singur, ca un copil lăsat noaptea să se lupte cu spaimele din el și să le alunge cu cea mai slabă armă din cîte i-au fost date omului — lacrima. Cu o voce spălată de aluviuni, voce nouă, de om reîntors dintr-o mare nenorocire, cu o liniște nefirească, ce putea fi tristețe fără leac sau înțelepciune umilă, Suru spuse : „Soră, nu mă mai doare nici genunchiul, nici tăietura." Femeia îi șterse obrajii cu un prosop umed, potrivin-

du-i perna sub cap. „Efectul pastilelor, răspunse încetișor, ca și cînd o voce mai puternică ar fi putut sparge ceva fragil. N-o să vă mai doară un timp, o să vă odihniți." „Ce pastile ?" Ea întîrzie răspunsul, încît Suru crezu că nu l-a auzit, dar după o lungă ezitare se hotărî să-i spună : „Halucinogene." „Poate de aceea am nălucirile astea cu piciorul... că mă doare, că-l mișc. Uite, și acuma, soră, îl ridic, răsucesc laba, îndoi degetele. Înțelegi, e real, nu sînt nebun." Sora se așează pe scaun, așteptă răbdătoare ca el să spună totul și îi explică : „Nu, nu sînt medicamentele. E fantoma piciorului. A rămas în creierul dumneavoastră. O să-l simțiți multă vreme. O să vă obișnuiți cu timpul. Dacă știți ce e, vă vine mai ușor." Discută cu sora potolit, în cadența impusă de vorba ei domoală, tărăgănată, în tonul de taină pe care ea îl imprima cuvintelor, încît un observator neinformat nici nu și-ar fi putut închipui ce furtună trecuse pe acolo și ce dramă se consuma în încăpere. Era prima lecție de supunere pe care o primea Suru, de ascultare împăcată, dintr-o lungă și grea școală a răbdării pe care o începea în noaptea aceea și de care depindea cursul noii sale vieți de infirm.

Nu știu cînd a trecut noaptea, cînd a început cealaltă zi. Ritmul spitalului nu mai pătrundea, pînza brună a draperiilor îl împiedica să vadă atît lumina cît și întunericul de afară, camera agoniza în clarobscurul veiozei ce arunca pe pereți umbre diluate, pete gălbui învechite. Această ambianță se potrivea cu confuzia conștiinței narcotizate, cu alternanța dintre veghea nervilor obișnuiți cu morfină, scăpînd mereu din chinga halucinogenelor, și somnul tulbure, îngălat de frînturi de vise, de resturi diforme ale subconștientului traumatizat. Ca un înecat, auzea deasupra cînd zgomote, voci trădînd apropierea celor ce-l căutau, organizați să-l salveze — nu știa dacă îl și văzuseră sau orbecăiau la întîmplare, risipindu-și energia, trecînd cu alaiul la cîțiva metri de el —, cînd, dimpotrivă, tăcerea apelor moarte unde nu ajungea și nu putea să ajungă niciodată vreo ființă vie, unde era exclus orice ajutor. Ușa se închidea și se deschidea

ca într-o încăpere subacvatică, fără sunet, producînd doar o ușoară vălurire a spațiului. Siluete vagi se clătinau răsfrînte ca razele soarelui la mare adîncime, el nemaiobosindu-se să le distingă și să le urmărească în traiectoria prea lungă și obositoare, lăsîndu-se în voia senzației că lumina se joacă pe fața lui, decupîndu-l din hău, reflectîndu-i imaginea în altă lume.

Un tremur mai intens al undelor ce-l încercuiau îi dădu de veste, fără să știe pe ce cale de percepție, că e dimineață. Cu un efort de voință se smulse mrejelor halucinante și ieși la suprafață cu plămînii gata să se spargă de presiune, ca un înotător de adînc după o prea lungă scufundare, respirînd precipitat, treaz, încă sub senzația lipsei sufocante de aer. Cînd deschise ochii, în penumbra odăii se clătinau, prizoniere cristalului lichid, figurile nevestei și copiilor. Le zîmbi înduioșat de sfiiciunea cu care așteptau, lipiți de perete, neștiind cum îi vor întîmpina privirea trează, încărcată de cumplitele experiențe trăite. Grupul se rupse în două, Nana și Virgil rămînînd mai departe lipiți de zid, cu lipsa de curaj și rușinea conștiinței acestei lașități întipărite pe față, iar Peluța și Claudia venind spre pat, împinse ca de un resort, gata să se arunce, cu disperarea celor ce nu știu să înoate, pentru a-l scoate din valuri. Peluța se ghemui lîngă umărul lui, iar Claudia se așeză pe marginea patului, lîngă piciorul întreg, îndrăznind chiar să i-l atingă cu mîna, cu un gest ocrotitor. Ceva neobișnuit ilumina figura soției sale, și Suru se întreba dacă așa o văd ochii lui spălați și limpezi de durere, sau schimbarea emana dinăuntrul ei. O vitalitate și o așteptare abia ținute în frîu scăldau trăsăturile altădată flasce, dînd obrazului o prospețime sub care paloarea nopții nedormite abia se mai ghicea. Suru văzuse în copilărie oameni de la țară cu o astfel de expresie, cînd, după un lung și obositor nesomn, într-o căruță, pe drumuri, pe acoperișul unui tren, sau nemișcați, lîngă năsălia unui mort, doar își stropeau dimineața obrazul cu apă și și-l frecau cu un capăt de prosop aspru, și arătau plesnind de sănătate și robustețe. Peluța înmuie într-un pahar cu apă prosopul mirosind a proaspăt, a să-

pun de rufe fiert cu pelin, și-i spălă obrajii, frecîndu-i pielița fleșcăită, subțiată de fiertura transpirației și de multele nopți albe. Deșurubă capacul unei sticle, turnă o parte din conținut într-un pahar, ridică puțin capul lui Manole, cu o mînă ușoară, și îl făcu să bea pînă la fund sucul dulce amărui ce-i lăsă în nări un parfum exotic. Spălă ceva la chiuvetă, reveni, controlă plosca și Suru nu-și putu aminti dacă în tot acest timp rostise vreun cuvînt. Din cînd în cînd, cu porunci scurte din priviri și gesturi, o antrena pe Claudia în aceste treburi, ca pe un ajutor priceput și exact. Peluța se mișca parcă în propria casă, fără nici un gest inutil, știind în fiecare secundă ce are de făcut. Se așeză o clipă pe scaun, se uită la ceasul de deasupra ușii, apoi o auzi adresîndu-se celor lipiți de zid. „Hai, sărutați-l pe tatăl vostru și plecați. O să-l spăl pe corp cu Claudia. Luați-vă rămas bun." Suru ridică mîna cu blîndețe ca pentru a o opri, adresînd tuturor un surîs împăciuitor. Peluța scutură din cap, hotărîtă, vrînd să spună că știe ea foarte bine ce trebuie. Nana și Virgil, aplecîndu-se să-l sărute, îi arătară două figuri înlemnite și ochi plini de groază, înotînd în lacrimi. Lui Suru îi fu frică să nu-i vadă izbucnind și îi împinse ușor. „Hai, copii, are dreptate mama, duceți-vă. O să-mi treacă, o să fie bine."

Se așteptase la această întîlnire, dar cel mai mult îi fusese teamă de slăbiciunea Peluței, de plînsul ei insuportabil, în picioare, la celălalt capăt al patului, ca la înmormîntare, de privirea persecutată de animal încolțit. Dar această Peluță cu care se trezise la căpătîi, necunoscută pînă atunci, robotind iute, eficace, acționînd asupra lui ca asupra copiilor cînd erau mici și-i hrănea, îi spăla și doctoricea, îndemînatică, această Peluță nu numai că nu-i dădea nici o bătaie de cap, dar introdusese în singurătatea înșelătoare, spectrală, un aer stenic și o binefăcătoare notă prozaică. Îl privise din prima clipă drept în ochi, fără acel supărător efort de a-și ascunde mila, jalea, deznădejdea, parcă spunîndu-i : „Ei gata, Manole, pînă acum ne-am văitat, am plîns, acum trecem la treabă, punem mîna și ne vindecăm. Nu cîștigăm nimic bocind. E musai s-o scoatem la capăt".

Cu această privire, cu expresia dîrză, parcă abia ar fi îngropat pe cineva și înăbușindu-și durerea sau depășind-o începea viața de la capăt, îl luase în primire fără să-l mai întrebe, fără să mai aștepte asentimentul lui, dîndu-i să înțeleagă că atîta vreme cît va fi așa, ea va purta răspunderea. Îi dădea să înțeleagă de asemenea că nici spre sporovăială nu era înclinată, fiindcă discutînd, oriîncotro ar fi luat-o, tot la piciorul tăiat, tot la nenorocirea proaspătă, prezentă în mintea amîndorura ar fi ajuns, deci la răscolirea ranei, și în cea din carne și în cea din suflet, și cui i-ar fi folosit ? Cam în același fel îi apăru și Claudia, desprinsă de propriile-i sentimente, oricare ar fi fost ele, dar Suru cunoscînd-o bănuia că sînt dintre cele mai puternice, neglijîndu-le, dîndu-le la o parte pentru a se putea apropia de drama tatălui ei fără reținere, fără complexe, pentru a-și îndeplini riguros îndeletnicirile practice care îi reveneau. Îl dezbrăcară amîndouă, atît cît putură, și îl spălară cu un burete, pricepute și grijulii, iuți, încît la reîntoarcerea sorei, aproape terminaseră. Femeia le mustră respectuos, rușinată, ea tocmai vroind să cheme infirmiera ca să facă același lucru, dar Peluța o liniști scurt, fără risipă de explicații, nici scuzîndu-se, nici disculpînd-o, ci dîndu-i să înțeleagă limpede, o dată pentru totdeauna, că aceste treburi le va face ea și fiica ei. Un surîs stins înflori pe buzele lui Suru, de mîndrie pentru demnitatea, iscusința și siguranța de sine a celor două ființe apropiate. Află apoi de la soră că toți ai lui așteptaseră la ușa sălii de chirurgie cît timp durase operația și că după aceea, în orele cît ținuse efectul anesteziei, fiindcă aceasta trebuise repetată în timp ce-i retezau osul piciorului, Peluța îl veghease nemișcată, gîrbovită în scaunul ei ca o stană de piatră.

Patru zile Suru fu țintuit patului. Sub influența drogului administrat sistematic, dormita ore în șir, dar nu reușea să doarmă cu adevărat nici o clipă. Ziua trecea mai repede și mai ușor. De toaletă ca și de mese, mai mult un simulacru, pentru că hrana lui Suru se rezuma aproape în exclusivitate la sucurile de fructe aduse de acasă, se ocupau Peluța și Claudia, cu o îndărăt-

nicie de care se izbea, ca de un zid, orice demers al spitalului. În afară de aceasta, programul de zi cuprindea numeroase puncte ce reuşeau să-i distragă în bună măsură atenţia de la ideea obsesivă a amputării. Cel puţin o oră sau două petrecea lîngă patul său directorul Geană. Jenat de amintirea scenei pe care o provocase, Suru încercase o explicaţie, dar doctorul îi ţinuse o prelegere despre simptomatologia post-operatorie a amputaţilor. Geană inaugura cea de-a treia etapă a dificilului său curs de psihologie a invalidităţii care, aşa cum avea să-i mărturisească lui Suru, era de o mie de ori mai complicat, şi în acelaşi timp mai palpitant, decît operaţia în sine. În această fază, obiectivul doctorului era preîntîmpinarea, sau dacă nu se putea, depăşirea rapidă a crizei integralităţii, cum îi spunea el, remodelarea personalităţii ce-şi caută, bîjbîind, alte repere, alţi stîlpi de susţinere. Laitmotivul lui Geană era : „O să le arătăm noi ăstora cu două picioare", fără să precizeze ce anume urma să li se arate, şi lucrul acesta îşi atingea ţinta pentru că, în golul lăsat, lucra fantezia aţiţată a lui Suru. Deşi spiritul de obiectivare a lui Manole rămînea în cea mai mare parte treaz, în forul lui intim se descoperea dispus să creadă orice, dornic să facă imposibilul verosimil, adică exact ceea ce se străduia să stimuleze, în maniera lui temperată, lipsită de patos, de accente dubioase de entuziasm, doctorul Geană. Discuţiile ştiinţifice de specialitate — spre deosebire de cele anterioare cu caracter mai laic, mizînd pe înrîurirea pildelor vii — fortificau vizibil moralul lui Suru. Îi plăcea acum să se hrănească în special cu certitudini ştiinţifice de valoare generală, cazurile individuale nemaiconvingîndu-l, datorită caracterului lor de excepţie. El pleca de la următoarea premisă : „Pe mine situează-mă la nivelul omului comun şi arată-mi perspectivele, să vedem, mă satisfac ? Dacă reuşesc să mă ridic deasupra e altceva, cu atît mai bine. Dar să nu anticipăm !" Geană venea înarmat cu tratate, albume ortopedice, fotografii din propria arhivă, lăsînd să vorbească schemele, definiţiile, imaginile, neadăugînd de la el decît atît cît credea necesar pentru înţelegerea materialului. Suru exa-

mina totul îndelung, meticulos, meditînd în tăcere, acumulînd elemente pentru interminabilele sale reflecţii de noapte.

Intra în imobilismul nocturn al odăii, crispat, aşteptîndu-şi insomnia intratabilă, avînd cu sine drept singur bagaj cunoştinţele furnizate de Geană în timpul zilei. Îl tortura fantoma piciorului, înfricoşătoare prezenţă a părţii din sine îndepărtată pentru totdeauna, încăpăţînarea ei de a continua să-şi ocupe locul, menţinîndu-şi toate atributele cărnii, cu excepţia materialităţii. Îi trecea prin cap lugubra ipoteză ca omul să poată pieri bucată cu bucată, fără să ştie, cu condiţia să stea neclintit pe un pat de spital, transformîndu-se în conturul unui vid, avînd consistenţă doar în capul lui. Citise undeva sau văzuse un film documentar despre o operaţie constînd din îndepărtarea sistematică a trupului unei maimuţe, inclusiv a craniului, în timp ce creierul rămînea branşat la un aparat ce-i trimitea, prin principalele vase de irigaţie, sîngele trebuincios. Aparatul cu pricina înregistra bioimpulsurile electrice ale creierului, rămase aproape neschimbate, demonstrînd că esenţialul la o fiinţă vie este acest fruct interior bine ascuns, acest pumn de materie vîscoasă, opalină, restul avînd doar rolul de înveliş protector şi de pompă de sînge. Se emitea prezumţia că viaţa maimuţei, simplificată la maximum, redusă la creierul ei, locul unde se concentra întreaga personalitate a animalului, putea dura, astfel asigurată, oricît. Mica maşină vie, se spunea despre acel caz, prelucra materialul acumulat anterior, respectiv senzaţii, reflexe, reprezentări despre lume şi aşa mai departe. Suru se întrebase dacă, după ce-şi va fi epuizat depozitul de informaţii existent, după ce celulele se vor fi şters de mesajele asimilate înainte, acea bucată de creier mai putea fi considerată maimuţa ce fusese. Oricum, deocamdată avea încărcătura necesară pentru a presupune că rămăsese o maimuţă ca oricare alta, în ciuda lipsei a tot ceea ce ne face să o numim astfel. Îi trecuse prin cap posibilitatea experimentării acestei teorii, poate de reală valoare ştiinţifică, dar monstruoasă prin cinismul şi grotescul ei, pe om. Ce s-ar petrece cu fiinţa

umană decorticată, deposedată pe rînd de văz, auz, miros, pipăit, de putința de a se mișca, de a lua contact cu realitatea imediată și îndepărtată, de a-și continua relațiile cu ființe asemănătoare, dintre care unele din același sînge și, în ultimă instanță, de a comunica ceea ce produce, descoperă și construiește pe planul gîndirii, principalul domeniu de manifestare al creierului ? Un om cu o identitate plămădită în zeci de ani de experiență biologică, socială și intelectuală, cunoscută și recunoscută de largi cercuri ale semenilor, redus la grămăjoara de substanță paiidă, fără nici cel mai mic rest din semnele speciei, fără nici o înfățișare pămîntească — disecînd mai departe fenomene, emanînd raționamente și pătrunzînd lumea, universul, visînd, desfășurîndu-se în același spațiu ideatic împreună cu noi toți ! Această gîndire desprinsă, eliberată de masa de materie ce o domina și o influența biologic și, bineînțeles, psihic, despresurată de legile fixe și tarele materiei, de slăbiciunile ei, se va putea ridica într-o zonă de liniște pură, de calm total, de obiectivare deplină, devenind un mecanism desăvîrșit ? Va trăi un proces de sublimare, putîndu-se concentra numai asupra ideilor superioare ? Sau, dimpotrivă, se va zbuciuma în cea mai cumplită dramă imaginabilă, neputînd da nici măcar glas însingurării absolute, îngropării în bucata dizgrațioasă de cocă ce o generează. Creierul văzut ca un cavou al personalității omenești, atît de multilaterale, complete, integrale și sensibile ! Cum ar percepe dezastrul întîmplat ? Lipsa buzelor cu care vorbea și săruta, a ochilor fermecați de revărsatul zorilor și de mișcarea miriapodică a firmamentului nocturn, dispariția tuturor organelor de simț, pierderea măștii vii de o nesfîrșită expresivitate, ce filtra ca plasa unui frunziș abundent, neobosita legănare a razelor sufletești, inexistența pletelor fluturînd în vînt, a brațelor făcute să îmbrățișeze, a acelui portret inconfundabil pe care numai puțini pictori reușesc să-l reproducă, realizînd o geografie spirituală fascinantă, lipsa tălpilor ce pipăiau solul, iarba și despicau apa fluviului, lipsa pielii mîngîiate de soare, înfiorată de briza munților și a mărilor ! Fantezia lui Suru nu putuse duce

mai departe grozăvia închipuirii, alungase gîndul, supărîndu-se că a putut inventa o asemenea oroare. Acum gîndul revenise legat de noua ipostază, de experiența trăită, de nebulozitatea unui viitor de incertitudine și amenințări.

Dar cea mai acută era întrebarea cum să-și smulgă din creier fantoma piciorului. Pentru prima oară creierul îi apărea ca o posibilă mașină defectă. Învățase că procesul cunoașterii pornește de la senzații — postamentul solid pe care se edifică întreaga gîndire. Dar iată, senzația poate fi mincinoasă. Antena de percepție, tăiată, continua să transmită. Cum vine asta ? Să pipăi podeaua cu talpa unui picior inexistent ? Dar nu numai atît ! Sursa durerii a dispărut și durerea persistă. Nu cumva așa-zisele senzații — comunicări precise ale lumii materiale cum știa el — pot fi și autosugestii, iluzii ale simțurilor sau ale mașinii cerebrale ? E conștient de viciul de calcul al creierului și nu-l poate înlătura, deci nu-și poate controla propria minte ? Evident, biologia are legi independente, de aceea nu era în stare să oprească durerea piciorului bolnav. Dar nu poate alunga o simplă impresie ? Nu se poate opune dezinformării furnizate de o parte a materiei superior organizate ? Întregul creier nu poate convinge și corecta o celulă ce se înșală ? Se lasă dominat de eroarea ei, deși a localizat-o ? Fiecare celulă dispune de un univers de cunoaștere independent ? Dar sînt miliarde ! Dacă numai cîteva mii, să zicem, sau chiar mai puțin, cîteva sute, trimit astfel de erori ansamblului, ce se alege din sistemul senzațiilor și al ideilor derivate ? A devenit evidentă gafa minții acum, pentru că a putut-o verifica. Dar altfel, cum să depistezi eventualele defecțiuni ? Iei tot ce primești drept bun, prelucrezi, generalizezi. Cîte prostii o fi emis ? Cîte interpretări false, ducînd involuntar la concluzii și acțiuni în discordanță cu realitatea ? Poate că unii au remarcat și s-au supus din lașitate. Sau i-au spus... De pildă, Cernea. Poate obiecțiile lui erau motivate, iar criticile îndreptățite. Dacă el vedea mai clar anumite lucruri ? Nu era exclus ca și Peluța... Se scutură îngrozit de posibilitatea ca mașina sa cibernetică, pe care se bizuise atît de mult, să fie un centru de

comandă strict. Ca acele instalații ultraperfecționate de declanșare a bombardamentului atomic. Se vorbește des de pericolul unei greșeli de calcul. Deci cunoașterea include eroarea, nu există creier infailibil. Bine, el știa asta teoretic. O teză folosită în controverse principiale, mai ales cînd apare nevoia contestării unor judecăți preexistente, unor teorii neconvenabile, sau cînd trebuie demolate socluri de idoli inventați sau incomozi. Și iar se întorcea la creierul propriu. Avea mintea bolnavă ? Nu, asta intră în sfera biologicului, a materiei vii detracate. El era lucid, mai lucid ca acum nu se putea, observa toate inadvertențele, de la cele de proporții pînă la cele infime. Nu, mintea e sănătoasă, dar imperfectă, săraca ! La fel ca orice lucru pe pămînt. Știuse întotdeauna, dar nu ca realitate concretă, ca limite personale. Căzuse în greșeala absolutizării capacității sale de înțelegere și cunoaștere. Alunecase spre himera adevărului absolut, deci spre idealism... Idealism hrănit din filozofia materialistă ? Nu e de ajuns să înveți la școală. Teoria e rece, eterică, deși pare atît de bine orînduită. După ce ai adoptat ideile conștiincios și temeinic, existența te împinge să le pui în cui, ca pe niște haine de gală, ca să le scoți pe la parăzi, pe la sărbători. Viața e mai puternică decît o sută de manuale. O singură întîmplare și cîte revelații îți dă ! Dar trebuie să o studiezi silitor, modest, cu scrupulozitate, neobosit, considerîndu-te mereu învățăcel, fiindcă e nemărginită ca întindere, și mereu alta, mereu alta... Dar ce te împiedică să faci asta ? Să fii deschis, atent, imparțial, măsurat, relativ și îndoit, îndoit de toate — parcă Marx a spus undeva ceva în sensul acesta. Îndoit și de tine, în primul rînd de tine. Da, cine te împiedică ? Nu tot viața ? Sigur că e mai tare decît toate manualele, dar și prin aceea că te supune. Și atunci ce se alege din chibzuința trezită în capul tău de o nefericire personală, într-o noapte de spital ? Depinde de tine, de bunăvoința, receptivitatea, inteligența ta ? Depinde de tine ?... Depinzi de tine ? Depinzi cu adevărat de tine ? Dar parcă întrebări asemănătoare își mai pusese cîndva. Nu-și amintea să-și fi dat însă și răspunsuri, răspunsuri precise, definitive,

din acelea ce nu se mai pot lua înapoi, nu se mai pot uita sau ignora. Evitase cu bună-știință capcane de felul acesta ? Sau nu avusese curajul să depășească o anumită limită, intuind zona periculoasă, interzisă, de unde nu mai există întoarcere. Deci nu e destul să te interoghezi fără să întîmpini împotrivire, fără să smulgi ceva ? Își aminti cu exactitate cînd își mai pusese întrebări, simțind și atunci că se clatină ceva în el. Dar recursese la ele ca la niște supape în stare să-l elibereze de presiune, să-l ajute să meargă mai departe. Asta se întîmplase cînd mai fusese odată bolnav, cu ani în urmă. Simplă coincidență sau circumstanță necesară pentru sensibilizarea resorturilor psihice pînă într-atît încît să simți presiunea. Atunci boala survenise după o campanie distrugătoare, dusă alături de păcătosul de David — un nevropat periculos, animal de pradă ce nu-și putea devora victimele pînă ce nu le făcea să le plesnească fierea. Dar fusese David un nevropat ? Poate fusese dominat de forțe străine de voința lui, superioare, subiective sau obiective nu conta acum, cu un caracter malefic. Parcă Cernea susținuse ceva în sensul acesta. Și el, revoltat de rolul jucat atunci în piesa pusă în scenă de David, sau de mecanismul ce-l manipula și pe el, dăduse de un fir. Dar boala aceea fusese de mică importanță. Altceva acționase, și știa ce : natura ! Pustietatea muntoasă. Deși își pusese doar întrebări, unele fuseseră destul de drastice ca să-l cutremure, și se gîndea în special la una care suna cu aproximație cam așa : cînd opunîndu-te unui determinism negativ, constați că ai fi ajuns lîngă foc, ce faci, te supui sau te arunci în focul purificător, zicînd „fie ce-o fi" ? Cam ăsta era conținutul. Avusese vreun efect, vreo consecință această autointerogație ? Simțise vreodată dogoarea focului periculos, se trezise în vreo împrejurare în dilema conturată atunci ? Sau își uitase întrebările ? Le uitase, de bună seamă, și la acest aspect ar trebui să reflecteze cel mai mult. Ce putuse produce o atare amnezie ? Valul realității ce te poartă ca pe o scîndură ? Acea instituționalizare, la care se gîndise într-o zi în spital ? Pe aici, pe undeva, trebuie căutat adevărul. Dar cum se explică faptul că punîndu-ți alții

întrebările uitate de tine, acestea nu te mai ajung, nu te mai ating, nu te mai găsesc receptiv. Dimpotrivă, trezesc în tine împotrivire, mînie, supărarea căzînd nu numai asupra întrebării, ci și a aceluia care a pus-o. Abia acum, după atîta vreme, întrebările revin. S-a spart iar crusta ? Sau doar se înmoaie. Deci unde e coincidența ? Atunci natura, acum boala. Dar boala aparține și ea naturii, este unul din fiii ei crunți. Deci natura, mereu natura... Se pare că voința ei le depășește pe toate celelalte. Și pe a omului și pe a societății. Ea poate preface totul, și aceasta se întîmplă mai devreme sau mai tîrziu, în pulbere. De aceea, deci, cînd îi simte răsuflarea aproape, totul din el, oricît de puternic ar fi, se clatină, crapă, cedează. Și țîșnește lumina. Dar există o contradicție între natură și lume, așa cum a fost ea alcătuită de om, între natura omului și ordinea socială căreia îi aparține ? La aceste întrebări grele, apăsătoare, mintea i se încingea. Conturul ideilor se estompa, apăreau altele, opuse, și din nou primele, gîndurile veneau și plecau într-o alunecare mocirloasă și, obosit, renunța, nădăjduind să adoarmă, dar rămînînd mereu cu lumina tulbure și dureroasă în cap, pînă cînd dimineața scoteau odaia din năluciri.

Începuse să transpire noaptea ; îl treceau valuri de sudori fierbinți și reci, uda pijamaua, cearceafurile, dospea în nădușeala lipicioasă. Nu dăduse importanță faptului, asemenea lucruri nici nu le mai observa, patul constituia o lume aparte, o carceră individuală unde, odată prins și închis, poate să ți se întîmple orice. Să-ți dispară piciorul, să-ți reapară, deși nu mai este, să plîngi, să cazi în delir, să plutești în întuneric, sub frunte cu o fosforescență ce nu-ți dă pace, scormonind în straturi ascunse, în trecut și în viitor, fără încetare. Peluța se alarmase. Puseseră să fie hidratat. A patra zi sora găsi mercurul termometrului urcat la patruzeci de grade. Veni o echipă de medici, fu suspectat de pneumonie, urcat pe cărucior — părăsea pentru prima dată patul după operație — și dus la radiologie. Nu se vedea nimic la plămîn, în schimb rana făcuse puroi. Din nou sala de operație, masa, instrumentele chirurgicale, halatele ste-

rilizate, măștile albe. Îl curățară pe viu. Durerea părăsi pentru un moment genunchiul imaginar și se instală în plaga reală. Țipă, apoi se stăpîni, încleștîndu-și fălcile, găsind acolo resurse de voință înverșunată, proaspăt secretată de neuronii săi ce dovedeau că n-au fost încă secătuiți. Geană îl felicită la sfîrșit, un pic mișcat, aruncîndu-i o privire uimită. Fu cîntărit și informat că de la operație pierduse nouă kilograme, din care cinci reprezentau greutatea piciorului incinerat.

Viața își ceru drepturile. Tulburate, opturate, paralizate de boală, izvoarele energiei vitale începură să clocotească în trupul lui Suru, dezmeticindu-l, îmbrîncindu-l, obligîndu-l să-și acomodeze ritmul. Imperativul elementar de a reînvăța să meargă îl scoase din buimăceală și apatie, redîndu-i un țel imediat, presant, subordonînd acestuia proprietățile lui fundamentale de a vroi; suferi, răbda, persevera, înăbuși deznădejdea și spera din nou, eșua, lua de la capăt, învinge. Intuind sau cunoscînd fazele acestui proces, Geană îi pregăti un program dens, dar în același timp ispititor, punîndu-i în față perspectiva recuperării funcției pierdute în cel mult două luni. Suru ascultase cu îndoială, dar aceasta nu era neîncredere, ci doar mirare plină de timidă speranță și mai ales de ambiție ; nu îndrăznea să se dea pe de-a-ntregul în vileag, fiindcă, după cele întîmplate, nu-și mai putea evalua cu exactitate capacitățile. Miza mare pusă însă de Geană pe el, ca de un manager pe boxeurul hărăzit gloriei, îl furnica de nerăbdarea trîntei, de bucuria înfruntării, ceea ce constituia primul indiciu peremptoriu al reînvierii luptătorului. Îi luară măsură pentru proteză și într-o zi veni cu ea însuși Geană, ca un bunic deghizat în Moș Crăciun. Geană nu intuia adînca tristețe dată bolnavului de ultima probă materială că piciorul a fost pierdut irevocabil, și că în locul lui i se va lega hidoasa bucată de material plastic, avînd prostească și insuporta-

bila pretenție de a înlocui viața. Naivitatea și inconștienta bucurie cu care Geană îi aducea acest trofeu își aveau explicația în faptul că, la fel ca Suru, bolnavii reușeau să-și stăpînească și să-și ascundă repulsia, obișnuindu-se repede să vadă rostul practic al sinistrului mădular, în bătălia pentru recîștigarea integralității.

Această bătălie grea, epuizantă, umilitoare prin eșecurile inevitabile și frecventele pierderi ale moralului, captivantă și tonică prin micile izbînzi cucerite împotriva obiectului inert, ca și a naturii, a propriei inerții, începu. Cu proteza legată de șold, Suru fu transportat la barele de antrenament unde, sprijinit în subțiori, trebui să stea în două picioare și să facă primii pași. Dresura nu reuși din prima dată și nici din următoarele două sau trei, și Suru se întorcea la pat zdrobit, nu de efort și de rușine, cu toate că și despre asta era vorba, ci mai ales de panica, strecurată în suflet, că nu se va obișnui niciodată. Își punea toată greutatea pe piciorul bun, neîncrezător în dispozitivul țeapăn, bănuindu-l cumva de intenții ascunse. Montată direct pe bandajul ciotului, ori de cîte ori încerca să așeze puțină greutate pe proteză, aceasta îi strivea rana, retezîndu-i și elanul voinței. Se lăsa cu disperare pe cele două bare, uitînd și de piciorul bun, cu sentimentul deprimant că e olog. Trebuind să ia exercițiile de la capăt, sub supravegherea medicului recuperator, trișa țopăind ca o vrabie șchioapă, incomodat de obiectul ce se tîra alături. După un număr de zile, ținînd șinele în brațe cu toată puterea, cu părul leoarcă, tremurînd, ajunse totuși la potou. Repeta ruta, pufăind și zbuciumîndu-se ca un decovil prin defileul munților, ascultînd ecoul isprăvii cu un început de înseninare, convingîndu-se că relieful ce-l descurajase nu era inaccesibil, urcînd încă și încă puțin, milimetru cu milimetru. Munca la bare se ușura pe măsura supunerii, adaptării și dresării ciotului ce se cicatriza cu conștiinciozitate sub bandaje. Douătrei ore pe zi, profesoara de gimnastică, ținîndu-l ca în clește, îl făcea să-și zvîrnească bietul rest de picior în toate direcțiile, parcă pentru a-l obliga, pe de o parte, să scape de nostalgia ve-

chii înfățișări, iar pe de alta, să tindă să dezvolte funcția pînă la cel mai înalt grad, de unde formarea organului vine de la sine. După lungile ședințe de gimnastică făcute în pat, cădea ca un bou de jug. Istovirea fizică se dovedea un remediu excelent al nervilor zdruncinați. Insomnia se dădea bătută cînd seara, după ultima repriză, lac de sudoare, abia mai avea răbdare să-și ia cina pentru a se răsturna, gustîndu-și, ca un trudit tăietor de lemne, clipa cînd ziua ia sfîrșit și poate să se dedea, pentru o noapte întreagă, deliciilor nemișcării. Dormea buștean, trezindu-se întremat, hotărît să ia de la capăt programul, nemaigăsind loc și timp pentru coșmare, pentru scufundarea în magma inconștientului și a supraconștiinței. Geană nu-i anunța niciodată cu o zi înainte noutățile introduse în plan, preferînd să le strecoare din mers, nu atît pentru a-i oferi surprize, cît pentru a evita neliniștea așteptării plină de întrebări și temeri. Observase și Suru că pus în fața unor greutăți neprevăzute, oricît de mari, apărute în firea lucrurilor, necesare, le accepta fără murmur și se încorda să le depășească, în timp ce, prezentîndu-i-se dinainte, cerîndu-i-se asentimentul, le scărmăna, ezitînd să le accepte, propunînd amendamente, mai ales din neplăcerea de a primi reguli deliberate de alții. Într-o zi, abia după a doua repriză de gimnastică, Geană se înfățișă, cu surîsul său enigmatic ce se topea ca o vată de zahăr îndată ce deschidea gura, aducîndu-i la cunoștință că a venit momentul să renunțe la barele de metal : „Vă închipuiți că țelul nostru nu este să mergem mereu în linie dreaptă. Noi trebuie să ne redobîndim mobilitatea, să ne putem îndrepta în toate direcțiile unde avem nevoie, răsucindu-ne și întorcîndu-ne pe loc. Iată de ce le vom înlocui cu altceva, mai aproape de nevoile noastre, mai pe placul nostru. Dealtfel, le-am și adus — soră, vezi că sînt afară — astfel încît le vom putea proba de îndată". Astfel avu loc, fără nici o împotrivire, schimbarea esențială în sistemul de antrenament al lui Suru, cîrjele fiind adoptate ca ceva firesc și inevitabil. Primul exercițiu fu executat pe loc, bineînțeles cu ajutorul doctorului și al profesoarei

de gimnastică, ivită ca din senin, și se rezumă la cîțiva pași stîngaci și timizi. Noua etapă îi dădu și ea bătaie de cap, avînd de întîmpinat noi momente de descurajare, cînd se vedea inapt să-și țină echilibrul, apoi intensificînd strădania, devenită orgoliu, spirit competitiv, pentru perfecționarea fiecărei fracțiuni de mișcare, reluată de zeci de ori pînă la intrarea în reflex, și, în sfîrșit, cerînd să fie lăsat nesprijinit. Nevoia de verificare, sfioasă mai întîi, reprimată un timp de spaima de ridicol, deveni o pasiune ascunsă a lui Suru. Jinduia după prilejul de a se confrunta cu sine, la adăpost de privirile iscoditoare, indecente în curiozitatea lor profesională, pe jumătate reci, pe jumătate compătimitoare, ale personalului sanitar, într-un spațiu ferit, unde ar fi putut suporta și riscul accidentelor. Trebuia să dea odată piept cu această proteză, avînd senzația că se cruțase după paravanul prescripțiilor moderate ce-l restituiau sieși în porții mici, homeopatice, plicticoase și obositoare. Suru nu era omul micilor acumulări, al prudenței prelungite. Firea îl împingea la măsuri radicale, extreme, la adoptarea căii „totul sau nimic" și „acum sau niciodată", de accea metoda spitalului îl încorseta. La o oră a dimineții cînd, după socoteala lui, nu avea cine să intre, își luă cîrjele și, tensionat ca și cînd urma să comită o infracțiune, se ridică în picioare. Rămase cîteva clipe rezemat de noptieră pentru a-și liniști bătăile inimii și tremurul mîinilor, ca la vînătoare înainte de a trage în animalul apărut deodată în cîmpul lunetei. Făcu primii pași cu sentimentul că e un astronaut pe lună, cu diferența că nimeni de pe pămînt nu-l putea urmări. Mergea... pentru prima dată mergea singur în cîrje cu piciorul de plastic. Înainta cu aripile de lemn crescute la subțiori ca o pasăre rănită. Deci forțele îi renășteau, se lupta cu soarta și biruia, și acesta era doar începutul. Avea să cîștige ceea ce pierduse, să redevină ce-a fost. Departe de a fi un om terminat, cum crezuse, viitorul i se redeschidea. Se putea bizui pe sine... El și proteza aveau să facă pînă la urmă casă bună. Capul îi vîjîia, pieptul îi sălta împuținîndu-i răsuflarea, dar continua să meargă. Deschise ușa băii și intră, oprindu-se în fața

oglinzii de deasupra chiuvetei. Îl întîmpinară doi ochi febrili, afundați în orbite sub smocurile aspre ale sprincenelor, și sclipitorul coliliu al părului înfoiat. Nici nu-și dăduse seama, albise de tot. Suru cel nou, vierul îmbătrînit alunecă însă tot mai mult în ceață și, încercînd să rețină imaginea acestui personaj, nu mai știu nimic.

Sora îi povesti cum, ridicîndu-l din chiuveta unde căzuse cu capul, după ce își pierduse cunoștința, găsise pe fața lui o expresie de fericire cu totul inedită. Geană îi spusese că organismul slăbit nu rezistase efortului, dar Suru știa că altul fusese motivul leșinului. După acest incident îi luară cîrjele și-i puseră în mînă toiagul cu care avea să-și petreacă restul zilelor, sprijinul de care nu va mai putea să se despartă. I se păru la început că bastonul are consistența unui băț de chibrit, că nu e decît o iluzie, rîvnind la puternicele pîrghii anterioare. Dar, pe măsură ce treceau zilele, bățul își scotea la iveală proprietăți nebănuite. Suru învăța, ca un copil ce se tîrîse de-a bușilea, legile mișcării în poziție verticală. Și primii pași fură salutați întocmai ca victoria unui prunc ce, dintr-o dată, prin acest eveniment, devine om. Manevrînd bastonul, își redresa acum echilibrul dintr-o singură atingere sau înclinare. Ajunse să străbată odaia, să iasă pe culoar, întîmpinîndu-și profesoara care-l aplauda radioasă. Se schimba atmosfera, parcă în rezerva lui se ridicau consemne, anunțîndu-se că persoana importantă ce agonizase pînă atunci, impunînd păstrarea cu strășnicie a liniștii, revenea în sfîrșit la viață, oferind celorlalți posibilitatea să se mai miște, să comunice, să rîdă sau să vorbească. Figura de piatră a lui Manole începea să-și piardă din imobilitate, brazdele adînci săpate pe frunte și în jurul gurii se ștergeau, în umbra gîndurilor negre apărea cîte o rază de soare. Într-o zi hotărî să se pună la încercare în văzul lumii. Porni voinicește, cu intenția să ia masa în sufrageria comună, fără să anunțe pe nimeni, gustînd plăcerea anticipată a surprizei oferite spitalului, ca și bucuria reintegrării în obște. În apropierea sălii de mese, pregătindu-se să-și facă intrarea triumfală,

simți bastonul alunecînd. O infirmieră spăla cimentul lăsînd o vagă peliculă de umezeală. Suru încremeni. Trupul i se acoperi de sudoare, gura i se uscă, mușchii se încordară dureros și sub țeastă i se deschise un vid unde nu mai era nici un gînd, doar spaimă. Paralizat în picioare, înțepenit ca o statuie. Infirmiera îi dădu mîna și Suru o luă crispat. Fără nici un cuvînt se reîntoarse cu pași mici în bîrlogul de unde vrusese să fugă. I se spulberase curajul. Ce agonisise în aproape două luni de strădanie fusese măturat de un singur val de frică. Atît de efemere erau victoriile lui ? Cum se putea reangaja în marșul demiurgic ? Clădită cu bună-credință și sîrg, încrederea în sine se năruia ca un castel de cărți. Zile de-a rîndul zăcu în pat, refractar la orice apel, bolnav de decepție și neîncredere, respingînd orice stimul, orice promisiune, îngrețoșat de optimism, fortificîndu-și stoicismul ca pe o citadelă a înfrîngerii. Apoi eșecul se diminuă în memoria sa, dobîndind dimensiunile unui episod și, cu o înțelepciune nouă, se învoi că natura nu poate fi forțată și că trebuie să o reconsidere, să-i accepte tutela, să se apropie de ea fără aroganță, recunoscîndu-i odată pentru totdeauna atributul de stăpîn atotputernic. Își reluă antrenamentul cu asiduitate, dar de la alt diapazon de pretenții, mulțumindu-se cu progresele mici, resemnîndu-se să se sprijine, încă o bucată de vreme, de orice lucru, sigur, stabil, chiar și pe un deget întins de cineva — ca semn simbolic al dependenței, al împăcării cu umilința. Se familiariza și cu fantoma piciorului prezentă în creierul și carnea sa, o altă autoritate căreia trebuia să i se supună, acceptînd dreptul de existență al durerii din genunchiul demult înlăturat. Numai în somn respingea aceste servituți, ignorîndu-le existența cu cel mai desăvîrșit dispreț. În somn nu pătrundea nimic din smerenia la care consimțise. În visele ample se regăsea neschimbat, șoimul de altădată, mișcîndu-se liber, exclusiv în orbita voinței proprii, ca o pasăre puternică, stăpînă pe cer. Urca vijelios pe înălțimi, pe munți prăpăstioși, depășind toate obstacolele, supunînd cu ușurință piedicile, transformînd toate impe-

dimentele în arcuri de triumf. Aceste vise îl făceau să dorească somnul cu o ardoare de neînțeles pentru cei din jur. Trezirile, amare la început, nu-l mai deranjau, înțelegînd necesitatea compensației, luînd realitatea obiectivă drept o monedă de schimb pentru tainicele incursiuni în marele trecut.

În ziua ieșirii din spital se regăsiră cu toții la locuința lui Virgil, pentru a-i sărbători întoarcerea în sînul familiei. Așezat pe marginea fotoliului ca un om grăbit, cu piciorul țeapăn întins pe covor și cu bastonul negru, lucios, rezemat alături, Manole constituia ținta atenției generale. El însuși încerca sentimentul că sosise dintr-o mare aventură, dintr-o lume periculoasă, plină de capcane, din care totuși reușise să iasă cu bine. Fapte, peripeții, impresii, amintiri, învățăminte foiau prin capul lui, cerînd dreptul de a ieși la iveală. Continua însă să le țină sub obroc, afectînd dezinteres față de acest trecut zbuciumat, minimalizîndu-l. Dealtfel, ceea ce avea el de spus cerea un alt cadru, o așezare temeinică a lucrurilor, nu acest aer de sală de așteptare, unde te întîlnești între două trenuri cu niște curioși, nerăbdători să te descoasă, pe fugă, înainte de a se da semnalul plecării. Odată tras capătul firului, ghemul trebuie depănat metodic, fără grabă. De aceea prefera să se miște în aria unor locuri comune în discuția pe care ceilalți ar fi dorit-o animată, entuziastă, optimistă și nu reușea să fie decît stînjenitoare, depărtîndu-i pe unii de alții mai mult decît apropiindu-i. Încerca să ghicească ce aștepta fiecare din cei de față de la el, și cu ce gînduri se învîrteau în jurul lui. Peluța și Claudia știau cel mai mult despre lumea din care venise. Îl văzuseră în momentul cel mai critic și trist, cînd rămăsese un trunchi însîngerat și o conștiință disperată, îi cunoșteau și victoriile. Știa însă că le-ar place să audă toate acestea din gura lui, înfățișate prin prisma frămîntărilor lui sufletești. Cît timp își făcuseră datoria în camera de spital, lîngă patul de boală, nu puseseră nici un fel de întrebări, făcuseră tot ce putuseră ca să evite orice fel de destăinuiri.

Atunci eventualitatea unei asemenea discuții le îngrozea. Acum însă, cînd greul trecuse, cînd se părea că nu mai e nici o primejdie să vadă plăgi sufletești deschise, ar fi vrut să știe cum a fost, pe lîngă ce trecuseră voit surde, în dorința de a nu-i cultiva slăbiciunea, de a-i întări rezistența, de a-l căli pentru a fi apt să lupte și să învingă. Relatarea de către Suru a acelor împrejurări ar fi umplut un gol în înțelegerea deplină a ceea ce fusese, gol pentru care într-un fel le mustra conștiința, fiindcă reprezenta recunoașterea unui spațiu unde-l lăsaseră singur. Nana aștepta, evident, să afle cum reușise tatăl ei să se ridice din starea cumplită în care îl găsise, atunci cînd lumea periculoasă în care încăpuse se năpustise asupra lui și-l doborîse la pămînt. Ar fi vrut să știe urmarea, cum s-a smuls, revenind așa cum a fost, aproape așa cum a fost, în mijlocul lor. Dorea o istorisire palpitantă, eroică, un fel de Odisee printre sadici în halat alb, înarmați cu enorme bisturiuri și seringi, din care tatăl ei se reîntorcea puțin obosit și îmbătrînit în Itaca iubită. Implicarea în biruința lui Suru îi era desigur necesară pentru a-i șterge din memorie stupoarea ce o țintuise locului lîngă peretele odăii de spital, cînd părintele-Ulise zăcea răpus de demoni, și cînd mila fără margini făcuse din ea o spectatoare înfricoșată, o inimă slabă, zadarnic înlăcrimată, în timp ce el avea nevoie de brațe curajoase, nesovăitoare. Și Virgil se vedea că are de plătit datorii. Probase pentru prima dată, prin boala lui Manole, în mod radical, inutilitatea vorbelor, fanfaronada teoriei în fața vieții. Se surprinsese într-o lumină ridicolă cu mereu ascuțitul său spirit critic și frumoasele sale intenții pragmatic-filozofice, și abia aștepta să aibă prilejul să recunoască zgomotos-aprobator primordialitatea faptei, superioritatea dinamismului moral față de toate speculațiile din lume. Ecuația personalității, simplificată și radicalizată, se întruchipa exclusiv în temeritatea de a înfrunta vrăjmașul, de a-i supraviețui, de a-l absorbi și anihila. Exaltînd triumful lui Manole prin priviri credincioase, plin de oroare față de cuvînt, voia să-l facă să știe că niciodată nu-l va mai împresura

cu idei deșarte, în care vedea pentru un moment semnul sterilității. Privirile Martei mai continuau doar să-l priponească de tărîmul abia părăsit, amintindu-i că nu se desprinsese cu totul, că marile serbări ale întoarcerii sînt premature. Pe chipul ei puțin rece, Suru regăsea amprenta spitalului cu scepticismul și disprețul față de exuberanta ignoranță, cu neputința de a subscrie la elanuri gratuite, atîta timp cît radiografiile arătau altceva, aspectul clinic lăsa de dorit, evoluția nu putea fi pronosticată sau nu lăsa motive de euforie. Privirile scrutătoare ale Martei îl făceau prudent, atrăgîndu-i atenția, chiar dacă mai avusese șovăieli, că nu venise încă timpul baladei, că nu avea ce căuta în pajiștea sentimentală unde îl invitau ceilalți. Pentru prima dată de cînd o cunoștea, Marta, femeia insolentă, iradiind și prin pistrui o senzualitate ușuratică, batjocoritoare, îi apărea ca etalon al sobrietății, însușindu-și apelul ei la reținere și relativitate. Cît de profund operase boala asupra intuițiilor sale, pe care îi plăcuse să le știe fără greș ! Pe instantanee asupra oamenilor își întemeiase uneori opțiunile și relațiile, preferințele și antipatiile. Boala devalorizase acest aparat de detecție, îi relevase viciile. Intrase în posesia unor noi repere, încredințat că ele îi vor facilita o mai exactă cunoaștere a semenilor. Cineva încercă să-i orienteze atenția spre perspectiva imediată, și acela fu Virgil, în ciuda lehamitei de vorbe pe care o arbora. „Acum pui mîna pe hățuri, tată, supralicită în direcția în care presupunea că se îndreaptă apetența și nerăbdarea lui Manole, folosindu-se în acest scop de terminologia cunoscută, găsită altădată ieftină și șablonardă. Începe rabota, duduiala... Te înșurubezi acum în combinatul ăla și pînă nu-l dai gata nu-l lași." Referirea la combinat îi produse lui Suru un ușor zvîcnet în sînge, dar se abținu și clătină cu deosebire din cap, în sensul că „o să mai vedem, o s-o facem și pe-asta pînă la urmă, toate la timpul lor". Vocea potolită, protectoare dar autoritară, a Martei, puse capăt efuziunii lui Virgil : „Nu în combinat trebuie să se înșurubeze acum, băiete, ci în proteză. Pînă la muncă mai avem, și Suru tresări la auzul pluralului, folosit cu deosebire de Geană, amintindu-și că

de fapt expresia era uzitată de educatoarele de la grădiniţele de copii. Să ne obişnuim să stăm în picioare cît mai mult, să parcurgem distanţe lungi, să urcăm şi să coborîm scări, să ţinem proteza zece ore pe zi, după aceea trecem la treabă". Îmbrăţişînd dintr-o privire adunarea, sesiză cu o undă de ruşine căutătura speriată a Peluţei ce părea că o imploră pe Marta să tacă. „Are dreptate Marta, limpezi el situaţia. Dealtfel, conducerea partidului mi-a acordat un concediu de refacere. Mi s-a comunicat să stau cît e nevoie, adică pînă consolidez deplin... Am să profit de această mărinimie şi, cînd am să ies, sper să nu mai şchiopătez. La figurat, desigur, fiindcă altfel..."

Deşi ştia că se pregătise o mică gustare cu şampanie şi alte bunătăţi — acestea apărîndu-i ca o fatuitate — se ridică, sprijinindu-se în braţe, şi dădu semnalul de plecare. Boţit de lunga suferinţă, obrazul i se înăspri, lăsînd să se vadă că hotărîrea e definitivă şi de neclintit, ca atunci cînd pleca la miezul nopţii nu se ştia unde, fără să considere necesar să dea vreo explicaţie. Toţi înţeleseră că orice insistenţă era în zadar, că perioada slăbiciunilor, concesiilor, a docilităţii la care spitalul poate supune şi pe cel mai tare, pe omul de cremene, trecuse, că ascendentele de o factură sau alta, produse de schimbarea vremelnică a raporturilor în defavoarea bolnavului şi în avantajul lor, se abrogau. Suru revenea, în ciuda handicapurilor ce mai persistau, la postura de ataman vajnic, temut şi necontestat. Încă nu lua frînele, admisese asta, realismul îl forţase să consimtă că trebuie să amîne acest moment, dar întoarcerea la rigorile de viaţă abandonate un timp nu mai putea fi întîrziată. Primise un răgaz pentru consolidarea definitivă şi mărturisise că-i era necesar, la drept vorbind indispensabil. Dar acesta nu avea să fie un concediu de convalescenţă, un răspas în care, înconjurat de blînda, calda şi mişcătoarea veneraţie familială, să trîndăvească, să-şi netezească ridurile şi să se îngraşe. Tocmai pentru a apropia momentul luării hăţurilor, cum spusese Virgil, pentru a-l face neîndoielnic, cert şi irevocabil, trebuia să se supună unui

program spartan. Era în joc o miză prea mare ca să-şi poată permite şi să poată îngădui cuiva o cît de mică deviere de la planificarea neîndurătoare a modului de existenţă ce avea să preceadă intrarea în muncă. Îşi făcuse toate calculele — de altfel discutase amănunţit şi cu Geană — şi ştia exact ce dificultăţi are de întîmpinat pentru a atinge performanţele necesare. Un conducător de talia sa, cu o asemenea reputaţie de rezistenţă şi putere de muncă, nu putea cere, indiferent ce i se întîmplase, dispensă de efort, regim privilegiat cu orar redus şi restricţii de deplasare, cu limite în natura acţiunilor la care poate participa şi aşa mai departe. Suru ştia că un asemenea conducător nu are nici o şansă de a se impune, inevitabil pierde teren în faţa oamenilor şi, ori atinge ridicolul înverşunîndu-se să ţipe, ori ajunge o cantitate neglijabilă, un tolerat al subalternilor. Aşa ceva nici nu intra în discuţie. Suru nu putea cere nici cea mai neînsemnată concesie. El trebuia să domine şi cum să ceri mai mult decît poţi tu însuţi ? Dimpotrivă, mai bine le dai un avans, şi abia după aceea îi compari cu tine. Aşa cum era, cu un singur picior, trebuia să facă mai mult decît ceilalţi cu două — iată condiţia pe care şi-o punea pentru a aspira să rămînă în continuare prim-secretar de judeţ. Lecţiile lui Geană prinseseră, găsiseră nu numai un elev receptiv, ci şi pofta şi vrerea pentru a face din ele un ţel programatic.

Tot timpul drumului privi din maşină cu nesaţ cîmpurile muncite, lanurile de grîu în care intrau combinele, pîlcurile de ţărănci profilate ici-colo, pe orizont, prin grădinile cu zarzavat, blocurile noi sau în construcţie din centrul oraşelor, platformele industriale, şantierele, părîndu-i-se că au trecut nu luni, ci ani de cînd părăsise acest rost, această creştere a ţării, distanţîndu-se, rămînînd în urmă, revenind acum ca după un lung exil de care, desigur, el era vinovat, cu conştiinţa culpabilă că şi-a părăsit tovarăşii, poporul, la greu, că la o parte din aceste înfăptuiri n-a curs şi sudoarea lui şi încă un timp n-o să curgă, şi că el trece ca un străin printre roadele altora, înscriindu-se în ele, cum se spune, la de-a gata. Privea şi tăcea cu fruntea lipită de

geamul mașinii, și remușcarea și căința deveneau mai apăsătoare pe măsură ce înainta pe teritoriul județului său, unde oamenii trudiseră în lipsa lui, acoperiseră pămîntul cu o blană verde și galben-unduitoare, făcuseră să înainteze construcția gîndind, acționînd, sculîndu-se cu noaptea în cap și culcîndu-se la miezul nopții cu acea sfîntă oboseală întipărită pe față, căzînd în somnul de piatră binecuvîntat, din care iarăși și iarăși se ridicau pentru a o lua de la capăt, în timp ce el dospea în sudoarea rece a spitalului, schilav și nefolositor. Nu răspundea nimic, sau doar îngîna ceva, la întrebările și exclamațiile Nanei și ale Peluței. Furnicat de nerăbdare, îmboldit să iasă din prea lunga încremenire, să se ridice imediat, pe loc, pentru a intra în viltoare, întîlnea corpul rigid agățat de șold. Intrînd pe străzile orașului nu mai îndrăzni să privească, își lăsă capul în piept, ferindu-se să fie văzut, ca și cînd oamenii, zărindu-l, l-ar fi arătat cu degetul, iar el n-ar fi putut să se uite în ochii lor. Nu mai era părintele orașului și al județului, ci un dezertor revenit pe furiș. Abia în curtea casei se domoli cînd, izbit de smalțul vesel al rondurilor de flori îngrijite de Nana cît timp fusese singură, i se păru că liniștea odihnitoare îl primește ca un cimitir în pămîntul lui, că în acest loc nu avea să întîlnească ochi acuzatori, putînd să-și adune forțele pentru a învăța să lupte, să conducă și să domine din nou.

Îndîrjitul „program de consolidare", cum îl botezase, debută prin hotărîrea de a se lipsi de orice ajutor. Decisese să-și scoată cu desăvîrșire din cap ideea de infirmitate, să nu mai cedeze nici unei tentații de a-și ușura viața, de a lăsa pe alții să-și asume părți, cît de mici, din obligațiile ce-i reveneau în calitate de ființă omenească integrală. Îi plăcuse să se lase servit, să se răstoarne la întoarcerea de la muncă pe canapea și să ceară să i se aducă perna, papucii, ochelarii, paharul de vin rece, gustarea dinainte de cină, o carte, o revistă, trimițîndu-i pe ai săi înapoi cînd treaba nu era bine făcută, o dată, de două ori, de zece ori, punîndu-i să alerge de colo pînă colo pînă cînd lucrurile se orînduiau după voia lui. Îi învățase săritori, îndeminatici și iuți în satisfacerea acestor mărunte nevoi și zîmbea amuzat

de competiția ce se pornea între ei de fiecare dată. Plăcerea cea mare nici nu mai era a lui, ci a lor, fiecare considerînd un privilegiu ca Manole să ia din mîna sa cutare sau cutare lucru. De abia prididea să-i împace, căci pretențiile sale, destul de restrînse, se epuizau repede. Se vedea nevoit să-i ia și la zor, căci copiii luau inițiative. Îi punea la punct cu asprime cînd serviabilitatea nu mai funcționa ordonat, pe bază de comandă, ca dovadă a relațiilor de respect, hărnicie și disciplină instaurate în familie, și degenera în joc. Încercarea alor săi de a reinstaura această tradiție devenise mai mult decît nesuferită, de natură să-i zădărnicească intențiile, căpătînd acum, în plus, aerul unei solicitudini îmbibate de milă. Ofertele de serviciu nu mai sunau în urechile lui cu acea notă de adorație cuvenită, ca a cadînelor față de sultan, ci cu una de jale reținută, de dragoste înduioșată și dureroasă, ceea ce îl umilea și scandaliza. Peluța se apropia din cînd în cînd discretă, scuzîndu-se că-l deranjează — pentru a-i oferi ceva pregătit de ea, proaspăt și bun. Nana, așezîndu-se alături, încerca să ghicească ce i-ar trebui lui în momentul acela, dovedind o inventivitate și o fantezie inepuizabile: „Să-ți aduc tranzistorul ?" îi sugera, dacă i se părea că se plictisește. „Să-ți pun caseta aia cu Ioana Radu care-ți place ție, sau una nouă pe care nu o știi, pe care am adus-o eu cînd lipseai ?" dacă-l vedea abătut. Se oferea să-i citească știrile sau articolele mai de seamă din „Scînteia". Își amintea că au în pivniță cîteva cărți păstrate de Suru din tinerețe și-l întreba dacă n-ar vrea să mai răsfoiască vreuna. „Dar o bere rece nu vrei tu ? Și să-ți aduc la ea și cîteva măsline sau un castravete tăiat în lung și presărat cu sare ?" Dacă i se părea că bate vîntul, decreta că trebuie să-i caute ceva de pus pe umeri, dacă dogorea soarele susținea să-i așeze pe cap o pălărie. Se gîndea că poate ar avea nevoie de un scăunel pentru sprijinirea protezei sau de o mescioară pentru apă sau citronadă, pentru ochelari. Ținea să se facă folositoare, să-i procure o cît de mică bucurie, regretînd vremea cînd poruncile lui îi dădeau o ocupație precisă, răspunzînd unor nevoi și dorințe reale, furnizîndu-i satisfacția de a

îndeplini un rol activ pe lîngă persoana lui. Nici Peluța, nici Nana nu-și dădeau seama că insistența lor îl hîrțuiește pe Manole, îl obosește și îl demoralizează. Dar chiar dacă ar fi fost conștiente de aceasta, ar fi procedat la fel, căci nu puteau suporta să trăiască lîngă el, întregi cum erau, cu ambele mîini și ambele picioare, așa cum li le lăsase dumnezeu, și să se uite nepăsătoare cum șchioapătă și boncănește prin casă, sprijinit în baston, pentru lucruri ce și așa intrau în atribuțiile lor. La acest gen de solicitudine sîcîitoare Suru răspundea gradual, începînd cu refuzuri calme, politicoase, pînă la izbucniri abia înăbușite. Respingea toate sucurile, revistele, casetele și pălăriile, spre dezamăgirea ofertantelor, ofensate sau speriate, lipsindu-se și de lucruri folositoare, care i-ar fi surîs, ori pe care nu și le putea procura singur, pentru a le tăia pofta de recidivă, pentru a dezrădăcina această practică din familie. Nu-și îngăduia să ceară sau să primească nici măcar un pahar cu apă. Cel mai greu era să ducă pînă la capăt tentativa de a-și obține singur obiectele trebuincioase. Pentru aceasta aplica o întreagă tactică. Dacă s-ar fi ridicat și ar fi început să umble șontăcăind, în văzul Peluței sau Nanei, după una sau alta, evident demersul său ar fi fost dejucat, ele i-ar fi ghicit intenția și ar fi sărit de îndată să o finalizeze, împiedicîndu-l să-și atingă scopul. De aceea, pentru a-și asigura reușita acțiunilor, pîndea un moment propice cînd nici una nu era pe aproape, sau ceva le absorbea în așa chip încît atunci cînd observau, era prea tîrziu să mai intervină. Fiecare succes obținut astfel îi dădea o intensă stare de jubilație. Lamentările și admonestările lor îi sporeau și mai mult plăcerea, adăugînd la bucuria de a se fi descurcat, pe aceea de a le fi înșelat vigilența, de a le fi înfrînt cerbicia ocrotitoare. Avea loc o adevărată pîndă reciprocă nemărturisită, bine ascunsă, o înfruntare dîrză din care, pînă la urmă, în mod sistematic, Suru ieșea biruitor. Seara rămînea să se culce ultimul, după ce oboseala o dobora pe Peluța, ca să se poată dezbrăca în tihnă, deprinzînd temeinic toate mișcările, supunîndu-se efor-

turilor de rigoare cu o mare plăcere și mîndrie. La fel proceda dimineața, rămînînd în pat pînă ce o vedea pe nevastă-sa furată de treburi, reluînd în sens invers anevoioasele operații. Cea mai mare nemulțumire îi stîrneau privirile compătimitoare pe care soția și fiica lui nu și le puteau uneori ascunde, tristețea nemîngîiată surprinsă cîteodată pe chipurile lor, cuvintele răzlețe, scăpate din neatenție, de mîngîiere. Atunci le bagateliza pe cele două, le arunca expresii jignitoare, le dădea replici aspre. I se părea că mojicia este antidotul cel mai bun al sentimentalismului, al milosteniei ce refuză să se consoleze, al emotivității feminine nestăpînite. Ele observau aversiunea lui Manole față de compasiune, pricepeau că mila îl rănește, îl face rău, dușmănos și se străduiau să împrumute o mină firească, senină, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, ca și cînd invaliditatea lui ar fi fost lucrul cel mai neînsemnat din lume. Mimînd din obligație, exagerau însă, forțau nota, cădeau în falset. Arborau o veselie nejustificată, întreținеau o animație ce nu stătea în firea lor, și aceste discrepanțe Suru le observa imediat, avînd față de ele o aversiune cu nimic mai scăzută. Dar ce le cerea Manole, ele nu puteau da, nu puteau fi sincer și neforțat nepăsătoare, sufletul le era greu, imaginea lui tot timpul prezentă în fața ochilor, ca și amintirea imaginii dinainte, ce se ciocneau și se suprapuneau, le sfîșia inima. Peluța își sfîrșise rolul de infirmieră pentru care găsise forța să-și înăbușe simțămintele, să le suspende, să le amîne pentru mai tîrziu. Or, tocmai acest „mai tîrziu" îl trăia acum și nu dispunea de puterea de a face ca ochii să-i rămînă limpezi. Nana suferea nu atît pentru condiția de invalid al lui Manole, și nici pentru chinurile îndurate în spital, ci pentru suferința consumată sub ochii ei, pentru supliciile la care își supunea trupul. Vedea cît îl costă pe Manole hotărîrea de a se lipsi de sprijin. Înțelegea că la mijloc e nu numai ambiția de a arăta că nu are nevoie de nimeni, ci un țel mai înalt, recîștigarea facultății de a reintra în viața socială, de a-și redobîndi autoritatea pe care o exercitase — și lucrul acesta îi dădea un fior de mîndrie,

dar o și mîhnea nespus, cu atît mai mult cu cît taică-său o excludea cu totul din amarnica lui zbatere.

Îndîrjit, Suru fora tot mai adînc în zăcămintele de răbdare, stăruință, meticulozitate, rezistență. Apăsa necruțător pe ciotul sensibil, abia cicatrizat, ca pe întreaga-i alcătuire, și ea o cicatrice căreia nu-i putea lăsa nici un răgaz, obligînd-o să se lovească din toate părțile de lucruri tari, fără să mai ezite, fără să mai tresară, omorînd în sine, încă înainte de a se naște, orice sfială, durere sau resentiment. Casa și curtea constituiau principalul manej de antrenament, pe stradă, deși puțin circulată, îndrăznind să iasă rar, dintr-o irepresibilă teamă de a fi văzut. Oricît de puțini ar fi fost trecătorii, credea că persoana sa le trezea curiozități bolnăvicioase, că pe fețele lor, deși nu cuteza să le privească, se oglindeau întotdeauna dezgust, dispreț, și impudică, necuviincioasă dorință de a scormoni, de a afla, de a-i răsfoi viața ca pe un fascicol de roman ieftin, senzațional. În același timp, cînd se aventura pe trotuar, chiar dacă acesta era pustiu, își imagina că ochi ascunși după garduri, după ferestre și perdele, îl urmăresc filmîndu-i orice mișcare, cercetîndu-l critic, adunînd, în chip josnic, un respingător material de clevetire. Știa că această obsesie rămînea un punct slab al blindajului la care lucra, cu atît mai mult cu cît se corobora cu altul, și anume groaza de a întîlni cunoscuți, de a vorbi despre boală și invaliditate, de a da amănunte, explicații. Împiedicase vizitele tovarășilor de la județeană, respingîndu-le tentativele, unele formulate de așa manieră încît cu greu puteai să le neglijezi, recurgînd la tot felul de pretexte medicale, limitînd contactele la convorbiri telefonice. Se apropia însă momentul cînd trebuia să spargă restricția autoimpusă, amorțindu-și, așa cum făcea cu carnea piciorului strivită pe proteză, reticența psihică față de oameni. Știa că trebuie să treacă la fapte, dar prilejul nimerit nu se prezenta încă și, tocmai în această perioadă, Peluța îi aduse la cunoștință că Cernea își anunțase vizita și că nu găsise puterea să-l respingă.

„Ce, Cernea A. Vladimir, îl întîmpinase Suru cu un surîs sarcastic ce făcea să-i tremure uşor buzele pe dinţii albi, ai venit să vezi ce a mai rămas din mine ?" Această citire a numelui, inversă, ca din fişa de cadre, Cernea înţelese că vroia să fie minimalizatoare, să-i amintească faptul că îi era subordonat, să pună distanţa între ei de la început. Îl intimidase puţin primirea ghimpoasă a lui Suru, ţinuta înţepată, ochii ce nu zăboveau asupra lui, aruncîndu-i doar priviri tangenţiale, zîmbetul nervos, fără pic de amabilitate şi prietenie. Desluşi însă că atitudinea cocoşească a lui Manole nu era decît o armă de apărare. Evident, necunoscînd intenţiile cu care venise, mobilul vizitei, îşi luase măsuri de prevedere, cam exagerate, dar de aşteptat. În realitate Cernea nu reuşise să elaboreze nici pentru sine o atitudine plauzibilă, coerentă, să pregătească o manieră cît de cît adecvată de a-l aborda pe Suru, cu atît mai puţin să ghicească reacţia acestuia la vederea sa. Îl înţelegea şi îi dădea dreptate, imputîndu-şi că nu ştiuse să pregătească mai abil, cu mai mult tact, această întîlnire. Luase în calcul eventualitatea de a fi repezit la telefon, sau, după ce Peluţa îl chemase pe răspunderea ei, de a i se închide uşa în nas. Îl cunoştea prea bine pe Suru ca să se iluzioneze că lucrurile vor decurge lin, că nu vor apărea surprize, poate chiar foarte neplăcute, că Manole se va comporta convenţional. Numai nu putea prevede ce formă va îmbrăca susceptibilitatea acestuia şi cît va fi de acută. Genul de primire ce-i fusese rezervat îl deconcertase întrucîtva, dar nu-l dezarmase. Se hotărî spontan să joace aceeaşi carte şi-i replică zeflemitor : „Aşi, văd că arăţi zdravăn, cred că n-ai avut nici pe dracu, te-ai alintat, ţi-ai dat importanţă. Să nu te aştepţi de la mine să-ţi cînt în strună. Poate oi fi crezut că am venit să smiorcăi pe-aicea. Te înşeli băiete, eu te cunosc. Ştii vorba aia : fierul rău... Or, tu eşti fier rău al dracului, incasabil, de tine nu se prinde nici rugină, nici nimic. Şi cîta mai buldozărul sau excavator, ce eşti, stai şi veghezi în casă ? Dracu să te înţeleagă, de-aia am şi venit să văd, poate te-ai plictisit şi vrei să ieşi la pensie. Păi în cazul ăsta spune, măi omule, că-mi fac şi eu acte

și mergem în parc și jucăm table". Suru îl mai privise o dată bănuitor, cu o ultimă încercare de a se învenina, dar duşul rece al lui Cernea îi făcu bine, aproape se lăsă amăgit de această tiradă şi, fără să vrea, izbucni în rîsul lui gros, răguşit, golănesc, de matroz în taverna portului. Aşa ceva i se potrivea lui, nu dulcegăriile de care avea parte acasă şi de care se săturase ca de mere acre. Un pumn zdravăn în burtă, o înjurătură şi gata, sus pe coverta cu tine, matrozule ! Cîţi nu bat oceanele cu un picior de lemn ! Au fost şi mari corsari şchiopi, spaima mărilor... „Hă, hă, hă, de ce trîndăvesc ? Ce să fac mă cu idioţii ăştia de medici? Tu nu ştii cum sînt ? Te ţin în cămaşă de forţă. Ei citesc din carte, nu se uită la tine, ce poţi, ce nu poţi... Şi pe urmă, uite şi rudele astea ale mele — şi arătă spre Peluţa care stătea smerită la o parte, neîndrăznind nici să se aşeze —, mă corcolesc, mă moşmonesc parcă aş fi sugar. Ce zic ele, că m-au prins şi pot să pună şaua pe mine." „Ei, păi dacă te laşi, îi ţinea hangul Cernea. Ce, tu eşti om să te ţină medicii în chingi sau să te agăţi de fusta muierilor ? Mă şi mir ce te-a apucat. Îmbătrîneşti, Manole, fii atent, dacă începi să cedezi, te-ai ars !" Suru se învioră. Se învîrti ca un spîrnel în proteză, făcînd tot felul de exhibiţii, ca şi cînd habar nu ar fi avut că e şchiop, asta fiind o născoceală, o prostie ce le intrase unora în cap. Se sforţă să rămînă tot timpul la diapazonul fixat de Cernea şi acceptat fără rezerve : fu vesel, ironic, băieţos, nonşalant, afectat, luînd totul de sus, în derîdere, inclusiv propria boală. Vlad sesiză desigur că joacă teatru, că plusează ca pocheristul ce mizează ultimii gologani cu aerul că are buzunarele burdușite de bilete de bancă. Se felicită pentru inspiraţie. Să fi intrat pe nivelul real al lucrurilor ar fi fost o catastrofă, personal s-ar fi înfundat într-o mlaştină din care n-ar mai fi putut ieşi nicicum, iar celălalt, doamne fereşte, nu i-ar fi iertat-o niciodată. Desigur, în ciuda efuziunii de suprafaţă, pe care se străduiau şi unul şi altul să o întreţină cu grija cu care alimentezi un foc într-un cămin demult nefolosit, ca să nu se stingă, în atmosferă plutea o reală stin-

ghereală, ambii manifestînd, sub aparența de detașare, o neslăbită prudență. Se pîndeau reciproc, în fondul lor intim suspicioși, temîndu-se fiecare să nu cadă în cursă — Suru să nu surprindă un cît de mic semn de fățărnicie sau condescendență la Cernea, iar acesta să nu descopere că Suru clachează, sau că este înhățat de psihoza lui de bolnav, refuzînd să mai subscrie la convenția propusă. Cernea vedea fugare înnourări pe fața lui Suru, reflexul complexului de inferioritate instalat în adînc, scurtele grimase de bănuială. Trebuia să facă un mare efort de voință pentru a-și ascunde dezolarea în fața noii întruchipări a lui Manole, căci în ciuda vioiciunii cu care se căsnea să se miște, era un invalid. Resentimentele se spulberaseră de cum intrase pe ușă, făcînd loc milei față de prietenul oropsit de soartă. Niciodată nu-și surprinsese vreun ascendent de vîrstă față de Manole, dimpotrivă, cîteodată, datorită plusului de dinamism și pragmatism politic al acestuia, cu greu își reprima impresia că e mai tînăr și lucrul acesta se accentuase cu timpul, și ca urmare a autorității dobîndită de Suru, de care, dealtfel, nu pregetase să facă uz. Acum, cu toate că Suru arăta îmbătrînit, îl simțea ca pe un frate mai mic, de care datoria lui ar fi fost să aibă mai multă grijă, să nu-l lase să se încurce în viață, să-i călăuzească pașii și să-l ferească de nenorocire. Era poate o formă a căinței că l-a părăsit în perioada cea mai grea, cînd ar fi avut nevoie de sfatul și prezența lui, că îl scăpase din ochi, își luase mîna de pe el, îi întorsese spatele, și de aceea el își pierduse echilibrul și căzuse. Cîntărind din ochi proporțiile catastrofei se întreba ce mai e de făcut, dacă și în ce măsură își mai poate reveni, mai poate folosi societății, va mai redeveni vreodată ceea ce a fost. E posibil, se întreba, să se degradeze astfel o carieră ca a lui Suru ? Ca un taur focos, măreț în sălbăticiunea lui neînfrînată, să decadă la nivelul unui animal de rînd, nevoit să pască împreună cu vitele de povară ? Se poate potoli și stinge un sînge atît de clocotitor, o minte atît de scăpărătoare poate începe să mucezească, atîta energie se poate scurge în van, făcînd din inima altădată oțelită, o pompă fleșcăită de cauciuc?

Se afla în fața unei forțe a naturii ciuntite și acest spectacol i se părea nedrept. Ce fatalitate declanșează asemenea ruinări fulgerătoare ale măreției ? Era ca și cînd s-ar fi dus într-o zi să vadă marea, purtînd în minte mugetul furtunii pe care o admirase cîndva, sau zbuciumul valurilor nocturne lovite de țărm, sau puzderia de brazde albastre înspumate strălucind dimineața sub soare, și în loc de toate acestea ar fi găsit o baltă stătută, nemișcată. Marea poate fi crudă, fioroasă, dar e o parte a grandorii naturii. Ceea ce e măreț, se gîndea Cernea, trebuie să trăiască sau să moară dintr-o dată. Decrepitudinea forței e infinit mai tragică decît pieirea ei. Se uita la Suru cum se învîrtea pe lîngă el, cu o sprinteneală penibilă, dumnezeu știe cum simulată, de bună seamă pentru a-l convinge că e încă în putere, că nu mai există impedimente să iasă din bîrlog și să se avînte, cum dealtfel îl încuraja chiar el. Își reproșa rușinat că întîrziase atît de mult vizita. Obstacolele invocate i se păreau acum derizorii. Ar fi trebuit să se ducă la spital, așa cum se gîndise la un moment dat, în ciuda opoziției Elvirei. Elvira nu-l înghițea pe Suru, și aceasta era puțin spus. La drept vorbind, căpătase impresia că-l urăște. Acest sentiment se învederase cu toată claritatea după schimbarea lui din muncă, dar putea ști sigur că nu dăinuia mai demult ? Cît timp Suru continuase să lucreze, deși arăta suferind, se declarase și el de acord cu teza Elvirei că „omul acesta nu merită nici o atenție". Chiar și cît stătuse internat în oraș continuase să-i dea dreptate Elvirei că o vizită ar fi dovedit lipsă de demnitate. „Ce ești cîrpă ? — îi spusese ea —, tu n-ai personalitate, n-ai ambiție ? El te aruncă în gunoi și tu te duci să-l mîngîi și să-l îmbărbătezi ? Ar fi incalificabil." Dealtfel, nu schițase nici o dorință de a-l vedea, cuvintele Elvirei răspundeau unei ipoteze inventate, preîntîmpinau o posibilă slăbiciune a lui Vlad, combătînd-o în embrion. După operație însă, ideea se înfiripase în cap, susținută de numeroase contraargumente la teza Elvirei. Între timp și ea își schimbase poziția, nu mai susținea că Suru nu merită nici o atenție și că o vizită la patul de suferință l-ar fi compromis. Convenea că în atari împrejurări reticențele cad

de la sine ; opusese însă alte considerente. Dacă Suru îl va respinge sau, primindu-l, îl va umili ? Doar nu putuse uita afrontul, poate fără precedent, suferit în ședința aceea de pomină. Rezulta că nu atît Suru îi datora lui satisfacție, în care caz s-ar fi putut dovedi mărinimos, uitînd ce-a fost, ștergînd cu buretele, absolvind prietenul căzut în impas de o greșeală, căci se pot întîmpla atîtea în viața oamenilor, ci că el, Vlad, îl pălmuise pe celălalt, făcînd de bună seamă un act de dreptate, cu atît mai lăudabil și moral cu cît avea la bază principii generale, nu interese personale limitate, dar punînd astfel capăt irevocabil prieteniei. În mod firesc, dacă voia să-l vadă, trebuia să-i ceară scuze. Or asta era sinonim cu a-și retracta acuzațiile. Era el, Vlad, dispus să o facă ? Înainte de a răspunde trebuia să se gîndească și la opinia publică. Dacă ar fi fost vorba de neînțelegeri personale, la urma urmei ar fi putut ceda, nu s-ar fi făcut gaură în cer pentru atîta. Dar în chestiuni politice de principiu problema se punea altfel. Ar apărea în ochii oamenilor ca un palavragiu, ar putea fi acuzat de demagogie, ba chiar de calomnie. Iată de ce scuzele nu puteau intra în discuție, ori în acest caz cum îndrăznea să se ducă la Suru ? Îndesînd căciula pe cap ? Și hai să zicem că ar îngroșa obrazul, dar cine garantează că Suru va accepta împăcarea ? Pe bună dreptate poate să-i spună: «Ce, vrei să speculezi necazul meu ca să mușamalizezi lucrurile ? Nu tovarășe. De ce să primesc o asemenea tranzacție ? De dragul ochilor tăi ? Crezi că abia așteptam să te văd ?» Cam așa apărea fundamentată, veridic și inatacabil, în interpretarea Elvirei imposibilitatea întîlnirii. Raționamentul era logic, solid, nu găseai în el nici o fisură... Cu atît mai mult cu cît Elvira dădea impresia că reușise să-și domine aversiunea față de Suru, și își expunea opiniile în modul cel mai imparțial cu putință. Nu Suru o interesa pe ea, ci grija față de Vlad, toată pledoaria neavînd alt scop decît să-l ferească de greșeli. Mai bine să aștepte să se însănătoșească, și cu vreun prilej oarecare, dacă ține neapărat, să provoace o explicație, dar deschisă, bărbătească, de la egal la egal, cu cărțile pe față, și dacă

atunci vor ajunge la o altă concluzie... Aceasta ar mai fi singura şansă... Altceva ea nu vedea posibil. În mare îi împărtăşea părerile şi pînă la urmă, deşi cu strîngere de inimă, consimţise să-i urmeze sfatul.

În ajun, un mic incident, de fapt nici atît, o convorbire întîmplătoare, zdruncinase tot acest eşafodaj de gîndire, schimbîndu-i cu totul optica. Participînd la o şedinţă oarecare, fusese abordat în pauză de Zotoviceanu. Îi strînsese mîna în laba lui de urs şi îl trăsese lîngă o fereastră, prefăcîndu-se, în timp ce vorbea, că priveşte curtea interioară a clădirii. Vlad se simţise luat după umeri cu o familiaritate stînjenitoare şi gîdilat la ureche de o respiraţie grea, îmbîcsită de tutun şi abur de vin. Ascultase cîteva anecdote de duzină. „N-o ştii pe ultima — îl întorsese Zotoviceanu cu faţa spre el, arătîndu-i un obraz mare, tumefiat, cu pungi grele sub ochi, cu priviri tulburi, dispreţuitoare şi un zîmbet exprimînd o maliţie provocatoare — de ce stă Suru în casă ! Ca să-i crească piciorul la loc" şi rise încîntat, arătîndu-şi dinţii îngălbeniţi. „Ce te miri, continuase nemulţumit că Cernea nu se amuză, s-a văzut caz. Mi-a spus un doctor că unuia, după operaţie, a început să-i crească osul. Altuia i l-a tăiat la loc, dar cică Suru speră să-i ajungă pînă în cîlcîi — şi rise iar cu traheele căptuşite de nicotină. Ce zici, mai vine nebunul ăsta să ne ciomăgească, sau îl trimite la Aprozar. Dacă se întoarce o să cadă măgăreaţa pe mine ; fiind mai voinic, o să trebuiască să-l duc în circă. O să-şi facă o aia de lemn, cum aveau geamgiii înainte în spate, ca să-l port pe toate şantierele. Mă, ştii ce-ar merita ăsta ? La plenară, înainte de concluzii, să-i furăm proteza. Ha, ha, ha ! îl vezi ţopăind ca un scatiu pe lîngă pupitru, cerşindu-şi piciorul de lemn. Ce mai vrea mă, nenorocitul, de ce nu iese la pensie să ne lase dracului în pace ? Oricum, şi-a mîncat mălaiul. Ce-mi băteam joc de el înainte, dar să vezi acum... Că e timpit şi nu se prinde, crede că toţi îl venerăm." „Dar viteaz eşti, mă, Zotoviceanule, se desprinse Cernea cu scîrbă din strînsoarea lui. De aia te gudurai pe lîngă el ca un căţel ? Şi ce găseşti tu de rîs în pacostea care a căzut pe om ?

Crezi că pe tine nu poate să cadă ?" „Ce, ți-e milă de el ? Hai, bă, că voi vă meritați soarta. Cînd o veni o să vezi tu pe dracu, o să te scoată și de la Colegiu. Știi unde te dă ăsta ? La Ilefe sau la Oraca. Și chestia asta, ...că poate să cadă și pe mine... mă doare în cot. Ce ai devenit superstițios ? Deocamdată l-a pocnit pe el, și bine i-a făcut, de-abia aștept să-l văd șontăcăind pe aici... Hai, domnu Suru, hai mai repede, că treaba n-așteaptă să-ți tirăști tu mădularul de lemn. A trecut termenul, n-ai îndeplinit sarcina... o să dai de dracu, o să vină o comisie să vadă ce pești tu aicea. O să viu și eu și o să spun : tovarăși, stăm într-un picior, asta e. Ha, ha, ha. Și-o să-i dăm două picioare în fund. Iar tu, de la Igo, unde o să te mute el, o să-l duci în tumbălău, ha, ha, ha." Și întrucît ședința reîncepea, se îndepărtă tușind, cuprins de o veselie perversă și crudă. „Iată cinicul barbar, își spusese Cernea, omul fără nimic sfînt. Cum a ajuns ăsta activist de partid ? Evident, tot din cinism." Mai văzuse cinici la viața lui, de bună seamă, oameni ce făceau din umorul negru suprema virtute, dar ăia păreau că vor să-și asigure astfel supraviețuirea în fața absurdului, a bunului plac obtuz, el însuși de esență cinică. Dar Zotoviceanu de ce practica această religie caustică? Pentru că vroia să salveze ceva, sau pentru că nu mai avea nimic de pierdut ? Spera el în altceva ? Nu, de fapt părea să fie un om fără speranță. Cinismul era mai degrabă, la el, expresia resemnării că viața i se fărîmițează lent și irevocabil. Disprețul și persiflarea fără criterii îi dau o satisfacție compensatorie ? sau îi adîncesc amărăciunea și apatia ? Rîsul său e mai degrabă o formă a plînsului că viața i se pulverizează în glume ieftine, fiind ea însăși o anecdotă derizorie. Decăderea și pieirea sa vor fi banale, lipsite de emoție și dramatism, poate amuzante, provocînd rîsul. Este acesta balcanismul îmbibat de fatalism oriental și blazare existențialistă occidentală ? Zotoviceanu nu era o brută ignorantă și insensibilă, cinismul lui se hrănea din inteligență și dintr-un oarecare strat de cultură. Probabil se revolta din cînd în cînd că anumite lucruri detestabile se făceau cu asentimentul lui expres sau tacit. Poate încerca să se spele pe

dinăuntru de această complicitate cu ajutorul sarcasmului. Dar sarcasmul se îndrepta și împotriva sa, îl includea. Batjocorind totul se vedea constrîns să se batjocorească pe sine. Dar nu o putea face cu simțire, ci cu tonul superficial al lichelei. Și continua să se complacă în ceea ce dezavua. Cernea reflectase mult asupra acestui personaj care i se părea doar pe deasupra teatral. Și de unde îl detestase, începuse să-l deplîngă. De unde i se insinuase gîndul că se înrudește cu specimenul ? Acela îl boicota pe Suru, prevalîndu-se de invaliditatea pe care o spera definitivă, într-o formă vulgară, dar deschisă. Cu ce era el, Cernea mai breaz, cultivînd o obstrucție îmbrăcată invers, într-un consemn al ignorării ? Era în aceasta poate mai multă bună-cuviință, dar și mai multă sfidare, deci tot o formă de cinism. Minus lipsa de scrupul, deși, ce scrupul dovedea el față de un prieten vechi doborît, îngropindu-l de viu prin tăcere, uitare. Și în lașitate se asemănau, căci dacă Zotoviceanu i se va tîrî la picioare lui Suru în cazul că se va întoarce, uitînd cu desăvîrșire de aerele pe care și le dădea acum, el refuza să se ducă nu fiindcă ar fi fost prea trufaș, ci pentru că nu îndrăznea să dea ochii cu rivalul. Dimineața se trezise cu hotărîrea de a trece la fapte și, fără să-i spună nimic Elvirei, sunase la Suru, înțelegîndu-se cu Peluța asupra vizitei.

Ocoleau, parcă înțeleși dinainte, temele spinoase : munca, familia, boala, amintirile. Cantonau în subiecte periferice, arătîndu-le un interes disproporționat, ca de pildă situația echipei locale de fotbal, recolta de vin de anul trecut și pronosticurile pentru anul în curs, împuținarea îngrijorătoare a iepurilor de cîmp datorită îngrășămintelor chimice, și așa mai departe. Alunecau în retorism, făceau pe pedanții, dezvoltînd cu lux de amănunte tot felul de fleacuri. Parcă nu aveau un trecut, un univers comun, iar ca nivel de preocupări ai fi zis că sînt niște flecari mărginiți. Cernea resimțea penibil această falsitate și nu se îndoia că lui Manole îi displăcea și mai mult. Nu astfel își imaginase întîlnirea, căreia acum nu-i mai vedea nici un sens, cel mult unul formal, de convenință. Venise nu ca să facă act de

prezență, ci pentru că, sensibilizat de cleveteala lui Zotoviceanu, regăsise un vechi sentiment pe care-l crezuse mort. Hula cinică a găliganului îl apropiase din nou de Suru, și chiar dacă urma să aibă de furcă la această întîlnire, simțise că nu poate să nu-și revadă prietenul. Din nefericire nu-l regăsise, și nu pentru că n-ar mai fi existat cu adevărat, ci pentru că din vanitate se ascundea, iar el avea obligația morală să dea impresia că nu observă, să-i facă pe plac. Și nu știa dacă va mai veni vreodată, pentru că mistificarea lui Suru îl demobiliza, iar dacă urma să-și reia munca, așa cum reieșea din spusele sale, cu atît mai puțin vedea posibilă o nouă întîlnire. Bănuia, dealtfel, că dincolo de complexul firesc încercat de Manole ca invalid, mai exista un mobil, și anume prudența instinctivă de a nu avansa prea mult în reconsiderarea raporturilor de prietenie, cînd poate mîine rigorile funcției vor pune din nou distanță între ei. Un om bolnav e un om bolnav și orice s-ar spune, cît o fi de colțos, de pidosnic, tot rămîne sensibil la dovezi de prietenie, nu-și poate înăbuși nevoia, dacă nu de consolare, cel puțin de comunicare. Dar probabil Suru considera că intimitatea ar fi devenit angajantă, s-ar fi transformat într-un zălog de amiciție, deci de egalitate, și nu mai vroia să revină la acest raport, deși nu era exclus ca sufletul lui să-l fi dorit. Cenzura neconcesivă a minții îl apăra de slăbiciune, făcîndu-l să-și conserve intact dreptul de a-și exercita oricînd prerogativele de conducător, fără nici o ipotecă. Aprecia absurdă rezerva lui Suru pentru că, nu încăpea îndoială, ea îi adîncea rana, îi sporea nefericirea searbedei solitudini.

În odaie se întunecase de tot, deși mai era destul pînă la apusul soarelui. Lumina căpătase o culoare pămîntie, apoi una plumburie, căzînd pe fața suptă, posomorîtă, rugoasă a lui Suru, mistuită de exaltarea îndărătniciei, cu licăriri stranii, de mucenic hăituit, în priviri. Uitîndu-se pe fereastră Cernea văzu, uimit, cerul de pucioasă coborît ca o bolgie a infernului din care se cernea împresurătoare o amenințare sodomică. Parcă un milion de

ochi galbeni de pisică sau de șarpe își aținteau privirile spre pămînt, înlemnindu-l de frică. Nu mai rămăsese nimic din fizionomia familiară a terei, pluteau pe o altă planetă, pe un astru saturnian devorat de propria nebunie. Din magma extraterestră începură să țîșnească fulgere spălăcite, fără nici o strălucire, îmbîcsite de un praf căzut parcă dintr-o imensă explozie portocalie. Cernea nu-și mai putea lua privirea de la această putreziciune fosforescentă ce plutea în văzduh, împrăștiind o aiurare nemaiîncercată. Se putea întîmpla orice, o dislocare în neant a sistemului solar, o convulsie de galaxii, o contractare vertiginoasă a universului înghițind tot ce mai rămăsese. Apoi se dezlănțui ploaia. „Potopul !" îi scăpă lui Cernea fără să vrea, și exclamația răsună gîtuită. „Șezlongul" îl auzi pe Suru, și pînă să înțeleagă despre ce e vorba acesta dispăru, bocănindu-și piciorul rigid și închizînd zgomotos clanța. Îl văzu pe fereastră, prin urzeala de plumb a ploii, înaintînd agitat, lovit, străpuns, sfîrtecat, parcă ar fi fost o umbră cenușie și nu un trup din carne și oase. Apoi dispăru înghițit, tras la fund sau împrăștiat împreună cu stropii grei ca boabele unor harapnice strivite cu furie de pămînt. După un timp în care, cu mintea rătăcită uitase de Suru, auzi ușa de la intrare zăngănind strident, parcă smulsă din țîțîni, și o văzu pe Peluța fugind înspăimîntată : „Doamne, dumnezeule, Manole !". Ușa vestibulului se deschise și în prag apăru el. Venise învești mîntat în lumina spectrală, scăpărînd și fumegînd. Prin pletele ude îi alunecau, viermuind încet, fulgere cu trupurile obosite. Ochii nu i se vedeau, doar orbitele goale pline de ceață. Suru arăta ca un înecat pe care apele îl refuzaseră, sau care, mai înverșunat decît ele, reușise să le despice, croindu-și drum spre țărm. „Un strigoi" îi veni pe buze. Cu hainele lipite de piele, cu brațele atîrnînd pe lîngă trup, șiroind de apă, cu pantalonul ridicat punînd în evidență piciorul fals, cu chipul ca o bucată de stîncă cioplită, spălată de potop, Suru arăta într-adevăr a strigoi. Îl înghițise puhoiul, dar se smulsese și ieșise la suprafață. Așa cum stătea, neînduplecat, putea trece prin orice prăpăd, lăsînd părți din el și înaintînd

mereu, imposibil de stăpînit. Stihiile puteau să-i mai smulgă un picior sau o mînă, sau toate membrele, dar nu-l puteau răpune, nu-l puteau opri. Ca materie vie putea fi ciopîrțit. dar ca spirit rămînea neatins. Era vulnerabil dar, totuși, invincibil.

Elvira la telefon ? De mirare, căci nu obișnuia să-l caute la serviciu. „Da dragă, spune... De ce taci ? Nu te simți bine ? Aio ! Elvira, ești bolnavă ? Plîngi ? Doamne ferește, ce e asta ? Ce spui ? Te-au dat afară ? Cum afară ? Ce ședință ? Stai dragă, mai rar, mai lămurit... De ce ? N-am înțeles... aaa, ca directoare. Aha, dar ce-au spus ? rotație sau ce ? Stai dragă, nu te pierde cu firea... Ce să faci ? unde să te duci ?... Dar ce rost are ? Zău, gîndește-te și tu. Mai așteaptă, o să te liniștești. Vai, dar de ce vorbești așa... Cum eu nu... Doar știi bine... Nu, nu te sfătuiesc. Absolut. Categoric ! În nici un caz. Dar n-are rost, îți spun ! Ce-ai să obții ? Renunță, te implor Elvira. Mai discutăm diseară, mai vedem... Alo, alo, Elvira, alo !..." Închisese. În ce hal de nervi era... Pur și simplu fără precedent. Ea, o femeie atît de interiorizată, capabilă să te inhibe cu profilul ei aristocratic, ușor sceptic, supravegheat, îngrijit, nesuportînd, ca un machiaj savant, minuțios, nici rîsul și nici plînsul, doar zîmbetele filtrate, spiritualizate. Un acces de orgoliu, sau ce ? Să-și piardă în așa hal stăpînirea de sine ! Ținea atît de mult la postul de directoare ? Dăduse impresia că e destul de distanțată de vanitățile rangurilor. În realitate poate în asta se concentraseră ambițiile ei doar pe sfert împlinite... Paleativ pentru aspirații ratate ! Paleativ, paleativ, dar uite că de el depindea echilibrul ei moral. Și această decizie absurdă ! Ce să-i spună lui Suru ? Și mai ales astfel răvășită ? Va fi un spectacol jenant, tocmai ce detestă Manole. Să-i ceară socoteală ? Pentru că în ultimă instanță... Dar în starea ei nu va putea să nu lase să i se vadă resentimentul. Literalmente, e o prostie. Nu va face decît să-și agraveze deprimarea. După aceea se va simți groaznic, va suferi, va regreta... va mocni în ea rușinea. Mai încercă să o prindă

cu telefonul, dar dispăruse. Cel puţin să nu se dea în spectacol, să nu facă o scenă ! Cum îşi poate ieşi un om din ţiţîni, cum îşi poate pierde judecata. Afurisitele ranguri ! Chiar şi cele mai mărunte înrobesc. Nu avea ce face, trebuia să se înarmeze cu răbdare şi să aştepte. Uite aşa cade beleaua. O vedea pe Elvira intrînd ca o furie la Suru, gesticulînd, imputîndu-i cine ştie ce inepţii. Şi el poate habar nu avea... O simplă măsură de rutină, cine ştie. Oare, dacă ar fi fost altul prim-secretar, tot aşa ar fi procedat ? Îndoielnic. Prin extrapolare, detronarea din postul de directoare a liceului o văzuse ca o continuare a unui zel răzbunător ? Ce copilărie ! Numai la aşa ceva nu-i stătea gîndul lui Manole. Atunci... ea dovedise mult mai multă temperanţă şi înţelepciune. Ciudată totuşi reacţia ei de atunci ! Pe de o parte pecetluise definitiv, deşi la un mod principial, atitudinea negativă faţă de Suru — blam pentru ce considera ea calitatea umană scăzută, orbire a inteligenţei ahtiată de putere, chiar venalitate politică —, iar pe de altă parte se întrezărise vag, de fapt abia acum îndrăznea să şi-o mărturisească, o oarecare încîntare ascunsă, ca atunci cînd afli că a murit sau a fost făcut inofensiv un rival personal. Îl socotise pe Suru rival ? Îi măgulise orgoliul împrejurarea că Suru îşi pierduse locul în afectivitatea lui, revenindu-i ei în întregime prietenia, dragostea ? Era un gînd înfatuat şi meschin, pe nimic întemeiat, nemotivabil decît prin propriul său orgoliu. Faptul că-l acceptase de soţ se datora evident unei dezinteresate dorinţe de a împărţi cu el ceea ce numea dramă a nedreptăţii, nobila nefericire, semeaţă şi sfidătoare însingurare. Şi convingerii că şi-a cîştigat un prieten devotat şi statornic. Elvira avea nevoie de prietenie, dar şi de dragoste. De adoraţie propriu-zis. Se dovedise exclusivistă în sentimentele ei... ca şi faţă de ale lui. Îi oferise întreaga afecţiune, dar acelaşi lucru reclama cu cea mai mare intransigenţă şi din partea lui. Elvira i se dăruise cu condiţia să nu mai trebuiască să-l împartă niciodată cu nimeni. Îl refuzase atîta timp cît crezuse că nu poate fi în întregime al ei, şi ruptura cu Suru, ireconciliabilă, o convinsese că nu mai are de ce se teme. Poate

totuşi exagerează, Elvira are un suflet ales, o delicateţe înnăscută, o modestie altruistă pe care se sfieşte şi să o arate. Îi făcuse totuşi o scenă după ce-i mărturisise că a fost la Suru. Se înţepenise ca un lemn îngheţat. Nu scosese o vorbă, nu-i aruncase o privire, se învăluise într-un abur atît de rece că-ţi pătrundea în oase. Uimitoare transformare. Îi explicase, se explicase, dar cuvintele se fărîmiţau şi se împrăştiau în faţa ei ca o pleavă. Era surdă, de piatră. I-a îmbrăţişat umerii, şi-a lipit obrazul de părul ei, încercînd să-i transmită puţină căldură. Nu s-a opus, nu s-a apărat, nu a schiţat gesturile acelea vulgare ale femeilor supărate, ba chiar a răspuns într-un fel, dar nu ca om, ci ca robot. Nici nu aveai ce să discuţi, pentru că nu era nimîc concret, identificabil, ca să-i dai un nume. Privirile, ca o lamă de oţel albastru, sugerau cît de adînc pot tăia în suflet, iar pe buzele subţiri, trufaşe, flutura extazul habotnicului rănit de moarte. Răspunsese nu ştiu căror întrebări cu care el o năpădea, dar cuvintele nu mai aveau nici o vibraţie, făceau tot atîta zgomot cît nişte petale ofilite scuturate pe covor. Vorbire de moartă. Îşi petrecuseră seara, mîncaseră şi se culcaseră în acest sinistru balet mecanic, în acest frig foşnitor, de cavou, făcîndu-l pe Cernea să tremure ca un bolnav căruia i s-a subţiat deodată sîngele şi i s-a scurs vlaga. Înţelesese motivul tulburătoarei crispări a Elvirei, dar ea nu-i reproşase nimic. Se reîncălzise cu greu, abia după un şir de zile revenise la starea dinainte, şi continuase să o suspecteze că nu era totuşi Elvira cea adevărată. Fusese un avertisment pe care nu avea să-l uite niciodată. Găsise o anumită asemănare în felul lor de a recepţiona un afront. Şi el devenea inert, cădea în mutism, privirile rătăcindu-i oarbe. Dar mortificarea ei era lugubră, ca o răzbunare de dincolo de mormînt ce te urmăreşte, neiertător, pînă la sinucidere. Interpretase vizita firească, fără nici un substrat, la un om bolnav, ca o înaltă şi infamă trădare, ca o încălcare a legămîntului de credinţă.

Cernea se duse acasă cît de repede putu, dar Elvira veni abia pe la nouă seara. Stînd ca pe jar, privise pe fereastră căutînd-o

printre siluetele ce apăreau și dispăreau în ceața lăptoasă de decembrie. N-o văzu, fu luat prin surprindere de hîrșîitul cheii, ca zgîrietura ghearei de pisică. Purta un trenci de iarnă de culoarea alunei, cu multe tighele și cusături, și un fel de șapcă din același material, dar cochetăria tinerească ce o prindea de obicei atît de bine nu mai făcea corp comun cu ființa istovită. Niciodată nu-i văzuse aceste cearcăne adînci ce anulau adîncimea privirilor albastre, le secau și le decolorau, și nici părul, în mod obișnuit elastic, sclipitor, atît de uscat și cîlțos. Fu impresionat de neașteptata ei veștejire, descoperind prima dată că prospețimea și seducția Elvirei își aveau izvorul în echilibrul psihic, în inteligența netulburată, deci în spiritualitate, nu în anatomie ; dacă prima se prăbușea, tîra în cădere totul. Se dezbrăcă cu gesturi devitalizate și se lăsă grea în fotoliu. Plînsese și nu-și curățase bine obrazul. Cernea căută un cuvînt să definească această stare de abulie conștientă, de înstrăinare egoistă, în sensul că, închizîndu-se în supărarea ei, își retrăsese și sentimentele dăruite celorlalți, lui de pildă. Vrusese să o bagatelizeze puțin, dar se răzgîndi, simțind că ironia nu și-ar fi atins nici pe departe țelul. Curios, suferința ei nu-l atingea, în loc să-l înduioșeze, îl decepționa. „Vrei să mănînci ?" o îmbie, stîndu-i pe limbă să adauge „doar nu ți s-au scufundat corăbiile". Ea refuză și ceru un pahar cu apă, ceea ce de asemenea îl dezamăgi, gîndind : „se poartă ca în filmele proaste unde apa e antidotul tuturor marilor suferințe". Își făcu un plan de bătaie, pregătindu-se s-o ia pe departe pentru a-i înșela vigilența și s-o aducă la o judecată rezonabilă, dar se pomeni zicînd : „Și tu crezi că n-o să poți trăi fără titlul de directoare ? Ce naiba Elvira, în asta stătea prețul personalității tale ? Și apoi, inspirat : Tu ești o femeie superioară, ai mintea ta elevată, cultura ta, farmecul feminin irezistibil, ai atîtea, o adevărată zestre! Ce-ți trebuie ție un galon ? Ești o profesoară eminentă, toată lumea te admiră, ce nevoie ai de mai mult ? Pentru o intelectuală de rasă ca tine, asta e o bagatelă. Dă-l naibii de post, abia poți să te consacri mai liberă lecturii, poți să te apuci să scrii

în domeniul pedagogiei." „Nu, declară ea sec, îmi pare rău că nu înțelegi. E vorba de cu totul altceva. Nu suport nedreptatea ! Nu pot admite să mi se ia în mod arbitrar ce mi se cuvine." Și oboseala, apatia, aerul de pustiire dispărură ca prin farmec, alunecînd de pe ea ca o haină lucioasă, ca o pelerină prost înnodată. Se ridică în picioare cu o rigiditate arțăgoasă, gata de bătaie, inflăcărîndu-se ca un școlar ambițios și avar, convins că i s-a furat premiul meritat. Și apăruseră două pete roșii în obraji, distonînd urît cu paloarea chipului, cu cearcănele vineții. „Eu nu mă las călcată în picioare, cum faci tu. Pe munca mea nu pot sta la discreția unui om samavolnic și... și... și grobian." Se vedea că altceva, mai aspru, mai acuzator, vrusese să spună, dar nu găsise un cuvînt destul de tare. „Doar nu trăim sub domnia bunului plac, sau dacă e așa, spune-o deschis. Dacă avem însă democrație, cum pretindeți, să mi se respecte drepturile de cetățean și galonul, cum îi zici tu în derîdere, cîștigat pe merit." „Te înțeleg foarte bine, Elvira, se scuză Vlad, tu ai dreptate în principiu, dar nu merită să suferi atît. Ești prea inteligentă să nu-ți dai seama. Amintește-ți cu cîtă adorabilă luciditate m-ai susținut pe mine atunci." „Nu confunda, îl întrerupse sever, atunci a fost altceva. Vendeta are legile ei. În ce mă privește nu admit să fiu băgată sub incidența aceluiași unghi. Este o ticăloșie să se răzbune pe mine, o ticăloșie și o lașitate. Și-a închipuit că lovește și în tine, din nou, prin aceasta ? Se pare că s-a înșelat — și îi aruncă o privire ce voia să fie falnică, dar lui Cernea i se păru doar îngîmfată. Dacă sufăr pentru tine, cel puțin respectă-mi suferința, n-am pretenția să mi-o împărtășești." Hotărît, vroise o solidarizare vehementă, și Cernea nu i-o oferise, iar insistența de a o convinge să renunțe la propria-i vehemență nu făcea decît s-o ofenseze. „Ai fost la el ?" „După cum ți-am spus" îi aruncă înverșunată. „Și... ați discutat ?" „Da, un minut ! După ce am făcut anticameră șase ore. E o brută." „Dar ai mai fost o dată, îndrăzni el. Mi-a făcut impresia că v-ați înțeles atunci. Oricum, ce i-ai spus a fost foarte convingător..." „Atunci a fost altceva. Vrei să

știi cum a justificat demiterea mea ? Prin aceea că nu poate lăsa conducerea școlilor pe mîna unor... intriganți. Ei, nu-mi spui : «Și ce contează asta, doar ești o femeie superioară». Intrigantă ? Ce abjecție ! Cum îți explici asta ? Tu trebuie să știi. Îl cunoști mai bine, pricepi acest limbaj, aceste maniere." Din nou Cernea trecu peste ironia vindicativă din cuvintele Elvirei, dar îi scăpă nediplomatic : „L-ai... cum să spun eu... l-ai vorbit de rău, adică l-ai criticat pe undeva ?". „A, va să zică asta e, scoase un mic țipăt Elvira, ca și cînd l-ar fi prins cu ceva compromițător, după ce l-a pîndit vreme îndelungată. Iată deci explicația abuzului. N-am spus cu nimic mai mult decît spun atîția despre arbitrariul și grosolănia lui, n-am spus nici un sfert din ceea ce i-ai spus tu în mod public. Dar se vede că a fost suficient și atît. Acesta e criteriul de valoare de care uzează el ? Adulația față de propria-i persoană ? Oricine nu simpatizează cu metodele lui este indezirabil și trebuie să se aștepte să fie azvîrlit pe drumuri ? Nu mă mir, nu mă mir nici mentalitatea lui primitivă, nici faptul că poate dispune de informații privind cîteva cuvinte discret spuse, te asigur, ale unei directoare de liceu. E drept, care e, în același timp, și soția lui Vladimir Cernea, dacă asta îți spune ceva, scumpul meu nevinovat." După care părăsi tonul de imputație, descriindu-i cu lux de amănunte, pe baza a ceea ce văzuse și auzise în anticameră, timp de șase ore, „dezmățul puterii" cum îl numi ea, în care se scălda Suru. Cernea încercă de cîteva ori să oprească avalanșa de invective, dar acum ea nu-i mai sancționa lipsa de aderiune, ci-și sporea doar eforturile de a-l convinge și cîștiga. O nenorocită de contabilă venise să se plîngă la Suru că i s-a reținut nu știu cît din salariu pentru că fabrica nu și-a îndeplinit planul. Ce vină avea ea ? Cum putea influența ea producția ? Ea ține socoteala cheltuielilor, face operațiuni scriptice. După cum spunea, și muncitorii fuseseră penalizați pe nedrept, pentru că ei cereau să muncească, dar nu li se dădea materie primă. Cînd a ieșit, zicea că Suru l-a luat la telefon pe director și l-a apostrofat — nu pentru măsura inechitabilă, ci pentru că un salariat de-al lui își permite să-l deranjeze

cu asemenea prostii, ceea ce dovedește că acolo domnește indisciplina, debandada și așa mai departe. O alta, o doctoriță, care face naveta — ea lucrează aici și familia locuiește în nu știu ce județ — îl ruga în genunchi să-i dea transferul. Se săturase săraca să umble pe drumuri de ani de zile. Zicea că-și ia lumea în cap. Decît că n-a dat-o pe ușă afară. «Eu am nevoie de doctori, striga, du-te dumneata și spune populației că lași locul vacant. La mine să nu mai vii decît dacă îți aduci înlocuitor.» De unde să-i aducă nefericita înlocuitor ? Asta e răspuns ? Nu este o ignominie ?" „Dar cum se nimeriseră ăștia acolo" îndrăzni să se îndoiască Cernea. „Nu se nimeriseră, avea zi de audiențe. Altfel cum crezi că m-ar fi primit ? Îl vedeai așa culant ? Sau țăranul cu viței ! Cum se putea preta el, șef de județ, la asemenea incorectitudini ?" „Dar ce era cu ăsta, ce viței avea ?". „Nu mai avea nici un vițel. Îi crescuse pentru stat pe baza promisiunii că i se dă porumb. I-au luat viței și nu i-au dat nimic. Ce metodă e asta ? Îți bați joc de oameni ? «Bine, spunea țăranul, să mai vedeți voi viței, cînd mi-oi vedea eu ceafa.» Nu știu ce i-a îndrugat țăranului. Ce, ăsta era tîmpit ? El îi crede pe toți reduși mintal ? Aici e vorba de afaceri, de comerț... mă rog, nu mă pricep, oricum e la mijloc un contract. Dincolo de toate, asta probează și incompetență, un voluntarism care afectează interesele generale. De ce este ținut un ignorant într-un asemenea post ? Nu, nu te îndoi. De ce trebuie să te simți tu obligat să faci figura asta mirată în fața dovezilor indubitabile ? Un biet pensionar spunea că s-a trezit cu buldozerele să-i demoleze casa, și lui nu i se dăduse nici repartizare de locuință, nici despăgubire. E posibil, spune ? I-a recomandat să se ducă să stea la rude pînă s-o rezolva. Ce să se rezolve ? La care rude să stea nenorocitul ? «Ce despăgubire să-ți dăm moșule pe cocioaba aia. Zi mersi că ți-o dărîmăm gratis.» Grosolan, brutal ! L-a dat pe mîna unui activist oarecare. Așa se poartă părintele județului ? Și femeia condamnată că a furat două găleți de cartofi din cîmp ? Ce crimă e asta ? Alții fură milioane și dorm nederanjați. Cum zicea învățătorul despre primarul din comuna lui, că taie și

spînzură şi puţin îi pasă, numai în chefuri o ţine, pe purcelii de la creşcătoria statului. Bine că a găsit el marele vinovat, o prăpădită de femeie. O pedepseşte pe aia ca să-l poată camufla pe primar. Aici e murdărie, venalitate, şi nici un principiu. Nimic, doar putere oarbă." „Dar ai văzut tu, cu ochii tăi, că-l oblăduieşte pe primarul ăla necinstit ?" prinse Cernea o pauză, plictisit de puhoiul de acuzaţii amestecat la întîmplare, exclusiv după logica urii. „Nu e nevoie să văd nimic. Îl ştiu în stare de orice. Pentru el principiile n-au nici o valoare, e mai presus de orice principii. Aşa ceva e bun pentru pleavă, nu pentru el." Evident, nu se putea discuta cu Elvira raţional. Tirada aprigă, violentă, nu-i semăna, contrasta cu stilul intelectual, civilizat al conversaţiei ei, avea ceva mahalagesc. Cernea îşi propusese s-o lase să se liniştească, dar a tăcea i se părea a subscrie într-un fel la aceste acuzaţii. De aceea spuse cît mai neutru cu putinţă : „Că oamenii veniseră cu păsurile despre care vorbeşti tu, cred. Se întîmplă destule nedreptăţi, se comit erori şi chiar samavolnicii. Dar că Suru le-a dat astfel de rezolvări, e numai o presupunere. Tu n-ai fost de faţă". „Cum poţi să vorbeşti aşa Vladimir, aproape îl rugă ea, criticile pe care i le-ai adus tu cu atîta curaj, riscîndu-ţi situaţia, se bazau pe simple presupuneri ? Sau tu aveai voie — şi iar deveni agresivă — să spui lucrurilor pe nume, iar mie mi-e interzis, pentru că sînt din afară. Puteţi să vă criticaţi numai între voi, noi oamenii de rînd nu avem acces la acest drept cetăţenesc ? De ce cînd le dezvălui tu sînt juste, iar cînd o fac eu ţi se par inventate ?" „Să nu exagerăm, Elvira, şi mai ales să nu amestecăm lucrurile. Eu n-am spus că Suru este nedrept, josnic, mai ales cu oamenii de rînd, că e insensibil la ilegalităţi, la acte de neomenie, că ia, conştient, parte injustiţiei. Criticile mele s-au referit la conceptul său de conducere politică, la gongorismul în construcţie, la exaltarea efortului dincolo de limitele acceptabile, la priorităţile de multe ori nerealiste, greşite. E cu totul altceva." „Înţeleg, te refugiezi acum pe planul abstracţiunilor. În dosul formulelor sforăitoare,

dar goale de conținut, vrei să ascunzi adevărurile mici, dar palpabile și dureroase. Nu e frumos Vladimir, nu e onest. Dar dacă vrei, îți pot oferi date și din categoria pe care o preferi. În timp ce așteptam, în cabinetul lui au avut loc două-trei ședințe. Se pare că e în maniera lui această împrăștiere. Ei bine, directorul de la... nu reținem acum întreprinderea, a ieșit aproape plîngînd, și cînd s-a deschis ușa se mai auzea încă tunînd Suru : «Să nu îndrăznești să mai vii aicea, fără...». N-am înțeles fără ce, dar imediat a ieșit un altul căruia directorul i se jeluia : «Ce să fac tovarășe, dumneata știi cum obțin eu astea ? Cu damigene de vin. Dînsul se face că nu știe. Dar eu de unde să le tot iau ? Să le plătesc din buzunar ? Dînsul spune : te duci și aduci material. Dar ce sînt eu ? Dumnezeu din cer ?» Înțelegi ? Oamenii erau revoltați. Le cere imposibilul. Știe bine că nu se poate, și face pe turcul." „Da, obiceiul ăsta îl are el. Nu spun că aprovizionarea tehnico-materială nu impune eforturi, spirit întreprinzător. Dacă aștepți să vină materialele de la sine, rămîi de căruță, și el știind asta manifestă exigență. Dar, repet, tendința de a cere imposibilul o avea. Ce e drept, e drept. Am auzit însă că după boală s-a schimbat. A devenit mai înțelegător, mai loial, mai obiectiv, în sfîrșit, se poate discuta cu el, e atent la argumente, la explicații." „Eroare, Vladimir, eroare, te înșeli profund. Nu știu de unde ai auzit asta, dar e o mistificare. Poate atunci, în primele zile, după ce s-a întors, pînă s-a reacomodat, pînă a căpătat iar gustul puterii și a început să se îmbete de ea. Acum este din nou cel pe care-l știi. Ți-o jur ! Interesează-te, întreabă oamenii, dacă pe mine nu mă crezi. A redevenit ce a fost, un despot. Nu vrea să știe de nimic, nu vrea să audă nimic. Pe oricine i se împotrivește îl strivește. Cît am stat acolo a convocat vreo zece inși de la combinat, de la secția economică, de nu mai știu unde — se pare că primise o adresă cu reclamații, fuseseră respinse niște motoare la export, sau așa ceva — și a făcut un scandal monstru. Mai ieșea cîte unul afară și dădea telefon. Rezulta că au primit oțel prost. Refuza orice lămurire. Cerea să fie imputată comanda conducerii combinatului, să fie operate desti-

tuiri. La un moment dat a ieșit valvîrtej din cabinet, cu toată liota după el, bocănind din baston și azvîrlindu-și piciorul de lemn înainte, parcă ar fi vrut să-i rostogolească pe toți grămadă pe scară și a plecat la fața locului, la combinat. Un activist a băgat capul pe ușă speriat, întrebînd-o din priviri pe secretară. Ea i-a șoptit «trăsnete», și apoi și mai încet, ca să nu auzim noi «cred că se lasă cu sancțiuni mari». După o jumătate de oră s-a întors, doar cu vreo doi-trei, scîrțîind din încheieturile alea metalice. Plecase fără palton, fără nimic, descoperit, cu părul vîlvoi, înarmat doar cu bastonul, ca un vechil sau chiabur de altădată. A intrat singur, lăsîndu-i pe ceilalți amețiți, inutili, în anticameră. Șușoteau între ei și am înțeles că a fost schimbat inginerul șef și nu mai știu cine, că hotărîse ca muncitorii să lucreze în plus cîteva duminici iar contravaloarea materiei prime să fie recuperată de la cadrele de conducere. Acum, la nouă, cînd am plecat eu, convocase altă ședință, pentru analiză și măsuri. Nu pleca nimeni din sediu, parcă se decretase stare excepțională, stare de asediu. Iată cum s-a îmblînzit, cît de rezonabil a devenit." Spre stupefacția ei, Cernea pufni în barbă : „Afurisitul, e incurabil ! Își azvîrlea piciorul înainte parcă ar fi vrut să-i rostogolească pe ăia pe scară ? Formidabil, ăsta are o sută de draci în el. Și la nouă începea altă ședință ? Nemaipomenit ! Dar trebuie să recunoști că lui își impune mai mult ca oricui, se cruță cel mai puțin. Și pentru asta, bagă de seamă, îi trebuie un efort de două ori mai mare ca celorlalți. E o forță a naturii." Și clătină din cap, pufnind din nou admirativ, cu o expresie ce nu mai lăsa nici o îndoială asupra sentimentelor sale. „E nemaipomenit !"

Se vede că Elvira se edificase în privința lui Vladimir, că nu mai spera să-l convingă, să-l cîștige de partea ei, și de aceea renunță la tactica persuasiunii. „Ce se petrece cu tine ? Parcă îți pierzi personalitatea sau... ți-o lași absorbită de a lui. Înainte îi țineai piept. Cît ai fost acolo nu te-a putut strivi. L-ai înfruntat. Nu mi s-a părut că ai o peersonalitate mai slabă decît a lui. Și-acum ? Te lași de bunăvoie covîrșit, dominat ? Dominat de

la distanță ? Superioritatea ta consta în spiritul critic lucid și intransigent. Ai fost protestul, contestarea, avertismentul ! — asta am admirat la tine. Unde sînt ? Ce s-a ales din ele ? Ai uitat divergențele voastre de fond ? Sau crezi că au dispărut ? Nu aveau cum, fiindcă numai tu te schimbi, el a rămas același. În locul contestării, a apărut acum adulația. Te despersonalizezi, Vladimir ! Vrei să devii o umbră a lui Suru ? Îți închipui că ți-ai încheiat rosturile ? Te consideri ieșit din scenă ? Un simplu spectator ? Un suporter anonim al luptătorului de katch ? Nu pot să cred. E o oboseală spirituală de moment care te face vulnerabil la această nefastă influență de la distanță a lui Suru ? Eu cred în tine, Vladimir, și nu pot accepta să devii un personaj de mîna a doua. Tu te-ai măsurat cu el, și pe plan moral l-ai învins. De partea ta nu a fost puterea, dar a fost dreptatea, raționalitatea ideii, justețea principiilor. Toate acestea i le cedezi acum de bunăvoie ? De ce ? Din slăbiciune ? Pentru că te-ai plictisit ? Sau a început să-ți placă spectacolul forței în sine ? Te-ai îndrăgostit de rival ? Ce se petrece Vladimir ?" Deși se vedea că-și alege cu grijă cuvintele, vorbise sever și puțin amenințător, ca un procuror. Cernea își propusese să nu ia în tragic acest interogatoriu, s-o dea pe glumă, dar treptat întrebările începură să-l instige. Nu, nu era de glumit. Elvira îi punea în față o chestiune capitală. Și deși nu-și făcuse un examen de conștiință în acești termeni, nu se găsea nepregătit. „Știi să dai, o lăudă cu un real sentiment de mîndrie. Cînd vrei tu, poți să tai în carne vie. Omul cît trăiește învață, draga mea. N-am voie și eu să devin mai deștept ? Nu, fii fără grijă, acord importanța cuvenită chestiunilor pe care le-ai ridicat. S-o luăm întîi cu umbra. Nu, umbră nu sînt, cel mult fac umbră pămîntului degeaba, dar asta e altceva. Mizez pe cel mai necesar dintre noi doi, dintre mine și el. El, draga mea, în momentul de față, cu toate tarele incontestabile, pe care nu i le uit, de care nu-l absolv, este din punct de vedere istoric indispensabil. Sincer să-ți spun, personal nu văd ce s-ar putea pune în locul lui. O idee, chiar sublimă, nu poate înlocui o forță materială. Ca să îmbună-

tăţeşti lumea trebuie să-ţi întruchipezi ideea în forţă. Or, ideile mele sînt o chestie de viitor. Şi încă un viitor ceţos. N-am vizibilitate clară, Elvira. Uite, dacă am pierdut ceva, fiindcă văd că te preocupă, asta cred că am pierdut, vizibilitatea. N-am perspectiva întrupării ideii, a ideii pure vreau să spun, în stare să sterilizeze realitatea, să omoare microbii, virusii, toxinele etc. Pînă atunci trăim cu ideea niţel infestată de condiţiile materiale imperfecte. În esenţă, Suru are dreptate : e încă epoca organizatorului. Gînditorul trebuie să mai aştepte. Am încercat să fac din el, din organizator, un gînditor. Nici asta nu se poate. Nu depinde de el. El e un instrument al istoriei. Şi-a acceptat rolul, îndeplinindu-l cînd conştient, cînd inconştient. Prin sine, gînditorul nu poate reprezenta acum nimic şi, dacă nici pe omul de acţiune nu-l poate influenţa, atunci ce să se mai afle în treabă ? Mai bine îl admiră. Fiindcă totuşi are ceva impresionant în felul cum învîrte istoria. Adevărul e că tot spre progres o mişcă, dar pe altă cale. Dar nu te supăra, cred că e singura posibilă. Calea mea ar fi mai largă, mai luminoasă, poate desfătătoare, dar nu-i mai văd decît începutul. Am pierdut vizibilitatea, cum îţi spuneam. Cu siguranţă, ceva o blochează. Să perseverez în van ? Să duc oamenii în eroare ? Probabil că aşa ne-a fost dat, să mergem pe celălalt drum. În ce priveşte persoana propriu-zisă, Suru în carne şi oase, ce să-ţi spun ! e un om de excepţie. Un om cu vocaţia sacrificiului. Am avut întotdeauna pentru el sentimentul mamei pentru fiul sortit jertfei. Dacă-l înţelegi, nu poţi să-l priveşti pe Suru cu nepăsare. Ori te războieşti cu el — şi asta o faci pînă cînd vezi că a devenit inutil —, ori îl admiri. Văzindu-l în ansamblu este cu neputinţă să-l deteşti. Tu-i vezi numai defectele, greşelile. Eu îl văd întreg, şi cu cele bune şi cu cele rele. Împotriva celor rele m-am ridicat. Pe faţă, după cum ştii. Dar n-am învins. Nu e nimic. Am fost mulţumit că mi-am făcut datoria. Eşecul nu m-a nimicit. Nici nu m-a imbecilizat, cum spui tu. Mă rog, mă rog, n-ai spus chiar aşa, dar pe-aproape. Tu confunzi. E altceva decît ţi s-a părut. Şi anume, nu m-am înrăit ! De aceea şi pot

continua să văd la Suru calitățile. Și, indiscutabil, ele prevalează. Numești asta dezertare ? Dar dacă e înțelepciune ? Nu, am glumit, nu mă despica așa cu frumoasele tale priviri de oțel ! Asta e realitatea, Elvira, și numește-o cum vrei ! Spui că nu mai sînt un personaj interesant ? Am să mă gîndesc la asta. Să văd ce pot face. Tare mi-e teamă că nimic. Ai afirmat adineauri că am ieșit din scenă, sau că nu mai am un rol de seamă. Totuși, viața e altceva decît teatrul. Doar actorii se invidiază pentru întinderea rolurilor. În viață nu contează în primul rînd lungimea și emfaza tiradei. Nu mă plîng de rol, Elvira. Am trecut doar mai în spate, ca să pot și privi, nu numai declama. Și apoi, ca să revin la Suru, nu uita că acest om a suferit și...". „Nu se vede că a suferit, îl opri neînduplecată. Un om care suferă se umanizează, or el..." „Ce înțelegeți voi prin asta ? n-o lăsă nici el să termine. Adică nu s-a tembelizat ? Mulți, după ce suferă, devin lași. El a rămas același. A cîștigat dreptul de a spune : «știu ce e asta, nu-mi mai agita steagul suferinței pe sub nas, că nu mă sperii, nu mă înduioșezi». Nimeni nu-i mai poate spune : «o să vezi tu pe dracu într-o zi ! Faci pe viteazul, dar cînd te-o plesni odată !» Uite că l-a plesnit. Și ? Tot viteaz e. Dacă venea cu coada între picioare n-aș mai fi dat două cepe degerate pe el. Așa însă..." „Dar, omule, aproape țipă Elvira de exasperare, ți-a călcat nevasta în picioare și tu faci filozofie. Asta e vitejie ? Așa vezi tu vitejia ? M-a lovit cu cravașa, m-a trîntit în praf, și cînd mă plîng ție, nu găsești altceva mai bun decît să-mi descrii cît e de falnic ?" „Elvira dragă, încercă Vladimir să o mîngîie pe mînă, dar ea și-o smuci cu violență. Nu știu cum să-ți explic... Te iubesc mai mult așa. Așa lovită. Te simt mai aproape de mine. Ești mai nobilă acum, înțelegi ce vreau să spun ? Uite, aici e punctul slab al lui Manole ! El vede omul doar prin prisma puterii, a rangurilor. El crede că, răpindu-ți un post, te-a nimicit, te-a redus la zero. Or, e invers. El a vrut să te facă mai mică, dar în ochii mei ești mai mare, în ochii mei ai crescut. Ești un actor care a căpătat răgazul, liniștea și autonomia să se transforme și în spectator, pe aceeași scenă. Nu ți-a luat nimic. Ți-a

dat, draga mea. Nu zic să-i mulțumești pentru asta. Doar atît, să nu-l urăști. Inconștient, ți-a făcut un bine. Îți zici, fără îndoială, că bat cîmpii. Poate mă exprim confuz, dar știu ce spun, crede-mă ! Într-o zi ai să-mi dai dreptate. Uită-l pe Suru. Nu-ți cer nimic altceva, după cum vezi, decît să-l uiți."

Se simți scrutat insistent și cînd îi întîlni căutătura sfredelitoare, glacială, înțelese întregul sens al cuvintelor ce ieșiră din gura ei : „Cum așa, Vladimir ? După tot ce mi s-a întîmplat ? Asta e tot ce ai de spus ? Ia seama ! Și gîndește-te foarte bine : trebuie să alegi ! Ai înțeles ? Trebuie să alegi !"

După încheierea examenului de bacalaureat ieșiseră cu toții, obosiți dar liberi, ușurați, cu un sentiment nou, de desprindere ombilicală definitivă, cu regretul pentru ceea ce părăseau, dar și copleșiți de nerăbdarea de a-și lua zborul, de emoția necunoscutului. Se opriseră la braseria de pe esplanada recent terminată a noii pieți civice a orașului. Mîncau alune și beau bere și răcoritoare, sporovăind blazați despre profesori, despre examen, despre proiectele de viitor. O cisternă udă pavimentul pieții, împrăștiind cei cîțiva porumbei ce se pripășiseră atrași de arabescurile improvizate de arhitecți în dalele de piatră negre. Păsările îi făcuseră pe tineri să-și boteze în derîdere centrul, San Marco. Umbrele după-amiezii se alungeau, cucerind pas cu pas spațiul străjuit de blocuri, punînd franjuri pe marginile terasei, filfîind diafan pe frunțile și obrazurile tinere, dînd o stranie gravitate ochilor. În timp ce unul dintre cei trei băieți așezați alături, la masă, o întreba pentru a treia oară — prefăcut plîngăcios ca să-și mascheze tristețea reală, jucînd rolul amorezului ca să nu bănuiască ceilalți că este amorezat de-adevăratelea, deși toți știau —, dacă realmente n-o s-o mai vadă, adică dacă enormitatea aceasta e teoretic posibilă. Nana făcea bulbuci pe fundul sticlei de Pepsi, suflînd în paiul ei, absorbită, ca și cînd n-ar fi fost nimic mai important pe lume decît agitarea restului

de lichid cafeniu. Plictisită, îi răspunse, în sfîrșit, examinîndu-și cu atenție opera : „Probabil că o să mă trezesc odată cu tine în cabinetul medical, răgușit din cauza nimicurilor pe care le vei debita femeilor". Nana nu-i putea ierta acestui baschetbalist cu trup de păianjen că, odată, nu mai ținea minte cînd, o făcuse geloasă, dansînd cîteva sîmbete la rînd cu o colegă antipatică, după ce lăsase să se creadă că ea era preferata. Cu o inconștientă pornire de cruzime, cînd un altul se oferi să-i mai aducă o sticlă, îi zîmbi aceluia dulce, alintîndu-l : „Dacă ești tu atît de drăguț, Petrișor..." deși nu-i mai era sete, iar zeama căldicică și prea dulce o îngrețoșa. Descoji îndelung o alună, mișcîndu-și degetele lungi și subțiri, molatic, mîngîios, ca și cînd ar fi plămădit-o atunci dintr-o materie maleabilă, și o întinse grațios și candid celui de al treilea, iar cînd acesta, tușat, ridică mîna să o ia, se răzgîndi și îi ceru să deschidă gura. „Nu, lasă-mă să te hrănesc eu, Mache." O blondă spălăcită de alături, care-i urmărise gesturile, invidioasă, o sancționă pe loc, punînd cît mai multă miere și venin în vocea ei pițigăiată : „Nana, nu ne împrumuți și nouă din armata de rezervă ? Pentru micile servicii ? Dă-ni-l pe Sergiu, dacă la tine e excedendar." „Fetelor, vi-i livrez pe toți trei. Voi sînteți patru, ce naiba. Dumnezeu comite mereu nedreptăți, dar noi avem datoria să le îndreptăm." Băieții strigară îngroșîndu-și vocile : „N-avem loc, n-avem loc, sînt prea grase. Și nici hrană n-au, farfuriile sînt goale. Vor să ne exploateze, să ne stoarcă plusvaloarea, să ne pauperizeze relativ și absolut". Chicoteau pe îndelete, gustîndu-și glumele, uitînd repede împunsăturile primite, dispuși să ierte, risipitori cu sentimentele, prețuind instinctiv aceste ultime clipe ale adolescenței comune, simțind pe aproape adierea unei nostalgii, ghicind că poate unii dintre ei nu se vor mai revedea niciodată. Pe aproape răsuna fluierul alarmat al unui milițian și, ca și ceilalți, Nana întoarse involuntar capul. Pe paviment intrase, scrîșnind ușor din roțile înfrînate, o mașină lungă, în care Nana recunoscu „Mercedes"-ul tatălui ei, secundat de o mică suită de „Dacii" negre. Într-adevăr, împingînd energic portiera, se ivi, făcînd un ușor salt pe piciorul

bun, Manole, înconjurat repede de un grup numeros. Costumul gri deschis se armoniza frumos cu părul argintiu. Manole căuta un loc, trăgîndu-i pe toți după sine, de unde să îmbrățișeze întreaga panoramă a pieții și a arterei principale ce o traversa. Se opri, întoarse capul roată, privi îndelung, întinse brațul într-o direcție, uitîndu-l așa întins, în timp ce, cu capul răsucit, vorbea celor adunați în spatele său. „E tatăl tău, Nana, nu ?" o întrebă careva, apropiindu-se curios de grilajul terasei. Pe trotuar, de jur împrejurul pieții, se adunară trecători. Cîțiva se opriră sub terasă, la cîțiva pași de Nana, și deși rumoarea produsă de colegi, din cînd în cînd sfîșiată de o voce mai stridentă sau de rîsete scurte, ascuțite, plutea deasupra terasei, auzi distinct dialogul oamenilor. „Se mai amplasează ceva", spunea unul. „De bună seamă, altfel nu venea primul secretar, își dădu cu părerea o femeie. Ieri l-am văzut în piața de zarzavat. Poate o construi și la noi o hală." „Ăsta e ca argintul viu, spuse un altul, unde te duci dai de el." „Dar zice că e rău foc, îndrăzni primul, zice că nu iartă nimic." „Cu pungașii și cu puturoșii așa trebuie să fie", îi luă apărarea femeia. „E și el în vîrstă — reflectă careva. Și cu piciorul ăla..." „Ași, da de unde, îl contrazise femeia. E tînăr." „Oricum, arată cam obosit." „Ăsta să obosească ? Habar n-ai, tovarășe. Pune la pămînt zece tineri." „Nu, asta așa e, e ca argintul viu", își reluă ideea cel ce vorbise mai înainte. „Da, zice că nu iartă pe nimeni, domne", stărui celălalt. „Păi altfel cum să ții în mînă județul ? Ăsta știe tot ce se întîmplă în județ, adaugă o voce nouă. Trece ca tăvălugul. Toți îl știu de frică." „Păi cu pungașii și cu puturoșii nu se poate altfel, reveni femeia la ideea ei de bază. Să-i trăznească știi cum... ?" „Ei, nu numai cu pungașii. Cică e aspru rău", reveni cel care susținea că nu iartă pe nimeni. „Domne, să facă treabă, asta e chestia. Să se aleagă și populația cu ceva. Io sînt de acord că trebuie să fie mînă forte. De asta nu-i bag vină. Da' să ție cu populația. Să facă ceva pentru orașul ăsta." „Păi nu vezi că de-aia a venit ? i se adresă cu un aer de om bine informat fe-

meia. Aici mai trîntește el ceva, vreun magazin universal, vreun hotel, cine știe." „Și fabrici domne, să facă fabrici, îi tăie vorba cel cu populația. Să aibă oamenii de lucru." „Face ăsta, îl convinse o voce. E gospodar." „Uite-l că pleacă. Într-adevăr, domne, numai părul alb e de bătrîn. Să știi că ăsta..." Oamenii se îndepărtară și Nana nu mai desluși ce spuneau. Ascultase cele cîteva fraze cu o încordare neobișnuită. Vorbeau de tatăl ei, și cuvintele acestor anonimi îi sunau în urechi ca o sentință publică. Îl cunoșteau toți și nu se fereau să-l comenteze, să-l judece. La început nu înțelesese unde bat, dacă îl aprobă sau nu, dacă îl condamnă sau îl laudă. Din cuvintele lor amestecate i se păruse, pînă la urmă, că se desprinde ceva bun, o simpatie aspră, o nădejde neîndurătoare. Și-l reclamau, deși îl puneau în anumite privințe la îndoială, îi dădeau girul, deși condiționat, cerîndu-i prin meandrele judecăților lor să-și pună capacitatea, chiar și răutatea, în slujba lor. Înțelese că autoritatea în masă a unui conducător nu poate fi idilică, ci așa, zgrumțuroasă. Și, fără îndoială, tatăl ei o avea. El putea să le împlinească așteptările. Și nu știau prin ce trecuse el. Îl vedeau călit, neînduplecat, mineral, dar nu știau cu ce preț redevenise astfel. Acum nimic nu mai putea zădărnici încrederea oamenilor. Tatăl ei era puternic. Un om de fier. Acest gînd îi împrăștie în suflet o căldură dulce, duioasă, în care era încredere, gratitudine, bunătate, sentimentul că avea prea mult și trebuie să împărtășească și altora, că era o favorită a destinului și se cuvenea să-i lase și pe ceilalți să se bucure de lumina ei. Niciodată nu avusese senzația că dispune de atîta har pentru a-i face fericiți pe alții, de atîta putere de îndestulare a inimilor. Se întoarse spre tînărul cu brațe și picioare lungi de păianjen și, cu ochii umeziți, uitînd cu desăvîrșire că el avea să-i plătească o poliță sentimentală, îl întrebă grijulie : „Tu de ce nu dai, Sergiule, la medicină ? Ia vino mai încoace, ce stai tu așa retras. Vrei să-ți împrumut planșele după care am învățat eu la biologie ?" Și pentru că celălalt o îmbiă cu sticla de Pepsi, îi împinse mîna gingaș, și ca o regină ce dă-

ruiește supusului un lucru de mare preț, i-o cedă. „Bea-o, tu, Petruşa, e pentru tine. Iar tu, Machiavelli, nu-l lăsă nici pe celălalt nemilostivit, mănîncă alunele." Apoi galeşă, cu sentimentul că oferă în căuşul palmelor propria-i inimă : „Hai luaţi, dragii mei, luaţi ce vreţi voi, simţiţi-vă bine. Nu vedeţi ce mult ne-a dat viaţa ?"

Capitolul V

Cafelele fierbinți își înălțau leneș aburul aromat, făcîndu-i să uite, într-o ușoară reverie, prozaicele, acutele și scînteietoarele îndeletniciri și preocupări imediate, împingîndu-i într-un orizont impasibil, lasciv, sărbătoresc. La această stare înșelătoare contribuia și calmul neobișnuit în care se desfășurau discuțiile, vocea, ca o trompetă cu surdină destăinuindu-se intim într-un mic bar de noapte cufundat în clarobscur, și obrazul, despuiat de zigzagul mîniei, nerăbdării, sarcasmului, ale lui Suru, gesturile sale încete, fără svîcnituri și unghiuri, aproape rotunde. Plăcută această nostalgie surîzătoare în cabinetul lui Suru, această torpoare în care inima putea să bată fără să o simți, iar nervii să toarcă somnoroși, ca mîțele sătule, mulțumite ! Ședința se derula monoton, de cîteva ore, deși parcă abia începuse, sarcinile se adăugau fără nici o grabă, ca mătăniile în mîna unui beduin, și nici un sunet stresant nu pătrundea, ca și cînd încăperea ar fi fost căptușită cu vată... Înmînînd fiecăruia dosarele pe care avea să le rezolve în lipsa lui, Suru își încetinea gestul, întîrziind în aer plutirea palmei întinse, lăsînd privirilor timp să cerceteze lucrurile noi ieșite la iveală pe fețele tovarășilor de muncă, locul unde de-a lungul timpului se așezaseră tot felul de semne cunoscute, dar orînduite acum altfel, în combinații nepre-

văzute. De pildă, Rusu, rubicondul secretar organizatoric... Îl știa din prima zi a sosirii. Băiat modest, ascultător, harnic, plin de răspundere — așa i se înfățișase și i se întipărise în minte și așa dăinuise ani de zile. Între timp, pe neobservate, se adăugaseră și alte atribute, sau cele vechi se modificaseră, se amestecaseră între ele căpătînd forme noi, cum se întîmplă cu microorganismele în timp ce le privești la microscop într-o picătură de ser sau de sînge. Modestia lui devenise expectativă, aroganță, abia mascate de pleoapele căzute pe globurile ochilor filtrînd privirea grea, fixă. Hărnicia i se accentuase, și spiritul de răspundere. Dar mai era ascultător ? Cînd îi vorbea el își păstra mutenia deferentă, imobilismul docil, încremenirea respectuoasă, dar privirea nu mai avea acea luminozitate receptivă dinainte, ce exprima elan, adorație, bucuria de a fi călăuzit, pasiunea de a învăța și înțelege. Suru sesiza în înclinația oblică a capului pe umăr, în rigiditatea bustului mai masiv acum, aproape diform, în modul cum mișca pixul pe foile carnetului, oarecare nepăsare, răbdare autoimpusă și, din cînd în cînd, o sclipire ironică în ochi. Puteai să ai deplină încredere în seriozitatea lui, în fidelitatea cu care aplica o indicație, dar dacă aveai timp să verifici cum procedează găseai invariabil urma unei orientări proprii, chiar în chestiuni amănunțit concretizate. Căpătase deci o anumită detașare și față de șef, acceptîndu-i ordinele, dar corectîndu-i-le în practică. Pentru Suru rămînea activistul cel mai comod și mai sigur, dar într-o formă sau alta lucra tot mai mult pe cont propriu, clădindu-și meticulos și abil, imperceptibil, autoritatea proprie, de pe acum resimțită de subalterni ca posibil succesoare, așteptînd în umbră momentul oportun. Deci Rusu putea fi caracterizat, așa cum dealtfel o și făcuse Suru în atîtea fișe de cadre, ca un activist capabil, devotat, disciplinat și întreprinzător. La lipsuri se putea adăuga o atitudine cam rezervată față de tovarăși, tendința de a se închide în sine, insuficienta comunicabilitate și, parcă, prea puțină bucurie de viață, un fel de automatism. Dar acest om cu adevărat bun, foarte muncitor, util, eficient, nu putea fi caracterizat și altfel ? Ca o fire insensibilă,

neprietenoasă, ascunzînd serioase carenţe afective, predispoziţia de a se iubi doar pe sine, înclinaţia de a-şi dispreţui tovarăşii, de a-i înfricoşa şi domina ? Ca un creier prea calculat pentru a fi generos, urmărind, prin relieful accidentat al muncii, ţelul propriu, ahtiat să subordoneze cît mai multe acestuia ? Asemenea cusururi pot lua, în anumite împrejurări, proporţii nebănuite, dobîndind consecinţe negative imprevizibile şi inevitabile. Nu odată lui Suru i se întîmplase să audă : cutare avea marile sale defecte în embrion, de la bun început, şi greşeala a fost că nu s-a dat acestui embrion atenţia necesară. Chiar despre Stalin, îşi aminti el, Lenin spusese că ar trebui altul care să-i semene în toate privinţele, dar să fie mai loial, mai îngăduitor şi mai... mai spusese ceva... mai puţin brutal sau grosolan parcă. Or, aceste recomandări au fost ignorate, cusururile semnalate părîndu-li-se tovarăşilor lui minore. Ha ! şi n-ar fi trebuit să fie decît mai loial ca să nu-şi trimită prietenii la moarte sub pretexte inventate, mai îngăduitor ca să nu dezlănţuie teroarea poliţistă asupra oamenilor nevinovaţi, ca să nu pună genunchiul pe grumazul unor clase ce nu prezentau nici o primejdie, mai civilizat, ca să nu respingă orice altă idee decît cele emise de capul lui. Desigur, comparaţia între Rusu şi Stalin era complet deplasată ; cele două cazuri n-aveau nici în clin nici în mînecă, se deosebeau ca cerul de pămînt. Şi apoi această posibilă caracterizare negativă a lui Rusu nu se baza pe nimic tangibil, verificat, decurgea din alăturarea unor impresii disparate. Dar, de obicei, aşa facem, îşi zise Suru, casăm virtuala acuzaţie din lipsă de probe — pentru că nu avem timpul, interesul, răbdarea şi seriozitatea să le adunăm. Dar chiar dacă dispui de un asemenea material, se găseşte întotdeauna ceva care te împiedică să-l foloseşti. Cazul lui Zotoviceanu ! Îşi ia, ca acum, o poză de soldat acoperit de răni, gata la orice noi sacrificii, şi care recunoaşte deschis că are şi năravuri. Dar inofensive, spun toţi, mai mult inestetice, decorînd totuşi pitoresc figura lui tăbăcită. Şi ce faci ? Ştii că e beţiv, spurcat la gură, mulieratic, dar dai din mînă agasat cînd vine vorba de el, agasat dar şi tolerant — în sensul că hai, treacă

de la mine, să-l luăm așa cum e, dă-l dracului, ce să-i facem, o să-l mai îndreptăm noi acum ? — și mergi cu el mai departe. Viciile lui sînt numai de natură estetică ? E ceva macerat în el, o parte a fibrei morale, a integrității, a demnității. Știe să jongleze cu principiile ca nimeni altul. Îi merge mintea... ! Dar principiile folosesc în mîna lui și într-un sens și în altul. Cu alte cuvinte le venerează, dar nu poate să le respecte. Și tocmai aici e cheia. Pînă unde se poate întinde indulgența ? Dacă tragi chiulul într-o direcție, nu poți să-l tragi și în alta ? Dracul să-l ia ! Cum să te apuci să-i trînțești în caracterizare că e descompus, putred, farsor ! Cît îi pui în spinare, atîta duce, trage ca un bivol, ca un elefant. Dacă-i ceri să nu doarmă zece nopți, nu doarme, îi cad și mai mult pungile de sub ochi, părul i se încărunțește încă pe atîta, brazdele și ridurile de pe obraz i se îndesesc, dar rămîne neclintit în picioare, și din ochii lui mari, bovini, îți spune că e gata să o ia de la capăt. Încîlcite lucruri, amestecate rău ! La Zotoviceanu poți să spui „dăruire totală în muncă, spirit de sacrificiu și unele apucături urîte, rezultat al educației proaste din tinerețe", dar tot atît de bine poți spune invers : „mentalitate și comportament străine de morala comunistă, în ciuda unei deosebite puteri de muncă și a nepregetării de a îndeplini sarcinile încredințate". Ce formulă alegi ? Sînt ambele juste în aceeași măsură ? Dracul să le ia ! Totul e pe ce pui accentul. Și în funcție de ce pui acest accent ? Iată cum e și cu această caracterizare... Parcă la Vîju e mai ușor ? Ăsta e cu adevărat ceea ce se poate numi „cîine credincios". Îi rupi coastele cu bocancii, el continuă să se țină după tine cu capul plecat, cu coada între picioare, cu o putere de îndurare și o abnegație de-a dreptul mișcătoare. Nici măcar nu scheaună cînd îl lovești, ți se uită în ochi vinovat, lăcrimînd. Poți să nici nu-i dai să mănînce, să-l lași să doarmă în zloată, în ger, devotiunea nu-i scade nici cu un milimetru. Și altceva pe lume nu știe, nici familie, nici odihnă, nici distracție, nimic. Doar munca. Dar muncă nu cu capul, ci cu picioarele. Ce poți să-i spui ? Nu știe altfel și pace bună ! Nu poate, deși vrea, vrea cu toată snaga.

Cum scrii ? „Devotat pînă la sacrificiu cauzei, dar cu limite intelectuale şi deficienţe organizatorice" sau „Incapabil, deşi manifestă cele mai bune intenţii ?" Iată cum de accent depinde totul. Suru îşi surprinse mirat această propensiune spre analiză psihologică neutrală, dezinteresată, simplă curiozitate de cercetător, de teoretician speculativ, preocupat doar de mecanismul proceselor de gîndire. Ciudată reflexivitatea lui pasivă, desprinsă de obiectul ei, şi în orice caz fără nici un interes de finalizare ! În general, plutea cumva deasupra lucrurilor şi oamenilor, realitatea situîndu-se într-un plan secundar, de unde îi trimitea numai semnificaţii incerte, labile, estompînd reprezentările precise, sedimentate în timp. Aceste neconcordanţe nu-l contrariau, se îndoia că există cu adevărat, lăsîndu-se totuşi absorbit de ineditul lor, de perspectiva deschisă, amînînd însă cu larghеţe, de nimic zorit, pentru altă dată, definitiva lor lămurire. Cauzele viziunii împrospătate asupra oamenilor le simţea complicate ; ce-l nedumerea era în special fondul de mare linişte pe care se ivea, ca şi amplitudinea privirii de ansamblu. Fără să bănuiască ce gîndeşte Suru, ceilalţi percepeau doar lentoarea paşnică, aeriană, contrastînd cu temperamentul şi stilul de muncă bine cunoscute. Îi mira însăşi ideea şedinţei, în care şi cele mai mici sarcini curente, nemaivorbind de programele de durată, de dosarele acţiunilor sau domeniilor mai importante, erau repartizate metodic. Fără îndoială, în centrul atenţiei se găsea combinatul, cu nenumăratele lui iţe încîlcite, cu diferitele termene amînate, depăşite sau încă nefixate, solicitînd urmărire zilnică, intervenţii, măsuri energice, schimbări de cadre şi aşa mai departe. Pentru prima dată Suru vorbea în faţa lor de această delicată, dureroasă, pe alocuri tenebroasă problematică, fără să strige, să ameninţe, să lovească cu pumnul în masă, să cheme la raport. Pentru întîia oară îl auzeau preconizînd cu realism şi seninătate nerealizarea la timp a cutărui sau cutărui obiectiv, sau enunţînd improbabilitatea soluţionării unei probleme. Atmosfera li se părea ireală. Furtuna cu tunete şi trăsnete, revărsarea puhoaielor le cunoşteau, ştiau cum să

le pareze, să se strecoare, să lasă teferi. Or, liniștea era suspectă. Preceda un uragan de intensitate neobișnuită, din care nu mai aveau scăpare ? Anunța catastrofa în mijlocul căreia te afli fără să-i cunoști proporțiile ? În plus, începuse să-i neliniștească încărcătura crescîndă de responsabilități pusă pe spatele lor, îngrozitor de precis și minuțios atribuite. Asta însemna nu tăvăleală în devălmășie, cum erau obișnuiți să facă, revărsînd fiecare sacul, periodic, într-un maldăr comun în cabinetul lui Suru, ci departajare strictă, pe parcele, în care se vor mișca distinct, fără nici o perdea proteguitoare, în văzul general. La un moment dat primul vicepreședinte chiar îl întrebă pe Suru, ezitînd să primească o mapă : „Dar de ce e nevoie, tovarășe prim, să ni le dați pe toate, mai bine le păstrați aici, la dumneavoastră, că doar cît o să stați... cîteva zile, nu e așa, și în timpul ăsta tot nu putem noi să..." Această părere se grăbi s-o împărtășească Zotoviceanu : „Are dreptate, tovarășe prim ! Cîteva zile, mai mult nu poate fi. E un control de rutină, analiza sîngelui, microradiografie, barium etc. Chiar n-are rost ! Ce să raportăm noi după o săptămînă ? Mai mult încurcăm. Așa, rămîn aici frumușel, în seif... Că noi tot ne ocupăm, nu ? Altfel, ședință să le luăm, ședință să le dăm, mai mult le plimbăm". Își aranja teancul de materiale gata să le restituie la cel mai mic semn de încuviințare. Dar Suru nu luă în seamă obiecțiile și propunerile celor doi. Făcu doar un semn scurt din mînă, din care reieșea că mai bine să lase chestiile astea, că în ce privește controalele, nu se știe niciodată cît durează, iar aici, la județ, treaba trebuie bine rînduită, nu cum se întîmplase anul trecut, cînd plecase pe nepusă masa și lăsase totul baltă. Cei de față nu mai insistară, convinși de acest gest mai mult decît de orice explicații, cu o îngîndurare tristă pe fețe. Ce exprima aceasta, se întrebă Suru, resemnare în fața imperativului, gravitatea asumării răspunderii, sau însăși autoritatea asimilată ? Și deodată își înțelese propria neliniște, tristețe, cumpănire, sau ce era, predispoziție spre evaluări globale, bilanțiere ale oamenilor, amestec de precauție și renunțare, de aruncare în gol cu

ochii închiși „fie ce-o fi", de necesitate ineluctabilă căreia trebuia să i se supună, și nu cu supărare sau dușmănie, ci cu liniște olimpiană, cu înțelepciune fatalistă, al căror tîlc se părea că nici ceilalți nu-l pricepuseră. Înțelese sensul protocolului improvizat instinctiv, cu acel simț ce-i permite dirijorului de orchestră să scoată exact nota trebuitoare din îmbinarea zecilor de instrumente. În această ședință, deși nu-și dăduse seama de la început, și nu realizase încă o bună bucată de timp după aceea, sub forma depunerii dosarelor de lucru în mîna celorlalți, a încredințării treburilor județului spre urmărire și răspundere, nu făcea decît să-și împartă propriile atribuții, să-și fărîmițeze și să-și înstrăineze răspunderile ce alcătuiau conținutul autorității sale unice, superioare, aceea care-i conferea ascendentul de netăgăduit față de toți. Cu alte cuvinte, preda puterea, își transfera dreptul de a porunci, de a decide, de a impune ca un lucru să se facă într-un fel și nu în altul, de a-și imprima gîndirea, experiența, perspicacitatea, stilul în faptele, întîmplările, realitățile ce constituie viața socială a acestui județ, în cursul ei neîntrerupt și tumultuos. Cu fiecare mapă în parte lua de pe sine și punea pe ei o investitură, un drept, un grad ierarhic. Pe măsură ce în fața fiecăruia creștea teancul de dosare, materiale, hîrtii, el se deposeda, se împuțina, se golea. Toate acele grămăjoare fuseseră ale lui. Tocmai ele îl împiedicaseră să perceapă dintr-o dată semnificația momentului ! Faptul că puterea pe care o ceda, nu mai apărea în unitatea ei impozantă, indestructibilă, adică în maldărul ce-i burdușise seiful metalic, ci în chite, în nuclee modeste, lipsite de măreție ! Eroare ! Fiecare pachet ascundea un sceptru, un ultim cuvînt, un posibil veto. Toate îi aparținuseră lui, la un loc, sporindu-i forța nu numai prin suma aritmetică, ci și prin efectul împletirii și contopirii. Nimeni nu mai dispunea acum de superioritatea unicității, adică nici unul din cei de față, dar nici el. Poate cînd începuse să-i cîntărească din ochi, să le revizuiască, recombine și reconceapă caracterizările, cu o mai acută limpezime decît oricînd pînă atunci, în momentele acelea se dăduse alarma în el. La baza întrebărilor pe care

și le punea despre ei, stătea o altă întrebare ascunsă : Pe cine împuternicesc eu acum, cui deleg această parte din entitatea mea instituțională, pe ce mînă încape prestigiul meu în acest județ ?" Și oscilațiile în prețuirea cusururilor și însușirilor, mutarea accentului de pe una pe cealaltă, dădeau glas nesiguranței înnăscute în subconștient cu privire nu numai la capacitatea lor de a face față, ci și la felul în care vor uza de puterea primită, în sens moral, civic, politic și, poate nu în ultimă instanță, al atitudinii față de el. Căci deposedîndu-se, se vedea slăbind, deja apăruse senzația aceea de aerian, de ușor, de „pe deasupra", nefiind în esență una de eliberare, ci de diluție, debilitate, inferioritate. Așa se explica schimbarea de la sine a vocii, pierderea notei imperative, despuierea obrazului de severitatea interogativă și intoleranță, olimpianismul. Și nu se putea să nu se întrebe, desigur tot în subconștient : „Ce-ar face ăsta, sau ăsta, acum, cu mine, dacă și-ar da seama că nu mai stăpînesc nimic și că totul le aparține ? Nu astăzi, neapărat, ci peste o săptămînă, peste o lună ! Ar mai primi un ordin sau măcar un sfat ? Sau m-ar da la o parte ca pe un lucru netrebuincios, incomod, m-ar repezi ca pe un pisălog impertinent ?" Și se bucura în sinea lui că ei nu dau semne de înțelegere, nu sînt conștienți de importanța covîrșitoare a solemnității, confundînd-o cu o ședință banală, că nu intuiesc încărcătura explozivă a atmosferei și nu pricep, nu pricep în mărginirea momentană, faptul că acum, în față, le stă regele gol. De aceea tresărise la semnul dubios de îngîndurare și gravitate, de posomorală încordată, deslușind în el scînteia unei conștiințe, un început de limpezire, o apropiere de punctul nevralgic, fierbinte, de „foc". Atunci se încheiase și actul propriei lui conștientizări și, pătrunzînd în miezul lucrurilor, încheie ședința.

După ce le strînse mîinile de despărțire, deși nu mai avea nimic de făcut, se duse ca de obicei la masa de lucru, se lăsă greu pe scaun, arătînd cu ostentație că vrea să se cufunde în treburi. Colaboratorii mai întîrziaseră în drum spre ușă, cu aerul că se gîndesc dacă totuși nu au uitat ceva, împingîndu-se

apoi unii pe alții spre ieșire cu o politețe de paradă. Rusu, folosind acest moment confuz, se întoarse și, cu un obraz gras, lucios, total inert, ca de sticlă, se aplecă peste masă și îi șopti : „Știți că tovarășul Cernea a fost instalat... Am ajutat și noi la transportul lucrurilor... Vreau să spun că s-a instalat cu totul, inclusiv serviciul soției, locuința". Suru nu ridică ochii de pe hîrtia aflată pe birou, cu toate că nu era decît diagrama precipitațiilor căzute în județ, pe care dealtfel o cunoștea pe din afară, și adîncit în presupusul său studiu, lăsînd impresia că a ascultat doar cu o parte de ureche, mormăi distrat : „Ihî... da... și, care e problema ?" „Nimic, nimic ! se dezvinovăți Rusu. Strict informativ ! Nu aveți desigur nimic împotrivă că gospodăria noastră a dat o mînă de ajutor ! În ce privește plecarea dumneavoastră, să dau dispoziții la garaj ?" „Nu, nu, mulțumesc. Totul e aranjat. Apoi, după o pauză, scăzînd vocea : Dacă e ceva deosebit, mă suni și pe mine, da ?" Regretă imediat aceste cuvinte, chiar tonul folosit, involuntar rugător, ca și cînd ar fi cerut o concesie — adică deși pretenția era prea mare, deși problemele de partid și de stat ale unui județ nu se discută la telefon, la un interior de spital, totuși, dacă e el bun, să treacă peste aceste considerente și... Și practic de ce să-l sune ? Cu ce poate să-i ajute de-acolo ? Numai ca să se afle în treabă ? Rusu îl asigură că-l va ține la curent, evident dacă apar probleme deosebite. În nici un caz n-o să-l deranjeze cu fleacuri. Dînsul să fie liniștit, să facă tot ce trebuie ca să iasă bine... Înainte, de toate, sănătatea, nu e așa ? Și, urîndu-i multă, multă sănătate, ca și cînd ar fi fost bolnav, se întoarse și ieși cu mersul lui țeapăn de automat.

Suru îl petrecu pînă la ușă cu privirea, stăpînit de un sentiment de repulsie, pentru prima dată încercată față de acest om serios, cunoscut în activul județean ca mîna lui dreaptă. De ce ținuse să-i servească în ultima clipă pilula cu Cernea ? Știa, măgarul ceva, și o făcuse din perversitate ? Aflase probabil că Suru se opusese propunerii făcute de București ca Cernea să treacă la Colegiul Central. E adevărat, apucase să spună nu,

fără să chibzuiască prea bine, fiindcă practic n-avea motive să se împotrivească, și apoi se cramponase pe poziție. De ce o făcuse ? Din principialitate ? Adică nu avea încredere în principialitatea lui Cernea, cum susținuse ? Sau se trezise în el invidia ? Nici una, nici alta. Se văzuse dezavuat. Promovarea anula sancțiunea, ștergea cu buretele motivația în care la timpul său crezuse, dezbrăca actul de semnificație politică, expunîndu-l la tot felul de interpretări. În special la cea de care se temea cel mai mult, de subiectivism, al său, al primului secretar. Dincolo de asta repunea în cauză criticile lui Cernea. Căci nu și le retractase. Dimpotrivă, o pusese pe mahalagioaica aia de nevastă-sa să le propage în public, în tot felul de cercuri. Deci i se dădea lui dreptate. În sine n-ar fi avut nimic împotrivă ca Vlad să fie promovat. Acolo unde avea să lucreze nu era nici șantier, nici combinat, pentru că Suru nu putea fi clintit din convingerea că în domeniul conducerii directe, organizatorice, Vlad nu făcea doi bani. Nu întîmplător de aici se iscase cearta, și avea remușcări că-l lăsase să se compromită în practica organizatorică, în loc să-l orienteze într-o direcție potrivită capacității lui. Poate odată o să-i spună asta lui Vlad, deși relațiile lor, sub auspiciile acelei femei... Oricum, hotărîrea îi umilise. Se trecuse peste el. E drept, în afară de Rusu, nimeni de la județ nu credea să mai fi aflat ceva. Totuși, pentru prima dată părerea lui nu fusese luată în seamă, ceea ce însemna că își pierdea credibilitatea, poziția. Cineva pe-acolo o fi zis : „Ia mai lasă-mă și cu Suru ăsta, cu pretențiile lui de infailibil. Ce, el e Alfa și Omega ? Nu e de acord. Să fie sănătos ! În general, nu mai e destul de maleabil... a devenit fixist, pătimaș". Și măgarul de Vlad mai venise să-și ia rămas bun. Nu încercase desigur să braveze... asta ar mai fi lipsit ! Poate exagerase în sens invers, al unei prea mari... Suru nu găsea cuvîntul potrivit... naturaleți. Fără s-o spună direct, invita la uitare, la pace, la egalitate. Da, poate asta îl deranjase, aerul de egalitate. După ce l-a tutelat atîta... Sau, întrucît se duce la centru, se așteptase să-l vadă umflat în pene, și Cernea îl pusese în inferioritate cu

modestia lui ? Dracu ştie ! O fi aflat că avusese în el un opozant ? Cu atît mai mult nu trebuia să vină. O făcuse ca să-i dea o lecţie de mărinimie ? De superioritate filozofică ? În asta consta parşivenia lui, nu spunea pe faţă ce gîndeşte... Oho, aici o plesnise, o luase razna. Tocmai că spunea al dracului! Un om încîlcit. Cu el nu o scoţi la capăt. Şi acest Rusu care vine să-i dea peste nas. Trebuie să fi trăncănit el ceva ! Fără îndoială, se pune bine cu centrul. Carieriști ! Ducă-se dracului cu toţii ! Acuma are ceva mai important decît să-şî bată capul cu ei. La întoarcere ! Dacă totul va fi în ordine... Sănătate să aibă, că le dezleagă el pe toate. Se ridică greoi şi porni spre uşă, însoţit de scîrţîitul balamalelor şi curelelor ce făcea acum parte integrantă din personalitatea lui, ca un parfum anume din aceea a unei femei, sau ochelarii dintr-a unui miop.

Se opri în mijlocul cabinetului şi se întoarse cu faţa spre masa de lucru unde se aflau telefoanele, mapa de birou, „*press papier*-ul" din primul oţel turnat în combinat, iar în spate biblioteca, semnalizînd ca un ciudat semafor din cotoarele roşii şi groase ale cărţilor politice legate, apoi dulapul cu piese de metal, fusuri de la filatură şi alte mostre ale producţiei industriale a judeţului. Toate îi erau apropiate, făceau parte din el, ca şi scrîşnetul protezei, şi se simţea bine în mijlocul lor, şi n-ar fi vrut să le părăsească nici pentru un moment, cu atît de mult pentru a pleca în necunoscut. Căci deşi ştia unde se duce şi deşi mai fusese acolo, îl stăpînea cu putere senzaţia de ieşire în necunoscut. Necunoscutul fişelor de laborator, al filmelor, al feţelor impenetrabile ale medicilor, al unei voci de sfinx ce avea să se pronunţe... Se încruntă, se întoarse şi ieşi cu un surîs strengăresc de flăcău ce pleacă în peţit, salutîndu-i cu o nonşalanţă desăvîrşită pe cei cîţiva auxiliari ce se strînseseră în anticameră pentru a-i ura drum bun.

Timpanele vibrau plăcut la pedala joasă a vocii melancolice, nazale, a celebrului Nat King Cole, ce pulveriza în încă-

pere o infuzie de sunete dezmierdătoare, învăluind totul într-un lac discret, mat, de o singură culoare nedefinită. Pe grațioasele volute ale orchestrației intra, schițînd vagi pași de dans, gazda, purtînd pe palme, ca o gheișă experimentată, platourile. Doctorița Liliana Bulfinski îi îndemna pe bărbați — folosea mereu pluralul, deși se adresa exclusiv lui Vladimir Cernea — să-și toarne din „Amaro"-ul italian delicios, fabricat integral pe bază de plante, după informația ei, culese din Alpii tirolezi. Cernea mulțumea cît putea de galant, stingherit de prea multa atenție ce i se acorda în acest select cerc de prieteni ai Elvirei. Își înmuiă buzele în lichidul negru, lăsîndu-i pe ceilalți să-și deșerte cu gesturi bruște păhărușele de cristal. Observa cu plăcere cît de dezinvolt, elegant și, într-un fel hegemonic, se mișca în acest mediu Elvira, dispunînd de întregul conclav cu verbul ei scînteietor, cu ținuta de o discreție regească. Spiritul Elvirei, exteriorizat prin rafinamentul ținutei și, doar din cînd în cînd, cu parcimonie, prin subtilități intelectuale, el stăpînea de departe pe celelalte, impunîndu-le o anumită cadență și o anumită altitudine, făcînd ca butadele să se încrucișeze ca floretele, anecdotele să se reverse în cascade rapide. Se rîdea într-un diapazon larg, de la hohote cu rezonanță prelungită, pînă la scurte pufnituri, acestea cu mai mult tîlc, folosite îndeobște cînd vorbele de duh conțineau caustice dar foarte, foarte prudente și bine ermetizate aluzii politice. Cei ce le debitau, de obicei un tip cu o față asimetrică și puhavă, despre care se spunea că este mare electronist, nu-l priveau niciodată pe Cernea, indicînd astfel că în nici un caz nu i se adresează, excluzîndu-l pe toate planurile. Soțul Lilianei Bulfinski, cea mai bună prietenă a Elvirei, afișa un aer de îngăduință obosită, surîzînd din cînd în cînd convențional de la înălțimea altor zone de interes, pe care prefera să le treacă sub tăcere, să le mențină în anonimat. Acest bărbat masiv, blond, pleșuv, încă tînăr deși trecuse de o jumătate de veac, lucra în comerțul ex-

terior. Grație profesiunii sale, deselor călătorii în străinătate, șarmanta prietenă a Elvirei purta o vestimentație de cel mai bun-gust, iar în casa ei se puteau bea cele mai rare și scumpe băuturi și asculta ultimele casete lansate pe piața apuseană. Tot atît de blondă ca și Elvira, mai planturoasă decît ea, cu obrazul mult mai fanat, lăsa să se ghicească, sub amprentele timpului și ale unei vieți intens consumate, trăsăturile marii frumuseți ce fusese. Liliana Bulfinski îi arăta lui Cernea o simpatie plină de atîta cochetărie încît îl punea în încurcătură ; îi făcea complimente, admirîndu-i statura, părul alb mătăsos, privirile inocente, spunîndu-i din cînd în cînd cu o drăgălășenie sobră, dar provocatoare, „cavalerul meu", „prințul meu". Acceptînd să facă act de prezență la această mică sărbătoare „în cerc închis" a zilei ei de naștere, după ce o mai văzuse înainte doar de două ori, Cernea își întrebase soția dacă nu găsește exagerate aceste maniere, dar Elvira îl asigurase că prietena ei e absolut sinceră, că pur și simplu îl place și că nu vede nimic rău în asta. După ea, Liliana era inima cea mai deschisă, mai sinceră și drăgăstoasă și sufletul cel mai curat de pe pămînt. Îl sfătuise să nu-și facă nici un fel de complexe, să se lase în voia adulației micului grup de prieteni vechi, ce-l prețuiau pentru calități de care el era inconștient și, nu în ultimă instanță, pentru faptul de a fi fost alesul ei. De simpatia deosebită a doctoriței pentru Cernea făcea din cînd în cînd haz, dar cu un tact desăvîrșit, soția electronistului, o femeie voinică, de proporții impresionante, plină de viață, tot timpul cu rîsul pe buze și în ochi, și cu o poftă de mîncare pantagruelică. Ea-i arunca mici înțepături lui Bulfinski, cu referiri voalate la lungile-i absențe din țară, făcînd-o însă întotdeauna de față cu Liliana, aceasta amuzîndu-se, îmbrățișînd afectuoasă capul pleșuv al soțului și sărutîndu-i obrazul pe care aluneca stins o prefăcută complicitate. Mai era o pereche uimitor de rezervată în raport cu atmosfera generală. Ea, o brună slabă, nu lipsită de oarecare felinitate, își rezervase rolul de fumătoare asiduă — lui Cernea i se păru că are degetele îngălbenite

de tutun ca pocheriştii pătimaşi — iar el, un tip şters, pe acela de ascultător conştiincios şi docil al oricui ar fi avut nevoie să-şi descarce sacul, să-şi omoare plictiseala îndrugînd vrute şi nevrute. Întorcîndu-şi leneş trupul masiv, Bulfinski făcea să păcăne surd butoanele casetofonului sofisticat, întorcînd benzile, anunţînd laconic, pentru orice eventualitate, numele interpreţilor, cu un accent atît de ostentativ străin încît deveneau neidentificabile. Mîncară somon afumat preambalat în folie de aluminiu, la care băuseră un „Chabli" californian, apoi, şi aceasta era surpriza serii, jumătăţi de avocado umplute cu şuncă de „Parma", se servi muşchi de căprioară rece, stropit cu „Chateauneuf du pape" şi, la sfîrşit, „fromage" : „Caprice de Dieu" şi „Boursene". La avocado toată lumea se arătă epatată, cu excepţia brunetei care ezită mult înainte de a gusta, declarînd că fructele respective o spuziseră toată cu prilejul unui turneu în Argentina, Cernea aflînd astfel că e pianistă, şi încă, după cum i se preciză, una din cele mai bine cotate de „ARIA". Cu excepţia corpolentei profesoare de engleză, soţia electronistului, convivii mîncau foarte puţin, ca şi cînd nu şi-ar fi satisfăcut o necesitate fiziologică, ci ar fi participat la un rafinat joc de societate. La început, lucrul acesta îi făcu o impresie bună lui Cernea, dar se răzgîndi repede, găsind că mai mult decît un îndelung exerciţiu de înfrînare a poftelor vulgare, aceasta trăda snobism. Nu luau propriu-zis masa, ci oficiau un ritual pe care şi-l închipuiau a fi de castă ; nu plăcerea senzorială conta, ci vanitatea de a li se cuveni o asemenea ofrandă. Chiar cele cîteva exclamaţii de surpriză şi admiraţie auzite în timpul mesei nu se adresau bucatelor, ci sunau ca nişte gratulări reciproce. Puteau foarte bine să nici nu se atingă de raritătile de pe masă, esenţialul consta în faptul că fuseseră procurate şi că plăcerea de a le poseda le revenise lor. Cernea descoperea o bucurie meschină în această cină, asemănătoare cu orgoliul parveniţilor fotografiindu-se încărcaţi de bijuterii. Doar alcoolul îl beau cu rîvnă veritabilă, alcoolul tare, căci preţioasele vinuri rămîneau pe trei

sferturi în pahare, intrînd și ele în același joc stupid de grandomanie și risipă. Cuprins de dorința de a strica puțin atmosfera sacerdotală, Cernea îl întrebă pe Bulfinski cu un ton cît putu de mercantilic și prozaic : „Trebuie să coste foarte scump bunătățile acestea, nu ? Îmi închipui că așa ceva se mănîncă și se bea doar pe la marile restaurante pariziene". Bulfinski, luat prin surprindere, nesigur de sensul întrebării, clipi de cîteva ori alarmat, după care, destinzîndu-se, bagateliză masa cu toate mijloacele de care dispunea. „Ași, da de unde, bătu leneș și disprețuitor din mînă, cu o voce aproape scîrbită. Sînt niște fleacuri, le găsești la orice dugheană. Le iei pe cîțiva mărafeți." „Daa ? se miră deziluzionat Cernea. La orice dugheană ? Așa, deci ?" „Ei, lasă, Soni, interveni englezoaica gurmandă, că nu se mănîncă «somon fumé» și nu se bea «Chabli» la orice colț de stradă. Și acolo, tot protipendada..." Electronistul crezu de datoria lui să vină în ajutorul lui Bulfinski și, deși se vedea că suferă, că prin aceasta își rănea amorul propriu, recunoscu ezitînd că, într-adevăr, asemenea lucruri nu sînt prea scumpe. Inspirat subit, adaugă, și Cernea fu sigur că o face pentru a se răzbuna, că această mult hulită societate de consum a început să aducă la îndemîna maselor ceea ce înainte, într-adevăr, era apanajul burgheziei. „Aiurea, ricană Bulfinski, la îndemîna maselor ! Apoi schimbă deodată pista. Totul e prefabricat, preambalat, falsificat. Dacă vreți să știți, în Occident se mănîncă prost. Avem, domnii mei, bucătăria cea mai bună din lume, nu dau iahniile, mititeii, sarmalele, mămăliguța, plăcintele noastre pe nimic." „Bine, dar te contrazici, Soni, nu se lăsă îmbrobodită gurmanda. Întotdeauna ne-ai vorbit de grozăviile pe care le mănînci tu la bistrouri. Dealtfel și tu, Nucule, își luă în primire bărbatul, ai susținut mereu că viața e îngrozitor de scumpă acolo. Poate o făceai interesat, se alintă insinuantă. Cred că te-am prins !" Cernea avu impresia că Elvira surprinsese o licărire de maliție pe chipul lui, căci interveni, ea însăși puțin batjocoritoare : „Ei, lasă că vă lămuriți voi altă dată. Acum putem să trecem dincolo ? Tare aș bea o

cafiea, iar Liliana văd că abia așteaptă să-mi ghicească în ceașcă". Se ridicară și Cernea încercă o perfidă satisfacție văzînd involuntara grimasă de decepție a comesenilor ce părăseau resturile festinului, depreciat deodată în ochii lor, cu sentimentul celor care, convinși că au purtat pietre scumpe, află că nu erau decît gablonțuri.

În timp ce savurau coniacul franțuzesc, cineva aduse piesele de canastă și împărți suporturile de lemn. Nimeni nu-l întrebă pe Cernea dacă vrea să joace, subînțelegîndu-se probabil că acest gen de distracție cade în mod obiectiv în afara preferințelor sale, sau poate, se gîndi el, fuseseră instruiți în acest sens de Elvira. Liana Bulfinski, ținîndu-se și ea deoparte, rezemată de speteaza canapelei, își încălzea în palmă balonul de cristal trăgînd, cu gesturi de boss distrat, din țigareta americană lungă și parfumată. Sunetul sec al pieselor pe cele două măsuțe, cuvintele puține, deslînate, ale jucătorilor, caierele fumului alb al țigărilor ridicîndu-se în șerpuiri molatice spre tavan, aroma excitantă a vaporilor de coniac, împrumutau adunării o tihnă familială mic-burgheză. Cernea se gîndi cît de tipic este acest tablou pentru nevoia oamenilor de întoarcere la patriarhal, într-o societate absorbantă și acaparatoare, într-un mediu cu deosebire solicitat prin natura profesiunilor și răspunderilor. Un electronist, un om de afaceri, un constructor de hidrocentrale cum era tăcutul, posacul soț al pianistei, o doctoriță, angajați toți într-un curs de viață trepidant, avînd în sînge otrava ritmului, a vitezii, obligați, cel puțin așa se presupunea, să se informeze, să se țină la curent cu noutățile branșei, găseau timp, și nu numai timp, ci plăcerea, necesitatea, de a se cufunda în această vegetare intelectuală, punînd zidul monotoniei unei pasiuni derizorii, fără nici un sens practic — poate tocmai de aceea! —, între ei și lumea din care se abstrăgeau cu bună-știință. Coborau nivelul pretențiilor și aspirațiilor, renunțau la snobism, la înfumurarea de castă, cu iluzia că și-au găsit o insulă ermetică, inabordabilă, că participă la o robin-

sonadă modernă de o oră, confortabilă, reconfortantă, unde miza nu mai era supraviețuirea, ci tocmai uitarea tiraniei ei. După un timp, Elvira se retrase și ea din joc și se așeză pe canapea, alături de doctoriță și de Vlad, parcă pentru a le supraveghea convorbirea, sau pentru a o canaliza spre subiectele cele mai prielnice. Prinzînd firul discuției, se arătă nemulțumită, în glumă bineînțeles, că în loc să-și facă mici confidențe, indispensabile unor oameni ce se simpatizează și vor să se cunoască mai bine, se apucă să foreze roca prăfoasă și înecăcioasă a muncii profesionale. Cernea voise să știe cîte ceva despre viața doctorului de spital, despre „mizeriile" ei, cum se spunea, motivîndu-și curiozitatea prin aceea că o foarte bună prietenă a lui tocmai intrase la medicină. Liliana Bulfinski făcea haz. „Dar pe ce lume trăiești, scumpo ? o tachină pe Elvira. Habar nu ai, sînt sigură, că soțul tău are o amică în anul întîi de facultate. E vesel, desfătător — și rîdea din toată inima. Dar știi, dragul meu, ești nu numai adorabil, ci și primejdios ? Deși ar trebui să plîng, fiindcă noi nu mai avem nici o șansă." Elvira, indulgentă, după ce savură confuzia, prelungind-o dinadins, îi aduse la cunoștință Lilianei că respectiva nu era decît „fiica adoptivă" a lui Vladimir, odrasla primului secretar al județului. „E din nou la noi" informă doctorița cu oarecare sobrietate, uitînd de latura distractivă a subiectului. „Cine ?" nu înțelese Cernea. „El, primul secretar. S-a internat iar în spital." „Dar de ce ? Cu piciorul... vreo complicație?" Doctorița clătină din cap. Nu, nu era vorba de o complicație la picior, se internase pentru control, ea credea însă că nu se simțise bine și, cu regret trebuia să spună — știa că au fost tovarăși de muncă, prieteni — că starea sănătății tovarășului Manole Suru era departe de a fi liniștitoare. Încă nu se putea pronunța, nu se conturase ceva cert, îl suspectau de o recidivă a bolii, continuau analizele, urma să se mai facă unele consulturi. Îl va ține la curent dacă dorește. Sigur, oricînd mai rămîne o șansă, pare să fie un om norocos, dar de obicei

asemenea cazuri sfîrșesc prin metastază, toată chestia e cînd se produce. Cernea manifestă o nedumerire deprimată. Cum, așa deodată ? Doar îl văzuse înainte de plecare, chiar îl admirase, n-ai fi zis că a fost vreodată bolnav ; aceeași energie neobosită, aceeași poftă de viață, de muncă. Nu se poate, nu arăta așa cum arată un om care... Probabil se înșală ei. Medicii sînt prăpăstioși, dacă ai încăput pe mîna lor nu se poate să nu te scoată bolnav — cum pățești cînd te duci la ăștia să-ți vadă televizorul, sau mașina, trebuie să-ți găsească neapărat ceva, altfel ce fac, mor de foame ? Își exprimă îndoiala, cunoștea bine constituția robustă a lui Manole, dealtfel și ea spusese că nu sînt siguri, dacă ar fi fost ceva s-ar fi văzut pînă acum. Liliana Bulfinski nu insistă, dar Elvira îl contrazise, cu un ton din care, se gîndi Cernea, nu numai că lipsea obișnuita tristețe filosofică, acel fatalist „ce să-i faci, trebuie să te împaci cu inevitabilul", din vocea oamenilor capabili să accepte mai ușor realitatea zguduitoare — dar se putea întrezări o ușoară însuflețire, ca și cînd contrariul ar fi fost indezirabil, indezirabil și nedrept. Nu-i plăcu tonul și fără să o acuze direct de cinism se văzu îndemnat să facă elogiul lui Suru, revoltîndu-se tocmai împotriva absurdității hazardului care lovește, într-un mod satanic, oamenii cei mai valoroși, ocolind nulitățile, lăsîndu-le să facă umbră pămîntului degeaba. Spunînd aceste cuvinte, nici prin minte nu-i trecuse cît de violentă va fi reacția Elvirei. Ea voi să știe pe ce criterii împarte el oamenii în valoroși și nulități. Asta poți s-o faci în cadrul unei specialități, în cel mai bun caz comparînd între ei, să zicem, stomatologii sau croitorii, brutarii sau matematicienii — deși nici aici principiul nu se aplică perfect, pentru că și un matematician genial are nevoie de aportul colegilor mai modești ; din acumulările, chiar din eșecurile și erorile acestora, se inspiră și se ridică el. Dar în cazul unor șefi de profesie, ca să spunem așa,

pe ce bază faci clasamentul ? Cernea expuse ceea ce considera că înseamnă un om valoros în general, indiferent de meserie sau funcție, enumerînd trăsăturile, proprietățile morale și sociale, insistînd pe înrîurirea exercitată asupra semenilor, ca prototip al curajului, dîrzeniei, spiritului inovator și așa mai departe. Dar ce înseamnă înrîurire ? îl somă Elvira fără să-i lase timp să explice. Impunerea unui punct de vedere ? Violentarea personalității altora în virtutea funcției ?. „Dar, dragă, negi că oamenii își aleg modele de viață ? Că fiecare tinde să imite într-un fel sau altul personajele pe care le admiră ?" Ea o ținea însă una și bună : „Nu, înrîurirea este un curent detestabil, imitare impusă de cei mai tari, mai bine situați, de cei de care oamenii depind". „E un fel de a spune. Eu te întreb altfel : ce vină au eroii că sînt imitați ?"

Cernea băgă de seamă că vorbele lui nu mai întîmpinau obstacolul cîlțoasei rumori ce le amortiza, le absorbea, ci răsunau limpezi ca tacîmurile ciocnite de porțelanul farfuriei în momentul cînd toată lumea a încetat să mai mănînce. Erau ascultați. Jocul cu pietre fusese întrerupt și adunarea urmărea schimbul de replici al soților Cernea. Elvira pufăi : „Eroi ! Ce sînt eroii dragul meu ? Se dă un examen, se capătă o diplomă ? Nu, nu voi folosi acest termen. Voi rămîne la aceia de «exemplu care înrîurește». Ce vină au, spui ? Aceea de a se da singuri drept pildă, de a cere ca și ceilalți să trăiască și să se poarte la fel. În muncă, în gîndire, în variate împrejurări." „Dar cum ar putea evita asta, Elvira dragă ? interveni cu un ton împăciuitor Liliana Bulfinski, sugerînd că oarecum se află de partea lui Cernea. Oamenii sînt zeloși, ei singuri..." „Ba da, ba da, se poate evita. Să-i respecte pe ceilalți, iată condiția. Să le arate că și ei constituie o valoare demnă de luat în seamă, de cultivat, de dezvoltat. Să nu acrediteze ideea monopolului valorii, să nu facă nimic pentru instaurarea acestui monopol." „Tu pleci de la premisa — se amestecă în dis-

cuție și electronistul, fără să trădeze nici un partizanat, părînd că dorește să se informeze doar, dar Cernea avu impresia că vrea să-i ofere o pistă Elvirei — că promovarea propriului exemplu este sinonimă cu infirmarea altor posibile modele?"

„Da, asta cred, prinse ea sugestia. Adică ce spune «modelul»: voi sînteți doar materia primă din care trebuie plămădit ceva, ceva după chipul și asemănarea mea. Cu alte cuvinte, începe să se considere o zeitate, prototipul omului ideal. Poate exista așa ceva, spune și tu, Nucule ? și-l luă ca aliat pe electronist. Unde ne duce ideea de prototip ? Nu la aceea de supraom ? Nu la Zarathustra lui Nietzsche ? Dar nu împing lucrurile pînă acolo. Pun o altă întrebare, mai realistă. Modelul nu împinge la distrugerea, hai să zic restringerea, diversității de ipostaze ale ființei omenești ? La uniformizare, standardizare, robotizare ? Nu, dragul meu Vladimir — se întoarse mai constructivă spre Cernea — să renunțăm la acest mit. Să căutăm valoarea în fiecare. Să nu dirijăm oamenii spre o unică valoare. Dă-ți și tu seama ! Cum ar putea exprima un model, să zicem avansat, pentru că perfect nu poate fi în nici un caz, asta e o imposibilitate și teoretică și practică, deci cum ar putea el să exprime infinitatea valențelor speței umane ? Exclus ! Dacă am accepta o asemenea regulă de viață, am genera o uriașă pierdere de valori, de valori utile pentru omenire. Oricare dintre noi este un unicat. Atît ca sensibilitate și resurse de gîndire, deci ca percepție și înțelegere a lumii, a universului, cît și ca forță și originalitate de creație." „Te admir, surise Cernea, captivat de verva pătimașă a Elvirei. Aș zice doar că ai exagerat puțin premisa, ca să-ți facilitezi splendida tiradă umanistă. Deși cam prea renascentistă, ca să-i zic așa, de aceea poate mai puțin pe gustul epocii revoluției științifice, mi-o însușesc în miezul ei. Numai că nu vorbeam de supraoameni, ci de semeni de-ai noștri mai dotați. Vezi, ștacheta pretențiilor mele e mai coborîtă. Și, așa cum eu nu am putut

contesta justețea principiilor tale, puțin cam prea celeste — și rîse drăgăstos pentru a atenua ironia scăpată involuntar —, nici tu nu vei nega utilitatea modelelor înțelese ca o cotă mai înaltă atinsă ici, colo, bună să ne stimuleze efortul necurmat de autodepășire." „Evident, evident, cedă Elvira, dar pînă la un punct, pînă la imitație, în care mă încăpățînez să văd o formă de robie, o inadmisibilă renunțare a omului la sine. O cale ce nu poate duce nicicum spre fericire." „Sînt de acord cu amîndoi, sînt de acord cu amîndoi", exclamă emfatic electronistul, ba chiar se apucă să aplaude. Cernea îl privi atent și chipul lui nu i se mai păru așa asimetric și puhav ca la început. Mai degrabă purta urmele unei pronunțate oboseli intelectuale : ochi bulbucați, fără luciu, ca miopii cu multe dioptrii — într-adevăr avea prin buzunare cîteva perechi de ochelari, schimbîndu-i după nevoi —, fruntea cu brazde mari orizontale părînd prea îngustă, obrajii căzuți făcînd cute și o gură cărnoasă, roșie, ce contrasta cu restul printr-o constantă predispoziție spre rîs, rezultînd probabil din mania de a spune anecdote. Sub toate aceste trăsături se ghicea încordarea intelectuală proprie omului ce întîrzie mult pe cărți. Poate această figură de erudit consumat nu-i plăcea, se gîndi Cernea, și o acoperea cu un strat gros de fard, respectiv de mondenitate, după modelul clovnilor ce-și vopsesc fața în alb. „Dar cele două adevăruri nu se exclud, continuă el. Într-adevăr urcăm spre cote, dar străduindu-ne să rămînem noi înșine. Fiindcă, imitația ce este ? O preluare necritică. Deci cu imperfecțiuni. Păi asta vine în contradicție cu principiul valorificării moștenirii culturale, nu e așa Agata ? își consultă soția rîzînd. Ea a scris cîteva articole pe această temă, îl lămuri pe Cernea, umblă pe la estetică, înțelegeți, e în materie. Dar remarcînd indiferența Elvirei față de paranteza făcută, bănuind că o interpretează ca bufonadă ieftină într-o dispută serioasă, adăugă : Imitația e dizgrațioasă.

Mulți mimează nu fiindcă astfel s-ar ridica spiritual, ci ca să facă plăcere, să intre în grații, să-și atingă interesul. Oportunism ! Să renunți la substanța ta pentru o facilitate oarecare, pentru comodități, pentru bunăstare ? Ce contează asta ?, zice cutare, el s-o ducă bine !" „Ne-am îndepărtat de subiect, interveni plictisită Elvira. Noi discutăm despre cel ce încurajează pantomima. Sau o impune. Vladimir știe la cine mă refer. Trebuie să recunoști dragul meu că el a făcut-o. Dacă nu expres, în mod tacit. Prin autosupraevaluare. Cînd raportezi totul la tine... ! eu cum pot, eu cum fac, eu cum dreg ! nu te indici ca etalon ? Nu te impui ca standard ? După mine e o formă de dominare, de imixtiune în viața altora, de instalare arbitrară într-o altă personalitate." „Nu neg, Elvira, existența acestei tentații. Și să știi că e destul de răspîndită. Hai să ne supraveghem cu toții — și se uită în jur ca și cînd ar fi propus un nou joc de societate, observînd că unii chiar se pipăiau instinctiv, controlîndu-și ținuta, ca și cînd acolo s-ar fi ascuns tentația respectivă. În același timp nu poți pretinde ca un conducător să se minimalizeze în public. Datoria lui e să capteze încrederea, respectul, prețuirea... Tu îi ceri să-și expună slăbiciunile ? E cam mult... Știu, o să-mi spui că de ce le are. Toți le avem. El trebuie să lupte cu ele, nu să le afișeze. Altfel își compromite nu numai persoana, ci și funcția." „Aici e o nuanță ! se amestecă doctorița, de data aceasta renunțînd la galanteria de amfitrioană și la tonul dulceag, cerut de simpatia autoimpusă pentru Cernea. A nu expune înseamnă a ascunde. În acest caz, ce prestigiu poți să aperi ? Dumnezeule, ce viață poate să ducă un astfel de om ? Înțeleg să-ți tăinuiești, din modestie, prea marile virtuți, ce vă uitați așa la mine ? nu e cazul meu, vă previn ! dar să stai tot timpul cu ochii în patru ca să nu ți se vadă defectele ! Vai de capul lui ! Un astfel de om nu poate fi nici liber, nici fericit.

Şi ce drept moral are să ceară altora ceea ce lui îi lipseşte ? Pentru că are o funcţie mai mare ? Şi ce dacă are ? Trebuie să se autoidealizeze ? După mine asta este în esenţă dezumanizare. Păi dragii mei, gîndiţi-vă, să-ţi uiţi propriile contururi, cele reale ! Ca şi cînd eu mi-aş procura o oglindă să-mi arate mereu chipul de la douăzeci de ani. Şi încă exemplul nu e concludent, urmarea ar fi mistificarea doar a ce este pe afară. Dar o oglindă falsă pentru spirit ? Nu, e o nebunie ! După mine, dacă nu mai poţi accepta că eşti egal cu ceilalţi oameni, pur şi simplu încetezi de a fi om. Eşti conştient că ai limite ? De ce te sfieşti să le recunoşti ? Abia atunci poţi fi acceptat ca om. Dacă ţii la asta. Dacă nu, o să fii tratat ca un personaj de scriptură, sau ca un absurd simbol al perfecţiunii. Sau, ce mai încolo şi încoace, ca un farseur. Ce ruşine e în asta : să fii un om printre oameni ? Omul e o fiinţă complexă, insondabilă, plină de surprize. Nu e destul ? Şi n-am epuizat nici a mia parte din definiţia omului, despre care limitele profesiunii mele mă împiedică să mă pronunţ." „De acord, de acord, aplaudă electronistul. Hotărît, în seara asta sînteţi toţi inspiraţi. Ce să mai definim, voi înşivă ilustraţi, prin nobilele voastre idei, măreţia definiţiei. V-a stimulat poate prezenţa tovarăşului Cernea. S-a enunţat aici un adevăr axiomatic. Nu este un indiciu al valorii tale faptul că la un moment dat ai o funcţie mai mare. Asta poate fi şi rezultatul unei proaste selecţii, al erorii de cunoaştere sau al simplei întîmplări. Dealtfel viaţa răstoarnă de atîtea ori ierarhiile... Nu înseamnă nicidecum că răstoarnă automat şi valorile. Dimpotrivă, abia le restabileşte echilibrul, le pune în dreptul lor. Sînt adevărate nostimade : ajuns într-un post, X începe să-şi dea aere, îşi freacă subalternii ca un plutonier major. După un timp însă rolurile se inversează ; devine subalternul foştilor subalterni. Cum e cu modelul ?" „Nucu vorbeşte pro domo, ricană Bul-

finski. Asta e marota lui : postul, șeful, răsturnarea de ierarhii. N-o să uite niciodată că putea să fie director de institut și nu e. Nucu e o valoare veșnic suferindă. Cu cît se apropie pensia și nu mai vede nici o șansă, rana se adîncește. Un mare necicatrizat. Astă seară i-ați oferit balsam pentru ulcerații." „De ce ești rău Soni, îl alintă doctorița, încolăcindu-și brațul după gîtul lui. În orice conversație persoanele de față sînt excluse. Discutăm în general. De ce te legi tu de situația concretă a lui Nucu ? Nu se poate întîmpla ca cel ce se consideră, se recomandă și se impune drept model, să fie în realitate opusul acestuia ? Și ca toți să știe asta în afară de el ?" „Nenorocirea e alta dragii mei, se însufleți Elvira, că mulți din subalterni, mai puțin versați, mai creduli, mai naivi, își închipuie că tocmai antimodelul e bun. De ce ? Pentru că el promovează. Concluzia ? Că asemenea oameni se cer. Imitarea devine astfel o catastrofă, duce la degradarea personalității. Răul proliferează. Așa-zisul model e un focar de infecție, un reper nu numai eronat, ci nociv. Liliana a ținut să precizeze că sînt excluse persoanele de față — neîndoios ! Și că discutăm în general. Adevărat. Dar nu aș vedea în asta neapărat ceva lăudabil. Asemenea discuții, interesante în sine, n-au nici o utilitate. Un cerc de intelectuali face teoria chibritului și atît. Ridicate în stratul de teorie pură, opiniile nu ajută la nimic. Dacă Nucu reprezintă o particularizare, cu atît mai bine. Nu aprob, desigur, micile represalii aplicate de Soni. Ar mai fi și alte posibilități de particularizare, eu însumi dispun de un foarte bogat material. Dar așa sîntem noi, delicați, nu ne murdărim cu fapte, preferăm lumea ideilor ultradecantate. Nu ? n-am dreptate ? Și să știți, mă vizez în primul rînd pe mine. Căci am deschis discuția avînd în cap un caz concret, dar am preferat să-l sacrific pentru frumusețea tiradelor etice, cum spunea Vladimir."

Cernea nu mai urmărise ultimele replici, acaparat de ideea că omul poate deveni prizonierul propriului model. Avea în vedere modelul pozitiv, căruia prin voință, perseverență, cineva reușește să-i corespundă într-o măsură mai mare sau mai mică. Cazul lui Suru, adică. Nu devenise el captivul propriei viziuni despre sine ? Suru nu mai știa să se bucure de viață, să rîdă, să glumească, să petreacă, să discute verzi și uscate, ca orice om normal. El nu mai înțelegea ce e o naivitate, o candoare, un gest gratuit. Ca să le poată blama și respinge ? Uitase ce înseamnă plăcerea de a lăsa un om să se apropie de el și de a se apropia și el de acela. Renunțase la prietenia lor — singura pe care o avusese vreodată. De ce ? Pentru a-și apăra statutul de șef și o fizionomie socială, împrumutată dumnezeu știe de unde. Calitatea de model i-a impus o viață ascetică, un fel de schimnicie. A introdus în existența lui austeritate, răceală, singurătate. Fără să știe, s-a făcut nefericit. Subordonarea față de o schemă, căderea în stăpînirea canonului l-a uscat de viu, l-a transformat în mumie. Numai frică se citea pe fața celor ce aveau de-a face cu el. Și un respect forțat. O dramă ! Nu i-au mai rămas lui atîta perspicacitate, limpezime, spirit de observație, ca să poată recunoaște adevăratele sentimente cu care era înconjurat ? Mai degrabă nu, pentru că iluzia tocește simțurile, face din om un beteag, un opac, un orb încăpățînat. Ar fi vrut să deplîngă acest destin în auzul tuturor. Să facă elegia sihastrului, deși Suru nu asta era. Sihastrul fuge de lume, fie că n-o mai poate suporta, fie că e alungat. El își cîștigă dreptul de a nu mai depinde de oameni, renunțînd la pofta de a domina pe cineva. Și totuși apropierea dintre ei aici, în renunțare se găsește, numai că sînt două moduri diametral opuse de a renunța. Suru rămîne în mijlocul plăcerilor, al tentațiilor, avînd puterea de a le întoarce spatele, celălalt nu găsește destulă încredere în

el şi le părăseşte. Şi unul şi altul alege singurătatea ca să poată rămîne tare. Sihastrul pentru a-şi feri sufletul de păcat, sau pentru a se mîntui după ce a păcătuit, Suru ca să-şi păstreze ascendentul asupra supuşilor. Prima e o formă de evaziune mistică, cealaltă de ancorare în putere. Vru să vorbească despre acest gen nou de pustnicie, despre mortificarea în însuşi miezul lumii vii, ca să le inculce, dacă nu înţelegere, cel puţin sentimentul îndurării. Se pregătea să abordeze acest subiect spinos, deşi nici lui nu-i era prea clar, convins că aruncîndu-l în lacul limpede al gîndirii colective elevate, de existenţa căreia se convinsese în acest cerc, îl va putea aprofunda. Prietenii Elvirei erau inteligenţi, culţi, animaţi de o lumină umană, cu o subtilă comprehensiune morală. Deşi îi cunoştea prea puţin, aproape deloc, intuia că ar fi un mediu propice pentru laminarea unor idei grele, pentru exerciţiul cunoaşterii în sine, dezrobat de ipoteci pătimaşe, de interese personale sau de grup, excesiv subiective. Dusese dorul unui astfel de laborator spiritual, pierduse din supleţea şi acuitatea gîndirii, din abilitatea speculativă. Elvira îi redeschisese gustul, ea începuse să suplinească şi aderenţa şi potrivnicia, dar aici spaţiul era mai larg, varietatea de nuanţe mai bogată, probabilitatea surprizelor mai mare. Calmul reflexiv în care doar lama ironiei şi mica vîlvătaie a patosului cerebral vibrau, îi stîrneau un flux voluptuos al fanteziei. „Elvira întreba ce înţeleg prin erou, începu el. V-aş propune o formulă. V-ar conveni, de pildă, aceasta : erou este egal incomoditate ?“ „Incomoditate pentru alţii ?“ rîse electronistul ca de o glumă bună. „Da, pentru alţii şi în acelaşi timp pentru sine“, explică Cernea. „Ho, ho ! se complică ! Nu m-aş băga !“ se apără acesta. „De ce te temi, crezi că există om care să nu fie puţin erou? Dumneata, de pildă. Nu ştiu cît de incomod eşti pentru alţii, dar pe dumneata, după cîte îmi face impresia, nu prea te-ai

cruțat." „Pot să spun eu, se oferi Bulfinski. Îl cunosc de-ajuns ca să nu mă înșel. Ați pus chestiunea așa : «care să nu fie». Eu aș pune-o așa : «care să fie». Acesta e Nucu. Nu există aspect în care să nu-i lipsească ceva de erou. A fost un timp, într-o anumită măsură, incomod, cînd aspira să devină director. Dar s-a plictisit, sau a obosit, sau i s-a făcut frică, și a renunțat. S-a dus eroismul ! Incomoditate pentru sine ? Da, studiază și cercetează, dar cu plăcere, fără nici o jertfire de sine. În plus, își oferă compensații. N-ar renunța la o seară ca asta pentru nimic în lume. Deci a ratat și aici eroismul. Ceea ce spun despre el e valabil și pentru mine. Cine mă observă cum pierd nopțile la muncă ar fi gata să-mi lipească eticheta de erou, dar altul care mă vede culegînd roadele, mi-ar retrage-o imediat. Formula pe care ați propus-o, personal mi se pare inacceptabilă din punct de vedere practic. Din cîte cunosc lumea, nu prea văd amatori pentru un astfel de eroism. Hai să zic, prin absurd, că Nucu sau eu, am ajunge pentru un moment la acest grad de incomoditate bivalentă. Dar cine și cît ne-ar înghiți ? Și mai departe : cum i-am digera noi pe alții într-o atare postură ? Nu, credeți-mă, omenirea ar deveni un balamuc." Ascultîndu-l, Cernea îi vedea fața mare, roșcată, buzele mișcîndu-se leneș, ca două rîme groase, ochii de un albastru spălăcit, puțin adormiți, înotînd într-un ris batjocoritor și avu revelația figurii profitorului. „Dacă vreți să ne împrumutați o cît de modestă aură de eroism, spunea Bulfinski rîzînd, atunci acceptați ideea că este capacitatea de a suporta viața așa cum e, aducîndu-i mici amendamente. În asta sîntem tari. Aici da, sîntem eroi." Electronistul rîse și aplaudă și se apucă să brodeze o anecdotă adecvată. Cernea nu mai recunoștea geografia intelectuală a chipului buhăit, vedea numai superficialitate și ceva de re-

sortul pediatriei. Şi doctorița rîdea, sculurîndu-şi cărnurile bine hrănite, strînse în corset, privirea catifelată i se păru glacială şi impertinentă, iar resturile de frumuseţe frivole. Pînă şi taciturna pianistă exclama ceva cu înţeles pejorativ, aruncînd în lături scurte priviri exasperate, ca şi cînd cineva ar fi somat-o să comită cine ştie ce enormităţi.

„Cine sînt aştia ? se scandalizează Cornea. Ce e aici ? Un trib, un clan, o sectă de pervertiţi, de adoratori ai huzurului, ai unui cod găsit prin cine ştie ce pod prăfuit al burgheziei. La ce le foloseşte inteligenţa, cultura ? Pentru a-şi agonisi serile fade, de un snobism rînced, această familiaritate stătută ? Se consideră eroi fiindcă primesc viaţa aşa cum e ? Fiindcă nu se sinucid, sau ce ? Nu le e ruşine ?" Şi se trezi făcînd cu voce tare rechizitoriul egocentrismului mărginit şi placid, caracteristic intelectualului subtil dar laş, lipsit de voinţă şi de caracter, mică maşină funcţionînd cîteva ore pe zi ireproşabil, refugiindu-se apoi fericită în cutia de pluş. Pe măsură ce vorbea se supăra cu adevărat, comparaţiile între ei şi tipul de om reprezentat de Suru defavorizîndu-i grav. Ce era această autoconservare larvară, le spunea el, conştientă, perfect lucidă, în raport cu sacrificiul la care ştie să consimtă, fără a pregeta, acel model de care îşi băteau joc sau îl puneau la stîlpul infamiei ? De ce urau luptătorul făcut să înfrîurească ceea ce e viu ? Pentru că s-ar atinge de confort, pentru că ar tulbura o ordine tihnită, călduţă, adormitoare ? Restul sînt vorbe goale, teorie ieftină. Întrebau ce s-ar alege de o lume dominată de eroi ? Nu ştia, nici nu credea că e posibil să se ajungă acolo. Adevăraţii eroi nu aspiră la dominaţie, ei doar se jertfesc dintr-un impuls prea generos, şi nici nu cer ca gestul lor să fie urmat, cu atît mai puţin sanctificat. Eroul veritabil e inconştient de eroismul său, certificate, diplome, cum s-a spus, îşi procură pseudoeroii. Deci ei trăgeau aici o alarmă

falsă. Problema e alta. Cum ar putea supraviețui lumea năclăită de o gelatinoasă bunăstare, în care pînă la urmă inteligența se sufocă, se îneacă ? Nimic mai oribil decît mărginirea în care se învăluie cu bună-știință inteligența. Afront și la adresa naturii și a culturii.

Tot ceea ce spunea, îi venea pe limbă ad-hoc. Nu se știa admirator al așa-zisului „erou", văzuse exemplare în stare naturală și ceea ce îl respinsese fusese nu în primul rînd incomoditatea lor, ci tabu-ul pe care și-l revendicau, convingerea că sînt din altă stirpe, acestea degenerînd inevitabil, ajungînd la scleroză, la osificare. Dar îl revolta critica eroului din perspectiva suficienței geloase pe privilegiile ei, ale conservatorismului luminat, inteligent, rafinat. Sau, forfecîndu-l indirect pe Suru, pentru că acesta fusese neîndoielnic subiectul discuției, subînțeles de toți și trecut sub tăcere din ipocrizie, îl atinseseră și pe el în amorul propriu ? Se confunda el cu Suru, se includea în aceeași categorie, se solidariza cu ea ? Dar îl detestase pe Suru tocmai pentru acele trăsături urîte de „erou", de pseudoerou. Nu, nu-și găsea nici o categorie. Nu pactiza nici cu Suru, dar nu se putea alia nici acestei aristocrații născute din spuma culturii. Nimeni nu mai făcea haz, nici măcar surîsuri ironice nu mai întîlnea, o tăcere înghețată se așternuse peste afabila, idealista și cinica societate de pînă atunci. Cernea înțelese că relațiile cu această mică „lume bună" fuseseră rupte total și definitiv. Încercarea Elvirei de a-l integra eșuase și gîndul la ea îi dădu o ușoară strîngere de inimă, fiindcă știa că a dezamăgit-o și-și închipuia cît suferă. „Cum ți-ai legat tu viața de sălbaticul ăsta ? o s-o întrebe unul sau altul între patru ochi. Unde l-ai găsit, în junglă, printre antropofagi ? Nu vezi că n-a ieșit din epoca de piatră ?" La drept vorbind, în timp ce-i executa, și el avea impresia că se poartă ca un primitiv, că altele erau regulile jocului, dar el nu le cunoștea sau nu li se mai putea adapta. Se

simțea singur, nu slab, nu părăsit, doar singur — și nu era vorba de o singurătate momentană, confruntarea cu cei de față doar o pusese în evidență, ea traversa un spațiu mult mai întins, incluzîndu-i pe acești intelectuali snobi, dar foarte elevați, în stare să fie și patetici și blazați și pe Suru, și pe alții... Era mihnit, dar nu regreta cele întîmplate, le găsea în firea lucrurilor. La plecare, precipitată de Elvira cu tactul cuvenit, își luă adio surîzînd stîngaci, parcă spunîndu-le : „Ce să-i facem, n-a fost să fie..."

Nu fusese prea greu să-l tragă de limbă pe profesor. Aștepta demult momentul potrivit. Poate și acesta dorea să-i vorbească, se gîndi, poate îi dădea tîrcoale de departe și nu îndrăznea. De obicei ei tac sau mint din milă, poate din obligație profesională. Dar unii suferă, au mustrări de conștiință, le e scîrbă de această înșelătorie. Se satură să afișeze surîsuri optimiste, să dea asigurări încurajatoare cînd știu cu precizie că omul e condamnat, că se duce...

Cu o zi înainte se terminase ultimul examen medical. Or fi fost aranjate de formă aceste examene, sau ei chiar bîjbîiau ? Poate, profesorul însă cu siguranță era dinainte edificat. Așteptase probabil și el, de formă, lungul șir de dovezi. Culmea, se părea că tocmai ultima fusese mai concludentă. Moșulică ăla cu oglinda lipită de frunte ca un ciclop, cu instrumente lungi, încălzite la flacăra chibritului, cotrobăindu-i prin gît, prin laringe, pe sub nas. Avusese intuiția că el descoperise ceva, un semn, un indiciu, o probă. Îi ceruse să mai deschidă o dată gura, să pronunțe o vocabulă, arătînd ceva interniștilor care îl asistau. Au ieșit în hol ca de obicei, și la întoarcere i-au palpat îndelung și minuțios ficatul, făcîndu-l să respire adînc și să țină aerul cît mai mult în plămîni. Îl lăsaseră apoi în pace și nici un medic nu mai dăduse prin rezervă pînă a doua zi, cînd venise profesorul. Pentru

prima dată acesta intra singur, fără suită, și la o oră ce nu coincidea cu aceea a vizitei reglementare. Îl găsise răsturnat în fotoliu, răsfoind o revistă. Pofesorul își trăsese un scaun aproape, întrebîndu-l cum se simte, ce citește, tot felul de fleacuri. Se vedea însă pe fața lui că venise cu un scop anume și evita să intre în subiect. „Sper că sînteți lămuriți acum, nu ?" îl atacase de-a dreptul. Profesorul făcuse un expozeu deslînat al rezultatelor analizelor, pe care însă Suru, nerăbdător, îl oprise cu un gest hotărît. „Astea sînt pentru dumneavoastră. Pe mine mă interesează concluzia. Am ceva experiență de spital... Ca atare vreau să știu un singur lucru : îmi dați drumul, sau nu ?" Profesorul zîmbise încurcat, încercînd să glumească pe seama stilului prea decis, radical, în care Suru punea problemele. „Deocamdată n-o să vă dăm drumul, începuse el sfătos, deși sînteți grăbit. Rîsese iar, făcînd o pauză lungă. Mai avem un picușor treabă cu dumneavoastră, și apăsase delicat pe aceste cuvinte, ridicînd mîna și apropiind degetul mare de arătător, în sensul că micimea era nu numai a duratei ci și a importanței. Niticușe răbdare, asta vă mai cerem noi. Vrem să încercăm un tratament împotriva acestei stări de slăbiciune pe care o acuzați dumneavoastră de la un timp." „A apărut iar, doctore ?" îi retezase scurt Suru explicațiile, aruncîndu-i o privire grea, plină de înțeles. „Ce să apară, vai de capul meu, la ce vă gîndiți ?", se scandalizase profesorul, dîndu-și capul pe spate și fugind de privirile lui Suru. Apoi iar o dăduse pe glumă. „Vedeți, ăsta e cusurul dumneavoastră, vorba lui Caragiale, sînteți prea rezolut" și rîsese cu o însuflețire falsă pe care Suru o sesizase numaidecît. „Profesore, eu știu ce boală am avut, nu mi-am pierdut memoria. De asemenea, cunosc reticențele sau restricțiile dumneavoastră. Însă sînt un om tare, profesore. Nu admit să fiu dus de nas. Nu sînt muiere, nu sînt copil. Trebuie să știu ce am de făcut. Fiindcă tot mie îmi va reveni sarcina să lupt cu boala, ca și rîndul trecut. E nevoie să ne și sfătuim... să vedem dacă se impune iar operație, sau ce.

Deci cu mine discutați deschis. Îmi închipui că de aceea ați și venit. Și vă respect pentru asta. Deci, este sau nu ? atît vreau să știu." Pusese o forță de convingere în cuvinte care, evident, îl derutase pe director. „Nu, nu ! mai încercase el să dea înapoi. Nu e ce credeți ! Nu e nevoie de nici o operație. Intenționăm doar să vă facem un tratament preventiv." Aici se dăduse de gol. Suru rîsese, mirîndu-se de sunetul vocii sale sparte, ieșită parcă din cioburi de coarde de sticlă, și simțindu-și buza uscată albind, crispîndu-se. „Ha, ha, stimate tovarășe profesor, vreți să vă bateți joc de mine ? Preventiv ? Cine a mai auzit de așa ceva ? Vedeți bine că nu sînteți omul care să toarne gogoși. Nu mai încercați degeaba." Dar constrîngîndu-l să vorbească, să mărturisească, simțurile i se agățau de speranța că poate totuși nu e adevărat. Nu era încă totul pierdut, cuvîntul fatidic nu fusese rostit. Îl forța pe profesor să se pronunțe, așteptînd în fond să audă un nu răspicat, senin, ferm, un nu adevărat — căci ar fi recunoscut de la o poștă adevărul din el. Cu cît îl presa mai mult, cu atît spațiul speranței se comprima, se micșora, rămînînd între el și vorbele celuilalt, între fatalitate și refuzul de a o accepta, doar o linie, un punct, o respirație. În cruzimea cu care își cerea verdictul nu era în realitate raționalismul acerb pe care îl afecta, și de care poate voia să se convingă și pe sine, cu o viclenie ieșită din straturi foarte adînci, păstrate numai și numai pentru această clipă, ci nădejdea irațională de a fi contrazis. Vroia să provoace nu ireparabilul, ci eliberarea sa de spectrul apăsător. Și chiar văzîndu-l pe profesor cum șovăie, cum tace, nu dispera, căci urechile lui nu auziseră confirmarea bănuielii și mai putea ca ea să fie împrăștiată printr-o formidabilă, și în fond firească, surpriză de ultim moment. Intrase într-un vîrtej vertiginos, cădea ca un bolid spre adevăr și nimic nu-l mai putea împiedica să-l atingă —, ceea ce îi și dădea aerul aspru, hotărît, de om de piatră, care l-a păcălit pînă la urmă pe profesor —, încredințat însă că, printr-o minune, această prăbu-

şire nu-l va strivi, dimpotrivă, îl va scoate de pe orbita groazei. În răsturnare vedea cum cîştigă teren, cum smulge milimetru cu milimetru taina din ochii, din gura, din creierul profesorului, o taină ce pînă nu se dezvăluia întreagă, deşi părţi din ea îşi arătau faţa întunecată, nu credea că-i va pecetlui sentinţa. Dar profesorul, asaltat, bombardat, împuns, aţiţat, cînd flatat ca savant luminat şi prob, cînd implorat, cînd persiflat pentru scrupulozitatea sa desuetă, cînd acuzat de opacitate... profesorul cedă. Mărturisi : „Ei bine, dacă sînteţi atît de pornit, de neîndurător, de fanatic, aş zice, în reclamarea dreptului de a şti, am să vă spun că sînt anumite simptome îngrijorătoare. Probabil că atunci, la operaţie, anumite celule au migrat. Se pare că s-a produs o nouă proliferare. Nu vă pot spune exact pe ce arie. Trebuie să mai investigăm. Nu vă pierdeţi moralul ; în asemenea cazuri moralul are o importanţă enormă. Vom face tot ce este necesar. Şi să ştiţi, nu e nimic predestinat. Avem de-a face cu boală atipică. Incurabilitatea ei este o prejudecată. Esenţialul va fi să-i oprim evoluţia. Or sînt atîtea şi atîtea cazuri de eficienţă exemplară a tratamentului".

Suru se calmase ca prin farmec. Deci, asta era situaţia ! Cel puţin dispăruse incertitudinea care-l arunca tot timpul dintr-o extremă într-alta. Urmărea cuvintele profesorului ca şi cînd se refereau la altcineva. Odată trecută graniţa groazei, descoperea că în interiorul ei nu e nici un infern. Dimpotrivă, linişte, chiar logică, noi trepte de posibilitate, noi orizonturi. Nici în această sferă damnată nu arată totul omogen ; existau variante, calibre diferite de ameninţare, deci şi de şanse. Şi aici se găseau unghere unde te puteai refugia, cel puţin pentru un timp. Rînd pe rînd, perdelele zugrăvite cu scenele alegorice ale dezesperării cădeau ; înfricoşătoarea legendă era o panoramă. Pătrundea într-un ţinut ca oricare altul, nu vedea nicăieri deşertul, şirurile nesfîrşite de cranii uscate, corbii planînd în croncănituri sinistre. Nu se zăreau niciunde marginile lumii, lumina

neantului. Hotărît, nu există nici un hotar, numai o prejudecată. Doar deasupra tuturor atîrnă sabia și totuși nimeni nu are habar. Rîd, aleargă, se bucură. Peste grumazul unora va cădea la noapte, mîine. Ei și ? Au vreo prevestire ? Simt sub picioare alt tărîm ? E bolnav și el ca atîtea milioane. De ce i se păruse că atîrnă totul de un cuvînt ? Aflîndu-l, a rămas același, nici nu s-a transformat în altul, nici nu s-a fărîmițat, cum își închipuise.

Mișcîndu-se, vorbind cu unul, cu altul, privind pe fereastră cum se plimbau bolnavii prin curtea spitalului în soarele anemic de noiembrie, gîndindu-se la ai lui, în general la oameni, la lume, înțelese că ceva totuși se schimbase. Purta o taină. Mare, mică, eternă sau temporară, sinistră sau doar de faimă rea, avea să o păstreze cu strășnicie. Pentru prima dată Manole Suru era obligat să ascundă ceva. Departe de a-l găsi rușinos, secretul deținut de azi-dimineață îi strecura pe nesimțite în cuget o ciudată mîndrie, ca și cînd ar fi devenit între timp o persoană mai importantă și nu avea voie să spună. Sau surîdea enigmatic, știind ce încurcătură explozivă ascunde, fără ca nimeni să bănuiască. Va trebui să stea de vorbă cu nevasta și copiii, care nu știau nimic, și să nu-i lase nici măcar să întrezărească misterul. Îi va împiedica să se îngrijoreze, să se sperie, să sufere, să ducă povara, nu a unui dezastru real, ci a unei superstiții. Din această reprezentare eroică a noii sale condiții de paznic de taină se trezi instinctul luptătorului. Ceea ce-i spusese profesorului nu fusese o vorbă goală. Se va împotrivi, se va bate. Pesemne că dușmanul furișat în el, revenit, căci mai fusese, l-a uitat, a pierdut din vedere cine e Manole Suru. Curgea în brațele lui o voință de fier ; putea strangula orice monstru. Profesorul îi vorbise de moral. Are destul ! Va trebui să se reîntîlnească repede cu el, să stabilească o strategie a războiului, așa cum făcuse cu Geană. Va stoarce toată știința din mintea pro-

tesorului și o va pune în acțiune. Ei doi vor învinge negreșit. Îi va spune să nu se sfiască, să experimenteze tot ce știe. Nu va zice nici pîs, nu se va plînge, nu va murmura — nici cît atunci cînd i-au tăiat piciorul. Pe vremea aceea era un începător, acum știe la ce să se aștepte, știe ce are de făcut. Din această pornire belicoasă se născu apoi curiozitatea de a ști unde se ascunde vrăjmașul. Își apăsa palma pe piept, respirînd rar și profund, cu auzul încordat, ca un medic ce-și consultă pacientul, atent la cel mai mic sunet suspect. Surprindea o anumită dificultate la inspirație, îl ținea ceva și cînd forța începea să-l doară. Dar putea fi o senzație înșelătoare sau chiar rezultatul sforțării prelungite. Se întindea în pat și își umfla abdomenul, lăsîndu-l să cadă încet, pipăindu-și ficatul. Și acolo părea că doare, și stomacul îl jena. Dar orice organ intern e sensibil la palpare. Se surprindea din cînd în cînd cercetîndu-și gîtul, tîmplele, ceafa, investigîndu-și aparatul bucal. Seara, înainte de culcare, își examină îndelung cicatricea piciorului. Începea să capete convingerea că percepe prezența inamicului ascuns în el, nemairămînîndu-i decît să-l localizeze pentru a se năpusti asupra lui și a-l nimici. Înainte de a adormi știu ce are de făcut, se consideră înarmat pînă în dinți pentru bătălie, neavînd nici o îndoială că va învinge.

Se trezi cu o învălmășeală de vise, fără nici o noimă. Încercă să le reconstituie. De obicei visele sale, dealtfel rare, erau atît de coerente, încît le putea povesti din fir-a-păr. De data aceasta se pulverizaseră în golul minții. În schimb capul îi era de o limpezime de cristal. În această claritate desăvîrșită se instală ideea bolii ca o statuie ce se rotea singură, cu încetinitorul, expunîndu-și fiecare părticică, nelăsînd nimic obscur, echivoc. Nu mai avea pe ea nici un fald, nici o zorzoană, nici un efect artificial de lumină. Identifică fulgerător în acest corp sau obiect, ce era, moartea. Se lăsase amăgit de propriile ifose pros-

teşti de războinic. Profesorul vorbise clar : celulele bolnave migraseră, se produsese o nouă proliferare, nu se putea stabili aria de răspîndire. Deci invadat. Nu putea să nu-şi dea seama că nu mai e nimic de făcut. În această fază boala subminează organismul cu o viteză diabolică, distruge şi năruie totul şi nimic, absolut nimic nu i se poate opune. Vedea degringolada condensată într-o singură imagine mişcătoare, aşa cum un aparat de filmat poate reduce procesul anevoios al deschiderii unui boboc de trandafir la numai o secundă. Moartea ! Nu înţelesese niciodată mecanismul morţii. Se oprise la suprafaţa noţiunii, îndoindu-se dacă ea defineşte o realitate. Cum poate fi zeroul, nimicul, realităţi ? Dar nu avusese timp şi nici interes să disece ideea. Acum moartea i se înfăţişa aievea. Îl avertiza cu un gest sever că a venit timpul, că de fapt nu mai e timp şi că, pe cît poate, să se pregătească. Se ridică în capul oaselor, fără să aprindă lumina, întrebînd cu o voce răguşită : „Ce e moartea ? Ce e moartea mea ?" Toate rotiţele creierului se învîrteau halucinant pentru a dezlega enigma. „Nu mă interesează suferinţa, descompunerea şi aşa mai departe, nimic din ce se întîmplă cu materia. Dar ce se va întîmpla cu mine, cu mine, cu judecata şi inteligenţa, cu enorma experienţă, cu gîndurile încă neexprimate dar clocind ca nişte pui de vultur, cu faptele viitoare ce se plămădesc în această voinţă ? Trebuie să renunţ la toate ? Să renunţ la mine ? La această avere incalculabilă pe care o reprezint ? De mine depind încă atîtea în această lume, am încă atîtea şi atîtea de făcut. Nu e nici o catastrofă dacă moare un prăpădit, un zgîrîie brînză, un vîntură-lume. Dar eu ? Nu se poate ! Exclus ! Ce să caute moartea la mine ? Mie mai îmi trebuiesc o sută de ani !" Se trînti din nou pe pernă, se răsuci ca o fiară în bîrlog. Ar fi băut ceva tare, chiar şi otravă, ceva care să-i ardă maţele, să-i cauterizeze nervii, ceva mai puternic decît ţipătul ce se ridica din fiecare celulă a trupului. Dacă ar fi

putut ar fi aruncat cu pietre în lumina nepăsătoare, de gheață, ce-i inunda creierul. Începu să-și scotocească mintea pentru a găsi mijlocul de a amîna scadența, o cale de a trage chiulul morții, de a o duce de nas. Trebuia să existe ceva, o soluție, o scăpare ! Orice se poate pe lumea asta ! Iar lui i-a reușit tot, tot ce și-a propus. Cum să nu-i vină de hac afurisitei ? Personifica moartea, o confunda cu un factor concret, o ființă, un for, o comisie de anchetă „încuiată". Negăsind nimic, începu să bată cu pumnii în saltea, pradă unei crize vecine cu isteria. „Cum mi se poate aduce mie acest afront ?" Mintea folosea cuvinte perfect articulate, nu ca atunci cînd auzi doar șuierul gîndurilor rostogolindu-se, ci ca în timpul unei cuvîntări, al unei pledoarii rostite după toate regulile oratoriei, doar că în forul interior. „Am luptat, mi-am adus contribuția, am creat, valoarea mea este unanim recunoscută, mi-am cucerit pe merit locul în lume. În mine zace o putere fără margini și de-abia de-acum încolo îmi voi da adevărata măsură. Atunci ? Eu n-am trecut neobservat o zi, o singură clipă. N-am admis niciodată să fiu nesocotit, insultat, să-mi fie lezată mîndria, amorul propriu. Și acum ? Cineva unelteşte să mă suprime ! Nu să mă dea la o parte, nu să mă înlocuiască, ci să mă a-nu-le-ze, să mă radă de pe fața pămîntului. Ce crimă se petrece aici ?" Se auzi mugind în camera pustie de spital. Nu se mai sfii și continuă cu voce tare. „Nu vă dați seama că ceea ce vreți voi e un nonsens, o nebunie ?" Mușcă perna, căci îi venea să răcnească, își înfipse unghiile în tăblia de fier a patului, încercînd să smulgă aşchii, rănindu-și degetele. Resufla greu, se înăbușea, capul îi ardea ca jăraticul. Ar fi vrut să plîngă și nu putea, furia și ura îl înecau. Pretutindeni auzea foind dușmanii, în el, în afară, lumea întreagă în care se simțea închis era burta unui dușman. „Natura, omenirea, universul... Sînteți o alcătuire dementă !" amenința cu pumnul către ceva nevăzut și necuprins. Căuta invective cumplite, imprecații nimicitoare. Nu-i venea pe limbă

decît acest cuvînt. „Dement, dement ! Întreaga alcătuire e dementă ! Trebuie dărîmată, clădită din nou. Alte legi să fie introduse, altă ordine ! Ne-am supus ca mișeii, am pierit generații după generații, puhoaie de oameni s-au lăsat uciși fără să crîcnească. Imbecili ! Au umplut cimitirele, au umplut pămîntul ăsta nesățios ca un vierme." Știuse că lumea e proprietatea lui și acum era expropriat. În mod absolut. „Te zbați, clădești, îți mănînci zilele să îndrumezi această lume cum trebuie și deodată... ? Cui o lași ? Cum va mai putea dăinui fără mine ?"

Obosise, părul îi era ud, gura iască, nu mai avea pic de salivă. Simți că un mal enorm se prăbușește în adîncul său, acoperind răni, țipete, răzvrătire. Îl năpădi scîrba. Apoi indiferența. Căzu într-o nesimțire imbecilă. Fără gînduri, fără voință. Parcă deja fără viață. Cînd apărură zorii în ferestre, stors, înfrînt, resemnat, se dezmetici și, după un timp, exclamă cu un zîmbet blînd, ironic : „Greu mor orgolioșii". Apoi se ghemui ca un prunc în poziția de dinainte de naștere — ca să adoarmă sau să moară.

„Ascultă acum, îi atrăgea atenția Cernea. Pa-pa-pa-paaaa, asta e tema. Parcă îți ciocănea în tîmple, nu ? Am venit, zice, gata ! Dar stai nițel, i-auzi acum răspunsul : Ai de-a face cu mine, nu-ți merge ! Înapoi în tenebrele tale, în grotă. Iată, se conturează tema luptei !" Suru asculta discul adus de Cernea, rezemîndu-se de brațul fotoliului, într-un cot, acoperindu-și cu palma lată gura și aproape jumătate din obraz, ținînd pleoapele strînse, aproape lipite, urmărind într-o goană nebună a gîndurilor, sprintene ca niște ogari, sunetele, înlănțuirea lor neașteptată, hora lor ametitoare. Nu trebuia să facă nici o sforțare ca să înțeleagă, de fapt chiar vedea melodia și nu-l mira. Nici n-o mai percepea ca muzică ; îi apărea ca o scenă fantastică, pe care intrau și ieșeau personaje, într-un du-te-vino delirant, pe

care se înălțau tablouri vivante, piramide monumentale, vii, unde se auzeau glasuri alungîndu-se și înlocuindu-se ; totul se ștergea apoi ca la un semn magic și noi decoruri se iveau, o altă lume se năștea, noi furtuni se abăteau asupra ei, și așa mai departe. Niciodată nu pătrunsese atît de ușor în țesătura încîlcită a compozițiilor simfonice. Acceptase să i se pună această a „V-a", ca să-i facă plăcere lui Cernea. Prea se deranjase, adusese un pik-up, îl instalase, îi dăduse o sumedenie de explicații despre Beethoven, avertizîndu-l că e calapodul lui sufletesc și că se va recunoaște cu siguranță în luptătorul ce se opune vrăjmașilor, învinge și așa mai departe. Îl mira osteneala și stăruința lui Vlad, cu atît mai mult cu cît, de bunăseamă, era în totală necunoștință de cauză — doar pentru a-i ține de urît, cum spusese. „Dar tu n-ai treabă, mă ?", îl repezise ca să-și ascundă o anumită înduioșare. Remarcase cum de la o zi la alta inima îi slăbea, devenea emotiv, și ceea ce în mod normal recepționa cu capul, acum găsea rezonanță undeva în piept. „Tragi chiulul de la slujbă, sau pe la voi, pe acolo, fluieră vîntul ?" Muzica îl prinsese imediat și nu numai că o înțelegea, o și recunoștea, ca și cînd mai întîi sălășluise în sine. Vlad îi citea fragmente de cronici tipărite pe mapa discului, aprecieri docte, vehiculînd noțiuni și expresii savante, dar i se păreau fără nici o legătură cu conținutul muzicii. El deslușea ceva foarte limpede care scăpa speculațiilor prețioase, și anume imaginea echilibrului nestabil dintre viață și moarte. Se gîndea că poate dispoziția sufletească specială îl împingea către această interpretare și de aceea nu îndrăznea s-o dezvăluie lui Cernea. Ce pricepea el ? Că moartea nu încolțește și sporește în plămada vieții, ca o sămînță într-un sol fertil, așa cum se crede. Nu, atîta timp cît viața țîșnește în jeturi mari din infinitele ei izvoare nevăzute, cît debitul ei e deplin, strivește moartea ca pe o gîză, ca pe o omidă, o reduce la zero. Viața, atîta cîtă e,

e un șir de triumfuri absolute asupra morții. Fiecare clipă e un sunet de victorie, o apariție în fața căreia nu rezistă nimic. Numai talerul ei atîrnă în balanță, celălalt e gol. Moartea, făcută praf și pulbere, plutește împrăștiată în cele patru vînturi. În aceasta constă măreția vieții, în invincibilitate! Căci e invincibilă, invincibilă! Abia cînd presiunea zăcămintelor de unde țîșnește ea scade, cînd vîna se împuținează, abia atunci moartea începe să se adune din nimicnicia ei, să-și revină încetul cu încetul, să se recompună, să capete formă, consistență, și să se strecoare, perfidă și lașă, spre energia scăpărătoare care încă o uluiește și sperie, așteptînd clipa cînd se poate năpusti să o stingă. Dar încă atunci propriu-zis nu învinge, ci doar ia în primire ceea ce mai rămîne din viață după fantasticul, risipitorul consum. Sunetul morții, sau „tema" cum i se spune, nu se distinge deloc — deși e atît de lugubră — cît timp continuă să stăpînească lumea, zgomotul marilor explozii ale vieții. Incontestabil, moartea e mai slabă ! Ea nu se hrănește decît cu deșeurile vieții, cu ceea ce-i oferea aceasta la sfîrșitul festinului, cum toamna se înfruptă doar din frunze veștede, decolorate, din livezi goale și cîmpuri pustii. Nu astfel se întîmpla și în cazul lui ? Ideea morții își făcea drum pe măsură ce i se măcinau puterea și orgoliul. Odată cu energia i se scurgea și fala, și se instala în el o conștiință nouă — a micimii și neînsemnătății în raport cu ansamblul. Renunțarea nu mai era imposibilă, așa cum i se păruse, căci însăși lucrul la care renunța se diminuase, se degradase, își pierdea prețul. Golit de încărcătura electrică, toate îl apasă și îl strivesc. Restul de viață ce mai pîlpîie devine o povară. De-acuma putea renunța în orice moment. Peste el pogora împăcarea, smerenia. Încă un pic și gata... Nu mai aspira la nimic, nu mai exista viitor. Singura valoare pe care o mai conținea, o mai purta, era trecutul. Dar și pe acesta trebuie să și-l revizuiască, la fel ca un contabil ce se afundă în hîrțoage pentru a tria, rupe și arunca ceea ce e fals, inutil, derizoriu. Sau ca

un maniac bătrîn ce-şi schimbă mereu testamentul, reconsiderîndu-şi rudele, prietenii, relaţiile. Cam atita i-a mai rămas de făcut, şi o va face pe îndelete, fără nici o patimă sau părtinire, doar pentru limpezirea sufletului. Cu asta îşi va petrece orele de singurătate, nopţile lungi, tăcute.

Năvăliră pe uşă ca o întruchipare a robusteţii vieţii atotputernice, copiii lui, în frunte cu ceea ce scînteia cel mai mult de vitalitate, semănîndu-i prin debordanta energie şi poftă de a trăi. Pentru ea, pentru Nana, se încordă — ca un cavaler rănit, hotărît să defileze pînă la capăt în aplauzele mulţimii ce-l adoră şi-l venerează, cu pasul ferm, cu pieptul bombat, cu fruntea acoperită de laurii gloriilor —, redevenind pentru un ceas leul regal, primejdios, nepăsător. Nana, fericită că-l vede împreună cu Cernea, îi sărută zgomotos pe amîndoi, umplînd odaia de larmă veselă, tonică, întremătoare. „Tată, Vlad — renunţase la alintul de mai înainte — trebuie neapărat să vă fotografiez. Voi nu aveţi nici o poză împreună. Să-mi spuneţi din vreme, să-mi iau aparatul... Şi cît mai repede, pînă nu pleci, tată ! Pe urmă, cine ştie cînd vă mai prind." „Ei, avem noi cînd. La nunta ta, se învîrtoşi Suru cu o voce ca de flăcău venit să ia mireasa. O să facem un tablou cît toate zilele."

Femeia de la lift îl privea cu coada ochiului, aşa cum stătea, stingher în mijlocul coliviei prea mari de fier, cu ochii pironiţi în podea. Cînd primise telefonul de la Virgil se zăpăcise. Nici nu mai ştia ce-i răspunsese băiatului. Trecuseră aproape două luni... Lipsise şi el din Bucureşti. Dar nu-şi închipuise că boala se va precipita în aşa hal, că va intra, atît de repede, în faza finală. Nu-i venise să creadă că îl chema chiar Suru. Repetase de cîteva ori : „A zis taică-tău, cu gura lui să viu ?" Îi zvîcnea sîngele în tîmple şi în stomac i se deschidea din cînd în cînd un gol,

ca un scurt început de leşin. Îl neliniştea acest necunoscut. Îi spusese numai că e rău. Dar cum ? În ce fel ? Are dureri, a căzut la pat, vorbeşte, zace ? Liftul se opri şi femeia îi deschise cu un clănţănit sec grilajul metalic. Găsi o soră pe culoar şi o rugă să vadă ea dacă Suru e singur, dacă poate să intre. Aşteptă la distanţă, neîndrăznind să se apropie de uşa rezervei. Îi ieşi în întîmpinare Feluţa. N-o mai văzuse demult. Slăbise îngrozitor, o piele moale, urîtă îi tremura sub bărbie, şi ochii tulburi i se bulbucaseră ca la peştii morţi. O îmbrăţişă şi ea suspină cuminte, ca un copil învăţat cu necazul. „A întrebat de cîteva ori dacă te-a găsit Virgil, murmură ea, ştergîndu-şi ochii cu dosul palmelor, dacă ai spus cînd vii. Te aşteaptă. Mi-a spus să te las singur cu el." „Dar n-o să-l obosesc ? Poate să vorbească ?" „Vorbeşte, sigur. Nu prea vrea să-i primească pe copii, nu ştiu ce să mă fac. Numai pe mine mă îngăduie, şi izbucni iar în plînsul sfios, potolit. Hai, du-te. Cînd pleci caută-mă colea, la surori, că vreau să-ţi spun ceva."

Îşi luă inima în dinţi, bătu şi intră. „Hai, hai, ce atîta protocol, că doar nu vii la cadre" îl întîmpină vocea stinsă dar clară şi batjocoritoare, ca de obicei, a lui Suru. Căutîndu-l în pat şi negăsindu-l, Cernea se opri o clipă locului, lăsînd să-i alunece halatul alb de pe umeri. Suru îl urmărea din fotoliu cu un zîmbet vlăguit, amuzat. „Ce te-ai fîstîcit mă, aşa, ce e cu tine ? Lasă-l dracu de halat, pune-l colo în cuier. Aşează-te şi tu." Cernea începu să rîdă prosteşte — un rîs nervos, intermitent, şuierat — ca atunci cînd ai terminat de văzut un film de groază şi în lumina aprinsă a sălii te bucuri că ai scăpat, dar încă tremuri sub impresia scenelor terifiante. Îi părea bine că-l găseşte pe Suru în această poză de convalescent, în fotoliu, că-i aude binecunoscuta voce zeflemitoare. Deci personalitatea nu-i degenerase, nu i se alterase. Deocamdată asta era esenţial. „Stai ca o cucuvea acolo şi sperii lumea ?" intră şi el în tonul impus de Suru. Dar aerul

băieţesc, arţăgos al bolnavului pieri. „Parcă i s-a topit fardul", se gîndi Cernea, asemuindu-l pe Manole cu o actriţă bătrînă machiată pentru ultima aniversare, cu gîndul să reamintească invitaţilor fizionomia ei din tinereţe, reuşind să-i ducă în eroare pentru un moment. Ferindu-se să lase impresia că-l cercetează, că remarcă schimbările din înfăţişarea lui, sporovăind vrute şi nevrute cu o însufleţire pe care nu reuşea să o facă naturală, văzu că părul alb, netuns demult, îi încadra capul în mod nefiresc, parcă ar fi fost o pălărie prea largă pe scăfîrlia unui copil slăbănog, tuns chilug. Trei şanţuri adînci coborau pe fiecare parte a obrazului, sub ochi îi atîrnau pungi violacee, pielea frunţii, ca opărită, se subţiase, devenind transparentă, pleoapele zbîrcite, de gutapercă, clipeau rar peste ochii afundaţi în orbite, buzele dispăruseră cu totul, urechile mari, subţiri stăteau gata să-şi ia zborul ca nişte aripi de liliac. O rază de lumină i se plimba pe faţă, creînd un reflex verde-vineţiu. Sprîncenele neîncărunţite, sîrmoase, prea puţin domolite, rămîneau singurul semn de asprime, o reminiscenţă a portretului de condotier. Şi acesta era contrazis însă de apatia privirilor, a căror ironie se viza de data aceasta pe sine, starea sa jalnică. În dosul autobatjocurii se ghiceau suferinţa şi slăbiciunea. Din cînd în cînd îşi întindea pometii scofîlciţi ai obrazului cu două degete late, noduroase, ca atunci cînd te gîndeşti înainte de a lua o hotărîre. Spre uimirea lui Cernea, tam-nisam se apucă să vorbească de Peluţa. „Voi nici n-o cunoaşteţi. Ştii ce femeie e nevasta asta a mea ? Nu mai găseşti astfel de muieri... s-au dus, au fost odată... pe vremea strămoşilor. Ţineau cu ei piept urgiei. Acum, peste tot, sclifosite. Îşi fîţîie fundul pe lîngă tine, şi la greu îşi iau zborul. Asta e cremene, să nu te uiţi la boiul ei, pare copilăroasă... Multe lucruri ne înşală la oameni. Crezi că toţi ăia care rag ca tigrii sînt tigri ? Ajunea. Tăria nu se vede neapărat pe tine. Pe mulţi din ăştia care se răţoiesc şi se fălesc toată ziua, dacă-i în-

țepi cu un ac, uite așa se dezumflă... Oamenii nu sînt ca fiarele. Forța lor e de alt fel. Nici nu e nevoie s-o scoată la iveală. Poate să treacă ani și să n-o arate. Doar cînd vine vremea. Atunci se aleg unii de alții. Cine nici nu te aștepți e om adevărat. L-ai văzut, ai stat cu el de vorbă, ai trăit alături și n-ai știut nimic. Ce e în stare să facă mormolocul ăsta ? încurcă lumea degeaba. Ei nu, ies deodată din el niște puteri că te înspăimînți. Din abur, auzi ? din abur se ' face dintr-o dată stîncă. Poate să curgă puhoaiele, nu se clintește. Iar ăia, tigrii, uite așa de mici se fac, chițăie ca șoriceii și dau din colț în colț. Ce noroc am avut eu cu Peluța ! N-o știi cînd era fată. Îmi spunea mie ceva că e de soi bun. Eee, ce mult face să ai lîngă tine așa un om ! Mai mult ca orice avere. Și știi că n-a dus-o în puf. Ar fi meritat și ea altă viață. Și acum ușor îi e ? Zi și noapte lîngă mine ? Nu s-a văitat o dată, nici n-a oftat măcar. Pentru ea nu mai există nimic altceva." O tuse înfundată, cu un sunet ciudat, ca piuitul plumbului lovit, îi zbuciumă pieptul, împiedicîndu-l să vorbească. După ce se liniști, își culcă istovit capul pe fotoliu, închizînd ochii și surîzînd stins. Refuză cu un gest moale paharul cu apă. „Știi ce mi se întîmplă ? se reînsufleți, întinzîndu-și pielea obrazului sub cele două degete uscate, rugoase, ca rădăcinile. De la un timp, cum aștipesc, încep să visez. Și numai vise frumoase ! Îți spun sincer, tot s-o duci așa. Fete, dragoste, călătorii. Minuni nu altceva. Tot ce n-am trăit, ce n-am putut, n-am avut timp sau mai știu eu ce, mi se petrece în vis. Ce-o fi cu visele, Vlade ? Grozav lucru, sufletul. Cum lucrează de capul lui ! Dacă aș putea să le înregistrez... Sînt ca niște piese de teatru, ca niște filme. Vorba ăluia, cum îi spune, fac artă fără voia mea... Și deși nu e nicidoma cu ce ai trăit, e ca în viață. Neprevăzut de la o clipă la alta, de la o mișcare la alta." „Joyce, își aminti Cernea, am citit recent «Portret al artistului în tinerețe», citează pe cineva care a spus că în vis omul e și autor și actor

și spectator. Exact ce zici tu. Cu alte cuvinte visul e o capodoperă a spiritului creator al omului." „Din păcate, vorbi din nou Suru, parcă mai mult pentru sine, nu are consistență. Se topește ca un fulg de zăpadă, nu ține decît o secundă și de-abia lasă o amintire, și și aia se șterge. Dar ai dreptate. E mai frumos decît ce trăiește omul. Și mai mare decît reușește el să facă. De ce oare, îți dai seama ?" „Eu știu ? se mira Cernea, dornic să persevereze pe această pistă, convenabilă pentru că ieșea din lingoarea clipei și îi permitea să evite, fără sforțări penibile, subiectul de atingerea căruia se îngrozea. Operele materiale sînt inferioare acestui produs eteric al minții. Mă gîndesc, e o simplă presupunere, că în viață unii factori zădărnicesc desăvîrșirea operelor, tulbură facultățile noastre creative, inspirația. Somnul oferă liniște, detașare, independență, concentrare, lucruri prielnice desfășurării talentului. Pentru că eu cred că toți oamenii au talent. Și mai e poate, în vis, ceea ce într-un fel spuneai tu adineauri, o răzbunare a suferințelor, o împlinire a aspirațiilor eșuate, deci fața adevărată a conștiinței. În vis răsare și un adevăr de care ne-a fost frică, de care am fugit. Sau minciuna pe care viața, ținută bine în frîu, o refuză. Adică vrei să minți viața și nu poți, și atunci o minți în somn. Minciună inofensivă, nevicioasă, lipsită de imoralitate. Spiritul o naște fără voia ta, dar tot el o ucide înainte ca tu să te dezmeticești. Chiar și el o uită. E totuși o recompensă. Ireală, imaterială, dar bogată, intensă, de o mie de ori mai profundă decît viața. Întotdeauna după un vis frumos îți rămîne impresia că ai trăit ceva inaccesibil, pe care viața nu-l conține, nu ți-l poate oferi, cel puțin la această tensiune. Din păcate, cum spui tu, se decolorează, se șterge, rămîne un desen vechi... o pată căreia nu-i mai distingi conturul. Dar... vrei ceva ?" întrebă văzînd că Suru ridicase o mînă ca pentru a vorbi, rămînînd cu ea în aer. „Da, dacă nu te superi, dă-mi tu de pe noptieră pastilele alea din pahărel. Nu, fără apă, m-am învățat

să le înghit așa. Uite cum le dau de dușcă." Dar se lăuda, căci Cernea observă că le înghite greu, parcă n-ar fi avut salivă sau l-ar fi durut gîtul. Și această operațiune îl obosi, făcîndu-l să-și încline un timp capul pe piept și să respire anevoios. „Te-am întrerupt, continuă, murmură. Interesant ce spui." Dar Cernea pierduse firul, nici ce spusese n-ar mai fi putut să repete. Pîlpîia în el o teamă nedesluşită, parcă ar fi fost şcolarul amenințat în fiecare clipă de întrebarea grea, de nedezlegat, a profesorului. „Poate te-am obosit, am stat cam mult, îndrăzni. Mai continuăm altă dată." „Nu, nu m-ai obosit, îl asigură Suru, dar fața i se schimonosi ca și cînd un cleşte nevăzut i-ar fi smuls o bucată de carne. Numai că... dar nu continuă ce vrusese să spună. O să te mai rog ceva, vezi tu acolo, dar nu putu arăta cu degetul... Uşița aia... Vorbea cu efort, încărcat de ceva străin. E o perna Bag-o aici în priză. Așa." Își puse perna la ficat și stătu un timp uitîndu-se la ea fix, neîndrăznind să ridice privirile. Cernea stătea smirnă, fără să răsufle, martor îngrozit și neputincios, sfîșiat de milă. După un timp Suru își ridică privirile, zîmbind vinovat și își înălță sprîncenele lăsînd să-i cadă pleoapele peste ochi, în semn de scuză. „Știi de ce te-am chemat, Vlade ? vorbi aruncîndu-i lui Cernea o privire lungă, din acelea care despoaie și pătrund ca un fascicol de raze Roentgen. Vreau să-ți încredințez testamentul meu. Nuuu, nu te speriaaa, îl liniști blajin, văzînd că Cernea tresare. N-am nici o avere de lăsat. Doar niște gînduri. Vezi colo, în sertar, plicul ăla alb. Ia-l. Bagă-l repede în buzunar. Acum așează-te aici." Cernea execută gesturile comandate, mecanic, parcă ar fi acționat sub puterea hipnozei. Presimțea că venise momentul greu. Stînd pe pat se uită la Suru cu un amestec de teamă și rugă, implorîndu-l să-l cruțe, să aibă milă. „Îl ții la tine, continuă Suru, încrețindu-și fața ca atunci cînd te concentrezi asupra unei afaceri serioase, îl ții la tine și nu-l deschizi decît după ce... făcu o pauză, dar o depăși repede, după ce totul s-a terminat. Lasă, lasă, fără mutre de-astea ! Dis-

cutăm ca între bărbaţi. Atunci îl desfaci şi îl citeşti. Dar nu eşti singurul... cum se spune... legatar testamentar. După un an îl predai Nanei. Şi i-l laşi ei. Ai vreo obiecţie ? Nefiind obiecţii... şi zîmbi pierdut, cu un efort în care se ghicea intenţia de a glumi, deşi era clar că nu-i arde de glumă. Şi încă ceva Vlade... Să nu mai vii ! Nu te supăra. Ne luăm adio acuma. Nu, nu ! fără îmbrăţişări... uite aşa, uitîndu-ne unul la altul... Şi cu acelaşi surîs pierdut : Considerînd că asta a fost tot ! Aşa, Vlade, acum du-te şi tu, s-a înserat." Cernea se ridică înlemnit, neputîndu-şi smulge ochii din ochii celuilalt, cu braţele inerte, cu sentimentul că e inutil şi ridicol. Îngăimă „La revedere Manole", la care celălalt nu răspunse. Înţelegînd că nu mai are ce aştepta, se îndreptă spre uşă, dar cînd puse mîna pe clanţă, Manole zise încet : „La înmormîntare, faci cum vrei tu. O să mă duc în judeţul ăla." Cernea întoarse capul, crezînd că va mai adăuga ceva, dar celălalt nu-l mai privea, şi ieşi cu aceste cuvinte nemiloase în minte.

O căuta pe Peluţa greşind uşile, nimerind prin alte odăi cu bolnavi. Auzind sau pîndindu-l, apăru singură. Nu-l întrebă nimic, parcă ar fi ştiut ce se petrecuse. „Hai să te conduc, şi îi puse mîna pe braţ, împingîndu-l spre scări. O să stăm niţel jos în holul ăla mare, nu e nimeni acolo." Dar nu aşteptă să ajungă în hol. Agăţată de braţul lui, parcă s-ar fi sprijinit să nu cadă pe scări, începu să-i povestească. „Îmi spune mie ce are pe suflet. Printre picături, azi una, mîine alta. Lucruri complicate, grele pentru mintea mea. Cred că mi le spune ca să le afli şi tu. Aşa simt eu, că ar vrea să cunoşti gîndurile lui. Ce-mi pare rău e că nu pot să ţi le spun aidoma. Dar o să pricepi tu." Ce pricepu Cernea din spusele Peluţei fu că Manole mărturisise că a greşit prin prea marea încredere în sine. Cu timpul ajunsese să se creadă deasupra a toate. Nu-şi văzuse limitele. Îşi închipuise că este şi peste natură, cînd de fapt în faţa ei era nimic. Chiar cărţile zicea că le înţelesese greşit, ba poate chiar de la această înţelegere i s-a tras. A citit, spunea Peluţa că a zis Manole, că omul e atot-

puternic, stăpînul naturii și universului. Asta era chiar un fel de lege a filozofiei pe care o învățase el. Adică mintea și voința omului pot și trebuie să stăpînească totul. Și el luase cuvintele acestea ca pe literă de evanghelie, crezuse în ele ca în ceva sfînt. Era supărat nu pe carte, că-l mințise, fiindcă în cărți se scriu de toate, ci pe el, că nu gîndise cum trebuie, că preluase ideea cu înfocare, nemaivroind să știe de nimic în afara ei. Așa ceva, zicea Manole, merge într-o poezie, într-o cuvîntare, într-o piesă, dar nu ca o lege. Căci omul nu e nici un stăpîn, e supus firii ca orice vietuitoare. Supus și greșelii, de aia nu are voie să se înfumureze. Manole îi spusese Peluței că înainte oamenii trăiau în frica lui dumnezeu, dar că asta era vorbă goală. Omul trebuie să găsească altă frică pentru a nu-și pierde măsura. Dar pe urmă zisese că de fapt nu în frică trebuie să trăiască, fiindcă ce viață ar mai fi aia. Că datoria omului e să-și ducă traiul în smerenie față de sine și de alcătuirea a cărui părticică este. Înțelegea prin asta și lumea și natura. Dar nu smerenie de aceea cum se zice la liturghie, ci una curajoasă, dreaptă, luminoasă. Adică să recunoască fiecare că puterea e mărginită și trecătoare, iar slăbiciunea mare și veșnică.

După ce-și sfîrși relatarea, făcută cu adîncă părere de rău, ca pe o spovedanie proprie, se ridică ușurată, repetînd cum chibzuise ea că Manole îi spusese atîtea lucruri în speranța că o să i le transmită lui Vlad, căci de judecata sa îi păsa cel mai mult, știa ea bine. Înainte de a pleca vru să știe cum o mai duce, ce mai face Elvira, cum se împacă ei ca soți. Cernea, gata să-i dea un răspuns de ocazie, s-o asigure că totul decurge perfect, se răzgîndi, dornic și el deodată de spovedanie și, cu o sinceritate pe care nu și-o permisese nici față de sine pînă atunci, îi mărturisi ca unei surori. „Nu prea merge, Peluțo, nu ne împăcăm în toate. Uite, dacă află că am fost aici... E prea răzbunătoare... nu știu cum să zic. Cred că dacă ar fi avut o putere, n-ar fi iertat pe nimeni. E și ea tot din ăia cu pumnul ridicat, deși pretinde

că... Şi părea aşa blîndă... Apoi e şi geloasă, geloasă rău..." „Pe cine ? se miră Peluţa, şi Cernea fu uimit de intuiţia ei, pe bietul Manole ? Ce geloasă să mai fie, prostuţa, şi ochii i se umplură de lacrimi. Ştergîndu-se cu dosul palmei îl încurajă : Lasă că vă împăcaţi voi", şi în aceste cuvinte Cernea recunoscu durerea vie că motivul neînţelegerii lor va dispărea, şi în acelaşi timp o mare bunătate de mamă. „Draga mea, şi aceste cuvinte şi le spusese mai mult sieşi, e greu pentru un bărbat şi o femeie să îmbătrînească împreună, dacă nu şi-au trăit tinereţea unul lîngă altul. Tu mă înţelegi ce vreau să spun..." şi o sărută pe obraz cu nesfîrşită duioşie.

Rămăsese cu telefonul în mînă, bîjbîind furca fără să se uite, cu ochii aţintiţi pe fereastră, atras de căderea oblică a potopului de fulgi mari, parcă goi, strivindu-se la prima atingere şi pierind. Se întoarse spre Elvira, care citea ghemuită în fotoliu, şi îi comunică simplu : „A murit". Apoi, pretextînd că trebuie să participe la o şedinţă, deşi abia se întorsese de la slujbă, se îmbrăcă în grabă, îşi luă mapa şi plecă fără să mai spună nimic. Scrisoarea închisă în seif, la birou, îl chema ca o fiinţă vie. Îi era recunoscător Elvirei că tăcuse şi cînd îi anunţase moartea lui Manole şi cînd evadase. Nu vroia să se gîndească la ceea ce avea să se mai întîmple, la discuţia inevitabilă despre călătoria lui, despre înmormîntare. Deocamdată să citească acest mesaj proaspăt, purtînd pecetea răsuflării ce abia se oprise, ultimul secret încredinţat în lumea aceasta de Suru cuiva. Se închise în birou şi începu lectura cu înfrigurare, ca şi cînd de ceea ce avea să afle depindea un lucru important şi imediat, o măsură ce se mai putea lua, o schimbare ce se mai putea obţine. Scrisul nu mai semăna, nu mai era apăsat, voluntar, brăzdat de linii ferme, ca o rezoluţie, ci tremurat, firav, abia lizibil. Testamentul lui Suru începea fără nici o adresă, ca o declaraţie, ca un manifest sau apel către lume.

„E prima dată cînd îmi aștern gîndurile intime pe hîrtie. Dacă aș fi vorbit liber, aș fi știut să mă exprim mai bine, mai clar și mai convingător. Neavînd de ales, voi încerca să mă fac înțeles și așa. Nu vă așteptați la ceva literar, melodramatic, nu fac decît să trag niște concluzii, în stilul meu obișnuit. Numai că de data aceasta se referă la propria-mi viață. Și nu mai stau în capul mesei. Concluziile de obicei omit multe. Așa va fi și acum. Mă voi ține, cît voi putea mai mult, în cadrul esențialului.

Problema care îmi frămîntă mintea și conștiința — e mai bine să intru în subiect fără ocolișuri — este dreptul moral de a dispune de viața altora. Nu o să fac teorie istorico-ideologică. Întotdeauna omul a dispus de oameni într-o formă sau alta. Explicațiile vi le las voua, căutați în lecțiile de marxism. Dar și azi există pîrghii în baza cărora cei ce le dețin — prin proprietate, prin titlu sau moștenire, ci prin împuternicire obștească — au posibilitatea de a da altora mijloace de existență în măsura în care vor ei.

Cum apare această posibilitate ? Doar organizezi foruri colective, democratice, însărcinate să decidă locul fiecăruia, pe criteriul valorii, al meritului. Știm însă că acesta este un proces și încă de durată, iar organizările se cer consolidate, umplute de conținut, perfecționate și așa mai departe, șirul condiționărilor e lung. Deocamdată indivizi bine plasați au posibilitatea să mînuiască pîrghii publice care le permit să dea sau să răpească unui om bunăstarea ce i se cuvine, putința de afirmare, manifestare, împlinire și așa mai departe. Cu alte cuvinte, indivizii respectivi își închipuie că au, și exercită în practică, dreptul de a dispune de viața altora.

De unde apare impresia anormală că e firesc să procedeze astfel ? M-am învîrtit destul de mult în jurul acestei întrebări. Se pot găsi explicații infinite. Aș putea să mă refer la prima generație, cea care a preluat pîrghiile. Nu mi se pare concludent însă pentru ceea ce vreau să demonstrez, fiindcă această primă

generație a pornit de la imperativul reprimării de clasă. Ce confuzii a făcut pe lîngă asta, nu discut. Dar preluase pîrghiile ca să sfărîme coloana vertebrală a vechiului sistem al puterii. Generațiile următoare nu mai au acest mobil. De ce totuși cutare sau cutare duce mai departe această, să-i zicem, tradiție ? Ceea ce la primii era un țel programatic declarat — nu, vorbesc, repet, de extinderea eronată a acestuia —, la următorii devine pur și simplu arbitrar, un arbitrar exercitat asupra egalilor din aceeași tabără.

Se pot găsi circumstanțe atenuante : că și de viața lor au dispus alții. Ei, și ? Omul nu trăiește mecanic. Reflectînd, el poate discerne răul de bine. Dacă ai trăit o asemenea experiență gravă, cînd altul sau alții au dispus de voința, energia, munca, gîndirea, felul tău de viață, asta nu ți-a dat de gîndit ? N-ai tras de aci concluzii ? N-ai văzut, dincolo de neplăcerile tale personale, de cazul tău individual, conturul unui fenomen moral ?

Sînt mai multe ipoteze.

Poate că respectivul a fost un nesimțit și experiența trăită nu l-a frămîntat.

Sau era arivist, în stare să suporte orice pentru a parveni. Pentru a ajunge într-un post din care și el să poată dispune de alții, crezînd în orbirea lui că aceasta e suprema împlinire, cea mai mare satisfacție morală. Este cazul cel mai simplu. Simplu de înțeles, de analizat, dar și de combătut. Tu, Vlade, îți amintești de Eftimie David. Asta e tipul și știi cum a sfîrșit. Zicînd că e simplu de analizat, nu pretind că nu e hidos. I-aș zice : urangutanul.

Văd în el un reziduu al celorlalte orînduiri, perpetuat în virtutea inerției în noile relații. El face din puterea publică delegată, o nouă formă de proprietate privată.

Micul burghez nu se supune la toate maltratările pentru a acumula avutul în numele căruia să maltrateze la rîndu-i ?

Există și un mic-burghez al socialismului — nu doar din categoria care vrea să-și agonisească huzurul comod, călduț, ci și de

alt gen, despre care nu se prea vorbește, ce aspiră, și uneori reușește, la rolul de potentat. Și el acceptă orice condiție, orice regim de viață, se supune fără crîcnire oricărui ultragiu al demnității, văzînd în toate acestea nu o nenorocire, ci treapta de ascensiune, drumul necesar spre piedestal, singura poartă prin care poate intra în sanctuarul puterii. Deviza lui ar fi : «Lasă-te strivit de putere pînă la ultima limită, căci numai astfel poți să te împărtășești din ea». El consideră că legea fundamentală a vieții este «să te supui ca să ajungi să supui». Supunerea altora este unicul său țel.

Odată obținute mijloacele de putere, ce face urangutanul ? Le folosește. Pătimaș, crud. Poate e un fel de a se răzbuna ? De a se recompensa pentru ce a suferit ? De a recupera ce a pierdut ? Poate toate la un loc. Dar ce e cert, e că manifestarea în modul arătat reprezintă singura formă pe care o cunoaște de a fi fericit. S-ar putea examina acest tip de fericire, dar nu ăsta este obiectivul meu.

Să mai luăm o ipoteză, alt tip. Pe cel ce, supus unei asemenea oprimări, a suferit, s-a considerat obidit, nedreptățit, a scrîșnit din dinți, l-a urît pe satrapul său, și-a mușcat degetele că nu poate să-l supună oprobriului public, să-l lipsească de pirghia lui, să-l împiedice să o folosească. Ar fi cel ce a încăput în mîna urangutanului de care vorbeam, l-a studiat îndeaproape, i-a înțeles mecanismul moral, l-a blestemat, i-a dorit pieirea. Acela deci, care a înțeles fenomenul, s-a îngrozit că e posibil să se petreacă, și s-a jurat să se ridice împotriva lui.

Înainte de a merge mai departe cu acest caz, este firesc să ne punem întrebarea : dar de ce a răbdat ? Dacă se considera oropsit și era răzvrătit, de ce nu abandona, de ce nu-l dădea dracului pe urangutan, fugind acolo unde acesta nu există, adică printre oamenii de omenie, în ultimă instanță printre oamenii simpli, de rînd. Există atîtea posibilități de a munci și trăi onest, fără nici un rang, cu depline satisfacții. De ce rămînea el pe loc,

Încleştîndu-şi măselele, strîngînd pumnii, răbdînd, înghiţind, perpelindu-se ? Ei, aici e clenciul !

Nu cumva nu putea să se conceapă printre cei de rînd, şi dorea din tot sufletul să ajungă şi el pe o treaptă înaltă ? Poate se gîndea că valoarea îl îndreptăţeşte la aspiraţie. Manifesta prea mare încredere în el, în calităţile sale. Sau un anumit mugure trufaş, aristocratic, crescut din sămînţa aroganţei urangutanului, căzuse şi în el, şi găsise teren propice ? Se poate spune : conştient sau nu, se contaminase.

Mai poate fi însă şi altă ipoteză. Ca acest om să fi fost dus de valul vieţii cu o asemenea forţă, încît să nu se mai fi putut împotrivi sau abate, să nu mai fi fost în stare să iasă la mal. Curentul s-a dovedit mai puternic decît el şi l-a purtat neţinînd seama de voinţa lui de a scăpa, în pofida ei, apoi înmuind-o, potolind-o, amorţind-o, pînă la un asemenea grad încît a uitat că a avut-o. Nu e verosimil ? Nu se poate întîmpla ? Dă impresia că vorbesc «pro domo». Că încerc să justific o situaţie ce ar părea să fie personală.

Nici nu ascund. Ei, bine, da, într-un fel acesta este cazul meu. Aici am vrut să ajung. Dar nu pentru a mă justifica, ci doar pentru a încerca să mă explic, şi sper, cu cea mai mare imparţialitate. Nu mai sînt în situaţia de a îmbrobodi pe cineva, cu atît mai puţin de a-mi turna mie însumi minciuni. Singurul lucru pe care îl mai dovedesc este să fac lumină. Şi nu numai pentru elucidarea dosarului meu, ci pentru că aici văd o cheie pentru mai multe broaşte. Căci repet, dintre toate gîndurile, şi multe mă hărţuiesc, cel care nu-mi dă pace nici o clipă este următorul : de ce ajungem să dispunem de vieţile altora ? Ce legitimează această situaţie, şi nimic nu o poate legitima, ce o generează, cum să scăpăm de ea, ce să facem în acest scop ?

Repet, este vorba de cazul meu. Am trecut şi prin infern şi prin purgatoriu. Am pretenţia să cred că am fost un om cu mintea limpede. Am urît răul pe care l-am descris mai sus. E drept,

mai mult instinctiv, în virtutea reprezentărilor noastre morale tradiționale, a bunului-simț moștenit. Dar și în baza unei judecăți politice de clasă, care mă îndemna să presupun că aspectul respectiv nu poate aparține socialismului. Cu siguranță însă că n-am reușit să ridic acest punct de vedere la nivelul unei gîndiri filozofice profunde, n-am manifestat înclinația de a diseca esența fenomenului. Și ca să fiu sincer, nici nu mi s-a conturat atît de clară teza, abia de curînd am definit-o sub formula «dreptul de a dispune de viața altora». Nu m-au ajutat puterile, cînd le aveam. Poate chiar mă încurcau. Abia cînd m-au părăsit am început să mă descurc. Iată paradoxul patului de moarte. În timp ce toate se duc, mintea se limpezește. Tot acum am identificat că în această formulă se ascunde și cazul meu. Nu am pretenția că în ce mă privește am dus lucrurile pînă la capăt, dar nici nu vreau să reduc totul la mine. Nu, mă chinuiesc să ajung și eu, în sfîrșit, la înălțimea ideii.

Deci, ca să revin, deși n-am avut o minte opacă, deși prin factura mea morală n-am fost o canalie, și în nici un caz țelul meu de viață nu a fost parvenirea, cu alte cuvinte, fără să vreau, fără să doresc, fără să gîndesc, am căzut în păcatul să-mi arog dreptul de a dispune de viața altora. Nu recunoașterea acestei erori e partea cea mai grea a chestiunii, ci explicația : «de ce am făcut-o ?» Și deși asta încerc să explic acum, deși în legătură cu asta îmi bat capul tot timpul, mi-e teamă că încă nu știu. Poate mai aproape de sfîrșit în mintea mea se va face mai multă lumină. Atunci nu-mi voi mai putea însă așterne pe hîrtie gîndurile. Se spune că ultima clipă este marea revelație. O aștept. Dar să lăsăm asta. Iată încercarea mea de explicație, dusă doar pînă la un punct.

Mi-am zis că ceea ce aveam de făcut, deci misiunea pe care o primisem de la societate — acea împuternicire de care vorbeam mai înainte — nu se poate duce la un bun sfîrșit de la sine, lăsîndu-mă la liberul arbitru al celor cu care trebuie să lucrez, la

discreția bunelor lor intenții, a dorinței și voinței lor. Am plecat de la premisa că oamenii au niveluri de conștiință inegale și interese și aspirații personale diferite. Experiența de viață mi-a arătat că nu toți sînt în stare să-și asume răspunderi grele, și mai ales să accepte sacrificii. Pe unii pur și simplu asta îi depășește. Alții sînt din fire delăsători, leneși, întîlnești și individualiști, și profitori de tot soiul. Ei bine, am apreciat că deoarece ei acceptă să intre în joc, încheie un contract cu societatea, trebuie să pună la bătaie tot. Eu am vrut să-i oblig să devină eroi. Din moment ce v-ați angajat față de societate, mi-am zis, puneți-vă la dispoziția ei cu arme și bagaje. Dar societatea se singularizează în persoana mea, deci la dispoziția mea trebuia să se pună. Și eu m-am văzut nevoit să-i constrîng să se țină de cuvînt.

Poate se strecoară aici, abia vizibil, o intenție de apărare, încercarea de obiectivare a cauzelor. Nu, departe de mine o asemenea stratagemă ieftină. Spun numai cum am gîndit. Nu mai vorbim că și în îndeplinirea unui rol de vătaf există o gradualitate, pornind de la A și ajungînd la Z. Poți să acționezi pentru respectarea contractului într-o sută de feluri. La un capăt al seriei este omul civilizat, iar la celălalt urangutanul. Iar eu am fost nu o dată și urangutan. Am stat pe gînduri dacă să șterg acest «și», dar l-am lăsat, pentru a nu da penibila impresie că-mi pun cenușă în cap. Am văzut noi mulți tipi de ăștia și ne întorceau mațele pe dos. De ce am fost și urangutan ? Din cauza temperamentului ? Din cauza împrejurărilor ? Pentru că a căzut pe furiș și a încolțit în mine o sămînță a mentalității lui David ? Poate e cîte ceva din toate. În principal însă, mintea e cauza. Acolo se stricase ceva. Acolo ceva făcea din cînd în cînd întuneric, dar voi reveni.

M-am referit însă la stilul de a dispune de alții, și el important, evident, chiar foarte important, dar nu fundamental — căci eu pun în discuție actul în sine, formula, oricum ar fi ea aplicată. Am spus și cred și acuma că societatea nu poate exista

fără organizare și e foarte pozitiv că ne îndreptăm spre forme sociale democratice. Dar sîntem conștienți că, în această organizare, omul dispune încă de om ? Cred că nu ! Ei, asta vreau să-mi clarific, și nu pătimaș, deși uneori mă mai aprind, ci atent amănunțit, cum demontezi și examinezi un motor, o mașinărie necunoscută. Tu Vlade, îmi cunoști viața, așa că orice ți-aș spune despre ea nu e o noutate. Nu-mi cunoști însă moartea, și de aceea poate îți va veni greu să mă urmărești în judecățile mele.

Am ajuns la concluzia că fiecare om are dreptul să-și trăiască viața, sigur, în limitele impuse de convețuirea socială, așa cum dorește el. Subliniez, fără să dăuneze nimănui. Deci nu mă gîndesc la o libertate absolută : o consider ca și înainte irealizabilă, utopică. Chiar și în aceste clipe, după cum vezi, continui să mă mențin în limitele realismului social. Dar dreptul esențial al omului este acela de a-și trăi viața cum crede el că e mai bine. Spunem, și după mine asta e incontestabil, că omul nu are voie să-și uite datoriile față de familie, patrie, umanitate. Dar cine hotărăște în ce mod trebuie să se achite de ele ? Alții ? De pildă șeful lui de birou, directorul lui, secretarul lui de partid, primarul, primul secretar județean ? Cunosc, și cred că și tu Vlad, cazuri cînd unora le-au ales alții pînă și soția, le-au indicat cîți copii să facă, ce profesie să îmbrățișeze, pentru care altele să le schimbe, și așa mai departe.

Și eu le-am fixat unor oameni perimetrul existenței sociale și, implicit, pe al celei personale, intime, care de cele mai multe ori se confundă cu prima, sau măcar depinde de ea. Am auzit folosindu-se cuvintele «manipularea oamenilor». Am considerat întotdeauna că esențiale sînt sensul, direcția, programul, interesele ce guvernează organizarea oamenilor, mobilizarea lor — prefer acest cuvînt ! Ce rău e în faptul că pui un om să lucreze pentru binele lui și al colectivității ? Dar ai asigurat să coincidă cu adevărat aceste două categorii de bine ? La acest aspect nu

m-am gîndit întotdeauna. Dacă rezultatul efortului este progresul, o nouă civilizație, ce e negativ că-l stimulez să depună acest efort ? Dar rodul acestui progres, el personal îl simte nemijlocit ? E sigur că nu-i îngrașă pe alții mai mult decît pe sine ? Și acest aspect l-am ignorat. Deși am știut întotdeauna că superioritatea socialismului nu poate consta decît în echitatea repartiției.

Am făcut deci o serie de omisiuni, fiindcă nu am înțeles întotdeauna că una e organizarea societății, și alta ierarhiile. Societatea are dreptul să reglementeze existența membrilor ei. Dar cînd eu, sau tu, sau altul, ne substituim societății și-i administrăm pe ceilalți, nu creăm premisa dreptului de a dispune de viața semenilor ? Natural, în mare, cei ce administrăm urmărim anumite linii directoare stabilite, să zicem, democratic, în comun, și, să admitem, juste. Dar societatea nu poate stabili la amănunt, și mai ales nu poate supraveghea clipă de clipă actul de administrare pe care îl săvîrșim noi.

O puzderie de lucruri le stabilesc eu, cel ce dețin împuternicirea pe un anumit perimetru. Or, eu, ca orice om, sînt subiectiv, schimbător, am simpatii și antipatii, firea mea e mai aspră sau mai blîndă, sînt mai dotat sau mai limitat, am un caracter frumos sau urît, mă manifest mai nervos sau mai potolit, pot fi îngîmfat sau modest, cult sau ignorant, loial sau ipocrit. Ba pot urmări și niște interese personale, pot să încep să mă consider superior tuturor celorlalți, chiar stăpînul lor. Introduc ici și colo, ca să nu zic mai mult, bunul meu plac ! Îmi impun voința personală într-un caz sau altul. Și am posibilitatea să dispun de oameni, să-i mînuiesc —, nu folosesc vorba aceea —, după capul meu. Țelul este mai mult decît nobil, și cu toate acestea îi mînuiesc grosolan, nedrept, nepăsător, în necunoștință de cauză, birocratic, rigid, ca să enumăr doar cîteva probabilități. Ordon, decid, promovez, retrogradez, răsplătesc, pedepsesc. Prin

toate acestea influențez soarta oamenilor într-o măsură copleșitoare, în bine sau în rău, cum se nimerește, esențial e că sînt dependenți de mine, de subiectivitatea mea, de starea mea de dispoziție, de impulsurile mele momentane, și așa mai departe. Deci, de hazard, căci în ochii oamenilor eu întruchipez într-un moment sau altul, hazardul, dar nu ca forță ocultă, abstractă, ci ca individ. Ca om care, după toate legile, trebuie să fiu egal cu ceilalți oameni.

Întrebarea este : dacă ajungi în această postură, de administrator împuternicit, și-ți dai seama de toate aceste riscuri, ce ai de făcut ? Te străduiești să fii exemplar, da ? Și dacă nu reușești ? Sau nu-ți dai seama că nu reușești ? Refuzi, renunți, te retragi ? Asta poate să o facă unul sau doi, o sută. Nu poți să concepi însă că toți se vor recuza. Nouăzeci și nouă la sută nu se vor da în lături. Dealtfel, nici n-ar fi recomandabil, unde am ajunge? la anarhie? Deci asta nu este în nici un caz o soluție. Rezolvarea ideală ar fi atingerea țelului lui Marx, care după cîte îmi aduc aminte concepea socialismul ca o înlocuire a administrării persoanelor cu administrarea lucrurilor. Dar cine știe cînd vom ajunge acolo, și dacă vom ajunge vreodată !

Deocamdată ieșirea din dilemă mi se pare alta : ca toți cei ce-și asumă uriașa răspundere de a administra instituții, colective, valori, muncă, relații, indivizi, să-și cunoască limitele precise ale dreptului lor, vreau să spun ca aceste drepturi să fie îngrădite. Da, mizez în primul rînd pe îngrădiri legale, pe un sistem sever de îngrădiri ale puterii sociale a omului. Pe aceasta mă bizui mai mult decît pe conștiință, pe înțelegere, pe nivel politic și așa mai departe. Eu, de pildă, deși nu cred că sînt omul cel mai prost, «n-am înțeles !» Deși nu mă consider ființa cea mai înapoiată, «nu m-am ridicat la această conștiință !» Deci îngrădiri, îngrădiri, îngrădiri ! Îngrădiri de care un alt Suru să se izbească atunci cînd uită că nu mînuiește lucruri, ci oameni.

Nici un Suru să nu mai fie lăsat să greşească faţă de semenii săi, să nu mai ajungă să-l muştre conştiinţa înaintea morţii.

Tu Vlade, puteai să fii conştiinţa mea din afară. Dar să nu te miri că te-am redus la tăcere. Pentru că mai înainte de asta făcusem să amuţească, pusesem căluş la gură conştiinţei mele dinăuntru.

Creasem despre mine legenda că sînt foarte curajos. Ce fel de curaj a fost ? De a învinge greutăţile. Dar şi oamenii ce se puneau, într-un fel sau altul, de-a curmezişul voinţei mele. Acum curajul meu este nu să înfrunt moartea, cu ea m-am împăcat ! Să înfrunt adevărul despre viaţă.

Regretul meu cel mai mare e că nu am ştiut să încălzesc sufletele oamenilor. Şi, de asemenea, că nu am ştiut să mă încălzesc la sufletele lor.

Am scris mai înainte că ceva întuneca lumina judecăţii mele. Aşa a fost. Am avut perioade de mare limpezime a conştiinţei — şi aceasta ştiţi cînd se întîmpla ? cînd eram slab ! După aceea, ceva o eclipsa — prea multa energie dinăuntru şi torentul de afară.

Viaţa mi-a fost un şir de licăriri în bezna puterii mele. Puterea mea a fost o noapte în care se stingea mereu scînteia conştiinţei !"

Semnătura lui Suru la sfîrşitul ultimei foi de hîrtie era viguroasă, apăsată, ca o pecete bine răsucită pentru a nu lăsa nici o îndoială asupra autenticităţii documentului, asupra răspunderii pe care şi-o asuma autorul actului ce nu mai putuse fi autentificat de nici un tribunal. El, Cernea ar fi putut fi conştiinţa din afară, scrisese Suru. El, utopicul, sentimentalul, conştiinţa unui buldozer ? Ar fi fost cu putinţă ? Într-adevăr, încercase să apere principiile, dar nu realizase materialmente mai nimic. Suru le încălcase, dar înfăptuise atîtea. În ciuda frămîntării reflectată de scrisoare, nu-i dădea moartea dreptate lui Suru ? Nu va trăi

el în conștiința oamenilor prin ceea ce a creat împreună cu aceștia? În timp ce pe el, pe Cernea, cu toate bunele-i intenții, oamenii îl vor uita, pentru că nu s-a încorporat în nimic material. Întrebarea era : oameni ca el, ca Vladimir Cernea, sînt inutili ? Sau sînt buni să tempereze șuvoiul voinței dezlănțuite ? Pentru a o determina să reflecteze, să se verifice, să-și pună întrebări — și dacă nu răspunde la ele pe loc, să le poarte pînă în clipa din urmă. Poate la asta se gîndise Suru : că fusese sau putea fi o conștiință a voinței, oglindă pusă în față chiar în clipele cînd această față se schimonosește. În acest caz personajul își legitimează existența, își găsește un rost, în pofida aparenței de inutilitate ?

Îi venea greu să presupună că doar întrebările lui zbuciumaseră conștiința lui Manole. Suru a fost o cariatidă, pe umerii lui au apăsat greutăți zdrobitoare. Cariatide deveneau și ceilalți, cei mulți pe care-i vroia eroi, alcătuind împreună blocurile de rezistență ale construcției. Rechizitoriul făcut privește excesul de voință transformat în nedreptate ? Așa ar părea. În asta se vede calitatea spiritului lui Suru, anvergura privirii lui critice, sublimarea filozofică a unei experiențe ce nu era numai a lui. Torentul, marșul, îl asurzise atîta timp cît stătuse în mijlocul lui, și nu mai putuse distinge vocile. Era explicabil, în tăcerea dinaintea dispariției, acestea răsunaseră strident. Dar parcă deslușea și altceva, un cîntec trist de lebădă. Exista cumva și o nostalgie a cariatidelor, născută din prea marea apăsare, din somnul aspru, de piatră, un vis al fugii de sub masivele, strivitoarele frontoane ? Ecoul nădejdii tulburi a torsurilor statuare de a alerga libere ?

Cînd se oprise lîngă trupul neînsuflețit întins pe catafalc își aduse aminte de speranța lui Suru că în ultima clipă va înțelege mai mult. Asta coincidea cu convingerea sa că figurile morți-

lor închid în ele un tîlc adînc. Obrazul mic, ascuțit, transparent, al mortului, întreba flegmatic : „Unde e jugul pe care l-am dus pînă aici ? Și-a încovoiat altcineva umerii sub el ? Ei, să-l văd cum trage". Propriu-zis nu părea îngrijorat, se întrevedea doar o ușoară îndoială că succesorul va fi la fel de tare. Deci tot asta? La ce se gîndise, murind ? Parcă se pregătise să meargă la o întîlnire cu masele, la un miting public. Se șterseseră cu desăvîrșire reveriile nopților de spital, urmele marelui soliloc viu de muribund. Pe fața micșorată se afla din nou, dar nemaipotrivindu-se, alunecînd strîmb cînd într-o parte, cînd în alta, așezată fără îndoială de mîinile lui în secunda finală, masca de zile mari, solemnă, triumfătoare și arogantă, masca de temută căpetenie războinică. Avusese probabil revelația — aceasta fusese revelația mult așteptată ? — a cadrului somptuos, a poziției marțiale pe carul de triumf îndoliat, brăzdat cu roșu, prin fața căruia treceau, plecîndu-se, masele, a nevăzutului fluviu sonor ce traversa pereții, inimile, revărsîndu-se majestuos, amar, răscolitor, dominant, în stradă, în oraș, pe toate ținuturile ondulate, călcate în copitele cailor săi. Dar la ce bun, Manole Suru, toată gâteala, toată vanitatea ținutei sărbătorești ? Știai că imaginea chipului tău nu poate dăinui decît pe retina mulțimilor, așa cum se va imprima la ultima voastră întîlnire ? De aceea te-ai îmbrăcat în fireturi, de aceea te-ai mînjit cu semnele marelui tatuaj de război ? Reintrarea în tumultul obștei, chiar în neființă, te-a înșelat iar ? Din nou s-a așezat pe lumina ta un zăbranic ? Ori de cîte ori ieși în forum uiți, te lași amăgit ? N-ai putut rezista nici de data aceasta ispitei, deși înțeleseseși atîtea ! E de ajuns să auzi marșul, ca să nechezi și de dincolo de mormînt ?

Deasupra tuturor întrebărilor întipărite pe chipul lui Suru, plana aceea dacă a rămas ceva după el. Într-adevăr rămîne ? se întrebă Cernea. Lumea nu se schimbă mereu, urmele generațiilor nu se suprapun, nu se confundă ? Viața se poate reduce la săparea galeriilor și agoniseala furnicii ? Dar înțelegerea firii — taina lîngă care ne obișnuim să trăim în neștiință ? Dar înțele-

gerea omului —, cealaltă mare taină ignorată ? Dar iubirea, forma supremă a frăției și integrării cu natura și omul ? De ce această sărăcie, Manole Suru ? N-ai reușit să cunoști lumea pe care te-ai zbătut să o schimbi — atunci cînd puteai. Acum e prea tîrziu, prietene dragă, acum nu mai e nimic de făcut.

Aplecîndu-se pentru a săruta obrazul supt, nu-l mai văzu prin pînza lacrimilor, iar cînd se ridică, plînsul îl zgîlții ca și cînd mîna mortului i s-ar fi înfipt deodată în piept.

SFÎRȘIT

De același autor:

Roman:

PUMNUL ȘI PALMA
Cartea întîi «O dimineață înșelătoare»
Ed. Eminescu, 1980

PUMNUL ȘI PALMA
Cartea a doua «Ochiul ciclopului»
Ed. Eminescu, 1981

Versuri:

PENTRU CEL ALES
Ed. Tineretului, 1968

UN OM ÎN AGORA
Ed. Eminescu, 1972

GUSTUL SÎMBURELUI
Ed. Eminescu, 1974

RAZA DE COBALT
Ed. Eminescu, 1979

Eseuri:

BILETUL LA CONTROL!
Ed. Tineretului, 1968

IEȘIREA DIN LABIRINT..
Ed. Eminescu, 1973

Jurnal internațional:

IMPRESII DE CĂLĂTOR
Ed. Tineretului, 1962

DRUMURI EUROPENE
Ed. Tineretului, 1965

Lei 25